OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

1989. d/5.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Megyváry elsápadt, de aláirta a szerződést.

K. 67.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

71136.

R2

6. fejezet.

Az ördögi szerződés.

Sötét ködfátyol borult Debreczen városára, a különben eleven város most csöndes, lakói nyugodtan aluszszák álmaikat.

Csak egy elhagyottnak látszó házikóban foly vig élet, a mely meglehetős távol volt a várostól.

Nézzünk be a házikóba, hol egy jó képü magyar korcsmáros vigan hordogatja vendégeinek az italt, jóllehet az idő derekasan előhaladott. Egy óra volt éjfél után.

Daczára a késői időnek, két uj vendég lépte át a küszöböt.

— Lépj be, szólt az egyik férfiu s előre tuszkolta a másikat, ki kedvtelenül bár, de mégis belépett.

— Látod, szólt Lörincz, mert ő volt, ki Megyváryval ellátogatott a „Legyes"-nek czimzett csárdába. Látod ezt a kiberetvált köpczös öreget, az Kleofás, Margit uj komornyikja.

Megyváry figyelmesen nézte Kleofást s aztán sugott valamit Lörincz fülébe.

— Igen, felelt Lörincz, én azt hiszem, hogy megnyerhetjük tervünknek, mert éppen hozzánk való, tán még rajtunk is tultesz sokban.

— Kétlem, felelé Megyváry s megvető kézmozdulattal utasitá el Lörincz megjegyzését.

— Miért nem bizol Kleofásban?

— Csak nem akarod Kleofást hozzánk hasonlitani, mondá gunyosan Megyváry.

— Miért nem?

Megyváry bámulva nézett Lörinczre.

— Hát mióta helyezed magad a szolgával egy rangba?

— Tévedsz, viszonzá gyorsan Lörincz, a kártyába

mélyedt férfi, ki a bortól rekedt hangon rikácsol, a legmagasabb hittudományi intézetet végezte, többek között a bécsi Pazmaneum növendéke is volt.

— És most szolgává sülyedt?

— A mint látod, viszonzá Lőrincz.

— Tehát értelmes ficzkónak kell lennie.

— Mindenesetre érdemes hozzánk.

— Ugy hát öt is bevonjuk társaságunkba, ha lehet.

— Ha lehet? gunyolódék Lőrincz, ez természetes. Különben, mielőtt ügyünkbe avatnók, akarom, hogy megirjad a szerződést.

— Ah, nevetett Megyváry, mégis csak gyermekes vagy néha Lőrincz, a szerződés egész fölösleges, hisz ha nem tartom meg, mivel kényszerithetsz annak megtartására?

— Feleded tán, hogy magam is elég biró tudok lenni, ha arra kerül a sor; csupán csak azért akarom, hogy szerződjünk, hogy meg ne feledkezz a dolgokról s ne mondhasd egykoron, hogy Lőrincz igazságtalan volt irántad; a zavaros idők már nemsokára tisztázodni fognak, s akkor későn lesz a halászás s osztozkodni fogunk. még pedig igazságosan az erdélyi birtok fölött s mint becsületes emberek fogunk a világ szemébe nézhetni.

Az erdélyi birtokról szoló sötét titokról csak később fog az olvasóink előtt a lepel lehullani, most egyelőre foglalkozzunk a szerződéssel, melyet Lőrincz Megyvárytól kierőszakolni iparkodik.

— Szólj tehát végre. kéré Lőrinczet Megyváry, miféle szerződést akarsz tőlem?

— Lydiáról van szó, kezdé beszédét Lőrincz és egy székre mutatott. Üljünk ide, mert mit neked mondani akarok, igen fontos s igy állva nem végezhetjük el.

— De hát Kleofás? szólt Megyváry, hisz az ő megszerzésére jöttünk ide.

— Hallgass elébb meg, Kleofást minden éjjel itt találhatjuk.

— És ha Margit kisiklik ismét kezemből?

— Hagyj most békében drága Margitoddal, morgá türelmetlenül Lörincz, s nagyot ütött az asztalra.

E zajra megjelent a korcsmáros.

— Parancsolni tetszik uraim.

— Öt kupa bort az asztalra, szólt Megyváry.

A csárdában lévő mulatóknak most feltünt a két gavallér s maga Kleofás is megszégyenitve érzé magát, hogy akad e csárdában olyan ur, aki egy ülésre egyszerre öt kupa bort parancsol, holott ő legujabban is csak két kupa bort rendelt.

— Folytasd tehát, szólt izgatottan Megyváry.

— Mindenekelőtt tudd meg, hogy Woronyeczky Lydiát nem most látom először.

Megyváry barátjára nézett.

— Mi közöm nekem Lydiához, mondá.

— Hallgass, van nekem, ha neked nincs is, s ne is legyen, mert akkor kipusztulna a Megyváry faj.

— Tovább, sürgeté Megyváry.

— Én jómodu erdélyi nemes családból származom, ha talán még nem tudnád, ismerd meg éltem multját most. Gazdag voltam s gazdag vagyok még most is. Szüleim papnak neveltettek, én beleegyeztem, voltam tanulni Rómában, Bécsben, a hol Kleofást először láttam. Tudvágyam azonban ezzel nem elégedett meg s miután pénzem volt elég, tanulmány utra indultam először Orosz- azután Lengyelországba. Beléphettem a legjobb családokhoz, mindenütt szerettek, lengyelországi utamban ismerkedtem meg Lydiával.

Lörincz itt mély lélekzetet vett, s arcza egy perczre elsápadt.

— Nem akarom ismeretségünk minden mozzanatát előtted fejtegetni, de azt az egyet tudomásul veheted, hogy életem megrontója ez az angyali teremtés lett. Összeroncsolt

erkölcsi életem okozója egyedül ő. Ő herczegnő, ki visszautasitott engem. Meghasonlottam magammal s végtelen szerelmemben sülyedtem fokról fokra, de egy érzés, még most is oly tiszta szivemben, mint volt öt esztendővel ezelőtt s ez a Lydia iránti forró szerelmem.

— Hát ő szeretett? kérdé kiváncsian Megyváry.

— Mindig barátságos volt irántam, a mig be nem vallottam előtte szerelmemet. De ekkor megváltozott.

— Mi terved hát vele?

— Ugyanaz, a mi neked Margittal.

— Hohó, hisz az nagyszerü.

— A mint veszszük.

— Hogy-hogy?

— Nekem rád szükségem van s igy azt akarom, hogy tervembe egyezzél.

— S mi volna terved?

— Öt elrabolni s vinni Törökországba?

—Ebbe nem egyezhetem.

— Akkor hát isten hozzád Margit, mondá gunyosan Lőrincz, én sem nyujtok segédkezet neked, söt figyelmeztetni fogom öt Megyváry urra s neki lesz gondja a hires bankárt és hamis játékost, a hadi foglyot, a rabló főnököt s talán gyilkost is az igazság kezébe szolgáltatni.

Lőrincz dühösen felugrott s kalapja után nyult. De Megyváry megakadályozta.

— Egyezni jöttünk ide, hát ne hirtelenkedj Lőrincz, rimánkodék Megyváry. Ülj le mellém s gondolkozzunk, mint lehetne egyszerre mindkettönk baján segiteni.

— A tieddel nem törödöm, szólt bosszusan Lőrincz.

Megyváry hallgatott.

— Kivánom, hogy most az egyszer te légy szolgálatomra, s aztán, ha Lydiát biztos helyre vittük, feljöhetsz Margitodért, neki nincs férje s nem tarthatsz attól, a mitől én, hogy Dénessy minden perczben visszatérhet. Margit még leány, mert azt nem hiszem, nem hihetem, hogy

Hettenau neje volna, s okkal-móddal még hatalmadba keritheted. a milyen róka vagy. De, folytatá tovább beszédét Lörincz, azt talán tudhatod, hogy Lydiát férje csak ideiglenesen hagyta Debreczenben, mig öt a szolgálat Damjanich táborában tartja. Most tehát látod, hogy mily sürgös az ügyem s tudd meg, hogy midőn Debreczenbe jöttem veled, már akkor sem a te, hanem az én kedvemért jöttem ide, mert egy emberem, kit állandóan fizetek, felfedezte előttem Lydia hollétét. Ezekután megtagadod-e a szerződés aláirását?

Megyváry hallgatott.

— Gondolj az erdélyországi birtokra.

Megyváry hirtelen felnézett.

— Megvan, kiáltá, mily ostoba vagyok, hisz terved pompás, nagyszerü, hisz Margitot én is elvihetem Törökországba, s igy segithetjük egymást kölcsönösen.

Lőrincz egy ideig gondolkozott, de aztán beleegyezett Megyváry tervébe.

— De tegyük fel azt, hogy neked nem sikerülne Margitot megszöktetni, illetve elrabolni. Ez sem volna éppen lehetetlen, akkor talán tervemmel ellenkeznél, s megtagadnád szolgálatodat?

Megyváry e váratlan gondolattól egész elkedvetlenedve könyökölt az asztalra.

— Az ördög nem alszik, s nagyon könnyen megeshetik, hogy a mi nekem sikerül, neked nem fog sikerülni. Azért én még is biztosra akarok dolgozni, mondá Lőrincz erélylyel.

Ezzel oldalzsebébe nyult s egy iratot vett elé.

— Olvasd el e szerződést s irdd alá.

Megyváry, a mint a szerződést olvasta, láthatólag elsápadt.

De aztán hirtelen tollat kért, s gyorsan alá irta a szerződést, a melynek tartalmával később fogunk megismerkedni.

7. fejezet.

A miniszter ur.

Ausztria mindenható minisztere, ki ezen időben az ügyek élén állott, izgatottan járt fel s alá diszesen butorozott szobájában.

Majd pedig leült iróasztalához és a jelentéseket kezdte olvasni.

Legelőször is a következő felhivás került kezei közé:

Európa népeihez.

„Ti kormányok, hivatalos örei vagytok nem csak országotok, hanem egész Európa szabadságának és jogszerü érdekeinek is.

Ti népek, ébredjetek föl a szörnyü veszélyre, midön a zsarnokok hadai szövetkezve kezdik eltiporni s kioltani a szabadság szent igéjét Németföldön, Itáliában és magyar hazánkban.

Te büszke angol nemzet, elfelejtkezel az általad felállitott be nem avatkozás elvéről s türöd azt épen az alkotmányos szabadság érdeke ellen?

A britt árbocz kevély zászlaját veszély fenyegeti. Isten levonja róla áldását, ha hütelen lesz az ügyhöz, melytöl dicsöségét kölcsönözte.

Te franczia reszpublika, elfelejtkezel azon elvekről, melyeket születésedkor kijelentettél?!

Azt mondád, szives és lélek szerinti frigyre hivod fel mindazon népeket, akik általában a szabadság, különösen a reszpublika elvét fogadják el nemzeti létük alapjául és elnézed mégis a zsarnokság diadalát. Rómát pedig magad adod áldozatául a pokol bálványainak.

Tehát ébredjetek fel óh népei és nemzetei a szabad és keresztény Európának!

Mi nem vagyunk utolsók a sorban; a vihar, melyet nem tartóztattok vissza, elsodor titeket is.

Magyarország terén Európa szabadsága döntetik el. Ez országgal a világszabadság egy nagy földet, egy nemzettel egy hiv bajnokot fog elveszteni.

Mert mi küzdünk utolsó csepp vérig, hogy e föld vagy választott tartománya legyen a vérrel vivott szent szabadságnak, vagy örökké kárhozatos emléke annak, mint birnak szövetkezni a zsarnokok s mint tudják a szabad népek és nemzetek egymást gyalázatosan elhagyni.

Kossuth Lajos."

— Rettenetes! mondá magában, midön az iratot elolvasta. A magyarok tehát nem elégelik meg győzelmeiket, most még a külföldi államokat is felhivják ellenünk, baj, nagy baj.

Ekkor hirtelen kopogtatás hangzott ajtaján.

— Szabad, mondá a miniszter.

Báró Wurmbrand, a rendörség és a fekete kabinet főnöke jelent meg.

A rendörfönök mélyen meghajtá magát.

— Épen jó, hogy jön, mondá a miniszter feltünö gunyosan. Mi jelenteni valója van?

— Tegnap éjjel a „kereszt vendéglö-"ben bál volt, hol általános feltünést keltett, hogy ott gróf Walter is megjelent, s egy mosónénak szerelmi vallomásokat tett.

A miniszter gunyosan mosolygott.

— Ugy látszik rendörfönök ur, hogy ön csak szerelmi kalandokról tud jelentést tenni. Egyébb fontos jelentései soha sincsenek. Mindig kapok jelentéseket egy-egy fiatal báró, vagy nemes szerelmi kalandjáról, csufos felsüléséről; Lazáréról eddig egy sornyi jelentést sem kaptam.

A rendörfönök arczán az izzadság csurgott végig.

— Kegyelmes uram, kezdé beszédét, én....

— Ne védekezzék, inkább adja elő, miféle ujabb jelentéseket vett kémei segélyével Magyarországról. . .

— A magyar kormány valóságos keresztes háborut hirdetett.

Ezzel a rendörfönök egy nyomtatott felhivást vett ki a tárczájából.

— Ha megengedi kegyelmes uram, egyes részleteket felolvasok Kossuth ujabb felhivásából.

— Olvassa, mondá a miniszter.

Báró Wurmbrand olvasni kezdett:

„Veszélyben van hazánk — igy kiált fel Kossuth — nemzetiségünk, vallásunk, szabadságunk, életünk, mindenünk, — tehát kell, hogy minden vallás, minden nemzetiség egyesüljön s részt vegyen az országos keresztes háborubban.

Hadseregünkhöz igy milliók csatlakoznak; egyesek elvesznek, de a nemzet megél s megáll és megmenti erejével és példájával Európát magát.

Isten, az igazságos és mindenható, megáldotta eddig fegyvereinket, a szent szabadság fegyvereit, az osztrák hadsereg legyözésében.

Folytassuk a harczot bátran; seregeink megszokták a győzelmet; Európa népei ébredeznek, fegyverrel kezökben, Isten pedig kisértetbe ejti bár a szent ügyet, de áldása még nem hagyta el soha.“

— Ezen kivül, mondá a rendörfönök, Kossuth Lajos elrendelte, hogy három héten keresztül minden ünnepnapon és csütörtökön az egyházakban mise tartassék és könyörgések és egyházi beszédek mondassanak elháritása végett azon irtózatos veszedelemnek, mely

az európai népek szabadságát, különösen a magyar nemzet legdrágább kincsét fenyegetik. Elrendelte továbbá, hogy minden polgárra junius hatodikára a böjtölés kötelezőleg mondassék ki; hogy minden ünnepnapon és csütörtökön, napjában kétszer, minden templomban, minden harang meghuzassék; hogy annak idejében a püspöki kar és papság papi öltözetben a fölkelő néppel együtt jelenjék meg s a népet az emberi nem szabadságáért halált szenvedett megváltó nevében hösi harczra buzditsa.

— És van-e valami eredménye Kossuth Lajos felhivásának? Tódulnak-e a magyar zászló alá a katonák?

— Nagy mértékben, mondá a rendörfönök. Sajátságos — mint kémeim jelentéseiből értesültem — hogy mig előbb az osztrák uralom alatt a fiatalság kerülve kerülte a toborzást s mig előbb a szülök elvesztettként siratták katonákká lett gyermekeiket: most a fiatalságot oly lelkesedés szállotta meg. hogy vágyva vágyódnak a tábori élet után; s a szülök maguk küldik fiaikat a zászlók alá. Vannak apák, kik bár arra kötelezve nincsenek, egyetlen fiukat, vannak mások, kik valamennyi fölserdült fiaikat saját költségeiken fölszerelve küldik a hadseregbe. Vannak családok, melyeknek még három tagja is szolgálja hazája szent ügyét. Még a kispapok s a zárdák növendékei is fegyverrel cserélték föl a szent könyveket. Van példa rá elég, hogy az ifju öregebbnek hazudja magát, csakhogy honvéd lehessen; s akit mégis a honvédzászlóaljtól elutasitanak, tüzérnek iratja föl magát, kik közt nem ritkaság tizennégy, tizenöt éves fiukra találni. Akik pedig még ifjabbak voltak, a fegyver- s löszergyárakban keresnek foglalkozást s csinálják szorgalmas kezekkel a töltényt meg a gyutacsot.

— Ez mind igen érdekes! mondá a miniszter, de ezek oly dolgok, melyekről a lapokból is jóformán — habár nem is ily körülményesen — de értesülve vagyok. Más egyéb jelenteni valója nincs?

— Herczeg Rodenberg egy ujabb kártyaadósságot...

— Elég, elég, mondá a miniszter szigoruan. Ismétlem, hogy ily dolgokra nem vagyok kiváncsi. Mondja, nem kapott egyéb jelentést a magyarokra vonatkozólag?

A rendörfönök arcza felragyogott.

— Egyik kémünk egy hosszabb tudósitást küldött a magyar állapotok felöl, s különösen az uj magyar miniszteriumra és Görgeyre vonatkozólag.

— Görgeyre?

— Igen, Görgey ugy látszik szakitani szándékozik a magyarokkal.

— Miböl következteti ezt?

— Viselkedéséböl, bár egyelöre bövebb adataim nincsenek.

— Igyekezzék tehát rendörfönök ur, kémei segélyével Görgeyhez férközni, s kitudni terveit.

— Azt hiszem, legalkalmasabb volna Lazárét megbizni.

— Lazáre alkalmas volna, de nem hiszem, hogy *most* megbizhatnók. Ö még igen gyönge, aztán hadd pihenje ki fáradalmait.

— Parancsára miniszter ur!

— Olvassa fel a jelentést a miniszteriumról.

A rendörfönök egy nagy levelet vett ki, melyet egész terjedelmében felolvasott a miniszternek.

A levél — melyet mi elöbbi forrásunk szerint adunk — igy hangzott:

„A függetlenségi nyilatkozat nagyszerü megünneplése után most már arról van szó a magyarok közt, hogy ki vigye az ország dolgait, aki az országgyülésnek felelhessen tetteiről.

A honvédelmi bizottmány, melynek elnöke Kossuth volt, nem állhatott fenn tovább; legczélszerübbnek látszott tehát, hogy megint miniszterium alkottassék, mely azonban ne függjön semmiféle királytól, hanem egy országos

elnök felügyelete alatt, felelös legyen tetteiröl az országgyülésnek.

Kossuth egy szivvel, egy lélekkel kormányzónak választatván, egyszersmind megbizatott, hogy ö nevezze ki a minisztereket, kik a nemzetnek felelni tartozzanak, erre meg is esküdvén az országgyülés szine elött.

Kossuth hozzá is fogott a szervezéshez s megalkotta az uj miniszteriumot.

Az uj miniszterek névsora május másodikán lön bejelentve a nemzeti gyülésnek.

Eszerint belügyminiszterré s egyszersmind a miniszter tanács elnökévé Szemere Bertalan neveztetett ki, — az egyetlen az elsö miniszterium kebeléböl. Eddigi müködése rokonszenves volt.

Külügyminiszterré gróf Batthyány Kázmér lett. Ö már jóval a márcziusi napok elött tünt fel, midön a védegylet elnökévé választatott, mely egylet az akkori időszak legfontosabb politikai tényezője volt s lehatott a nép utolsó rétegéig.

Nagy tevékenységet fejtett ö itt ki: az ellenzék egyéb gyüléseiben is azonban mindig részt vön.

A márcziusi napok után is az ellenzékhez tartozott s midön a veszély a tett mezejére szólita mindenkit, Batthyány perczig sem késett szolgálatát felajánlani; mint Baranyamegye föispánja elvállalá megyéje határvédelmét, mely feladatában csakugyan nagy erélyességet is fejtett ki.

Folytonosan toborzott; a nemzetörséget a lehetöségig szervezte s honvédeit a csatába személyesen vezette. Szarvasnál sebet is kapott.

Később Kossuth által bács-bánáti kormánybiztossá neveztetvén ki, mindenütt Perczel Mór nyomdokaiban, erélyes igazságszolgáltatással igyekezett biztositani a vezér gyözelmeit; s a diadalmas fegyverek mögött az igazság fenyitö vesszejével s az igéret áldásos malasztjaival járt.

Kormánybiztossága saját életének, ugy az egész forradalomnak is egyik legkitünöbb pontját képezi.

Különben mint ember s a sors kegyencze, az élet kéjeit sem nélkülözé.

Pénzügyminiszterré Duschek Ferencz neveztetett ki. Ö elöbb ausztriai kamarai másodelnök, késöbb pedig pénzügyi államtitkár lön Kossuth mellett. A pénzügy terén elismert szakembernek tartatott. Nevezetes, hogy rokonai közül néhányan egymás ellen harczolnak, egyrésze a honvédek sorában, másrésze pedig osztrák szolgálatban.

Közlekedési miniszterré Csányi László neveztetett ki. Zalamegyei Csáyban született 1790-ben. Fiatal korában császári katona volt, de nem sokára kilépett. A szabadságharcz erélyes, elhatározott jellemei közé tartozott.

Kezdetben Pozsonyban kormánybiztos volt s mint ilyen, proclamatiót is bocsátott ki, melyben a fiatal császárnak trónraléptét törvénytelennek nyilvánitá. Egyéb müködése kevésbbé fontos.

Ö is lement Debreczenbe, s innét föbiztosként Erdélybe küldetett; de az öreg Bem apóval sehogy sem tudott kijönni. A szászok és oláhok ellen szigoru volt: akasztatott, lövetett; az öreg pedig amnestiát adott; s haragudott szörnyen reá s meg is irta Kossuthnak, hogy tegye el azt az embert, vagy ö mond le.

Ezután vissza is hivatott s Debreczenben a közlekedési miniszteri tárczával bizatott meg, hol kötelességét pontosan teljesité.

Vallás és közoktatás miniszterré Horváth Mihály vál. csanádi püspök neveztetett ki. Szegedi seborvos fia. Fiatal korában — mint pap — azelött Bécsben a hadi tudományra szánt ifjakat oktatta a magyar nyelvben, késöbb pedig nevelö volt néhány förangu családnál. Még a márcziusi napok elött Magyarország történetét adta ki négy kötetben, melyet bár a censura megröviditett, a magyar közönség figyelmét teljes mértékben felkölté.

Mondják, Kossuth az ő kinevezésével azon balhiedelmet akarta eloszlatni, mintha ő ellensége lett volna a katholiczismusnak.

Mikor a magyar kormány Pestet odahagyva Debreczenbe menekült, a magyar püspökök, mint tudják, többnyire ingadoztak s néhányan nyilt ellenként léptek föl a magyar ügy iránt. Horváth Mihály azonban ekkor is hü maradt a nemzethez, meg lévén győződve, hogy az ügy, mely mellett áll, igazságos. Midön pedig a püspöki kar nevében később egy pásztori levél intéztetett a néphez, melyben az mondatott Windischgrätz herczegről, hogy ő egyedül békességi czélból lépett az országba, hogy hadai a legszebb rendet tartják s példás fegyelem alatt állanak, a személy s vagyonbátorságot biztositják, az országban a törvényes rendet visszaállitják, hogy alkotmányos szabadságunkat, melyet a pártütés koczkára tett, megmentsék s elrendeltetett, hogy Ferencz József, mint törvényes királyért tartassanak imádságok: ő volt az, ki, hogy a magyar püspöki kar hazafiságát megmentse, sietett a hivatalos lap hasábjain koholtnak nyilvánitani az egész levelet; s kijelenté, hogy „hitében ingadoznék meg minden emberi erény iránt, ha elhihetné, hogy azon pásztori levelet a magyar püspöki kar irta. A világtörténet nem mutathat föl annyi árányt, árulást és hitszegést — mondja a történész — mint amennyi a magyar irányában elkövettetett, — és a magyar püspöki kar volna képes pártfogás alá venni ezen istentelen hitszegést, árányt és árulást? Nem.

Az istenért, ne higyjetek.“

Ő áldotta meg Pest előtt is a magyar fegyvereket s imádkozott a seregek Urához, hogy diadallal koszoruzza meg a szabadság harczosainak törekvését.

Igazságügyminiszterré pedig Vukovics Sebő neveztetett ki. Ő azelőtt Temesmegye alispánja volt s a rácz lázadás kiütése után királyi biztossá neveztetett ki a temesvári kerületben. Mint az ellenség rokonvére ép azért nevezte-

tett ki ezen állásra, hogy pártatlanságával az elfordult kedélyeket visszahóditsa. Vukovics csakugyan a legszigorubb rendszabályokat léptette életbe s neve nemsokára egyike lett a legnépszerübb neveknek s méltó helyet foglalt a „tettek férfiai"-nak miniszteriumában.

A hadügyminiszteriumra Görgey Arthur fövezér volt kitüzve, mivel azonban Kossuth a tárcza iránt még nem végezhette be vele értekezéseit, a tárcza betöltése csak később adatott tudtára a nemzetgyülésnek.

Nem is volt könnyü dolog Görgeyvel ezuttal határozott álláspontra vergödni. Midön a gödöllöi értekezleten a függetlenség kimondásáról volt szó, rejtélyes magatartást tanusitott; s midön később Ludvigh kormánybiztostól megtudta, hogy a függetlenség kimondatott, magán kivül volt ingerültségében.

— Ti tehát minden áron el akarjátok veszteni a hazát! fakadt ki tisztjei jelenlétében Ludvigh előtt.

Azt hiszitek talán, hogy Debreczenben az elüzési komédiával megveritek az ellenséget? Igazán megérdemelnétek, hogy egy pár zászlóaljjal szétkergesselek benneteket, mire különben egy zászlóalj is elég lenne. Mert kimásztatok a veszedelemből, ugy felfujjátok magatokat, hogy nem fértek börötökben. — Szereznétek inkább fegyvert és ujonczokat. Nem elég nektek az osztrák, a rácz, az oláh, az erdélyi szász, a horvát? a muszkát is nyakunkra akarjátok hozni, s ha ezzel megmérköztünk, a poroszt is? Csuda, hogy egész Európának hadat nem izentek. A kinek heves a vére, jöjjön ide a tüzbe, de természetes, hogy a szószékről könnyebben lehet háborut folytatni.

Azt tudjuk jól, a legutolsó honvéd is tudja, hogy az osztrákokat nem azért pártoljuk, mert szeretjük, de az ellenséget soha sem szabad megvetni, annál kevésbé ingerelni.

Mire való ezt a monarchia és a respublika közti kérdést erőszakosan szönyegre vonszolni? Mire való uj

erőt és uj ürügyet adni az ellenségnek, mire való a kétségbeesés harczára kihivni? Hát nem épen azt a szolgálatot teszitek ezzel az ellenségnek, amit Windischgrätz tett volt nekünk? S ennek az elüzési nyilatkozatnak még csak az az érdeme sincs, ami egy bátor tettnek. Mért nem kiáltottátok ki a mult deczemberben vagy januárban? Akkor legalább azt mondaná rá a világ: „Bátor, elszánt férfiak!“ De mig én az ellenségnek nyugtot nem engedek, s annak nincs ideje Debreczen felé pislogatni, addig ti ott háta mögött elkiáltjátok magatokat.

Mennyre, földre kérem Kossuthot, ne bizza el magát és semmit se hamarkodjék el, ő megigérte, s im látni való, hogy áll szavának. Vagy nyerünk-e ezzel csak egy fegyvert is?! Ha Amerika elismer bennünket, elijeszti-e a muszkákat? Vagy meg fogja gátolni Anglia, Oroszország és Ausztria szövetkezését?

Mi csak magunk erejére támaszkodhatunk. Nekem fegyver kell és semmi egyéb, ez többet ér Európa minden véleményénél, de épen ezért ne lázitsunk fel mindent magunk ellen. Holnap ismét csatánk lesz s ha az osztrákokat szétkergetjük, attól tartok, hogy Kossuth még a khinai császárnak is hadat izen. Nem magam publikáltam az uraknak, hogy alkotmányunkért akarunk harczolni, hogy a törvényesség terén akarunk maradni, s ha engemet már most a tisztikar kérdöre von, mit tudjak neki felelni? Meg lesznek-e azzal elégedve, hogy Debreczenből máskép parancsolták?“

Igy szólt Görgey.

E bosszankodás és szemrehányás azonban már mit sem használt, — s nem kutatva, vajjon tiszta forrásból származott-e, s nem inkább a megsértett hiuság szólt-e belöle amiatt, hogy Kossuth az ő véleményét mellözte, — annyi tény, hogy Görgey nem tett annyit a határozat kimondásának megelözésére, amennyit állása hatalmánál fogva tehetett volna.

Hisz lám, azon pártot, mely a képviselőházban békére hajlott, megvetette, sőt Szemeréhez irt levelében maga sürgeté:

„Mondjuk ki már valahára, hogy mit akarunk. Én magam mint közkatona állok be a hon igazságos ügyének szolgálatába, csak legyen, aki vezessen. Tegnap egy tisztet agyonlövettem gyávaságáért. Ha elhatározott férfiak vannak, álljanak ki a küzdelmi térre; ha nincsenek, ne nyomorgassuk a szegény hazát, hanem akaszszuk fel inkább magunkat. A szerencsétlen békepárt! Semmi béke, hanem nyaktiló, nyaktiló, nyaktiló!“

Ily nyilatkozás után, kérdés, vajjon nem mondott-e e rejtélyes jellem olykor szavakat, melyekből Kossuth következteté, hogy a vezér beleegyezett a függetlenségbe?! A gödöllői vezéri tanácskozmányban egy igét sem szólott Kossuth tervei ellen s ekkori hallgatagsága nagy mértékben ellensulyozá más alkalomkor tett ellenvetése erejét.

Jellemző azonban Görgeyre, hogy daczára annak, miszerint a függetlenség kimondását utólagosan elég nyilvánossággal kárhoztatá, a fölajánlott hadügyminiszteri tárczát mégis elfogadta Kossuth kezéből.“

A rendőrfőnök ezzel befejezte a levél olvasását.

— E jelentése már több érdekkel bir rám nézve. A jövőben is ilyeneket kivánok, mondá a miniszter.

Ezzel meghajtotta magát s a rendőrfőnök — miután a kihallgatásnak vége volt — távozott.

8. fejezet.

Kleofás kártyázik.

A „Legyes“ vendégei ismét egybegyültek. Vigan folyt a játék.

— Dupla vagy semmi, kiáltá a kártyák hőse, Kleofás komornyik.

Egy csinos kis halom pénz hevert már előtte, ma különösen kedvezett neki a szerencse.

A korcsmáros és legényei, kik rendes körülmények között a „Legyes“ vendégeit szolgálják, most kiváncsian fogták körül az asztalt s bámulták a kártyahöst, ki még eddig minden tételt megnyert, holott játszótársai sem utolsók a kártya dolgában. Ezek irigykedve nézték Kleofás komornyik szerencséjét.

Csak két játszótársa Kleofásnak viselte magát látszólag közömbösen, sőt örült, ha Kleofás huzta a bankot.

E két férfit mi a legelső pillanatban felismerjük; egyik Megyváry, másik hü kisérője, az elzüllött Lőrincz barát.

— Bort ide a javából, kiáltá Lőrincz, kinek ma feltünő jó kedve volt.

A korcsmáros megértette a szót s előteremtette borának legjavát.

— Igyál bajtárs, szólt Lőrincz biztatva Kleofást.

— Szivesen, viszonzá Kleofás s fenékig ürité a poharat.

Kleofásnak ugy látszik állandó kisérője lett a szerencse; barátai egyenként elhagyták helyöket és csak nézőknek szegődtek. Végre csak hárman maradtak; Kleofás komornyik, a mai kártyaest hőse, Lőrincz barát s Megyváry.

Kleofás szemei égtek, minden tételt ő huzott.

— Az ördögök segitenek, szólt Kleofás kéjes hangon,

és az elötte halomban fekvö bankókra kancsalitott. Minden pénzeteket elnyerem, miért nem szóltok, hogy hagyjuk abba a játékot?

— Ne törödj velünk, kedves barátom, szólt közbe Lörincz, nem tesz semmit, egy két forint ide vagy oda.

Kleofás oda se hallgatott Lörinczre s számolgatni kezdé az elötte felhalmozott pénzt.

— Százötven forint, mondá reszketö hangon Kleofás, ma ugylátszik urrá szándékoztok engem tenni.

— Az ur pénz nélkül is ur!

— Csakhogy sánta lábu, félve lép a világba.

— Hagyjátok a bölcselkedést, szólt közbe Megyváry, hisz már régen voltatok bölcselkedö deákok.

— Igaz, mormogá Kleofás.

— Folytassuk! szólt Megyváry.

— De valami mást játszunk! ajánlá Lörincz.

— Huszonegyest, kiáltá lelkendezve Kleofás.

Megyváry s Lörincz összenéztek.

Lörincz elértette Megyváry pillantását, egy rakás pénzt vett elö zsebéböl és kevélyen az asztalra tette.

Kleofás szeme felvillant.

— Uri vendégek ezek, gondolá magában, áldom a véletlent, mely bevetette öket a „Legyes"-be.

Megyváry és Lörincz ily módon akartak megismerkedni Kleofással, miután szöktetési tervüknél a volt barátra okvetlen szükségük volt.

Mielött a kártyázó komornyikot felkeresték volna, Megyváry és Lörincz felkeresték a házat, hol Málnássy Margit és Lydia közösen laktak.

— Nagyon erösek az ajtók, szólt szakértöleg szemlélödve Megyváry.

— S az ablakokon vasrácsok vannak, tevé hozzá Lörincz.

— Hettenaunak csakugyan nem utolsó gondolata volt, hogy e várt bérelte ki a két urnö számára.

— A legerősebb várba is könnyü szerrel lehet bejutni, szólt Lörincz.

Megyváry barátjára nézett.

— Nos igen, folytatá emez, elég egy gyenge kis kulcs, mely csendesen megfordul a zárban, s a kemény vasajtók feltárulnak anélkül, hogy az ablak vasrácsait előbb keresztül kellene fürészelni.

— Istenemre, mondasz valamit, szólt Megyváry, s csöndesen mint a macska a házba lopódzott. Lörincz pedig a kapu előtt figyelt a házra, hol minden csendes volt, csak egy ablakban volt világosság.

Megyváry kiváncsian nézett a kulcslyukon a belülről kivilágitott szobába, s benne Lydiát és Margitot látta.

— Ez tehát szobájuk, szólt sötéten Megyváry, s gyorsan megvizsgálá a zárt, s aztán távozott.

— Nos, kérdé Lörincz barátjától, mit végeztél?

— Egyelőre ne áhitozz Lydiára, szólt Megyváry.

— Bolond vagy, szólt Lörincz.

— Nem oly nagy, szólt gunyosan amaz.

Egy ház mellett haladtak el, hol gyenge lámpafény szürödött az ablakon keresztül.

Megyváry zsebébe nyult.

— Ide nézz, s egy alaktalan darab viaszt forgatott ujjai közt.

— Mit látok e darab viaszkon?

— Hát nem tudsz olvasni? Az van ide irva, hogy Lörincz ur, a terv dugába dölt.

— Ne mókázz, kiáltá dühösen Lörincz barát s kikapta társa kezéből a viaszlenyomatot s vizsga szemmel nézte.

— Nos, igazam van?

— Igazad van, viszonzá Lörincz, a kulcs amerikai zárhoz nyilik.

— Ne feledd barátom, hogy Kleofás komornyik a „Legyes“-ben van, szólt vigasztalólag Megyváry,

iparkodjunk tehát vele megismerkedni s ő mint belső ember utat nyithat nekünk.

Lőrincz szeme erre felvillant és remény szállta meg lelkét.

— Menjünk tehát, szólt Lőrincz barát, s meggyorsitott léptekkel haladtak a „Legyes“ felé.

Egyszerre egy fekete köpenybe takart férfiu haladt mellettük. Megyváry éles szemei észrevették őt és meghökkent.

— Mi bajod van? kérdé társa, ki e férfi, kitől ugy megijedtél?

— Csöndesebben, viszonzá Megyváry. E férfi lovag Hettenau Olivér volt, a két hölgy őrző vérebe. Veszedelmes ember.

Lőrincz hallgatott s gyorsan folytatták utjokat.

Beértek a „Legyes“-be. Kleofást a szokott helyén találták kártyázgatva. Ők is leültek az asztalhoz, eleinte mint csendes nézők, de később, mint már tudjuk, Kleofás játszótársaivá szegődtek, ki előtt mintegy háromszáz pengő feküdt.

Kleofás szemei vérben usztak, még nem látott ennyi pénzt. Gondolkozni kezdett, hogy ne hagyja-e abba a játékot s menjen haza.

— Ah, gyáva ember az, ki szerencséjétől fél, buzditá magát s játszott tovább és nyert folyton.

Az óra éjfél után egyre járt.

Lőrincz, kiről tudjuk, hogy gazdag ember volt, folyton nyerni engedé Kleofást, de Megyváryt bosszantotta Kleofás egy megjegyzése, a mivel őt a bortól s kártyától lázas komornyik illette.

— Ügyetlenek vagytok, szólt ugyanis a komornyik s nem vette észre, hogy a két férfi szándékosan ügyetlenkedik.

— Megállj, megtréfállak, szólt Megyváry s jelentőséggel Lőrinczre nézett, ki tagadó fejmozdulatot tett.

Megyváry parancsolólag pillantott szemébe, Lőrincz sehogyse értette meg, hogy barátja mit akar Kleofással.

Megyváry ugyanis megakarta tréfálni Kleofást, mire szüksége volt Lőrinczre, kinek ujra intett fejével. Fejét háromszor visszaveté, de mindezt ugy, mintha véletlenül történnék. E jel annyit tett, hogy hozzá kell látni a pénzvisszanyeréshez.

Lőrincz végre elértette a hamis játékosok eme jelét, de sehogyse akart Megyváry tervébe beleegyezni.

Megyváry bosszankodott s folytatta jeladását, háromszor hátra, aztán háromszor előre hajtotta fejét.

Lőrincz erre jobbra hajtotta fejét, mi annyit tett, hogy jól van, beleegyezik.

Mindjárt a legelső tét visszamászott.

— Ez jó fogás volt, bosszankodék Kleofás, de azért dupla, vagy semmi.

A hamisan játszóknak bejött a dupla, Kleofásé volt a semmi. Kleofás most egy ötvenest tett ki: ugyanennyit tettek társai is.

— A koczka fordult, kiáltá bosszusan Kleofás, midőn minden tételt elhuztak előle.

Azt, hogy Megyváry és Lőrincz hamisan játszanak, hinni nem hitte, mert több mint négy órája, hogy folyton ő nyert. Szeme kidülledt s hősi elhatározással egy százast tett fel. A százas eluszott.

Kleofás megrezzent, látta, hogy most üldözi ördöge. Csak kis tételeket tett.

Megyváry ezt észrevette s egy tétet nyerni engedett Kleofásnak.

Kleofás tüzbe jött, azt gondolá, hogy visszajött szerencséje, kezdett nagyba rakni és nyert. Megyváry csalogatta, Kleofás még többet tett. Megyváry intett Lőrinczcnek s Kleofás egyszerre négyszáz forintot vesztett.

— A pokol ördögei, kiáltott Kleofás s e tételtől számitva, minden egyes tétet veszitett, ugy, hogy garas nélkül maradt.

Megyváry felállt.

— Játszunk, kiáltá Kleofás.

— Nincs pénzed.

Kleofás zsebébe kotorászni kezdett, s zsebéből egy pár kulcsot s néhány ezüst pénzt vett elő.

— Haha, van még, szólt örömmel Kleofás.

Amint Kleofás utolsó garasait kereste zsebében, két kulcsot is vett elé s tenyerében tartva, válogatta közüle az apró pénzt.

Megyváry előbb közönyösen nézte e kulcsokat, de aztán majdnem hangosan felkiabált. Nyugodtságot erőltetett s Lőrincznek jelentőségteljesen intett.

— Ide nézzetek, szólt Kleofás fennen, öt ezüst pénzem van még, ur vagyok, felteszem még ezt.

— Én is ur vagyok s ellenében felteszem mindazt, mit vesztettél.

— Hatszáz pengőt, kiáltá Kleofás.

— Nos igen, szólt Megyváry, hát nem mondtam, hogy ur vagyok, s ezzel kicsapta a hatszázas bankót.

Kleofás szeme felvillant. Ha ő nyerné el a tétet.

— Dobjak? kérdé hamar Kleofás.

— Még ne, mondani akarok valamit.

— Halljuk, dörgé vidáman a komornyik.

— Ha véletlenül te találnád megnyerni a tétet — szólt Megyváry Kleofásnak — tartozol minket reggelig vigan ellátni.

— Helyes, kiáltá Kleofás, de ha te nyered a tétet, te is ugy tész.

— Helyes, szólt Megyváry.

Kleofás kidobta a kapott kártyát az asztalra.

Már a dobás előtt tudta Megyváry, mily szin esik fölül. Az ellenkezőjét mondta. A nagy tétet igy Kleofás huzta be.

— Visszaszálltatok szép madárkáim! simitgatá meg a százasokat Kleofás, s gyorsan tüntette el azokat keblébe.

— Hé korcsmáros, aki áldója van, orditá Kleo-

fás fékevesztett jó kedvében. Hordja tele ezt az asztalt. hogy magasan álljon rajt a bor.

A „Legyes“ gazdája álmából kapta fel magát, nem győzte a kártyázókat kiböjtölni, odafeküdt hát a söntésbe s jól huzott az alvásból.

A vendégek is lassankint oszladoztak s Kleofáson, Megyváryn és Lőrinczen kivül még csak egy szegény legénynek látszó férfi horkolt az egyik padon.

Kleofás zajára ö is feltápászkodott és később, midön már magasra hágott a jó kedv a férfiaknál, öt is oda hivták az asztalhoz s mulatott velük.

Megyváry ekkor még nem is sejtette, hogy mily hasznos, ügyes fiut szerzett magának vele.

A komornyik széles jókedvében istenesen berugott.

Megyváry Lőrincz barát füléhez hajolt.

— Láttad azt a két kulcsot Kleofás zsebében ?

— Nem, felelt Lőrincz.

— Felismertem az amerikai kulcsokat, ugy látszik, a komornyik számára is készitettek ilyeneket.

— Ezt tehát még ma meg kell szereznünk.

— Vedd ki a zsebéből.

— Még nem lehet.

— Hisz be van rugva mint egy ágyu.

— Később.

— Türelmetlen vagyok.

— Hiába!

Még egy darabig itatták Kleofást. Ez teljesen lerészegedett s fejét elörehajtva ledölt a kopottas asztalra. Kleofás komornyik elaludt.

* * *

Jó magasan állott a nap, midön Kleofás komornyik még mindig nehéz fejét felemelte a borral áztatott asztalról. A korcsmáros már talpon volt.

— Hol vagyok? rikácsolá Kleofás.

— A „Legyesben“ felelt a korcsmáros.

— Ahá, viszonzá Kleofás, a „Legyes“, s elkezdett zsebébe kotorázni.

Elővette pénztárczáját, hogy gyönyörködjék gazdagságában.

A pénz hiányzott, kiforgatta, beforgatta, nézegette a tárczát, de hiába, pénz seholse volt.

— Kutya, elloptad pénzemet, förmedt ittas fejjel a korcsmárosra.

A korcsmáros zokon vette a komornyik heveskedését s egész komolyan fel kérte, hogy ily rágalmazástól kimélje meg.

— De hisz láttad, hogy nyertem tegnap, kiáltá dühtől tajtékozva a komornyik.

— Azt láttam, de pénze még sincs nálam.

A korcsmáros gyanitani kezdé, hogy kinél lehet a pénz, de hallgatott.

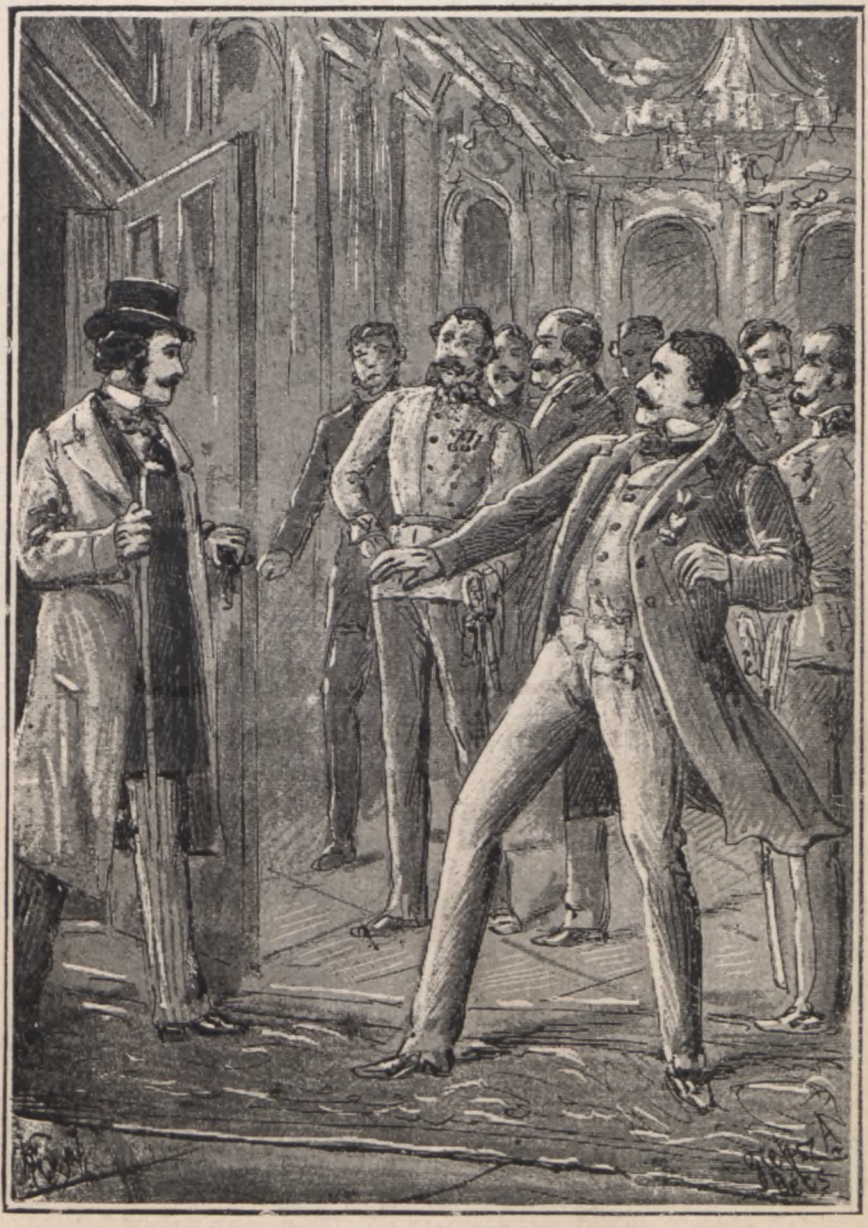
— Nos, hát nem adod elő pénzemet? kiáltott Kleofás.

— De biztositom komornyik ur, hogy nincs nálam pénze, sőt még a tegnapi bor árát sem fizette ki, a melyet pedig önnek ki kell fizetni.

— Ugy hát most másodszor akarsz megrabolni, gaz gyilkos, rabló! szitkozódott Kleofás. De hisz megtanitlak én téged. Hála Istennek, itt van a kormányzó a városban, panaszt emelek neki; majd visszaadnád te még gaz tolvaj pénzemet, várj csak, s e szavakkal indult ki a Legyesből.

Kint a korcsma előtt megállott, s kiabálni kezdett, hogy elrabolták pénzét.

A kiabálásra egynéhány járó-kelő bámulójává szegődött, de miután a korcsmáros megmagyarázta az atyafiaknak, hogy Kleofás részeg mint a tök s nem tudja mit beszél, elszegődtek mellőle a bámulók s kitértek Kleofás elől, mint ki szokás térni a szénás szekér elől.

Lazáre majdnem összerogyott félelmében, midőn a belépőt meglátta. K. 68.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— Megyek a kormányzóhoz, megyek Kossuthhoz. dünnyögé a részeg komornyik, megtanitom a kutyákat.

Harmincz vagy negyven lépésnyi távolságban két férfi ballagott utána.

— Meglásd, a részeg fejével még felmegy a kormányzóhoz, szólt az egyik parasztruhába öltözött alak.

— Pedig azzal a bolond fejével még valami bolondabbat csinálhat dolgunkban.

— Ne engedjük hát.

— Mit csináljunk hát vele?

— Bizd rám, szólt az egyik paraszt, s meggyorsitá lépteit.

Társa követte. Csakhamar elérték Kleofást s közrefogták.

— Jó napot nemzetes ur, szólt az egyik paraszt alázatosan meg emelve kalapját.

— Vigyen el az ördög! kiáltá Kleofás dühösen.

— De miért oly rossz kedvü nemzetes ur? szólt a másik paraszt.

— Megraboltatok kutyák, szólt a részeg.

A két paraszt megrezzent.

— Mi? kérdé álmélkodva az egyik.

— Nem ti, orditá még dühösebben Kleofás, az urak.

— Persze, hogy az urak, hisz épen azért szegödtünk a nemzetes ur mellé, hogy bebizonyitsuk e lopást.

— Hát ugy-e ti is láttátok, hogy volt hatszáz forintom?

— Láttuk bizony, erösité az egyik debreczeni polgár.

— Nohát akkor velem jöttök panaszkodni a kormányzóhoz.

— Szivesen, feleltek ezek s Kleofás karon ragadta öket.

Egy darabig szótlanul haladtak.

Utánuk csendesen egy kocsi döczögött.

— Nemzetes ur, a kormányzó még jó messze lakik innen, elmegyünk a kocsimon.

— Hát hol a kocsid?

— Itt jön hátul.

— Nagyon jól van, szólt Kleofás, s mindhárman felültek a kocsira.

— A kormányzó udvarára hajts, szólt az egyik polgár a kocsishoz.

A kocsis a lovak közé vágott s most már kocsin folytatta Kleofás utját.

---

9. fejezet.

Budavár visszavétele.

A sok nagy győzelem után a magyar közvélemény — mondja előbbi forrásunk — mind hangosabban Budavár visszavételét kivánta.

Csakhogy Budavár bevétele nem volt olyan könnyü dolog.

Görgey azt hitte, ha ő hatalmas seregével csak ostromzár alá veszi a várat, — az ellenség érezve csekélységét az ellenállásra, egyszerü felszólitásra is kész lesz megadni magát.

De Hentzi, a várparancsnok, nem az az ember volt.

Hentzi a szabadságharcz elején, a magyarokkal harczolt a ráczok ellen. Később azonban árulási kisérletei miatt Budára kisértetett.

Midőn azonban a magyar kormány Debreczenbe távozott, öt ott felejtették. Az osztrákok kiszabaditották. Utóbb tábornokká s Budavár parancsnokává lett.

Bátor, elszánt katona volt, olyan, kinek gyáva megadására helytelenül számitott Görgey.

Görgey april huszonkilenczedikén inditotta meg különböző irányban csapatait és május másodikán, Pöltenberg tábornok kivételével, kit a hetedik hadtesttel Győr

felé inditott, hogy Weldent, az osztrák fővezért szemmel tartsa, egész seregével Buda alatt állott.

A magyar haderő mintegy harminczöt-negyvenezer főből, a várőrség pedig ugy négy-ötezerből állott, bőségében a hadikészleteknek, ellátva bőven eleséggel s védve az erős bástyákon épitett tömérdek ágyuteleppel.

Másnap Görgey feladásra szólitá fel Budavár parancsnokát.

A levelet egy fogoly osztrák tiszt által küldte át Hentzinek.

Ebben a levélben Görgey feladás esetére becsületes hadifogságot igért a tiszteknek fegyvereik megtartásával, a legénységnek pedig lefegyverezve.

Ellenkező esetben pedig „én önt, ugy mond, — egy lelkesült, támadó seregnek szenvedélykitörései ellen nem védhetem ugyan, de a hadi foglyokkal még akkor sem fogunk nemtelenül bánni; mert ez lovagias hadviselési modorunkkal s emberiségi érzetünkkel ellenkezik.

Ha pedig ön az ugy nevezett Budavárnak végsőig való megvédésével összekötendi a lánczhid megrontását, vagy Pestnek bombáztatását, honnét ön megegyezés alapján egyáltalában nem tarthat megtámadástól és mely tett nyilván csak alávalónak mondható, akkor önnek becsületszavamat adom, hogy a vár bekövetkezett bevétele után, az egész várőrség kardra fog hányatni és én még családjának jövőjéről sem állhatok jót.

„Ön parancsnoka az ugy nevezett Budavárának, de egyszersmind atya is és született magyar, gondolja meg, hogy mit cselekszik. A hazának, az emberiségnek nevében szólitom önt fel és feleletét délutáni három óráig elvárom.“

A felelet nem soká késett.

Hentzi az irta vissza: „Tábornok ur! Tetszett önnek engemet mint az ugy nevezett budai vár parancsnokát felszólitani, hogy három óra alatt magamat megadjam, a

várat átadjam, s magamat a vitéz várörséggel együtt, mint hadi foglyokat kegyelmesen elvitessem. Erre én önnek azt válaszolom: hogy Budavár önnek gyors elvonultával januárban igen is nem volt vár, ami a szétbomlásban levő magyar sereg futása által eléggé bebizonyult, de azóta Buda tartható helylyé alakittatott, melynek szerencséje lesz önnek a leghatározottabb ellenállással utját állani.

Felszólitom tehát önt, tábornok ur, önnek Buda bástyáira nézve egészben hatástalan tüzelésével felhagyni, minthogy különben kénytelen leszek egy pár nap mulva Pest városát szinte ágyuimmal megtámadni, mihez oly roppant segédszerekkel vagyok ellátva, hogy Pestnek végromlása okvetlenül be fog következni, a mihez már most is kell nyulnom, megtámadtatva levén Pest részéről is.

Egyébiránt föl kell önt világositanom, hogy én nem vagyok magyar, hanem svájczi és naturalisált osztrák, hogy Magyarhon iránt semmi kötelezettséggel nem terheltetem, hogy családom önnek nem áll hatalmában és habár volna is, ezt nem vetném mérlegbe, azért végszavam önhöz:

Én helyemet, mint kötelességem és becsületem kivánja, utolsó emberig meg fogom védeni; feleljen ön arról, ha e miatt a két szép testvérváros fel fog áldoztatni.“

Erre a feleletre Görgey nem volt elkészülve. Azon mód miatt, melylyel Hentzi felelt, azon esetek egyike következett itt be, mely szerint a Buda alóli elvonulás nem volt összeegyeztethető a magyar fegyverek becsületével. Az volt a hiba most, hogy Görgey, számitva Hentzi önkéntes megadására, sem öregágyukat, sem ostromló szereket nem hozott magával.

Midön a táborkövet meghozta a feleletet, az ütegek Görgeytől parancsot kaptak a tüzelést azonnal megkezdeni s Kmethy utasitva lön osztályával a Vizivárost ostro-

molni s figyelmét különösen azon vizvezeték szétrontására irányozni, mely még Budát vizzel ellátta.

Kmethy erős támadást kezdett a Viziváros ellen. A huszárok egész a bombatérig, sőt a vizikapu alatt levő vizvezető gépig nyomultak előre, kiket a gyalogság is nyomban követett; de a támadást készen váró lövegek elől kénytelenek voltak visszavonulni.

Görgey átlátta, hogy ostromágyuk nélkül hasztalan minden roham.

Elhatározá tehát néhány nehéz ágyut és öreg taraczkot hozatni Komáromból, hogy azután szabályszerü ostromot kezdjen velök.

Hanem bizony napok teltek el, mig ezek megérkeztek.

Az alatt Hentzi fenyegetését borzasztóan teljesité.

Azon ürügy alatt, mintha Pestről ágyulövések történtek volna a lánczhid ellen, — daczára annak, hogy Welden, mint maga mondja, Hentzinek azon utasitást adta, hogy a Pestről intézendő lövésekre csak kartácscsal és golyóval feleljen s a várost csupán azon esetben bombáztassa, midőn a lakosság tömeges fölkelése a vár ellen azt elkerülhetlenné tenné s az ellenség Pest felöl is lövetné a várost, — Hentzi már május kilenczedikén reggeli négy-öt óráig kemény bombázás alá fogta a várost.

Május tizenkettedikén-tizenharmadikán Hentzi ismételve erősen bombáztatta és lövette gránáttal Pest városát.

Jól czélzott számos lövés által sikerült neki a pompás Dunasort több helyen egyszerre meggyujtani.

A tüz nagy szél által élesztve gyorsan terjedt tovább s hamuvá tette Pestnek legszebb részét.

Borzasztó látvány volt.

Pest hat-tiz helyen égett. Budán pedig a Viziváros lángokba borult.

Az egész várost lángfolyam boritotta és a füstgomolyok közepette az égö gránátok csillagzáporként iszonyatos dörgéssel zuhantak a szerencsétlen városra.

A lakosság nagy része a városligetben virasztott; kétségbeesetten kulcsolt kezekkel imádkozott átkot Hentzi tábornok fejére, ki a szép várost legszebb ékeitől akarja megfosztani.

A város égett félkör alakban; elterjedett lángja megvilágitá a környéket s a nézők nem tudták, kinek vagyona vész el, s kit fog a hajnal koldusbotra juttatni.

És a házak romjai alatt, a lángok fényénél megesküdött a nép, hogy készebb a legborzasztóbb sorsban osztakozni, mintsem bakói valamelyikét falai között türni.

Nincs toll, mely a látványt egész valóságában leirhatná.

„De én részemről, ugymond Görgey, az egész tüneményben az ausztriai dynasztia halálpompájára gyujtott fáklyáknak lobogását láttam, mert akiben e hazában még egy szikrája volt a kegyeletnek a hitszegett dynasztia iránt, azt a tegnapi tett örökre kiirtotta; s ezért, bár szivből fájlalom a főváros pusztulását, én az ellenség ezen gyalázatos tettét, melyet akadályozni hatalmamban nem állott, de melyre részemről semmi ok sem szolgáltatott, csak a vár annál erélyesebb ostroma által megtorlani törekedendem, és annál szentebb kötelességemnek ismerem, a fővárost minél hamarabb ily minden emberségből kivetközött ellenségtől felszabaditani.“

Görgey réstörő és romboló ütegei május tizenötödikén kezdték meg müködésüket Budavár ellen.

Másnap éjjel már lángba borult a budai várpalota is.

És midőn ez égni kezde, a pesti nép Kossuthot, Görgeyt és a szabadságot éltetve nyilvánitá gyülöletét az osztrákok iránt; s bár saját városát is láng boritá, önkárát mintegy feledve, ujjongó örömzajjal üdvözlé a lángokat, melyek a királyi palota ablakait nyaldosák.

Pest bombáztatása Görgeyt oly dühössé tette, hogy elhatározta, még tizenhatodikán rohamot intézni a vár ellen.

A seregek már éjfél után megindultak; Aulich a Ráczvároson keresztül a várkapu felé, a harmadik hadtest az északi homlokzat ellen a bécsi kapu felé, Kmethy a vizvezeték felé, Nagy Sándor a fehérvári köröndtől délnek eső rohamrés felől.

Az ostrom mintegy két órakor kezdődött.

Hentzi azonban, ki ezt nem gyanitá, a Viziváros házaiból szövétneket gyujtott magának, hogy annak borzasztó fényénél mindent tisztán kivehessen s a várbeliek iszonyu golyózáporral fogadták a mieinket.

A várőrség Pestre is sürün tüzelt.

Az ikerváros fölött golyók beszélgettek egymással.

A várőrség kétségbeesetten védte magát és a harcz borzasztóan folyt az egész vár körül.

De a külvárosokban mindenütt keritések, falak, falszegélyek és rostélyzatok akadályozák az ostromló csapatok mozdulatait.

Már reggeledni kezdett; s a vezérek elvégre is meggyőződtek, hogy a falakon tört rés sokkal csekélyebb, semhogy azon bejutni lehetne s Görgey a beérkezett jelentések folytán napkeltével megszüntette a rohamot.

Másnap Görgey folytatta Buda lövetését.

A bombák szakadatlanul mennydörögtek, egy-egy gömbölyü fekete füstfelleget hagyva maguk után a világos égen.

Golyók, bombák, rakéták, folyton egymásra röpültek.

Május tizenkilenczedikén a fehérvári köröndön husz méter széles rés volt törve.

Hentzi önkényteseket hivott föl, kik kötélen leereszteték magukat a falakon, s a romtöredékeket, melyek honvédeinknek kényelmes fölmenetet nyujthattak volna, eltakaritották.

Május tizenkilenczedikén és huszadikán cseltámadások történtek a nádori kert s a vizvezeték felől s czélt értek, amennyiben a várőrséget zaklatták s kifáraszták.

Hentzi pedig szorgalmasan sánczolta magát, a tört

rés fölé erős és magas földsánczokat és torlaszokat hányatott.

Az elhatározó támadás huszonegyedikének hajnalán történt.

Előtte egész éjen át erős ágyuzás folyt, cselül, mintha roham nem volna készülőben.

Két óra után azonban teljes erővel megkezdetett. E jelenet históriai nagyszerüségü volt.

Az első támadást Knezich emberei kezdték meg a bécsi kapu tájékán.

Aulich a vár főkapuját s az e körüli bástyákat rohanta meg a szent Gellérthegy felől.

Kmethy a Viziárosban, hová Hentzi személyesen sietett a védelmet vezényleni, a czövekes sánczokkal védett vizcsatornát igyekezett birtokába keriteni a pesti oldalon.

Nagy Sándor pedig a budai hegyek felől az ütött rést és tájékát rohanta meg első hadtestével.

Honvédeink egy része létrákat alkalmazott a bástyáknak, más része fegyverrel tüzelt a bástyákon állókra, kik szintén fegyverrel s kartácscsal szakadatlanul löttek vitézeinkre.

A harcz fő pontja a résnél volt, hol Nagy Sándor küzdött, ki személyesen vezeté, buzditá honvédeit.

A mint szürkülni kezdett, a távcsöveken minden tisztán kivehető volt.

Görgey ezalatt svábhegyi nyaralója tornáczán járt-kelt hidegen és nyugodtan.

A császári katonaság, mindamellett, hogy már két hét óta szüntelen talpon volt s a legtöbb éjet fárasztó munka s álmatlanság közt virasztá, a végsőig keményen tartotta magát s kétségbeesve védelmezé a sokféleképp megerősitett várat.

Férfi férfi ellen küzdött; senki sem gondolt itt többé életével s mind a két fél az elszántság legrettentőbb harczába keveredett.

A vár védöi sokkal biztosabb állásukból, a legsürübb kartács- és puskatüzzel és szuronyaik ezreivel igyekeztek visszanyomni, megsemmisiteni a feltolakodó ostromlók sokaságát s a vár bástyáiról roppant nagyságu köveket is hengergettek le rájuk.

Nem használt. A honvédek vakon rohantak a fölöttük lebegö halálos veszély tüzörvényébe.

Volt rá eset, hogy egy honvéd elött nyolcz társa hullott vissza egymásután a hágcsóról s ö, a kilenczedik, gyors szökéssel átugrott a szomszéd lajtorjára s hatolt be az erösségbe.

A vár védelmezöi lépésről lépésre vonultak vissza.

És már a fehérvári rondellára a bennlevö olaszok kitüzték a fehér zászlót; de az örsereg többi része még folytatta a folyton dühösebbé vált harczot.

A fehér zászló kitüzése ugy négy óra felé történt.

A hajnal elsö sugarai kisütöttek.

— Ott, ott, mondá Görgey kigyult arczczal, — ott lobog a nemzeti tricolor.

— Éljen a honvéd! sugá még csendesen.

S aztán néma s komor lön.

A pesti dunaparti népség éljenrivalgása áthallatszott s a föhadiszállás körül is éljenzaj keletkezett.

— Éljenekkel még egy vár sem vétetett be — mondá magában Görgey.

A bevett várból fegyverropogások közt Rákóczy indulója hangzott.

Futár érkezék jelenteni, hogy már a tizennegyedik zászlóalj is benn van.

E percztöl fogva Görgey gondolkodóba esett s hátrakulcsolt kezekkel sétált a kertben föl s alá.

Olvasni lehetett arczáról, hogy Buda ostromát bevégzett ténynek tekinti s elméje a legközelebbi teendökön jár.

Nemsokára ezután nyergeltetett s a várba föllovagolt.

Magát a rést, melyet Hentzi hasztalan iparkodott hösi

erélylyel védeni, a negyvenhetedik és tizenkilenczedik zászlóaljak foglalták el.

Itt övék a dicsőség.

Huszáraink keservesen nézték a rohamot, mert mint lovasok, benne részt nem vehettek.

Ekkor mondta a huszár: Sohasem bántam én meg, hogy huszár vagyok, csak most.

Az utczakövezetek fölszedettek s belölök az utczák végére barrikádok rakattak; a házfödelekről a gyulható anyagok lehordattak s poronddal rakattak meg, a pallisádok megkétszereztettek.

De honvédeink ezzel nem gondoltak s rohantak megsemmisiteni az orgiáskodásból fölrettent s magukat kétségbeeséssel védő szoldateszka csapatot.

Mert Hentzi, hogy a hanyatló bátorságot fentartsa köztük, az utolsó időben a házak pinczéit feltörette s az abban talált borokkal itatta őket.

Ezen emberek annyira fanatizálva voltak, hogy miután a szabadulás utolsó reménye is letünt, a házakba vonultak s onnan löttek honvédeinkre.

Allnoch Alajos ezredes, nem remélve többé szabadulást, bosszujában a dunai lánczhidat, a világ egyik remekmüvét akarta légbe röpiteni.

De a gaz barbárt eltalálta az isten bosszuló keze.

Az aknász, kire e tett volt bizva, vonakodott azt végrehajtani.

Allnoch föbe lötte a vonakodót s maga indult az aknát fölvetni.

A hid lánczkamrájába rosszul helyezvén el a löport, a fölrepült pár kö öt sujtá agyon.

Hentzi tábornokot, ki a várat egész végsöig erélyes kitartással védelmezte, egy golyó szintén halálosan mellen találta.

Az uj hadtörténelemben ritka eset, hogy egy várat még teljes réstörés után is védelmezzenek, még ritkább,

hogy a parancsnok a vár védelmében karddal kezében essék el.

A honvédek a Rákóczy induló zenéje mellett vitték végig az utczákon egy középületbe, hol pár óra mulva meghalt s aztán csöndesen eltemették.

Elszánt, bátor katona volt; a rés fölött, éppen a legveszedelmesebb helyen lövetett le.

A vezér és seregek e napon önmagukat multák felül.

Honvédtiszteink ugyanis, daczára, hogy Görgey kardra hányatni igérte Pest bombáztatása miatt az egész várőrséget, — kieszközölték, hogy a lefegyverzett, magukat önként megadó német tiszteknek semmi bántódásuk nem lett.

Ezek, kik a legbarbárabb bánásmódra voltak elkészülve, — meglepetve, sirva rebegtek hálát.

Buda visszafoglalása Görgey babérfüzérének legszebb levele.

E vár visszafoglalása a seregek vitézségének legfényesb bizonyitványa volt.

Veszteségünk 1118 ember. Legtöbb esett el a Don Miguel harmadik és harmincznegyedik zászlóaljából, az osztrákoké 1906 ember holtakban és sebesültekben s ezen kivül 2600 fogoly, mintegy száz ágyu s ezerötszáz darab lőfegyver.

Az ostromban leginkább kitüntették magukat: Kmethy, Leiningen, Asbóth, Czillich ezredesek; Máriássy, ki a hét ölnyi magas falról két izben taszittatott le, s egy szurás által kapott vérző sebbel harmadszor mégis benyomult a várba s csodálatos módon életben maradt; továbbá Nagy Sándor, ki éjjel-nappal a legmunkásabb volt, azután Aulich, Inkey Kázmér, Andrássy Jenö föhadnagy és még számosak az egy szálig hösök közül.

Görgey a hely szinén érdemrendekkel jutalmazta a hösöket, mely alkalommal a következő rövid beszédet mondta hozzájuk:

— Fiaim — ugymond — minden jónak gyorsan és egyszerün kell történni. Én tegnap azt mondtam nektek: Ezt a várat ostromolni fogjuk — s ti bevettétek. Becsületesen teljesitettétek a haza iránti tiszteteket, s most nekem kötelességem titeket kitüntetések által megjutalmazni.

Ekkor történt, hogy a többi közt egynek a golyó által kilyukasztott köpenyére tüzte fel az érdemrendet.

— Ügyelj — ugymond Görgey a bajnokhoz — köpenyedre, mert ha mindenüvé tüzök érdemrendet, furcsán fogsz kinézni.

Buda visszafoglalása fölött a nemzet öröme határtalan volt.

A dicsőséges vezér az égig magasztaltatott.

Kossuth Ludvighnak a vár bevételéről szóló jelentését a következő toldalékkal tette közé:

— „Lelkesüljön fel a nemzet minden erőfeszitésre, hogy a harcz, mely még hátra van, rövid s a haza megmentésének müve bevégezve legyen.

Zuduljanak meg a harangok országszerte, hirdessék a magyar szabadság fegyvereinek győzelmét országszerte! Adassék hála istennek és dicsőség a magyar hadseregnek, melyet hös tettei a világ legrettenthetetlenebb seregévé avattak fel.“

Az országgyülés, a lelkesedéstől megragadtatva, egy szivvel lélekkel szavazá meg a legnagyobb kitüntetést a sereg vezérének, tudniillik az elsörendü érdemjelet s az altábornagyi rangot.

Görgey egyiket sem fogadta el.

Azt mondta a nemzeti gyülés küldöttségének: ő az altábornagyi rangot az osztrák seregben divatos czimek majmolásának tartja s nem akarja azt önpéldája által meghonositani a magyar seregben; az érdemjelek pedig republicanus országhoz nem illenek.

A fővárosban meg örömlakomát szándékoztak adni tiszteletére s győzelmének ünneplésére.

Oda sem ment el.

„Semmi érdemem sincs benne, mondá a meghivó küldöttséghez, én távcsövemen nézegettem, miként mászszák meg a honvédek a vár falait.“

— „Szerencsecsillagom — ugymond — e vár alatt hunyt le.“

Bizony nagy ballépés volt az ostrommal annyi tömérdek drága időt elvesztegetni s a felelősség terhe bizony csak Görgeyt nyomja.

De azért a nemzet, mely az ös vár bevételének nagyobb értéket tulajdonitott, mint valóban megérdemelt — föllelkesült örömében s a győzelem oly népszerüséget kölcsönzött Görgeynek, hogy ezuttal majdnem Kossuth Lajossal versenyzett.

És Görgey ezután keresve kereste a népszerüséget, hogy annak révén Kossuth mindenhatósága fölé kerekedhessék.

A nemzet pedig örömünnepet ült Budavár visszafoglalásán, fényeset, nagyszerüt.

A hiba, mely a vár ostroma által elkövettetett, feledve lön s a nagy közönség Buda bevételét ugy tekintette, mint a szabadságharcz koronáját.

Május huszonhatodikán ünnepélyes „Te Deum“ tartatott, melyen Görgey a bajnok, Görgey a vezér, ki alatt az elhunytak dicsőséggel szálltak borostyán ágyukba, — szintén jelen volt egyszerü örnagyi egyenruhában.

A csaták vihara ezt is elkoptatta; vállaranyzata elhomályosult; de a borostyán homloka körül zöldebb volt, mint valaha.

Másnap pedig nagyszerü népmulatság rendeztetett.

E nap megható volt. Mosolygott minden arcz; minden szem örömet sugárza.

Borui az aggodalomnak, felhői a bánatnak minden

arczról eltüntek s a nép egygyé olvadva imádkozék istenéhez tökéletes szabadulásáért.

Délben a muzeumban fényes diszlakomát rendeztek, melyben részt vettek a tábornokok s a tiszti kar nagy része.

Délután pedig megkezdödött a városligetben az ugynevezett népmulatság.

A városliget, hová az ostrom alatt tömérdek nép vonult ki s maguknak sátort ütve, szorongva néztek a napok eseményei elé, — zajossá lett a vidám örömtől.

Zenészek, hárfások, tánczosok, ballettmutatványok, énekesek, alakjátékosok, büvészek, kötéltánczosok, gymnasticai elöadások voltak a liget különböző zugaiban elrendezve.

A lóvásártéren ökrök süttettek s folyt a bor.

A nemzeti szinházban, a szinkörben elöadások rendeztettek.

Minden helyre jutott nép, minden hely zsufolva volt; nem kiváncsiak, nem látni kivánók, hanem maga a nép tölté meg azt.

És a nép roppant jókedvében s a közbevegyült katonaság örömnyilvánitásában valami magasztos látvány volt.

Éljenző toasztok váltották fel egymást s az éljen szivből fakadó kifolyása volt a szeretetnek.

Látta a nép, hogy nagyszerü események elöestéjén áll s hogy a democratia, melynek az absolutismus végerölködéssel fejét akarta szegni, töle várja megmentését.

Látta a nép, hogy Európa rá néz, hogy mint hajdan bástyája volt kelet ellen a kereszténységnek, legyen most bástya a zsarnokság ellen.

S nép áldomásai fogadás valának, hogy e hivatását betöltendi.

Ki hitte volna, hogy a nép a hazát elnyeléssel fenyegetö mélység szélén üli örömünnepét?!

Épen pünkösd napja volt.

Ezredévek előtt ezen napon kente fel isten apostolait, hogy hirdessék tanát, a sziv és ész religióját.

Ezredévek után e napot választá ki a nép örömnapul, hogy elüzte zsarnokait, kik a sziv és ész szabadságát fogva tarták.

Budavár visszavétele Debreczenben is fölvillanyozta a kedélyeket.

Fölszabadulva lévén most már teljesen az anyaváros, a képviselőház, a nemzetgyülés és kormány további székhelyéül Buda-Pestet tüzé ki.

---

10. fejezet.

Auerborn gróf Bécsben.

Olvasóink eddig kétségkivül belátták, hogy Megyváry megmérgezése és hirtelen halála tisztán csalás volt.

A dolog ugyanis igy történt.

Miután Megyváry lovag Hettenau Olivért semmi áron sem tudta megsemmisiteni, cselhez folyamodott.

Összebeszélt Lőrinczczel és Fegyverneki Tamással, ki sógora volt a pesti „utolsó garas"-hoz czimzett vendéglő gazdájának, Róka Jánosnak, s ép oly derék ember volt, mint maga Róka János.

Lőrincz azt tanácsolta Megyvárynak, hogy tegye magát valami módon halottá.

Megyváry kapott az eszmén és eljátszotta a komédiát, melyet olvasóink már tudnak, még csak azt jegyezzük meg, hogy az orvos szerepét Lőrincz barát játszta, s hogy Megyváry, ki egész nap a koporsóban feküdt, a koporsó lezárása előtt természetesen kiszállt belőle.

Igy tehát csak egy üres koporsót vittek ki a temetőbe, s Hettenau lovag két napon keresztül egy üres koporsót őriztetett.

Megyváry ez a csele jól sikerülvén, ujabb cselhez folyamodott.

A ház, melyben Málnássy Margit lakott, titkos ház volt, tele titkos folyósókkal, sülyesztő szobákkal és rejtek ajtókkal.

Minderről természetesen se Málnássy Margit, se Hettenau Olivér nem tudtak semmit.

Valamint azt sem tudták, hogy Megyváry és Lörincz ugyancsak ebben a házban laknak.

Megyváry, mint emlitettük, ujabb cselre határozta el magát.

Egyik éjen kisérteties alakot öltve magára, — hogy annál félelmesebb benyomást keltsen — bement Hettenau szobájába, hogy a lovagot láb alól eltegye.

Hogy kisérlete balul ütött ki, azt az olvasó már tudja.

Hettenau szerencsésen életben maradt, a merénylő Megyváry azonban egyik rejtekajtón eltünt.

Hettenau és Margit erre — mint tudjuk — elhatározták, hogy e lakásból elköltöznek, s igy költözött Margit Lydia herczegnőhöz, hol Hettenau a legbiztosabb helyen vélte öt lenni.

Maga Hettenau is e házban lakott, de nem az utczára, hanem az udvar felé eső részén.

Mint tudjuk, a kormány ez időben Debreczenben székelt, ugyanitt, mint legbiztosabb helyen tartózkodtak a tábornokok és főbb tisztek nejei is.

Igy Woronyeczky herczeg neje, Aniella szintén Debreczenben volt, Dénessy is idehozta Lydiáját, itt volt Dragon grófné és Zimielsky Zelma herczegnö is.

A veszélyesebb hadi foglyok is itt öriztettek, itt volt többek között Stramirovics.

Még csak azt jegyezzük meg, hogy, mit az olvasó valószinüleg szintén már sejtett, hogy a gyalázó felhivást Debreczen város házainak falaira nem más ragasztotta

fel, mint a mi derék ismerösünk Megyváry és méltó párja Lőrincz.

— Mi czéljuk volt vele? kérdi talán a nyájas olvasó.

A két gonosztevő talán maga sem tudott volna feleletet adni.

Bosszantani akarták Málnássy Margitot és Kossuthot, s emellett az osztrák kormánynak is reméltek szolgálatot tehetni ezzel.

Hogy mennyire érték el czéljukat, azt láttuk.

A hirdetményt a nép letépte a falakról, Málnássy Margit kardhegyére tüzte, s a magyar ügy ment a rendes kerékvágásban.

E felvilágositásokkal tartoztunk az olvasónak, most pedig tegyük át elbeszélésünk szinhelyét Bécsbe, az ős császárvárosba.

* * *

Bécs város utczáin egy délczeg, szép alak haladt végig, felette kopottas öltözékben.

Több utczán keresztül haladva, egy kis mellék utczában egy házba tért be, hol valószinüleg lakása volt.

Kövessük öt ide.

Egy csinos butorozott szobába lépett.

Háziasszonya barátságosan üdvözölte.

— Isten hozta uram! Az uj ruhák már elkészültek, éppen most hozták ide.

— Hála Istennek, legalább nem fogok ugy kinézni többé, mint egy madárijesztő.

Ezzel fejét könnyedén meghajtotta s a házi asszony távozott.

A szoba lakója az öltözködéshez látott.

Csakhamar készen volt vele s szobájából kilépve, ujra eltávozott.

A ki most látta, az bizony nem hitte volna semmiért sem, hogy ez az ur az előbbi kopottas alak.

Ki volt ő?

Nem hagyjuk sokáig kétségben felette olvasóinkat, s elároljuk kiléét.

Auerborn Károly gróf volt.

Auerborn eltávozván a jóságos halásztól, Bécsbe jött, egy kis szobát bérelt s első gondja volt, hogy más ruhákat vegyen, mert azt, mi rajta volt s mivel a Dunába fordult, már nagyon is megviselte az idő.

Minden vagyonát — mint tudjuk — Lazáre elrabolván, a grófnak nem volt egyebe annál a hatezer forintnál, mit a gyémántos melltüért kapott.

A gróf komolyan kezdett aggódni jövője felett.

Mit tegyen?

Talán ujra a kártya asztalhoz üljön s szerencsét próbáljon.

A gróf visszariadt e gondolattól.

— Nem, mondá magában, esküszöm az égre, hogy soha többé kártyázni nem fogok.

S a gróf eltökélte, hogy teljesen szakit eddigi könnyelmü életmódjával s komoly munkához lát.

Volt hatezer forintja s ezzel szerényen gazdálkodva, megélhetett egy pár évig, a nélkül, hogy valamiben szükséget szenvedne.

S addig csak akad valami, mi neki tisztességes megélhetést bizonyit.

Lazárét, kit különben is halottnak hitt, elhatározta, hogy nem adja fel a törvényszéknek.

Most már, mint a gróf hitte, ugyis késő, aztán azt is akarta, hogy életének e sötét pontja maradjon örökre titoknak.

Barátai, ismerősei közül nem látogatott meg senkit, mert egyelőre ismeretlen akart maradni.

Ily gondolatokkal eltelve lépett be egy kávéházba.

A pinczér kávét hozott s ujságot adott az ujonnan érkezett vendégnek.

Auerborn Károly olvasni kezdé az ujságot.

Egyszerre elhalványult, majd ismét piros lön arcza. Majdnem kiejtette kezéből a hirlapot a meglepetéstől.

Az ujságban ugyanis, mely Auerborn grófot annyira meglepte, a következő hir állott:

Felhivás!

Ismeretlen tartózkodásu és nyomtalanul eltünt Auerborn Károly grófot felhivatik, hogy, ha az élők sorában van, hat hó leforgása alatt a bécsi törvényszéknél nagybátyjának, néhai Auerborn Frigyes grófi vagyonának átvétele végett jelentkezzen, melynek végrendeletileg egyedüli és törvényes örököse.

Kelt Bécsben 1849. április havában.

Diewahl

törvényszéki elnök és vizsgálóbiró.

— Nagybátyám meghalt? rebegé Auerborn. Valóban különösek a sors utjai. Szegénynek, elhagyottnak hittem magamat és egyszerre Bécs leggazdagabb föura vagyok ujra. Oh Hanna, most már nöm leszesz!

A gróf magához hivta a pinczért, fizetett s távozott.

Egy bérkocsiba ült és Diewahl vizsgálóbiróhoz hajtatott, kit mi már ismerünk.

A törvényszéki épület előtt a kocsi megállt s Auerborn gróf kiszállott belöle.

A kapunál egy portás állott.

— Hol találhatom Diewahl vizsgáló biró urat?

— Az első emeleten negyedik szám alatt.

— Köszönöm, mondá a gróf s felszaladt a lépcsökön.

Nemsokára Diewahl vizsgálóbiró előszobájába lépett.

— Jelentsen be a vizsgálóbiró urnak, parancsolá a gróf az ott álló szolgának s ezzel átnyujtotta névjegyét.

A szolga rögtön visszatért s jelenté a grófnak, hogy beléphet.

— Ah ön az gróf ur! Valóban nem hittem, hogy mi önt valaha látni fogjuk.

— S mit hitt ön biró ur? kérdé a gróf.

— Azt hittem, hogy önt meggyilkolták.

A gróf mosolyogni kezdett.

— Ah dehogy! mondá. A legjobb egészségnek örvendek.

— De hol volt ön ilyen soká?

— Egy kaland tartott távol a fővárostól.

— Valószinüleg nő is forog szóban, mondá az öreg vizsgálóbiró mosolyogva.

— Igen! mondá Auerborn szórakozottan, nő is forog szóban, és Hannára, a szép halászleányra gondolt.

— Gróf ur, önnek egy sebhely van a homlokán, szólott a biró.

— Ha az ember kalandokat hajhász, el kell legyen arra készülve, hogy vetélytársa párbajban megsebesiti.

— Tehát párbaj? mondá a vizsgálóbiró.

— Igen, szólott Auerborn, de hagyjuk ezt, én a lapokban egy felhivást olvastam néhai nagybátyám örökségére vonatkozólag.

— Az örökség teljesen az öné. Várjon, azonnal átadom a szükséges iratokat.

Ezzel egy szekrényhez lépett, mely a szobában volt. Egy csomó iratot vett ki, s átadta Auerbornnak.

— Köszönöm, biró ur, mondá a gróf.

— Örültem a szerencsének! Már valóban azt hittem, hogy gyilkosság áldozata lőn. Kihallgatásokat és kutatásokat eszközöltem, de fájdalom hiába.

— És kiket hallgatott ki e tárgyban, szóljon biró ur, valóban érdekel.

— Megyváryt, Lazárét és a szép Clarisset.

Auerborn arczán látható felindulás volt észrevehető.

— De természetesen eredmény nélkül.

— Igen, mondá a vizsgálóbiró. Pedig megvallom őszintén, hogy gyanakodtam.

— Kire? kérdé a gróf kiváncsian.

— Főkép Megyváryra.

— Pedig ő ártatlan, mondá a gróf.

— Ártatlan? kérdé a biró, hát Lazáre és Clarisse nem ártatlanok?

Auerborn átlátta, hogy majdnem elszólta magát.

— Természetesen, hogy ők is ártatlanok. De meg fogja engedni, ha most távozom, sürgös ügyeim hivnak. Hanem remélem, hogy egyik este lesz szerencsém önhöz, mint családunk régi barátjához.

Diewahl vizsgálóbiró elérzékenyedett.

— Ezer örömmel, szólott a biró. Oh, hiszen ugy örülök, hogy önt láthatom. Emlékszik-e még, édes atyja, a megboldogult miniszter ur házánál hányszor ringattam térdeimen?

— Emlékszem, felelé a gróf. Egy szóval, ön mindig az én régi jó barátom. De most már megyek. Isten önnel!

— Az ég áldja, mondá az öreg biró.

Auerborn kocsijába ült.

— Hová hajtsak? kérdé a kocsis.

— Auerborn grófi palota. Wallner-ut hetedik szám.

A kocsis lovai közé csapott, s nehány percz mulva a Wallner-uton megállott.

A gróf kiugrott a kocsiból s fényes palotájának kapuja elé lépett.

A portás csak ámult-bámult, midőn Auerborn Károly grófot egyszerre előtünni látta.

A gróf néhai nagybátyja lakosztályába ment s otthon maradt egész napon.

Másnap a föuri clubba hajtatott.

Barátjai is mind oda lettek a csodálkozástól, midőn Auerborn büszke alakját ujra meglátták.

Rögtön elhalmozták kérdéseikkel.

— Hol voltál eddig?

— Mit csináltál?

— Azt beszélték, hogy meggyilkoltak.

— Ah, dehogy gyilkolták meg a gróf urat, mondá az egyik ur, Auerborn nagy kedvelője a szépnemnek, azért vonult félre oly hosszu ideig a világ szinpadáról.

Auerborn Károly mosolyogva felelt ezekre a kérdésekre és megjegyzésekre.

— Ha már itt vagy, szólott Stessner gróf, remélem, eljösz ma a miniszter urhoz.

— Én? kérdé Auerborn. Hiszen nem vagyok meghiva.

— Az egész föuri clubb meg van hiva, igy hát te is hivatalos vagy.

— Az már más! mondá Auerborn.

— Egy ünnepély lesz a miniszternél.

— A miniszter is jobban tenné, ha kevesebb estélyeket adna, s inkább a felett gondolkodnék, hogy mire megyünk a magyarokkal.

— Igazad lehet, mondá Stessner gróf, de most egy politikai ünnepélyről van szó.

— Politikai ünnepélyről? kérdé Auerborn.

— Igen, Lazáre ünnepélyesen báróvá fog kineveztetni.

Auerborn gróf e szavakra majdnem hanyatt esett.

— Hogyan Lazáre? kiáltá, hát Lazáre él? Én azt hallottam, hogy meghalt, folytatá a gróf valamivel nyugodtabban.

— Téged egészen izgalomba hozott a hir. Hát nem tudod Lazáre történetét?

— Nem olvastam ujabban ujságokat.

— No hát akkor elmondom én neked.

S ezzel a gróf elmondta Lazáre szereplését a magyarok közt, melyet az olvasó már ismer.

— Barátunk, Wintershausen herczeg — mondá a gróf — végre Bécsbe szállittatta öt, hol csakhamar felgyógyult. A kormány rögtön elhatározta, hogy Lazárét egyéb érdemeiért s kiállott szenvedéseiért bárói rangra emeli. A bárói czimet már meg is kapta s ma fogja a kinevezési okmányt a miniszter neki ünnepélyesen átadni. Nos hát eljösz?

— Ott leszek! mondá vésztelje sen Auerborn.

11. fejezet.

Az ünnepély.

Ausztria mindenható miniszterének termei fényben usztak.

Ezer csillár ragyogott a fényes termekben, hol diszes társaság gyült egybe.

Tábornokok, grófok, bárók, herczegek, delnök jöttek el, hogy az ünnepély fényét emeljék.

Az érdeklödés központja természetesen Lazáre volt, ki fekete öltözékben, mellén rendjellel jelent meg.

Arcza még sápadt volt a kiállott izgalmaktól és hosszabb betegségtöl, de azért szemeiben az öröm sugara lángolt.

— Ah Lazáre, öszinte szivböl szerencsét kivánok, mondá az egyik ur.

Lazáre meghajtotta magát.

— Valóban ön irigylésre méltó ember! mondá egy másik. Ön Ausztria legnépszerübb embere.

Lazáre ismét meghajolt.

Igy tartott ez folyton. Egyik ur jött, a másik ment.

Lazáre, az egykori szegény ügyvéd, nem győzte megköszönni a szerencse kivánatokat, melyekkel öt bárói rangra emelése alkalmával elhalmozták.

A nök virágcsokrokat nyujtottak át neki a leghizelgöbb megjegyzések közt.

— Oh Dragon grófné! ha most itt volnál, ha most láthatnál, gondolá magában Lazáre.

Végre esti tizenegy óra közeledett.

Ekkorra volt kitüzve a bárói oklevél ünnepélyes átadása.

Az urak és hölgyek elfoglalták helyeiket.

A terem felső végén egy emelvény állott a miniszteri biztos számára, ki az oklevél átadásával volt megbizva.

A miniszter éppen báró Wurmbranddal, a rendörfönökkel beszélgetett.

— Nos mi hir? kérdé.

— Dembinsky lemondott.

— Miért? kérdé a miniszter.

— Mert a magyar kormány elvetette a Galicziába való betörés tervét.

— Ez az egyedüli ok?

— Nagyon sértette az is Dembinskyt, hogy tudtára adták neki, hogy ezentul szigoruan az uj hadügyminiszterium rendeleteihez kell alkalmazkodnia.

— Hisz ez természetes, mondá a miniszter.

— De Dembinsky önállóan akart cselekedni.

— A fegyelmet, ugy látszik se a magyarok, se a lengyelek nem szeretik.

— Nálam van Dembinsky lemondó levelének hiteles másolata. Fölolvassam?

— Jöjjön a másik kis terembe, ott egyedül lehetünk, ott fölolvashatja.

A miniszter és a rendörfönök eltávoztak.

— Most olvashatja! szólt a miniszter.

Báró Wurmbrand felolvasta a levelet, melyet mi kivonatban közlünk.

— Jól tudja a kormányzó — igy ir Kossuthhoz intézett lemondásában Dembinsky — mennyit kellett már türnöm azon két urtól (Gör-

— Mit kiván tőlem? kérdé a kormányzó. K. 69.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

geytől és Klapkától), kik jelenleg a hadügyet vezetik. Azt sem tehetem továbbá, hogy oly rossz terv szerint munkálkodjam, mely az ország veszedelmét vonja magaután... És mindamellett nekem még más hadvezérekkel is összeköttetésbe kellene lépnem, mit egyáltalában nem fogadhatok el, s kérem a vezérség alól való fölmentésemet; mert — mint a hadseregnek intézett szózatomban mondtam — ha megmaradok, vagy insubordinatiót kellett volna elkövetnem, vagy oly parancsokat foganatositanom, melyek az én tapasztalataim szerint Magyarországra nézve károsak lehettek volna, egyébiránt „mint önkéntes" tovább is a seregnél maradok s részt veendek az oroszok elleni harczban.

— S ki vette át csapatának vezényletét? kérdé a miniszter.

— Wysoczky!

— Ki ő voltaképpen?

— Wysoczky a lengyel kivándorlottak egyike, s mint ilyen Magyarországba jött és az ugynevezett lengyel legio alakitásával bizatott meg. A legiot meg is alakitotta, melynek bálványa lett.

— S most tábornok? kérdé a miniszter gunyosan.

— Igen! pedig mint kémem egyike irja, kicsiny, törpe ember, ki még a lóról is alig látszik ki gyalogos honvédei közül, de óriási tekintélye van!

— Miért?

— Kémem azt irja, hogy ha katonái villogó szemekkel, hulló bombák közt, a csata tüzében elül állni látták, vele és érte mindent készek lettek volna feláldozni.

— A lelkesültség szép, de ezzel még nem lehet megvédeni egy országot, gunyolódék a miniszter.

— Igen de...

— Tudja-e már rendőrfőnök ur, hogy a miniszteri tanács elhatározta az oroszok behivását és az oroszok már nagyban készülődnek?

— Még nem.

— Ezt természetesen csak titokban mondom önnek.

— Miniszter ur hallgatásom felöl nyugodt lehet.

— Tudom, éppen azért közlöm önnel ezt.

— A miniszteri tanácsban senki sem ellenezte, hogy az oroszok behivassanak?

— Csak én, az elnökminiszter elleneztem.

— Miért?

— Mert az orosz beavatkozást ugy tekintem, mint Ausztria becsületének sirját.

— S sehogy se tudta megakadályozni az orosz beavatkozást, melyet én is lealázónak tartok?

— Sehogy se, mondá az elnökminiszter, bár e gondolat majdnem megőrjit. Mit fog mondani a világ, hogy Ausztria nem bir a magyarokkal.

— S a külföldi államok nem szólnak semmit ehhez a beavatkozáshoz?

— Semmit!

— Éppen semmit? kérdé a rendőrfőnök.

— Az orosz külügyminiszter a külföldi orosz követekhez irt körlevelében azt adta ürügyül a beavatkozásra, miszerint mindez csupán azért történik, mivel a magyar hadseregben egész önálló lengyel csapatok s lengyel vezérek is lévén, tisztán kivehető azon törekvés, hogy Galiczia és több orosz tartomány felláziása czéloztatik.

— Az ürügy kitünő, mondá a rendőrfőnök.

— A körlevélben továbbá az is mondatik — folytatá beszédét a miniszter — hogy az osztrákok azzal a határozott és világosan kifejezett kér elemmel fordultak a czárhoz, hogy a „magyar lázadást," mely ugyan egy időben két császárságnak háborgatja nyugalmát, mielőbbi elnyomására segitséget nyujtson.

— S az orosz czárral könnyen mentek az alkudozások?

— Nem oly könnyen.

— Csodálatos!

— A bécsi kormány az én ellenzésem daczára, már ápril tizenötödikén arra kérte Miklóst, az orosz czárt, hogy a magyarok ellen Erdélybe nekünk mintegy harminczezernyi segély csapatot küldjön.

— S az orosz czár nem teljesité e kérelmet?

— Nem!

— És most ujra az oroszokhoz fordultak?

— Igen.

— A már egyszer megtagadott segély daczára?

— Igen.

— Ez sértő reánk nézve.

— A legnagyobb mértékben.

— De az ujabb alkudozások sikerre vezettek?

— Sikerre, s már legközelebb tudtára adatik a közönségnek, hogy -- mint a hivatalos értesités mondja — miután a fölkelés Magyarországban oly kiterjedést nyert s oly határozottan viseli jellemét az európai felforgatási párt minden ereje egyesülésének, hogy valamennyi államnak közös érdekében áll gyámolitani a császári kormányt ezen harczában, melyet ott a társasági rendnek terjedező feloszlása ellen visel: ezen fontos okból arra határozta magát császár ö felségének kormánya, hogy az orosz császár ö felségének fegyveres segedelmét igénybe vegye, mely neki ezen császár által a legnemesebb készséggel s a legbőségesebb mértékben meg is ajánltatott.

— Miniszter ur egészen szószerint idézte az osztrák hivatalos közleményt.

— Szószerint — viszonzá komoran az elnökminiszter.

— Az oroszok nem tettek közé semmit?

— De igen.

— Szabad tudnom?

— Elmondom önnek annak is a tartalmát.

— Szerfölött kiváncsi vagyok.

— Az orosz czár azt tette közé, hogy miután Ausztria Magyarországban nem birta leverni a lázadást, azért határozta el magát a segély adásra.

A miniszter erre egy felhivást vett ki tárczájából.

— Felolvasok egyes részeket belőle, mondá a miniszter, mert minden szavára nem emlékszem hiven. Azt mondja tovább a felhivás, hogy miután a magyar lázadás „növekedve a mi (tudniillik orosz) lengyeleinknek s minden más nemzetek szerencselovagjainak, számüzötteinek és kóborlóinak csapatai által, a legfenyegetőbb kiterjedésben van“ s miután Ausztria császára tőle kért segedelmet a közös ellenség ellen, ő meginditotta hadait „a lázadás elfojtására s azon vakmerök megsemmisitésére, kik a mi tartományaink nyugalmát is bátorkodnak fenyegetni“.

— S mivel végződik a felhivás? kérdé a rendőrfőnök.

A miniszter olvasá:

„Meg vagyunk győződve — igy végződik a felhivás, — hogy ugyanez érzeménye, óhajtása, reménye minden orosznak egész birodalmunkban, melyet oly láthatólag véd az isteni gondviselés; igy fogja betölteni Oroszország a maga szent hivatását.

Isten velünk s ki fog megállhatni ellenünk!“

— Eszerint Magyarországnak vége van.

— A jövőt nem tudhatni, de azt hiszem, ily két óriás hatalommal szembe szállni nem fog sikerülni a magyaroknak.

— Tudja-e miniszter ur, hogy gróf Szirmay magyar főnemes önkéntes csapatot állittatott fel az osztrákok védelmére?

— Tudom.

— S tudja-e azt, hogy magyar urak Pozsonyban értekezletet tartottak s egy felszólitást szerkesztettek, melyen

felhivják a közönséget, hogy gróf Szirmay példájára önkénytes csapatokat alakitsanak?

— Tudom. De azt hiszem, ennek nem volt semmi eredménye.

— Semmi, felelé a rendörfönök.

— S mit szólnak ehhez a magyarok?

— Egyik magyar lap, a „*Népbarát*“ a következöket irta. Felolvassam?

— Kérem! szólt a miniszter.

A rendörfönök olvasá:

— „Pozsonyban a kormány egy mondva csinált országgyülést akart tartani. Ez az országgyülés állana egy pár száz megszökött gróf, herczeg, báró és püspökből, meg azután kicsapott kanczellistákból, kikről azt sem tudja a magyar nép élnek-e? annál inkább, mert sokan közülök a magyar szót ki sem tudják mondani, mert csehek, meg németek.

No még csak az kellene, hogy ily gyülevész nép, ily hazaáruló had nevezze magát országgyülésnek, midön a törvényes országgyülés, mely a népnek választott képviselöiből áll, Pesten fog tanácskozni a jövö hó elején. Azok a pozsonyi emberek be akarnák hivni a magyar nép nevében a muszkát, hogy dulja fel a szabadságot és ültesse nyakunkba a zsarnokságot. Hallod magyar nép? a te nevedben hivnak muszkát! Hanem ne féljünk, Görgey majd ott lesz seregével Pozsonyban, amire aztán szépen szétugranak az ellenség tányérnyalói!“

— Rendkivül érdekes, mondá a miniszter.

— A többi magyar lapok hasonlóképen irnak.

— Azt elhiszem.

— Kossuth rendkivül dühbe jött, midön meghallotta, hogy a magyarok közt vannak olyanok is, kik saját hazájuk ellen emelnek fegyvert.

— Ezek az emberek nem is érdemelnek dicséretet honfitársaiktól. Én megvallom önnek öszintén, hogy az

ily emberekben nem bizom, azért szolgálataikat sem veszem szivesen.

— A magyarok szolgálatában is sok osztrák áll.

— Én, ha Kossuth Lajosnak lennék, az ily férfiaknak soha sem adnék magasabb hivatalt vagy megbizást.

— Miniszter ur tulságos szigoru nézeteiben. Ezek a férfiak meggyőződésből cselekednek.

— Lehet, mondá a miniszter. De azt hiszem, kezdetét veszi az ünnepély.

— Ugy gondolom én is.

— Hány óra?

— Tizenegy óra!

— Akkor menjünk a terembe.

— Ki adja át Lazárénak az oklevelet?

— A kormány egyik megbizottja.

A miniszter és a rendőrfőnök a terembe léptek, a kormánybiztos felment az emelvényre, mig Lazáre ezzel szemben foglalt helyet:

A kormánybiztos a következő beszéddel üdvözlé Lazárét, mialatt a bárói oklevelet kezében tartá.

— Uraim és hölgyeim! Nagy nap van ma. Nemes barátunkat, ki egy szent ügy érdekében életét tette koczkára, jöttünk össze ünnepelni. Lazáre nagy és fontos szolgálatokat tett eddig is a hazának. Érdemei már többször méltányolva lőnek és csak nemrég tüntette ki a kormány nemességgel. Most egy ujabb kitüntetésben akarjuk öt részesiteni. Boldognak érzem magamat, hogy én vagyok oly szerencsés, ki nemes barátunknak ezen okmányt, mit itt kezemben tartok, átnyujthatom. Önök mindnyájan tudják, hogy mit tartalmaz az okirat. Felsöbb helyen méltányolva lettek Lazáre érdemei, s szolgálatai s kiállott szenvedései fejében némileg megjutalmazásképen bárói rangra emelték öt. De vajjon, azt kérdem, megjutalmaztuk-e ezzel méltóan Lazáre érdemeit, ki e kitüntetésre nem törekedett, ki e kitüntetést nem várta? Azt mondom

uraim, hogy nem, mert az érdem mindig önmagában hordja jutalmát.

Azért nem folytatom tovább beszédemet, ezennel átadom Lazáre urnak az okmányt.

Ezzel a kormánybiztos lelépett az emelvényről és átnyujtotta a bárói okmányt.

— Éljen báró Lazáre, hangzott erre föl a kormánybiztos szava.

— Éljen! Éljen báró Lazáre, hangzott erre mindenfelöl.

Az urak felkeltek helyeikről, hogy az uj bárót üdvözöljék.

Lazáre boldogan szoritott velük kezet.

A hölgyek közül is többen hozzá siettek, hogy üdvözletüket átadják.

Lazáre boldog volt.

E pillanat felért neki a mindenséggel.

Ilyen napról még álmodni sem mert volna életében.

Ö, az egyszerü árva gyerek, ki egykor Ottiliával a bárányokat legeltette, ö most ilyen nagy ur, ünnepelt férfiu és báró.

Azonfelül ura egy óriási vagyonnak.

Lazáre e pillanatban mindenről elfeledkezett. Pedig jó lett volna sötét tetteire, büneire gondolni.

Mert hiába!

A sors kegyetlen!

Az álarcz egykor le fog hullani s akkor Lazáre visszsza fog sülyedni a szennybe, a sárba.

A hóhér pallosa alól, mely már feje fölött lebegett, most megszabadult ugyan, de vajjon nem fog-e ujra reá vigyorogni a bakó merev ábrázata.

De Lazáre minderre e perczben nem gondolt.

Ö boldog volt.

A miniszter és rendörfönök ujra félre vonultak.

Ekkor az ajtó felnyilt. Egy tiszt lépett be és egyenesen a rendőrfönöknek tartott.

— Két levél érkezett Magyarországból méltóságod számára, mondá a tiszt.

— Jól van, adja át!

A tiszt tisztelgett és távozott.

A rendőrfönök gyorsan átolvasta a levelet.

— Mi az? kérdé a miniszter.

— Hiteles másolatai Kossuth Lajos és Perczel tábornok közt váltott levelezésnek.

— Miről szólnak?

— Kossuth rossz néven vette Perczelnek, hogy összevissza kalandozott, csatározott, holott csak az volt a feladata, hogy Bács-megyét megtisztitsa az ellenségtől és egyszersmind figyelmezteti, hogy ne önkénykedjen, hanem szigoruan a vett parancsokhoz tartsa magát.

— S mit tett Perczel?

— Szemrehányó hangon nyilatkozott felöle. Egy alkalommal például igy szólt, mint tudositásom mondja:

„Kossuth — ugymond Perczel bizalmasabb körökben — csak azért látszik nagy embernek, mivel mind azok, kik körüle vannak, parányi lények; különben olyan ö, mint a magát tulélt aggastyán, ki sem valódi akarat-, sem tetterövel nem bir s ki rendesen arra hajlik, a mely oldalról megtaszitják.“

De haragszik Perczel különösen a nemzetgyülésre is, mely szerinte egészen Kossuth lelketlen gépévé aljasult ki, hogy valamit keresztülvihessen, egy pár alázatos phrasist kelle a házhoz intéznie, földicsérni annak bölcseségét és hazafiságát s akkor azonnal minden megvolt.

„Ha én — ugymond — egyetlen önálló jellemet vagy valódi talentumot látnék a képviselök testületében, ki nem nyomorult rabeszköze Kossuthnak, még türhetném némileg; de ily esetben, midön sem jellem, sem belátással nem birnak, ki becsülné öket? A hazát vagy mi ment-

jük meg a harczmezön, vagy senki más; annál kevésbé pedig Debreczenben a collegiumi convent....Miért hát ennyi herét tartani az ország rovására?!“

— S mit tett Kossuth?

— Perczel szemrehányó levelére baráti hangon válaszolt. A levél igen érdekes, egész terjedelmében felolvasom.

— Kérem.

A rendörfönök olvasá:

„Én Istenem! Én Istenem! kiált fel Kossuth — mit vétett a szegény magyar, hogy legjobb fiai annyira rabjai saját szenvedélyeiknek!....

Én a szabadság embere vagyok; magamat a nemzet iránt felelösnek tartom s ha valaki hibát födöz fel ellenem, magam törendem el a pálczát magam felett s adom át helyemet másnak, ki jobban tud hozzá! mert én a hazát akarom megmentve látni, nem magam fényleni.

Nekem bizony barátom, a kormányzás nem kegyelem, nem szerencse; inkább ma mint holnap lépek viszsza a magánéletbe; ha gondolod, hogy te mented meg a hazát, mint kormányzó, jobban, mint én: jer, add elö a nemzetgyülésnek s ha helyesli, légy kormányzó; de mig én vagyok az: addig a dolognak akként kell menni, amint én látom jónak; mert felelös én vagyok a nemzetnek; vagy aki jobban tudja, lépjen a helyembe; de nem önfeltevési elbizakodottságból, hanem a nemzetnek akaratából; különben ha máskép akar föllépni, csinálhat zavart, elveszitheti a nemzetet belsö viszálykodás által, de elébb maga is elvész, arra esküszöm.

Én tudom édes Móriczom, hogy te ezen hangot nem szereted; tudom, hogy felforr ellene büszkeséged, de én mint barátod irok; te sokat irtál nekem, de még ilyen hangon nem. És egyre kérlek, ha ezt megolvastad, aludj egyet reá, aztán felelj — de felelj, mert nekem, mig kormányzó

vagyok, tudnom kell: hányadán vagyok azokkal, kiknek hüségére biztam a nemzet seregeit.

Látod édes barátom, szenvedélyed a hazának végtelen károkat okoz; győzelmeid sikerét pedig kétségessé teszi. Mi a jó tiszteknek szükségében vagyunk, s akik jók, a haza érdekében meg kell becsülnünk. És a te seregedet legjobb tisztjeink: Gál, Földváry, Forget örnagyok elhagyják; mert ilyen bánásmódot: „takarodjék ön, halbrechts, marsch!“ becsületérző ember nem türhet.

Törzstiszteid tömérdek panaszai irányában légy szíves engem barátságosan felvilágositani, hogy elintézhessem békével. Lovasságot kértél: akartam küldeni; de azt mondják: lövessem főbe, küldjem bizonyos halálba, elmennek, de hozzád nem — —

Ez szomoru, nagyon szomoru. És oda lent huzódnak a dolgok, apró falu foglalások maradandó eredmény nélkül és idefent e miatt zsibbasztva vagyunk...

Én most mint barát baráthoz szólva, mint hazafi hazafihoz beszélve zárom be levelemet. Isten adja, hogy ura légy szenvedélyednek s fogadd oly tiszta érzéssel baráti jobbomat, mint én azt neked nyujtom.

Veled, ha tetszik a hazáért, ha kell, ellened is, a hazáért.“

A mint a rendőrfőnök a levelet elolvasá, ujra a terembe mentek.

Vig zaj és vidámság volt mindenfelé.

Lazáre leirhatatlan jó kedvben volt.

Ekkor hirtelen kinyilt az ajtó.

Lazáre oda pillantott, s lábai alatt inogni érzé a padozatot.

Az ajtóban gróf Auerborn Károly jelent meg egyik barátja kiséretében.

Lazáre egy perczig rémesen nézett az ajtóra s aztán eszméletlen összerogyott.

12. fejezet.

Az álkormányzó.

A parasztszekér, mely az általunk jól ismert debreczeni titkos ház felé tartott, lassan döczögött tova.

— Nemsokára elérünk a kormányzó urhoz, szólott az egyik szürös atyafi.

— Aztán be mer-e menni nemzetes ur, szólitá meg Kleofást a másik paraszt, olyan nagy urhoz?

— Jámbor lélek, szólt Kleofás komornyik, te szerencsétlen, hisz nem hallod, hogy hatszáz forintról van szó, nem érted, hatszáz forint, melyet becsületes uton s nagy fáradsággal szereztem meg, s a gazemberek tölem azt elrabolták.

— De, szólt közbe az egyik atyafi, azért mégis nem hétköznapi dolog lesz az ország kormányzójával szóba állani.

— Hallgass bamba, rivallt rá Kleofás komornyik, beszéltem én már Rómában a pápával is, a mikor nem volt otthon.

Az egyik paraszt ajkába harapott, nem akart nevetni, mert félt, hogy elárulja magát.

— Csak most a kormányzóval ne ugy beszéljen, nemzetes uram.

— Nem lesz ártalmára, szólt a másik paraszt, ha egy kis sziverösitöt veszen magába nemzetes ur, s ezzel a kocsi oldalából egy kulacsot vett elö.

— Jobban folyik töle a szóbeszéd, kinálá tovább a paraszt a kulacs tartalmát.

— Veszekedett lánczadta, kiáltá Kleofás, ne kináldd oly soká a kulacsodat, hanem add ide izibe.

— Odaadom, szólt a paraszt, de csak keveset igyék

belőle nemzetes ur, mert máskülönben rosszul lesz előadva az instanczia.

Kleofás megragadta a kulacsot s egy szakavatott húzást eszközölt belőle.

A két paraszt félre nézett. Kleofás mégegyszer bekóstolt a kulacsból s rövid idő multán érthetetlen szavai még érthetetlenebbekké váltak.

Kleofás elfásultan ült a parasztszekérben, szemei kidülledtek, ajkai érthetetlen szókat mormoltak.

Rövid vártatva a kocsi megállott ama rejtélyes ház előtt, melyet olvasóink már ismernek, hol Megyváry és Lőrincz laktak.

— Itt vagyunk a kormányzó ur palotája előtt, szólt az egyik paraszt.

— Szálljon le nemzetes ur, szólitá meg őt a másik paraszt.

Kleofás ösztönszerüleg engedelmeskedett.

— Itthon van a kormányzó ur, kérdé az egyik paraszt harsány hangon a ház kapuja előtt ácsorgó inastól, s szemével hunyorgatott.

Az elbámult inas végig nézett a parancsoló hangu paraszton s kis ideig bámulva nézett reá.

— Tökfilkó hát nem ismersz, morgá fogai közül halkan a paraszt.

— Ah igen, mondá gyorsan az inas, itthon van, de éppen el van foglalva.

A paraszt jóváhagyólag bólintott fejével.

Az inas tiszteletteljesen nyitogatta előttök az ajtókat, mert nyomban ráismert az álparasztokban gazdájára, Megyváry Gáborra és Lőrincz barátra.

Megyváry és Lőrincz karonfogták Kleofást, hogy némikép támogassák.

— Félre tőlem söpredék, kiáltott rájuk Kleofás, hisz csak nem hiszitek, hogy a kormányzó elébe is igy megyünk. Én, Kleofás két paraszttal.

A parasztok szabadon engedték Kleofást, ki most támolyogva lépkedett utánuk.

Felértek az első emeletre.

— Tessék itt várni, szólt az inas az érkezőkhöz.

Az inas távozott s vele együtt Lőrincz is, mig Megyváry Kleofást tartotta szóval.

Kis vártatva megjelent az inas s egy ajtót tárt ki Kleofás és az egyik paraszt előtt.

— Tessenek belépni uraim, szólott az inas, a kormányzó ur várja önöket.

Egy szobán haladtak keresztül, mely csinosan volt berendezve.

Kleofás most hirtelen maga előtt látta a kormányzót, kit rögtön felismert.

— Kegyelmes uram, szólitá meg Kleofás a kormányzót, én Kleofás barát vagyok, kit a szabadságharcz földönfutóvá tett, elüztek jószágomról, most koldus és szegény vagyok.

— De hisz nem ugy nézel ki fiam, mintha koldus volnál, elég tisztességes ruhád van, azonkivül látszik rajtad, hogy éhezni nem szoktál.

Kleofás szemeit forgatá s feltekintett. Aztán szánalmas hangon előadá, hogy egy kegyes hölgy mint társalgóját fizeti s tartja magánál s hogy jelenleg hála Istennek nincs mit kivánnia, de volt rosszabb sorsban is.

— Nos hát akkor mit kiván tőlem, ha nincs mit kivánnia?

— A hatszáz forintomat kivánom.

— Miféle hatszáz forintról beszél ön?

— A mit az éjjel a „Legyes-"ben elraboltak tőlem kegyelmes uram.

— Ah, ah, mondá a kormányzó, hát ön a „Legyes-t" is felkeresi?

Kleofás hallgatott.

— Tehát önt megrabolták?

— Igen.

— Ki adta önnek azt a pénzt?

— Urnöm, mondá minden kétséget kizáró hangon Kleofás, egész évi fizetésem volt, mitöl a gazok megraboltak.

A paraszt, ki mellette állott, hangosan felkaczagott.

A kormányzó egy perczre hátat forditott Kleofásnak, de aztán ismét komoly arczczal folytatá a kihallgatást.

— Mit nevet? kérdé bosszus hangon a kormányzó a nevetést csak ügygyel-bajjal visszatartó paraszttól.

— A bajszod egyik hegye leesett, szólt halkan a paraszt a kormányzóhoz.

A kormányzó állához kapott.

— Hagyjon fel a nevetéssel, szólt a kormányzó dorgáló hangon a paraszthoz, mialatt gyorsan lehajolt a földre és egy fél bajuszt emelt fel, melyet hirtelen felragasztott.

Kleofás feje annyira telve volt gözzel, hogy mindezt nem vette észre, pedig a férfiu, ki előtt már egy negyedórája állott, fél bajuszszal fungált előtte és csak most a figyelmeztetés után hozta rendbe bajuszát, mikor Kleofás már mitsem vehetett észre.

A kormányzó csöngetett, mire egy inas lépett be szintén vigyorgó arczczal.

— Hivd ide rögtön a város kapitányát, mondd neki, hogy a kormányzó egy fontos ügyben rögtön beszélni óhajt vele. Ön pedig Kleofás ur legyen egészen nyugodt, a bünösök csakhamar elveendik méltó büntetésüket s lesz gondom rá, hogy egy hét mulva ön ismét pénze birtokába fog jutni. Addig is fogadja tölem e csekélységet, s ezzel Kleofásnak egy egészen uj ötvenes bankót nyujtott át.

Kleofás térdre rogyva köszönte meg a kormányzó kitüntetö kegyét.

— Csak egyre figyelmeztetem Kleofás, szólt dörgö hangon a kormányzó. Parancsolom, hogy ön mindezekröl senkinek ne tegyen említést, mert igy zavarná hi-

vatalos kutatásainkat. Most pedig elmehet, majd ha hivatni fogom, akkor rögtön jöjjön.

Kleofás iparkodott a kormányzó kabátja szegélyét elérni, hogy azt csókjaival elhalmozza.

A kormányzó kezét csókra nyujtá Kleofásnak s aztán gyorsan a másik szobába távozott.

Kleofás is lassan felczihelödött és miután a vele levő parasztnak egy kétgarasost adott, elküldte öt maga mellöl.

— Eredj részeges kancsó, mondá a paraszthoz s uri kézmozdulattal nyomta markába a kétgarasost.

Kleofás rozoga léptekkel hagyta el a kormányzó szállását.

A paraszt egy darabig nézett, aztán ismét felment az emeletre.

A kormányzót az ablakon kinézve s jókedvüen nevetve találta.

— Na ez ugyan fölségesen sikerült, szólt a paraszt a kormányzóhoz s kettesbe hangosan kaczagni kezdtek.

— De az ötvenes megtette a kellö hatást, szólt Megyváry. Kleofás szentül meg van győződve arról, hogy azt Kossuth Lajos kormányzótól kapta.

— Az átkozott bajusz leesett államról, szerencsére annyira be volt rugva a barát, hogy ezt észre nem vette.

Olvasóink már bizonyosan kitalálták, hogy az eltünt második paraszt játszotta a kormányzó szerepét.

Lörincz barát oly ügyesen birta a kormányzó alakját utánozni, hogy még józan emberfő is alig vette volna észre a csalást.

Megyváry és Lörincz a berugott komornyikkal azért játszották végig ezt a jelenetet, hogy egy időre még békén tartózkodhassanak Debreczenben, mi lehetetlenné vált volna, ha Kleofás Kossuthhoz tényleg panaszra megy.

Már fényesen sütött a nap, midön a részeges komornyik beállitott ura asszonyához.

Margit, ki Lydia és Hettenau társaságában épen dél-

ebédnél ült, megparancsolta a szolgálónak, hogy tuszkolja be a részeges komornyikot szobájába, hogy ott aludja ki magát.

Kleofás háromszor is kiszabaditá magát a szolgáló elég erös kezei közül s mindig visszatért a hölgyekhez, mert mint mondá, fontos dolgot akar közleni az uri néppel.

Margit végre megunta a tréfát, elökereste a korbácsot s végig mérte a részeges komornyik hátát vele.

— Rögtön takarodj szemem elöl s aludd ki magad. Majd holnap beszélek veled!

— De a kormányzó... a kormányzó... ötven forint... hatszáz forint... gazok... mormogá Kleofás, s a szolgáló ökleinek biztatása mellett felkereste hálószobáját.

13. fejezet.

A szerelmesek.

Verö Aladárt Windischgrätz herczeg Pozsonyba szállittatta, s ott ápolták egy kórházban.

Verö Aladár nagyon gyenge volt, s bizony hetek kellettek, mig egészsége teljesen helyreállott, mert a jégvilágban töltött napjai egészen aláásták volt egészségét.

Verö, mióta Pozsonyban volt, állandóan látogatója lett Dornheim herczegnek, ki valóságos bámulója volt a fiatal osztrák századosnak.

Az öreg herczegnek sejtelme sem volt arról, hogy Verö Aladár a magyarok ügye iránt való érdekből és Kossuth Lajos egyenes megbizásából és jóváhagyásával lépett osztrák szolgálatba.

Mióta a melegebb napok beálltak, Dornheim herczeg elköltözött Pozsonyból, s körülbelül egy félórányi járásra fekvö villájába költözött.

A villa egy óriási nagy kert közepén feküdt.

A kert kőfallal volt körülvéve, s a hátsó részen egy kis rácsajtó volt.

Május egyik meleg napjának alkonya felé, a rácsajtóhoz közel eső köpadon egy fiatal, gyönyörü leányka ült.

Mellette a padon egy könyv és egy félig elkezdett himzés hevertek.

A gyönyörü leányka merengve jártatta körül szemeit a kerten, s időközönkint a kis rácsajtón kitekintett.

Egyszerre nesztelenül kinyilt a rácsajtó s egy magas, izmos testalkatu szép fiatal ember lépett be rajta, egyszerü, de elegáns polgári öltözékben, gyorsan körül hordozta tekintetét, mintha azt nézné, nem látta-e meg valaki, aztán gyors léptekkel a köpadhoz sietett.

A leányka megijedt az ifju látásán, kit várt ugyan, de nem ez öltözetben, s szemérmesen visszahuzódott.

— Ne féljen Alice, mondá a férfi, én vagyok.

— Oh! Aladár, mondá, miért jött ma olyan későn? Tudja-e, hogy mindjárt asztalhoz ülünk, mert mi ilyenkor ebédelünk, nagy ügyességet kellett kifejtenem, hogy megszabaduljak gyámanyámtól, a herczegnőtől, ki, mióta ön Pozsonyban van, ujra szigorubb őrizet alá vett.

— Tehát a herczegnő még mindig nem szeret engem, pedig most már osztrák százados vagyok.

— A herczegnö már barátságosabb érzelemmel viseltetik ön iránt, mint előbb, de még mindig nem birja felejteni, hogy ön még nemrég a lázadók, a forradalmárok — igy nevezi a magyarokat — pártján állott.

Verő felsóhajtott.

— No, de azért ne csüggedjen, az idö már itt van, hogy gyámanyám teljesen kegyeibe fogadja önt.

— Mikor jön el az idö?

— Nemsokára! De most mondja meg nekem, mit jelent ez öltözék, melyben alig ismertem fel?

— Épen ma kaptam meg Welden osztrák fövezér parancsát, melyben nekem másfél havi szabadságot adott.

Igy tehát polgári ruhát öltöttem magamra. Ez által elkerülök minden feltünést. Mit mondanának Pozsonyban, ha folyton egy osztrák tisztet látnának az utczákon lézengeni. Aztán meg hiábavaló veszélynek is tenném ki magamat, mert a magyarok még megköveznének.

— Megköveznék? kérdé Halmay Alice baronesse csodálkozva, és miért?

— A magyarok előtt ugy sem kedves egy osztrák tiszt és ön jól tudja, hogy én csak az én imádott Alicem kedveért öltöttem e gyülölt ruhát magamra.

— Tudom, mondá Alice, de reméljünk. Azt hiszem, már csak egyszer véget ér e szörnyü harcz a magyarok és osztrákok közt.

— Igen! mondá Verö, véget fog érni. De most engedje, hogy én is egy hirt közöljek önnel. Látja azt a kis házikót és azt a kis kertet itt e rácskapuval majdnem szembe?

— Látom, mondá a baronesse.

— S tudja, kié az a kis ház?

— Ugy tudom egy paraszt gazdáé.

— Csak volt.

— S most kié?

— Az enyém!

— Az öné?

— Igen!

— De hogyan? megvette?

— Megvettem.

— Mikor?

— Ma délelött.

— S a paraszt gazda eladta?

— El.

— Mi is megakartuk venni!

— S önöknek nem adta el?

— Nem!

— Miért?

— Azt mondta, hogy a némettel nem alkuszik.

— Nekem szónélkül ideadta.

— Öntől bizonyára nem tudta, hogy osztrák tiszt.

— Nem. Polgári öltönyben jelentem meg nála, s a háznak kétszeres árát igértem.

— S ő erre természetesen eladta.

— Minden feltétel nélkül.

— S ön sem szabott feltételeket?

— De igen.

— S melyek azok?

— A parasztnak még ma ki kellett hurczolkodnia. Tudja-e miért tettem ezt a feltételt?

— Nem is sejtem.

— Ön nem sejti? kérdé Verő majdnem szomoruan.

A leányka észrevette.

— Istenem! de hát én igazán nem tudom.

— A szive sem sugja önnek, hogy miért?

A leány elpirult és hallgatott.

— Hogy közelebb legyek önhöz, hogy mindennap láthassam önt.

A leányka tapsolni kezdett örömében.

— Oh egyetlen Aladárom!

— Oh imádott Alice, mondja, szeret-e ön még engem?

— Oh mondja inkább, szeret-e ön. Miért nem nevez ön engem most is „te"-nek, mint egykor szokta. Oh nevezzen ujra igy!

— Alice, én visszaadom neked szavadat, te szabad vagy!

A lányka zokogni kezdett.

— Látom, hogy már nem szeretsz. Te elakarsz hagyni engem.

— Nem, nem én akarlak elhagyni téged. Te akarsz elhagyni engem.

— Elhagyni téged? . . . s miért?

— Nem tudom. Hogy szeress mást.

— Én nem akarok senkit szeretni.

— Ha összejösz majd más férfiakkal.

— Én soha sem láttam kedvesebb férfit nálad.

— Bohó gyermek! mondá Verö, hiszen csak most fogsz belépni a nagy világba, s akkor majd elfeledsz engem.

— Soha!

— Ha majd oly férfiuval fogsz találkozni, ki jobban tetszik neked mint én.

— Te gyötörsz engem.

— Nem, csupán szerelmedről akartam meggyözödni.

— Tehát te kételkedtél bennem, lásd, én soha egy perczig sem hittem, hogy te hütelen lehetnél hozzám.

— Oh angyal! S nem fogsz megunni engem soha?

— Megunni? miért?

— Ha mindennap fogsz látni?

— Nem!

— De társaságba sem fogsz menni?

— Nem!

— Akkor unatkozni fogsz.

— Nem! mert reggel arra gondolok, hogy el fogsz jönni s este arra emlékszem, hogy itt voltál s ha egyedül vagyok, velem van emléked, rád gondolok, ki talán a csaták viharában életedet koczkáztatod.

— Te méltó leánya a szép magyar hazának. Légy nyugodt leányom, én szeretni foglak örökké.

— Ha egykor megszünnél szeretni, akkor tudd meg, hogy én meghalnék.

— Te nem fogsz meghalni, mondá Verö, s én sem foglak elhagyni soha.

E szavak után mélyen felsóhajtott.

— Miért sóhajtasz? miért vagy oly komor?

— Mint mondám, szólt Verö, én nem foglak elhagyni soha. Nem a fa hagyja el virágát, hanem a virág a fát.

— Én nem hagylak el soha, mondá Alice baronesse,

mert bizonyosan tudom, hogy nálad nélkül nem tudnék élni.

— Bájos leány! én huszonnyolcz éves vagyok, s te tizenhat. Tiz év mulva én már megöregszem s tiz év mulva te még fiatal lész.

A leányka válasz helyett megcsókolta Verőt.

— Ezt talán magad sem hiszed, mondá a leány.

— Nem, nem hiszem, mondá aztán Verő valamivel vidámabb hangon. Azt hiszem, szomoru életemnek lesznek még szép napjai.

— Az enyémnek oly szép a mai.

— Miért? kérdé Verő.

— Mert te ide költöztél a közelünkbe. Oh mond, miért is nem fogadod el gyámom, Dornheim herczeg ajánlatát, hogy velünk együtt lakjál?

— Nem, azt nem fogadhatom el, de tiz évet odaadnék életemből, hogy e kis házat megbirtam szerezni. Most már sajátomban vagyok, hágcsót tehetek a kőfalhoz, ha a kis rácskaput bezárnák, a nélkül, hogy félnem kellene, hogy valaki megadályozná, s elmondhatom mindennap neked, hogy mennyire szeretlek, ha ugyan büszkeségedet nem sértik e szavak.

Alice keble gyenge örömhangot hallatott.

— De Aladár! mondá aztán szomoruan, mintha valami irigy felhő takarta volna el a napot, de Aladár, igaz, hogy mi szeretjük egymást, de azért ne éljünk vissza biztosságunkkal, nehogy ez a biztosság veszedelmünk legyen, mert tudod, hogy gyámanyám még mindig ellene van a mi házasságunknak.

— Oh Alice! te mondod ezt nekem, ki oly számtalanszor bebizonyitottam, hogy életemet, mindenemet alárendelem a te szándékaidnak. Miért szerettél meg engem? Mivel nyertem meg bizalmadat? Nem őszinteségem és becsületességem által?

— Midőn elöször megláttalak, már szerettelek téged.

— S azóta, hogy a te bizalmadat megnyertem, adtam-e egy szóval is, egy mondattal is okot arra, hogy megbánd ezt? Mit is félsz tehát?

— Oh nem magamért félek, én félek érted.

— Miért miattam?

— Oh, ha gyámanyám, a herczegnö megtudná e titkos összejöveteleket!

— Nos, akkor?

— Akkor még inkább elválasztani igyekezne bennünket, azért mondom, hogy legyünk óvatosak.

— S egyedül a gyámanya itt az irányadó, s a herczeg....

— A herczeg fog határozni, az bizonyos, s a herczeg a te pártodon van, de a herczegnö keresni fogja az akadályokat.

— Mit tegyek tehát, hogy a herczegnö kegyeit megnyerjem?

Halmay Alice baronesse hallgatott.

— Talán a véletlen segitségemre jö majd, mondá Verö, majd csak valamivel megnyerhetjük a herczegnöt is.

— Pszt, mondá Alice, rejtsd el magad; valaki jö.

Verö gyorsan a rácskapuhoz sietett s aztán egyszerre eltünt.

— Kisasszony, kisasszony, kiáltott egy hang a fák mögül, mindenütt keresik már, a herczegnö keresi.

— A herczegnö? csodálkozék Alice.

— Igen a herczegnö!

— Megyek már! kiáltott Alice hangosan.

S ezzel gyorsan a nyári lak felé sietett.

14. fejezet.

Hettenau felfedezése.

Lydia és Margit csendesen tölték napjaikat debreczeni szállásukon, s lovag Hettenau Olivér, ki — mint tudjuk — velük egy házban lakott, mindent elkövetett, hogy a hölgyek ne unatkozzanak, mi nagy részben sikerült is neki.

Margit, ki szivesen időzött Hettenau és Lydia társaságában, szinte örült a pihenésnek, mit egyelőre Kossuth Lajos, a kormányzó juttatott neki.

Lydia azonban, ki alig várta férje, Dénessy visszatértét, csak epekedve tölté napjait.

Margitnak azonban már megvoltak számlálva pihenő napjai, mert Kossuth értesité, hogy nem sokára egy kényes ügyben fogja öt foglalkoztatni.

Margit örömmel közlé ezt Lydiával.

— Eszerint te nemsokára elhagysz bennünket, s sirva fakadva Margit vállára borult.

Ennek az érzékeny jelenetnek Zsuzsa, a cseléd is tanuja volt.

— Ne sirj édes Lydiám, hisz nem fogsz egész egyedül maradni, Hettenau lovagot megkérem, hogy melletted maradjon, azonfelül Zsuzsa cselédemet is rendelkezésedre bocsátom.

Lydia e nap folyamán szomoru volt.

A két barátnö ma a szokottnál hamarabb kereste fel nyughelyét.

Lovag Hettenau szinte kedvtelen volt s mig Margit édesen aludt, s még álmában is örült, hogy ismét szolgálatot tehet nemsokára a haza nagy fiának, Kossuthnak, addig Hettenau szemére nem akart álom jönni.

Izgatottan kelt fel ágyából.

Gyönyörü, holdvilágos, meleg est volt.

Magára vonta ruháit, s kisétált a kertbe. Lépteit a lugas felé vette, a midőn halk beszélgetést hallott.

Egy perczre megállott.

— Nem csalódtam, mondá magában, tán a hölgyek sem tudtak elaludni s felkeresték a szép holdvilágos este a lugast, s távozni készült, nem akarván a hölgyeknek alkalmatlan lenni.

— De hátha nem a hölgyek, gondolá tovább, s visszafordult s csendesen, lábujjhegyen lopódzott a lugas háta mögé.

— Nem csalódtam, mondá magában Hettenau, ezek egyike sem Lydia, se Margit. De vajjon kik lehetnek?

Egész közel lopodzott a lugashoz, s igy már hallhatá a csendes beszélgetést.

— Édes Zsuzsám, szólt egy kis férfiu, a mit te mondasz, az engem nagyon érdekel. Csak azt tudd meg holnapra, hogy Margit kisasszony mikor hagyja el Debreczent.

Hettenau visszafojtott lélekzettel figyelt minden szóra, az egyik alakot megismerte, Zsuzsa volt az, Margit cselédje.

— S vajjon mért érdekel téged Margit kisasszony? kérdé vontatottan Zsuzsa.

— Azt neked nem mondhatom, szólt a kis férfiu.

— Akkor hát én se mondhatok neked semmit Jónás, szólt a cseléd.

— De hát Zsuzsa gondold meg, hogy boldogságunk függ szavaidtól.

— Hogy-hogy? kérdé csodálkozva Zsuzsa.

— Ne faggass, nem szólhatok semmit, csak higyj bennem feltétlenül, s ne akadályozd törekvésemet.

— Én bizzak benned Jónás, szólt sértődve Zsuzsa, holott te titkolódzól.

Verő vasmarokkal megfogá a lovat. K. 70.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— Esküszöm neked, hogy nem szólhatok.

Zsuzsa hátat forditott kedvesének.

— Zsuzsa, kedves Zsuzsa ne haragudj, hisz oly sok beszélni valóm van veled.

— Akkor hát ne titkolódz előttem, hisz jól tudod, hogy annyira szeretlek, hogy meg tudom őrizni titkodat.

— Jól van, legyen tehát, szólt Jónás. Figyelj, el mondok neked mindent s remélem, segédkezni fogsz nekem.

— Szólj tehát gyorsan.

— Margit kisasszony és Lydia asszony megszöktetéséről van szó.

Zsuzsa gyengén felsikoltott.

— S mi közöd neked ehhez?

— Na ne félj Zsuzsa, nem én akarom megszöktetni a nagyságos hölgyeket, nekem ők nem kellenek, nekem csupán csak te kellesz egyedül.

— De hát mit akarsz velük? sürgeté öt Zsuzsa.

— Két nagy ur szolgálatába állottam és ők akarják az én és a te segitségeddel a hölgyeket elrabolni, s mindezért engem fényesen fognak megjutalmazni. Ide nézz, s ezzel Jónás zsebéből egy pénzjegyet vett elé.

— Százas, szólt ijedve Zsuzsa.

— Látod? ez foglaló s még ötször ennyit kapok, ha sikerül a szöktetés. Akkor aztán megkapván a jutalmat, elveszlek feleségül, veszünk egy kis házikót s boldogan éldegélünk.

Zsuzsa Jónás vállaira borult.

— Mily derék ember lett belöled Jónás.

— Ugy-e, válaszolt a lator, most tehát siess kérdésemre válaszolni.

— Mit mondjak?

— Hol van Margit kisasszony hálószobája?

— Az első emeleten, jobbra, a lépcső mellett.

— Hát Lydia herczegnöé?

— Az övé meg mindjárt Margit kisasszony hálószobája mellett balra.

— Jól van.

— Vannak neked kulcsaid a szobákhoz?

— Nincsenek.

— Egy kulcsom van nekem, szólt Jónás, de ha nem csalódom, az valamelyik földszinti szobának kulcsa.

— Igen, tudom melyik lehet az, szólt Zsuzsa, a melyet a komornyik elveszitett. Az volt Margit kisasszony hálószobája, de mikor meghallotta, hogy Kleofás a kulcsot elvesztette, felköltözött az emeletre.

— Látod, ezt kellett tudnom, mily okos lány is vagy te.

Zsuzsa hallgatott.

— Holnap estére el kell a két szoba kulcsát dugnod, hogy a hölgyek ne birják az ajtót magukra zárni. Érted?

— Azt nem tehetem, szólt megijedve a cseléd.

— Pedig azt kell megtenned, ez az, a mire kérni akartalak, ha megteszed, holnap öt százas fog tenyeredben diszleni.

Zsuzsa gondolkozott.

— Megteszed? kérdé Jónás s megcsókolta a cselédet.

— Megteszem, édes Jónásom, érted mindent megteszek.

— Most tehát távoznom kell, sietek az urakhoz, hogy megvigyem nekik a jó hirt.

— Isten veled Zsuzsa.

— Jó éjszakát Jónás.

E perczben a lugas előtt nesz hallatszott, a lugas bejárata előtt egy férfi jelent meg.

— Ne moczczanj! szólt a kisérteties alak, ha kedves életed.

Jónás dermedve állott a férfi előtt, ki nálánál jóval nagyobb volt s erösebbnek látszott.

Zsuzsa sikoltást hallatott.

— Te meg Zsuzsa viseld magad csendesen, zajt ne csapj.

— A nagyságos ur, szólt Zsuzsa megrémülve.

— Bocsánat, szólt Jónás esdekelve, s félénken jobbra balra tekintett s szabadulni óhajtott e kellemetlen helyzetéből.

— Ne kisértsd meg a szökést, szólt Hettenau, mert ő volt, ki a szerelmeseket meglepte. Mit kerestél itt, te haramia, szólj, különben véged van!

— Jegyesemnél voltam! szólt siránkozó hangon Jónás.

— Menj dolgod után, szólitá meg Zsuzsát a lovag. Te pedig feljösz lakásomra.

— De nagyságos uram!

— Hallgass és engedelmeskedjél . . . Előre!

Zsuzsa elment és lefeküdt. Fejére huzta paplanát, fázott, egész testében remegett.

Jónás szomoruan lépett Hettenau szobájába.

Hettenau magukra zárta az ajtót.

Iróasztaláról egy pisztolyt vett elő s megtöltötte azt Jónás előtt.

— Végem van, rebegé Jónás s halálsápadt lőn.

— Az egészen töled függ, szólt megnyugtatólag Hettenau. Most pedig minden kérdésemre felelni fogsz legjobb hited szerint, s ha csak egy hazug szót is eresztesz ki szádon, másvilágra küldelek.

Jónás hirtelen magához tért, fejét felemelte és mellét kidülleszté.

Hettenau észrevette a hirtelen változást s kissé csendesebben folytatá beszédét.

— Először is mondd meg nevedet.

— Nevem Kóbor Jónás.

— És betyár vagy! mondá gunyosan Hettenau.

— Lókötő, viszonzá bátran Jónás.

— Kinek a bandájában szolgálsz?

— Jelenleg senkiébe.

— Hazudsz!

— Igazat mondok.

— Tagadod-e, hogy a hölgyeket akarjátok elrabolni?

— Nem.

— Tehát nem tagadod? kérdé csodálkozva Hettenau.

— Nem, ismétlé Jónás.

— Te akarod ezt tenni?

— Nem én.

— Tehát ki?

— Nem mondhatom meg.

— Ugy hát meghalsz, dörgé Hettenau s pisztolyát Jónásra szegzé.

Ugyane perczben Hettenau is czélba vétetett.

— Mi hát neked is van fegyvered?

Hettenau leereszté karját s Jónás is ugy tett.

— Igy tehát egyenlő erősek vagyunk.

Jónás hallgatott.

— Mért nem lövöd reám fegyered? kérdé Hettenau.

— Mert nem akarok oknélkül gyilkolni.

— Mert félsz!

— Félek attól, hogy ölnöm kell.

— S te nem szeretsz ölni?

— Soha se tettem azt.

— Akkor te hát voltaképpen nem vagy rossz ember?

Jónás hallgatott.

— Szólj hát, mért vetemedtél ez undok lejtőre?

— Szegény vagyok s szerelmes, mondá szemlesütve Jónás.

— Igazán mondod ezt?

— A legkomolyabban nagyságos ur.

— De ha szegény is vagy, tisztességes uton is megélhetnél munkával.

— Voltam egykor tisztességes ember is.

— S miért nem maradtál az?

— Hosszu volna azt elmesélni, mondá Jónás s nagyot sóhajtott.

— Fiu te érdekelsz engem, szólj, talán tehetek érdekedben valamit.

— Nem hinném.

— Te Zsuzsát szereted?

— Igen.

— Mióta?

— Tiz esztendeje.

— Tiz esztendeje? de hát miért nem vetted már el feleségül?

— Mert nem lehetett.

— Hogy-hogy?

— Szegény voltam, s ö még akkor gazdag, tisztességes földmüves leánya volt, s az öreg Kári Péter csak hozzávaló legénynek akarta adni leányát. De Zsuzsa engem szeretett. Én betyár lettem. A leány, hogy apjától meneküljön, Pestre szökött szolgálónak. Az öreg dölyfös Kári Péter, ki akkor biró is volt, nagyon röstelte a dolgot, s szomorkodott, mert szerette leányát.

Kerestette mindenütt, de nem találta. Az öreg Kári buskomor lett, és inni kezdett, elitta egész vagyonát, dobra verték utolsó párnáját s aztán elment világgá.

Én az alföldön Rózsa Sándor bandájába álltam, de a midön meghallottam, hogy Zsuzsa Debreczenben van, otthagytam a bandát s jöttem utánna, ö még hajadon volt s a mi nem történhetett meg ezelött tiz évvel, azt akartam, hogy most legyen feleségemmé, s ismét tisztességes emberként dolgozni fogok.

— De hát mért szövetkeztél ismét egy más bandával?

— Pénzt igértek uram, pénzt, a miért házat vehetnék, s nem kellene Zsuzsának nyomorogni.

Hettenau hirtelen elhallgatott, egy eszme czikázott át agyán.

— Mennyit igértek neked, ha velük dolgozol?

— Ötszáz forintot, volt a válasz.

— És ennyiért beállnál-e hozzám is szolgálatba?

— Az attól függ, hogy mit kér tölem nagyságos ur.

— Csak azt, hogy mit tenni akartál, azt ne tedd meg, illetve, hogy öket megtréfáld.

— Áll az alku nagyságos ur, legalább nem teszek rosszat, s igy nem kell félnem, hogy háborgatnak.

— Derék fiu vagy, tehát áll az alku?

Hettenau iróasztalához sietett s egy csomó bankjegyet vett elé.

— Nesze a foglaló, a többit megkapod holnap, remélem nem kételkedel?

— Egy cseppet sem, szólt Jónás komolyan.

— Mondd tehát, ki a gazember, ki téged felbérelt.

— Nagyságos Megyváry Gábor ur.

— Hisz ezt gondolhattam volna, kiáltá Hettenau. Ülj le ide, parancsolá aztán Jónásnak a lovag, s megbeszélték tervöket. Te ugy fogsz tenni, mintha mi sem történt volna. Hol fogsz beszélni velük?

— A „Legyes"-ben várnak rám.

— Eredj tehát vissza s mondd el nekik mind azt, a mit hallottál, de a velem való találkozásról természetesen hallgatni fogsz.

— De nagyságos uram, hisz akkor tettük sikerülni fog?

— Hogy ne sikerüljön, arról én gondoskodni fogok. Most menj hozzájuk, de óvatos légy, s ha el nem pártolsz tölem, gondoskodni fogok rólatok.

Jónás menni készült.

— Megállj, még egyet.

Jónás megállott.

— Mikor szándékoznak a rablók támadni?

— Éjfél után egy órakor.

— Neked tehát egy negyedórával elöbb nálam kell lenned. Érted?

— Ez nehéz dolog lesz, mert ök azt akarják, hogy velük maradjak.

— Neked módot kell rá keresned, s valami jó kifogást, hogy eljöhess, ök majd beleegyeznek ebbe. Holnap délelött elvárlak s akkor beszélni fogsz, hogy mit végeztél.

Jónás meghajolt és sietve távozott.

* * *

Tartozunk az olvasónak némi felvilágositással Jónásról.

Jónás volt az a gyanus alak, ki akkor éjjel, mikor Kleofás hatszáz forintot nyert, Megyváry és Lörincz hivására a kártyázókhoz szegödött.

A teljesen lerészegedett komornyiktól aztán Lörincz és Megyváry elszedték a Margit szobájába nyiló kulcsot, Jónás pedig — miután a két jó barát távozott — a hatszáz forintot.

Aztán összeszedte magát Jónás, elhagyta a korcsmát és egyenesen Megyváryhoz ment s felajánlotta neki szolgálatát.

Megyváry szó nélkül felfogadta az értelmesnek látszó ficzkót.

15. fejezet.

A két almás szürke.

Verő visszament házába, mely alig feküdthetett öt percznyi távolságra a Dornheim herczeg nyárilakától.

Csakhogy a Dornheim villa az ut jobb oldalán, ez pedig a balon volt.

Verő másnap teljesen berendezkedett kis házában, mely két utczára nyiló s egy udvarra nyiló szobából állott.

A ház különben teljesen uj épület volt, s elég izléssel épitve.

Szinte nem is hitte volna az ember, hogy e csinos kis házban egy közönséges parasztgazda élte napjait.

Délután öt óra lehetett, midőn Verő távolról kocsirobogást hallott.

Verő kiment házának kapuja elé.

Egy nyitott hintó tünt elé, melynek kocsisa hiában igyekezett a tajtékzó s vadul horkoló lovak szilaj vágtatását feltartani.

A kocsiban egy idősebb nő, Dornheim Eulalia herczegnő és gyámleánya Halmay Alice baronesse ültek, egymást szorosan átkarolva.

A borzasztó ijedtség még torkukat is elszoritotta, hogy segélyért nem tudtak kiáltani.

A két almásszürke ló, mely a hintóba volt fogva, kétségtelen, hogy elragadja a fogatot.

Ha véletlenül egy kő vagy fadarab kerül a kocsi alá, ugy az menthetetlenül ezer darabra törik.

A fogat az utcza közepén haladt széditő gyorsasággal s az arra menők ijedt kiáltásban törtek ki.

Verő hamar befutott szobájába, pányvát hozott elő s a ló lábát háromszor körülhurkolta vele, a roham ereje

három lépésre elrántotta, de a lebékozott ló ekkor a rudra esett, az eltörött, s megakadályozta a másik lovat vad futásában.

A kocsis használni akarván e pillanatot, leugrott a bakról, de akkorra már Verő Aladár vaskezével megfogta a másik ló orrát, melyre az fájdalmában nyeritve, vonagló rángások közt rogyott társa mellé.

Mindez egy pillanat müve volt, s csak éppen annyi ideig tartott, mialatt a kilött golyó a czéltáblához csapódik.

De mégis elég volt arra, hogy annak a háznak az ura, mely elött a szerencsétlenség történt, inasát magához hivhassa, mialatt a kocsis kinyitotta a hintó ajtaját.

Verő Aladár az idősb hölgyet kiemelte a kocsiból, ki egyik kezével most is a kocsi vánkosokba fogódzott, mig a másikkal Alicet szoritotta kebléhez.

Verő Aladár mindkettőt szobájába vitte s egy pamlagra helyezte.

— Ne féljen semmit herczegnő! ön meg van mentve.

A herczegnö magához tért, és nem felelt.

De felelet helyett oly tekintetet mutatott Halmay Alice baronessre, mely ékesszólóbb volt minden beszédnél.

A baroness valóban még mindig ájultan feküdt ott.

— Igen, herczegnő, értem, mondá Verő Aladár Halmay Alicet vizsgálva, de legyen nyugodt, nem történt semmi baja, csak az ijedtség okozta ájulását.

— Oh uram! zokogott a herczegnő, nem azért mondja csak ezt ön nekem, hogy megnyugtasson, nézze csak milyen halvány! Oh Alice, felelj, szólj! Ah uram! hivasson orvost, egész vagyonomat annak, ki Alicet megmenti.

Verő Aladár kezével intett, hogy nyugodjék meg, azután egy kis tokot nyitott fel, melyből egy aranynyal czifrázott üvegcsét vett elő, mely tele volt vörös folyadékkal.

E szerből egyetlen csöppet öntött be Alice ajkai közé.

A baroness, bár még halványan, azonnal felnyitá szemeit.

Dornheim Eulalia öröme e pillanatban leirhatlan volt.

— Hol vagyok? kiáltá a herczegnő, s kinek köszönhetem e boldogságot, ily rettentő szerencsétlenség után?

— Herczegnő, viszonzá Verő Aladár, ön annál van, ki boldognak érzi magát, hogy kegyedtől ily szerencsétlenséget elfordithatott.

— De ki ön uram? hangja oly ismerös!

— A herczegnö már elfelejtett engem? én Verő Aladár osztrák százados vagyok.

— Ön Verő Aladár? bocsásson meg, a nagy izgatottságban nem jöttem mindjárt reá, aztán mit jelent ez öltözet? s hogy kerül ön ide?

— Hosszabb időre szabadságoltak és azért a katonai ruhát levetettem, e kis ház pedig e kis kerttel sajátom.

— Oh mily hálára vagyok ön iránt kötelezve, mondá a herczegnő, ön két életet mentett meg, valóban, ön nélkül már nem volnánk az élök között.

— Oh herczegnő, még most is borzadok, ha azon veszélyre gondolok, melyben forogtak.

— Reménylem meg fogja engedni, hogy az ön feláldozását hálámmal lerójjam.

— Herczegnő, viszonzá Verö Aladár, midön az önök életét megmentettem, csak kötelességet teljesitettem, miért hálára nem számitok.

— De ön is veszélyezte az életét, mondá a herczegnö e férfias hang által megkapva.

— Az én életem az enyém, azzal tetszés szerint rendelkezhetem.

A herczegnö hallgatott s bámulva szemlélte Verö Aladárt, kit e percz óta teljesen szivébe fogadott.

— Uram — szólott meg ujra a herczegnö — ön azt mondá, hogy e kedves kis kerti lak az öné!

— Ugy van! herczegnö.

— De ez elöbb másé volt.

— Igaza van! herczegnö.

— E szép kis lakot mi is meg akartuk venni, de gazdája nem adta el nekünk.

— És szabad tudnom, hogy miért nem?

— Politikai okokból?

— Hogyan politikai okokból?

— Nos igen, válaszolá könnyedén a herczegnö, gazdája, egy öreg magyar polgár, egész gögösen azt mondta, hogy ö házát egy németnek nem adja el. A németek vegyenek maguknak Ausztriában lakást.

Verö Aladár mosolygott.

— Ah — mondá — talán inkább az volt az ok, hogy akkor nem volt reá szorulva a pénzre, mert lássa herczegnö, hisz jelenleg én is osztrák tiszt vagyok, s nekem szó nélkül eladta.

A herczegnöt kellemesen érintette Verö válasza.

— Én is azt hiszem, mondá, hogy ez volt az igazi ok. Akkor nem volt szüksége pénzre, és nem adta el, most pedig kész örömest oda adta házát egy osztrák tisztnek is.

A párbeszéd alatt, mely alig tartott egy kis negyedóráig, Halmay Alice baronesse is teljesen magához tért.

A herczegnö azonnal hozzá rohant s csókjaival boritotta el.

— Alice! mondá, nézd e hös férfiut, nézd Verö Aladár urat! Megmentett téged, és koczkára tette saját életét, midön a lovakat feltartóztatta. Köszönd meg neki, mert Verö ur nélkül most mindketten valószinüleg megvolnánk halva.

Alice nem szólt semmit, fejét lecsüggesztette, s csupán szemeit emelte fel Veröre, élete megmentöjére.

Verö megértette e pillantást.

Oh e pillantásban minden benne volt!

A mély szerelem és az örök hála!

A herczegnö felállt és távozni készült.

— Uram, — mondá a herczegnő, — rendesen e házban lakik ön?

— Eddig, viszonzá Verö Aladár, Pozsonyban laktam a Szinház-utcza nyolczadik szám alatt, de most mindaddig itt fogok lakni, mig kötelességem ismét a harczmezöre szólit. De önök, látom, teljesen felüdültek és haza kivánnak menni. Már intézkedtem, hogy inasom a kocsit rendbe hozza, azt hiszem, csupán a rud sérült meg egy kissé.

— Ah uram, mondá a herczegnö, én nem merek többé e lovakkal haza menni.

Verö mosolygott.

— Aztán oly közel vagyunk lakásunkhoz, hogy addig gyalog is elmehetünk.

— A föbejárat az utcza második oldalán van herczegnö, s a kis rácskapun a hintó nem fér be, s igy a föbejárathoz kell önöknek menniök, mely körülbelül egy negyed órára van. Ez pedig *most* hosszu ut önöknek.

— De uram, annyira félek, hogy kocsimra csakugyan nem merek felülni.

— A lovakat — ha megengedi herczegnö — *én* fogom hajtani s meglássa, hogy kezeim alatt szelidek lesznek, mint a bárány.

Ezzel valamennyien kiléptek a szobából.

Verö Aladár rögtön a lovakhoz lépett, az inas eczetbe mártott szivacscsal megmosta orraikat és halántékukat, mire azok erösen prüszkölni és néhány perczig egész testükben remegni kezdtek.

A herczegnö és Alice felültek a kocsira.

Verö Aladár pedig felugrott a bakra, s a kocsiban ülök nem kis csodálkozására hatalmasan kezdte az elöbb

még villám-gyorsasággal vágtató lovakat korbácsolni, melyek most egészen meg voltak meredve és szerény ügetéssel haladtak tova, ugy, hogy körül-belül tiz percz kellett, mig Halmay Alice baronesse és a herczegnő villájukba érkeztek.

Verö Aladár leszállt a bakról és átadta a gyeplöt a herczegi kocsisnak, ki a bakon mellette ült.

— És most ajánlom magamat, szólott Verö Aladár a herczegnőhöz és a baronessehez fordulva.

— Nem! mondá a herczegnő, ön nem fog most elhagyni minket. Jöjjön velünk ebédelni, mi ilyen későn szoktunk ebédelni, mikor más....

— Közönséges halandó, mint például én, vacsorálni szokott.

Az óra ugyanis éppen e pillanatban ütötte az esti hét órát.

— Verö ur! mondá a herczegnő majdnem szemrehányó hangon, ön már többször bebizonyitotta, hogy éppen nem tartozik a közönséges halandók sorába, remélem tehát elfogadja meghivásomat.

— Herczegnő lekötelez!

Valamennyien a kastély egyik termébe mentek.

— Férjem még nincs itthon? kérdé a herczegnő a komornyikot.

— Ö herczegsége éppen most érkezett meg sétalovaglásáról.

Alig, hogy a komornyik e szavakat mondta, hirtelen felnyilt a terem ajtaja és Dornheim Frigyes herczeg lépett be.

Dornheim üdvözölte nejét és Alicet, s azután Veröhöz lépett.

— Valóban igen örvendek, hogy önt kedves százados itt találom. Ön valóban kezd nagyon is ritka vendég lenni nálunk.

— Herczegséged éppen nem panaszkodhatik reám,

azt hiszem, én elég gyakran visszaélek szives vendégszeretetükkel.

— Azt éppen nem mondhatnám, viszonzá a herczegnö. Ugy-e Alice, a százados ur nagyon ritka vendég mi nálunk?

Alice elpirult.

— Igen, százados ur, fordult a baronesse Veröhöz, ön nagyon ritkán mutatja magát nálunk.

— De reméljük, hogy ezentul csak gyakrabbban fog felkeresni minket?

— Oh kérem, mondá Verö csodálkozva a herczegnö megváltozott magaviseletén.

— S remélem, folytatá a herczegnö beszédét, hogy ezentul gyakrabban fogja meglátogatni jegyesét.

Halmay Alice e szóra felsikoltott.

Verö Aladár szótlanul nézett a herczegnöre.

Maga Dornheim herczeg se tudta megmagyarázni magának e szavakat.

— Hogyan, gondolá magában, a herczegnö tehát beleegyezett volna, hogy gyámleányom, az én kedves Alicem Verö Aladáré legyen?

Egy perczre csend állott be.

Mindenki majdnem álomnak hitte a herczegnö szavait.

— Nagyon örülnék — vevé fel ujra a szót a herczegnö — ha Verö Aladár százados ur eljegyzési ünnepélyét Alice gyámleányommal még megtarthatnók, feltéve természetesen, ha se a százados urnak, se pedig kedves férjemnek sincs semmi ellenvetése. Aliceröl nem szólok, mert az ö érzelmeit ismerem.

Verö Aladár és Alice odarohantak a herczegnöhöz és össze-vissza csókolták kezeit.

Dornheim herczeg még mindig nem értette a gyors változás okát.

— Talán hibaztam egykor ön ellen, mondá a herczegnö Veröhöz, de bocsásson meg nekem. Elfogult voltam

ön iránt. Én önben mindig csak a magyart láttam, és nem az embert. Csak most, midön az életemet mentette meg, tanultam önt becsülni.

— Hogyan? kérdé Dornheim herczeg csodálkozva, Verö Aladár a te életedet mentette meg?

— Igen, mondá a herczegnö, az enyémet és Alice-ét.

— De mikor?

— Ma!

— Hol?

— Itt a kastély közelében. Lovaim elragadták a hintót, s ha Verö Aladár százados nincs, hogy a lovakat feltartóztassa, akkor mi mindketten már halottak vagyunk.

Dornheim herczeg átölelte Veröt.

— Oh egyetlen barátom, mivel hálájam meg ezt önnek.

Verö nyugodtan felelt.

— Nem kivánok elismerést, nekem elég tudat, ha valami üdvöset cselekedhettem.

— Önt valóban az Isten küldte a házunkhoz, — folytatá beszédét a herczeg — hogy családunk felett örködjék.

— Igen, ö a mi védangyalunk, mondá Alice baronesse.

Verö önkénytelenül elmosolyodott jegyese e kedves megjegyzésére.

— Igazad van! szólt a herczegnö, ö csakugyan a mi családunk védöje. Kezdem hinni, hogy önnek isteni küldetése van.

— A mai nap életem legszebb napja, viszonzá Verö, valóban soha sem hittem, hogy ezt valaha megérjem. Midön ott sinylödtem a jeghegyekben, csak két gondolat gyötört, a haza szent ügye, melyért fegyvert fogtam (s itt Verö a magyarokat gondolta, de a herczegnö szentül hitte, hogy az osztrákokat érti alatta Alice jegyese) és Alice baronesse.

— No az igazán nem szép öntől, hogy reám és férjemre nem is gondolt.

— Valóban, mondá a herczeg mosolyogva, ezt nem bocsáthatjuk meg önnek.

— Midön Alicre gondoltam, önökre is gondoltam, mondá Verö.

— De menjünk már ebédelni, ott majd körülményesebben megbeszéljük a legközelebbi teendöket. Nemde azt mondá százados ur, hogy hosszabb ideig szabadságot kapott, nos hát én szeretném, ha még e szabadság idö letelte elött megtartatnék az esküvö.

— Mennyi idöre kapott ön szabadságot? kérdé Dornheim herczeg.

— Másfél hóra.

— Az éppen elegendö, hogy a menyegzö elkészülhessen.

Valamennyien asztalhoz ültek és valamennyien boldogok voltak.

A herczeg ekkor Verövel a politikáról kezdett beszélni.

— Tudja-e már a legujabb hireket?

— Be kell vallanom, hogy nem.

— Hisz akkor ön egészen hátra maradt a világtól.

— Fájdalom.

— A kórházban nem olvasott ön ujságokat?

— Alig került néha egy-egy a kezembe.

— De azt csak tudja, hogy Görgey Budavárát bevette.

Verö Aladár alig birta elrejteni izgatottságát az öröm miatt, mit a herczeg e szavai keltettek benne.

— Föbe kellene lövetni azt a tábornokot, ki Budavárát ily lanyhán védelmezte a lázadók ellen, mondá Verö fennhangon.

Magában pedig ezt gondolta:

— Áldom a magyarok Istenét, hogy ezt a diadalt is megengedte érni.

— Az osztrák kormány ezenkivül egy felhivást intézett a szerb vallásu főpapsághoz, hogy az osztrákokat támogassák.

— Mi van, abban a felhivásban?

— Itt van, olvassa el.

Ezzel Dornheim Frigyes egy iratot nyujtott át Verőnek.

— De ne hogy valakinek, még osztrák tiszteknek is szóljon felőle, én is titkon kaptam kezeimhez ez iratot.

— Legyen nyugodt! mondá Verő.

Ezzel olvasni kezdé a szerb főpapokhoz intézett felhivást, mely a következőleg hangzott:

Felhivás!

„Midőn *Kossuth Lajos* és társai áruló működése Magyarországban egész a lázadásig emelkedett, s én kötelességemnek tartottam e pártütöt fegyveres hatalommal elnyomni, hogy hü népemnek békés, alkotmányos létet biztositsak, Magyarország azon lakosainak, kik az ön egyházi hatósága alatt állanak, hüségétől elvárom, hogy azon párttól minden közlekedéstől tartózkodni fognak, s a rend helyreállitásában a fővezér alatt létező seregemet gyámolitandják.

Az ön hüségéről pedig fölteszem, hogy befolyását a szükségtelen elnyomások s bántalmak ellen s minden kegyetlenkedés elkerülésére forditandja; s igy atyai szivem azon kivánságának, hogy a békés állapot helyreállittassék, melyben szerb alattvalóim méltányos kivánatainak is eleget tehessek, teljesültét elömozditandja.“

— Szerfölött érdekes, mondá Verő.

— Ugyan hagyjátok ebéd utánra a politikát, mondá a herczegnö, most engedd Veröt, hogy csevegjen Alice-szel.

— No hát nem bánom, majd ebéd után fogom folytatni, mert sok érdekes mondani valóm van az ön számára Verö ur.

---

16. fejezet.

Nőrablók a „Legyes"-ben.

Félegyet ütött az óra, a midön Jónás betoppant a „Legyes"-be.

Mennyire elbámult, midön Megyváry és Lörincz körül még vagy hat embert látott, kik összedugva fejöket fontoskodva beszéltek.

— De hol marad oly soká Jónás? szólott órájára nézve Megyváry.

A felelettel nem soká késett Jónás.

— Itt vagyok vezér, szólott elfogulatlan hangon Jónás.

— Mi hirt hozol? kérdé Lörincz.

— A legjobbat nagyságos ur, és a legrosszabbat.

— Hogy-hogy? kérdék majdnem egyszerre Megyváry és Lörincz.

— Hol kezdjem, a jónál vagy a rossznál?

— Nem vagyunk vénasszonyok, kezd, a hol kedved tartja, sürgeti Megyváry.

— Tehát sietni kell dolgainkkal, mert az egyik angyal készíti szárnyait s tán már két nap mulva repülni is fog.

— Lydia? kérdé Lörincz gyorsan.

— Margit? kérdé Megyváry.

— Margit fog menni, Lydia egyelöre marad.

Megyváry elsápadt, Lörincz könnyebbülten felsóhajtott.

— Mit végeztél a szeretöddel? kérdé érdekkel Megyváry.

— Sokat, mondá emez.

— Beszélj tehát?

— A kulcsokat holnap megszerzi.

— Bravó! kiáltá lelkesülten Lőrincz s tárczájából egy nagy bankjegyet szedett elő.

— Nesze, holnapig Jónás, látom, hogy derék fiu vagy, mondá Lőrincz.

— Köszönöm, nagyságos ur, talán meghálálhatom.

— Miféle beszéd ez? kérdé haragosan Lőrincz, hisz ezt már megszolgáltad.

Jónás hallgatott.

— Kezdjünk tehát a szereposztáshoz. Tehát te Jónás ajánlod, hogy mihamarabb megkezdjük a müködést.

— Nagyon is ajánlom, mert máskülönben kirepül a madárka.

— Jól van, te velem fogsz jönni, mig ti legényeim különböző helyeken fogtok felállani. Helyeteket holnap fogom kijelölni a délelőtt folyamában. Tizenkét órakor pontban a háznál találkozunk. Te Gyuri a legjobb lovadat fogod szekered elé, hogy aztán röpülhess lovaiddal Törökország felé. A többi teendőket holnap fogjátok meghallani; ha Hettenau fel talál ébredni, lőjjétek le öt, adta ki Megyváry a parancsot. Most pedig széledjetek el s holnap délelőtt kiki jelenjék meg a „Legyes"-ben.

A legények tiszteletteljesen megemelték kalapjukat s távoztak.

Jónás is távozni készült.

— Jónás, te még maradsz, szólt parancsolólag Megyváry.

Jónás engedelmeskedett, helyet foglalt Lőrincz mellett.

Sokáig tanakodtak még csendesen, s ugy három óra tájban mindhárman elhagyták a „Legyest".

Másnap déltájban megjelent Hettenau lovagnál Jónás s elbeszélte a haramiák tervét részletesen.

— Nagyon jól van, mondá Hettenau lovag.

— Miként fogjuk tehát megakadályozni őket? kérdé Jónás.

— Igen egyszerüen. Te egy gyenge füttytyel fogsz értesiteni, hogy merre állasz fel Megyváryval lesbe, a többit meg majd meglátod.

Jónás, miután elárulá a banda müködését, köszönt Hettenaunak s távozott.

Hettenau értesité a hölgyeket, hogy estére jó mulatságot fog nekik szerezni, mindazonáltal kiki felfegyverkezve álljon készen.

— De hát az Istenért szóljon, sürgeté öt Margit, mi fog történni tulajdonképen?

— A hölgyek nagyon ijedősek s igy jobbnak találom a részleteket elhallgatni.

— A mint tetszik, szólt tréfásan Margit, mert sejtelme se volt arról, hogy éppen ő az és Lydia, kiket a tréfa közelebbröl érdekelt.

Az est csakhamar bekövetkezett. Hettenau, Margit és Lydia egy sötét szobában, bizalmas beszélgetés közt üldögéltek.

— De hát mondja csak Hettenau, miféle tréfáról beszélt ön ma délelött, a miért nekünk itt most önnel virasztanunk kell.

— A tréfa nem egészen tréfás szinezetü; ha a véletlen kezemre nem játsza a bünöst, sok keservet szerzett volna a gaztett a két férfinak.

— Oh ne gyötörjön bennünket Hettenau, szólt Lydia, miféle gaztettröl beszél, s miféle két férfiról.

— Miután én is szükségesnek találom, hogy tudják a hölgyek, hogy itt mi fog történni, azért tehát elmondom: az önök elrablásáról van szó.

— Elrablásunkról, kiáltának fel egyszerre a hölgyek.

Lydiának szive hangosan dobogott.

— De hát vajjon ki szeret bennünket oly nagyon, szólt tréfásan megjegyezve Margit.

— Az ön rablólovagját ismerem, de Lydia Ö méltóságáét csak sejtem.

— S vajjon ki az én rablólovagom?

— Nem találja ki, hogy ki a szörny?

— Ah a szörny, tudom már, nevetett Margit, Megyváryról van szó.

— Igen, igen, felelt Hettenau, ő róla.

Lydia egészen elsápadt, agyában azok az iszonyu gondolatok kergetödztek, a melyek szive barázdáiban csak eltemetve voltak, de elfeledve még nem, a keserü idökről, Panin grófról, megszöktetéséről, a zugligeti nyaralóról, s végre a sétalovaglás alkalmával felösmert Lőrinczről.

Lőrinczre gondolva, minden izében remegés fogta el. Látta Lőrincz vérbeforgó szemeit, félt bosszujától: azt, hogy Lőrincz csupán ő miatta lett csavargó, azt már Lydiának Lőrincz többször megirta, a csavargó feleletet is kért Lydiától, igérvén, hogy megjavul, ha Lydia nem utasitja vissza szerelmét, de Lydia feleletre sem méltatá, mert a szerelemnek legparányibb részét sem érezé Lőrincz irányában.

— De kedves Lydiám, te hirtelen oly szomoru lettél, oly hallgatag, szólj, mi bajod?

— Semmi sem, felelt Lydia, már elmult.

— Talán csak nem tartasz bajtól, most, miután lovagunk a keletkezöben levö gaztettet felfedezte. Most már csakugyan nincs mitöl tartanod, hisz pisztolylyal kezünkben várjuk a rablókat.

Egyszerre egy éles fütty volt hallható. Hettenau a sötét szoba nyilt ablakához rohant, körülnézett, de az éj koromsötét volt, hogy egy lépésnyire se lehetett látni.

— Bocsánat hölgyeim, mitöl se tartsanak, én egy kissé magukra hagyom önöket, mindjárt visszatérek.

17. fejezet.

Az éj lovagjai.

Körülbelül fél napi járásra Debreczentöl egy kis falu közelében, egy kis sziget terül el, melyet a Tisza folyam két ága képezett.

E sziget teljesen elég nagy volt arra, hogy néhányan ellakhattak volna rajta, mégis teljesen lakatlan és müveletlen volt.

Egy májusi éjen teljes csendben több csolnak kötött ki.

A kis szigeten — melyet a falu lakói „Pusztaszigetˮ-nek neveztek el — éji homály és mély csend uralgott, senki sem láthatta s hallhatta, mi történik e puszta szigeten.

A csolnakokból három sötét köpenybe burkolt férfi lépett ki s a sziget közepe felé mentek.

Ugyancsak a Tisza másik oldalán is ugyan ez idöben több csolnak szeldelte a Tisza habjait s szintén a sziget központja felé tartott.

Végre valamennyi csolnak kikötött a Pusztaszigeten s a férfiak kiszálltak belöle.

A sziget közepén négy hársfa diszlett, e fák egyikére talán valami jámbor lélek, ki e szigeten megfordult, egy fekete fából készült feszületet állitott.

E feszülethez léptek a köpenybe burkolt alakok, s miután néhányan álarczot viseltek, levették azokat.

Egyszersmind ledobták magukról köpenyegeiket is.

Szép, eröteljes alakok voltak mind, szerb nemzeti viseletben.

Komoly elégületlenség és merész határozottság mutatkozott rajtuk, szemükben vad tüz sugárzott, s gazdag

himzésü öltönyeik elárulták, hogy a férfiak közül három a jólétet nem igen nélkülözi.

A férfiak közül többen, kik kevésbbé gazdagon valának öltözve, egyik férfiuhoz léptek, ki valamennyi közül kivált, ugy gazdag öltözete, mint elökelö, délczeg alakja által.

— Isten hozott! légy üdvöz, nemes Harusics Lázár! kiáltának a férfiak. És Isten hozza társaidat is!

— Legyetek ti is üdvözölve. Jertek közelebb. Azért hivattalak össze benneteket, hogy itt e feszület mellett szent esküt tegyetek. Mondjátok, hányan vagytok?

— Tizennégyen vagyunk, mind igaz szerb hazafiak, kik el vannak tökélve, hogy életüket és vérüket koczkáztassák a Kossuth Lajos elleni harczban, ki hallatlan önkénynyel tipor minden szent jogot, ki fogva meri tartani Debreczen városa egyik sötét börtönében a mi dicsö vezérünket, a nemes Stramirovicsot, mondá az egyik férfi.

— Mi hárman vagyunk, ti pedig tizennégyen, mondá Harusics Lázár, e szerint összesen tizenheten.

— Igen, s valamennyien el vagyunk tökélve, hogy nemes vezérünket Stramirovicsot, ki több mint másfél hónapja, hogy a börtönben sinylödik, elhagyva, elfeledve mindenkitöl, megmentjük, mondá az elöbbi férfi, kinek neve Mirovics Száva volt.

— Helyes, mondá Harusics, azért is jöttünk össze, hogy e merész tettet végrehajtsuk. De mondd meg csak Mirovics, nem birtál több szerbet összetoborzani?

— Nem! viszonzá ez komoran.

— S miért?

— Azt mondják, hogy nyilt harczban az ördöggel is szembe szállnak, de Debreczenbe, az oroszlán barlangjába nem lépnek. A biztos halálnak nem akarnak neki rohanni.

— A gyávák! mondá Harusics Lázár. No de nem

baj. Tizenheten vagyunk, s tizenhét ember majd csak fog tudni valamit tenni.

— Megszabaditjuk a vezért, kiálták a szerb összeesküvők.

— Én, — mondá Harusics — és két társam Jovanics és Szavits ezennel társaimmá és szövetségeseimmé fogadlak benneteket. Esküdjetek meg, hogy hivek lesztek és parancsaimnak engedelmeskedni fogtok.

— Esküszünk! kiálták a szerbek.

— Ti tehát ezennel valamennyien föl vagytok véve Harusics Lázár nemes szövetkezésébe.

S a „nemes szövetkezés“ alatt a banditáját értette a szerb rablófőnök.

— Esküdjetek meg továbbá, folytatá beszédét Harusics Lázár, itt e feszületre, érintsétek kardiaitokkal az enyémet, és tegyétek kezeiteket e feszületre, hogy csak nekem és az én határozott utasitásaimnak fogtok engedelmeskedni.

A sötét felhökön keresztül halvány holdfény világitott le a Pusztaszigetre, s az ott álló szerbekre.

Félig ünnepélyes, félig borzalmas látványt nyujtott e kép.

A hold fényénél a kardok megvillantak, s egyszerre valami tiz kéz érinté a feszületet.

— És esküdjetek meg ujra, hogy hiven és engedelmesen, véretekkel és életekkel hü embereim lesztek nekem!

— Esküszünk, hangzott tompán az esküszó az éj lovagjainak ajkairól.

— Esküdjetek meg, hogy e nemes szövetség dicső férfiainak sem terveit, sem nevét nem áruljatok el soha! Esküdjetek meg, hogy még halálotok óráján, még ha az ellenség kezébe is kerülnétek, még ha Kossuth Lajos kinpadra is vonna titeket, soha sem tesztek vallomást, soha el nem árultok egyetlen egy szót sem.

— Esküszünk, kiálták az egybegyült szerbek.

— Esküdjetek meg, hogy egyik kezeskedik a másik

— Esküdjetek meg, hogy hiveim lesztek, mondá Harusics Lázár. K. 71.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ért életével és vérével, és esküdjetek meg, hogy mindegyikötök halálig fogja üldözni azt, ki szent esküjét, mit itt e feszület alatt tett, meg merné valaha szegni, végzé be beszédét Harusics Lázár.

Az összegyült szerbek megesküdtek, mire Harusics Lázár hüvelyébe rejtette kardját.

— Te Mirovics, mondá aztán Harusics, nincs valami jelenteni valód?

— Teljesen átkutattam, utasitásod szerint vezér, a börtönt, hol Stramirovicsot az önkény fogva tartja.

— Nehéz lesz oda bejutni?

— Szerfölött nehéz.

— Mit tegyünk tehát?

— Két börtönört sikerült nemes vezér parancsod szerint megvesztegetni.

— Tehát már az ellenség táborában is vannak szövetségeseink. Ez jó jel.

— Ez már fél győzelmet jelent, mondá Jovanics.

— Igazad van, viszonzá Harusics Lázár, fél győzelmet.

E pillanatban a tiszta csendes levegöben a falusi templom órájának ütései hangzottak.

— Éppen most üti a tizenkettöt, halljátok, mondá Harusics.

A templom órája tompán verte el az éji tizenkét órát.

— A szellemek órája. sugták halkan a szerbek.

E pillanatban Jovanics hevesen megkapta Harusics Lázár kardját.

— Nekem ugy tetszik, mintha a Tisza partján felállitott öreink kiáltását hallottam volna.

Valamennyien visszafojtott lélekzettel hallgatóztak.

— Ezer bomba, kartács! kiáltá Harusics, talán csak nem a magyarok jönnek.

— Akkor még ma halunk meg eskünkhöz hiven, mondá Mirovics.

— De életünket, esküszöm nem adjuk olcsón, viszonzá Harusics Lázár.

Halk evező csapások nesze hallatszott a Tiszán.

Egy csolnak közeledett.

Valamennyien arra a helyre pillantottak, honnan a zaj után ítélve a kis járműnek jönnie kellett.

De a sötétségben — a hold ismét a felhők mögé bujt — nem láthattak semmit.

A csolnak végre egészen a sziget partjához ért.

— Ki vagy? kiáltá Harusics Lázár, s ugyan-e pillanatban egyszerre öt puskacső irányult a csolnakban ülő mellének.

— Én vagyok Iván, hü szövetségesetek.

— Iván? ki az az Iván? kérdé Harusics.

Mirovics erre előlépett.

— Iván az én szövetségesem, mondá, én biztam meg, hogy férköznék valami módon Stramirovicshoz, s adja neki tudtára, hogy legyen nyugodtan, mert a megmentés órája közelg. Tegyen ő is előkészületeket.

— Ezt jól tedted, Mirovics, mondá Harusics, de erről nekem nem is tettél jelentést.

— Ne haragudj vezér, egészen meg is feledkeztem róla.

— Máskor ne légy ilyen feledékeny, mondá Harusics.

— Vigyázni fogok vezér, mondá Mirovics.

— Szállj ki a csolnakból, mondá Ivánnak Harusics.

Iván kiszállott.

— Mi hirt hozasz? Beszéltél Stramirovicscsal? kérdé Harusics.

— Beszéltem és átadtam üzenetét Mirovicsnak.

— Derék fiu vagy, mondá Harusics. Ez jutalmat érdemel.

S ezzel egy aranyat csusztatott Iván kezébe.

— Most pedig, mondá Harusics, távozhatunk. A közelebbi teendőket holnap fogjuk megbeszélni.

Valamennyien csolnakjukba ültek és ép oly nesztelenül mint jöttek, eltávoztak az éj lovagjai.

18. fejezet

Stramirovics tervei.

Stramirovics, a szerb vezér már jó sok ideje, hogy a börtönben sinylödött.

Többször megkisérlette már a szabadulást, de minden terve dugába dölt.

Többszörös szökési kisérleteinek az lett az eredménye, hogy örizetét mindinkább szigoritották, s most már oly szigoru örizet alatt állott, mint egy gályarab.

Eleinte, mint szerb „vezért" némi kisebb elönyökben is részesitették, elég tisztességes börtönszobája volt, de miután látták, hogy Stramirovics éppenséggel méltatlan e kedvezményekre, egy szük lyukba zárták.

Börtönszobájának egyetlen kis ablaka volt rostélylyal ellátva.

Az ablak alatt pedig egy mély tó terült el, mely elbeszélésünk idejében még meg volt, azóta egészen kiszáradt.

Már hetek óta volt itt Stramirovics e börtönczellában, melyben nem adtak neki egyebet viznél és kenyérnél, s hetenként csak kétszer kapott meleg ételt és kevés bort.

E nélkülözés volt azonban a legkisebb baja.

Sokkal borzasztóbb volt, hogy teljesen lehetetlen volt a kemény deszkákon fáradt fejét üditö álomra hajtania.

Czellája oly kicsiny volt, hogy benne járni sem tudott, szék nem volt a szobában, hová leülhetett volna, s igy folyton a nedves, hideg deszkákon kellett guggolnia.

Ily szomoru állapotban teltek Stramirovics napjai.

Ezerszer megátkozta szomoru sorsát, s titokban néha önmagát is vádolta, hogy ha már egyszer elfogták, miért nem tudta magát tisztességesen viselni, akkor sorsa mégis elviselhetöbb lenne.

Szabad levegöre is csak minden másnap eresztették, egy órára, midön valamennyi rabnak sétáló órája volt.

Egy ilyen alkalomkor történt, hogy Iván, kiről az elöbbi fejezetben volt szó, titkon egy levélkét csusztatott kezébe, melyen a következő szavak állottak:

„Bizzál és türj! Harusics Lázár és hü szövetségese Mirovics minden lehetöt elkövetnek megmentésedre.“

Stramirovics ezóta uj életre ébredt.

Ismét feléledt benne a bizalom, a hit, a remény.

De a napok multak, egy két hét is elmult s ö még mindig a szük börtön czella foglya volt.

Reményei napról-napra fogyatkozni kezdtek.

Végre arra elhatározta magát, hogy többé nem vár senkitől semmit, hanem ö maga fog minden lehetöt elkövetni, hogy valami uton módon kiszabaduljon borzasztó fogságából, mely már egészségét is teljesen aláásta.

Azt se bánta már Stramirovics, ha szökése közben halálát lelné, vagy elfognák.

Hiszen ugy is mi várt reá?

Elöbb vagy utóbb a halál. Erre Stramirovics el volt készülve.

De ha sikerülne neki a szökés valamely sötét éjen, és sikerülne az ablakon átmászva a tóba jutni, honnan könnyü szerrel a szárazba uszhat, akkor elötte állt a rég nélkülözött szabadság, egy szebb jövö hajnala, akkor reszkessenek ellenei, mert ö habozás nélkül megkezdi a viszszatorlás rettenetes müvét.

El volt határozva, hogy Woronyeczky herczeget és Aniellát irtozatosan megbosszulja.

Hátha még tudta volna, hogy Aniella, kit ö annyira gyülölt, szintén itt van Debreczenben.

Ekkor eszébe jutott kedvese, Anicza.

Hol marad ö? miért nem mutatkozik?

Reá sem várhatott, mert ha még tovább vár, akkor mindinkább elveszti a szabadulás lehetőségét.

Anicza segitségében és gyámolitásában tehát már nem bizott, ki tudja, talán kedvesét is valami szerencsétlenség érte, talán őt is elérte a magyarok bosszuálló keze.

Eltökélte tehát, hogy minden áron szökni fog.

A menekülésre, hogy borzasztó börtönéből kijusson, csak egy ut volt.

Áttörni a rostélyzatot s átmászva az ablakon a tóba ugrani, és onnan uszva kisérteni meg a további menekülést.

Hogy a tó nem lehet valami mély, azt sejtette Stramirovics és pedig jól sejtette.

Hogy a vasajtón keresztül, mely börtönczelláját a külvilágtól teljesen elzárta, jusson a szabadba, az lehetetlenség volt.

Mert föltéve, hogy Stramirovicsnak sikerülne is valami uton-módon azt feltörnie, az örök utját állanák és elfognák.

S akkor szomoru sorsa még szomorubbá változnék.

Az ablak rostélyzatának eltávolitása Stramirovicsnak nem okozott valami nagy gondot.

Bár a rostélyzat vasrudjai meglehetős vastagok voltak ugyan, de csak gyönge mészvakolat tartá azokat szilárdul a falban.

Az ablak ugyan keskeny volt és alacsony, inkább lyuknak lehetett nevezni, mint ablaknak, de Stramirovics azért nem csüggedt el, mert azt remélte, ha jól összehuzza magát, majd csak valahogy kifér rajta.

Megvizsgálta maga magát is és gyászosan kellett tapasztalnia, hogy ő, az egykori hatalmas Stramirovics, most egy elgyengült, elsatnyult váz lőn.

Stramirovics szökési terveit egy sötét éjszakán akarta végrehajtani.

E mellett arra is kellett vigyáznia, hogy az örök figyelmét nehogy magára vonja.

Stramirovics különösen az egyik örtől, Baka Imrétől félt, ki valóságos réme volt a szerb vezérnek.

Azért tehát egy oly éjet is akart választani, midőn számitása szerint nem Baka Imre fog örhelyén állani.

Börtönének azon az oldalán, mely a tó felé esett, állott ugyanis egy kis örház, közvetlen a fal mellett, melyben mindig egy katona állott ört.

A falat különben teljesen a tó mosta, s az örházba is csak ugy lehetett jutni, hogy a falba egy kis ajtó volt vágva, mely az örházikóba, vagy mint a magyar ember mondja, a faköpenyegbe nyilt.

A többi honvédek — ezt Stramirovics éles szeme rögtön észrevette — nem voltak oly örködök, mint Baka Imre, söt ha a holdvilágos éjszakákon Stramirovics kitekintett czellájának szük ablakán, azt is észrevehette, hogy az ört álló honvéd a kis faházikóban kényelmesen neki adta magát az alvásnak.

Ha tehát a szerencse kedvez neki, s ha egy sötét éj következik be, melyen nem Baka Imre fog ört állani, akkor Stramirovics teljes biztossággal hitte, hogy sikerülni fog neki szabadulni.

Egyik este a börtönör lehozta neki a kenyeret és vizet.

— Milyen idönk van oda kinn? kérdé Stramirovics látszólag nyugodtan és közönyösen.

— Mi közöd neked ahhoz? válaszolá a börtönör, te rab vagy, neked mindegy, akár éjszaka van, akár nappal, akár süt a nap, akár esik az esö.

— No azért ne haragudjék, tekintetes ur, mondá Stramirovics engesztelö hangon.

— Hiszen én nem haragszom.

— Csupán azért kérdezem, mert ha vihar van, soha

sem tudok aludni ebben a nyomoruságos lyukban. Ha csend van, legalább valamennyire elszundikálhatok.

— Hát ha éppen oly nagyon tudni kivánja, mondá a börtönör, kit a „tekintetes ur“ czimzés mindjárt jobb kedvre hangolt, bizony ma éjjel csudás világ lesz.

— Hogy-hogy? kérdé Stramirovics látszólag közönyösen.

— Hát csak ugy, hogy az éjszakára olyan vihart kapunk, hogy még én is fázom töle.

— Oh istenem! sóhajtá Stramirovics. Csak legalább egy pokróczom volna, mivel betakarózhatnék. Tekintetes ur, az isten áldja meg, nem hozhatna nekem egy pokróczot.

— Hm, hm, mormogá a börtönör.

— Az isten is megáldja a tekintetes urat, ha egy szegény elitélt rabon megesik a szive.

— No nem bánom, majd ide csempészek egy pokróczot, de tudja ám meg, hogy holnap reggel kiviszem.

— Csak az éjszakára legyen valami takaróm, tekintetes ur, mondá Stramirovics.

— No hát meg lesz, mondá az ör.

S ezzel távozott.

Stramirovics majdnem felkiáltott örömében.

Hisz ö csak azért kérte a pokróczot, hogy az öröket félrevezesse, hogy elrejtse szökési tervét.

Mert ugyan ki gondolná, hogy szökni akar, mikor pokróczot kért, mivel az éjjel a hideg ellen betakarozhassék.

Az ör nem sokára visszatért egy nagy pokróczczal.

Stramirovics hálás szavakkal mondott neki köszönetet, mit az ör nem várva be, távozott.

Stramirovics pedig ráfeküdt a pokróczra és várta az éjfélt, mikor szökési terveit megvalósithassa.

19. fejezet.

Nő a veszély.

Arra a vész hirre, hogy jön a muszka, a haza nagy fia Kossuth Lajos mindent megtett a végveszélyben levő haza megmentésére, mint forrásunk mondja:

„Kiadta rendeletben, hogy minden egyén tizennyolcztól ötvenig köteles a haza védelmére magát ásóval, vasvillával, kaszával, vagy fejszével fölfegyverezni és fölkelni.

A harangok félreveretnek és a helységek, egyik a másik után, egész megyében ugyanazt teendik.

A miért is éjjel-nappal rendesen felváltva örök állittassanak helységenként, kik a hozzájuk legközelebb fekvö helységek vészjeladásaira éber figyelemmel legyenek.

Legyen az éjjel vagy nappal, midőn a vészharang huzatik, tétovázás nélkül mindenki két napi élelemmel ellátva, siessen a kirendelt helyre.

Kinek módja van, lovon tartozik megjelenni.

Ki a rendeletnek nem engedelmeskedik, mint hazaáruló szigoruan büntettetik.

Megvárja a haza, a kormány, hogy minden becsületes magyar hiven lerójja tartozását, mivel mindenki hazájának köteles.

A haza, béke idején, minden egyént, ki magát a vész napjaiban kitünteti, megjutalmazni tudja és fogja.

Éljen a haza, előre a győzelemre!“

A vész ezen idejében hatalmas tevékenységet fejtett ki Rónay Jáczint pannonhalmai benczés is, ki a következö ihletett hangu szózatot intézte a magyarokhoz:

— „Üdvözlöm önöket — a szabadság és függetlenség szent nevében. Üdvözlöm önöket, a népboldogság: a testvériség és egyenlöség szent nevében!

Legnagyobb tévedése nemünknek, hogy annyi századon keresztül eltürt körében oly intézményeket, melyek rendszeresen oda törekedtek, hogy az embert, kinek isten észt adott, hogy gondolkodjék; szivet adott, hogy szeresse a szabadságot, — örök gyámságra kárhoztassák; hogy eltürt oly intézményeket, hol milliók boldogsága egyes családok érdekeivel ugyanazon egy mérlegbe vettetett.

De a nemzettapodó zsarnokok bünei égig emelkedtek, s az égből leszállott a szent szabadság szelleme; felzaklatá évezredes álmából az emberiséget, s a népek, öntudatra ébredve, sikra szálltak, széttörendők a bilincseket, kiirtandók a tizenkilenczedik század szégyenét — a zsarnok önkényt!

Nem egyesek, nemzetek állnak a haladás élén; szabadok, függetlennek akarunk lenni! igy harsog milliók szava ég felé, és ök szabadok, függetlenek lesznek: mert a nép szava isten szava.

A magyar nemzet, valamint soha, ugy most sem maradt el a dicsö pályán; kimondá: hogy e honban, melyet apái vérrel szereztek, nem mint néptöredék, nem mint kiegészitö része az osztrák birodalomnak, hanem mint nemzet akar élni: szabadon, függetlenül! A magyar kimondá: hogy e hon elidegenithetlen sajátja, melynek fiait és kincseit nem fogja többé az osztrák kormányzati rendszer uralmának fentartására, hanem egy nemzet boldogságának eszközlésére használni. A magyar kimondá: hogy nem gyermek többé, kit tehetetlensége miatt pórázon kell vezetni, hanem férfiu, ki tudja és akarja önmagát védni és kormányozni!

Az ige testté lön.

A magyar, e maroknyi nép, melyet eddigelé csak hajdani hiréről ismert a világ, oly hös elszántsággal lépett a küzdö homokra, hogy Európa népei tisztelettel hajolnak meg elötte; a magyar, kinek néhány hó elött egyet-

len egy magyar katonája, egyetlen egy magyar fillére sem volt, oly sereggel szállt csatatérre, melynek vitézsége a leghatalmasabb európai kormányok egyikét széttöré.

Szivem hangosan dobban fel örömében nemzetem dicsőségén, mert szeretem hazámat lelkem minden erejéből; és mégsem tudok egy fájdalmas hangot elfojtani keblemben, mely azt mondja: mivé lehetett volna a magyar, ha fiait és kincseit háromszáz éven keresztül nem hurczolják idegen földre? hol állna e lelkes nemzet, gazdag hazájával, ha függetlenségi törekvése és haladása nem gátoltatik.

És kik tevék ezt? azok, kik háromszáz éven át firól fira megesküdtek: hogy hazánk függetlenségét megőrzendik, hogy nemzetünket boldoggá teendik!

Ők láziták fel ellenünk idegen ajku véreinket, kikkel ezer éven keresztül egy sónk, egy kenyerünk volt, kikkel jó- és balsorsban oly hiven osztakoztunk: ők kezdték meg a legborzasztóbb irtóháborut a magyar faj ellen, ők gyilkolták le fiainkat, ők fertöztették meg leányainkat, ők boriták vérbe, lángba falvainkat, városainkat és most a szabadság és haladás legvadabb ellenségével szövetkeznek ellenünk — — ők, kik háromszáz éven át a magyart fiaiknak, s önmagukat kegyes apáinknak hazudták!

És mi kételkedjünk ügyünk szentségén, győzelmén? hát van-e igazságos isten, ki ezt büntetlenül elnézze? Mi kételkedjünk, kik mindig azt hirdetjük, hogy atyai gondviselés örködik a nemzetek fölött? És ha nem kételkedünk ügyünk szentségén, ha hiszünk isteni gondviselést, lehet-e e honban magyar, lehet-e csak egy jó lelkü ember is, kivált azok között, kik birják a nép bizalmát, kik a vallás élén állanak, hogy világitsanak a népnek, ki hazánk és nemzetünk ügyét ne hordozná szivén?

Azért fel testvéreim! mutassuk meg a világnak, hogy hivatásunk magasztos körét felfogtuk, mutassuk meg, hogy nem vagyunk a sötétség fiai: ragadjuk meg a fölvilágoso-

dás szövétnekét, hirdessük lángszavakkal hazánk függetlenségét, nemzetünk szabadságát.

Hirdessük azt, mi e nagyszerü pillanatokban kötelessége minden igaz magyarnak: élni a honért! halni, ha kell a honért! Nagygyá tenni nemzetünket, vagy dicsőségesen eltemetkezni romjai alá!

Hirdessük a testvériség szent hitét, mert mig ez füzendi össze e honnak fiait, addig rendületlenül állni fogunk, ha bár minden csordáikat ellenünk hoznák is a szabadság-gyilkosok. Minden nemzet legyőzhetlen mindaddig, mig akarja, hogy le ne győzzék; de elveszett azon pillanatban, melyben önmagával meghasonlik.

Hirdessük az egyenlőséget, hulljanak le az elkülönöző korlátok, ne tulajdonitson magának senki, bár mi vallásu legyen is, felsőbbséget mások fölött. Kövesse mindenki szabadon szive sugallatát: legyünk isten és ember előtt egyenlők. — Csak egyben iparkodjunk egymáson tultenni: hazafiságban, s ki legjobban, legforróbban szereti hazáját, ki legtöbbet tesz hazájáért, az legyen közöttünk első, s a nemzet tisztelettel fog meghajolni előtte.

S hogy a haza lássa, mennyire érdemeljük meg bizalmát, hazafiui kötelességének ismerje Győr városa és megye minden felekezetü lelkésze, engem, minden két hétben egyszer, a győri kormánybiztosi hivatalba utasitandó, s nevemre irandó, hivatalos levéllel tudósitani: müködéseiről, s ennek eredményéről — a nép hangulatáról; hogy a kormánynak számot adhassak arról, mit reám bizott, s mit lelkiismeretesen teljesiteni fogok.

Vallási dolgaikat intézzék Önök a fennálló törvények szerint, ugy, miként kell; ezek tulesnek hatáskörömön, ezekbe avatkozni nem fogok. A szabadság korát éljük, legyen szabadság mindenki mindenben.

Kötelességem lelkesiteni, felvilágositani ügyünkre vonatkozólag a népet, és felügyelni, hogy ez megtörténjék Győr városban és megyében mindenütt.

Égek a vágytól, fölkereshetni minél elébb hazánk legnagyobb kincsét, nemzetünk egyedüli reményét — a népet: hogy boruit, aggodalmait szétoszlassam, hogy lelkesitsem, hogy tanitsam: élni, halni a hazáért. Remélem, mindenütt testvérekre. lelkes hazafiakra fogok Önökben találni, kik örömmel nyujtandnak segédkezet. — Csak ugy és addig áldjon isten bennünket, mig hivei leszünk a nemzetnek. Isten velünk és szent ügyünkkel."

Nem sokára, midön a vész egyre jobban közelgett, s az orosz betette lábát az országba, Rónay, a népfölkelési szónok lelkesitő beszédeivel, gyujtó szavakkal ecsetelte a haza állapotát.

Egyik népszónoklatát a kismegyeri táborban következőképpen kezdé meg:

„Magyarok!

Mit más nemzetek legjobbjaik vérén váltottak meg: a szabadságot, azt nekünk magyaroknak is meg kell érdemlenünk. A szabadság azon egyetlen kincse nemünknek, mely soha sincs érdemetlenek birtokában.

Apáink vérrel szerezték e hont, vérrel keresztelték „Magyarországnak"; és mi szivvérünkkel fogjuk megváltani apai örökségünket, szivvérünkkel fogjuk megmenteni nevünket, szabaddá és boldoggá tenni nemzetünket.

Minden korból tudunk honfiaink közül felhozni dicső férfiakat, kik, felmentendők hazánkat az osztrák járom alól, véres zászlót lobogtatva, fegyvert ragadtak; de nem értek czélt soha: jobbjaink elhullottak, s a nép ismét iga alá görbedett.

És miért nem értek czélt?

Mert a néppel küzdöttek ugyan, de nem a népért; szabadságot akartak, de a szabadság nem volt egyéb, mint szabadulás az osztráktól.

Nem értek czélt, mert midön balkezökkel az osztrák zsarnokok uralmát szét akarták zuzni, jobbkezökkel egy

más valakit iparkodtak biborra ültetni: ki ura, s végre zsarnoka lett volna e honnak.

És a magyar meghasonlott önmagával, és a pártoskodás aláásta, sirba temette nemzetünk legszebb reményeit!

Nem ugy van most.

Nem azért ragadtunk mi fegyvert, hogy valakinek, bár ki ember fia legyen is az, koronát tegyünk fejére.

Nem kell többé koronás apa, ki aranyos fejét azon törje: hogyan igázza le nemzetünket.

Mi a népért, a szent szabadságért és egyenlőségért állunk fegyverben; mi nem egyesekért, hanem hazánkért, nemzeti életünkért szálltunk sikra.

Az a kérdés: Magyarországnak nevezzük-e ezentul is e hont, vagy ne? magyarok legyünk-e ezentul is, vagy ne? Az a kérdés: gazdag hazánk kincseit a nép boldogitására forditsuk-e, vagy az ellenség lábaihoz hordjuk? Az a kérdés: saját fiainkat idegen nemzetek eltapodására, vagy saját hazánk védelmére használjuk-e? Az a kérdés: szabadok és boldogok, vagy rabok és nyomorultak akarunk-e lenni?

Válaszszatok!

Megvagyok győződve, nincs e honban egyetlen becsületes magyar ember, ki mást tudna és akarna választani, mint mit a nemzet hatalmas szavával kimondott: hazánk szabadságát, függetlenségét!

Hol választani nem lehet, ott nincs, ott nem lehet párt, ott egygyé kell olvadni a nemzetnek.

És ez az, mi győzhetlenné teszi a magyart; ez az, mi előtt porba hullnak Európa zsarnokainak százezrei; ez az, mire minden fia és leánya e honnak lelkesedéssel mondhatja: te élni fogsz nemzetem! te állni fogsz hazám, hazám!

Azért fel magyarok! csatára! Az ágyuk dörgése, fegyvereink csattogása legyen egyetlen nemzeti zenénk

mindaddig, mig nemzeti czimerünkre a széttört korona helyett koszorut nem füzhetünk a béke olajágából és dicsőség babérából!

Mi győzni fogunk, mert akarunk győzni. Ügyünk szent. Isten velünk és ha ő velünk, ki akkor ellenünk!

Ragadjuk meg a hideg vasat, ez egyetlen hü barátját ezer éven át a magyarnak; ez egyetlen dicsőségét és reményét nemzetünknek.

Ha nincs elég fegyverünk, leszedjük keresztjeinket, harangjainkat és szentedényeinket, kovácsoljuk fegyverré és ezekkel verjük le az istentelen nemzettapodókat.

Ezekkel verjük le, ha kell az osztrákot, ha kell az oroszt.

Midön a lengyel nemzet fegyvert ragadott zsarnoka ellen, alig birta ötödrészét a mostani magyar seregnek, s az orosz óriási hatalmával nem volt képes e nemzetet leigázni mindaddig, mig önmagával meg nem hasonlott.

Mig a magyarnak egy akarata lesz: megmenteni hazáját, addig állni fog ingatlanul, mint szirt a felzudult tenger hullámai között.

Ne támaszkodjunk senkire, csak saját fegyverünkre; ámbár meg vagyok győződve, hogy Európa jobb érzelmü népei nem engedendik Magyarországot leromboltatni a miveltségnek és haladásnak ez egyetlen bástyáját az orosz zsarnok ellen.

Minél kétségbeesettebb eszközökhöz nyul az osztrák, annál bizonyosabb romlása: minél hamarabb jö az orosz, annál hamarabb vivjuk ki szabadságunkat.

Ingatlanul él azon hit keblemben, hogy a magyar nemzet függetlensége a hös lengyel nemzet szabadságát vonandja maga után.

E két nemzet van hivatva a gondviselés által, hogy az emberiség legszentebb jogait szentségtelenül tapodó orosz ellen rendületlenül álljon, mig Európa mivelt népei

délen, keleten, nyugaton és mindenütt elkergetendik koronás zsarnokaikat.

Az orosz nem eresztendi ki véres körmei közül a lengyel nemzetet kardcsapás nélkül, valamint az osztrák sem engedné a magyart; de minek meg kell történni, az el nem maradhat!

A kormányok bünpohara csordultig eltelt, ha a nép rettentő, de méltó haragjában nem zuzandná szét őket, az ég villáma sujtand fejökre; mert isten őrködik a nemzetek élete fölött, igazságos isten: ki jutalmazza a jót, bünteti a gonoszt.

Ha már meg kell küzdenünk a szabadság-gyilkosok minden csordáival, ám jöjjenek, fegyvereink élén hordozzuk számokra a halált! — jöjjenek, majd homlokukra irjuk véres betükkel a régi közmondást:

Nem jó bántani a magyart, mert vérrel védi hazáját!

Én pedig ismételve azt mondom: minél hamarabb jö az orosz, e nagy czimborája a szentségtörö és jogtapodó osztráknak, annál hamarabb fejezzük be a véres tort, melyet a szabad magyar két világhirü zsarnok romjain ülend.

Fel tehát magyarok! Ha nem elég a katona, katonák leszünk egytöl egyig mind és lelkes leányaink követni fognak bennünket, hogy sebeinket ápolják, hogy eltemessenek bennünket.

Meg ne rettentsen senkit a forgandó hadi szerencse. Ha nem győzünk itt, győzni fogunk amott; de istenemre győzni fogunk.

Győzni fogunk, győzni még akkor is, ha legjobbjaink elhullanának a vérmezön; mert oly lelkes ivadék lép nyomunkba, oly ivadék siet utánunk, mely anyja emlöiröl szivta a szabadságot, mely fegyver között serdült ifjuvá és csatákban erösödött férfiuvá.

Nézzétek gyermekeiteket, még nem tudják mi a sza-

badság és a szabadságot hordozzák ajkaikon; még nem tudják, mi a függetlenség és a függetlenséget éltetik! — Ily nemzetnek veszni nem szabad, ily nemzet veszni nem fog.

Éljen a szabad magyar nemzet!

Éljen a független Magyarország!

Veszszen az orosz és minden néven nevezendő ellensége a magyar szabadságnak!“

A gyujtó szavak meg is tették a lelkesitő hatást.

---

20. fejezet.

A csoda.

A házat, hol Málnássy Margit és Lydia lakott, titkos álarczos alakok bolyongták körül.

Lehettek körülbelül tizen is, kik közül ketten osztogatták halkan a parancsot.

— Te velem jösz Jónás, mondá az egyik álarczos, kit alakjáról rögtön felismerünk. Megyváry volt.

A hölgyek, Málnássy Margit és Lydia elrablásáról van szó. A háztól mintegy ötven lépésnyire egy fogat állt, két kitünő telivérrel. A fogat mellett izgatottan járt-kelt egy férfi alak, kiben Lörinczet ismerjük fel.

Minden csendes a házban.

Hettenau meghagyta Kleofásnak, hogy a lámpákat a rendes időben mint mindig oltogassa el, s igy történt, hogy Megyváry teljes biztonságban érezte magát az iránt, hogy a házbelieknek nincs tudomásuk a mai éjjel fontosságáról.

Megyváry az órájára nézett.

— Félegy, mondá a mellette lézengő Jónásnak. Te most keresztül mászol a keritésen, kinyitod a csak belülről nyiló kertajtót, s azután elkéred Zsuzsától a kulcsokat a hölgyek szobájához.

— Helyes, mondá Jónás és egy ügyes mozdulattal keresztül veté magát a kert rácsán, de ez mégis némi zajt okozott.

— Csendesebben az istenért, sugta be neki Megyváry. Gondold meg, hogy meggondolatlanságod legszebb álmainktól foszt meg.

— Bocsánat, szólt ki a kert rácsa mögül Jónás, egy kissé ügyetlenkedtem.

Mély csönd állott be.

Megyváry szive hevesen vert, mert már-már bekövetkezve látta a perczet, hogy legédesebb zsákmányával csakhamar a török határ felé menekül.

Hirtelen egy éles fütty volt hallható.

Megyváry megdöbbent, mert nem tudta mire vélni a különös füttyöt.

A leshelyeikre felállitott legények összenéztek, de azért nem mozdultak helyeikröl.

Megyváry megdermedten várta a következendöket a kert rácsán kivül.

Hirtelen megrezzent a kerten belül a bokor, s mögüle egy férfi sötét alakja volt látható.

A férfi megszólalt.

— Minden rendben van.

Megyváry rögtön felismeré Jónás hangját, s megnyugodott.

Ugyane perczben a kertajtó belülröl kinyitódott, s azon hirtelen Megyváry lépett be.

— Nos itt vannak a kulcsok?

— Itt, felelé Jónás.

— Add ide hát gyorsan, de . . . . . .

Megyváry nem birta tovább mondani gondolatát, mert Jónás hirtelen kézmozdulattal tele tömte száját egy vászon gomolyaggal, ugyane perczben négy izmos kar ragadta meg öt, s beczipelték a házba.

Megyváry szemei kidülledtek.

— Árulás, gondolá magában, s' titokban halált esküdött Jónás fejére, mert, hogy árulója ő volt, arról meggyőződött. Egy harmadik kéz szemeire fátyolt kötött.

Különben nem mondhatni, hogy nagy bántodása esett volna Megyvárynak.

Rövid nehány percz mulva egy sötét szobába vitték, hol csakhamar megfosztották ruháitól.

Megyváry tiltakozó mozdulatot tett, nem akarván magát ruháitól megfosztatni engedni.

— Ne czihelődj, mormogá foga közül egy ismert hang s oly ütést mért Megyváry fejére, hogy annak minden ellenkezéstől elment a kedve, s most már nyugodtan türte a vele történteket.

Rövid öt percz multán levették szemeiről a kötéleket. Lovag Hettenau egy tükröt tartott elébe.

— Ide nézz vén gazember, mily csinos leány lett belöled.

Megyváry ferde szempillantást vetett a tükörbe s ajkain gyenge mosoly vonult végig, daczára ijedtségének.

Megyváryt Lydia ruháiba bujtatták.

Ugyane pillanatban megnyilt az ajtó s Megyváry a belépőket rögtön felismerte. Margit volt az egyik s Lydia a másik.

— Ah Megyváry, szólt gunyosan Margit, minek köszönhetjük e ritka szerencsét, s végig mérte a nőruhába bujtatott kalandort.

Megyváry tajtékzott dühében.

— Fektessétek az ágyba.

Megyváry tiltakozó kézmozdulatot tett, s Kleofást, ki öt megragadni készült, oly erővel lökte félre, hogy az nehány lépést vissza tántorodott.

— Hohó, mormogá az edzett komornyik, hát ellentállunk, s rávetette magát Megyváryra, ki hősileg védelmezte magát.

A nöruhába bujtatott kalandor, ki az öt megtámadó testes komornyiktól szabadulni óhajtott, nevetséges képet tárt a szemlélők elé.

Hettenau és a hölgyek majd halálra kaczagták magukat.

De végre is Kleofás megunta a játékot, s ugy teperte Megyváryt maga alá, hogy az nyögve, majdnem lelkét adta ki.

Megyváry most vadállatként orditani kezdett, hogy esetleg ezzel figyelmeztesse a kerten kivül álló bandáját.

— Tömjétek be a száját a latornak, kiáltá Hettenau s Kleofás engedelmeskedett.

Jónás pedig egy kötéllel az ágyba erösité a női ruhába öltöztetett Megyváryt.

— Most mehetünk, szólt Hettenau, s a hölgyekkel együtt elhagyták a szobát, hol Megyváry kénytelen kellétlen pihent.

Jónás most hirtelen távozott, az idegesen fel s alá járó-kelő Lörinczhez rohant.

— Jöhetnek, minden rendben van.

Lörincz meggondolatlanul követé Jónást még két emberrel a sötét szobába, hol Megyváry lekötözve, s kendőbe csavart fejjel feküdt.

Lörincz csendesen lopódzott Jónás után.

Beérkezve a szobába, Jónás oldani kezdé a féket, a melylyel Megyváry az ágyhoz volt erösitve.

— Itt van, alszik csendesen, ragadjátok meg. Száját már én betömtem, mondá Jónás halkan.

— Vigyétek, szólott esdeklö hangon Lörincz a vele jött két latorhoz.

Ezek megragadták a Lydiának vélt alakot s gyors léptekkel haladtak a kocsi felé.

Ide érve gyorsan bele emelték.

Lörincz a hölgy mellé ült, ki ájultnak látszott.

— Hát Megyváry hol van? kérdé Jónást.

— Ö is mindjárt jönni fog Margit kisasszonynyal.

— Na én nem várom, szólt izgatottan Lőrincz.

— De jó lesz megvárni, mert akkor neki lehetetlen lesz a szöktetés, miután megállapodás szerint csak egy kocsit rendeltek.

— Hajts, kiáltá parancsoló hangon Lőrincz a kocsisnak.

— De a Megyváry nagyságos ur! szólott a kocsis.

— Vele nem törödöm.

A kocsis vesztegelt.

— Az Istenre kérlek hajts, mert még drága zsákmányomat elveszthetem, ha késedelmeskedsz.

A kocsis bosszankodva a lovak közé vágott.

— Megduplázom a béredet, hajts lóhalálba, mormogá Lőrincz barát s homlokára a kéj s a félelem verejtékei ültek ki.

A kocsi elrobogott.

A kerten kivül álló rablók izgatottan várták a jelszót a csöndes támadásra.

Ez még mindig késett. Hirtelen kardcsörgetés hallszott s a rablók hátra pillantottak.

Nemzetörökkel voltak körülvéve.

Széjjel futottak, de erre száz puska is emelkedett vállra.

Néhányan a rablók közül keresztül vetették magukat a kert rácson, ezek megmenekültek, mig a többiek a nemzetörök hatalmába estek.

A házikó csendes szobája hangossá vált.

A hölgyek alig győzték visszatartani kaczagásukat.

— A két fö merénylö megszabadult, szólott Hettenau, de a betyárok hurokra kerültek.

Lőrincz a mint látta, hogy e gyors jármü elérte Debreczen város határát, gyengéden simult hölgyéhez, s hogy az meg ne fuljon, szájából iparkodott a bele gyömöszölt kendöt kivenni.

Elöbb azonban fejkötöjétől szabaditá meg, hogy az müködésében ne zavarja. Lörincz majd hanyatt vágodott, a mint a fejkendö alól bajszot, szakállt látott kikandikálni, s a guta kerülgeté, midön az elrablottnak vélt Lydiában Megyváryt ismerte fel.

— Oh akasztófa virág, szólott Megyváryhoz, hát téged hoztalak magammal?

— Engem, szólott nevetve s bosszankodva Megyváry, pedig hallottam, hogy faképnél akartál hagyni.

— De hát beszélj, te tréfáltál meg igy?

— A sátán, de nem én, szólt Megyváry bosszusan. Az akasztófa virág Jónás, az a mamlasz, a kiről sohse hittem volna, hogy tuljár esze a tyukén, az csapott be két oly latort, mint a minök mi vagyunk. De egyrészt örülök Lörincz ur, hogy igy történt, mert legalább bosszut állt hütlenségén helyettem a véletlen.

— Alaposan felsültünk, szólt fejlehorgasztva Lörincz, Debreczenben már nincs maradhatásunk ; az bizonyos, hogy holnapra már ki lesz adva a parancs üldöztetésünkre.

— Ki marasztal itt bennünket?

— Engem Lydia.

— Engem Margit, mondá Megyváry, de azért egyelöre még is jó lesz eltünnünk.

— Hajts Pest felé, kiáltá a kocsisnak Lörincz, s a kocsi megindult a föváros felé.

21. fejezet.

Józsi és Julcsa.

Az előbbi fejezetben leirt események után, körülbelül két napra a ház előtt, — hol Málnássy Margit, Lydia herczegnö és lovag Hettenau Olivér laktak, — József, a lovag szolgája pipázgatott.

József máma „ur“ volt, mint mondani szokták.

Gazdája, lovag Hettenau eltávozott hazulról azzal a kijelentéssel, hogy csak másnap reggel fog hazajönni.

József tehát minden kinálkozó élvnek átadhatta volna magát ez éjjel, ha zsebeiben mélységes mély üresség nem tátongott volna.

Ez pedig oly baj volt, a min József nem tudott segiteni.

Derék, becsületes ember volt a szolga, de az Isten valami különös észtehetséggel éppen nem áldotta meg.

A mit parancsoltak neki, azt hüségesen megtette, de a hol önállóan kellett gondolkodni, ott csütörtököt mondott minden igyekezete.

József ma nagyon elégedetlen volt magával.

Az éjszaka oly szép volt, oly hivogató.

József el is indult egy kis sétára meglehetös komor hangulatban. Mert van-e valami kellemetlenebb dolog, mint sétálni üres zsebbel és üres gyomorral?

— Teringettét — mormogá magában József — legalább kecske vagy bárány volnék, ekkor legalább legelhetnék itt e zöld füvön, de igy koplalhatok.

Ekkor mellette József egyik „kartárs“-a suhant el egy csinos kis leányzó karján.

A kartárs csak hevenyében köszöntötte Józsefet, ki nem győzött eléggé méltatlankodni ez eljárás felett.

— Kutya teremtette! mormogá József magában, bárcsak én is szert tehetnék egy ilyen csinos kis szeretöre. Jól tudom, hogy barátomnak Pistának sincs egy garasa se a zsebében, és mégis a korcsmába megy mulatni. Persze, a kedvese fizet neki. Teringettét, miért nincs nekem is olyan szeretőm, hiszen én sem vagyok pap.

Haragosan fujta József a pipájából a nagy füstfelhöket, s az a szent elhatározás érlelödött meg lelkében, hogy ö is, mint barátja Pista egy csinos leányzóra fog szert tenni.

És ime alig husz lépésre tőle egy leány alakja volt kivehető, ki József minden lépésére figyelni látszott.

A leányzó nem volt egészen fiatal, de csinos, kedves vonásai voltak, élénk szemei, és tüzes orczái.

József észrevette a leányt, csavarintott egyet a bajuszán és egy csábitó pillantást vetett a leányra.

A leány tovább is állva maradt, s egy kecses, barátságos mosoly játszott ajkai körül.

József mind közelebb érkezett.

Ö maga sem tudta volna megmondani, honnét vette ma ezt a szerfölött nagy bátorságot.

Talán a szép leány tüzes szemei tették öt ily merészszé?

Vagy a gondolat, hogy éhesen és szomjasan kell máskép hazamennie.

Vagy a remény, hogy ö is olyan bökezü szeretöre tesz majd szert, mint Pista és akkor aztán mindennap eljárhat a korcsmába, egy-egy pohár jó debreczeni bort behörpinteni.

Elég az hozzá, hogy József egészen közel ment leányához, huszárosan tisztelgett, mélyen meghajtva magát a leány elött.

— Jó estét, kisasszony!

Az ismeretlen leány barátságosan viszonozta a köszöntést.

— Te nagyon szép leány vagy, — folytatá Hettenau huszárja — az első pillantásra szerelmes lettem beléd.

— Huszár uram roham lépésekkel halad a szerelemben. Alig, hogy egy kicsit látott, már...

— Kutya teremtette, szakitá félbe József a leányt, akármily kis ideig is láttalak, az nem határoz most. Elég, hogy láttalak, s te tetszel nekem. Az éjszaka nem lehet feketébb mint a te szemed, s a piros hajnal hasadása nem lehet pirosabb mint arczod rózsái.

— Teringettét, mondá a lány, a huszár ur ugyancsak csapja a levet. Szabad talán kérdeznem, hogy hivják?

— A keresztlevelemben az áll, hogy József és gazdám is igy szólit, barátaim ugy mondják, hogy Józsi, a szép leánytól pedig azt szeretném, ha igy szólitana meg hogy: kedves Józsikám.

— Maradjunk csak szépen a középső elnevezésnél, mondá a leány. Egyelőre csak ugy akarom szólitani Józsi ur, mert József nagyon uriasan hangzik nekem, a mi pedig a harmadik elnevezést illeti ....

— Már tudniillik, hogy kedves Józsikám! mondá a huszár.

— Igen, viszonzá a leány, igy talán csak később fogom nevezni Józsi ur!

— Mit Józsi ur! Nevezz csak lelkem, röviden Józsinak. De én hogy hivjalak téged angyalom, mikor még nem tudom, hogy hivnak?

— Julcsa!

— Julcsa! jaj nekem! de szép név! Jaj de imádlak!

— De Józsi az Istenért, mondja csak, örök idökig itt álljunk?

József, mint illemtudó ember, karját nyujtá a leánynak.

— Nem látja, hogy onnan tulról már leskelödnek reánk, mondá a leány.

— Menjünk hát sétálni, mondá Józsi.

Igy sétáltak egy darabig, s midön már jó messze

E pillanatban Málnássy Margit megfordult és meglátta a lovagot. K. 72.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

jártak lovag Hettenau Olivér lakásától, Józsi hirtelen megállt és zsebeiben kotorászni kezdett.

— Teringettét Julcsám! mondá a huszár, vissza kell fordulnom, mert egy krajczár sincs a zsebemben, nem számitottam, hogy ily kedves ismeretségre teszek ma szert.

— Ah azért nem hagyom visszafordulni Józsi ur! mondá a leány és egy csinosan himzett pénztárczát vett ki a zsebéből. Itt van a pénz, vegye magához, én egy pár forintra soha sem szoktam nézni.

Józsi szive hangosan dobogott az örömtöl.

Az a tudat, hogy Julcsa egy pár forintra nem szokott nézni, egészen elkábitotta.

Az erszényt elvette s Julcsa karját erösen szivéhez szoritotta, miközben szerelmes pillantást vetett kedvesére.

— Édes, kedves galambom!

De nem akarjuk a két szerelmes bolyongásait tovább követni.

Csak éjfél után találkozunk ujra vele, nem messze Hettenau lovag lakásától.

Józsi átölelve tartotta a leányt, kinek homlokát, arczát, ajkát csókolgatta s közbe-közbe érthetetlen gyöngéd szavakat mormogott.

— De most az Isten áldjon meg, kedves Józsikám, mondá végre a leány, kibontakozva a férfi ölelő karjai közül, már itt az ideje, hogy haza menjek, a nélkül is ki fogok kapni urnömtöl, hogy oly soká kimaradtam.

— Az ördög bujjon belé! mondá József, ha csak egy rossz szót is szól neked, teringettét, akkor velem gyülik meg a baja.

— Légy csendesen, kedves Józsikám, adj még egy csókot és menj szépen haza. Holnap este megint találkozunk itt.

— Julcsám! az isten áldjon meg, mondá Józsi ujra hevesen magához szoritva a leányzót, milyen kár, hogy az éj nem csak most kezdödik.

A leány átlátta, hogy egy könnyen nem menekszik Józsitól, azért cselhez folyamodott.

Mint a gyik oly hirtelen kisiklott a férfi karjai közül s barátságosan köszönve a bámuló Józsinak, egy pillanat alatt eltünt az éji homályban.

József egy darabig még bámult abba az irányba, a melyben Julcsa eltünt, aztán támolygó lépésekkel indult hazafelé.

Hazaérve, a huszár csakhamar lefeküdt és átadta magát az üditö álomnak.

Ez volt a kezdete a Józsi és Julcsa között szövödött szerelmi viszonynak.

A gyöngédség, melylyel Julcsa kedvesét elhalmozta, valóban mindent felülmult.

Julcsa nemcsak a csókokban volt adakozó, de az aranyokat és szép pengö forintokat is oly bökezüen adományozta Józsinak, mint egy herczegnö.

Egyik este, midön lovag Hettenau Olivér — kit szolgálat tételre állandóan Debreczenbe osztott be Kossuth Lajos — eltávozott hazulról, Józsi is rögtön utnak eredt, hogy kedvesét, kivel a viszony már egy hete tartott, felkeresse.

Julcsa a rendes helyén állt és a szokottnál gyöngédebben fogadta.

Ugy látszik, valami nyomta szivét, mit nem mert megmondani.

Ez ábrándozóvá tette, s ugy látszik, hogy egészen elfelejtette erszényét Józsi rendelkezésére bocsátani, min a huszár nem győzött eléggé méltatlankodni.

Arra a kérdésére a huszárnak, hogy ma hová menjenek vacsorálni, a leány csak ábrándos, gyöngéd pillantásokkal felelt.

— Józsi — szolalt meg végre — egy kivánság nyomja szivemet.

— Egy kivánság lelkem, ismétlé Józsi, csak mondd ki bátran, talán tudom teljesiteni.

— Oh a mit én kérek, azt nagyon is könnyen teljesitheted.

— Tehát mit akarsz galambom?

— Szeretném látni, hogy nálatok hogyan néz ki.

Józsi mosolygott.

— Hát lelkem, mondá, nálunk bizony nem fogsz semmi feltünöt látni. Nekünk nincsenek selyem és bársony butoraink. Igen, ha Stájerországban volnánk, hol uramnak óriási birtokai vannak, ott láthatnál eleget. Itt csak egészen egyszerüen, polgári módra élünk.

— Mégis szeretném látni, hogy legalább egyszer elmondhassam, hogy voltam nálad.

Józsi zavart mutatott.

Julcsa ajánlata nagyon is ingerlőnek mutatkozott elötte, de némi nehézségekbe ütközött.

— Nos? kérdé Julcsa, jól játszott bizalmassággal, te nem adsz nekem feleletet?

— Jaj lelkem, hiszen éppen azon gondolkozom, hogy vigyelek be hozzám.

— Olyan nehéz hozzád bejutni?

— Nagyon nehéz!

— Miért?

— Hát nem láttad azt a két honvédet, ki házunk elött folyton ört áll?

— De láttam.

— Nos, az a két honvéd nem fog téged beereszteni.

— De hát miért?

— Azért, mert gazdám, lovag Hettenau Olivér megparancsolta, hogy idegennek nem szabad átlépni e ház küszöbét.

— S miért nem?

— Tudod édesem, a magyar közmondás azt tartja, hogy más ember gondja fejem nem nyomja.

— Szörnyü ember lehet a te gazdád.

— A legjobb ember a világon.

— Mit ér az nekem, ha te még sem teljesited kivánságomat?

— No talán mégis megtehetem kivánságodat.

— Hogyan?

— Egy huszár mindig kifog tiz bakán.

— Igazad van!

— Tehát jere, megpróbállak valami uton a lakásomra vinni.

— Ez már beszéd.

— Igen, de ha nem sikerül, huszonötöt vágat reám a gazdám.

— Ne félj semmit. Ha pedig nem sikerülne, gondold meg, hogy éppen huszonöt aranyom van még otthon.

Az utolsó biztatás annyira csábitó volt, hogy Józsi szó nélkül a lovag lakása felé tartott.

Julcsa erősen a karjaiba fogodzkodott.

Egyetlen egy szót sem szóltak.

Mindketten gondolataikkal látszottak elfoglalva lenni.

Midön körülbelül száz lépésnyire lehettek a lovag lakásától, Józsi hirtelen megállt.

— Neked itt várnod kell, mondá, mig visszajövök, tiz percz alatt itt leszek.

— Várni fogok, mondá Julcsa.

Józsi elszaladt s a leány látta, midön a huszár a lovag lakásának kivilágitott kapuján eltünt.

Julcsa ezalatt egyik néptelenebb utczába vonult vissza.

Gondolkozva járkált a szük utczában fel s alá.

Homloka borus volt, és vonásai mély aggodalmat árultak el.

Ezért nem is vette észre kedvesét, ki gyorsan közeledett feléje, s midön már csak két lépésre volt töle, megszólitotta.

Julcsa összerezzent.

— Nem láttál engem lelkem, hogy jövök? miben gondolkoztál ugy el, hogy fejedet egészen lecsüggesztetted?

Julcsa csakhamar magához tért merengéséből.

— Ugyan hova gondoltam volna, ha nem reád! mondá egy csábitó mosoly kiséretében. De mondd csak, mi mindent hozasz te itt magaddal?

Az utolsó kérdés arra vonatkozott, hogy Józsi a balkarja alatt egy nagy fehér csomagot tartott, melyből egy kard markolatja látszott ki.

— Ezt neked hoztam, hogy bejöhess a százados ur lakására, mondá s bontogatni kezdé a csomagot, melyből egy tiszti sapka, egy összehajott köpenyeg, egy kard és egy pár huszár csizma tünt elé.

Mondanunk sem kell, hogy e diszes tárgyak lovag Hettenau Olivér ruhatárárából kerültek elé, kivéve a nagy huszár csiszmákat, melyek Józsi tulajdonát képezték.

Miután Józsi meggyőződött, hogy senki sincs a közelben, hamar Julcsára kötötte a kardot, fejébe nyomta a sapkát, s felhuzatta kedvesével a csizmákat.

Mikor ez meg volt, a köpenyeget adta kedvesére.

— Igy — mondá nevetve — most már tiszt vagy, menj csak néhány lépést, hadd lássam, tudsz-e katonásan járni. Jól van! csak lépj ki erősen, csörtesd a kardodat és a üsd össze jól a sarkaidat, hogy a sarkantyuk pengjenek.

Julcsa követte Józsi utmutatásait.

— Nagyszerüen megy! Igy már most bátran bevezetlek a gazdám lakására. A honvédek nem fognak merni semmit szólni, mert azt gondolják, hogy tiszt vagy, ki a gazdámat keresed.

A csel csakugyan sikerült.

Julcsa elhaladt a két honvéd mellett, kik látva a tisztet, katonásan tisztelegtek, aztán követve Józsitól elérkezett Hettenau lakásába.

Hettenau lakása két szobából állott, melynek beren-

dezésén bizony meglátszott, hogy csak ideiglenes tartozkodási helyül van választva.

Mellette Józsinak volt egy kis kamrája, melyről mondanunk sem kell, hogy berendezése még egyszerübb volt gazdájáénál.

Julcsát idevezette Józsi, hol ez levetette magáról huszár tiszti méltóságát.

Félóráig beszélgettek, midön Julcsa elkezdett kérdéseket intézni kedveséhez, hogy mire való ez, meg amaz a tárgy. Végre igy szólt:

— Hová vezet ez az ajtó?

— A gazdám szobájába, volt a válasz.

— Halld csak, kedves Józsikám, mégis szeretném látni, hogy néz az ki?

— Megláthatod azt lelkem, mindjárt el is készitek egyuttal mindent, hogyha a gazdám haza jö, mindent rendben találjon.

Józsi gyertyát gyujtott, a pohárba vizet töltött és egy tálczára tette, s aztán karját nyujtva Julcsának, gazdája szobájába ment.

Egy kis kutya ugrott ugatva az érkezök elé.

— Psztt! Junó ne csinálj lármát, különben megverlek, csititá a kis kutyát Józsi.

A kutya engedelmeskedett, s Hettenau hálószobájába ment, s ott az ágy lábánál levő székre ugrott azon kényelmesen elhelyezkedve átadta magát az alvásnak.

— A gazdádé ez a kutya?

— Igen! Egyik barátjától kapta ajándékba, most nézz körül, mit látsz itt?

Józsi a tálczát a pohárral az éji asztalkára tette.

— Egy perczre kimegyek. Behozom a ruhákat, mik rajtad voltak.

Ezzel távozott a szobából.

A leány egy perczig egyedül maradt a szobában.

— Ah! susogá magában, azt gondoltam, ez csak

kezdet lesz, s már itt a vég. Az alkalom kedvező, én Clarissenek ma jó hirt fogok vinni.

Ezzel kezével keblébe nyult, s kis tokot vett elé.

Gyorsan az asztalkához szaladt, melyen a pohár a vizzel állt, s a tokocska tartalmát beleöntötte a pohárba.

A kutya a székről az ágyra ugrott, s ugatni kezdte a leányt, ugy, hogy Józsi gyorsan a szobába sietett.

Julcsa játszotta a megrémültet, s csak kedvese nyájaskodásai után lett valamivel nyugodtabbá.

Kimentek a szobából, melynek ajtaját, miután a kutyát öklével megfenyegette, bezárta.

— Hogy itt vesznél! mormogá magában.

Julcsa nem mutatott több kedvet a lakásban való maradásra.

Ismét rendbe hozta ruháit, s miután a lakásból való kijutás nem járt oly nehézségekkel, mint a bemenetel, Julcsa csakhamar künn termett az utczán, mielőtt még Józsinak megigérte, hogy holnap ismét találkozni fognak.

Józsi, a huszár, pedig a leány távozta után ágyára dölt, és csakhamar oly mély álomba merült, mely egy szerelmeshez éppen nem illett.

22. fejezet

A méregital.

Budavár bevételének megünneplésére a még mindig Debreczenben székelő kormány ott levő tagjai és a tisztek egy nagy ünnepélyt rendeztek.

Az ünnepély a szabadban egy kertben rendeztetett, s részt vett benne Debreczen város egész elökelősége.

Ismerőseink közül ott találjuk a szép Málnássy Margitot, Lydia herczegnőt; Woronyeczky herczeg nejét, a bájos Anniellát, Dragon grófnét és lovag Hettenau Olivért.

Az ünnepély fényét megjelenésükkel emelték Kossuth Lajos, az ország kormányzója, és a kormány tagjai, országgyülési képviselők és az összes Debreczenben levő tisztikar.

Az ünnepély tánczczal volt egybekötve és befejezéséül nagy tüzijáték terveztetett.

A vendégek mind arra a helyre tolongtak, hol a tüzijátékot legjobban láthatták, midön lovag Hettenau Olivér — ki éppen erösen udvarolt a szép Málnássy Margitnak — vállaira egy kéz nehezedett.

Hátra nézett, hogy ki lehet az.

De tekintete mindjárt egy kézre esett, melynek egyik ujján egy gyürüt pillantott meg, mely teljesen hasonlitott ahhoz, mit ő azon az éjen kapott — midön a szép Clarissehoz ment — titokzatos ismeretlenjétől.

A nő, ki kezeit a lovag vállára tette, sürün el volt fátyolozva, s gyorsan egyik fa mögé vonult, honnan senki sem vehette észre más, mint csak lovag Hettenau Olivér.

A lovag egyszerre elfeledett mindent maga körül, és nem kis csodálkozására Málnássy Margitnak, — kinek éppen

most mondta a lovag, hogy örökké oldala mellett kivánna maradni — az elfátyolozott nöhöz sietett.

Midőn hozzá ért, az első röppentyü éppen fényes tüzsugarat irva le, szétpattant a tiszta levegőben.

— Ön az! mondá a lovag az ismeretlennek kezét megszoritva. Ön felkeresett engem, oh mily öröm. Ön tehát nem felejtett engem?

Az elfátyolozott nö fejét rázta.

— Én önt egy kedves mulatságában zavartam meg, mondá a nö remegö hangon, de azért meg fog bocsátani nekem.

A lovag arczát élénk pir futotta át.

— Nem követtem-e önt hivására habozás nélkül? mondá. Az egyetlen érzelem, a mely e pillanatban szivemet elfogja, az öröm, hogy önt ismét láthatom. Oh dobja el fátyolát, s engedje egyszer arczvonásait látnom. Oh Hilda, tegye meg ezt, tépje le fátyolát!

— Nem, nem, mondá az elfátyolozott nö, nem azért jöttem most ide.

— Nem azért! mondá a lovag szomoruan.

— Ön elfelejti boldogtalan, hogy ön felett a halál angyala lebeg.

— Én nem félek a haláltól.

— Ön elfelejti azt is, hogy Málnássy Margit felett is a halál angyala lebeg.

A lovag magánkivül lett e szavakra.

— Miért Margit felett is? rebegé.

— Mert Margit növére Málnássy Bélának, ki az én urnömet rászedte.

— Oh égi nö, suttogá Hettenau az elfátyolozott nönek, kinek neve mint tudjuk Knut Hilda volt, s ön eljött, hogy a veszélyre figyelmeztessen, oh mivel hálálhatom meg ezt önnek?

— Az égre kérem, hagyja most a hálát, mikor oly nagy veszély fenyegeti önt és barátnöjét.

Hettenau meghajtá magát.

— Az istenre kérem legyen óvatos, vigyázzon magára az én kedvemért és a Málnássy Margit kedvéért.

Hettenau gyenge kiáltást hallatott.

— Jól hallottam, mondá, tehát *ön* is kívánja, hogy éljek.

— Igen *én* is kívánom és kívánja Málnássy Margit is.

Hettenau ez utolsó névre elpirult.

— Oh mondja . . .

— Ne kérdezzen tovább, kérem önt, legalább most ne kérdezzen semmit.

— Nem ad ön semmi reményt, hogy ujra viszont láthatom?

— De igen, de engedje most meg, hogy ismeretlen maradhassak ön előtt, ne akarjon most megfosztani titokzatosságomtól, mert ez teszi nekem egyedül lehetővé, hogy ön felett örködhessem.

— Én biztosnak érzem magamat teljesen, én egy angyal védszárnyai alatt állok, mondá Hettenau lovag lelkesülten, s az elfátyolozott nő remegő kezét megcsókolta.

Ezután Hettenau önkénytelenül hátra nézett.

Szemei Málnássy Margitot pillantották meg, ki az egész jelenetet végig nézte.

Hettenau lovag mélyen elpirult s elfordult.

Az ismeretlen nő, ezt ugy látszik nem vette észre, legalább egy mozdulattal sem árulta el, hogy valamit látott volna.

Csend állott be.

Végül az elfátyolozott nő beszélni kezdett.

— Önnek van egy szolgája?

— Derék, becsületes fiu, viszonzá Hettenau.

— Tudja ön azt biztosan?

— Jót merek állani József becsületességéért. Csupán egy hibája van.

— S mi az?

Hettenau mosolyogva tette homlokára a kezét.

— Észbeli tehetségei nem éppen fényesek.

— Ez a jelen esetben éppen oly nagy baj, mintha a legravaszabb ficzkó volna. Ha ostoba, ellenségeire nézve még jobb, mert annál könnyebben ellehet csábitani.

— Elcsábitani?

— Az ön szolgája mélyen be van hálózva.

— Kitől? kérdé csodálkozva Hettenau.

— Azt hiszem ellensége nevét nem kell megneveznem.

Hettenau lovag komoran hallgatott.

— Az ön szolgájának egy szeretője van.

Hettenau a legnagyobb csodálkozás jeleit mutatta.

— Józsefnek szeretője van?

— Igen!

— Másra nem csodálkoznám, de, hogy az én Józsefem is fogott magának egy kedvest, az valóban bámulatra ragad. Hisz társai is örökké a felett gunyolódtak, hogy milyen félénk, ügyetlen ember.

— Ügyetlensége most annál jobb hasznára válik kedvesének, az ön Józsefje most teljesen hálójában van egy igen szép és igen ravasz nőnek, ki éppen annyi szépséggel rendelkezik, mint csengő aranynyal, s egy-két nap mulva az ön Józsefjével az a nő azt fog csinálhatni, a mit akar. Lássa át ön most tehát a veszélyt és tudja meg, hogy az a nő, — ki Julcsának nevezi magát s a ki szolgáját hálójába keritette — a szép Clarisse egyik megbizottja.

Hettenau egy perczig gondolkozni látszott.

— Egy fölfedezést tettem.

— Melyet?

— Pénzt láttam a szolgámnál, kérdésemre, hogy honnan szerezte,rejtélyesen mosolygott. Én nem kutattam tovább, gondoltam magamban, hogy egy ilyen csinos huszár mint az enyém...

Az elfátyolozott nö félbeszakitá.

— Vigyázzon ön jól magára. Szegény gyengeelméjü szolgáját eszközül fogják felhasználni, hogy — méregkeverö legyen.

— Az ön kedvéért legyek elövigyázó? kérdé Hettenau.

— Igen, az én kedvemért, és a Málnássy Margit kedvéért, kit ugyanaz a veszély fenyegeti mint önt. ¡S most Isten önnel.

Ezzel az elfátyolozott nö bucsura nyujtá kezét.

— Ne távozzék én tölem Hilda, mig arczvonásait nem láttam.

— Én önt egy édes mulatságában zavartam meg a szép Málnássy Margittal. Menjen vissza hozzá és — szeresse öt. És ne feledje, hogy Margitot szintén az a veszély fenyegeti mint önt. Álljon résen s örizze meg az életét — az ön számára. Talán egykor látni fog ön engem.

Ezzel kivonta kezét a lovagéból az elfátyolozott nö, és egy pillanat alatt eltünt.

Gondolataiba merülve ment vissza Hettenau lovag arra a helyre, a hol Málnássy Margit ült.

Az ünnepély már végére járt s a vendégek oszladozni kezdettek.

— Szép ismeretlenje eltávozott, s most vissza jön hozzám, mondá Margit, de szavaiban több fájdalom volt, mint guny.

— Oh ne vádoljon, mondá a lovag.

— Én nem vádolom önt, mondá Margit, s hangja remegett, csupán különösnek találom, hogy ön éppen a pillanatba nugrott fel mellölem s rohant az ismeretlen nö után, midön megesküdött, hogy örökké oldalam mellett szeretne élni.

— Igen, ön mellett szeretnék lenni örökké, mondá a lovag.

— Azt látom! ön fényes bizonyságát adta ennek ezuttal is.

— De Margit, szólott Hettenau bánatosan, ön nem tudja ki volt-e nő?

— Nos?

— E nő Knut Hilda volt és egy gyürüt mutatott nekem.

— Knut Hilda volt? ismétlé Málnássy Margit, oh bocsásson meg heveskedésemért, de egy perczig azt hittem, hogy csalódnom kell önben.

— Hogyan, ismeri ön e nőt? kérdé a lovag csodálkozva.

— Én nem, de fivérem Málnássy Béla megirt mindent nekem e nőről, a gödöllői kalandot, mely majdnem balul ütött ki.

— S nos tudja Margit, hogy miért hivott e nő?

— Talán ujabb veszély fenyegeti önt és fivéremet?

— Igen, ujabb veszély fenyeget engem és önt.

— Engem? kérdé Málnássy Margit.

— Igen, önt Margit, mert ugy látszik, hogy fivérén, kiről fájdalom, hogy valamint mi, ugy ők sem tudják, hogy van — nem bosszulhatják meg magukat, bosszujukat a növérre is kiterjesztendőnek vélik.

— S mivel akar bennünket a szép Clarisse, ha nem csalódom, fivérem e nevet irta volt nekem, minket megbosszulni?

— A bosszu szerfölött veszélyes, mert alig tudunk védekezni ellene.

— S miből áll az?

— A szép Clarisse elhatározta, hogy mindkettőnket meg fog mérgeztetni.

— De hogyan? Ki által?

Hettenau elmondá az egész beszélgetését Knut Hildával.

— Tehát az ön szolgáját akarják e czélra felhasználni?

— Az enyémet s valószinüleg az önéit is, s ki tudja még kiket.

— De hát hol van a szép Clarisse?

— Azt nem tudom.

— Azt még sem hiszem, hogy Debreczenben volna, mondá Málnássy Margit. Hisz ez hallatlan volna?

— Én sem tudom, hogy lehetséges az. Holnap a legszigorubb vizsgálatot fogom inditani. Egész Debreczen városát felforgatom. De első dolgunk még ez éjjel az lesz, hogy megtudjam szolgámtól, miféle viszonyban van Julcsával, addig is azonban figyelmeztetem önt kedves Margit, hogy semmiből se ne egyék, se ne igyék, mig mindent tüzetes vizsgálat alá nem vett.

— Borzasztó, suttogá Margit, sohasem hittem volna, hogy ily viszonyok közé kerülünk, hogy már sehol sem vagyunk biztonságban.

— Borzasztó! viszonzá Hettenau lovag is.

A vendégek e közben teljesen szétoszlottak s Málnássy Margit és Hettenau komoran távoztak.

Lakásukra érve, Hettenau a következőket mondta:

— Margit, most menjen fel a szobába s maradjon nyugodtan, ne szóljon senkinek, még a herczegnőnek sem, nehogy ok nélkül felizgassuk.

— Utasitása szerint fogok cselekedni.

— Aztán, ha szolgámat kihallgattam, felmegyek önhöz, és előadom kutatásom eredményét.

— Várni fogom.

Ezzel elbucsuztak és Hettenau lovag az előszobába lépett.

Már itt meghallotta szolgája rémes horkolását.

Hettenau önkénytelenül elmosolygott.

— Szegény fiu, te valóban nem lehetnél soha gonosztevő.

Ezzel szolgáját kezdte költögetni, ki azonban semmi áron se akart felébredni.

Látta, hogy szolgájával nem boldogul, bement szobájába és gyertyát gyujtott.

Szeme véletlenül egyik sarokba pillantott, s ott két kis tányért vett észre.

Ez nem volt előtte szokatlan, hisz kis kutyája, Junó, mindig itt ezekből kapott enni és inni.

— Junó! Junó! kiáltá, hol vagy?

Hettenau ugyanis megszokta, hogy a kutya mindig vidám ugrálással üdvözölte öt.

Ekkor szeme a hálószobája bezárt ajtajára esett.

— Bezárta öt! — mondá magában — az a szerelmes bolond.

Hettenau kinyitotta az ajtót, de a kutya nem mutatkozott.

A gyertyát az éji szekrényre akarta helyezni, s szolgáját ujra a felébredésre birni, s a kutya felöl kérdöre vonni, midön a szánalom kiáltása lebbent el ajkairól.

Az ágy fejénél hevert a kis Junó élettelenül, megüvegesedett szemekkel.

Hettenau megtapogatta, még meleg volt, de élet nem volt benne.

— Éhen veszett volna? kérdé magában Hettenau. Nem, az nem lehet.

Ekkor pillantása a pohárra esett, melyből rendesen inni szokott. A viz félig ki volt öntve, s az asztalka tele volt vizzel fecskendezve.

Egy gondolattól megragadva, megvizsgálta Hettenau a kutyát.

A kutya szöre még nedves volt.

Hettenau minden hajaszála az égnek meredt.

— Oh Istenem, mormogá magában, Knut Hilda intése majdnem későn jött.

Most már világos volt előtte minden.

Valaki (azt még ugyanis a lovag nem tudta, hogy Julcsa a szobájában volt) poharába mérget öntött.

A kis kutya, kit szolgája bezárt, valószinüleg a szomjuságtól gyötörve az asztalkára ugrott s vizet ivott.

A viz pedig meg volt mérgezve.

Megmérgezve?

De kitől?

Hisz senki sem volt szobájában Józsin kivül.

Knut Hildának tehát igaza volt, midön azt mondta, hogy szolgáját fogják eszközül felhasználni.

— Mégis bizonyos akarok lenni a dologban, felkiáltöm Józsefet.

Ezzel ujra a József szobájába ment, kit végre sikerült hosszas küzködés után mély álmából fölrázni.

Rögtön vallatóra fogta öt.

A szegény szolga nem kevésbé volt meglepetve, midön a lovag szigoruan kérdőre vonta Julcsája felöl.

A derék, becsületes szolgának esze ágában sem volt tagadni a történteket.

— Mindent elmondottál? kérdé a lovag.

— Mindent.

— Hát a poharamba ki öntötte a mérget?

— A mérget? kérdé a huszár és elsápadt.

— Igen! te engem meg akartál mérgezni.

A huszár térdre rogyott.

— Esküszöm, minden szentekre, hogy ilyet soha se tettem.

— Hát ki töltött az én poharamba vizet?

— Én! felelé a szolga.

— Abban a pohárban méreg volt.

— Esküszöm minden szentekre, hogy én nem tettem bele semmit.

— Mindig együtt voltál Julcsával a szobában?

Józsi gondolkozni kezdett.

— Nos, te nem felelsz?

— Ha jól emlékszem, egy perczre egy izben kimen-

tem a szobából, s akkor Julcsa egyedül maradt, de esküszöm, hogy ez nem tarthatott több ideig egy percznél.

— Éppen elég idő arra, hogy ezalatt a mérget pohárba tegyék.

— Akkor tán ő tette a mérget a pohárba, mondá egészen önfeledten Józsi.

— Igen, valószinüleg ő, viszonzá a lovag komoran.

— És nagyságod megitta a vizet? kérdé a szolga halott halványan.

— Nem!

— Oh hála Istennek! rebegé a szolga, s elkezdé kezeit csókolni a lovagnak. Soha sem hittem volna, hogy oly hitvány személy az, kit én szerettem. No de majd megbosszulom én magam azon a hitvány leányon.

— Ha megint találkozol a leánynyal, akkor csald ide, de ne szólj az egész dologról neki semmit. S ha egyszer itt van a lakásomban, többé ki nem ereszted. Érted?

— Értem!

— Most pedig vedd szegény kis kutyámat és ásd el az udvarban.

— A kutyát? De hát az istenért miért?

— Mert megdöglött.

— Hogyan?

— A méregitalt, mely nekem lett szánva, a szegény kis állat itta meg, melyet te szerencsémre ide bezártál a szobámba.

— A kutya itta meg?

— Igen! valószinüleg gyötörve a szomjuságtól fel ugrott az asztalra és inni kezdte a vizet, melytől aztán felfordult.

— Borzasztó! suttogá a szolga.

— Most arra nézz, hogy mielőbb találkozzál azzal a leánynyal, a többi az én dolgom.

Hettenau ezzel távozni készült.

— Még csak arra figyelmeztetlek, hogy ezután min-

den ételt és italt szigoruan megfogunk vizsgálni, mielött hozzá nyulnánk.

— Értem nagyságos ur! mondá a huszár.

Hettenau ezután felszaladt az emeletre, hol Málnássy Margit látszólag izgatottan már várta.

Hettenau rögtön közölte Margittal felfedezési eredményét.

— Ön nem tett semmi felfedezést? kérdé Hettenau lovag.

— Utasitása értelmében vártam önt.

— Jól van! Akkor kezdjünk rögtön a kihallgatáshoz.

— Mindenekelött Kleofást kell kihallgatnunk, mondá Margit.

— Kérem tegye azt!

A részeges barát csakhamar elötermett.

— Volt itt máma valaki? kérdé Margit szigoruan a hajdani barátot.

— Egy szárnysegéd a kormányzó urtól.

— Kossuth Lajostól?

— Igen Kossuthtól.

— S mit akart?

— Kossuth Lajos nagyságos urnömnek egy gyöngysort küldött.

Margit és a lovag összenéztek.

— Hol van a gyöngysor? kérdé Margit.

— Azonnal előhozom.

Kleofás kiment.

— Azt hiszem, szólt Margit, hogy e gyöngysort nem Kossuth Lajos küldte.

— És én azt hiszem, szólt a lovag, hogy e gyöngysor meg van mérgezve.

— Ez a fekete kabinet müve.

— Rettenetes, szólt Hettenau, valóban nagy merészség ellenségeinktől, hogy hálójukat még itt Debreczenben is kimerik vetni.

— A szép Clarisse ő nagysága nem várat magára, fenyegetéseit, melylyel önt és fivéremet Bélát illette, ugy látszik megvalósitani készül és tagadhatatlan, hogy erélyes eszközökhöz nyul. A méreg ellen nehéz védekezni, de azért csalódni fog, nagyon csalódni a fekete kabinet, ha azt hiszi, hogy minket meggyözhet. A harczot ezennel szegény fivérem nevében, ki isten tudja hol van, felveszem, s boszszum, erre esküszöm, rettenetes lesz.

— És én hü szövetségese leszek önnek, ha ugyan elfogad, mondá Hettenau majdnem szomoru hangon.

Margit észre vette Hettenau hangjának fájdalmas rezgését.

Büvös mosolylyal mondá:

— Tudom, hogy ön hü szövetségesem s azért örülni fogok, ha segédkezet nyujt nekem.

Hettenau lelkesülten felelé:

— Én mint tudja, néhány nap óta Debreczen város katonai parancsnoka vagyok, s legközelebbre már örnagyi elöléptetésemet várom s igy az összes — Debreczenben a kormány személyes védelmére levö — katonaság felett teljhatalommal rendelkezem, még holnap vizsgálatot fogok rendezni; egész Debreczen városát felforgatom, de a szép Clarissenek hatalmamba kell kerülnie.

— Mit gondol, hogy itt van Clarisse?

— Okvetlenül itt kell lennie, ha itt van Knut Hilda.

Ekkor Kleofás lépett a szobába s behozta a gyöngysort.

Margit vizsgálni kezdé, aztán igy szólt:

— Ezt nem Kossuth küldte, ö különben sem szokott ily nemü ajándékokat küldeni. Ezt Clarisse csempészte ide. A gyöngysor meg van mérgezve.

---

23. fejezet.

Az életunt.

Aniella megszabadulván a zarándfalvi zárda titokzatos szobájából, első utja volt a templomba sietni, hol férje Woronyeczky Miczizláv herczeg oldalán hő ima mellett megköszönte a gyors menekülést, a mely csakis az isteni gondviselés különös kegye folytán történhetett.

A bünnek értelmi szerzője, Erdössy Sándor, Aniella megmentése alkalmával bent maradt a titokzatos szobában.

— Ha te kiszabadultál is Aniella, mondá emésztő fájdalommal Erdössy Sándor, én pusztulni akarok a föld kerekségéről.

Három napig maradt még a titokzatos szobában Erdössy Sándor, s elhatározá, hogy, miután élni tovább nem óhajt, meghal. Éhhalállal pusztitja el magát, miután a tovább élés nála csak keserv.

A harmadik napon iszonyu módon gyötörte az éhség. Erdössy Sándor hangosan jajgatott.

— Isten, te hatalmas Isten, vedd el eszméletemet, könyörgé Erdössy, ha már a legkegyetlenebb büntetést szabtad osztályrészemül, a szerelmi csalódást.

Erdössy Sándor, a mint tudjuk, lelke egész odaadásával szerette Aniella unokanövérét.

Hosszas éhezés és szomjazás következtében, lelke eltompult, a testi gyötrelem, mit nála az éhség szült, a tetőpontra hágott, mindennek daczára nem szünt meg élni. Teste elgyengült.

Megszünt akarni. Ösztönszerüleg emelkedett fel fekvő helyzetéből, melyben három nap óta feküdt. Egy-két lépést tett előre, a midőn hirtelen a földre vágódott. Teljesen elgyengült tagjai nem birták kiéhezett testét.

Több órán keresztül fekhetett igy, a midön egyszerre ismét magához tért.

Bámulva nézett maga körül, a mint előtte egy kis négyszögletes ür látszott. Vizsga szemekkel nézett az üregbe.

Több apró vasszelenczét látott ott. Önkénytelenül emelgeté ki egyenkint a szelenczéket. Minden szelencze oldalán egy-egy kis kulcs csüngött.

Egyenkint felnyitogatta azokat. Majd elkábult, midön szép csillogó aranyokat pillantott meg azok mindegyikében.

— Álmodom, mondá felkiáltva Erdössy Sándor, vagy való, a mit látok.

Erdössy Sándor esése közben egy titkos rugót nyomott meg testének zuhanása következtében.

Ez esés közben a rugó a nyomásnak engedett s a zárda titokzatos kincses szekrénye megnyilt.

Erdössy Sándor a fölfedezés következtében egyszerre dusgazdag emberré lön.

Egymás után összeszedegette a szekrénykéket, s lassu czammogás között kimászott a titokzatos vasszobából s elhagyta a zarándfalvi zárdát.

Egynehány aranyat zsebébe rejtett s azon szándékkal, hogy a legközelebbi parasztkunyhóban eledelt vesz magához, elhagyta a helyet, hol meghalni készült.

Már vagy öt percznyi távolságban lehetett a zárdától, a midön szédülés környékezte, s ott, a hol épen állott, eszméletét vesztve a földre roskadt.

Az éhségtől elgyengült tagok felmondták a szolgálatot.

Mintegy három óra hosszat fekhetett igy öntudatlan állapotban, midön ismét magához tért.

Erdössy szivós természettel volt megáldva.

Feltápászkodott, emlékezni kezdett a multra. Aggo-

dalommal nézett maga köré, eszébe jutottak kincses ládái. Szerencsére ott hevertek azok körülötte.

Megragadta azokat, hogy ismét magával czipelje, de nem birta, nem volt rá ereje. Azon gondolkozott tehát, hogy mitévő legyen, a midőn közelben egy gödröt vett észre.

Erdössy a gödörhöz czamogott. Egyenkint helyezte bele a kincscsel telt ládikákat. Azután földet hányt rájuk, a helyre egy jelet tett s melléje egy nagy követ hengergetett. E munkájában annyira kifáradt, hogy ismét eszméletlenül rogyott össze.

Mire felébredt, sürü fátyol boritotta az eget. Sötét volt.

A távolból kocsizörej volt hallható. A zsibaj mind élénkebb lön s nemsokára egész közel érkezett Erdössyhez.

— Egy fáradt utas kér téged, jámbor keresztény, hogy vedd fel kocsidra, szólt elhaló hangon Erdössy.

Az uri fogat gögösen robogott el mellette. Belöle büszke pillantást vetett ki a gazda, a kocsis meglassitá lépteit a lovaknak.

— Hajts, kiáltá az ur megnyugtatva s a vélt koldusnak egy néhány ezüstpénzt dobott a porba.

Erdössy szomoruan nézett az elrobogó hintó után s fáradtan dölt le egy utszéli feszülethez.

Csakhamar egy másik kocsizörej lett hallható s Erdössy közelében egy paraszt szekér haladt el az országuton.

— Egy fáradt utas, kiáltá magát megeröltetve Erdössy, de nem birta tovább, ajkain elhaltak a szavak.

A paraszt megállitá lovait, a kereszthez lépett s az ott ülö férfit szemlélte, ki ismét bágyadtságának lön áldozata, egy kis időre ismét elájult.

— Vegyük fel öt, szólt a parasztgazda kocsisához, szegény fáradtnak látszik.

Jancsi, a kocsis engedelmeskedett gazdájának s igy történt, hogy Erdössy Sándor csakhamar egy jószivü parasztgazda házában találta magát.

Ájultságából felébredve, enni kért, mit a parasztgazda készséggel adott neki.

Erdössy néhány napot a gazdánál töltött s csakhamar visszaszállt belé a lélek.

Egy reggelen gazdája hiába kereste, mert nyomtalanul eltünt.

— Ugy szerettem a fiut, szólt a gazda a feleségéhez, jó, csendes fiu volt, szivesen türtem volna még házamnál, de a hálátlan, ugy látszik megszökött.

— Hadd el gazd' uram, szólt csinos felesége, nagyon szomoru volt az urfi, nem szerettem nézni bubánatát — ő tudta azt, s azért ment el tőlünk.

— Bus legény lehetett, biz az tagadhatlan, de hát miért volt oly szomoru az Istenadta?

Erdössy Sándor, ugy látszik kedély beteg lehetett, mert máskülönben nem távozott volna szó nélkül abból a házból, hol oly szivélyesen tartották.

És ő mégis egy szép reggelen megindult a nagy országuton, nem tudva, hogy hova megy s czéltalanul tolta inkább, mint rakta lábait egymás elé, s négy vagy öt nap mulva vándorlása közben elérkezett Pestre.

Erdössynek csakugyan kedélye volt megtámadva.

Nem érdekelte őt semmi, sem a verőfényes májusi nap sugár, mely ezernyi sétálót csalt ki Pest város utczáira, nem érdeklé őt az ünnepély, melyet Pest lakossága rendezett.

Vasárnap volt, s minden templomban istentisztelet. Budavár visszavételének hálaünnepét tartotta Pest lakossága.

Az emberek ünnepi ruhákba öltöztek, fényes fogatok roboglak ide s tova, az arczok mindenfelé örömtöl sugárzottak.

Közöttük csak egy ember látszott érdektelenül mozogni, ki mindezt az örömet felfogni nem birta, talán észre se vette, aludni látszott, fényes világos nappal, s mégis ébren volt.

Fáradtan ült le egy sarokkő mellé, nehéz fejét tenyerébe hajtva.

— Mit busulsz ifju? szólt hozzá egy érczes hang.

Erdössy fel se pillantott.

— Nem illik, hogy e szent napon, mikor az egész ország örömöt ünnepel, szánalmas arczot vágj, szólj, mi a bajod, én segiteni akarok bajodon.

Erdössy fel se pillantott, tán nem is hallotta, hogy beszélnek hozzája.

Az ifju délczeg alak, ki diszmagyarba volt öltözve, zsebébe nyult s a kiéhezett, szánalmas alaknak egy ezüstpénzt dobott.

Az ezüst hangos csengéssel hullott Erdössy lábaihoz, s ő felrezzent.

— Nesze, ha tán erre van szükséged, szólt a deli ifju s éppen távozni készült a szomoru ifjutól, midön az reá figyelmessé lett, s feltekintett.

Erdössy, mintha kigyó csipte volna meg, ülőhelyzetéből felemelkedett.

— Ah ön az, kiáltott fel magánkivül.

A diszmagyarba öltözött ifju egy perczre meglepetten megállott.

E kiéhezett, szánalmas alak felismerte öt, ő is látta már valahol, de kilétét még sem ismeré fel.

Erdössy szótlanul sokáig bámult az ifjura, rögtön felismerte Woronyeczky Micziszláv herczeget.

A herczeg azonban sehogy sem birta kitalálni, hol látta már e szánalmas alakot s Erdössy csak hallgatott, folyton szeme közé nézve.

Woronyeczky végre megunta a dolgot, azt gondolván, örülttel van dolga, s tovább állt.

— Ez itt Harusics Lázár, kiáltá Málnássy Béla, rögtön el kell őt fognunk. K. 73.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— Oh csak menj szép madaram, megyek én is utánad, felkereslek, szemmel tartlak, hisz még nekünk számadásunk is volna egymással, ha nem csalódom, mormogá magában Erdössy s távolról követé Woronyeczky herczeget.

---

24. fejezet.

Ember tervez, Isten végez.

Stramirovics, a szerb vezér biztosra vette szökését. Azt hitte, hogy szabadulása órája elérkezett.

Az éj borus volt, csillag sehol sem volt látható.

Habár az éj még nem következett be, mégis oly gyorsan szállt le a sötétség, hogy Stramirovics a kis örházban álló katonát láthatta ugyan, de rá nem ismerhetett.

Stramirovics azt hitte, hogy nem Baka Imre lesz az, mert az tegnap előtt volt őrségen, s számitása szerint egyre legfölebb minden három napban kerül a sor.

— Légy segitségemre, boldogságos Szüz Mária, susogá Stramirovics, kit a hosszas börtön még vallásossá is tett, nyujts segélyt szökésemben, hogy ujra szabad legyek és viszont láthassam népeimet. Oh Isten légy irgalmas! Adj karjaimnak erőt, hogy át uszhassam a tavat és szerencsésen megmenekülhessek. Oh Isten légy irgalmas! lelkem már ugy vágyik a szabadság után.

Stramirovics szokatlan bátorságot érzett magában.

Az éjfél mindinkább közelgett.

Ekkor Stramirovics szökéséhez látott.

Kis ablakának rostélyzatát igyekezett mindenekelőtt eltávolitani.

Semmi szerszáma nem volt, s igy a rostélyok eltávolitása nem kis nehézséggel járt, bármily gyengén tartotta is azokat a vakolat.

Stramirovics megragadta a rostélyt mindkét kezével s megrázta.

A rostélyzat nem engedett.

Megdöbbenve kellett tapasztalnia, hogy hajdani nagy ereje, mivel gyakran oly fennen kérkedett, szerfölött alá hanyatlott.

A rozsdás vas kezét is felsértette, ugy, hogy vérezni kezdett.

Stramirovics egy perczre abba hagyta a munkát. Fáradtan és kimerülten hanyatlott vissza a pokróczra.

Keze mindjobban vérezni kezdett, ugy, hogy Stramirovics nem birta elállitani.

Stramirovics majdnem kétségbeesett.

Végre sok idö mulva az egykori szerb vezér látta, hogy kezéből a vérfolyás szünni kezd.

Végre egészen elállt.

Örömkiáltás hangja lebbent el ajkairól.

Ekkor egy kis kendövel bekötötte mind a két kezét és ugy fogott a rostély eltávolitásához.

Összeszedte minden erejét és megrázta ujra az egyik vasrudat.

A vakolat, mely a rudat tartá, engedni kezdett.

— Tehát mégis! suttogá örvendve Stramirovics.

Ujra neki dölt a munkának.

A mennyire csak elgyöngült testi ereje engedte, rázta a vasat.

Végre körülbelül egy féli óra munka után az egyik rud kiszakadt.

Az ablakon azonban még három rud volt.

Stramirovics kiszámitotta, hogy ha minden rud eltávolitása egy fél órájába kerül, ugy éppen másfél órát kell még vesződnie, hogy azokat kiszakitsa.

Tizenegy óra lehetett.

— Körülbelül egy órára talán mégis készen leszek, suttogá.

Kétszerezett munkával látott a másik három rud kiszakitásához.

A munka rettenetes nehezen ment.

Egyik rudat sikerült neki ujra eltávolitani, de Stramirovics számitása szerint ez legalább is két annyi időt vett igénybe, mint az előbbi.

— Ha igy halad a munkám, reggelig sem leszek készen, mondá egészen elcsüggedve.

Emellett folyton gyengébbnek érezte magát. Kezeiben már alig volt valami erő.

Meg kellett pihennie, hogy uj erőt gyüjthessen.

Körülbelül egy félóráig ülhetett a pokróczon, midön ujra felemelkedett.

Mint egy böszült hiena ragadta meg ekkor az egyik vasat.

Oh csodák csodája!

A rud egyszerre engedett, a vakolat lehámlott, s még egy rázás után a harmadik vasrostélyt is kezében tartotta.

Stramirovics majdnem magán kivül lett az örömtől.

A vakolat teljesen lehámlott már, s igy Stramirovics azt sejtette, hogy a negyedik, vagyis utolsó vasrostély eltávolitása már nem fog semmi nehézségbe ütközni.

S föltevésében nem csalódott.

Elég volt egy gyönge rázás, s az utolsó rostély is ott hevert Stramirovics lábai előtt.

Most csak az volt hátra, hogy a meglehetősen szük ablakon átbujjék.

Szerencsére sikerült neki csipőjéig átbujni.

Stramirovics ekkor megdöbbenve tapasztalta, hogy a vihar, melyet a börtönör jósolt, teljesen megszünt, söt néha-néha a hold előbujt a fellegek közül.

— Ezer bomba, kartács, gondolá magában. Ez rossz jel. De azért most már nem fordulok vissza; ha mindjárt észre is vesz az ör.

Karjaival megkapaszkodott a falban, s egy pillanat alatt lecsuszott a falon a tóba.

Iszapos talajt értek lábai, mely körülbelül csipőjéig ért neki.

Stramirovics lehajolt és ugy ment tovább a tóban.

— Hála istennek! legalább nem kell usznom, ugyis ki tudja, kibirnám-e?

A szerb vezér mind tovább haladt a tóban, mely folyton mélyebb lőn.

Ekkor a hold előbujt a fellegek közül.

Stramirovics hirtelen leguggolt, ugy, hogy csak feje látszott ki a vizből.

Ámde hiába.

Az ör észrevette.

— Hej — kiáltá — ki az? felelj, különben lövök.

A szerb vezér megismerte Baka Imre hangját.

— Nos kapok feleletet, vagy lövök, kiáltá.

Semmi válasz.

Erre Baka Imre elsüté fegyverét.

A lövésre csakhamar előjöttek a honvédek, kik aztán elfogták a tóban levő szerb vezért és ujra visszavezették börtönébe.

Országos Széchényi Könyvtár

25. fejezet.

Auerborn menyegzője.

Egy hét telt el körülbelül, hogy Auerborn Károly gróf Bécsben volt és azóta nem látogatott ki a szép halászleányhoz.

Annyi mindenféle esemény jött közbe, hogy lehetetlen volt szabadulnia Bécsből.

Végre a hetedik napon elhatározta, hogyha törik, szakad, ma már meglátogatja a szép halász leányt, Hannát.

Auerborn egészen izgatott volt.

Végtelen gyönyör érzete tölté el arra a gondolatra, hogy viszont láthatja Hannáját, ki már bizonyosan azt hiszi, hogy egészen hütelen lett hozzá.

Pedig mennyire szerette a gróf Hannát. Mily ittasan leste volt minden mozdulatát, s mily mohón hallgatta volt édes csengésü beszédét.

Szeretett volna repülni Hannához.

Ekkor vette csak észre magát, hogy este van. Éjjel pedig csak nem tehet nála látogatást. Lekellett küzdenie izgatottságát és bevárni a más napot.

Ujra erőt vett rajta az izgatottság és kinpadra feszitette idegeit.

Egy ideig Bécs város elhagyott, néptelen utczáin bolyongott.

Forró homlokát az éji szellő lehütötte. Végre megunta a koborlást és palotájába ment. Komornyikja gyertyát gyujtott. Ágya megvetve már készen várta.

De e napon sokkal izgatottabb volt, semhogy lefeküdhetett volna.

Föl és alá járt szobájában egész hajnalig, csak akkor vetette magát felöltözve a pamlagra, hogy megkisérelje az alvást.

De rosszul sikerült. Csak jó sokára volt képes rövid időre elszenderülni.

A mint felébredt szendergéséből, izgatottan rántotta meg a csengettyüt. Egy inas lépett be.

— Állitassa elém a kocsimat.

Az inas távozott.

A kocsi csakhamar előállt.

Auerborn Károly gróf beleült s a dunaparti halászhoz, Konrádhoz hajtatott.

* * *

Hanna, a szép leány, mióta Auerborn Károly gróf távozott, folyton bánatos volt.

Minden nap epedő szivvel várta a grófot, ki azonban nem jött.

Igy telt el egy hét.

— Oh a gróf — susogá magában Hanna sürü szép szemöldökét összeránczolva — hütelen lett hozzám. A nagy világ ezer élvei közt elfelejtette a szegény halászleánykát. Oh tudom én, hogy egy gróf nem szerethet engem, De azért mégis eljöhetett volna legalább egyszer. Oh hiszen egykor nagyon szeretett, legalább azt mondta, de most már ugy látszik tudni se akar felölem.

E gondolatra összefacsarodott a szép leány szive. Keservesen zogokott sokáig, nagyon sokáig.

És szivét a könnyek némileg megkönnyebbitették. Kellemes bénultság vett rajta erőt és elszendergett.

Hanem nem soká élvezé az álom nyugalmát. Atyja jött haza, s halászeszközeivel kezdett bajlódni.

A zajtól a szép leányka nem tudott aludni. Fölült a pamlagra és könnyei ujra megeredtek.

— Miért sirsz leányom?

A leány nem felelt.

— A grófot siratod?

A leánynak csak tovább hullottak könnyei.

— Ne sirj, egyetlen virágom. A gróf el fog jönni, én bizom benne, ő oly nemes, derék férfiu.

— Ö nem fog eljönni, rebegé a leány.

— Ö el fog jönni! én tudom, én sejtem, én érzem!

E perczben kocsi robaj hallatszott. Az öreg halász kiszaladt kunyhója elé.

Majd oda lett a csodálkozástól, midön egy diszes főuri fogat állott meg háza előtt.

A bakon két diszes egyenruhába öltözött inas ült.

Az egyik inas leugrott a bakról és kinyitotta a hintó ajtaját.

A hintóból Auerborn Károly gróf elegáns alakja szállott ki.

Konrád, az öreg halász, félve közeledett a grófhoz

— Kegyelmes gróf ur, mondá, mivel köszönhetem meg e ritka szerencsét?

— Ah kedves Konrád, ugyan hagyja el azokat a nagy czimeket. Mondja inkább, hogy érzi magát?

— Jól kegyelmes uram, rebegé a halász.

E pillanatban Hanna is kijött a kunyhó elé.

— Ah egyetlen Hannám! kiáltá a gróf, s a leányhoz szaladt és össze-vissza csókolta.

A leány gyöngéden kibontakozott a gróf ölelő karjai közül.

A gróf gyönyörrel nézte a kedves vonásokat, melyeket képzeletben egy hét alatt oly gyakran rajzolt le ábrándjaiban.

— Oh gróf ur! rebegé a leány, ön eljött?

Hanna szomoruan közeledett a férfias szépségü ifjuhoz.

— Hát ily hidegen fogadod te Hanna jegyesedet? kérdé a gróf s hangja rezgett a fájdalomtól. Tehát már elfelejtettél engem?

— Oh nagyon jól emlékszem önre, rebegé a leány és sötét szemeiben könnyek csilloglak.

A gróf ezalatt bement a kunyhóba, s Konrád üléssel kinálta meg.

Hanna félénken pillantott a grófra, kin óriási változás volt észrevehető.

Az elegáns ruha egészen átváltoztatta a grófot.

— Meglepett ugy-e egyetlen Hannám jövetelem, szólalt meg ismét a gróf. Már előbb vártál ugy-e? De Isten látja lelkemet, hogy előbb nem jöhettem. Emlékszel-e még, hogy mennyire szerettelek tégedet?

— Én nem vagyok méltó hozzád! Ha még szeretsz, feledj el!

— A te képedet nem törülheti ki semmi a szivemből, folytatá az ifju. Mióta nem láttalak, mindig a te édes arczod lebegett szemem előtt. Mindig vágytalak felkeresni.

De ezen a rövid hét alatt is annyi minden váratlan dolog ért, hogy nem jöhettem. Képzeld, egyetlen nagybátyám meghalt és összes vagyonát reám hagyta. Át kellett vennem az örökséget. S most ujra gazdag vagyok, dus gazdag.

A lányka felsóhajtott.

— Te ennek nem örülsz Hanna?

— Mit ér nekem a kincs, a vagyon, rebegé szomoruan.

— Hát nem örülsz, hogy gazdag leszel, dus gazdag, igen Hanna te az én nöm lész, te a dus gazdag Auerborn gróf felesége leszel.

A lányka nemet intett a fejével.

— Hogyan te engem már nem szeretsz? Tehát te nem akarsz az én nöm lenni? Oh miért nem engedtél akkor inkább meghalni, mikor betegen, eszméletlenül feküdtem? Oh miért nem ölt meg az a gyilkos golyó inkább, hogy most ezerszerte kinosabb halált halljak! Oh Hanna, te kegyetlen vagy, te engem a kétségbeesésbe döntesz.

Hanna halványan hallgatta a grófot.

Valami dermedtség vett rajta erőt, hogy egy árva szót sem tudott kiejtenit.

A gróf tovább beszélt.

— Egy hete sovárgok már a pillanatra, hogy ajkaidról ujra halljam és most midön ujra hallhatnám ajkaidról a szerelem édes szavait, most te néma vagy. Te eltaszitasz engem magadtól. Jó, én elmegyek. Az egész országban ágyudörgés hangzik, az egész országban harcz van. Én elmegyek katonának! S ott a harczmezön, neveddel ajkamon fogok meghalni. Oh mondd Hanna, akarod-e ezt?

A leány felsikoltott,

— Ne menj, rebegé a leány, ne menj el, de én nem lehetek nöd.

— És miért?

— Te gróf vagy, dus gazdag gróf, viszonzá a leány.

— Ez az egyedüli ok? kérdé gróf Auerborn.

— Ez az egyedüli, viszonzá a leány,de ez az egy elhárithatatlan.

— Akkor nincs baj, mondá a gróf, ez nem akadály. Nem élünk a középkorban, midön különbséget tettek a polgár és a nemes között. Ezt tehát ne halljam többé csókolni való ajkaidról, kedves leányom! Hanem most felelj öszintén kérdéseimre.

— Felelni fogok, mondá a leány.

— Szeretsz-e hiven? kérdé Auerborn.

— Igen, felelé a leány.

— És szeretni fogsz-e örökké?

— Örökké. Nélküled érzem, hogy meghalnék.

— Akkor — fordult most Konrádhoz a gróf, ünnepélyesen megkérem a leánya kezét.

Konrád szemei könnynyel teltek meg.

Ilyenről ö még álmodni sem mert volna.

— Egy hónap mulva megüljük a menyegzöt s akkor ön nem fog többé e kis viskóban lakni, hanem palotámban. Önnek gondnélküli életet akarok biztositani.

Konrád nem felelt, csak kezeit csókolta a grófnak.

* * *

Egy hónap eltelt.

Bécs városában fényes esküvöre szóltak a harangok.

Auerborn Károly gróf vezette oltárhoz bájos menyasszonyát, Hannát.

Az elökelö föurak kezdetben ugyan kicsinyelték Hannát, de aztán látva annak szépségét, szivjóságát és nemességét, örömmel fogadták öt körükbe.

S Auerborn Károly gróf boldog volt.

Végtelen boldog.

Ha e pillanatban jött volna Lazáre, s bocsanatáért esdett volna, Auerborn azt is megadta volna neki.

Oh hiszen ö volt akaratlanul boldogsága megalapitója!

Oh Auerborn Károly nagyon boldog volt e napon, menyegzöjének ünnepén.

26. fejezet.

A kisértet.

Woronyeczky herczeg egy lépést sem tehetett megfigyeletlenül, mindenütt nyomába volt az a szánalmas alak, a kinek a minapába egy ezüst forintot dobott.

Woronyeczky eleinte véletlennek vette a dolgot. De miután nem mult egy nap, hogy az ismeretlen szánalmas alakkal ne találkozzék, bosszankodni kezdett.

El nem tilthatta, hogy ne kövesse, mert ahhoz nem volt joga, s mégis rosszul esett neki e szánalmas alak látása.

Egy alkalommal, midön ismét utána ballagott az ismeretlen, visszafordult s ismét egy ezüst pénzdarabbal ajándékozta meg öt.

Woronyeczky kisértete, a mint tudjuk, Erdössy Sándor volt, ki nagyon meghökkent, midön Woronyeczky visszafordulva, egy ezüstpénzt nyomott markába.

— Ö észrevette, hogy követem, mormogá maga elé Erdössy s a pénzdarabot zsebébe csusztatá.

De hát mit is akart töle Erdössy?

Ö maga sem tudta. De most az egyszer nem követte. Nem is tehette volna, mert hirtelen egy kéz ragadta meg karját.

— Ember, te ismered ezt az urat, ki téged most megajándékozott?

Erdössy végig nézett a kérdezön.

— Mi köze hozzá, szólt mogorván, s tovább akart állni.

— Nem ugy fiatal öcsém, ragadta meg a távozni akarót most egy másik férfiu, megállj, ha ur szólit meg, s különösen, ha én beszélek hozzád.

— Ismétlem, szólj gyorsan, hogy ismered-e ezt az urat? kérdé az előbbi.

— Nem. mondá mogorván Erdőssy.

— Majd megeröltetem kissé koponyádat, mondá az egyik idegen, s ránczba szedé homlokát, ha nem szólasz, kényszeriteni foglak, nyomorult koldus, sziszegé az idegen s botját magasra emelé, mint a ki ütni szándékozik.

Erdőssy visszahökkent.

— Ne bántsd, hisz szólni készül, szólt a másik idegen.

Erdőssy hallgatott.

— Szólj hát rakonczátlan kölyök, kiáltá dühösen Megyváry, mert ő volt az, ki Woronyeczkyt rögtön felismerte s figyelmeztette Lőrincz barátját, mert ő volt a másik idegen.

— Én nem hiszem, hogy az Woronyeczky lenne, szólt Lőrincz, valószinüleg tévedsz.

— Isten engem, szólt Megyváry, tán csak ismerem a herczeget.

— Nini, szólt Lőrincz, most annak a koldusnak alamizsnát ad.

— Kérdezzük csak meg a koldust, az bizonyára ismerni fogja öt.

— Menjünk, szólt Lőrincz s a vélt koldus elé léptek, ki vonakodott a herczeget megnevezni.

Lőrincz megunta Erdőssy mókáját s dühös hangon rákiáltott.

— Igazam van ugy-e, e férfiu Woronyeczky herczeg?

— Mit kérdi, ha tudja, szólt mogorván Erdőssy.

— Látod, hogy nem tévedtem, mondá Megyváry barátjához.

— Mit adott neked a herczeg? kérdé tovább.

— A mit én most neked adok, szólt Erdőssy bosszu-

san s a kapott pénzt hirtelen kézmozdulattal nyomta a meglepett Megyváry markába, — s gyorsan eltávozott.

— Különös egy koldus, szólt társához s a kapott pénzt, mint szerencse pénzt, zsebeibe rejté.

— Te, szólott Megyváry barátjához, különösen megtetszett nekem ez ifju.

— Nekem is, viszonzá Lőrincz.

— Valami határozottság van arczvonásaiban. Jó volna öt barátunkká tenni.

— Mit, ezt a koldust — jegyzé meg Megyváry.

— Hiszen látod, hogy nem az, tulajdonképpen te vagy az, mert hisz nálad van a pénzdarab, mit Woronyeczky neki ajándékozott.

— Szent igaz, szólt Megyváry, de hát ki lehet e titokzatos ifju?

— Kövessük öt s majd meg tudjuk, biztatá öt Lőrincz.

Gyorsan megindultak utána.

A titokzatos ifju azonban ugy eltünt elölük, mintha a föld nyelte volna el öt.

Pedig tényleg nem a föld nyelte el. Erdössy Sándor lakásába ment, mely a közelben volt s igy történt, hogy Megyváry és társa szem elöl téveszték öt.

Erdössy a délelött folyamában Woronyeczky Aniella után tudakozódott, s megtudta, hogy ö Debreczenben tartozkodik, hol Kossuth van, s a hol férje is a legnagyobb biztonságban hitte öt.

Erdössynek különféle tervek szövödtek agyában.

— Egyelöre, mondá magában, megkeritem az elásott kincsemet, s aztán mint gazdag ember majd kényem kedvem szerint bánok el Woronyeczkyvel s Aniellával is. Oh Isten, hiszen ezt a kincset te is bosszum lehü-

tésére juttattad nekem. Rajta tehát, bosszuljuk meg hát a hütlen kedvest s annak kedvesét.

Erdössyt nem sokára rá egy bérkocsiban helyet foglalva látjuk, valószinüleg Zarándfalvára hajtat, mert egy időre eltünt a fővárosból.

* * *

A dunasoron egy csinos külsejü palota állt és áll még mostan is, ide költözött egy vidéki gazdag ur. Fényes diszruhába járatja inasait, szakácsai elsőrendüek, inasai pedig a legelőbbkelő házakból kerültek hozzá.

Lakháza, melyet nem rég vett százhuszezer forinton, a legnagyobb kényelemmel van berendezve, perzsaszönyegek diszlenek még a lépcsökön is.

A cselédséget az uj nagyságos ur fizeti, mely öt folyton méltóságosnak akarja czimezni.

— Csak nagyságos, csak nagyságos, szól ő ilyenkor komolyan s a cselédség kénytelen kelletlen nagyságosnak czimezi.

— Pedig én nem értem, szólt Juczi a csinos szobaleány, hogy miért nem engedi magát méltóságolni, hisz több pénze van mint akárhány bárónak meg grófnak.

— Hogy tudod? kérdé töle kiváncsian Jean a komornyik.

— Tegnap este a kulcslyukon keresztül sokáig elnéztem, mint számlálgatja aranyait, meg aztán oly bankói vannak, oly nagyok, tán milliomosak is lehetnek.

— Te liba, szólt Jean komornyik, hisz milliomos bankó nincs.

— Hát azt te jobban tudod, felelt aztán, de azt láttam, hogy nagy pénzek voltak.

— Csak azt tudnám, hogy mért oly szomoru mindig, folytatá beszédét a szobaczicza.

— Ne gondolj vele, utasitá rendre öt a komornyik.

— Meg aztán, hogy miért van egyedül? miért nem nösül, hisz oly szép ember.

Jean csak hallgatta a leányt s egyre rázogatta a fejét.

— Talán szerelmében csalódott, szólt Juczi.

— Hallgass, már te kis banya, mi közöd mind ezekhez, vagy tán szerelmes vagy a nagyságos urba? kérdé figurázva Jean a leányt.

Juczi elpirult, s szó nélkül hagyva a kérdést, faképnél hagyta a komornyikot, ki most már egyedül gondolkozott a felöl, hogy milyen különös ember is az ö gazdája.

A komornyik nem folytathatta gondolkozását, mert a nagyságos ur csengetett.

— Parancsol nagyságos uram, hajtá meg magát mélyen Jean ura előtt.

A nagyságos ur egy ablaknál állott, s merön nézett le a Dunapartra járó kelökre.

— Jer közelebb Jean.

Jean engedelmeskedett.

— Látod azt a két urat ott lent a Dunaparton sétálni?

— Látom! felelt Jean.

— Mondd, hogy tiszteltetni öket urad s legyenek szivesek egy perczre felsétálni.

Jean elsietett.

A nagyságos ur meg az ablakból nézte, mint szólitja meg öket a komornyik, s hogy mily bámulva néznek Jean arczába s azután látta, mint követte az egyik a szolgát, s hogy a másik odalenn várt.

— Mily óvatosak, morgá magában a nagyságos ur, egyszerre mindkettö nem mer feljönni, ugy látszik, tartanak valamitöl.

Az ajtón kopogás hallatszott.

— Tessék! szóltak belülről.

Az ajtón egy ur és Jean komornyik léptek be.

A nagyságos ur intett s Jean kiment a szobából, hol a kulcslyukon hallgatódzék.

— Megyváry Gábor a nevem, szólott az ujjonan érkezett.

— Erdössy Sándor vagyok, mondá a dusgazdag házi gazda s helyet kinált Megyvárynak.

Megyváry egy pillantást vetett maga köré, szerfölött tetszett neki a szoba kitünö izlésü s gazdag butorzata.

— Már megbocsát, kedves Megyváry ur, hogy felkérettem, de ha nem csalódom, önnek szándéka volt velem megismerkedni.

— Nekem? csakugyan nem emlékezem erre, szólt Megyváry gondolkozva.

— Ezelött mintegy hónapja ablakom alatt azzal az urral, a ki most önre odalenn várakozik, beszélgettek arról, hogy velem szeretne megösmerkedni s azután utánnam mentek, mert nem tudták, hogy én éppen ott lakom, a hol önök tanácskoztak.

Akkor más dolgaim voltak s nem is tulajdonitottam oly fontosságot a dolognak, mint ma, s szerfölött megörvendtem, midön önöket most az ablakon kinézve felismertem.

Ha még mindig fennáll szándékuk a velem való megismerkedésre, ugy hát én nyujtok önöknek alkalmat.

— Itt tévedés van, nagyságos uram, szólt elgondolkozva Megyváry, minderre én nem emlékszem, ön valószinüleg csalódik.

— De talán ön csalódik, folytatá Erdössy s mosolygott.

Megyváry hallgatott.

— Talán ha egy némely dologra emlékeztetem, mondá Erdössy, talán akkor rám ismer.

— Kérem, mondá udvariasan Megyváry.

— Ön, mint mondám, egy hónapja lehet, hogy karon ragadott, s megkérdezett, hogy ki az az ur, ki velem beszélt.

— Nem emlékszem valóban.

— Azt kérdezte tölem, hogy nem-e Woronyeczky herczeg?

— Ah, ah, szólott Megyváry, de az, kit megszólitottam, koldus volt.

— Az a koldus én voltam, mondá mosolyogva Erdössy.

— De álruhában, viszonzá amaz.

— Mindenesetre, mondá Erdössy eröltetett hangon.

— Emlékszem, mondá Megyváry, hiszen nagyságod egy ezüst forintot is nyomott markomba.

Mindketten hangosan nevettek.

A két férfiu közelebb huzta egymáshoz kényelmes széköket s a társalgás csendesen folyt, Jean a kulcslyukon keresztül most már mitsem hallhatott.

Országos Széchényi-Könyvtár

27. fejezet.

Málnássy Béla és Harusics Lázár.

Kossuth Lajos, a haza nagy fia komoran ült iróasztala mellett s gondolkozott.

Elötte iratok hevertek.

A magyar sereg ugyan minden felé győzedelmeskedett eddig s már Kossuth el is határozta, hogy miután Budavára a magyarok által szerencsésen bevétetett, a kormány székhelyét Pestre teszi át.

De a jövö komor gondolatokkal töltötte el.

Elötte feküdt Verö Aladár levele, ki Pozsonyból a következökről tudósitotta öt.

Kormányzó ur!

Miután betegségemből annyira a mennyire felgyógyultam, itt lakom Pozsonyban egy villában jövendőbeli apósomnál, Dornheim herczegnél, kinek gyámleányát, Alice baronesset eljegyeztem.

Mihelyt tehetem, azonnal elfogok indulni Pozsonyból, hogy kormányzó urhoz siessek, addig is azonban a következőkről értesitem, melyekről én Dornheim herczegtől értesültem.

A forrás, a honnan e dolgokat közlöm, azt hiszem, kizárja, hogy valótlanságok foglaltatnának levelemben. Én legalább hitelességükben teljesen megbizom.

Kormányzó ur! A magyar haza végveszélyben van. Az osztrák kormány behivta az oroszokat. Ez talán kormányzó ur előtt nem lesz ismeretlen.

De tudatom a bejövő orosz sereg vezéreinek nevét és a sereg nagyságát.

Az orosz sereg nagysága a következő:

I. A főhadsereg Paskevich tábornagy alatt és pedig:

1. A második hadtest Kuprianow altábornagy vezérlete alatt: 36,721 ember, 112 löveg.

2. A harmadik hadtest Rüdiger lovassági tábornok vezérlete alatt: 33,703 ember, 120 löveg.

3. A negyedik hadtest Tscheodajew tábornok alatt: 40,120 ember, 128 löveg.

4. A jobbszárnyi oldaltest Grabbe tábornok alatt, továbbá a tartalékosztály, tartalék-dragonyos test s a főhadi zállási csapat: 41,643 ember, 136 löveg.

II. Az erdélyi hadsereg Lüders alatt, ideszámitva Gratenjelm hadosztályát: 39,137 ember, 88 löveg.

III. Paniutin hadosztálya Haynau hadseregének kiegészitéseül: 12,000 ember, 48 löveg.

Összesen: 203,324 ember, 632 löveg.

Ennyi az orosz segély.

Az osztrák sereg pedig áll 177,230 emberből és 629 lövegből.

Egyéb tudósitásokat jövő levelemben küldök.

Pozsony 1849. junius hava.

Mély tisztelettel

Verő Aladár
százados.

Kossuth a levél vétele után rögtön iróasztalához ült s kiszámitotta a magyar sereg létszámát.

A magyar sereg Kossuth szerint a következő haderöt tüntette fel:

I. A feldunai hadsereg Görgey fövezérlete alatt: és pedig:

1. Az első hadtest Nagy Sándor tábornok vezérlete mellett, ideszámitva Máriássy, Bobich és Mesterházy hadosztályait s a mérnökkari csapatot: 9,540 ember, 32 ágyu.

2. A második hadtest Asbóth, később Kászonyi ezredes vezénylete alatt, ideszámitva Butler, Horváth s Mándy hadosztályait: 10,400 ember, 45 löveg.

3. A harmadik hadtest Knezics, utóbb Leiningen ezredes alatt, ideszámitva Czillich, Padoszky s Piketi hadosztályait: 9,800 ember, 40 löveg.

4. A hetedik hadtest Pöltenberg tábornok alatt, ideszámitva Posta, Liptay, Weissel és Bercsényi hadosztályait: 12,000 ember, 44 löveg.

5. A nyolczadik hadtest Klapka tábornok alatt, ideszámitva Kosztolányi s Eszterházy hadosztályait, továbbá Kmety önálló hadosztályát s Horváth, Görgey Ármin s Beniczky hadcsapatait: 20,900 ember, 67 löveg.

II. A tiszai hadsereg előbb Dembinszky, később Vysocky fövezérlete alatt; és pedig:

1. A nyolczadik hadtest Dessewffy Arisztid tábornok és Bulharin, Lázár, Jaswitz és Jurics dandároknok alatt és Kazinczy külön osztálya: 16,600 ember, 57 löveg.

III. A déli hadsereg Vetter altábornagy fővezérlete alatt és pedig:

1. A negyedik hadtest Perczel Mór tábornok, utóbb Tóth Ágoston ezredes alatt, ideszámitva Bánffy, Pereczy, Igmándy és Simonyi hadosztályait meg az őrségeket: 18,800 ember, 68 löveg.

2. Az ötödik hadtest Vécsey tábornok alatt, ideszámitva Przyjmsky, Rákóczy, Nagy, Bergmann s a Borosféle dandárokat, meg az erdély-határi hadcsapatot s a pétervaradi őrséget: 18,000 ember, 69 löveg.

IV. Az erdélyi hadsereg Bem altábornagy fővezérlete alatt és pedig:

1. A hatodik hadtest Czecz tábornok alatt, ideszámitva Inczédy mozgó hadát és Stein ezredes ostromseregét: 27,000 ember, 75 löveg.

V. Tartaléksereg Guyon tábornok alatt, ideszámitva Hadik és Pulszky osztályait: 9,500 ember, 12 löveg.

Összesen: 153,500 ember, 509 löveg.

Alig, hogy Kossuth ezzel elkészült, a szárnysegéd Málnássy Bélát jelentette.

— Málnássy Béla? kiáltá Kossuth örömmel. Mondja, hogy jöjjön.

A szárnysegéd meghajtá magát.

Málnássy Béla daliásan huszár-századosi egyenruhájában belépett.

— Ah ön az, mondá Kossuth Lajos örvendve. Mondja, hol maradt oly soká? Körülbelül egy hónapja vártam önt.

— Osztrák fogságban voltam, mondá Málnássy Béla, s bizony alig tudtam szabadulni börtönömböl, de Istennek hála, mégis csak kijutottam szorult helyzetemböl.

— Pedig akkoriban egy fontos megbizatásom volt az ön számára.

— Vigasztalhatatlan vagyok kormányzó ur, hogy elmulasztottam.

— Budavár kikémlelésére akartam kiküldeni, de azóta hála Istennek, Budavára magyar kézben van. Most azonban egy uj megbizást adnék az ön, valamint a növére számára.

Málnássy Béla feszült figyelemmel hallgatott.

— Az oroszok fognak megtámadni bennünket.

— Az oroszok? rebegé Málnássy Béla.

— Igen! az osztrákok már nem birnak fegyverekkel és kénytelenek idegen segélyhez folyamodni.

— S mennyi orosz segély jö be a hazába?

— Mint Verö Aladár hü kémem jelentéséből értesültem, többen kétszázezernél.

— Hisz ez óriási szám.

— Rendkivül nagy! mondá Kossuth.

— Hisz az osztrák sereg is körül-belül felér másfél százezerre.

— Fájdalom, mondá Kossuth.

— Igy tehát mi körül-belül négyszáz ezer emberrel fogunk szembe állani.

— Egy magyarra legalább is négy ember ellenség esik, mondá Kossuth.

— Azért bizom ügyeinkben, mondá csillogó szemekkel Málnássy Béla. S ha egy magyar tizzel is áll szemben, mienk a győzelem.

— Ezt már szeretem hallani, mondá Kossuth. Nézze, itt van egy felhivás a horvátokhoz, olvassa el.

Málnássy Béla olvasni kezdé a felhivást, mely következöképen hangzott:

„Mi stb. stb. biztositjuk Horvát- és Tótországnak minden lakosait cs. kir. kegyelmünkröl és kegyelmességünkröl, midön hozzájok következö nyilatkozatunkat kibocsátjuk.

Horvátok és szlavoniták, minél jobban esett atyai szivünknek azon hiedelem, hogy midön mi, hü népeink kivánatához képest az alkotmányos szabadság jótétemé-

nyeit minden lakosra kiterjesztettük, ezáltal az isteni gondviseléstől kormányunk alá bizott népeket irántunk és kir. trónunk iránt örök hálára és rendithetlen hüségre kötelezték, egyszersmind öket a közös jogok és szabadságok által bensö testvéri összetartásra buzditottuk, s jóllétök elömozditására tág mezöt nyitottunk; annál fájdalmasabban sujtott bennünket azon szomoru tapasztalás, hogy mi ebbeli biztos várakozásunkban, épen bennetek csalatkoztunk.

Bennetek horvátok és szlavoniták, kik nyolcz századok leforgása óta ugyanazon korona alatt, Magyarország sorsában osztozva, egyedül azon kapcsolatnak köszönhetitek alkotmányos szabadságtokat, melyet annyi évszázadok leforgása alatt a szláv nép között csak ti valátok szerencsések megtarthatni.

Bennetek kellett csalatkoznunk, bennetek, ki nemcsak a magyar alkotmány engedte jogokban és szabadságokban egyenlön osztozátok, hanem eddig szeplötlen megörzött hüségtek igazságos jutalmául fönséges öseink kegyelmességéből még különös jogokat, szabadalmakat és szabadságokat is nyerve, nagyobb elöjogok birtokában vagytok, mint Magyarországunk szent koronája alatt akármelyik alattvaló.

Bennetek kellett csalatkoznunk, kikkel Magyarország és a hozzákapcsolt részek utolsó országgyülése, saját királyi akaratunkhoz képest, az alkotmányos szabadság és jogegyenlöség minden jótéteményeit testvériesen megosztotta.

A magyarországi törvényhozás az urbéri tartozásokat nálatok szintugy megszüntette, mint Magyarországon, s nálatok is a jobbágyok minden terheltetés nélkül szabad földbirtosokká lettek; a földesuraknak az urbéri tartozásokért kárpótlás fog adatni, mit ti, magatok emberségéből a legnagyobb áldozatok mellett sem lettetek volna képesek megadni; a honnan erre, minden terheltetéstek

nélkül legfelsöbb jóváhagyásunknál fogva, jelzálogul kamarai javaink fognak leköttetni, s biztositva ezáltal leszen.

Az alkotmányos képviselet joga nálatok szintugy kiterjesztetett a népre, mint Magyarországon; minélfogva nemcsak a nemesség, hanem még a többi lakosok is, a határörökkel együtt, követeik által részt vesznek mind a közös törvényhozásban, mind önnön kiváltságos gyüléstekben s igy közvetlen befolyástok által, tulajdon jólléteteket elömozdithatjátok.

Eddigelé a nemesség kevésbé vett részt a közös teherviselésben; mostantól kezdve meg van az osztva a törvény értelménél fogva egyenlön a lakosok közt minden rangkülönbség nélkül; s ezáltal a sulyos teher vétetett le vállaitokról.

Nemzetiségtek s kiváltságos jogaitok, melyeket illetöleg bennetek némelyek gonoszszándoku, álnok hirek által aggodalmat akartak támasztani, veszélyeztetve épen nincsenek, söt inkább kiterjesztvék és megerösitvék s minden megtámadás ellen biztositvák; mert anyanyelvetek használata nemcsak iskoláitokban és egyházaitokban vagyon örök-idökre törvényesen biztositva, hanem a nálatok eddig használt latin nyelv helyett nyilvános gyüléseken is bevétetett.

Rágalmazó nyelv azon hiedelemre akart benneteket tántoritani, mintha a magyar nemzet nyelveteket elnyomni, vagy annak továbbfejlödését gátolni akarná.

Mi biztositunk benneteket, hogy ezek egyáltalában hazug koholmányok, söt inkább elismerésre talál, hogy ti, lemondva a holt latin nyelvről, született nyelveteket mivelni és terjeszteni törekedtek; a törvényhozás benneteket ezen törekvéstekben gyámolitani, s egyházi szolgáitokat, kikre lelkiüdvösségtek s gyermekeiteket vallásos neveltetése bizva vagyon, az állodalom költségén illendö fizetéssel ellátni szándékozik.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Nektek tanuknak kell lennetek mindazokról, melyekkel a bán vádoltatik; nektek látnotok kellett, hogy ö üldözte mindazokat, kik Horvátországnak Magyarországgali összeköttetését fentartani akarták, kiket hivatalukból kénye kedve szerint letett, hogy azok ellen, kik az ő politikájának nem hódoltak, rögtönitélő birószágot hirdetett, ezáltal számos családot megszökésre és kiköltözködésre kényszeritvén.

Nektek látnotok kellett, hogy a bán a törvényesen kinevezett főispánoknak lehetetlenné tette hivatalukba lépniök, hogy a kamarai pénztárunkat erőhatalommal lefoglalta, söt ezen erőszakoskodások végrehajtására tulajdon fegyveres erőnket használta.

Nektek tudnotok kell, hogy ö országgyülés nélkül saját kénye szerint rátok uj adót vetett, hogy ö minden felhatalmazás nélkül a népet fegyverfogásra kényszeriteni törekedett, mit a törvényhozótestület meghatalmazása nélkül még mi magunk sem parancsolhatunk meg.

Ti tanubizonyságot tehettek, miszerint ö eltürte, hogy társai a népet koholmányokkal és álhirekkel a magyarok ellen bujtogassák, mintha ezek miatt nemzetiségtek veszélyben forogna; eltürte, hogy a törvényellenesen összehivott gyüléseken a magyarok ellen nyiltan lázitó beszédeket tartottak, erőszakos kinevezések történtek, söt, hogy ezen rakonczátlansággal járni szokott ingerültség Magyarországon már is rablással és öldökléssel határos vérengző összeütközéseket idézett elő.

Nektek lehetetlen nem tudnotok, hogy ö a törvényes rend helyreállitása végett királyi biztosunkul kinevezett báró *Hrabovszky János* belső titkos tanácsosunk és altábornagyunktól a tartozott engedelmességet valósággal megtagadta.

Álhirek által netalán tévutra vezérlett alattvalóink sorsán atyailag aggódván, megkisértjük az utolsó lépést, mielőtt ezen vádakat meghallgatnók, s a vádlottnak maga

igazolására személyes alkalmat adánk, midőn ötet az általa királyi megegyezésünk nélkül, mit a törvény kiván meg, f. évi junius 5-kére kihirdetett tartománygyülésnek visszahivására, saját kezünkkel irt parancsunkban felszólitottuk, s neki a horvátországi zavarok kiegyenlitése tekintetéből, hogy udvarunknál személyesen megjelenjék, megparancsoltuk.

Jellasich azonban sem ezen parancsunknak, sem előbbi rendeleteinknek nem engedelmeskedett, és sem a tartománygyülést vissza nem hivta, sem a kiszabott időre udvarunknál meg nem jelent.

Miután az ellene emelt vádakhoz ezen legfelsöbb parancsunk iránti konok engedetlenség is hozzájárult, nem vala számunkra egyéb teendő, mint megsértett királyi tekintélyünk helyreállitása s a törvények fentartása tekintetéből belső titkos tanácsos- és altábornagyunkat b. *Hrabovszky János* hivünket kir. biztosunkul kiküldenünk, hogy ezen törvényellenes eljárásokat vizsgálja meg; báró *Jellasich Józsefet* netalán létező büntársaival együtt a vádnak megfelelő perbe fogassa, s ötet, mig csak magát teljesen nem igazolandja, báni méltóságából s minden egyéb katonai tisztségéből tegye le, titeket szigoruan intve, hogy mindazon kihágásoktól vonjátok vissza magatokat, melyek koronánktóli szakadásokra czéloznak, a törvényhatóságoknak pedig hasonló büntetés alatt megparancsolva, hogy báró Jelasichchal vagy netalán létező vadtársaival a hivatalos érintkezést azonnal szakaszszák meg s királyi biztosunk rendeleteinek föltétlenül engedelmeskedjenek.

Horvátok és szlavoniták! Királyi szavunk kezeskedik nemzetiségtek- és szabadságtokról s igazságos kivánataitok megadásáról: ne adjatok tehát hitelt azon ámitó balsuttogásoknak, melyek által benneteket jogellenes czélok kivitelére tántoritani, hazátokat pedig rabszolgaságra s végtelen nyomorra juttatni akarják.

Hallgassatok királytok jót akaró szavára, mely hoz-

— Mi győzni fogunk, daczára annak! kiáltá Málnássy Margit lelkesülten.

K. 74.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

zátok szól, hallgassatok királytok szavára, ki nemzetiségteket és jogaitokat királyi hatalmával mindenkor fogja védelmezni, de a ki szinte szilárdul elszánt, magyar koronájának és a törvényeknek tekintetét akármiféle megtámadás ellen egész erejével fenntartani.

Tartsátok tehát magatokat szorosan a törvényes engedelmességhez s a nekünk tartozott hüséghez, ne áraszszatok hazátokra, magatokra és gyermekeitekre engedetlenségtek által inséget és nyomort; mutassátok meg ezen megnehezült időkben, hogy fönséges házunknak még mindig a régi hivei vagytok.

Ezen szózat közzétételére és terjesztésére ezzel felhivunk minden hü alattvalót. Kelt stb. stb.

— Ime, igy akarják félrevezetni a nemzetet ellenségeink, mondá Kossuth. Kiadnak kiáltványokat, hogy a horvátok legyenek hüek a magyarokhoz.

— Csak félrevezetés ellenségeink részéről.

— Semmi más!

— De rendkivül érdekes! mondá Málnássy Béla, midőn az olvasást befejezte.

— Ugy-e bár jellemző ellenségeinkre nézve?

— Szerfölött.

E perczben a szárnysegéd lépett be.

— Egy szerb küldöttség óhajt a kormányzó urral beszélni, mondá a szárnysegéd.

— Mondja, hogy elfogadom öket.

A szárnysegéd távozott.

— Önnel még beszédem van, százados ur, mondá Kossuth, azért kérem menjen e mellékszobába, mig a küldöttséget meghallgatom.

Málnássy Béla mélyen meghajtotta magát s a mellékterembe távozott.

Ugyan e perczben megnyilt az ajtó, s fényes szerb nemzeti egyenruhába öltözött három szerb lépett be.

Málnássy Béla hátrafordult s csodálkozva ismerte fel az egyik szerb férfiben Harusics Lázárt.

A másik két szerbnek nevét nem tudta, de ugy rémlett elötte, mintha már látta volna öket valahol.

Mi jól tudjuk, hogy ki volt a két szerb. Harusics két társa Jovanics és Szávics.

A szerbek, a kormányzó elé érve, mélyen meghajtották magukat.

— Mivel lehetek szolgálatukra és kik önök? kérdé Kossuth.

— Én Harusics Lázár vagyok, a nemes szerb guerilla csapatok vezére és ezek itt társaim, Jovanics és Szávics ezredesek.

— Nevük nem ismeretlen elöttem s igy nem fognak csodálkozni, ha kereken kijelentem, hogy látogatásuk szerfelett meglep.

— Értjük, viszonzá Harusics Lázár, kormányzó ur meglepetését. Mi eddig harczban álltunk a magyarokkal s ök ugy ismernek bennünket, mint legszenvedélyesebb elleneit, nem hiába neveztek bennünket a „pokol fiai"-nak.

Kossuth Lajos türelmetlen kézmozdulatot tett.

— Idöm rövid, uraim, térjenek a tárgyra.

— Teljes bizalommal jöttünk kormányzó urhoz, tudva, hogy kormányzó urnál senki sem becsüli jobban a nemzetközi viszonyokat, s minket, kik küldöttjei vagyunk a nemes szerbek nagy bizottságának, sem bántalmazni, sem elfogatni nem fog.

— Ámbár önök — mondá Kossuth — jogtalanul bocsátkoztak harczba a magyarokkal, mert önöknek, mint a magyar állam polgárainak kötelességük volna a mi részünkön harczolni és igy nekem teljes hatalmamban állana önöket, kik önkényt szolgáltatták magukat kezeim közé, elfogatni, söt a hadbiróság elé állitani, mindazonáltal ezt nem akarom tenni, egy ellenséges sereg követeinek tekintem önöket uraim, s azért biztositom, hogy semmi bántó-

dásuk nem lesz. Vegyenek ellenségeink legalább példát, hogyan bánik a magyar még ellenségeivel is.

Harusics Lázár és társai majdnem a földig meghajtották magukat.

— Mi ismerjük a magyar nép nagylelküségét és mi ismerjük Magyarország dicső kormányzójának nemes elveit.

Kossuth türelmetlen lett.

— A reám szórt dicséreteket köszönöm, de remélem, hogy a nemes szerb nép nagy bizottsága nem azért küldte önöket hozzám, hogy engem hiu dicséretekkel halmozzanak el, mondá Kossuth Lajos s szavaiban nem kis guny rejlett.

— Éppen azért küldött ide minket a nagy bizottság, mondá Harusics Lázár nyugodtan, hogy kifejezzük bámulatunkat és hódolatunkat a kormányzó előtt. Most jelentem, hogy a szerbek mind meghódolni kivánnak a magyar nép előtt.

— Valóban nagyon szép! mondá Kossuth, csak az a sajnálatra méltó, hogy hódolati nyilatkozatuk nagyon is későn jött. Ezt még a mult évben ilyenkor vártam volna el a szerbektől.

— Kormányzó ur, vevé fel a szót, már a biblia mondja...

— Kérem, szólt közbe a kormányzó, talán csak nem a bibliából akarja mentegetni a szerbek eddigi magatartását?

— Nem, mondá Harusics Lázár, csupán azt akarom mondani, hogy már a bibliában olvashatni, hogy a megbánás bármily későn jön is, még mindég elég korán történik meg.

— Igen, viszonzá Kossuth mosolyogva, a biblia azt is mondja, hogy egy megtért bünös száz igaznál többet ér. Gondolja tisztelt Harusics ur, hogy ez a jelen esetben is igy van?

— Korántsem merjük mi magunkat a nemes magyar

nemzettel összehasonlitani, hanem azért engedje meg kormányzó ur, hogy mi is a megtért bünösökhöz számitsuk magunkat.

— S nem volna oly szives felvilágositani, hogy mi okozta e gyors változást?

— Kormányzó ur! a szerbek, a magyaroknak mindég hü szövetségesei, gyalázatosan félre lettek vezetve.

— És félrevezetöik önök voltak, ugy-e bár, kérdé Kossuth, kik az ellenség karjaiba vetették magukat?

— Fájdalom, igy van, mondá Harusics Lázár, és csak most láttuk be, hogy mi egy gyászos félreértés áldozatai lettünk.

— S most rájöttek ugy-e, hogy jobb lett volna, ha kezdettöl fogva mi hozzánk csatlakoztak volna. Talán az ellenség megfeledkezett hangzatos igéretéröl, melyet oly bökezüen pazarolt.

— Kormányzó ur éles elméje mindent kitalál, mondá Harusics Lázár hizelgö hangon.

— És most önök a magyarok karjaiba vetik magukat, mert mi tölünk remélik a konczot.

— Kormányzó ur! tulszigoruan itél megtérö honfitársaim felöl. Mi nem kérünk a magyar kormánytól semmit, csupán bocsánatát a multaknak. Mi tévedtünk és elismerem, sulyosan tévedtünk, söt bátran ki merem mondani, hogy bünt követtünk el, midön hazánk — mert hiszen Magyarország a mi hazánk is, — ellen felzudultunk.

— Ez kétségtelenül igen szép önöktöl, mondá Kossuth, s mi készek is vagyunk fátyolt vetni a multakra, de ki vagy mi biztosit minket magyarokat az önök hüségéröl?

— A szerbek valamennyien el vannak határozva, hogy a magyar seregbe lépnek és együtt fognak küzdeni az osztrákok ellen.

Harusics Lázár eme nyilatkozata Kossuth Lajost szerfelett meglepte. Eddig is erös bizalmatlansággal fogadta a

szerbeket, kikről eddig mindent, csak jót nem hallott, de Harusics utóbb mondott szavai annyira hihetetlennek tüntek fel előtte, hogy a bizalom legutolsó szikrája is eltünt szivéből.

— Látom kormányzó ur arczán a bizalmatlanságot visszatükrözni, — mondá Harusics Lázár — de mi itt életünkkel, vérünkkel állunk jót szavaink igazságáról. Mi itt az ön hatalmában vagyunk. Bár kormányzó ur biztositott bennünket, hogy hatalmával visszaélni nem fog.

— Hatalmammal visszaélni? kérdé Kossuth. Hogy mer ön nekem ily szavakat mondani? Ki meri azt mondani, hogy én hatalmammal valaha visszaéltem volna?

— Bocsánat, mondá Harusics Lázár, csupán megtévedtem. Nem a helyes kifejezést használtam. Azt akarom mondani, hogy kormányzó ur nem akarja velünk szemben igéretéhez képest hatalmát gyakorolni.

— Ez már másképen hangzik, mondá Kossuth.

— Mi tehát — folytatá Harusics Lázár — a magyarok seregéhez akarunk csatlakozni, s óhajunk csupán egy volna.

— S mi az? kérdé Kossuth.

— Egyik vezérünk, kit a szerb nép rajongó tisztelettel övez, már rég óta börtönben sinylödik és már régóta eped a szabadság édes levegője után. Az ő szabadságát kérjük.

— S ki az a nép által rajongásig szeretett férfiu? kérdé Kossuth Lajos.

— E férfiu Stramirovics! hangzott Harusics Lázár szava.

Málnássy Béla, ki mint tudjuk a mellékteremben volt, a nyitott ajtón keresztül egyetlen egy szót sem tévesztett el abból, mit Harusics Lázár mondott.

Harusics Lázár szavainak igazságában az első percztől kezdve kétkedett, de kezdetben nem tudta mire vélni az egész dolgot.

Midőn azonban Stramirovics nevét hallá, rögtön tisztába jött az egész dologgal.

Tudta, hogy csalás, hazugság Harusics egész beszéde és izgatottan várta, hogy mit fog mondani Kossuth.

Olvasóink pedig, azt hisszük, hogy már rég kitalálták, hogy Harusics megjelenése és beszédje mind csak ügyesen kieszelt csel volt, melyet a „Puszta-szigeten“ közösen állapitottak meg Mirovicscsal és a többi szerbbel.

— Ez a kivánságuk teljesitése nem éppen lehetetlen, mondá Kossuth. De mivel bizonyitják önök előttem, hogy ajánlatuk teljesen komoly?

— Ismétlem, hogy életünkkel és vérünkkel kezeskedünk szavaink igazságáról. Két nap mulva a szerb tábor itt lesz Debreczenben.

— Ha igy áll a dolog, mondá Kossuth, akkor Stramirovics szabad!

Ezzel megrázta a csengettyüt. Egy komornyik lépett be.

— Küldje be szárnysegédemet.

Az inas távozott.

Harusics Lázár és társainak arczán az öröm eltitkolhatatlan jelei voltak észrevehetők.

E pillanatban belépett a terembe Málnássy Béla.

Harusics Lázár merön szemlélte ez alakot s aztán elsápadt.

— Kormányzó ur! kezdé beszédét Málnássy Béla, megfog bocsátani, hogy engedelme nélkül beléptem e szobába. De némely dologra nézve felvilágositást kell adnom.

Harusics Lázár és társai dühös pillantásokat vetettek egymásra.

— E tisztelt ur, ki magát Harusics Lázárnak és a nemes szerb nemzet nagy bizottsága küldöttjének nevezi magát, egy közönséges rablóvezér, ki engem is fogva tartott, bár el kell ismernem, hogy elég figyelmes bánásmódban részesitett.

— Kormányzó ur! szólt közbe Harusics, ki gyorsan

feltalálta magát, van egy másik Harusics, ki elég szemtelen bitorolni az én nevemet.

— E másik Harusics Lázár nem létezik, mondá nyugodtan Málnássy Béla. Ön egy hitvány csaló, kinek nincs egyéb czélja, mint Stramirovicsot kiszabaditani. Kormányzó ur — fordult Kossuthhoz Málnássy Béla — engedje meg, hogy itt Harusics urat és társait foglyaimmá tehessem.

— Biztos ön, kérdé Kossuth Málnássy Bélától, abban, a mit itt állit?

— Kormányzó ur a legközelebb meg fog győződni.

— Ugy ezek a derék urak foglyok, kiáltá Kossuth Lajos.

A szerbek kardjaikhoz kaptak, ámde e pillanatban belépett a szárnysegéd is.

— El kell fogni Harusics Lázárt és társait, kiáltá dörgö hangon Málnássy Béla.

E hangra, melyet a kivül álló szolgák is meghallottak, rögtön berohantak.

A szerbeket csakhamar lefegyverezték s a börtönbe szállitották.

Alig, hogy ez történt, a szárnysegéd a börtönfelügyelö látogatását jelenté.

— Mi hirrel jön felügyelö ur?

— Stramirovcs az éjjel szökési kisérletet tett, de szerencsésen megcsiptük. Gondosan átkutattuk öt és levélkét találtunk nála, melyet van szerencsém kormányzó urnak átadni.

Kossuth Lajos átvette a levelet, melyen a következő pár szó volt és hangosan felolvasta:

„Bizzál és türj! Harusics Lázár és szövetségese Mirovics minden lehetöt elkövetnek megmentésedre.“

— Ugy-e bár igazat mondtam, mondá Málnássy Béla százados örömsugárzó arczczal.

— Igen, *őrnagy ur*, viszonzá Kossuth.

— E kitüntetésre én érdemetlen vagyok, mondá Málnássy Béla.

— Hogy vajjon érdemes-e vagy nem, azt engedje meg, hogy én itéljem meg, szólt Kossuth nyájasan és kezet nyujtott Málnássy Bélának, ki mélyen elpirult mint egy fiatal leány.

---

28. fejezet.

Kossuth kiáltványa.

Ezután Kossuth Lajos Málnássy Bélának egyik felhivását mutatá meg:

„Atyánkfiai! — igy hangzott a felszólitás — az örökkévaló Istennek nevében szólunk hozzátok az igazságnak szavával.

Szólunk hozzátok magyarok, németek, tótok, oláhok, ráczok, horvátok, szólunk elárult közös hazánk nevében, melyet a királyt környező cselszövők gonosz hálóval körülkeritettek.

Szólunk hozzátok szabadságtoknak nevében, melynek hajnala alig derült reátok hosszas szenvedés után, midön a szabadságnak esküdt ellenségei vérözönbe akarják azt fullasztani.

Mit gondolnak ök a nemzetnek szenvedésével; mit gondolnak ök a népek vérével; mit gondolnak ök a leperzselt falvakkal s kegyetlenül elpusztitott városokkal, csak hazánk függetlenségének semmivételét s nemzetünk szabadságának megdöntését elérhetnék!

Inkább akarják, hogy az egész ország egy nagy temetővé váljék, csakhogy ök régi kényük szerint korlátlanul uralkodhassanak rajta s a temető sirjai közt némán lézengjen egy szolga nép.

De él az Isten, a nemzeteknek Istene, ki védi az igazságot s megbosszulja a hitszegést, ki nem azért teremté e szép országot, hogy királyi udvaronczok zsákmánya

legyen; ki nem azért tartá meg századok veszélyei közt e nemzetet, hogy a megujult szabadság reggelén essék áldozatul a hitszegésnek.

És él e nemzet, még él ép erőben, egészségben, él e nemzet keblében az emberi méltóság érzete, él a hazának szent szeretete, él a méltó bosszankodás annyi ármány, annyi árulás, annyi hitszegés felett; él a férfias elhatározás győzhetlen ereje, mely, amint senkit meg nem támad, senkit bántani nem akar, ugy bántalmat sem tür senkitől.

A nép legyen önmagához, legyen hazájához hü, — és kis idő alatt a haza mentve lesz, és a magyar nemzet neve kedves leszen Isten előtt és dicsőséges emberek előtt.

Atyánkfiai, véreink! hallgassátok meg az országgyülés szavait, melynek tagjait részint ti választottátok képviselőkül s részint a törvény hivott meg, hogy hozzanak törvényeket az ország boldogságára s megoltalmazzák a hazát idegen zsarnokság ellen.

Mi egy levegön nöttünk fel veletek, egy hazának vagyunk gyermekei, egy törvény uralkodik felettünk, szabadságunk közös veletek; végezve törvényhozói tisztünket, visszatérünk soraitokba, osztozni veletek szerencsében és szerencsétlenségben; a mi sorsunk a ti sorsotok, s a tiétek a mi sorsunk is; ha mi titeket megcsalnánk, magunkat csalnók meg, mert amint egy Istenünk van, ugy van egy hazánk s egy szabadságunk.

Nekünk, mint nektek, e haza mindenünk; kivüle számunkra, mint számotokra, Isten tág világán nincsen sehol hely. E helyen élnünk, e helyen halnunk kell veletek.

E földben nyugosznak ezer év óta apáink szent hamvai: e föld táplál minket mint titeket; e földbe teendjük le örök nyugalomra tetemeinket, e földből támasztand fel végitéletre az örök biró, kinek tetteinkről számolni fogunk;

e földön akarjuk boldognak hagyni gyermekeinket, kiknek sorsa közös veletek; mi a ti számadó sáfárjaitok vagyunk.

Ellenben mit várhattok az idegenektől, kik béres zsoldosokkal támadták meg szegény hazánkat, kik a törvényes szabadság ellen felláziotottak horvátot, ráczot, oláhot, kik vérbe boritják mezőinket, öldöklik társaitokat, nőiteket, gyermekeiteket, felperzselik falvaitokat, kiragadják kezeitekből a véres veritékkel keresett falat kenyeret; mit várhattok az ellenségtől, ki fegyveres kézzel rohan házatokba, minden ok nélkül, hitszegően, istentelenül?

Mit várhattok azoktól, kik saját szülötteföldükön a legvirágzóbb fővárosokat irgalmatlanul összelövetik, felgyujtják, kiprédálják, s kik seregeinket adják hóhér kezébe, saját hazájuk ótalmazóit.

Pedig a föld, melyet pusztitottak, hazájuk földje: a városok, miket összelödöztek, hazájuk büszkeségei: a vér, melyet kiontottak, testvéreik vére volt.

Mit várhattok ti ezen istentelen ellenségtől, ha gyáván megadván magatokat, hazánkat elfoglalná? E hazát, melyhez öket a szeretetnek semmi köteléke nem köti, melyet ök nem szeretnek, nem szerethetnek, mert idegenek, melytől irigylik Istennek áldásait, irigylik a szabadságot, irigylik a törvényeket, melyek a zsarnokságaiknak utjában állnak?

Mit várhattok ti ezen ellenségtől, mely saját hazájával oly kegyetlenül bánt! s mely mégis annyira megy a szemtelenségben, hogy midön édes hazánkban véres, pusztitó lázadást okoz, midön fegyveres kézzel támadja meg országunkat, midön minden isteni s emberi törvényt lábbal tapod, ép akkor álnok, hitegető mézes szavakkal azt meri mondani, hazudni, hogy ő semmi rosszat ez országnak nem akar?

Arra mer fölhivni, hogy ne védelmezzétek magatokat, ne védelmezzétek szegény elárult hazánkat, melyet ök vérbe boritottak s fegyveres kézzel rohannak meg.

Atyánkfiai! válaszszatok e haza szózata s az ellenség álnok hitegetése között!“

„Atyánkfiai! ez rövidbe foglalt hü képe a magyar nemzet ellen elkövetett gonoszságoknak! — Soha a történetekben ennyi gonoszságot még nem látott az emberiség!

Isten sok bajjal kisértette meg ez országot. Ugy látszik, örök bölcsesége szerint hazánk boldogsága végett szükségesnek látta ezen sok veszélyt, hogy országunk összes népét erejének érzetére fölébreszsze.

Isten ugy akarta, hogy hazánk szabadságát munkával, áldozattal érdemeljük meg, mert a nemzetek nem tudják becsülni azon kincset, mit alamizsna gyanánt kaptak ajándékul, s csak azon szabadság tartós, melyet fáradsággal érdemeltünk meg.

És most halljátok meg atyánkfiai a legközelebbi merényt, mely a sokat szenvedett nép elzsibbasztására kikoholtatott.

A királyt környező gonosz tanácsnokok, az ő nevét felhasználva, néha-néha egy szózatot intéznek a népekhez, hogy a királyi tekintélylyel megfélemlitsék s a nép elcsábitásával vigyék ki azt, mit erővel nem birnak kivinni, tudniillik Magyarország elnyomását, törvényes szabadságunk eltiprását, önállásunk megsemmisitését s a régi kényuraságnak helyreállitását.

Ilyen szózat intéztetett most is a király nevében a magyar néphez.

Ezen tettét a gonosz tanácsnokoknak Isten soha sem fogja megbocsátani, mert ez iratban a tömérdek istentelenség, mit ekkorig szenvednünk kellett, még gunynyal, rágalommal tetéztetik, s oly igazságtalan vádak szóratnak az országgyülésre s egyes hazafiakra, kik a nemzet parancsainak engedelmeskedve, hazafiui kötelességöket teljesitik, hogy e vádak méltatlansága felett elborzad az emberi sziv, lealacsonyittatik a királyi méltóság, s lehe-

tetlen, hogy meg ne gyöngittessék az annyi vérrel, annyi hüséggel tanusitott ragaszkodásnak érzete.

Az van ugyanis az emlitett szózatban, hazánkfiai: mintha mi lázadtunk volna fel a király ellen, mi kezdtük volna a háborut, mi borítanók vérbe s lángba az országot!

De a ki meggondolja, mikép s mennyi oldalról támadtatott meg szegény nemzetünk árulók, rablók, pártütök által; a ki ugy tudja, mint ti, hazánkfiai, hogy a magyar nemzet békét, nyugalmat óhajtva, csak kényszeritve nyult önélete fentartásának védelméhez, az szive mélyének legtisztább meggyőződéséből kénytelen felkiáltani, hogy azon vád, mintha a magyarok lázadtak volna fel, nem egyéb, mint sértő rágalom és valóságos istenkáromlás.

Ennyi szerencsétlenséget árasztani egy nemzetre, ily istentelenül megszegni törvényt, esküt és mindent a mi szent, s még aztán az üldözöttet, a védelemre kényszeritettet vádolni lázadással, oly bün, melyre az emberi nyelvnek még szava sincs.

De hiszen maga ezen mesterséges koholmány biztos zálogul szolgálhat nektek, hazánkfiai, hogy Magyarország igaz ügyének győznie kell.

Országunk népe nem lesz sem oly oktalan, sem oly gyáva, hogy barátjának higyje a pártütő ellenséget s maga magát martalékul feladja.

A nemzet eddig készületlen volt s még sem birta öt leverni a sok ellenség; most vannak vitéz seregei, kik ört állanak szabadságáért. A nép pedig, valamint eddig tevé, ugy ezentul is lelkesült készséggel sietend a haza szent szabadságának védelmére és szaporitandja azon vitéz zászlóaljakat, melyeknek kétszázezer före neveltetése a nemzet által el van határozva, s melyek bajnoki kitartásából rövid idő alatt nemzetünk biztositott szabadsága s dicsősége örökre viruland föl kétségtelenül.

A haza szent nevében szólitjuk fel a népet, hogy az országgyülésnek a hon megmentésére intézett gondjaiban tántorithatlan hazai szeretettel segitségére legyen.

Az országgyülés az Olmützben e hónap 6-án és 7-én kelt fenemlitett irományokat, mint különben is miniszteri ellenjegyzés nélkül kelteket és általában Isten és ember igazságával ellenkezőket, törvényteleneknek és érvénytelenek nyilatkoztatja.

Az országgyülés kijelenti, hogy ha Windischgrätz vagy akármely más ellenség hazánkat és ennek az 1848-diki törvények által biztositott szabadságát megtámadni merészli, vele a nemzet, mint jogtalan ellenséggel fog bánni.

Az országgyülés kinyilatkoztatja, hogy a ki ezen ellenség legyőzésében a kormány és hadseregeink intézkedéseit elősegiteni elmulasztaná, vagy épen azokat akadályozná, honárulási vétket követ el.

Az országgyülés megvárja a haza népétől, hogy a hon megmentésére semmi áldozatot nem kimélend, s viszont igéri a népnek, hogy a helyen, melyre a nép bizalma és a törvény által állitva van, tántorithatlanul megmaradand, mig a haza megmentve s a nemzet szabadsága biztositva lesz.

Atyánkfiai! ott állunk, hol élet és halál, szabadság és szolgaság között van a választás.

Mit késünk, ha kell, meg is halni most még ugy, mint szabad emberek? A szolgaság váltságdiján megtartott vagy visszavásárlott élet gyalázatos.

Egyetértésre, erös kitartásra, kölcsönös bizodalomra van szüksége hazánknak. Isten az igaz ügyet és az ártatlanokat soha el nem hagyja: bizzatok ő benne; a kitürendő szenvedés és fájdalmak között is nemzetünknek azon fövalóság lesz mindene: „a törvényesség, az igazság és szabadság istene!“

29. fejezet.

A hütelen.

Woronyeczky herczeg, ki Budavár visszavétele után egy rövid ideig Budapesten tartozkodott, gyors léptekkel haladt szállására.

Gondtól redös homlokára mélyen lehuzta fövegét. Szomoru volt. Fájt neki, hogy szeretett nejétől távol kell lennie. A kormányzó fontos politikai szereplést juttatott neki.

Ámbár Aniellája jó helyen volt Debreczenben a kormányzó közvetlen közelében, mégis olykor-olykor nyugtalanság szállta meg lelkét, féltette Aniellát, kit oly végtelenül szeretett.

— Csak szakithatnék magamnak egy kis időt, hogy imádott nömet meglátogathatnám.

E gondolatok közt ért lakására. A háziak tudták, hogy rendesen tizenegy óra tájban tért haza, s a lámpa már megvilágitá a herczeg lakosztályát.

Az inas az előszobában szundikálva várta gazdáját, s Woronyeczkynek háromszor is kellett koczognia, mig a szolga ajtót nyitott.

Végre megnyilt az ajtó, s a szolga álmosan dörzsölte szemeit. Woronyeczky sietve ment át az előszobán s csakhamar felkereste hálószobáját.

Már éppen aludni készült, a mint az utczára nyiló ablakát valaki halkan megzörgeté.

Woronyeczky hallá a zörgetést, de nem nézett ki.

A zörgetés erélyesebben ismétlödött, s Woronyeczky ágyából kilépvén az ablakhoz közelitett.

— Nyiss ablakot, mondá egy sötét alak, ki mélyen szemébe huzta kalapját.

— Mit akarsz, kiáltá ki a herczeg.

— Sürgös levelet hoztam, válaszolt emez.

Woronyeczky ablakot nyitott s az ismeretlen alak gyorsan egy levélkét dobott az ablakon át a szobába s gyors léptekkel távozott.

Woronyeczky lámpát gyujtott, hogy a sürgös levelet olvassa.

Gyorsan széttépte a boritékot, s a levél tartalmát futólagosan átolvasá.

Woronyeczky elsápadt.

A levél kiesett kezéből, s egy néhány perczig megfásultan állott a földrehullott levél előtt.

— Oh nem, de hogy is birok ily könnyenhivő lenni, nem, nem, ez nem lehet, bocsáss meg édes Aniellám, hogy még gondolatban is bántottalak.

Hirtelen a földre hajolt s a levelet most már lassabban kezdé olvasni.

A levél igy hangzott:

Kedves herczeg!

Önnek egy jóakarója figyelmezteti, hogy felesége Aniella az ön tudta nélkül Pesten tartozkodik kedvesénél.

Ha neje iránti szeretete tán annyira elvakitaná s jóakaratu szavaimnak hitelt nem adna, jöjjön el holnap este tizórakor a Dunapart tizedik szám alá, s látni fogja, mint szökik felesége kedvese oldala mellett annak Debreczen melletti nyaralójába.

Őszinte jóakarója

Nemó.

— Tévedés, szólt bosszankodva Woronyeczky herczeg, vagy rossz tréfa, vagy más gazság lappang a dologban. Feltétlen bizom benned, drága Aniellám s hüségeden egy perczig sem fogok kételkedni.

Mindennek daczára Woronyeczky az éjjelt álmatlanul

tölté, egész nap nem mozdult szobájából, jóllehet megvolt neje ártatlanságáról győződve, mégis nagyon kellemetlenül hatott rá a levél, s elhatározta, hogy végére jár a titoknak, hogy elmegy este tiz órára a jelzett házhoz.

Az est nagy nehezen bekövetkezett. A belvárosi templom egyhangu harangja háromnegyed tizet ütött.

Nem messze a háztól egy sarkon egy gyorsan robogó bérkocsi állott meg, s belöle egy deli férfi alak lépett ki.

— Te itt állva maradsz a kocsiddal, s ha szólitlak, gyorsan fogsz felém hajtani.

A kocsis némán intett, mint a ki tökéletesen érti a parancsot.

A deli férfi sompolyogva érkezett a tizedik számu ház elé. A ház elött egy bérkocsi álldogált.

Woronyeczky rosszat sejtett.

— Hé kocsis, szólitotta meg öt a herczeg, kire vársz?

A kocsis vállat vont s hallgatott.

Woronyeczky elértette a dolgot, zsebébe nyult s két aranyat vett ki belöle s átnyujtá a kocsisnak.

— Fogadd el, szólt a herczeg, a midön észrevette, hogy a kocsis a pénzt nem hajlandó elfogadni.

Woronyeczky még két aranyat tett tenyerébe s most négy aranynyal kinálá a kocsist.

— Köszönöm uram, szólt a kocsis, pénzét nem szabad elfogadnom, mert a mit ön tölem tudni akar, azt magam sem tudom.

— De azt csak tudod, hogy hova fogsz hajtani? kérdé csöndesen a herczeg.

— Azt igen, válaszolá a kocsis.

— Nos, hát mondd meg azt.

— De talán kellemetlenséget szerzek az uraknak, ha elárulom, hogy hova szándékoznak.

— Mitöl se félj, biztatá öt Woronyeczky, csak szólj

bátran és hamar, s ezzel a kocsis markába nyomta a négy aranyat.

A kocsis félve nézett körül, s mert senkit se látott, lehajolt kissé s a kérdezősködő herczeg füléhez hajolva, halkan mondá, az „Ella“ lakba.

— Hol van az? kérdé öt ismét a herczeg.

— Ha nem csalódom, Debreczen mellett valami nyaraló.

— Ah, ah, mondá megütközve a herczeg s a kapu előtt levő köoszlop mögé huzódott.

Jóllehet Woronyeczky senkit se látott, a sötétnek tetsző házból öt rögtön észrevették.

Egy földszinti ablak sötét párkánya mögül három alak hallgatta végig beszélgetését a kocsissal.

— Tehát mégis kételkedik, szólt az egyik.

— Tiz óra, szólt a másik.

— Menjünk tehát, biztatá öket a harmadik.

Rövid pár percz mulva a titkos ház kapuja belülről kinyitódott.

A kapun egy férfi s karján egy nő, gyors léptekkel közeledett a kocsihoz.

Woronyeczky herczeg megrezzent,

— Ö az, szólott magában, s halálsápadt lön, mig egész testében remegni kezdett.

A nő és a férfi villámgyorsan szálltak be a kocsiba, mig a harmadik alak a kocsis mellé ült a bakra.

— Ö az — ö az — meghalok, hörgé a herczeg, s támolygó léptekkel indult saját kocsijához.

A kocsis látta feléje közelgő gazdáját, gyorsan elébe robogott.

A herczeg imbolygó léptekkel tartott a kocsi felé s majdnem élettelenül dölt kocsijába.

— Haza parancsol herczegséged? kérdé öt a kocsis.

— Látod azt a kocsit ott? s a rohanó kocsi felé mutatott.

— Látom.

— Tehát gyorsan utána, ne téveszd el szem elöl.

A herczeg magára huzta a kocsi ajtaját s hátra hanyatlott a kocsiban.

A kocsis a lovak közé csapott s iramodott a futamodó kocsi után.

Már jó két óra hosszát tartott a hajsza s bár Woronyeczky kocsisának lovai kitünöek voltak, nem birták elérni az elöttük villám gyorsan száguldó bérkocsit.

A kocsi hirtelen megállott. A kocsis beszólt a kocsiba.

— Képtelen vagyok elérni a lovammal a kocsit.

Woronyeczky felriadt álmodozásából.

— Mit mondasz? kérdé kocsisától.

— Nem birom öket utolérni.

— Az teljesen felesleges is, csak követned kell s nem szabad, hogy szem elöl téveszd öket.

— De hát hova menjünk, hisz már rég kiértünk a városból.

— Debreczenbe, felelt a herczeg.

— Debreczenbe, szólt ámulva a kocsis s ismét a lovak közé csapott.

— Nem értem, dörmögött magába a kocsis, ezek a nagyurak csakis magukra gondolnak, ha ilyen messzire kerekedett kedve kocsizni, legalább megmondhatta volna, hogy vigyek takarmányt. Különben, ha baj lesz, majd megfizet a herczeg, gondolá s folytatta a hajszát.

Woronyeczky kocsija mindig nyomába járt az üldözött kocsinak. Egész éjjel szüntelen kocsiztak, mig nem a kocsis beszólt a herczegnek a kocsiba, hogy lovai már nem birják követni az elöttük még mindig kitartó gyorsasággal robogó kocsit.

— Megállj, szólt Woronyeczky, pihentesd hát öket egy nehány percz.g s aztán folytassuk utunkat.

A kocsis megállitá lovait.

Az egyik ló erre ledölt, nagyon fáradt volt.

A kocsis nehány perczig nyugodni engedé, aztán ostorával ütni kezdé a lovat.

A ló a kocsisnak csapásai alatt meg se mozdult, a kocsis leszállt ülöhelyéről, rosszat sejtett, nem csalódott, az egyik ló kiadta páráját.

— Fogd ki, szólt a herczeg, s folytassuk utunkat a másikkal.

A hajnal lassan pirkadni kezdett.

A késedelem miatt az üldözöttek egérutat nyertek s az üldözök szemei elöl eltüntek.

— Nem látom öket, herczegséged, szólott a kocsis, hogy most megálltunk, sikerült nekik elillanniok.

— Nem tesz semmit, szólt a herczeg, tudom, hogy merre tartanak, nem sokára mi is oda érkezünk.

A nagyon elfáradt lóval egy falusi csárdához értek.

Woronyeczky itt egy lovat vásárolt, mig a másik jól megetetve pihenhetett.

Két órai késedelem multán ismét megindultak.

Ezután is azonban csak lassan haladhattak elöre, mert az egyik ló sehogysem akart az elöbbi vágtatásba futni.

Igy történt, hogy késő este lön, midön a Debreczen határán levő „Ella“ lakhoz érkeztek.

30. fejezet.

Aniella a titkos nyaralóban.

Csendes kis házikó volt az, melyben Aniella Debreczenben lakott.

Az összes cselédség egy inasból és egy ügyes szakácsnéból állott.

A házikó csendes volt, lakói mindnyájan nyugodtak.

Aniella hálószobájában egy titokzatos álarczos alak állt, s lassan költögetni kezdé a ház urnöjét.

— Ki az? kiált fel az álmából felriadt Aniella.

— Csendesen, szólt az álarczos, jó barát az, ki most nálad van. Kelj fel, mert férjed hivat.

— Férjem, Miczislávom, de hát hol van ö?

— Az „Ella“ lakban, ott találhatod öt.

— De hát hol van az az „Ella“ lak? szólt kételkedve Aniella.

— Egy óra járásnyira innen.

— Nos hát, mért nem jön ö ide, ha látni óhajt, vagy baja esett neki? oh szólj idegen, szólj gyorsan.

— Eltaláltad urnöm, férjed Woronyeczky Miczisláv herczeg sulyosan meg van sebesülve, s ha látni akarod öt még az életben, ugy siess, s ne habozz egy perczig sem.

— Oh szegény férjem, édes Miczislávom, rebegé Aniella s gyorsan magára vetett egy nehéz ruhadarabot.

— Mehetünk, szólt Aniella, s minden feltünés nélkül elhagyták a házat.

A ház elött egy bérkocsi állott.

Aniella rögtön felismerte a pesti bérkocsit s szive hevesen dobogni kezdett.

— Ezzel jöttünk Pestről, szólott az idegen, s miután

nem birta ki a herczeg a kocsi rázást, megszállott a nyaralóban, mely állitólag egy barátjáé.

Aniella most nézett először a férfiu arczába, s megdöbbenéssel vette észre rajta az álarczot.

— Miért hord kegyed álarczot? kérdé megütközéssel, s ki ön, ha szabad kérdenem?

— Én, herczegasszonyom, — férjének barátja vagyok, nevem Szamalkin lovag.

— De hát miért hord álarczot?

— Politikai szereplésem igy kivánja, elégedjék meg ezzel, herczegnöm.

Aniella félni kezdett, sejtette, hogy nem igaz dologban jön az álarczos férfi, s egész testében remegni kezdett.

— Uram, szólt Aniella az álarczoshoz, ön férjem barátjának mondja magát, mindenesetre tartozik óhajomnak eleget tenni.

— Mindenesetre, válaszolá az álarczos.

— Nos tehát, én mint barátjának neje, arra kérem önt, hogy vigyen vissza lakásomra.

— Ah, ah, mondá az álarczos, ön tehát kételkedik bennem?

— Bocsánat uram, ha őszinte kell, hogy legyek, tudja meg, hogy én kételkedem abban, miszerint férjem Debreczen közelében van.

— De herczegnöm, hogy gondolhat ön ilyenre? Esküszöm, hogy férje az „Ella“ lakban van.

— Miért hát ez az álarcz? kérdé a herczegné.

— Az maradjon örökké az én titkom.

— Tegye oh kérem, tegye meg kivánságomat, miután nem bizom önben, kisérjen vissza lakásomra.

— Miután herczegasszony nem bizik bennem, teljesüljön akarata, térjünk vissza lakására. De mit mondjak a beteg herczegnek?

— Oh kérem ne gyötörjön.

— Fordulj vissza, szólt az álarczos a kocsisnak.

A kocsis visszafordult.

Aniella megnyugodott

— Köszönöm uram, ön lovagias ember.

— Feltétlenül, mondá az álarczos s hirtelen egy kis üvegcsét tartott Aniella elé, Aniella hadonázó kézmozdulatot tett, nem tudta, mit akar az álarczos idegen.

Aniella az üvegcse tartalmát akaratlan magába szivta s fejében csakhamar bódultságot vett észre.

— Oh Istenem, végem van, kiáltott fel a herczegnő s feje imbolyogni kezdett, s kis vártatva az álarczos karjai közé dült, ki óvatosan körülkarolá a herczegnét.

— Fordulj Pista, kiáltott az álarczos a kocsisra.

A kocsis engedelmeskedett.

— Hajts, a mint birsz, nógatá az álarczos a kocsist.

A kocsis a lovak közé csapott s egy rövid negyedóra mulva egy pompás kis nyaralóhoz értek.

Ez volt az „Ella“ lak.

A kocsi megállott.

A hatalmas erejü álarczos átkarolta az alvó nőt s egy könnyü mozdulattal leemelte terhét a kocsiról s csakhamar eltünt vele a nyaralóban.

A nyaraló ajtaja hirtelen feltárult s a titokzatos álarczos eltünt benne terhével.

— Hála Istennek, hogy sikerült, szólitá meg az álarczost a kapu nyitója, nagyon sokat idöztél, már azt hittem, hogy eredménytelenül jártál.

Az álarczos némán intett.

— Hát a másik megjött-e már?

— Még nem, szólt az elöbbi hang, de valószinü, hogy nemsokára ö is megérkezik.

A másik alatt a titokzatos férfiak Woronyeczky herczeget értették.

— Hova vigyem a herczegnöt? kérdé az álarczos.

— Tán bizony nem kellemes a teher néked, szólt szemrehányólag az elöbbi titokzatos hang.

— Hagyjuk a szellemeskedést — egyáltalában nincs kedvem most arra.

— Hozd utánam a herczegnét Lőrincz, mondá Erdössy Sándor, ki egy különös bosszut forralt a szegény Aniella és férje Woronyeczky herczeg ellen.

Lőrincz, kit már régen ismerünk, egy pompásan berendezett szobába vitte Aniellát s elhelyezte öt a pamlagra.

E perczben a nyaraló elött bérkocsi állott meg.

— Itt van, megérkezett, ez ő, szólott örvendezve Erdössy Sándor, — hisz minden pompásan sikerül.

E szavak után Erdössy Sándor kirohant a szobából, hogy a jelenetet végig nézze a földszint egy ablakából, a mely a kapu elött játszódott le.

— Itt vagyunk, szólt a bérkocsiból kilépö férfi s a nyaraló kapuja felé tartott, s meghuzta annak csengöjét.

A csengö éles hangon sokáig hallatszott.

Kis várlatva a kapun megjelent egy alak.

— Ki van kint, szóltak belülről.

— Én, szólott egy rekedt hang.

— Ki az, én nem ismerem hangodat jámbor.

— Jó barát van idekinn, csak nyiss ajtót, szólt Woronyeczky herczeg, ki épen most érkezett meg az „Ella“ lakhoz.

Az ajtó nyilott s a herczeg gyorsan belépett.

— Mi tetszik? kérdé a kapus.

— Az „Ella“ lakban vagyok, ugy-e bár?

— Nem téved, válaszolt a kapus.

— A ház urával óhajtok beszélni.

— Az nem lehet.

— Mért nem?

— Mert most nem fogad.

— De ha a pokol ezer ördögei is ellenzik, én beszélni óhajtok uraddal.

— Ez lehetetlen.

— S vajjon miért?

A kapus hallgatott.

— Hát miért nem szólsz?

— Mert nem szabad, válaszolá emez.

— S vajjon miért nem?

— Az az én titkom.

— Titkodat én is tudom.

— Vajjon? kérdé bámulva a kapus.

— Igen.

— Nos hát?

— Nos hát, mondá felbőszülten Woronyeczky herczeg, itt közönséges nőrabló lakik, eljöttem, hogy megtanitsam öt, s ezzel a kapust mellén lökve, befele akart hatolni a nyaralóba.

— Hohó nem, igy nem játszunk, szólt a kapus, ki iszonyu erővel ragadta meg a herczeget ugy, hogy az bámulva hátrált egy két lépést.

— Látom, szólt hozzá a herczeg, hogy férfi vagy a talpadon, s erőd ritka, éppen azért kérlek, ne ellenkezz, inkább követelj tőlem a mit akarsz, csak engedd meg, hogy gazdáddal beszélhessek.

Woronyeczky herczeg mélyen zsebébe nyult, s onnan egy marék aranyat s papirpénzt vett elő.

— Fogadd el, mondá, ez mind a tied, csak engedj gazdádhoz, mert meg akarom ölni öt.

A kapus egész hidegen vette magához az elébe tartott pénzt s rejté azt zsebébe.

— Gazdám megparancsolta, hogy most senkit se engedjek hozzá s én első sorban gazdám szolgája vagyok.

— Eh hagyjál, szólt a herczeg ingerülten s a lépcsön felfelé akart haladni, de a kapus hatalmas karja maradásra kényszerité.

A kapus a herczeg füléhez hajolt s egy pár szót sugott neki. K. 75.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— Ember, hát ne gyötörj, engedj szabadon.

— Nem lehet.

— Parancsolom, mondá a herczeg erőszakosan.

— Nem lehet, mondá nyugodtan a kapus.

— De hát miért nem?

A kapus a herczeg füléhez hajolt s egy pár szót sugott neki.

— Azt tudom, mondá ingerülten a herczeg, hogy nő van nála, hisz ép ezért jöttem én, hogy a gyalázatos nőrabló kezei közül kiszabaditsam öt. Mert tudd meg ember, e nő az én feleségem.

— A felesége? mondá tettetett csodálkozással a kapus.

— A feleségem, igen, érted-e már, hogy miért kérlek oly régen, hogy engedj be már lakosztályába, hadd ölöm meg a gyalázatos nőrablót.

— Ah uram, ön mindenesetre téved. Uram a nőt nem rabolta, kivel most nem rég érkezett Pestről.

— Miből gondolod ezt?

— Nem gondolom, de tudom.

— Beszélj tovább, kiáltá a herczeg.

— Ha tetszik, hát beszélhetek, e nő, kit most gazdám Pestről magával hozott, neki régi kedvese.

— Régi kedvese, orditá magánkivül a herczeg.

— Igen, igen.

— Hazudsz gazember, az nem lehet.

— Hisz nem először van itt e nő gazdámnál, mondá a kapus s megvetően mosolygott.

— Ereszsz, ereszsz, kiáltá magánkivül a herczeg, de a kapus markos karjai nem engedék öt.

— Uram, szólt komolyan a kapus, átérzem önnek fájdalmát, de mondok önnek valamit.

— Szólj, szólj.

— Hogy neje hütlenségéről meggyőződjék, módot fogok önnek nyujtani.

— Hogyan?

— Ha csendesen viseli magát, folytatá a kapus.

— Akkor, vágott szavába türelmetlenül a herczeg.

— Akkor, akkor nagyon sokat fog ön láthatni, a miről meggyőződhetik neje hütlenségéről.

— Csendes leszek, mondá tompán Woronyeczky herczeg.

— Én állásomat vesztem, ha ön lármázni fog s meglehet róla győződve, hogy a legkisebb neszre a kapu előtt fogja magát találni.

A herczeg az utóbbi szavakat már nem is hallotta, ösztönszerüleg követte a kapust.

A kapus felvezette őt az emeletre, több szobán áthaladva egy sötét szobába értek.

— Foglaljon itt helyet, de legyen csöndes, mert máskülönben...

— Jól van, mondá gyorsan a herczeg, csendes leszek.

— Várjon tehát reám, mindjárt visszajövök.

Woronyeczky herczeg helyet foglalt a sötét szobában s a kapus gyorsan távozott.

Országos Széchényi Könyvtár

31. fejezet.

Lazáre.

Midön Lazáre ájultságából magához tért, rémülten pillantott maga körül.

— Hol vagyok? mi történt velem?

— Semmi, felelé az orvos, ön hirtelen rosszul lett és elájult, de most már nincs semmi baja.

— De hol vagyok? kérdé Lazáre.

— A miniszter ur palotájában. Már körülbelül egy negyed órája, hogy ájultan fekszik.

— Oh hát nem börtönöztek be? kérdé Lazáre.

— Ugyan hová gondol, szólalt meg most a miniszter, ki vendégeivel körülállta a pamlagot, hol Lazáre fe-

küdt, hiszen itt van barátai körében, s nem a magyarok közt.

— Legyen teljesen nyugodt, szólalt meg ekkor Auerborn Károly gróf is, ne féljen semmit, se a magyaroktól, se mástól.

Lazáre merev szemekkel bámult Auerbornra.

— A sok izgatottság megártott neki, mondá az orvos a miniszterhez.

— Legyen nyugodt, szólt ujra Auerborn, önt nem fenyegeti semmi veszély.

Lazáre lassanként magához tért. Felállt s járni kezdett. A vendégek jókedvét azonban a közbejött baleset annyira lecsillapitotta, hogy lassanként távozni kezdtek.

Végre Lazáre is ajánlotta magát s távozott. Ugyan e pillanatban távozott Auerborn Károly gróf is.

Leszaladt a lépcsökön s éppen a kapunál utólérte Lazárét.

Lazárénak a kapu egyik szárnyába kellett kapaszkodnia, hogy ujra össze ne roskadjék, midőn Auerbornt mint egy rémet ujra meglátta.

— Uram! nekem önnel beszélni valóm van. Előre is kijelentem azonban, hogy részemről semmiféle bántódásnak nem lesz kitéve. Nyugtassa meg magát, mert én nem fogom önt átadni a törvénynek, hogy itéljen ön felett.

— Mit akar tehát velem? miért üldöz? kérdé félénken Lazáre.

— Mindenekelőtt küldje haza kocsiját, s jöjjön velem egy kissé, ezuttal ugyan nem a Dunára megyünk, mert félek, hogy önnek talán ujra kedve kerekedne engem egy kis fürdőben részesiteni, mit különben el kell ismernem, hogy most sokkal kellemesebb lenne, mint akkor volt, jelenleg juniusban vagyunk, s igy a viz valamivel melegebb.

Lazáre arcza halotthalvány lett e szavakra.

— Bocsásson meg, rebegé Lazáre.

— Mindenek előtt mondja meg, mi inditotta önt erre a nemes felebaráti tettre, hogy ön engem a másvilágra küldjön.

— Egy szerencsétlen pillanat volt, higyje el, egy örült perczemben tettem.

— Ez mindenesetre sulyos érv ön mellett. Tehát ön akkor örült volt. Ezt nem is tudtam. S mondja csak, midőn pénztárczámat elvette, akkor is örült volt?

— Gróf ur! Ön kegyetlen! Én rendkivül sokat vétettem ön ellen, s talán máskülönben is sok bünöm van, de esküszöm önnek, hogy ezentul megjavulok.

— Egy megtért bünös száz igaznál többet ér, mondja a biblia. Kiváncsi vagyok, milyen lesz ön uj szerepében.

— Megengedi gróf ur, hogy én egy dologra emlékeztessem?

— Beszéljen báró ur! mondá gróf Auerborn gunyosan.

— Emlékszik-e ön még arra a napra, midőn ön hozzám jött tartozását letörleszteni?

— Emlékezem.

— Mit mondott ön nekem akkor?

— Valószinüleg megköszöntem a szivességét, hogy pénzt kölcsönözött nekem. Másra nem emlékszem.

— Ön azt mondta, hogy szerfölött nagy kedve van játszani.

— Ah igen, kezdek emlékezni.

— Ön mindenáron kártyázni akart.

— Fájdalom!

— Én önt lebeszélni igyekeztem.

— És nem fogadtam meg tanácsát ugy-e? Pedig ha tudtam volna, hogy mennyire vesztemre kártyázok, istenemre nem mentem volna el Megyváryhoz.

— Elég az hozzá, hogy ön nem hallgatott reám, s mi mindketten elmentünk a Megyváry játékterembe kártyázni.

— S nekem ördögi szerencsém volt.

— Én meg folyton vesztettem. Tudja, hogy mennyit vesztettem az nap?

— Valóban nem emlékszem már.

— Körülbelül egy fél milliót. S tudja, hogy e fél millió kinek a tárczájába vándorolt?

— Kiváncsivá tesz!

— Minden pénzemet ön nyerte el.

— Ah most már értem. Ön a legkönnyebb eszközhöz folyamodott, hogy pénzét visszaszerezze. Kirántotta pisztolyát s reám lött. Hathatós és könnyü eszköz, bár nem mondhatnám, hogy mindig a legveszélytelenebb is.

— Esküszöm önnek, hogy nem azért tettem.

— Nem azért tette. De hát miért?

— Jövömről volt szó.

— Jövőjéről?

— Igen. A pénznek legnagyobb része, mit eljátszottam, nem az enyém volt.

— Hanem kié?

— A kormányé.

Auerborn gróf felkaczagott.

— Talán a kormány azzal bizta önt meg, hogy a kormány részére játszék. Uram, nemes báró uram, ön valóban kezd érdekes lenni.

Lazáre homlokán a hidegveriték gyöngyözött.

— Gróf ur! legyen türelemmel kérem és hallgasson meg.

— Beszéljen, én hallgatok. Azt hiszem hallgatásom ellen nem is lehet kifogása. Hiszen ha beszélni akartam volna, ön már rég az önt megillető helyén ülne.

— Én a pénzt, mondá Lazáre, azért kaptam, hogy azzal Erdélybe menjek és ott az oláhokat segélyezzem a magyarok ellen.

— És ön ezt a pénzt is eljátszotta.

— Egy krajczár vagyonom se maradt. Még annyi pénzem sem volt, hogy elutazhassak Bécsből.

— Önnek tehát mindenáron pénz kellett.

— Igen, pénz mindenáron. Mert ha a kormánynak tudomására jutott volna a dolog, jól tudom, hogy egy hajam szála sem görbült volna meg, de pályámnak örökre vége szakadt volna, érti gróf ur, örökre.

— Értem! mondá Auerborn Károly gróf gunyosan.

— S miután . . . . .

— S miután, vágott közbe Auerborn, ön azt nem akarta, hogy pályájának idö elött vége szakadjon, jónak látta, ha az én pályámnak vet véget idö elött. Ön valóban igen ügyes férfiu.

— Gróf ur! ön engem rosszabbnak gondol, mint a milyen valóban vagyok; higyje el, én csak szerencsétlen vagyok. Szerencsétlenségem okozója mind csak egy nö volt.

— S ki ez a nö? kérdé Auerborn Károly gróf élénken.

— Dragon grófné.

— Ah a szép Dragon grófné. De hisz ö egy rebellis nö, ki a mgyarokhoz szegödött, valóban nem értem, hogy tudja ön összeegyeztetni politikai nézeteit Dragon grófné magyar érzelmeivel. Hiszen a szép grófné a legbuzgóbb hive Kossuth Lajosnak, a magyarok jelenlegi kormányzójának. De engedje meg uram, hogy én nem értem, mi köze van Dragon grófnénak az ön gyilkossági kisérleteihez.

— Én e nöt örültem szerettem, de ö mindig gyülölt engem. Érette akartam magasra emelkedni, minél magasabbra, mert csak igy reméltem, hogy elérhetem a szép grófné kezét.

— Most már kezdem érteni önt. Tehát ezért akarta ön, hogy mindenáron, még egy gyilkosság árán is megmentse magát. De remélem, hogy most már, miután ön báró, a szép grófné csak engedni fog önnek, s neje lesz.

— Téved gróf ur.

— Tévedek?

— Igen. Dragon grófné szivét már elhóditotta egy más, egy magyar ifju.

— S ki ez a magyar ifju?

— Ez ifju Málnássy Béla.

— Ugyanaz ugy-e, ki önt elfogatta és majdnem a vérpadra juttatta, ugyebár?

— Igen. Ez az ifju borzasztó egy leleményes ember. Hü emberünket, Verő Aladárt is behálózta.

— Hogyan?

— Távoli rokonságban lévén Verővel, elvezettette magát Windischgrätzhez, ki öt szolgálatába fogadta, szolgálatát azzal kezdte, hogy engem elfogatott.

— Derék ifju lehet az, mondá Auerborn éles gunynyal.

Lazáre nem tett megjegyzést a gróf ezen szavaira.

Érezte nagyon is jól, hogy mennyire igaza van a grófnak. Ö bünös volt, nagyon bünös.

Ha csak még ez volna az egyetlen büne. De ezenkivül még két gyilkosság terhelte lelkét.

— Gróf ur ön most már fogja érteni, hogy milyen helyzetben voltam, midön egy örült perczemben fegyverem felemeltem ön ellen. Oh, ha akkor gróf ur, nem hajlok hivására...

— Ön tehát még engem vádol, utoljára talán én vagyok az oka annak, hogy ön kegyeskedett a fejembe egy golyót röpiteni.

— Isten mentsen gróf ur, hogy én a bünös, még vádolni is mernék valakit, csupán a sorsot vádolom, mely oly végzetesen játszott közbe.

— Tisztelt Lazáre ur! nemes báró ur! Hallja meg tehát végső szavam. Elhatározott szándékom, hogy önt meg fogom büntetni. Nem adom át a törvényszéknek, hanem én fogok önnel végezni. Legyen azért nyugodt, én

nem fogok az ön testébe golyót röpiteni, de azért büntetésem rettenetes lesz! Most Isten önnel.

Ezzel Auerborn Károly gróf a faképnél hagyta Lazárét.

* * *

Több idő telt el ez események óta, de Lazáre folyton izgatottabb lett.

E közben Auerborn ugyanis megnösült, s ugy látszik, a büntetésről megfeledkezett.

Lazáre ezen esemény óta sehol sem volt látható. Azt mondták, embergyülölő lett.

Nem járt sehová, s ő sem fogadott senkit.

* * *

Auerborn Károly gróf pedig élvezte a mézes hetek gyönyöreit, boldog volt, nagyon boldog.

Elfeledkezett mindenről, csak nejének és nejéért élt.

Oh ő nagyon is megérdemelte e nagy boldogságot!

Országos Széchényi Könyvtár

32. fejezet.

A jósnő.

A sok zug utcza között, melynek száma napról napra kevesebb lesz, fekszik egy ismeretesebb utcza, mely hosszu ideig emlékezetes lesz Bécs város lakossága előtt és ezen utczát „Sisak utczá"-nak nevezték.

Ebben az utczában állott egy ház, melynek második emeletét egy Weber Judith nevü nö lakta, kinek titokszerü foglalatossága baljóslatu hirt szerzett neki.

Weber Judith rendesen a kártyavetést gyakorolta s jósolt a kéz vonásaiból, megfejtette az álmokat és nem létezett előtte semmi titok, melynek ő a nyitjára nem bukkant volna.

De a jóslás mellett ö titkos gyógyszerek készitésével is foglalkozott és pedig oly sikerrel üzte ezt a mesterséget, hogy a bécsiek nagy része bölcsnek tartotta.

Tudott olyan italt készíteni, melytől három napig ellehetett altatni valakit s az ilyen bájitalt ö két aranyon adta.

Elbeszélésünk idejében a jósnö által lakott ház elöszobájának ajtaján egy komornyik egyenruhát viselö fiatal ember különös módon zörgetett.

Nehány másodpercz mulva belülröl gyenge léptek zaja volt észrevehetö.

Az ajtó rostélyzatán egy nö dugta ki a fejét s a következö szavakat mondá:

— Te vagy Ferencz?

— Én, felelé a kérdezett.

Az ajtó megnyilt minden ujabb szóváltás nélkül s az érkezö egy tágas, de alig butorozott szobába jutott, innen egy terjedelmesebb terembe, melynek kinézése rémes benyomást keltett.

A falak vérpiros kárpitokkal voltak behuzva, s a függönyök, székek mind vérpiros szinüek valának.

A butorzat egy nagy feketére festett tölgyfa asztalból állott, mellette vérpiros szinnel bevont székek állottak.

Az asztalon kártyák s mindenféle a jósláshoz tartozó tárgyak voltak elhelyezve.

Az ablak elött egy állványon egy jól megnött, szeliditett bagoly állott, szomorun tekintgetve szét a szobában.

Az egyik széken egy fekete macska aludt.

A termet, mely egészen sötét volt, egy két kanóczczal ellátott vörös gömbbe helyezett mécses világitotta meg.

A jósnö maga mintegy harminczkét éves lehetett s arczvonásai meglehetösen szépek valának.

Weber Judith hosszu vörös ruhát viselt, melyet egy kékes szinü zsinórral kötött a derekához, a ruha csuk-

lyája vállain lógott, s ugy volt készitve, hogy a csuklyával bármely pillanatban elrejthette képét.

Ferencz, a látogató talán öt évvel is fiatalabb volt nála.

Arczvonásai semmi különöset sem árultak el. Szakálla, bajusza nem volt, mert arcza teljesen ki volt borotválva.

Mintaképe volt az igazi komornyiknak.

— Mi hozott téged ide Ferencz? s miért feledkeztél meg tiz nap óta lakásomról? Már azt gondoltam, hogy hütelen lettél és valami csinos leányba szerettél bele.

— De hogy is szerettem én bele valakibe, mondá Ferencz, hanem nem jöhettem.

— Nem jöhettél? s miért nem jöhettél Ferencz?

— Folyton az uram mellett kellett tartozkodnom.

— S miért?

— Miért, mert igy parancsolták.

— Különös parancs.

— Én is különösnek találom, de uram nehány nap óta teljesen megváltozott, igen, már meg kell, hogy valljam neked, hogy gazdám báró Lazáre ő méltósága aligha meg nem fog örülni.

— Megörülni, de az Istenért miért? kérdé a jósnő.

— Azt nem tudom, de ugy veszem észre, hogy mindinkább kezdi veszteni az eszét. Egész nap szobáiba rejtőzik, s nekem mellette kell állnom. Folyton fél. Éjjel pedig fel-fel kiált álmában, gyilkosokat, börtönt emleget.

— Borzasztó, suttogá a jósnő.

— Azután folyton fél.

— Kitöl s miért?

— Egyszer kihallgattam magán beszédét, folyton a következő szavakat suttogá: Oh Auerborn, oh Auerborn.

— Te Ferencz, nem ez az Auerborn, ki több ideig eltünt Bécsből?

— Ugyanaz.

— Te, én azt hiszem, hogy gazdád és Auerborn rejtélyes eltünése közt némi összefüggés van.

— Miből következteted?

— Ugy-e, hogy Auerbornról azt mondták, hogy meggyilkolták?

— Igen, te csak nem azt akarod mondani, hogy az uram gyilkolta meg, hiszen Auerborn maga vallotta a bíróság előtt, hogy egy párbaj ügy tartotta vissza oly soká a fővárostól.

— Lehet, de én azt hiszem, hogy Auerborn ezt csak azért tette, mert különös czéljai vannak vele.

— Lazáre báró ur ma hozzád fog jönni, hogy jósol neki, akkor talán kicsikarhatnád a titkát.

— Mikor jön el Lazáre? s honnan tudja, hogy én itt lakom?

— Én figyelmeztettem öt reád kedvesem.

— Ezt helyesen tevéd.

— Miért?

— Ki tudja, milyen jövedelmező titoknak jutunk ez által birtokába.

— Te valóban nevetséges vagy, mit gondolsz, miféle titoknak jöhetnél nyomára?

— A nagy urak életében sok fekete pont van.

— Az lehet, de egy oly nagy tekintélynek örvendő férfiu életében, mint az enyémnek, nincsenek.

— No majd megtudjuk.

Ebben a pillanatban csengettek az előszoba ajtaján.

A jósnő álarczot vett magára, félre tolta az ajtón levő kis rostélyzatot s a nyiláson belülről odaszólt az érkezőnek:

— Mit kiván ön?

Egy komor, reszkető hang felelé:

— Én Weber Judithot keresem.

— Mit akar ön?

— Tanácsot kérni öntől.

— Miféle ügyben?

— A jövömet akarom megtudni.

A jósnö e szavak után felnyitotta az ajtót.

— Ön jó helyre jött. Én Weber Judith jósnö vagyok. De kérem, egy perczig várjon itt az előszobában.

— Szivesen várok, mondá Lazáre, mert ő volt az ujjonan érkezett.

A jósnö ezzel az ugynevezett „vörös terem"-be ment, s itt Ferenczhez fordulva, a következőket mondá:

— Ez ur, ki jött, valószinüleg gazdád, tehát nézz, rejtőzz el valahol, nehogy észrevegyen.

Ferencz ugy tett, mint kedvese, a jósnő mondá. Hirtelen elosont.

A jósnő pedig kinyitotta az ajtót és Lazárét bevezette a veres terem melletti szobába, melynek sajátságos komor szinezete láthatólag megrenditette Lazárét.

— Ha kegyelmes uram fél, mondá a jósnö az érkezőnek, ugy távozzon, én nem tartóztatok vissza senkit, önnek még van ideje, visszavonulhat. Még nem vagyunk a jósló szobában.

Lazárét felingerelték e szavak. Idegesen intett kezeivel.

— Én nem félek, egyáltalában nem szokásom a félelem, szólott büszke magatartással és erős hangon.

— Akkor üljön le, mondá a jósnő és egy veres posztóval bevont széket tolt vendége elé, és nyugodja ki magát. Látom, hogy ön ingerült és föl van hevülve.

Lazáre gunyosan mosolygott s kezeivel tagadólag intett.

— Én jövömet akarom megtudni asszonyom, ne fecséreljük tehát az időt üres szóbeszéddel.

— Önnek igaza van uram, de figyelmeztetnem kell, hogy jövőjét csak az esetben tudhatja meg, ha teljesen nyugodt fog lenni.

— Mit tegyek tehát? kérdé Lazáre.

— Üljön nyugodtan egy darabig és beszélgessünk, s aztán, ha kinyugodta magát, majd jósolni fogok önnek.

— S meddig fog ez tartani?

— A mig izgatottsága elmult uram!

— Jól van, mondá Lazáre, s komoran bámult szét a szobában.

— Mondja csak kegyelmes uram, szólalt meg ujra a jósnö, hisz ön a jóslatokban?

— Asszonyom, engedjen meg nekem, de én nem azért jöttem ide, hogy ön kérdéseket adjon nekem. Önt Bécs város leghiresebb jósnöjének tartják, a ki bizonyos jelekből a jövöbe lát, s tudja mindenkinek a multját.

— Akkor tehát várjon, azonnal megtudja a jövendöt. Bemegyek a veres terembe s ön várni fog, mig csengetek.

Ezzel a nö eltünt.

Lazáre bosszankodni kezdett. Aranynyal fizette meg látogatását s ime a jósnö, kinek se arczát, se fejét egyáltalán nem láthatta, mert vörös ruhájának a csuklyája teljesen eltakarta, még szeszélyeskedik vele.

Végre csengetés hallszott s ugyanakkor megnyilt elötte az ajtó, mely a veres terembe vezetett.

Lazáre haragtól kigyult arczczal lépett be s szemrehányásokat készült tenni a jósnönek, de a szemei elött kitárult látvány borzalmassága elhallgattatá.

Papi csuhához hasonló vörös ruhába öltözve, vállára omló ösz hajakkal állt elötte egy nö, kinek arcza ólom szürke volt, mintha a sirból kelt volna ki, arczai beesettek voltak.

Lazáre nem tudta, hogy vajjon ugyanaz a nö állott-e elötte, kivel az elöbb beszélt, vagy más.

Szolgája meglehetösen rémesnek és ijesztönek irta ugyan le a jósnöt, de erre Lazáre nem igen hallgatott.

A látvány, a mi most eléje tárult, megdöbbentette.

Lazáre egy halotti ábrázatot látott maga elött.

— Mit akar tölem ez az ember! szólitá meg a jósnö ijesztö hangon, ki már annyi szép virágzó életet fosztott ki és rabolt meg. Mit akar tölem ez a gyilkos?

Lazáre nem volt az az ember, a ki éppen árnyékától is megijedt. A veszélyben ugyan meglehetösen gyáva volt, de most hirtelen feltalálta magát.

Sokkal okosabb ember volt, sem hogy a jóslatokban hitt volna, s ha mégis eljött magának jövendöt mondatni, azt inkább annak lehet tulajdonitani, hogy rendkivül nyugtalan, izgatott lévén, szerette volna valaki ajkáról jövöjét hallani, habár mindjárt egy jósnö ajkairól is. Ö ugyanis kedvezö hireket akart hallani, s azt hitte, hogy a jósnö ilyeneket fog mondani.

S ez neki jelen állapotában jól esett volna.

De midön a gyilkos szót a jósnö ajakáról meghallotta, megdöbbent.

De azért rögtön feltalálta magát. Hátha csak közönséges csalóval van dolga, ki rá akar ijeszteni. Éppen azért gunyosan felelt.

— Édes anyókám, soha se komédiázzon velem! Reám az ilyesmi nem hat. A jövendöt mondja nekem.

— Jól van! hát tudd meg a jövöt, esztelen bolond, kiáltá a jósnö.

— Halljam tehát, dörgé Lazáre.

— Homlokodon a büntény bélyegét látom, mondá a jósnö.

— A büntény bélyegét, kiáltá Lazáre, az izgatottság tetöpontján. Asszony, még egyszer mondom neked, hogy a jövöt akarom hallani.

— Én látom, folytatá az asszony, a te megbüntetödet, én látom rém alakjában, mint a lecsapó héját gróf Auerborn Károlyt.

Mintha a villám sujtott volna le, ugy megrémült e szavakra Lazáre.

De csakhamar magához tért ámulatából és pisztolyt rántott elő.

— Hitvány asszony, le foglak lőni, ha még egyszer ily ostobaságokat beszélsz nekem.

— Én igazat mondtam, mondá a jósnő, ujra figyelmeztetlek, hogy óvakodjál gróf Auerborntól.

Erre Lazáre az öreg nő felé rohant.

— Ez az asszony valami módon kitudta titkomat. De hát honnan tudja? Elég az, hogy tudja. Megfogom öt semmisiteni, gondolá magában.

Lazáre már egészen a jósnőhöz ért, midön az megragadta karját s utját állta.

— Félre innen hitvány ember! örizkedjék szentségtörő kezekkel érinteni engem, ki szent. Lángok lövellnének elő bünös fejedre.

Lazáre kissé megállapodott. Hirtelen egészen megváltozott arczczal nézett a jósnőre, mintha ennek az arcza felébresztette volna figyelmét.

— Ha olyan veszélyes, akkor örködni fogok, hogy önhöz lépjek, mert semmi esetre sem szeretnék a lángok martalékává lennem. De én nem is hittem, hogy önnek oly öreg nő létére — ily erős karjai legyenek.

E szavakkal Lazáre átölelte a jósnő derekát, ki hiába ellenkezett vele.

— Az ördögbe, kiáltá Lazáre, hiszen önnek egészen fiatalos tagjai vannak.

A nő mindenáron szabadulni igyekezett Lazáre ölelő karjai közül.

De ez vaskezekkel tartá öt átölelve. Hirtelen megtapogatta a nő halántékát, s valami keménységet érzett ott, mintha rugóhoz nyult volna.

A jósnő hamar elrántá fejét, de a gróf kezében egy müvészileg készitett álarcz maradt.

S az ijesztő halotti ábrázat helyett egy teljes virág-

jában levő csinos női arczot látott, mely kigyulladt volt a haragtól, nem várt leleplezése miatt.

De alig nézhetett egy nehány másodperczig a jósnő arczába, már is kábultan összerogyott.

A jósnő ugyanis valami erős szagu folyadékot locscsantott Lazáre szeme közé, mitől ez elájult.

Ezzel kiszaladt a szobából, s Ferenczhez sietett, ki egyik mellék szobában volt.

A jósnő hamarosan elmondta a történteket.

— Akkor, mondá a szolga, uramnak lelkét csakugyan valami nagy bün nyomja. Lazáre álmaiban folyton Auerbornt emlegette.

— Jöjj a szobába s igyekezzél haza szállitani uradat s lesd ki, ha lehet, még jobban titkát. Mert eddig voltaképpen mi semmit sem tudunk, csak gyanitunk.

— Ne félj kedvesem, egy hét alatt tisztában leszek urammal. De most mit is csináljak?

— Legelőször is rendelj bérkocsit s szállitsd haza.

— De ha fölébred...

— Ha fölébred nem fog tudni az egész dologból semmit, csak homályos sejtelmei lesznek az egészről, de tisztán semmire fog emlékezni.

— De mit mondjak otthon a többi szolgáknak?

— Ejnye, hát oly kevéssé vagy leleményes. Azt mondod, hogy utközben rosszul lett, s te haza szállitottad, ennyi az egész.

Ferencz átölelte kedvesét, a jósnöt.

— Azt hiszem, mi mindketten igen boldogok leszünk még. Uramnál valami „rothad“. Egy hét, s mi urak leszünk, még pedig gazdám kegyelméből.

— Csak eszes légy Ferencz és okos.

— Ne félts engem semmitől.

— De most menj és szállitsd haza uradat.

Ferencz lesietett a lépcsökön, egy bérkocsit rendelt,

aztán karjaiba vette egy másik megbizható ember segélyével s levitte az emeletről.

Az utczára érve, szerencséjükre egy emberi lelket sem láttak.

Hamar betették öt a kocsiba. Ferencz melléje ült, s odaszólt a kocsisnak, hogy oly gyorsan a mint csak tud, hajtson haza.

A kocsis lovai közé csapott s a kocsi gyorsan haladt Lazáre palotája felé.

---

33. fejezet.

Málnássy Margit küldetése.

Kossuth Lajos megbizta Málnássy Bélát, hogy az oroszok kikémlelése végett a határra induljon, azt azonban semmi esetre át ne lépje.

— És most növére számára is volna egy megbizatásom. Kérem mondja meg neki, hogy még a mai nap folyamán elvárom.

Málnássy Béla ezzel meghajtotta magát és távozott.

Alig telt bele egy óra, midön Málnássy Margit jelent meg Kossuthnál.

— Isten hozta! szólott Kossuth. A szép napoknak már vége van. A veszély közelg. Az oroszok óriási erővel jönnek át a határon.

— Mi azért győzni fogunk, kiáltá Málnássy Margit lelkesült hangon.

— A megbizás, mit készülök önnek adni, szerfölött nehéz lesz, mely az összes leleményességét igénybe fogja venni; azonfelül szerfelett veszélyes is. Önnek Galicziába kell mennie.

Málnássy Margit feszült figyelemmel hallgatta a kormányzó szavait.

— Ép azért önnek kiséretet is fogok adni, a magyar

határig el fogja kisérni fivére Béla, a határon tul talán Dragon grófnéval együtt könnyebben s veszélytelenebbül müködhetnének.

— Fivérem már utra kelt, hogy a felső vidéket a határig kikémlelje, válaszolá Margit.

— De ily hamar? kérdé Kossuth. Valóban nem tudom, hogy mit bámuljak jobban fivérénél, nagy sikereit vagy buzgóságát. De azt valóban rosszul tette, hogy önt nem várta meg. Kettőjüknek, illetve, ha Dragon grófné is elvállalja a feladatot, hármuknak sokkal kellemesebb lett volna e kellemetlen utazás.

— Kormányzó ur! Ugyis csak a határig mehettünk volna együtt, mert Galicziában már okvetetlen el kell válnunk egymástól és külön-külön irányban folytatni müködésünket.

— Igaza van.

— A mi Dragon grófnét illeti, ő rendkivül eszélyes és ügyes nő, s kormányzó ur a legszerencsésebb választást tette, midön öt megbizta, hogy Galicziában a helyzetet kikutassa.

— Ha jól vagyok értesülve, ugy a szép grófnénak Galicziában rendkivüli nagy összeköttetései vannak.

— Igaza van kormányzó ur!

— Igy vagyok értesülve lovag Hettenau Olivértől.

— Galicziában a grófné nem csak családi összeköttetései folytán ismert, hanem mint volt szinésznő is rendkivül kedveltségnek örvendett. A lengyelek lelkesültek érte, mondá Málnássy Margit.

— Csupán egy aggaszt, mondá Kossuth Lajos.

— Szabad tudnom, hogy miért aggódik kormányzó ur?

— Az ön életét féltem.

Málnássy Margit elpirult.

— Ne féltsen kormányzó ur! A feladat veszélyes, de azt hiszem, életem nem forog koczkán. Hiszen Galicziába

megyek, hol lengyelek vannak, a lengyelek pedig ép ugy gyülölik az oroszokat, mint a magyarok.

— Ebben igaza van, mondá Kossuth, de ne feledje, hogy Galiczia osztrák tartomány, s hogy az egész tartomány körül van véve osztrák kémekkel, a legborzasztóbb kémrendszer müködik ott. Különösen leveleire vigyázzon, melyeket a legujabb titkos jegyek által irja. Ismeri-e ezt?

— Ismerem, viszonzá Málnássy Margit.

— S ki volt benne a mestere? kérdé Kossuth nyájasan.

— Lovag Hettenau Olivér, viszonzá Margit.

— Ah, a mi derék örnagyunk.

— Hogyan, a lovag már örnagy?

— Éppen az ön idejövetele előtt irtam alá a kinevezést, itt van, olvassa el.

Margit olvasá:

„Lovag Hettenau Olivér huszár századost, Debreczen város katonai parancsnokát jeles érdemei elismeréseül soron kivül örnagygyá léptetem elő, s neki a második osztályu nagy vitézségi rendet adományozom.“

Kelt Debreczenben 1849.

Kossuth Lajos
Magyarország kormányzója.

— A lovag valóban méltó e kitüntetésre.

— Igen, mondá Kossuth. Alig van vitézebb katonám és rettenthetetlenebb emberem. Valóban bámulatos, mit képes ez a fiatal ember végrehajtani.

Margit szeme felvillant az örömtől.

— Engedje meg, kormányzó ur, hogy én személyesen adhassam át neki ez iratot, mondá Margit, hiszen mint kormányzó ur tudni fogja, mi egy házban lakunk.

— Tudom, válaszolá Kossuth, ön, a lovag és Lydia

herczegnő együtt laknak. Szegény herczegnőt valóban sajnálom, hogy önnek most el kell, hogy hagyja.

— A kötelesség és a haza mindenek előtt áll, mondá Málnássy Margit.

— Igaz, viszonzá Kossuth, a kötelesség az első, de Lydia herczegnőt mégis sajnálom.

— Mi van férjével Dénessyvel? Már oly régen nem hallatszik róla semmi hir.

— Férje Damjanich táborában van, s éppen most irt nekem Damjanich, hogy nevezzem ki századossá. A fiatal tiszt eddig mindenhol kitüntette magát személyes bátorsága és vitézsége által.

— Ismerem őt jól, mondá Málnássy Margit.

— Azonnal aláirom századosi kinevezését a fiatal főhadnagynak.

Ezzel Kossuth Lajos tollat vett elő, s aláirta a kinevezést.

— Kivánja talán olvasni a levelet, mit Damjanich irt felőle?

— Ha kormányzó ur megengedi.

— Itt van! Olvassa!

Málnássy Margit olvasá a levelet, mely következőkép hangzott:

„Mélyen tisztelt kormányzó ur!

Egy ujabb kinevezést terjesztek ön elé. *Dénessy* fiatal főhadnagyról van, ki egyike a legtehetségesebb és legmerészebb tisztjeinknek.

Budavár ostrománál hősiessége csodákat mivelt, egyike volt az elsőknek, ki megmászta a várfalakat és a merre járt, kardja halált osztogatott.

Szinte vádolom önmagamat, hogy előterjesztésével mindeddig késtem.

De a magyar közmondás is azt tartja, hogy a mi késik, nem mulik.

Kérem tehát a kormányzó urat, irja alá századosi kinevezését, s egyuttal bátor vagyok öt a nagy vitézségi érdemrend III. osztályára elöterjeszteni.

Higyje el kormányzó ur, hogy Dénessy e kitüntetést megérdemli.

Kelt Pesten 1849. május hó végén.

Hazafias üdvözlettel

Damjanich János

tábornok.“

— Ha e levelet Lydia herczegnő látná, szólott Málnássy Margit.

— Vigye el neki, mondá Kossuth, s mondja meg neki egyuttal, hogy már én kineveztem századossá és a vitézségi nagy éremmel is kitüntettem.

— Lydia oda lesz az örömtől.

— S mondja meg neki, folytatá beszédét Kossuth, hogy miután lovag Hettenaunak amugy is szüksége van egy helyettesre, ki vele, mint Debreczen katonai parancsnokával a munkát megossza, szolgálattételre egyelőre Debreczenbe rendelem.

— Kormányzó ur valóban nagyon kegyes.

E pillanatban Dragon grófnét jelentette a szárnysegéd.

— Vezesse be a grófnét, mondá Kossuth.

Dragon grófné belépett és Kossuth Lajost üdvözölvén helyet foglalt.

Kossuth előadta Dragon grófnénak is tervét, ki a legnagyobb örömmel vállalkozott a kém szerepére s még inkább megörült, midön meghallotta, hogy Málnássy Margit utitársa lesz.

Aztán még abban egyeztek meg, hogy Dragon grófné meg tartja nevét, mig Málnássy Margit magát Galicziában

— a mennyiben szüksége lesz reá — Szkaldniczky Ellának fogja megnevezni.

Ezzel mindketten elbucsuztak Kossuthtól, ki szerencsét kivánt nekik nehéz feladatukhoz.

* * *

Málnássy Margit lakására érvén, első dolga volt Lydia herczegnőhöz sietni.

— Két hirt kell közölnöm veled édes Lydiám!

— Te távozni fogsz ugy-e bár, s engem itt hagysz egyedül.

— A kötelesség szólit, szólt Málnássy Margit, s örömmel megyek, de annál fájóbb szivvel válok meg töled.

Lydia herczegnő könnyezni kezdett.

— Ne sirj édes Lydiám, egy örömhirt is mondok neked, nagyon örvendetest.

Lydia könnybe borult szemekkel pillantott Margitra.

— Kossuth Lajos, hazánk nagy fia, a nemzet kormányzója férjedet századossá nevezte ki, s egyuttal a harmadik osztályu vitézségi éremmel tüntette ki.

Lydia szemeiben az örömsugár villant fel.

— A kormányzó egyuttal volt szives, Damjanich levelét nekem átadni, hogy neked kézbesitsem, melyben a hös tábornok férjedről ir. Itt a levél, olvasd el.

Lydia mohón kapott a levél után, melyben imádott férjéről, Dénessyről volt szó.

Lydiát örömmel és büszkeséggel töltötte el a levél tartalma.

— Oh bár csak egy pillanatra is láthatnám férjemet, sóhajtott fel Lydia.

— Ohajod hamarabb fog teljesülni mint gondolnád.

— Hogyan? kiáltá Lydia, én férjemet látni fogom?

— Mint mondám, hamarabb mint gondolod.

— Oh az lehetetlen, sóhajtá Lydia, hiszen férjem távol van. Ő nem hagyhatja el a tábort.

— Kossuth Lajos férjedet, — mondá Margit, ki a legörvendetesebb hirt utoljára hagyta, hogy annál nagyobb meglepetést és örömet szerezzen a sokat szenvedett Lydiának — szolgálattételre Debreczenbe osztotta be s már egy-két nap mulva itt lesz ölelő karjaid közt.

Lydia felsikoltott.

— Oh ég! tehát ezt az örömet is megengedted nekem érni! Oh Kossuth Lajos, valóban ő egy imádásra méltó férfiu.

Málnássy Margit arcza vérpiros lett Lydia herczegnő eme szavaira.

— Igen ő imádásra méltó! jegyzé meg Margit is halkan.

S lelkén egyszerre átvonult egész élete története.

Hiszen ő egykor rajongással szerette azt a férfiut, kiért bármely pillanatban koczkáztatta volna életét.

S oh ez érzelem, bármily reménytelen volt is, még most se halt ki szivéből.

Nem fog az kihalni soha.

De már ott volt egy más férfiu képe, ki önkénytelenül szivébe lopódzott, bármennyire is küzdött ellene Málnássy Margit.

S ki volt e férfiu?

Az olvasó már tudja. A nemes és lovagias Hettenau Olivér volt az, ki Margit szivében mind nagyobb tért nyert.

Néma csend állott be.

Mind Margit és Lydia herczegnő saját érzelmeikkel voltak elfoglalva.

Lydia férjét látta már, s Margit szemei előtt folyton két alak lebegett.

Az egyik férfiu alakját gloria sugározta be s Margit csak tisztelettel és hódolattal tudott ez alakra lelki szemeivel tekinteni.

Ez alak, mely képzelődésében megjelent dicsfénytől övezve, Kossuth Lajos volt.

A másik alak egy nemes deli férfiu képét mutatta. Szemei szomoruságot árultak el s kérön pillantottak Málnássy Margitra.

E szomoru férfiu lovag Hettenau Olivér volt.

E pillanatban kopogtatás hangzott az ajtón.

— Szabad! szólott Lydia.

Lovag Hettenau Olivér lépett be.

Arcza szomoru volt és szemei mély bánatot árultak el.

— Éppen most hallottam a kormányzó urtól, hogy ön Margit távozni készül, mondá a lovag, s hangja oly szomorun rezgett, mintha egy hallottat bucsuztatna el.

— A haza szent ügye távozni készt, mondá Málnássy Margit, és szemeibe egy titkos könnycsepp lopódzott.

— Oh bár oly boldog lehetnék, hogy én is önnel mehetnék, szólott Hettenau. Mintha egy sejtelem azt sugná nekem, hogy én önt soha sem látom többé, mintha valami azt sugná nekem, hogy önt veszély fenyegeti, nagy veszély.

Margit még jobban elkomorult. Bánatosan csüggeszté le szép fejét.

Lydia herczegnö zokogott.

— Ne féltsen engemet, szólt remegö hangon Margit, én szembeszállok a veszélyekkel, bármily alakban is jöjjenek azok. De önnek itt kell maradnia, hogy örködhessék Lydia felett. Hiszen ön legjobban tudja, hogy mily veszélyek fenyegetik Lydia herczegnöt, Dénessy barátunk nejét.

— Tudom, szólt Hettenau, s meglehet győzödve kedves Margit, hogy én életemmel és véremmel helyt fogok állani Lydia herczegnöért.

Lydia odarohant a lovaghoz, s erösen megszoritá kezét.

— Köszönöm, köszönöm, rebegé Lydia, valóban, önt az isten küldte hozzánk. Én soha sem fogom meghálálhatni azt, mit ön velem tett.

— Én csak kötelességemet teljesitettem, mondá Het-

Az ajtó megnyilt, s azon Dénessy lépett be. K. 76.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

tenau lovag, én csupán azt tettem, mit hasonló körülmények között mindenki meg tett volna. Hálára tehát éppen nem vagyok érdemes.

— Ön tulszerény, mondá Málnássy Margit, önmagától minden érdemet meg akar tagadni.

— Önök tulbecsülnek engem, mondá Hettenau. Én csak egy igaz ember vagyok, ki szereti a jót és gyülöli a gonoszt.

— De mi elfelejtettük önt üdvözölni, mondá Málnássy Margit, ujabb elöléptetéséhez. Üdvözlöm önt örnagy ur.

— Legyen üdvöz, szólt Lydia herczegnö is, bocsássa meg feledékenységünket, mikor a szomoru dolgok mellett a kellemes hirekröl teljesen elfelejtünk.

Lovag Hettenau Olivér, ki már örnagyi egyenruhába volt öltözve, s mellén rendjel csillogott, mélyen meghajtá magát és kezet csókolt a hölgyeknek.

— Tereljük el szomoru gondolatainkat, szólt a lovag Lydia herczegnö felé fordulva, s nyomjuk el szivünkben a fájdalmas érzést, mit bennünk Málnássy Margit, hön szeretett barátnönk távozta kelt. Engedjék meg, hogy egyetmást elmondjak önöknek a legközelebbi napok eseményeiböl.

Málnássy Margit és Lydia herczegnö kérdöleg pillantottak a lovag felé.

— Ujabb diadalt arattak a magyar seregek? kérdé Málnássy Margit és szemeiben ujra felvillant a tüz.

— Ellenségeink mindenfelé futnak, mondá Hettenau Olivér, s a nyilt mezön, mig az orosz segitség meg nem érkezik, nem mernek szembe szállni velünk. De annál inkább müködnek titokban.

— A fekete kabinetet érti ön?

— Azt, mondá Hettenau Olivér, s ezuttal egy ujabb sikertelenségemröl kell önnek számot adnom.

— Sikertelenségröl? kérdé Málnássy Margit. Bocsás-

son meg lovag, de szavaiban kétkednem kell. Az ön lépteit mindig a siker szokta koronázni.

— Ön ismét tulbecsül engem Margit, mondá a lovag, s bármily jól esik is az nekem, fájdalom, ezuttal csakugyan sikertelenségről kell beszélnem.

— De hát mi történt? kérdé Málnássy Margit.

— Igéretemhez képest egész Debreczen városát felkutattam, de Clarisse, a mi közös ellenségünk nyomára nem birtam akadni. Azt az átkos kigyót ugy látszik a a föld nyelte el, vagy egy köpenyeg birtokában van, melyet ha fel vesz mint a mesékben szokott elöfordulni, láthatatlanná lesz. Megyváry és Lőrincz urak is kisiklottak kezeim közül.

— A jó madarak ugy látszik észrevették a veszélyt, s idejekorán elrepültek, mondá Málnássy Margit.

— Fájdalom, önnek igaza van, viszonzá Hettenau. Ellenségeink elillantak. De azt hiszem, sejtem, hogy hová mentek.

— Hová? kérdé Margit izgatottan.

— Pestre!

— De hát miért?

— A kormány, éppen most értesültem Kossuth Lajostól, legközelebb átteszi székhelyét Pestre, miután onnan az ellenség kitakarodott s Budavárát Görgey bevette.

— A kormány Pestre költözik? kérdé Margit.

— Oda, viszonzá Hettenau, s a kormányzó ur éppen megbizott, hogy hozzam azt tudomására, levelét vagy tudositásait tehát egyenesen Pestre küldje, mert a mig ön Galicziába ér, a kormány már rég Pesten lesz.

— S ön itt marad? kérdé Margit.

— Én szintén követem Kossuthot. Debreczen katonai parancsnoka Dénessy százados lesz, mig a kormányzó máskép nem intézkedik.

— Lydia, tehát te Debreczenben maradsz? mondá Málnássy Margit.

— A kormányzó ugy intézkedett, hogy a főbb tisztek nejei és családjai, a mennyiben Debreczenben érzik magukat legbiztosabbnak, egyelőre itt maradjanak. Ép azért Debreczenben egy lovas és egy gyalog századot fog Dénessy kezeire bizni Kossuth.

— A kormányzó gondoskodása valóban mindenre kiterjed, mondá Lydia.

— A kormányzó, folytatá beszédét Hettenau, mindig a hazára és mások felett aggódik. Valóban soha sem láttam oly férfit, ki maga magát teljesen számításon kivül hagyja. De én bucsuzom. Ön már valószinüleg kedves Margit, indulni készül.

Nem fárasztjuk az olvasót a bucsuzás részleteinek leirásával, elég az hozzá, hogy Málnássy Margit és Dragon grófné, az itt elbeszéltek után nem sokára kocsira ülve elhagyták Debreczent.

* * *

Két nap telt.

Lydia herczegnö magányosan, komoran ült szobájában.

Ekkor hirtelen felnyilt az ajtó.

Lydia felsikoltott. Az ajtón Dénessy lépett be századosi egyenruhában.

34. fejezet.

Az ördögök mulatnak.

Woronyeczky herczeget egy sötét szobában hagytuk el, az „Ella“ nyaralóban, a hol megigérte, hogy csendesen fogja magát viselni.

Woronyeczky egy karosszékbe vetette magát s türelmetlenül várta a visszaérkező kapust, de az nem érkezett.

Türelmetlen lett, több mint egy félórája, hogy gondolatokba merülve ült a nyaraló sötét szobájában, körülötte semmi nesz, semmi zaj nem hallatszott.

Egyszerre csak édes zene hangjai üték meg fülét. A zene mintha távolból jött volna, mélabus volt, de isteni.

— Ah, ah, szólt Woronyeczky, ily zenét már rég nem hallottam, vagy tán még soha. Woronyeczky ösztönszerüleg felemelkedett ülőhelyéről, s a sötétben tévedező lépteit arra irányzá, a merről a bájos távoli zene hangjai hallszottak.

Már egy két szobán keresztül botorkált, a midön egy átellenben fekvö ablakból gyenge fény ömlött elébe. Önkénytelenül arra nézett.

A zenei hangok egész közelről hallatszottak. Woronyeczky lassan egész közel lopódzott az ablakhoz.

A zene elhallgatott.

Üvegek, tányérok csörömpölése volt hallható.

Woronyeczky látta az ablakon keresztül a férfiakat, kik az asztal körül most végezték estebédjöket.

Hirtelen megnyilt az ajtó, a mely közelében a herczeg állt. Rajta a kapus lépett be.

Alig tett egynehány lépést előre, midön a sötétben Woronyeczkyvel összeütközött.

— Ki az? kérdé a kapus.

— Én vagyok, szólt a herczeg susogva.

— Az istenért, menjen gyorsan buvóhelyére, rögtön jönnek a vacsoráról. Jöjjön gyorsan, mondá a kapus a herczegnek. Woronyeczky engedelmeskedett.

Egy szük folyósóba értek.

— Ön itt marad, szólt parancsolólag a kapus, ők erre fognak jönni s ön láthatni fogja öt, s ezzel egy szobába vezette a herczeget, melyből a folyósóra ablak szolgált. Az ablakon finom függöny lógott alá. A szük folyósó meg volt világitva, de a szoba, honnan a herczeg az érkezőket leste, sötét volt.

Alig állott fel leshelyére a herczeg, a midön a szük folyósón léptek zaja hallatszott.

Egy idegen férfi karján feleségét, Aniellát látta be lebbeni.

Woronyeczky fejéhez kapott. Az meleg lett, szédülni kezdett s egy tompa jajjal a szőnyegre roskadt.

Nem soká fekhetett igy, a midön a kapussal találta magát szembe, ki, miután felkölté öt önkénytelen álmából, igy szólt hozzá:

— Uram kövessen engem.

Woronyeczky hallgatagon követte a parancsoló szavu kapust.

Egy kivilágitott szobába érkeztek.

— Ha neje hütlenségéről meg akar győződni, meg kell igérni, hogy csendesen viseli magát.

— Ide nézzen, szólt a kapus és egy ajtó zárjára mutatott, a melyből a kulcs hiányzott, s a kulcslyukon egész kényelemmel lehetett a szoba belsejébe látni.

Woronyeczky hallgatott s midön a kapus a kulcslyukat megmutatta, lehajtá fejét oda s mintha megigézték volna, lábai meggyökereztek az ajtó háta mögött, dereka megdermedt, s szemei a kulcslyukon fásultan néztek egy pont felé. Lelke testében lassu halált halt.

A másik szobában poklát látta a herczeg. A szeretett,

kedves nő hütlenségét, a vad sors megengedé, hogy saját szemeivel tapasztalja. Aniella, a bájos angyal, kit ártatlanságában a tündérek mellé helyezett eszményi világában, rosszabb sok más nönél. De a herczeg nejét bálványozta — s ő igy, ily kegyetlenül megcsalta öt.

Ott ült Aniella egy kereveten, oldala mellett egy eleven sátán.

A férfi hizelgett neki, s ö fogadta hizelgéseit.

Most egymásra borulnak, ajkuk érik egymást.

— Jaj, nem birom tovább, hörgé Woronyeczky s egy tompa morgással hátradült az ajtó mögött.

A kivilágitott szoba mellett, hol a herczeg hütelen nejét leste, egy kisebb szoba nyilott.

Ebből az oldalszobából három férfi ugrott elö, a midön a herczeg fájdalmas szivgörcse következtében aláhanyatlott a padlatra.

A három férfi egészen közel lépett a herczeghez, ki halotthalvány volt, arczizmai fájdalmasan vonaglottak.

— Mit szóltok hozzá? kérdé az egyik férfi halkan a kettötöl.

— Ugy-e a tréfa jól sikerült?

— A herczeg szentül meg van győződve, hogy a nő, kit a kulcslyukon keresztül neje ruháiban látott, felesége.

A suttogó férfi, ki e szavakat mondá, kárörvendve nevetett, nevetése hasonló volt egy örültéhez.

A két férfi megborzadt, s hidegen nézték a szivgörcseiben még mindig vonagló férfiut.

— Nos mondjátok, jól tud-e fizetni Erdössy Sándor?

A két férfi hallgatott.

Csend lett.

Erdössy kérdöen nézett barátaira.

— Méltó vagy hozzánk, szólott az egyik férfiu, kiben Megyváryra ismerünk.

A másik férfiu, kit Woronyeczky viselete ugy megha-

tott, hogy szólni se birt, Lörincz volt, ki megsokalta a dolgot, s lehajolt a herczeghez, s homlokát dörzsölni kezdé.

— Hagyd öt, mondá kemény, parancsoló hangon Erdössy, nem vagy te nő, ne érzékenykedj, hisz megigérted nekem.

Lörincz azonban rá se hallgatott ez eleven sátánra, s a herczeg szive tájékát kezdé dörzsölni keze melegével.

— Te az én házamban vagy, mondá Erdössy s vállon ragadta Lörinczet, parancsolom neked, hogy hagyd abba kegyeletes szándékodat, s ezzel vállon ragadta a herczeg mellett térdelö Lörinczet.

Lörincz bámulva nézett az emberi alakjából kivetkezett férfiura, s lassan felemelkedett a herczeg mellöl.

— Tudd meg, hogy egykoron én e szenvedések százszorosát éltem át ébren, a midön az oltár mellöl titkos jegyesemet e földön letrengö féreg vezette el, akkor több kint szenvedtem, mint a mennyit a hatalmas egek valamennyi ördögeinek szabtak.

— Ah ugy! kiáltott fel Lörincz, e férfiu tehát arádat rablá el szivedtöl.

— Ah, igy már értem. Hisz akkor kezet foghatunk, körülbelül egy sors vezetett együvé.

— Hogyan, hát te is igy jártál?

— Igen, mondá egy mély sóhaj kiséretében Lörincz.

— De most elég, szólt Erdössy, vonuljatok félre, e férfiunak élni kell, mindjárt felébresztem, a kinok, melyeket részére én szabtam, még csak most kezdödjenek.

Gyorsan vett elö zsebéböl egy üvegcsét, abból néhány csöppet a tenyerébe öntött s megdörzsölte vele a herczeg szive tájékát.

A herczeg csakhamar felébredt.

Szemeit tágra nyitá.

— Hol vagyok? kérdé bámulva.

— Csitt, szólt halkan Erdössy.

A herczeg lassan eszmélni kezdett.

— Tudom már, tudom már, s feltápászkodott a szönyegről. Erdössy segitette.

— Köszönöm jó ember, köszönöm, kérlek vezess innen a fájdalmak hazájából.

Erdössy karját nyujtá a herczegnek, s a herczeg Erdössy karján elhagyta a szobát, a melyben földi kinjai megkezdödtek.

— Kérlek bocsáss a szabadba, kéré a herczeg titkos kisérőjét.

Erdössy a kapu felé vezette a herczeget.

— Jobb lett volna neked ide nem jönnöd.

— Nem, nem, mondá a herczeg fájdalmasan, jobban van ez igy.

A kapu megnyilt s a herczeg kitántorodott azon.

Erdössy egy perczre megállt.

Iszonyu érzések tomboltak az emberi érzésekből kivetkezett férfi keblében, ennyi szenvedés látásával nem elégedett meg.

— Jön a második felvonás, az, mely sokkal érdekesebbnek igérkezik, mondá ördögi mosolylyal. Jöjjetek!

Zsebéből egy kulcsot vont elö, s kinyitá az ajtót, a mely mögül pár percz előtt Woronyeczky szenvedéseinek tárházát lesé.

— Elég, szólt a szobába lépö Erdössy a két alakhoz, kik a vett vacsora után egész kéjjel engedték át magukat a szerelemnek.

A nö, kit a pamlagon Woronyeczky a férfi mellett Aniella ruhájába látott, egy vidéki szinésznö s oldala mellett a férfi, pedig egy kosza szinész volt.

— Szerepeteket nagyszerüen játszottátok, megvagyok veletek elégedve. Most következik a második felvonás, s ha ez is oly jól sikerül, megduplázom az igért bért.

A szinészek örömmel ugráltak fel helyökről, távolról sem sejték, hogy előttük bár megfoghatlan uri szeszély két embernek mily iszonyu, s elviselhetlen kinokat fog okozni.

A szinészek a szoba hátsó részébe vonultak, gyorsan ruhát cseréltek.

A szinésznö csakhamar kifogástalan uri dáma lett, mig a férfit egy képrajz után kezdték álarczolni.

Lörincz, ki mint tudjuk egy alkalommal Kossuthot is kitünően utánozta Kleofás komornyik előtt, valóságos müvészetet fejtett ki, hogy a kosza szinészből az imént távozott Woronyeczky herczeget alakitsa.

A képrajzot folyton kezében tartá s a hosszu hajzat, mit Woronyeczky herczeg állandóan viselt, egy párisi fodrász mühelyéből került ki. A bajusz egészen utánozata volt Woronyeczkyénak. Most az arcz kifestéséhez fogott Megyváry, a mit oly müvészettel vitt véghez, hogy miután a szinész Woronyeczky ruhájához hasonlóba öltözött, Erdössy s Lörincz bámulva álltak meg egy perczre a szinész előtt.

— Mily tökéletes, mondák Erdössy s Megyváry majdnem egyszerre.

Erdössy nem soká nézte öket, hanem egy csengöt nyomott meg, a szinészek elértették ezt s ismét helyet foglaltak a kereveten.

Erdössy s barátjai gyorsan távoztak a szobából s az ajtót rázárták a szinészekre.

---

35. fejezet.

Második felvonás.

— Menjünk, szólt Erdössy társaihoz, keressük fel a szép herczegasszonyt.

A három férfiu a nyaraló földszintje felé tartott volt, kit az álarczos a nyaralóba csalt.

Aniellát a titokzatos álarczos elaltatá, a mennyiben álomport szivatott fel vele.

Mig férje Woronyeczky herczeg, a kinok legmaróbbjait átélé a nyaralóban, addig Aniella önkivületlen feküdt a nyaraló egy földszinti szobájában.

Erdössy s társai elértek a szobához, hol Aniella még mindig önkivületlenül feküdt.

Az ajtón kopogás hallatszott, a kopogásra nem feleltek belülről.

— Jertek hát, szólt Erdössy, lépjünk be.

A szoba, a hova a három férfiu lépett, egy zöldes színü lámpával volt megvilágitva.

— Nézzétek a menyei alakot, alszik, szólt Erdössy, mig társai mohó szemekkel nézték az alvó delnöt.

Erdössy megfogta a szép nő kezét, s üterét, valamint halántékát gyengén végig simitá egy folyadékkal.

Aniella néhány percz multával megreszketett mint a ki mély álomból kel fel.

Tévedező pillantással nézett maga körül, aztán bámulva mintegy álmában nézett az előtte álló férfiura. Azután ismét behunyta szemét.

— Ébredjen asszonyom, szólott Erdössy Sándor, ki most álszakállal volt ellátva, hogy Aniella meg ne ösmerje.

Aniella azonban, ki e hangban ismerősre vélt találni, ijedten ugrott fel fekhelyéről.

— Erdössy — Sándor, kiáltá szakadozottan Aniella, te gyötröm.

Erdössy Sándor az álszakáll alatt elhalványult. Aniella bizonyára csak hangjáról ismeré fel öt, mert mindez ideig, mig szólott, szemeit behunyva tartá.

— Herczegnö, ön téved, szólt hangját elváltoztatva Erdössy. Aniella felnyitá szemeit s bámulva nézett a szakállas férfiura.

— Hol vagyok, rebegé Aniella.

— Férjéhez közel, viszonzá Erdössy.

— Oh hát vezessen férjemhez.

— Nem nagyon fog örülni viszontlátásán.

— Hogyan, oly nagyon beteg, oly nagyon sebesült, hogy felépülésére nincs remény?

— Éppen nem, viszonzá emez, férje egészséges, semmi baja nincs.

— De hát akkor nem értem önt uram, szavai oly titokzatosak, szóljon kérem, az égre kérem, miért hozzattak ide?

Erdössy hallgatott.

— Nos uram, ön nem szól, kérem ne kinozzon tovább.

— A ház volt gazdája, kezdé hazugságait Erdössy, kitöl a herczeg, az ön férje, e nyaralót vette, végtelen haragosa Woronyeczky herczegnek.

— S vajjon miért? kérdé álmélkodva Aniella.

— Azt nem tudom.

— Folytassa kérem, folytassa, kéré az ismeretlen férfit a herczegnö.

— Tehát a nyaraló volt gazdája mint mondom, felakarja ön elött fedezni férje hütlenségét.

— Férjem hütlenségét, kiáltá Aniella.

— Igen, férje hütelen.

— Hütelen, ismétlé Aniella, oh hisz az lehetetlen.

— E házban tarja kedvesét s most is nála idöz.

— Férjem, sikoltá fájdalmasan Aniella.

— Igen férje, viszonzá az álarczozott Erdössy.

— Ezt nem hihetem.

— Pedig meggyőződhetik róla, ha akar.

— Akarok, mondá elhaló hangon Aniella. Itt valami végzetes tévedés lehet, susogá magában.

— Bár igy volna, mondá Erdössy résztvevő hangot erőltetve.

— Menjünk hát.

— A hogy parancsolja herczegnő, s mindketten megindultak ama szobába, hol ezelőtt egy félórával Woronyeczky herczeg győződött meg neje hütlenségéről.

Néhány percz multán Aniellát látjuk az ismert ajtó előtt, a mint a kulcslyukon keresztül szivja magába a szerelmi csalódottak mérgét.

Aniella a kulcslyukon keresztül az első pillanatra felismerte Woronyeczky herczeget, látta, mint dédelget ölében egy kitünő izléssel öltözött nőt.

— Miczisláv, sikolta a herczegnő oly hangosan, hogy a szobában lévő két szinész összeborzadt.

A három férfi, ki az ördögi mulatságot rendezé, összenéztek, Megyváry s Lőrincz hideg borzongást éreztek, csupán Erdössy ajakán vonult végig kéjes érzés.

A herczegnő férjének nevét emlitve öntudatlan omlott a szönyegre.

— Vége a második felvonásnak, mondá sötéten Erdössy.

— Nemsokára meghivlak benneteket a harmadik felvonásra, mondá fásultan tekintve maga elé, s aztán megbeszélhetitek, hogy melyik volt megrenditőbb.

Erdössy gyors léptekkel sietett Aniellához, megragadá az egykoron imádott nőt, unokatestvérét.

Az elájult nő nem ellenkezett. Erdössy Sándor megcsókolá, talán utoljára.

36. fejezet.

A megcsalt férj.

Woronyeczky Miczisláv herczeg támolyogva hagyta el a nyaralót, hol összetört élete, hol féreg lopodzott lelkébe, mely véghetlen kinosan mardosta szivét.

— Oh Istenem, de hát lehetséges volna az, talán álmodom.

Egy órája, hogy össze-vissza botorkált a vidéken.

Egyszerre csak feleszmélt, körülnézett.

Debreczenben találta magát.

— Hátha valami végzetes hasonlatosság vagy hamisság e dolog, gondolá.

— Mindjárt meggyőződöm a valóról, elmélkedék a herczeg.

Ha Aniella nem hűtelen, akkor öt okvetlen lakásán kell lelnem, de hát hisz az ugy is fölösleges, szemeim nem tévedtek, ő volt az, Aniella volt az, kit az átkozott nyaralóban láttam.

Eközben meggyorsitá lépteit.

Kis vártatva elérkezett a házhoz, hol nejének ideiglenes házat bérelt Debreczenben.

A ház csukva volt és csöndes, odabenn a cselédség nyugodni látszott, Woronyeczky herczeg megkerülé a házat s ügygyel-bajjal a kerti rácson keresztül mászott.

A kerten keresztül haladva Aniella lakosztályához ért.

Az ajtó nyitva volt, Woronyeczky herczeg megrezzent.

Gyors elhatározással lépett a szobába, odabenn csend volt, a cselédség aludt.

A herczeg gyufát gyujtott, ennek világánál meglátott egy gyertyát, azt is megyujtotta.

Pihegö kebellel hatolt beljebb a szobába.

Tekintette Aniella ágyára esett.

Az ágy üres volt.

— Hát mégsem csalódtam, hát igaz volna, ö hütelen, ö megcsalt.

Aztán rendre járta a szobákat, de nejét sehol nem találta.

A herczegen hideg borzongás vonult végig s tévedezö léptekkel és sebzett lélekkel hagyta el hütlen neje házát.

Visszatántorgott a helyre, hol bérkocsiját hagyta s aztán elhagyta a tájékot, mely szerencsétlenségének szülöhelye volt.

Már pirkadni kezdett, midön bérkocsisa véletlenül a nyaraló elött hajtott.

A herczeg tévedezö pillantást vetett a nyaralóra, s szivét mintha egy mérges nyil érte volna, ugy érezte ezt, a midön a nyaraló homlokzatán a pirkadó világosság mellett e feliratot olvasá „Aniella lak".

— Hajts! kiáltá a herczeg a kocsisnak, hajts gyorsan, mert a szivem meghasad, mormogá magában, de ezt már a bérkocsis nem hallotta.

Erdössy, a mint kábult kedvesén bosszuját kitölté, elégedve ragadá meg Aniellát s a már ismeretes bérkocsin Aniellát lakásába visszavivé.

— Itt járt valaki, szólott Erdössy Megyváryhoz, ki vele volt.

A gyertyát a herczeg égve felejté.

— Pedig, szólt Megyváry, mikor a herczegnöt magammal vittem, gyertya nem égett.

— Tán a férje, a herczeg járt itt?

— Az meglehet, szólt Erdössy. Aniellát, ki még mindig alélt volt, lefektették nyughelyére, a melyet csak kevéssel ezelött üresen látott.

— Oh, ha csak egy néhány perczczel késöbb talál

meggyőződni neje hüségéről, mily sok keservnek vette volna elejét.

De a sors másként határozott, s midőn Aniella ismét otthonában volt, férje már jó távol volt Debreczen határától.

Erdössy és Megyváry, mint a kik munkájukat jól elvégezték, a gyertyát elóltva, csendesen lopództak ki a házból, felültek a reá várakozó bérkocsira, s visszahajtattak a nyaralóba.

Erdössy egyenesen a szinészeket kereste fel, kik ütött, kopott ruhájokban várták már öt.

— Ti e dologról hallgatni fogtok, s tárczájából öt százast olvasott a szinészeknek.

A szinészek nem is sejték, hogy a mai eljátszott szerepökkel mily tátongó sebet vágtak két szerető szivbe.

Az ördögi szövetségesek körülülték még az ebédlő nagy asztalát, s folyt a bor a jó pecsenye mellett.

A szinész végtelen jó kedvben volt, s bohóczkodásaival meg-megnevetetté Megyváryt és Lőrinczet.

Erdössy feltünö csendes volt, ugyszintén a szinésznő is.

A szinésznő, ki nő létére gyengébb szivü volt, jóllehet ő maga nem érté a ma éjjeli komédiát, mégis valamit sejtett; a sikoly, melyet az ajtón kivül hallott, roppant gyanus volt előtte, s valami nagyon rosszat sejtett. Azt azonban, hogy ők eszközei voltak Erdössy Sándor boszszujának, s hogy ily módon s velük bosszulta meg Woronyeczky herczeget, azt távolról sem sejtette.

A szinésznő alig várta, hogy megszabaduljon a nyaralóból, hol bizony szép összeget kerestek ugyan, s mégis oly kényelmetlenül érezték magukat.

— Térjünk nyugalomra, szólt Erdössy Sándor, a házigazda, ti pedig, szólt a szinészekhez, szintén elmehettek.

A nő örömmel ugrott fel helyéről, míg a szinész, csak a parancsnak, de nem örömest engedelmeskedett.

A színészek leérvén a nyaralóhoz, szemeiket bekötötték, s a bérkocsiba ülve, össze-vissza hordozta öket a kocsis, hogy ne találjanak a nyaraló árulóivá lenni.

A színészeket Lörincz kisérte, már erösen pitymallott, a midön a színészek szemeiről levette a köteléket Lörincz, s a bérkocsiból a színészek kiszállottak.

— Hajts gyorsan, szólt Lörincz a kocsishoz, s a bérkocsi örült sebességgel hajtott össze-vissza Debreczen utczáin.

— Hol voltunk hát tulajdonkép? kérdé a színész feleségét.

— Valami rablófészekben.

— Oktondi, felelé emez, hisz ha a rablóknál lettünk volna, nem hozhattunk volna öt csillogó százast magunkkal.

— Igaz bizony, viszonzá a színésznö, de hát hol is lehettünk?

— Tudja a nagy ég, viszonzá a kopott színész, mindenesetre mükedvelöknél.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

37. fejezet.

A határon tul.

Málnássy Margit és Dragon Ottilia grófné szerencsésen elérték a határt.

Itt azonban elváltak egymástól s közösen azt határozták, hogy mindkettőjük ellenkező irányba fogja folytatni müködését Galicziában.

Dragon grófné csakhamar feltünt az elökelő házak köreiben.

Az osztrák kormány ugyan kezdetben bizalmatlanul fogadta a szép grófnét, ki egyszerre feltünt Galicziában, de a grófné oly ügyesen játszotta szerepét, annyira hirdette, hogy ö mennyire elpártolt a magyaroktól, hogy a kormány nem zaklatta semmivel, sőt magas összeköttetései folytán teljesen megbiztak benne.

Mondanunk sem kell, hogy Dragon grófné mennyire felhasználta a kormány bizalmát s mindenröl hiven tudósitotta Kossuth Lajost.

Málnássy Margit sem kevesebb szerencsével járt, s ö is hiven elküldte tudósitásait Pestre, hová a magyar kormány idöközben átköltözött.

* * *

Kossuth Lajos éppen dolgozó szobájában ült Pesten, midön egy ujabb levelet kapott.

A levél irását ismerte és sietve bontotta föl.

Málnássy Béla örnagy irta.

Egy néhány jelentéktelenebb dologról tudósitotta a kormányzót, s aztán engedélyt kért töle, hogy ö is átmehessen a határon s növérével, Málnássy Margittal együtt folytathassa kém szerepét.

Kossuth rögtön válaszolt a levélre. Válasza következőkép hangzott:

„Kedves örnagy ur!

Szives tudósitásait köszönöm, bármily jelentéktelen dolognak látszik egyik másik, azért mégis fontos reánk nézve.

Abbeli kivánságának, hogy a határt átléphesse és növérével együtt folytathassa müködését, készséggel engedek.

Igyekezzék mielöbb találkozni növérével s örködjék felette.

Kelt Pesten 1849-ben junius elején.

Barátja

Kossuth Lajos

Magyarország kormányzója."

A levelet aztán lepecsételte s utnak inditotta.

* * *

Málnássy Béla egyszerre csak szintén feltünt Galicziában. Müködése nem kevesebb szerencsével járt mint növéréé, Margité, de bármennyire is óhajtotta volna Béla, növérével sehol sem találkozott.

De egyszer azonban fordulni kezdett a koczka.

Az éber osztrák rendörség és kémek felfedezték Málnássy Margit és Málnássy Béla müködését.

Egész Galicziában intézkedéseket tettek, hogy a két testvér kézrekeritessék.

* * *

Két napra az itt elbeszéltek után szokatlan élénkség uralkodott egy kisebb galicziai városban.

Forró nyári nap volt.

A kis városi nép összessége talpon volt és mind egy

ház felé irányitották lépteiket, mely a kis város legelőbbkelő fogadója volt.

A fogadó előtt már jó nagy csoportosulás volt, mely perczről perczre növekedett és körülvette a hat lovas rendőrt.

Egyik ezen emberek közül a csapat közepén foglalt helyet s büszkén ült szép sörényes lován, mintha a nagy Napoleon lett volna.

Már idősebb ember volt, s főnöke volt a lovas csapatnak. Valódi nevét talán senki sem tudta, mindenki csak „Günther apó-"nak hitta.

Günther apó balkezében lovának zabláját tartotta, mig jobbjában egy tekercs papirost tartott.

Egyik emberei közül a trombitás szerepét vitte.

Teljes erejéből fujta a nagy trombitát, és czélját el is érte, mert óriási népcsődületet támasztott.

A kiváncsiak közül első sorban Becker Ferencz, a vendéglő elhizott tulajdonosa tünt ki.

A vendéglös háta megett egyetlen leánya Becker Flóra állott, ki szintén érdekkel szemlélte az egyebegyült kiváncsiakat.

Günther apó elegendőnek látta az egybegyült sokaságot.

Harsány hangon megszólalt, mire a trombitás abban hagyta a kürtölést, s megtörülte izzadt homlokát és kipirult arczát.

Günther apó kibontotta az irást, mit jobb kezében tartott.

Mielőtt azonban az egybegyült népnek ezt felolvasta volna, szükségesnek látta azt az egybegyült parasztoknak saját szavaival megmagyarázni.

— Polgártársak! kiáltá Günther apó, ti valamennyien derék emberek vagytok és rendithetetlen hivei az uralkodónak. Ti már rég ismertek engem és tudjátok, hogy

mennyire igazságos ember vagyok, s mily őszintén szivemen viselem, ugy a haza, mint az egyes emberek sorsát.

— Vajjon miről van szó? kérdék egymástól a kiváncsiak.

— Mi az isten csodája lehet abban az irásban? kérdék mások.

— Hallgassunk, mindjárt megtudunk mindent.

— Nagy örömömre szolgál nekem, hogy a mai napon a kormány egy nagy érdekü rendeletét, illetve megbizását közölhetem veletek, folytatá a rendörfönök. Ma nagy dolgot fogok nektek közölni.

— Csak kimondaná már, hogy miről van szó, mondá egy ember a tömegből a másikhoz.

— Nem szeretem az ilyen hosszas előbeszédeket, jegyzé meg a másik.

— Günther apó csak ingerelni akar bennünket.

— Én is azt hiszem, mondá a másik.

— Polgártársak! folytatá tovább beszédét Günther apó, ti szorgalmas, becsületes emberek vagytok, dolgoztok reggeltől estig, kapáltok, izzadtok és mégis mi haszna van munkátoknak?

Alig tudtok megélni. Alig tudtok keserves munkáitokkal annyit megkeresni egy nap, hogy meg legyen a betevő falatotok. Én gazdaggá teszlek benneteket, egyszerre gazdaggá.

E szavak óriási izgatottságot keltettek.

A gazdaság utáni vágy egészen kiforgatta az embereket valójukból.

— Halljuk! Halljuk a rendörfönököt, kiálták.

— Hogy gazdaghatunk meg?

— Szóljon Günther apó! Beszéljen!

— Csend legyen! kiáltá Günther apó harsány hangon.

A tömeg mintegy varázs szóra rögtön elcsendesült.

— Halljátok tehát miről van szó. Az országot magyar kémek vették körül.

— Borzasztó, suttogták a lakosok.

— Különösen kettő veszélyes a kémek közül.

— Kik azok? kérdé kiváncsian a tömeg.

— E két kém testvér, és az egyik Szkaldniczky Ellának, a másik Szkaldniczky Albertnek nevezik magukat. Ez azonban csak felvett név. Mi tudjuk jól, hogy kivel van dolgunk. A két kém egyike Málnássy Margit, a másik pedig testvére Málnássy Béla; ugyanaz a Málnássy Béla, ki elég ügyes volt, hogy Windischgrätz táborába lopodzék, kicsalja a herczeg bizalmát, ki hadnagygyá léptette elő, aztán hütlenül elárulta az osztrákokat.

— Elfogjuk azt a két vitézt, kiálták a tömegből többen.

— A java még hátra van, kiáltá a rendőrfönök. Vitéz polgártársaim halljátok, a ki *Málnássy Margitot* elfogja, ezer forintot, a ki *Málnássy Bélát* elfogja, élve vagy halva kézre keriti, kétezer forintot kap; a ki pedig mindkettöt élve átszolgáltatja, négyezer forintot kap, ha pedig halva, háromezer forintot. A mondott összeg ki fog fizettetni érczpénzban annak, ki kettőjüket elfogja.

Nagy zugás, hasonló a méhkasból kitoluló méhek zugásához, követte Günther apó szavait.

Mindnyájukat elfogta a kivánság, hogy Málnássy Bélát és Málnássy Margitot, kik halállal büntetendő sulyos vétségekkel — a kémkedéssel — voltak vádolva, az igazságszolgáltatás kezeibe szolgáltassák.

* * *

Hagyjuk egy darabig Günther apót s a kiváncsi tömeget egyedül, s vessünk egy pillantást Magyarországba.

Kossuth Lajos és a magyar kormány áttette székhelyét Debreczenből Pestre.

Ezekről egy jeles magyar iró a következőket irja:

„Az utakat, amerre Kossuth vonult, sürü néptömeg

lepé el s a megyei küldöttségek szónoklatokkal fogadták öt s a kormány többi tagjait.

Utját Debreczentöl Pestig egy szakadatlan éljenkiáltás kisérte.

Pesten, már déltájban, a város lakosságának nagyobb része szintén örömrivalgva lepte el az utczákat, — miután hivatalosan tudtul adatott, hogy Kossuth s a nemzetgyülés tagjai a délutáni órákban megérkeznek.

A „Szabadságtér" zsufolva volt várakozó néppel.

Délben azonban sürü fekete felhök tornyosultak az égre, mely meghiusulással fenyegette az ünnepély fényét, diszét.

Lassankint azonban a fenyegetö zivatar elvonult s ágyulövések hirdették a szolnoki vonat megérkeztét.

És Kossuthra nézve elérkezett a percz, minöt milliók közül kevés ember él meg századokon keresztül.

A váczi utat s a pályaudvart roppant néptömeg lepte el.

Láttatok-e egy elhagyott várost, az ég minden csapásaitól meglátogatottat, rideg, szomoru kinézésüt?

Láttatok-e népet, szeretteitöl megfosztottat, barátaitól elváltat, boldogtalant, ellen közepette lesütött fövel járkálni?

Ilyen volt Pest január ötödikén.

Láttatok-e tündérpalotát, fénytengerben uszót, miriád lámpák által világitottat?

Láttatok-e néptengert, öröm dagasztott kebellel, a boldogság édes mámorában ringatottan végig lejteni az utczákon?

Ilyen volt Pest junius ötödikén.

Január ötödike.

Junius ötödike.

Minö ellentét!

Akkor a befagyott Dunán fekete-sárga lobogók vezérlete alatt büszke katonákat látánk bejönni.

Azóta a Duna lánczai megtörtek.

Azóta a mi lánczaink is szétszakadtak.

Hová lettek a büszke szoldateszkák?

Idegenek valának ök, mint az ammoniták az Ur választott földén. Semmivé tette öket a nép, mint az ammonitákat a választott nép s a szabadság fényesebben tündökölt, mint a Gedeon eltört edényeiből kivett fáklya.

Amidön bejöttek, tél, zordon tél vala. Olyan volt fogadtatásuk is.

Az öröm, barátság meleg szavát egy ajkról sem hallották.

Gyülöletet, megvetést olvashattak minden arczról.

A babonás nép összebujt és susogva kérdé: mi van ma? — péntek; megrázta fejét s mélyen hallgatott; mert azt mondják, a péntek szerencsétlen nap.

S e nép ma már nem busulva, hanem sugárzó arczczal mondja: ugy-e megmondtam?

Éj vala, megvirradt. Tél vala, kitavaszodott. Kopárság vala, kizöldült. Szolgaság vala, szabadság állt helyébe.

Öt rövid hó s mennyi különbség!

Akkor a szolgaság lánczait rakták kezünkre. De a lánczok leperegtek s most azok jövének közénk, kik azt lefeszitették.

De volt is öröm; volt is boldogság Pest utczáin!

Kossuth este öt órakor érkezett meg a pályaudvarhoz.

A tért, a réteket, az utakat, minden helyet néptenger lepett el s riadó zajjal élteté minden ajk a hazát, Kossuthot, a hadsereget s vezéreit.

És a nép nem királyát, nem császárját ment fogadni. Oh azok fogadtatása nem ily szivélyes szokott lenni!

E nép egy egyszerü polgárt s ki mégis fölötte áll, mert szabad akaratból, szabadsági palládiumának nézte, jött a szeretet, az imádás hangján üdvözölni.

A pályaudvarnál Gräfl polgármester a polgárság és

Schweidel térparancsnok a katonaság részéről üdvözlé a kormányzót.

Kossuth erre felelé, hogy a néptől rábizott helyet megörzendi s a mint a népszabadság öre vele élend vagy haland.

És erre megindult a tömeg s a kormányzót s az öt követő katonaságot közbe fogta.

Elötte a táborkar, honvéd s nemzetöri tisztek lovagoltak.

Vele voltak Schweidel, Lenkey, Guyon, Répásy, Meszlényi, Zichy O., Gergely, Szász, Wagner s más törzstisztek.

Ö maga egyszerü honvéd egyenruhában, nejével s növérével Meszlényi Zsuzsannával, nyitott, négyfogatu kocsiban foglalt helyet.

Kocsija mellett a diszkiséret közt ott lovagolt büszkén, délczegen gróf Károlyi György is.

A vácziuttól kezdve az országuton, a „Szabadsajtó-utczán", továbbá az uri utczán, a szinháztéren s a Dorottya-utczán keresztül, egész azon szél-utczai lakásig, Kossuth elöbbi lakásáig, hol a kormányzó édesanyja már várt a nap hösére, — éljenzés és örömujjongás közt vonult el a menet.

A menet legalább egy óráig tartott; de az emberek arczán egy század boldogsága volt felirva.

A házakat, erkélyeket s ablakokat a nemzeti zászlók ezrei ékiték.

Az ablakok minden emeleten benépesültek ékes várakozókkal; közben harsogott a zene; dörgött az ágyu.

Amerre ment Kossuth, hullott a virágtenger; utját azzal lepték el; kocsiját azzal boriták el s ö maga nem győzte a szekerébe hullókat szedni.

Az első füzér, mely épen a kormányzó ölébe hullott alá, egy gyönyörü hölgy gyöngéd kezéből jött.

Kossuth fölnézett s a füzért nejének nyujtá át.

— Éljen a gróf! kiáltá Günther apó.

K. 77.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

De a másik perczben már, midőn Kossuth az első leégett házat megpillantá, könnyek tolultak szemeibe.

Oh, hogy a földön nincs öröm, melyet bánatfelleg ne boritana!

Este a város kivilágittatott; s az öröm sugaraival festé meg emlékeit a romoknak, a leégett házaknak.

E világitás nagyszerü vala. Látni e fényben a nemzeti lobogókat, a fényes transparenteket, itt Kossuth arczképét s más vezérekét borostyánnal ékesitve, látni az ös Dunán visszatükrözni a fényt, — oly csodás varázszsal volt a kedélyekre.

A nemzeti szinház, a szabadsajtó udvar, városház, radikálkör, muzeum, akademia, vagy allegoriákkal vagy fölirásos nemzeti lámpákkal voltak ékitve.

Éjfél felé pedig a nemzeti szinház zene és dalkara Kossuth háza elött éjjeli zenével tisztelkedett.

Oh, százszor áldott e nap, százszor áldott annak emlékezete!

Bizony szép nap volt ez!

Ezt a diadalnapot, melynél annyi öszinte öröm, annyi szivből fakadó üdvözlet nyilatkozott, bizony királyok irigyelhették volna Kossuthtól.

Akit a nép megszeret, meg is van ám az szeretve!“

* * *

A tömeg, mely oly kiváncsian hallgatta Günther apót, lassanként oszladozni kezdett.

Günther apó rendöreivel s több kiváncsival bement Becker Ferencz vendéglöjébe.

A vendéglös oda huzódott Günther apóhoz.

— Aztán mindenhol kihirdették ezt? kérdé a vendéglös.

— De ki ám, mondá Günther apó, söt majdnem minden házra kifüggesztették. Az a két magyar szörnyü veszedelmes, a legfontosabb titkainknak nyomára jött.

— De hát hogyan?

— Majd mint osztrák tiszt férközött be mindenhová, majd orosz egyenruhát viselt és Paskiewics küldöttjének mondta magát.

— Hallatlan.

— Az ifjunak oly bizalomkeltő a fellépése, hogy senki sem kételkedett benne.

— De hát hogy néz ki?

— Málnássy Béla körülbelül huszonkét éves ifju lehet, magas s nyulánk termetü, barna göndör hajjal és villogó fekete szemekkel. Arczszine fehér, majdnem nöies, szakálla, bajusza nincs, kezei kicsinyek, fogai szépek.

— És hogy néz ki az a nő, ki növérének mondja magát és Málnássy Margitnak nevezi magát.

— A nő feltünöen hasonlit fivéréhez. Majdnem összesze lehet téveszteni vele. A kik személyesen látták, azt mondják, hogy soha életükben sem láttak még ily két hasonló embert. Egyik olyan mint a másik. A különbség csak az, hogy az egyik férfi, a másik női ruhában jár.

— És a férfi milyen öltözetben szokott járni?

— Öltözetét a körülményekhez képest változtatni szokta. De rendesen lengyel föuri ruhát visel, kucsmáját fekete toll ékesiti: arany sárga paripán lovagol.

Azalatt, mig a fogadós Günther apóval beszélgetett, eánya, a szép Flóra halott halaványlett.

— Szent Isten! suttogá zavarral, az a szép fiatal érfi, ki két nap előtt nálunk ebédelt, s ki oly kedvesen lbeszélgetett velem, Málnássy Béla volt. Igen én öt felsmertem. De nem hiszem, hogy ö kém volna. Hiszen oly olyékonyan beszélt németül és lengyelül, hogy lehetetlen ieki magyarnak lennie. Nem, nem, én nem hiszem, hogy kém volna, hogy ö bünös volna, ki a halált megéremli, ö ártatlan, ebben én biztos vagyok.

Mialatt a leány ezt a magánbeszédét folytatta, Becker erencz Günther apó szavai felett látszott gondolkozni.

Hirtelen egész közel huzódott a rendörség érdemes férfiához s a következöket mondá:

— Képzelje csak, minél inkább gondolkozom szavai felett, annál bizonyosabbnak látszik nekem, hogy én Málnássy Bélát ismerem.

— Ön ismeri Málnássy Bélát? kérdé a rendörfönök.

— Ismerem! Láttam öt szinről szinre és két nap elött vendégem volt.

— Lehetetlen! kiáltá fel Günther apó.

— Esküszöm, az ég minden szentjeire, hogy ugy van, a mint mondom.

— Ön téved!

— Nem hinném. Leányom, Flóra jere csak ide!

A leány atyjához lépett.

— Mondd csak, nem tartózkodott nálunk két nap elött egy ur, ki hasonlit Günther apó leirása szerint Málnássy Bélához, nálunk ebédelt, s lovát is megetette.

— Hogy nézett ki a lova? kérdé a rendörfönök.

— Éppen ugy mint ön az elöbb leirta, arany szinü sárga paripa.

— Akkor mégis igaza van önnek, mondá a rendörfönök.

— De te leányom nem felelsz, mondá a vendéglös.

— Emlékszem apuska, hogy egy vendég járt nálunk, ki magát gróf Rudinszky Kázmérnak nevezte.

— Nem tünik fel neked, hogy ez az uri ember szerfölött hasonlitott Málnássy Bélához a leirás szerint.

A szép leány nevetésre fakadt.

— Igazán, azt hiszem, kedves apó, hogy te álmodol. Az elöbbi napokban nálunk járó utas lehetett harmincz éves, termete inkább zömök volt, mint nyulánk és haja szöke volt, nem barna, aztán bajusza is volt, kalapján nem fekete, hanem vörös toll diszlett.

A korcsmáros, leánya állitása által legyözetve érzé magát.

— Akkor Günther apó mégis tévedtem.

Günther apó és a rendörök ezen beszéd által reményeiben csalatkozva, borral telt poharaikat kezdték üritgetni.

— Fizetünk, korcsmáros ur, mondá Günther apó.

— Ön már elmegy? kérdé a vendéglös.

— Mennem kell, mert estig még vagy öt faluban kell ezt a hirdetményt kifüggesztenem és kihirdetnem.

— Mikor jön ide vissza?

— Elöbb nem mint holnapután.

— Akkor tehát szerencsés utat és jó fogást, mondá a korcsmáros.

— Köszönöm.

A lovas rendörök élén Günther apóval kimentek a korcsmából.

A rendörök mind lovaikra ültek.

— Elöre! vezénylé Günther apó.

A kis csapat gyors vágtatásban megindult.

A korcsmáros, mig teljesen el nem tüntek, folyton integetett kezével feléjök.

38. fejezet.

A „fekete tollas kalapu“ ur.

Két napra az előbb elbeszélt események után egy lovas csapat vágtatott azon az uton, mely abba a kis lengyel városkába vezetett, hol Becker Ferencz vendéglője volt.

A lovas csapat,— melynek vezérében csakhamar Günther apót ismerjük fel — kört képezett. A csapat közepén egy daliás szép külsejü nemes ur lovagolt arany-sárga paripán.

A lovas, ki lengyel főurnak látszott, körülbelül huszonkét éves lehetett. Finom kucsmájából fekete toll lebegett alá s hosszu csizmáját aranysarkantyu egészitette ki.

Az olvasó a nevezett egyénben a Günther apó által leirt személyt, vagyis Málnássy Bélát fogja felismerni.

A fekete tollas kalapu urat, ki magát gróf Rudinszky Kázmérnak nevezte, egyik kis faluban fogták el, midőn éppen a falun keresztül lovagolt.

Günther apó nem kevésbé csodálkozott, midőn a nemes ur, ki magát egyszerre hat lovas rendőr által körülfogva látta, egész nyugodtan igy szólt:

— Ne bántsanak! Ha engem keresnek, én készséggel megadom magamat.

— Ön Málnássy Béla magyar kém, viszonzá Günther apó méltóságteljesen és a két ezer forintot már zsebeiben érzé.

A lovas felkaczagott.

— Uraim! önök tévednek. Én gróf Rudinszky Kázmér vagyok, lengyel földbirtokos. Nem hallotta ön soha sem a Rudinszky nevet?

— De igen, viszonzá Günther, hires grófi család az.

— Nos hát én annak a tagja vagyok, de azért készséggel önökkel megyek. Ártatlanságom azonnal ki fog derülni.

A lovas, ki magát gróf Rudinszky Kázmérnak nevezte, mindezt oly természetes egyszerüséggel mondta, mely Günthert egészen meglepte.

— Ez az ember aligha vétkes, mondá magában. De a személyleirás teljesen megyegyezik. Hiába, nem tehetek mást, le kell tartóztatnom.

De azért a legnagyobb udvariassággal bánt vele. A lovas egy oly grófi család tagjának nevezte magát, mely a leghatalmasabb volt egész Galicziában.

Ha tehát igaz, mit a lovas mond, ugy csakugyan jól kell vele bánnia, nehogy később esetleges tévedéseért majd ö adja meg az árát.

De különben is nagyon kedvezö benyomást tett a jószivü Günther apóra gróf Rudinszky Kázmér.

De azért szigoru arczot igyekezett mutatni.

— Gróf ur! igy szólitom önt, miután magát annak nevezi, meg kell jegyeznem, hogy lova könnyü mint egy szarvas, s a mi lovaink az önével nem birnak versenyezni.

Ha tehát a szökésre a legkisebb kisérletet is tenne, kénytelen volnék pisztolyt rántani s az ön agyvelejét szétlocscsantani. Iszonyatos kötelesség, melyet sajnálva teljesitenék, de teljesiteném habozás nélkül.

A gróf mosolygott.

— Önnek igaza van, s én az ön helyzetében a hasonlót cselekedném! A kötelesség mindenekelött az elsö. A császár rendelete szent. Azt mindenkinek teljesiteni kell.

— Természetesen! mormogá magában Günther apó s bámulva nézett a grófra, kinek nyugodtsága meglepte.

Már már hinni kezdte, hogy csakugyan tévedett s az elfogott ifju nem Málnássy Béla.

Lassan haladtak tova.

Hirtelen a grófnak egész valóján változás tünt fel, fejét mellére hajtotta le s szemeit félig lehunyta.

— Talán a gróf ur beteg? kérdé Günther apó.

— Kissé rosszul érzem magamat, felelé a gróf bágyadt hangon. A nap forró sugarai egyenesen a fejemre sütvén, fájdalmat okozott nekem s be kell vallanom, hogy alig birom tagjaimat.

— Ha a gróf ur óhajtja, megpihenünk. Csak szóljon gróf ur.

— Ah, dehogy pihenek. Szeretnék már mielőbb Lembergben lenni, ugy-e, hogy oda szállit ön?

— Igen, Lembergbe! viszonzá Günther apó.

— Tehát mint mondtam, szeretnék Lembergben lennem, hogy ott igazoljam magam s minden kétséget kizáró módon bebizonyitsam, hogy én nem vagyok az a magyar kém, hogy is mondta kérem a nevét....

— Málnássy Béla.

— Igen, Málnássy Béla.

— A gróf ur a személyleirással teljesen megegyezik.

— Nem kételkedem benne, hiszen vannak emberek, kik szerfelett hasonlóak egymáshoz, ép azért siessünk Lembergbe, hogy e bajból, melybe végzetes hasonlatosságom által, azzal a magyar ifjuhoz, kerültem, mielőbb kikikerüljek, mert befogja látni kedves rendőrbiztos ur, mennyire fájdalmas nekem, hogy egyenlő elbánásban kell részesülnöm a gonosztevőkkel . . .

Günther apó egy mély sóhajt hallatott.

— Fájdalom . . . önnek igaza van . . . én teljesen osztom a gróf ur nézetét . . . de hát a kötelesség . . . a császári rendelet. . . .

— Ne gondolja, hogy önt kötelessége megszegésére akarnám csábitani, szóla közben a gróf. Ha azt mondaná nekem, hogy ön szabad, én visszautasitanám.

Günther apó megilletődve emelte szemeit a grófra.

— Egy kérdést koczkáztatnék önhöz, folytatá tovább beszédét a lovas.

— Rendelkezzék velem, viszonzá Günther apó. A mit ön mond, azt parancsnak veszem.

— Csupán azt akarom öntől kérni, hogy vágtassunk ügetésben lovainkkal. Minden óráért, melylyel hamarabb érünk Lembergbe, egy évet adnék életünkért.

— Szivesen megtenném ezt önnek, viszonzá a rendőrfönök, de ez teljesen lehetetlen. Lovaink nem a legjobbak és teljesen ki vannak fáradva. Lemberg még husz mérföldnyire van és oda csak holnap este érünk.

A gróf szomoruan sóhajtott.

— Holnap este! oh istenem, hisz az egy egész örökkévalóság, utazzunk inkább egész éjjel.

— Sajnálom uram, azt sem tehetem, szigoru parancsunk van, hogy éjjel nem utazhatunk, ha foglyot kisérünk. A lovaknak és embereknek is szükségük van pihenöre. Mi Vieniczába megyünk, mely két mérföldre esik innét, s ottan fogunk Becker Ferencz korcsmárosnál megállapodni.

A remény halvány sugára csillant meg erre gróf Rudinszky szemeiben.

— A korcsma igen kényelmes helyiség, jó vacsorát kapunk és jó ágyba fogunk lefeküdhetni. Bora is kitünö van. Beleegyezik gróf ur?

— Én beleegyezem, ha máskép nem lehet, viszonzá Rudinszky Kázmér gróf.

Ezzel mindketten elhallgattak.

Csöndesen lépésben haladt a kis csapat, s mindinkább közeledtek Vienicza felé.

Egy jó órát haladhadtak igy, midön a távolban feltüntek a kis lengyel város tornyai.

Nem telt bele tiz percz, midön a csapat Vienicza föutczájába tért.

A parasztok künn levén a mezőn, az utcza majdnem üres volt.

Végre Becker Ferencz vendéglője elé érkeztek.

Becker Ferencz és leánya Flóra fogadták a rendőrcsapatot és a foglyot.

— Tehát visszajöttek már Günther apó? kérdé a vendéglős.

— Vissza, édes korcsmáros ur.

— Ah, tehát a szegény urat mégis elfogták, sóhajtá magában Flóra s egy könnycsepet törült ki szemeiből.

Günther apó segiteni akart a grófnak leszállani a lóról, de ez megelőzve öt, hirtelen leugrott.

Aztán kinyitotta a vendéglő ajtaját és egész tisztelettel, mintha nem is egy fogolyt szállitana, mondá:

— Kegyeskedjék gróf ur besétálni.

A gróf egy mély sóhajjal köszöntötte Flórát, ki elpirult.

Günther apó mindenütt a sarkában volt a grófnak. Minden bizalma daczára roppantúl vigyázott a gróf minden léptére.

— Itt maradnak az éjjelre? kérdé a fogadós.

— Igen, viszonzá Günther apó. A fogadó legszebb szobáját nyitassa meg a gróf ur számára, s igyekezzék nekünk mielőbb jó bort és még jobb vacsorát elöteremteni. Mert valamennyien éhesek vagyunk, mint a farkas.

— Legyenek önök valamennyien vendégeim, szólt közbe gróf Rudinszky Kázmér. Szerencsémre, hogy midön letartóztattak, pénztárczám nálam volt. Vendéglös ur, a legfinomabb borát.

Günther apó és a vendéglös meghajlottak.

— Aztán a lovaknak szénát és zabot.

A vendéglös hajlongott.

Ezzel valamennyien leültek. Eközben azonban a gróf titkon néhány pillantást váltott a vendéglös leányával, Flórával.

* * *

A vacsora csakhamar elkészült s valamennyien a vacsorához ültek.

A fogadós is leült Günther apó mellé. Halkan odasugott neki:

— Günther apó jól vigyázzon, hogy e fiatal ember éberségét ki ne játsza, mert ha megszökik, még ránk gyujtja a vendéglöt.

— Legyen nyugodt Becker ur! Azt hiszem, hogy tévedésben vagyok, de hát nem tesz semmit. Azt hiszem, hogy e férfiu valóságban gróf Rudinszky Kázmér s nem Málnássy Béla. Lembergben rögtön szabad lábra fogják ereszteni, engem jól leszidnak, a gróf urtól pedig alázatosan bocsánatot fognak kérni.

— Ez a fiatal ember oly szép és alakja oly bizalomkeltö és hangja milyen behizelgö.

— Ugy-e bár, hogy nem lehet magyar kém. Egészen tökéletesen beszéli a német nyelvet, és a magyarok nem beszélnek jól németül.

— Adja az isten, hogy ugy legyen, a mint mondja, én Istenemre nagyon rokonszenvezek a fiatal Málnássy Béla urral, akarom mondani gróf Rudinszky Kázmérral.

Ezzel a fogadós felkelt ülöhelyéröl, hogy a konyhába siessen.

A konyhában leánya Flóra szorgoskodott, de egészen felindult állapotban.

— Te egészen magadon kivül vagy leányom. Talán a magyar kémtöl félsz, kiröl annyi mindent beszélnek? Most beszéltem Günther apóval, ö azt állitja, hogy a fiatal ember gróf Rudinszky és csak azért nem bocsátja szabadon, mert nem akarja magát foglya elött nevetségessé tenni. A fogoly különben oly ártatlan ember, mint a ma született bárány.

Flóra arcza vidámabb lett e szavakra.

— De hát akkor miért nem bocsátják szabadon?

— Mivel Günther apó ezt nem teheti, neki rendelete van és ennek engedelmeskednie kell. Érted-e már leányom?

— Igen!

* * *

Mielőbb tovább folytatnók ez elbeszélést, vessünk egy pillantást a magyar belviszonyokra, mely az oroszok bejövetele óta mind rosszabbra fordult.

Görgey nyiltan ellenszegült a kormány rendeleteinek.

Egyik kitünö irónk munkáját alapul vevén, az ö szavai szerint közöljük a következő részt, ki ez az időbeli magyar belviszonyokat a következökép jellemzi:

* * *

„Az oroszok bevonulása után borus napok virradtak föl a magyar hazára.

A Győr mellett s a Vágnál elvesztett csatákban a szabadságharcz ügyének feltartózhatlan hanyatlását szemlélték a hazafiak, kivált a fővárosban.

Pest buskomor tekintetet vett föl s a bezárt boltok, a Dunaparton dologtalanul s nyugtalan kiváncsisággal hullámzó tömérdek embercsoport; az itt-ott keresztülsietö ujonczok; sebesültekkel érkezett szekerek, ágyuk, aggasztó események sejtelmét ébreszték a polgárokban.

Haynau, az osztrák fövezér s császári helytartó már julius elsején kiáltványt adott ki, melyben közhirré tette, hogy miután Magyarhon mult évi október harmadika óta, Erdély pedig október tizennyolczadika óta hadi törvények alá van vetve, ezen idö óta elkövetett minden büntények és vétségek, melyek a lázadással összefüggésben állanak, ha polgárrendü egyénektöl követtettek is el, hadi törvényileg fenyittetnek.

E törvények itélnek halálra, számüzésre, börtönre, pénzbirságra.

A felségsértési itélet az összes vagyon elvesztésével van összekötve.

Hadi törvényszék elébe tartoznak: a magyar országgyülés, a honvédelmi bizottmány tagjai s a kormánybiztosok.

Rögtönbiróság alá esnek, kik az april tizennegyediki határozat hozatalában, a nép lázitásában, az osztrákok és oroszok elleni harczban részt vettek, kik még ezentul a magyar kormánytól rendeletet fogadnak el; cs. kir. hatóságok kiáltványait ki nem hirdetik, honvédeket toborzanak vagy vezetnek s népfölkelést rendeznek s több efféle.

Fegyverek és hadiszerek eltitkolása a körülmények szerint hadi- vagy rögtönbiróságilag büntettetik.

A cs. kir. hadsereg iránt ellenséges érzelmü községek felgyujtatnak.

Másnap Haynau kiadta a haditörvényszékek szervezetét és ügykezelését tárgyazó parancsát is.

És ezzel kezdetét vette a rém-időszak.

Görgey a győri vesztett ütközet után junius huszonnyolcz és huszonkilencz közti éjjel levelet irt Kossuthnak, melyben felszólitá a kormányt, hogy mentse meg a mi menthető — s ha Komáromba jönni nem akarna, meneküljön Nagy-Váradra.

A mint Kossuth kormányzó megkapta Görgey levelét, a jelenlevő tábornokokkal együtt rögtön haditanácsot tartott.

A tanácskozásban részt vettek: Dembinszky, Kiss Ernő, Mészáros, Perczel Mór, Aulich, Répásy, Schweidel, Lenkey, Török és Meszlényi, Kossuthnak sógora. A tanácskozás sok vita és személyeskedéssel folyt le, különösen Perczel Mór keményen kikelt Görgey ellen.

Kossuth előadván az összes hadi körülményeket s az ügyek ujabbi állását, — miután a muszkák már Miskol-

czig hatoltak, az egész tanácskozmány egyhangu véleménye oda ment ki, hogy mivel a hadi erök egyesitése s a támadó munkálatok megkezdése a Feldunánál a kellő időben akár menthetlen hanyagság, akár ügyetlenségből elmulasztatott — a seregek összpontositását Komáromnál a hazának világos veszedelme nélkül most már keresztülvinni éppen nem lehet és pedig annál kevésbé, mert a muszka had már az egész Tiszavidéket s magát a fővárost is fenyegette elözönlésével s ha a Tiszánál nagyobb erő nem egyesittetik — menthetlenül bukás éri az országot néhány hét mulva.

Végül kimondatott, hogy a hadügyminiszteri és fövezéri hivatal egy személy kezében nem férhet meg; azért tehát Görgey ezek egyikéröl mondjon le; a müködési terv pedig ugy lön megállapitva, hogy Görgey vonuljon el Komárom alól s örségül hagyjon ott Klapka vezérlete alatt huszonnégyezer embert, mely magát az odautasitott ujonczokból harmincz ezerig majd kiegészitheti, ő pedig a sereg több részével tartson Budának s a Pest körül levő seregrészekkel egyesülve siessen ekként tetemes erejével a Tisza táján keletkező veszély elé, hogy az ott egyesülendö hadakkal a nemzet védelme s az ellenség megverése eszközöltessék.

Nehogy azonban az uj hadi terv Görgey makacságán vagy éppen késlekedésén hajótörést szenvedjen — a kormány jónak látta a fövezérrel csinyján bánni, s hogy a határozatnak minél előbb siker biztosittassék, annak közlésével Csányi miniszter bizatott meg, ki Görgeyvel szivélyes baráti viszonyban élt. Csányi mellé még Kiss Ernö és Aulich csatlakoztak, kik még azon éjjel utnak indultak gőzösön Komárom-felé, hogy rábirják Görgeyt a kormány terveinek foganatositására.

Mig ezek odajártak, a fővárosi közönség között nagy volt a zavar.

A vész első szelét arra magyarázták, hogy főseregünk gyengébb, hogysem Haynauval elbánhatna.

Kossuthban pedig keserü gyanu ébredt föl Görgey iránt, hogy ez neki a Nagy-Váradra való menekülést ajánlja, melyet véleménye szerint az oroszok kevés nap mulva szintén meg fognak szállani; s ép ezen okból Ludvigh iránt is elveszité bizalmát.

A kormány ismét a költözködés készületeihez fogott.

A bankógyár szétszedetett.

A „Közlöny“ kiadása megszünt darab időre junius harminczadika után.

A képviselök legnagyobb része együtt volt ugyan Pesten, hogy ismét megkezdjék tanácskozásaikat; Kossuth azonban tudtokra adá, hogy az ülések elnapoltatnak.

A magyar pénzjegyek hitele megrendült.

A Kossuth-bankókat egy darab ideig senki sem akarta elfogadni.

Ez Kossuthot rendkivül ingerlé.

Egyébiránt a kormányzó épen ugy, mint a mult évben Jellasich közeledésekor, elhagyta most is a fővárost, természetesen most is védelmi intézkedések czéljából.

Az ország kormánya ugyanis felhivta Buda-Pest polgárait, hogy „a hadi munkálatokra való tekintetből, melyek a pontosabb közigazgatási érdekeket is áldozatul viszik“, ne legyen elöttök váratlan esemény, ha a kormány némi időre székhelyét innen elhelyezné s oda tenné át, hol az a hadi munkálatok kellö fejlödését nem akadályozza.

A komáromi táborban pedig leplezetlen örömmel fogadták a hirt, hogy a kormány minö zavarba jutott, s hogy majd nemsokára futni készül.

Vukovich igazságügyminiszter meg, „miután az ország hadviselési körülményei, a népfölkelés, a keresztes háboru“ szükségessé teszik a törvénykezés föltüggesztését: a hétszemélyes főtörvényszék, az országos törvényszék és a váltófeltörvényszék üléseit a további rendeletig megszünteti,

a törvényszékek tagjait szétoszlatja s azoknak az ezentuli hivatalos müködést megtiltja, az illető elnököknek pedig meghagyja, hogy a kormányt utjában mindenüvé kövessék.

Még mielött Csányi s a tábornokok megérkeztek volna Komáromba, Görgey junius harminczadikán egy másik levelet menesztett Kossuth kormányzóhoz.

Ebben a levélben Görgey tudatja, hogy terve Komárom-nál minél több haderöt összegyüjteni s még mielött az oroszok által akadályoztatnék, Haynau ellen a Dunának majd jobb, majd bal partján müködni s az osztrákokat döntö csatában megsemmisiteni.

„Ha ön máskép gondolkozik — igy ir Görgey — határozzon mást a minisztertanács, mert a hadügyminiszter felelössége a bácsbánsági viszály s Bem elkülönzöttsége miatt különben is csak puszta szó.

Dolgaink a legszomorubb lábon állanak; s a hadseregben nincs fegyelem.

A szegény nép pedig többé nem is tudja igazán, hogy tulajdonkép ki ellen védje magát, az osztrákok ellen-e, az oroszok ellen-e, vagy maguk a magyarok ellen? Mert, hogy a népnek a magyarok ellen van mit panaszolnia, kétségbevonhatlan, ha a kormány saját intézkedéseit vissza nem vonja; például, hogy a nép minden falut leégessen, mindenét a mije van, önmaga semmisitse meg.

Én sohasem küzdöttem a kormányért, hanem a népért s ha meg volnék győzödve, hogy a nép boldogabbnak fogná magát tartani, elsö lennék, aki lerakja fegyvereit.“

Igy irt Görgey.

E nevezetes okmányban elöször mondá ki Görgey, hogy közte és Kossuth között — mert kétségtelen, hogy a kormány alatt a kormányzót sujtá — kiegyezkedés lehetetlen s utaik meröben külön váltak.

Görgey bosszankodék Kossuthra, hogy Komáromba jönni vonakodék s hogy az ellenség utjába pusztitásokat s égetéseket rendelt.

Azért is, midön Ácson két polgári hivatalnok jelent meg előtte, kik jelentették, hogy a falut fel akarják égetni, Görgey ellenszegült, s miután magát a biztosokkal kiperelte, felingerült kedélylyel fogott a levéliráshoz.

Ebből a levélből világosan meg lehetett érteni, hogy ő ezentul nem akar engedelmeskedni a kormánynak, vagyis fellázad ellene.

Ezenközben Csányi miniszter, Kiss Ernö altábornagy és Aulich tábornok megérkeznek Komáromba s a pesti tanácskozmány értelmében felszólitják Görgeyt, hogy a feldunai fösereget Komáromból vezesse le a délvidékre, egyelöre pedig az orosznak a czeglédi vonalon való feltartóztatása végett tegye át Buda-Pestre föhadiszállását.

Görgey megigérte, hogy ugy teend, de kijelenté, hogy Komáromot julius harmadika előtt nem hagyhatja el.

Miután Görgey engedelmességi fogadása kinyerésének főeszköze Csányi és Aulich voltak, kiket a fövezér rendkivül szeretett és becsült — nem férhetett kétség hozzá, hogy igérete, mely a sereg levezetésére vonatkozott, öszinte volt.

De Görgey mégsem fojthatta el keserüségét saját terve mellöztetése fölött.

„Azon urak Pesten — ugymond Ludvighhoz a követek eltávozása után — jobban biznak a török határokban, mint Komáromban s a hadseregben.“

A dolog igy el levén intézve, a kormány annak rögtöni véghezvitelét várta és hitte.

Azonban ehelyett Görgey, adott szava daczára, a kormány végzését egy komáromi haditanács elé terjesztette, meghallgatandó annak véleményét is.

A haditanács természetesen abba, amit Görgey akart és amire ennek meghittjei által előkészittetett, beleegyezett s ugy nyilatkozott, hogy csakugyan szégyen lenne a komáromi állást csata nélkül elhagyni s határozatba ment,

hogy a kormány parancsának engedelmeskedni tettleg nem fognak, bár azt szóval azután is megigérik.

Görgey ezt a szószegést azonnal indokolta: „Nem bánom, ugymond, mondjanak inkább árulónak, mint szamárnak. Nekem az a kötelességem, hogy a haza hadseregét megmentsem, nem pedig, hogy bizonyos vesztére levezessem!“

Ezen eljárásról rögtön értesittetett a kormány.

Görgeynek föntebbi levele s ezen hir villámcsapásként hatottak a kormányra.

A kormány most már eljöttnek látta az időt, midőn elvégre Görgeyvel végezni kell.

Kossuth julius elsején este sietve kormánytanácsot tartott.

A viták ismét fölmerültek.

Perczel és Dembinszky hevesen kikeltek Görgey egész eljárása ellen.

Miután Görgey szószegése után a sereg élén nem volt meghagyható, arról volt a szó, ki legyen hát a fővezér?

Kossuth Bemet akarta.

De Bem távol volt s szükség volt rá Erdélyben.

A fővezérség Kiss Ernőnek ajánltatott, de az nem fogadta el; Vettert vesztett népszerüsége nem ajánlotta; Klapkára Komáromban volt nagy szükség; Aulich beteges volt; Damjanich az ágyat őrizte; Perczelt a tanácskozmány szintén nem találta alkalmasnak, sem Dembinszkyt, nehogy Görgey ez által még inkább fölingereltessék.

Kossuth egy ildomosan odavetett nyilatkozattal ekkor adott kifejezést egy kivánságának. — „Ugy hát magam leszek kénytelen — szólal föl Kossuth — a sereg élére állani.“

Mivel azonban csak ugy látszólagosan odavetett ezen nyilatkozata nem fogadtatott tapssal, e dologról elhallgatott.

Végre a választás Mészárosra esett.

Ő váltig mondogatta, hogy mivel eddig még minden terve meghiusult, mivel magát a háboru nagyban vezetésére képesnek nem tartja, s mivel a mostani viszonyok közt szerencsésebb egyénre van szükség, azért a fővezérség elvállalására semmi hajlama nincsen — de mivel épen reá tukmálták, hát csak elvállalta; de kikötötte azon föltételt, hogy Dembinsky melléje adassék táborkari főnöknek, s hogy a kormányzó a hadi munkálatokban az ő tudta nélkül ne intézkedjék.

Ludvigh helyett pedig Bónis Samu követ neveztetett ki a táborba kormánybiztosnak.

Bayer táborkari főnök szintén visszahivatott.

Az uj fővezérnek kötelességévé tétetett az elfogadott terv szerint a hadsereget Komáromból azonnal levezetni.

Lett összevisszaság!

Láttuk, miként Görgey felmondta a kormánynak az engedelmességet s pártütővé vált.

De ezt Kossuth nem mondta ki kereken, mert akkor büntetnie is kellett volna Görgeyt, amit pedig egyáltalán még nem akart.

Kossuth a fővezérletről szóló hivatalos rendeletet egy magán levél kiséretében nem is Görgeynek, hanem Klapkának küldé meg, kinek „római jellemétől“ sokat várt s kit ugy látszik, már azelőtt megbizott, hogy Görgeyre felügyeljen s a kormány érdekét a hadseregnél előmozditsa.

„Tábornok ur — igy szól a hivatalos rendeletben Kossuth — az önnek annyi höstett s önfeláldozással megpecsételt hazaszeretetére kérem a nép és szabadság nevében: hogy ezen rendeletet saját hadtestének pontos megtartás végett mindenkivel tudassa s megtartassa.

Az egységet, mely a jelen veszteljes pillanatban egyedül mentheti meg hazánkat s Európa szabadságát, föntartani s hazánk és a szabadság megmentésére az ön meg-

próbált hüsége, loyalitása s hös lelkével, minden személyes tekinteteket félre téve, minden erövel közrehatni, miért is én önnek a haza hálaját, az öntudat magasztos jutalmát és a történet méltánylását benső tisztelettel ezennel biztositom.“

Igy irt Kossuth.

Az uj fövezér Mészáros, a kormány rendeleteivel julius másodikán ült gözhajóra s indult meg Komárom felé.

Ugyaneznap a képviselöház pedig ülést tartott.

Mindenekelött Palóczy László korelnök felolvastatta Almásy Pál alelnök levelét, melyben ez, miután a rendes elnökség szabályszerü megalakitására az idö jelen van, s ö vele a kormány máskép rendelkezett, képviselöházi alelnökségéröl lemond; ezután pedig a korelnök a ház abbeli kivánságát fejezi ki, hogy Kossuth kormányzó adja elö a gyülés szine elött a haza jelen állapotát.

Kossuth ennek következtében megjelenvén, kifejti, hogy a föváros rövid idö alatt oly helyzetbe juthat, melyben a nemzetgyülés nem találná fel a kellö biztonságot.

Szükséges tehát, hogy az országgyülés máshová tegye át székét s kövesse ismét a kormányt, amellett azonban senki félelembe ne essék.

A ház erre határozatilag kijelenti, hogy pesti üléseit felfüggeszti, de tovább is együtt marad s követni fogja a kormányt s a hadsereget.

Kossuth elöadá ugyan, hogy a kormány a hadsereg állásában s a hadvezéri személyekben módositásokat is tett, azonban részletekbe nem bocsátkozék, söt még azt is a titkos közlés számára tartotta fenn, hogy a székhely ezentul Szeged leszen.

Növelte a rejtelmességet az az indokolás, hogy az országgyülésnek azért kell együtt maradnia és a kormányt követnie, nehogy a hatalom egészen „egy ember“ kezében legyen.

Aztán reményeit s félelmeit adá elö:

„Ha Magyarország — ugy mond — fennáll, fennállásán fog alapulni a világ szabadsága; ha pedig Magyarország eldöl, a népek szabadságának hosszu idön át vége van.“

A hadsereg vitézsége s népünk áldozatkészsége az osztrák-orosz eröt legyözheti s a „világszabadságot“ megalapithatja; sajnos, hogy itt Pesten az utóbbi idöben a hazafiui érzés sokakban megcsökkent. A kereskedelmi körök a nemzeti pénzjegyek iránt megfoghatlan módra bizalmatlankodnak, miért a kormányzó hevesen kikel s rögtönbirósággal fenyegetödzik.

„Bolond — ugymond többek között — valóságos bolond azon ember, ki a magyar pénzjegyek értékét nem becsüli sokkal felebb a cs. auxiliár-seregek commissariusainak nyugtatványainál, melyeket néhol Zichy Ferencz s Péchy Imre osztogatnak.“

Végül felhivja a föváros lakosságát s a nemzetet, hogy ne csüggedjen el, mert Börne szerint csak az kell, hogy „az Ur Isten csupán öt perczre tegyen bátorrá minden embert s a világszabadság ki lesz viva.“

* * *

Rudinszky Kázmér, Günther apó és a többi rendörök javában vacsoráltak és itták a hegylevét.

Günther apó már jó mélyen a kancsó fenekére nézett, midön egyszerre felkiáltott:

— Éljen gróf Rudinszky Kázmér ur!

— Engedje meg, szólott a gróf, hogy én is poharat üritsek az ön egészségére, valamint tisztelt barátunk Becker Ferencz, a mi derék vendéglösünk bájos leányára Flórára, mert tudják meg uraim, hogy egész Galicziában, sőt merem állitani, egész Ausztriában sincsen oly nö, ki szépségével és kellemességével Becker Flóra kisasszonynyal versenyezhetne, pedig én már sok szép nöt láttam életem-

ben, én gróf Rudinszky Kázmér sok helyt megfordultam már életemben.

E nagy dicséret egészen mámorba ejtette a korcsmárost, s a leány szivét a boldogság érzete fogta el.

Gróf Rudinszky Kázmér tovább folytatta beszédét.

— Barátaim — fordult ekkor a rendörök felé — az önök fáradságának akaratom ellenére, én vagyok az okozója, ezért tehát én kárpótlással tartozom önöknek. Ha tisztelt barátom, kedves Günther apó megengedi, fogadják el tölem tiszteletem jeléül önök iránt, ezt az öt aranyat és igyanak az egészségemre.

— Éljen a gróf ur! kiáltá Günther apó.

— Megengedi, hogy ez aranyokat a rendörkatonáknak át adjam, kérdé ismételten a gróf.

— Hogy megengedem-e, viszonzá Günther apó. Parancsoljon, gróf ur, én engedelmeskedem önnek.

— Miután tisztelt barátunk Günther apó részéröl semmi nehézség nem forog fenn, itt vegyék ez aranyokat, szólott gróf Rudinszky Kázmér a rendöröknek.

— Éljen gróf Rudinszky Kázmér, kiálták a rendörök lelkesülten.

Talán soha foglyot nem szerettek ennyire kiséröik.

A korcsmáros ujra bort hozott a pinczéből, mindnyájan sokat ittak az elöttük álló üvegekből, kivéve a grófot, ki alig emelte ajkaihoz a poharat.

Gróf Rudinszky folyton a legélénkebb beszélgetésbe volt merülve a korcsmárossal és Günther apóval.

— Elöre nevetek, mondá a gróf, ha majd barátaim megtudják, hogy engem rendöri fedezet alatt kisértek mint magyar kémet Lembergbe. Oh ez egy hétre való beszédtárgy lesz nekik a casinoban.

Günther apó mélyen elpirult e szavakra.

Találva érezte magát.

— Nagy bolondot tettem! gondolá magában, de fenhangon természetesen nem mondá — midön ezt az urat

elfogtam. No hiszen tisztességesen le fognak engem szidni. De mást már nem tehetek ellene. Most már nem ereszthettem szabadon. De a mikor oly átkozottúl hasonlit Málnássy Bélára.

Gróf Rudinszky Kázmér oly jó kedvvel és oly szellemességgel társalgott, hogy mindenki teljesen meggyözödött ártatlansága felöl.

Valamennyien restelték, hogy elfogták.

Mindnyájan azt szerették volna, hogy bár soha sem találkoztak volna inkább a gróffal.

— Egy ember, ki felett a halál bárdja lebeg, az nem volna ilyen vidám, gondolák magukban.

E közben Flóra — ki többször kiment a szobából, hogy a konyhát megnézze — ujra bejött.

Gróf Rudinszky Kázmér egy tekintetet vetett reá, de ez a tekintet eléggé elárulá, hogy mennyire rokonszenvez a leánynyal.

Eközben esteli tiz óra lett.

Günther apó, ki az asztalnál ültében szemben a borral telt palaczkokkal, nem gondolt többé a fáradságra és szivesen az asztalnál ült volna reggelig, de gróf Rudinszky Kázmér mindinkább szórakozott lett, már egy órája, hogy poharához sem nyult, szempillái lecsukodtak, s fejét mellére csüggesztette.

Günther apó észrevette ezt.

— Gróf ur! ön látszik, hogy fáradt.

— Rendkivüli fáradságot érzek, szólt a gróf.

— Akkor kérem gróf ur feküdjék le, mert holnap korán szándékozunk utra kelni.

— Igen helyes, rendörbiztos ur, mondá a gróf. Kérem méltóztassék hát elhelyezésemröl gondoskodni.

Günther egy mély sóhaj kiséretében elhagyta az asztalt, magához intette Becker Ferenczet, a korcsmárost, hogy a fogoly szobájára nézve néhány utasitást adjon.

Mialatt Günther apó a korcsmárossal halkan beszélgetett, gróf Rudinszky Kázmér nehézkesen felemelkedett.

Flóra, ki szerelmes tekintetét egy perczre se vette le a grófról, két lépésre állt töle.

A gróf hozzá lépett, karcsu derekát élénken körül karolta, ki gyengéden menekülni igyekezett a gróf ölelő karjai közül.

A gróf arczával a leány arczához simult és e szavakat suttogá Flóra fülébe:

— Én imádlak, mentsd meg életemet, részegitsd le az öröket és a kapu kulcsát add át nekem éjfélkor. Oh mondd, megteszed-e?

— Megfogom tenni, suttogá a leány halkan.

* * *

A gróf és Flóra között váltott szavaknak hirtelen vége szakadt, mert Günther apó és a korcsmáros visszafordultak.

Flóra zavartan süté le szemeit, hogy zavarát elrejthesse, gróf Rudinszky Kázmér haját simogatta szórakozottan, s egy lengyel dalt fütyült.

A rendörök még folyton ittak.

A rendörbiztos elöre ment.

— Gróf ur! mondá, a szoba készen van és ha megengedi, oda fogom vezetni.

— Köszönöm, válaszolá gróf Rudinszky Kázmér.

A rendörbiztos egy gyertyatartót vett elö s megnyitotta a menetet, intve a katonáknak, kik azonnal elértették öt, s szintén a gróf kiséretéhez csatlakoztak.

A gróf ezt látva, ujból az álom által meglepett embert játszta, s támolyogva követte a rendörbiztost, ki elött a fogadós lépdelt.

A vendéglö, mint a legtöbb kisebb városi galicziai vendéglö, egy emeletes volt.

Az elsö emelet magában foglalta az utasok számára

szánt vendégszobákat; az udvaron belül egy fakarzat volt, melyen kivül az udvarra egy faállvány volt.

Az udvaron jobbra volt az istálló, hol a lovak láttattak el. Balra pedig egy nagy kapu volt, mely veteményes kertbe nyilt.

Gróf Rudinszky Kázmér az épület belsejét meglehetösen ismerte, mert a Becker Ferencz által emlitett utas, ki három nappal elöbb nála eltévedt, csakugyan ö volt.

Az emeletre feljutva, a fogadós és Günther apó egy elég kényelmes szobába vezették a grófot.

— Azt hiszem, a szoba elég kényelmes, mondá Günther a rendörbiztos.

— Oh én nem vagyok nehézkes, én mindenhol föltalálom magam, felelé gróf Rudinszky Kázmér.

— Szobám a gróf uré mellett van, mondá Günther apó, ha az éjjel valamire szüksége volna, csak szóljon, vagy kopogjon. Én meg fogom hallani e vékony falon keresztül.

— Nem fogom önt háborgatni, én aludni fogok, felelé a gróf.

Günther apó ezzel az asztalra tette a kezében tartott gyertyát, többször meghajtotta magát foglya előtt s többszöri hajlongások között végre elhagyta a termet.

Málnássy Béla az egyik állványon leereszkedett.

K. 78.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

39. fejezet.

A fogoly és Flóra.

Günther apó maga után behuzta az ajtót, de annyira megbizott foglyában, hogy az ajtót kivülről nem zárta el.

A fogoly lélekzetét visszatartva hallgatódzott.

Remegni kezdett örömében, midön egészen bizonyos lön arról, hogy Günther apó a kulcscsal nem zárta el szobája ajtaját.

— Azt hiszem, minden kedvemre megy, gondolá magában. A fejemre tüzött dijat ezuttal nem fogja elnyerni senki. Meg fogok szabadulni!

De e hirtelen öröm felvillanása csakhamar komolysággá változott.

A fogoly jól hallá, hogy Günther apó lement a lépcsökön és csakhamar három örrel visszatért.

— Te Tamás! szólott az egyikhez a rendörbiztos, te iti fogsz fel s alá járni. Érted-e?

— Értem! rendörbiztos ur, felelé a rendör.

— Ti pedig — folytatá beszédét Günther apó, kinek kipirosodott arczán a bor hatását ugyancsak észre lehetett venni, — Robert és Stanislaus az utczán fogtok örködni. Bár bizonyosnak tartom, hogy foglyunk ártatlan, mindazonáltal az elövigyázat nem árt. Ha ártatlan, a biróság bizonyára fényes elégtételt fog neki szolgáltatni. Ha pedig vétkes s ha csakugyan Málnássy Béla, akkor annál jobban kell öriznünk, mert ne feledjétek, hogy ha öt fogtuk volna el, három ezer forint érczpénzben üti a markunkat. Ha tehát a gróf, akarom mondani a fogoly szökési kisérletet követne el, segitségért kell kiáltania, s ha sikerülne kimenekülni, ugy, hogy békés uton nem

tudnók öt már hatalmunkba keriteni, akkor fiaim csak bátran használjátok fegyvereiteket. Értettétek?

— Értettük, felelé a két rendör.

A korcsmáros leánya Flóra az emeleten volt s egész testében remegve hallgatta a szigoru rendeletet.

Günther apó ez után szobájába távozott, mely mint tudjuk, a fogoly szobája mellett volt.

A két rendör is, kik mint gazdájuk ép oly mélyen néztek a kupa fenekébe, szintén megindultak lefelé a lépcsökön.

Ugyan-e pillanatban Flóra lépett a két rendörhöz.

— Nagyon hüvös az éjszaka, vegyék ezt a két üveg pálinkát, de ugy, hogy a rendörbiztos ne tudjon felöle.

— Értjük, nagyságos kisasszony, szólottak az örök és szemük felvillant a két üveg pálinka láttára.

— Az egyik magáé Róbert, a másik pedig a magáé Stanislaus, mondá a leány.

— Köszönjük alásan, ismétlé a két lengyel származásu rendör.

Ezzel mindketten lementek az utczára s elfoglalták örhelyeiket, miközben a jókora nagyságu üvegeket oly művészettel rejtették köpenyegeik zsebeibe, hogy az egy ezermesternek is becsületére vált volna.

Alig, hogy a két rendör az utczára ért és elfoglalta örhelyét, a lépcsökön Becker Ferencz lassu léptei hangzottak.

Az emeletre felérve Günther apó szobájánál kopogott.

— Ki az? kérdé Günther apó.

— Én vagyok a korcsmáros. Bejöhetek?

Günther apó felelet helyett felnyitotta az ajtót.

— Éppen hivatni akartam önt, mondá Günther apó.

— Én meg azért jöttem, felelé a korcsmáros, hogy megkérdjem önt, nincsen-e valami parancsolni valója.

— Mindenek előtt mondja meg nekem, kérdé Günther apó, vár-e ön még ma vendégeket?

— Nem várok már ma senkit, mondá Becker Ferencz.

— Akkor, mondá a rendőrbiztos, nem fog semmi különöset találni abban, ha a kaput bezáratom?

— Éppen semmit. Ha nem lenne ön ma nálam, már rég be volna zárva minden.

— Mondja csak, hány kapuja van a vendéglőnek az utczára?

— Kettő.

— És az udvarra?

— Ugyancsak kettő.

— Az udvarról a mezőre nem vezet kapu?

— Csupán egy!

— Több nincs?

— Egy van még, mely a kertbe nyilik, de erről nem szólok, mert ez, mint mondám, a kertbe vezet.

— És a kert?

— A kert magas kőfallal van körülvéve.

— Tehát összesen öt kapu van?

— Úgy van, amint mondja.

— Következésképen öt kapukulcs is van?

— Csakugyan öt.

— Menjen, keresse azokat össze, kösse egy csomóba és hozza azokat ide hozzám.

— De az istenért mit akar ön tenni?

— Semmit, csupán elővigyázó vagyok.

— De azt hiszem Günther apó, hogy ily rendszabályok teljesen feleslegesek.

— Ne higyje azt édes barátom. Én sokkal nyugodtabban alszom, ha a kulcsokat a párnám alatt érzem.

— Akkor tehát megyek a kulcsokat összekeresni.

— Menjen! siessen, nagyon kérem!

A korcsmáros elszaladt, hogy a kulcsokat előteremtse.

Néhány percz mulva már Günther apó az óhajtott kapukulcsok birtokában volt.

Günther apó ezután lehuzta nehéz lovagló csizmáját,

pisztolyát és kardját maga mellé helyezte egy székre, s oly hatalmasan elaludt, hogy szegény Rudinszky Kázmér grófnak ugyancsak kellett volna dörömbölni, ha azt akarta volna, hogy a nemes rendőrbiztos mély álmából felébredjen.

Mialatt Becker Ferencz a kulcsokat előteremtette s a kapukat bezárta, Flóra szakitott magának annyi időt, hogy az ört álló rendőröknek egy-egy ujabb palaczk pálinkát adjon, mit a vitézek nagyon is megelégedve fogadtak.

Ezután Flóra szobájába vonult.

* * *

Gróf Rudinszky Kázmér ezalatt szobájában volt.

A mosoly, mely állandóan ajkai körül játszott, mig a rendőrség tagjaival együtt volt, egyszerre eltünt arczán.

Arcza teljesen elvesztette hideg, nyugodt vonásait.

Fiatal, nemes homlokára redők vonultak és szemeiben a keserüség és lemondás tükröződött vissza.

— Oh istenem, sóhajtá magában, csak most az egyszer sikerüljön szökésem. Oh nem magamat féltem, én szivesen a hóhér bárdja alá hajtom a fejem, én szivesen meghalok imádott hazámért, Magyarországért, de még sok fontos dolgot szeretnék közölni Kossuth Lajossal.

E magán beszéd után az olvasó kétség kivül tudja, hogy gróf Rudinszky Kázmér nem volt más, mint Málnássy Béla, kit ezentul már igazi nevén fogunk szerepeltetni.

Málnássy Béla nem vetkezett le, eloltotta a gyertyát s leült a szobában levő pamlagra és figyelt.

Átgondolta helyzetét és borzasztónak találta azt.

Magányosan, idegen országban és fegyvertelenül volt egy rendörökkel telt házban.

Minden reményét Flóra ragaszkodására helyezte.

— De vajjon, gondolá magában, a cselekvés pillanatában nem fog-e a leány visszariadni, lesz-e bátorsága el-

hagyni a szobáját, hogy az én megmentésemre siessen, hiszen akkor büntársam lesz, kit az osztrák kormány borzasztóan fog büntetni, hogy egy magyar kém szökését elösegitette.

— Ha pedig nem sikerül ez éjjel megszöknöm — füzé gondolatait tovább Málnássy Béla — Lembergbe szállitanak és ott végem van. Tettetésemmel sikerült ugyan a jámbor Günther apót félrevezetnem, de a katonai biróságot nem fog sikerülni ily könnyen rászednem.

A perczek rémes lassusággal multak.

Málnássy Bélának minden percz egy-egy ezredévnek tünt fel.

Mennél elöbbre haladt az idö, annál elviselhetetlenebb volt a várakozás.

Éjféli tizenkettöt ütött a vieniczai templom órája, és ennek minden rezgése rémesen hangzott vissza Málnássy Béla csüggeteg szivében.

Alig, hogy az óra ütése elhangzott, hirtelen néhány másod perczig tartó villámfény világitotta meg a szobát.

A villámlás folyton ismétlödött.

Elöjele volt ez egy kezdödö zivatarnak.

Málnássy Béla szivébe uj reménysugár lopódzott.

— Ah bár borulna el az éj, csapkodna a villám, hogy megrendüljön belé a föld. A zivatar dörgö hangja elnyeli majd az én lépteim zaját.

Körülbelül egy negyed óra telt el.

A zivatar mindinkább emelkedöben volt.

Közbe-közbe oly iszonyuakat dörgött, hogy Málnássy Béla egész testében remegni kezdett.

Ekkor ugy tünt fel neki, mintha szobájának ajtaján kopogtak volna.

A zivatar dühöngése miatt kettözött figyelemmel figyelt minden neszre.

A szoba ajtaján ujra halk kopogás hangzott.

Málnássy Béla felkelt ülöhelyéröl s kinyitotta az ajtót.

Az ajtóban egy remegő leány állott. Flóra volt, ki eljött, hogy megmentse — Rudinszky Kázmért.

— Ön az gróf ur? kérdé a leány.

— Én vagyok, suttogá Málnássy Béla.

— Ön borzasztó veszélyben van, mondá halkan Flóra.

— Fejem felett a halál bárdja lebeg, mondá Málnássy Béla.

— De hát mit tett ön voltaképpen, hogy oly nagy bünnel vádolják?

Málnássy Béla egy perczre elhallgatott. Gondolkozott. Nem tudta, hogy felfödözze-e magát a leány előtt vagy nem. A leány szerette öt. Igen, de azt nem tudta, hogy szerelme, illetve vonzalma gyülöletté nem változik-e, ha megtudja, hogy ö magyar.

Azért igy felelt:

— Én nem vétettem semmit, én ártatlan vagyok. De nekem hatalmas ellenségeim vannak, kik vesztemre esküdtek, s ép azért félek, hogyha Lembergbe visznek, ellenségeim módot fognak találni, hogy egy ideig börtönben tartsanak. Ezért kell nekem menekülnöm.

— Menekülni — rebegé Flóra, de hogyan?

— Nem hozta ön el a kulcsokat, melyet öntöl kértem?

— Nem!

— Miért?

— A rendörbiztos atyámtól az összes kulcsokat magához vette és azok most szobájában a vánkosa alatt vannak.

Málnássy ajkaiba harapott, hogy az elfojtott düh kiáltását elfojtsa.

— Átkozott rendörbiztos! dörmögé magában.

Egy villámfény világitotta a mély sötétséget.

Málnássy Béla az ablakhoz rohant.

— Kiugrom az ablakon, de mégis meg kell, hogy ma éjjel meneküljek.

Flóra megrázta szép fejét.

— Akkor ön csak vesztébe rohanna, a kapu előtt nem messze az ön ablakától két rendör van felállitva.

— De hát hogyan meneküljek?

— Hogyan? ismétlé utána a leány is.

— Mondja csak, az udvarban is vannak örök felállitva?

— Kettő az udvaron, kettő az utczán áll, egy pedig a lépcsöknél.

— Adott ön bort a rendöröknek? kérdé Málnássy Béla.

— Én pálinkát adtam nekik.

— S a gazemberek nem részegedtek le? kérdé izgatottan Málnássy Béla.

— Azt hiszem, mind lerészegedtek, de midön feljöttem önhöz, még beszélgettek egyet-mást maguk között.

Málnássy Béla komoran gondolataiba merült.

Csend lett.

Csupán Flóra nehéz lélekzetvétele hallatszott. A leányka zokogni kezdett.

— Ön sir? kérdé Málnássy Béla.

— Sirok önért, mert szeretem, mondá a bájos leány.

Málnássy Béla szemeibe egy könnycsepp tolult.

— Én ugy emlékszem, szólalt meg, hogy az udvar egy kerttel van összeköttetésben.

— Ön jól emlékszik gróf ur.

— A kertből lehet a mezöre jutni?

— Ajtó nincs, s meglehetös magas köfallal van a kert körülvéve.

— Tehát itt sem lehet menekülni, mondá Málnássy Béla szomoruan.

— A kert mélyében balfelöl van egy nyilás, de ez tövis csomóval van elzárva.

— Nem lehet azon áthatolni, kezdé Málnássy Béla.

— Egy jó lovas átugrathatja.

— Akkor meg vagyok mentve, mondá Málnássy Béla. De mondja csak Flóra, hol vannak a lovak?

— Az udvarban balra az istállóban.

— Köszönöm önnek Flóra. Én sohasem fogom önt elfelejteni, és elfog jönni az idő, mikor én ezt mind megfogom hálálni magának.

A leányka nem szólt, csak zokogott.

Oh nagyon szerette ő a magyar ifjut!

— És most még egy kérésem volna önhöz.

— Szóljon, rebegé a leány, ha csak lehet, teljesitem.

— Adjon nekem egy kardot.

— Kardot?

— Kardot, kést, pisztolyt vagy nem bánom akármit. Mikor elfogtak, minden fegyveremet elvették.

— De az Istenért, miért kell önnek kés?

— Védelmül, ha megtámadnak, hogy magamat védhessem.

— Oh, gróf ur, ez is lehetetlen, kardom, vagy pisztolyom nincs, legfeljebb egy kést adhatnék önnek, de azok is most mind bevannak zárva, s a kulcsok mind atyámnál vannak.

— Akkor hát igy puszta kézzel kell megkisérteni a szökést. Szerencse fel! Megyek.

— Várjon, mig dörögni kezd, félek, hogy Günther apó észre veszi a szökést.

Málnássy Béla várakozott és e közben egy gyürüt huzott le ujjáról és azt Flórának adta át.

— Örizze meg e gyürüt tőlem emlékül s gondoljon néha reám. Én ha távoztam is, ön hallani fog rólam, s ha bár mikor valamire tőlem szüksége van, csak forduljon hozzám. Én majd tudósitani fogom, hogy hol leszek, ha ugyan sikerülni fog szerencsésen megmenekülnöm.

Ezzel Málnássy Béla oda lépett a bájos leányhoz s homlokon csókolta.

Dörögni kezdett.

Málnássy Béla kilépett szobájából. Flóra követte öt. Málnássy Béla lesietett az udvarra, de természetesen mit sem látott.

De Málnássy Béla nem is akart látni semmit.

Visszafojtott lélekzettel hallgatódzott.

Arról akart meggyőződni, hogy vajjon az udvarban felállitott két rendör alszik-e vagy ébren van.

— Pajtás! hangzott ekkor egy elhaló hang az udvarban, borzasztó idö van.

— Én fázom, felelt a másik.

— Én is, viszonzá az elöbbi.

— Akkor igyunk.

— Innék, ha volna miböl.

— Nekem van egy fél üveg pálinkám, mit az az aranyos kisasszony hozott.

— Adj nekem is belöle.

— Szivesen. De ne idd ki az egészet.

— Ne félj semmit.

A két rendör inni kezdett. De a pálinka meg is tette hatását, nem sokára mindakettö mély álomba merült.

Oly hatalmas horkolást vittek véghez, mely versengett az ég dörgésével.

Málnássy Bélának égi zeneszóként hangzott a két lerészegedett ör hatalmas hortyogása.

— Isten önnel szép Flóra. Ön a megmentöm. Esküszöm, hogy soha sem fogom elfelejteni önt.

— Kisérje az ég áldása! viszonzá a bájos Flóra.

Málnássy Béla megkisérte, hogy az állványon lemászszék, mert a lépcsökön nem mehetett le, mert ott mint tudjuk, ör állt.

— Ne itt mászszék le, mondá Flóra, s megragadta Málnássy Béla karját, menjen az alsó végéhez, ott a karzat alatt széna van, s az állvány fájáról könnyen, minden zaj nélkül leereszkedhetik. Emlékezzék, a kertben balról van

az a nyilás, most menjen, isten önnel, kisérje az ég áldása.

Málnássy Béla már nem hallotta ez utóbbi szavakat, lemászott az állványról s minden nagyobb baj nélkül leesett az állvány alatt elterülő szénára.

Málnássy Béla hallgatódzott kissé, aztán az istállóba ment.

Lovát a „Villám"-t kereste, de a nagy sötétségben nem tudta megtalálni.

Találomra eloldott tehát egyet a lovak közül, kezénél fogva vezette a kert ajtóig.

A kertbe érve lóra pattant, s a nyilás felé vágtatott.

A lódobogás azonban felébresztette az öröket. Daczára, hogy holt részegek valának, mégis észre vették, hogy itt valaminek történnie kellett.

Nagy nehezen feltápászkodtak, és az istállónak vették utjukat.

Itt csakhamar észrevették, hogy az egyik ló hiányzik.

Hét lónak kellett lennie, s itt csak hat volt.

Mert mint az olvasó emlékezni fog, a rendőrök — Günther apót is beleszámitva — hatan voltak, következőképen hat ló is volt.

A hetedik ló Málnássy Béláé volt.

Midőn ezt meg látták a rendőrök, rögtön elsütötték fegyvereiket és teljes erővel kiabálni kezdtek:

— Fegyverre! Fegyverre! A gróf ur szökik.

* * *

A lövések zaja a mélyen alvó Günther apót is felébresztették.

Rögtön gyertyát gyujtott s rémülten szaladt ki a folyósóra.

A rendörök még folyton kiabáltak:

— Előre! A gróf megszökött.

— Hát ne lármázzatok annyit, kiáltá Günther apó, hanem nyergeljetek és siessetek utána a fogolynak.

Günther apó is elkeseredve rohant szobájába, hogy felöltözzék.

A lövések zaját a házbeliek is meghallották és remegve futottak össze.

— Az Istenért mi történt? kérdé egészen kikelve Flóra.

Becker Ferencz az elhizott korcsmáros haját tépte.

— Megszökött a fogoly, kiáltá haját tépve Günther apó. Mégis csak jól sejtettem, a fogoly nem Rudinszky Kázmér, hanem Málnássy Béla.

— Borzasztó, mondá a korcsmáros.

Öt percz telt bele, mig a rendörök teljesen felkészülve utnak indulhattak a szökevény üldözésére.

* * *

Magyarországon ezalatt mind borusabbak lettek a napok.

A legnagyobb veszélyt maga Görgey idézte elő, ki nyiltan ellene szegült a kormánynak.

Mészárosnak, kit a sereg fövezérévé neveztek ki, kellett volna Görgeyt állásáról elmozditani.

Maga Mészáros nagyon kedvetlenül tette ezt, bár éppenséggel nem szerette Görgeyt.

Nem szeretem ezt — ugymond önmaga — azért sem, mivel két szerencsétlen hadi tényem következtében nevem a harcztéren népszerütlen vala, ép ugy, mint népszerütlen a közönség elött. Hogy most én ily körülmények közt Görgeyt elmozditsam, kit a sereg tisztelt, kitöl fél s aki nemrég a haza védelmében megsebeztetett, — ez a dolognak oly szint adott volna, mintha az ujólag kinevezett fövezér a hivatal mint koncz után áhi-

toznék; továbbá minthogy az engedetlenség kórjele felülről alá harapódzott s minthogy a kormány nyilt parancsát egy haditanács megváltoztatni merészlé, — egy gondolat ötlött fel elmémben, tudniillik az, hogy hamar adhatná igy magát elö alkalom egy katonai lázadásra, mely, ha személyemet megkimélné is, a hazát veszélybe dönthetendené."

E mellett az országgyülésen roppant eltérök voltak a nézetek, maga Kossuth Lajos erre meg is jegyezte:

„A képviselöházat — ugymond egyebek közt egyik ülésben — én ugy tekintem, hogy vannak itt, kik véleménykülönbségben legyenek bár egy vagy más dologra nézve, — hiszen emberek vagyunk, egy kaptára nem lehet ütni az emberi gondolkodást; Károly császár az órákat sem tudta egyenlökké tenni, annál kevésbé az emberi lelkeket, — véleményben tehát különbözhetünk; de mi köztünk van egy szent kapocs, mely minden véleménykülönbség fölött áll, s mely magában hordja a nemzet megmentésének garancziáját.

És ezen kapocs az, hogy itt állunk mint férfiak, kik a veszély napjaiban nem maradtunk el, akik akkor kitartók valánk s akik szent elhatározottsággal megvásároltuk magunknak a jogot, hogy addig, mig ezen országgyülésnek missiója tart, addig mi intézkedünk a nemzet sorsa fölött azon körben, melyet a képviselöház kiszab; azzal vásároltuk meg ezen jogot, hogy nem rettentünk vissza a veszély elöl; hanem a veszély napjaiban azon méltósággal, mely a képviselöháznak eszméjében fekszik, azt lehet mondani, hogy kitüréssel, megállással megtartottuk a nemzetet. Ezen közös kapocs szentebb, minthogy magasabban ne állana minden véleménykülönbségnél.

Már most én ezen országgyülésnek kifolyása vagyok s azon kormánynak elnöke, mely a veszély napjait megállta. De nem vagyok oly országgyülésnek s nem is

akarok lenni emanatiója, ahol akkor, mikor derül, százankint jönnek Debreczenbe!

Nem akarok lenni oly országgyülésnek kifolyása, mely nem osztozván velünk a veszély napjaiban, nem is képes bensőleg érezni minő kincs az, melynek megóvására hivatva vagyunk. Mi tudjuk azt érezni, mert a veszély napjait azon kincsek megóvásában éltük át.“

Egyuttal jelenté Kossuth, hogy „Olmützből furcsa dolgokat irtak, melyeknek rövid tartalma az, hogy Magyarország nincs többé s azt mondják, hogy ez fait accompli — bevégzett tény. — Már most az országgyülés meg fogja mérni a körülményeket.“

A dolog, fájdalom, csakugyan ugy állott, mint Kossuth mondotta.

Ugyanis az osztrák kormány egy alkotmányiratot bocsátott ki, melyben Magyarországot kitörölte az önálló államok sorából.

Ebben az okmányban Magyarországra vonatkozólag kimondatott, hogy „Magyarország alkotmánya olyképen tartatik fönn, hogy mindazon szabályai, melyek a birodalmi alkotmánynyal összhangzásban nincsenek, érvényöket elveszitik“ szóval, ezután nem létezik Magyarország mint Magyarország, — hanem mint „egységes Ausztria.“

Továbbá Erdély, Horvát- és Tótország Magyarországtól elszakasztatott; Bács és a bánsági három vármegye az ország testéből kiszakitva, szerb vajdasággá alakittatott; Fiume Horvátországhoz kapcsoltatott és a minden ösi jogaitól, önállásától és a századok folytában történelmileg kifejlett alkotmányától megfosztott Magyarország egyszerüen az ausztriai császárság koronatartományává nyilvánittatott.

Szemere Bertalan magyar miniszterelnök szintén elitélöleg nyilatkozott Görgeyről.

Midön egy izben Szemere és Batthyány Kázmér meg-

jelentek Görgey táborában, Szemere a fogadtatásról a következőket mondja:

„Midön Görgey táborába értünk — igy szól Szemere — öt eleinte udvariasnak, de hidegnek találtuk; került bennünket, mig csak tehette, később daczos és zárkozott, bizalmatlan és közlékenytelen volt.

Környezete már gunyt üzött a szent ügyből, melynek azelőtt bajnokai voltak. A seregben semmiféle lelkesedés sem volt. A fegyelem egészen eltünt. A betegek és gyávák naponkint százával szöktek meg.“

A kormánynak pedig következőkép nyilatkozott Szemere Görgeyről:

„Mély sajnálattal mondom ki — ugy mond — hogy Görgey nem az, aminek öt vélem. . . Felhivom a kormányt, hogy vezér után nézzen, de addig ne, mig ez a sereg is nem egyesült a többiekkel.

E sereg ugy látszik, mindinkább magára ölti nem Wallenstein, hanem a Monk tábora jellemét. Görgey eljárásában oly titkos politikát látok, melynek következtében a hadsereg elveszhet anélkül, hogy a vezér maga vereséget szenvedne.“

A legönzetlenebb hazafiak mind kezdtek elfordulni Görgeytől, ki egészen más politikát látszott folytatni, mint azt a nemzet nagy fia, Kossuth Lajos, a hü hazafiak és maga a nemzet kivánta.

Kossuth mindent megkisértett, hogy a hanyatló magyar ügyet megmentse.

Szónokolt, buzditott, lelkesitett.

Dolgozott éjjel nappal.

A pihenést nem ismerte.

Még arra is ráért, hogy lapjába a „Hirlap“ba irjon:

„Miként — igy ir Kossuth egyebek közt — a pálmafa teher alatt nö, ugy örvend a jogban, szabadságban s honszeretetben egyesült nemzet az igazságos önvédelemnek kedves terhe alatt; s mint én aczélosodni érzem roncsolt tetememnek minden idegét e gondolatra: ugy fog e nemzet óriássá magasulni, midön hozzá kiáltand és én végezve hivatalomnak napi szakmányát, pihenés helyett szivem lángjába mártandom tollamat, hogy hirlapom hasábjai vigyék meg országszerte a nemes lelkesités hangjait s visszhangot keltsenek, ellenállhatlant, mint a holtakat támasztó tárogató visszhangja leszen.

Én a szabadság csemetéjének, melynek a komor mult gyakran reménytelen napjaiban egyik megvetője valék, — hü kertésze maradok mindvégig, — mig vagy összeroskadok a munka között, vagy egy élöfát látok nöni a csemetéből, melynek lombjai alatt Magyarország leszen: nagy, szabad, dicsö.

Én a király tanácsában ülve az vagyok, leszek, aki valék, mint magán polgár; ismét az leszek, aki valék, mint miniszter.

Én nem vagyok más, mint ki Isten, jog, a szent igazság s a nemzet elött meghajoljak. A lelki függetlenség ezen erejével szemébe nézendek minden véleménynek s kezemet nyujtandom mindenkinek, ki jót jó s alkalmas eszközzel akar.

A német elem a civilisatio eleme; én ezzel örömest szövetkezem: de nemzetem önállását, nemzetem jogát nem szabad semmi szövetségért áruba bocsátani.“

Igy irt Kossuth.

Fájdalom, a tulnyomó hatalom ellen már nehéz volt küzdeni.

Az oroszok Galicziából még egyre jöttek, pedig már az országban is jó nagy szám volt s egyre nyomultak elöre.

— Oh isten — kiáltottak fel a magyar hazafiak —

védd meg szerencsétlen hazánkat. Mi lesz e drága országból, ha az ellenség martalékává lesz!

Bizony dicsőséges, szép, de szomoru idök következtek ezután.

* * *

Málnássy Béla rémülve hallotta a nagy zajt, melyet szökése elöidézett.

Lovát megsarkantyuzva örült sebességgel vágtatott ahhoz a nyiláshoz, hogy lovával — mely azonban nem saját lova volt a „Villám“, hanem egyik rendöré — a tövissel boritott nyilást elérje.

Szerencsésen el is ért oda s háromszor neki ugratott lovával.

A ló nyeritett fájdalmában, de a nyilást nem birta átugorni.

Málnássy Béla leszállott lováról.

A tövises csomókat kezével szétszedte, mi nem kis idöt vett igénybe.

A rözsét szétszedve Málnássy Béla a szabad mezön találta magát.

Hirtelen lovára pattant, megsarkantyuzta azt és vad vágtatásban rohant előre.

Az előny, mit üldözöi felett kivivott, nagyon csekély lehetett.

Málnássy Béla abban reménykedett, bár mily csalóka volt is e remény, hogy üldözöi nem tudják, mely irányba menekült.

E gondolat némileg megnyugtatta öt, bár alig néhány percz mulva fájdalommal kellett látni, hogy feltevésében mennyire csalódott.

A két rendör ugyanis, kik az utczán fel voltak állitva, azt állitották, hogy nem láttak szökevényt elöttük elvágtatni, ebből azt következtették, hogy déli irányba, vagyis a magyar határ felé vette a szökevény utját.

S Málnássy Béla egy rövid negyed óra mulva, éppen, midön egy hegyre mászott fel lovával, keserüen tapasztalta, hogy a rendörök nyomában vannak, s hogy a távolság közte és üldözői közt egyre fogy.

Veszélyes helyzetét még növelte az is, hogy lova többször nyeritett.

A zivataros éjszakát egy villámlény hasitotta át. Egy perczre minden világos lett.

A rendörök egy magaslaton állottak, honnan az egész tájt átláthatták.

Rögtön észrevették Málnássy Bélát.

Málnássy Béla, ki ezalatt leért a hegytetöről, az országuton ment, s össze-vissza kalandozott remélve, hogy ezáltal félrevezeti üldözöit.,

De már késö.

A rendörök, kik most már biztosan tudták, hogy az nem más, mint Málnássy Béla, minden erejüket megfeszitették, hogy öt elfoghassák.

Hiába, a háromezer forint erösen ingerelte öket!

— Háromezer forint! biz egy egész vagyon, gondolák magukban.

Günther apó pedig erélyesen parancsolt.

— Utána a magyar kémnek, háromezer forintot vesztünk, ha öt futni engedjük. A ki öt elfogja, azé lesz a pénz egészen. Értitek? Az egész háromezer forint azé lesz! Tehát elöre!

A rendörök megsarkantyuzták lovaikat, melyek lihegve rohantak elöre.

A rendörök mind gyorsabban haladtak és már-már utolérni látszottak Málnássy Bélát.

* * *

Magyarországon ez idöben diszittetett fel Bem tábornok, a csaták höse érdemrenddel.

„Az átadás — irja Petöfi Sándor, ki szintén jelen

volt az ünnepélyen — csak szobában, néhány tiszt jelenlétében történt; mert helyben nincs sereg s különben is a mi vezérünk nem szokott az efféle sallangos és czifra czeremóniákhoz.

Volt ennek a kis szobai ünnepélynek mindamellett sok ódivatu táblabirói oldala, de volt olyan momentuma is, mely megható, megrázó, mondhatni nagyszerü volt, midön az öreg Német alezredes e szavakkal adta át a tábornoknak az érdemjelet:

— Én nem vagyok szónok s ha az volnék, sem tudnék most beszélni; engedje meg ön, hogy megcsókoljam önnek jobb kezét, mely az én hazámért vérzett.

És sirva csókolta meg a tábornok kezét. S mi, kik jelen voltunk, mindnyájan sirtunk, — de ezt nem olvasni kell; ezt hallani és látni kellett volna.“

Petöfi Sándor, a haza nagy költöje lelkesült tisztelöje volt Bemnek és a „Közlöny“-ben is irt egy levelet e tárgyban.

„A sors — irja a „Közlöny“-ben megjelent levelében, — ugy akarta, hogy részes legyek e hadsereg annyi fáradalmaiban, veszélyeiben és szerencsétlenségében, s hogy diadalmánál ne legyek jelen.

De végre visszatértem ismét a hadseregheż, melynek, hogy tagja vagyok, büszkeségem, mert vezérem Bem és boldogságom, mert Bem nekem barátom, atyám.

Nem zugott az ágyu, nem csörögtek, ropogtak a fegyverek, midön Szebenbe bementem, csend és béke volt — az ellenség akkor már Oláhországban bujdosott, német és muszka.

Szebenben találtam Bemet; mint egyszerü közember, hozzá mentem minden igény és vágy nélkül; ö visszaadta a kapitányságot s kinevezett segédének; az elsöt közönyösen, — a másodikat gyönyörrel fogadtam.“

De bár nem volt is jelen az utóbbi csatákban, — csatára hevitö harczi dalaival, melyeket lelkesülve szaval-

tak a hadfiak, kétség kivül neki is szép érdemei voltak a győzelmekben.

Méltán megillette tehát az az érdemjel, melylyel Bem ötet is feldiszitette, ki oly szeretettel viseltetett hozzá, hogy a katonai fegyelemre különben sokat adó Bem még azt is elnézte neki, hogy mint katona sem viselt soha nyakkendőt.

Szabad szellem volt; igaz gyermeke a függetlenségnek; még ebben sem türte a korlátot!

Bem maga tüzte föl Petőfinek az érdemjelet.

„S igy meg vagyok végre jutalmazva is — kiált föl emlitett levelében Petőfi — nem az által, hogy érdemjelt kaptam, hanem azon mód által, melylyel azt átadta nekem Bem.

Legyen gyöngeség tőlem, vagy akármi, én meg nem állhatom, hogy e jelenetet ki ne irjam.

Saját kezével tüzte mellemre az érdemjelet Bem, balkezével, mert jobbja még fel van kötve s ezt mondá:

— Balkézzel tüzöm fel, szivem felöli kezemmel!

S midön elvégzé, megölelt, hosszan és mélyen ölelt.

Az egész világ tudja, hogy én nem vagyok szerény ember, de istenemre mondom, ennyit nem érdemeltem.

Oly megilletődéssel, melytől ha eszembe jut, most is reszket a lelkem, azt feleltem:

— Tábornokom! többel tartozom Önnek, mint atyámnak; atyám csak életet adott nekem, ön pedig becsületet.“

Kossuth Lajos az óriási veszély daczára is higgadt maradt.

Mindenki elvesztette fejét, csak ő nem.

Ment mindenfelé, buzditott, lelkesitett.

A képviselő házban Kossuth a következő hatalmas beszédet tartotta:

„Lelkemben fel vagyok indulva — ugymond — azon gondolattól, hogy az ármánynak, árulásnak nevetséges satyrája, egy nemzet feletti győzelme csaknem sikerül.

Én nem érzek magamban annyi erőt, hogy ezt türjem;

egy félóra mulva, azon megbizásnál fogva, melyet saját érzetem s a haza veszélye nyujt, megyek vasuton s megkezdem Czeglédnél felhivni a népet, hogy tömegestül fegyverbe szálljon, (kitünö éljenzés) és igy megyek tovább faluról falura, és vagy nem látnak önök többé, vagy látnak mint utó csapatát oly seregnek, mely maga is képes lesz semmivé tenni azon gyalázatos rablócsordát.

Félóra mulva zászló van kezemben s indulok, hogy hol kezdem, megmondottam, merre fogok menni, nem tudom, de megyek arra, merre a körülmények, a nép hangulata s lelkesedése fogja adni az irányt.

Első kérésem tehát, mit önökhöz akarok intézni, az, hogy ha van önök közt valaki, ki testvéri kezet akar nyujtani: isten hozza! (Többen lelkesedéssel fölkiáltanak: Megyünk, megyünk!)

Másodszor pedig azt gondolom, hogy valamint nekem isten és jó barátaim s a nép hangulata segitségével talán sikerülend támasztani egy kis ellentállást az ellenség ellenében: ugy önök közt is vannak sokan, kik más vidékeken hasonló vagy talán nagyobb sikerrel is müködhetnek; vélekedésem tehát az volna, méltóztatnának azt most első teendőjüknek ismerni, miszerint irja fel mindenki, melyik vidékre akar menni.

S ha aztán, a mint remélem, annyian akadnánk, hogy néhány napig nem lehetne ülést tartani: ám jó, ne legyen ülés; hanem emeljük fel karjainkat s teremtsünk népet, melylyel a hazát megvédhessük.

Ez a második, a mit mondani akartam.

A harmadik az, miként csak most is, mig szegény lakomból idáig jöttem s szétnéztem, láttam, mennyi tömérdek ember van itt Pesten, s ha magát csak a karzatot nézem is, meg vagyok győződve, hogy ha mindenki nem mást, mint követ vesz is kezébe s fölteszi magában és megesküszik az örökkévaló isten előtt, hogy nem nyugszik addig, mig egy rablót meg nem öl, az maga sem-

mivé teheti azon rablócsordát. (A karzaton többen föl kiáltanak: Megteszszük!) (Éljenek; lelkesedés.)

Egyébiránt felszólitottam a városi hatóságot is, hogy tartson népgyülést s szólitson fel mindenkit a haza védelmére, s önök, uraim, kik itt vannak, legyenek ott jelen s biztassák a népet, hogy menjenek a Duna balpartjára, — mert meglehet, hogy az ellenség e részről fog betörni s fogadják az ellenséget, mint igaz hazafiaktól a haza méltán megvárja.

S erre nézve azon vélekedésben vagyok, hogy ha a város lakossága nagyobb részben iparüző lévén, ha e tekintetben a keresetmód némi féltékenysége foroghatna fenn, s azt mondaná az egyik becsületes hazafi, ki munkájával keresi kenyerét: jó, én elmegyek, de szomszédom kinyitja addig a boltját, s távollétemben minden keresetet felhasznál, tehát e részben is lehet intézkedni s bezáratni a boltokat, annyival inkább, mert hiszen a két városban egy fél nap alatt tizenöt és több ezer embert lehet előteremteni, s ha egyéb fegyvere nincs, van karja, van foga, van kö, van kasza, maga a miniszterelnöknél harmincznyolczezer kasza van, ha tehát valakinek egyéb fegyvere nincs, vegyen kaszát kezébe s tegye meg a haza védelmére azt, mi töle kitelik. (Helyes.)

Most kinek tetszik, jöjjön velem! (Felkiáltások: Megyünk!) Ki pedig itt marad, iparkodjék itt mindent elkövetni a haza védelmére; — az isten önöket áldja meg!"

És ezzel Kossuth éljenek közt lelépve a szószékről, távozék a teremből.

Utána Zsembery emelt szót a honvédelmi bizottmány nevében.

„A tanácskozás ideje — ugymond Zsembery — lejárt; mondja meg minden követ, hol kiván müködni.

Ne várjuk be Jellasichot, mert ez által csak hasznot tennénk neki.

Ha itt helyeinken ver agyon, a históriában fog rólunk

az utókor tanulni, de ha a hont nem mentettük meg, még azon dicsőség sem vár reánk, hogy itt végezzük életünket; mert hisz arra nem kell, csak egy pár határőr, ki az ajtó elibe áll és nem lesz módunk védeni a hazát.“

A gyujtó beszédek általános lelkesedést keltettek.

Kossuth Czeglédnél kezdte meg a népfölkelést és a merre csak vonult, riadó lelkesedést keltett mindenütt szónoklatának hatalmas erejével.

Azonban Kossuth nemcsak szóval, tollal is iparkodott lelkesülésre éleszteni a nemzetet.

„Ugy vagyok — mondá a többek között, — mintha nyitva volna szemeim előtt a fatum könyve s hiába hunyom be előtte szemeimet; a világosság átczikáz lelkemen, mint villám a sötétségen. És én, a kényszerüség ösztönének hódolva, ismét jóslatot mondok... Jellasich beütéséből Magyarországba ennek szabadsága fog következni.“

„Mi lesz — ugymond — a dolgok kimenetele, azt a nemzet bátorsága, vagy a nemzet gyávasága fogja elhatározni. Azonban én bizom az élet ösztönében, hogy a magyar nép nem fogja magát gyáván lemészároltatni, vagy szolgalánczra füzetni.“

Majd meg a nökhöz fordul, „hogy Veszprém és Fehérvár között ássanak egy irtózatos sirt, melybe vagy a magyar nevet, magyar becsületet, magyar nemzetet, vagy az ellenséget eltemessük; s melyen vagy a magyar név szégyen oszlopa álland ily fölirással: igy bünteti isten a gyávaságot! vagy álland a szabadság örökzöld fája, melynek lombjai közt isten szava szóland, mint szólott Mózeshez az égő csipkebokorból: a hely, melyen állasz, szent; igy jutalmazom a bátorságot! Szabadság és dicsőség, jólét és boldogság a magyarnak!“

„Átok reá — igy kiált föl többször — ki a magyar nemzetet elárulá; átok reá, ki azt nem védelmezi!“

És czikkei rendesen ezen vészkiáltással végződnek: „Fegyverre, fegyverre! Velünk az isten és az igazság! Fegyverre, a kinek karja van, a ki magyar, védjük magunkat és aztán számoljunk!“

* * *

A rendörök mindjobban elérték már Málnássy Bélát.

Öröm ujjongás hallatszott fel köztük, mely halál harangkép csengett Málnássy Béla fülébe.

Ezután egyik rendör hirtelen elhagyta társait s pokoli sebességgel rohant az országuton keresztül.

A ló repiteni látszott a rendört. Ez Stanislaus volt.

— Én téged elfoglak! én téged elfoglak, akár élve vagy halva, orditotta a rendör vad örömmel.

Nem lehetett távolabb Málnássy Bélától, mint két pisztolylövésnyire, de társaitól és Málnássy Bélától körül-belül hatszáz lépés választotta el.

Málnássy Béla megfordult.

Üldözője mind közelebb ért. Málnássy belátta, hogy futása eredménytelen fog maradni.

Különben is minden fegyver nélkül állott hat teljesen felfegyverzett dühös rendör ellenében.

— Elvesztem! sóhajtá magában, de esküszöm, hogy csak holttestemet fogjátok megkaphatni. Megölöm magamat, fogaimmal, körmeimmel marczangolom szét magamat. Oh csak kardom lenne!

Igy töprengett magában Málnássy Béla, midön lova a sötétségben megbotlott.

Málnássy Bélának a nyereg kápába kellett kapaszkodnia, hogy le ne forduljon lováról.

Azonban váratlan esemény történt.

A mint a nyerget megfogta, érezte, hogy a tokban pisztolyok vannak.

Málnássy Béla talán egy világért nem adta volna jelen helyzetében e felfedezést.

A remény sugára villant meg szemeiben.

Néhány perczczel ezelőtt még magát teljesen elveszettnek hitte, s ime most már bizton vette diadalát.

Málnássy Béla kezébe vette a pisztolyt és üldözőjére akart löni.

De hirtelen meggondolta magát.

Kezébe vette mindakét pisztolyt s lefeküdt lova mellé, mely a fáradságtól már előbb a földre rogyott.

---

40. fejezet.

Stanislaus.

Stanislaus, a rendör mindinkább közeledett Málnássy Béla felé.

Az aranysárga szinü ló szél szárnyakon repitette öt. Nem hiába haladt oly gyorsan, hiszen Stanislaus alatt volt Málnássy Béla lova, a hires „Villám".

Végre Stanislaus egészen Málnássy Bélához ért.

Félig mámorosan oda szólt neki:

— Elfoglak! magyar kém!

Erre leszállott lováról, jobb karjára füzte lova kantárszárát, Málnássy Béla felé hajlott és kezével szive tájékát kereste, megakarva tudni, hogy a szökevény él-e vagy meghalt.

Málnássy Béla, mintha várta volna e mozdulatot.

Kezével, melyben a pisztolyt tartotta, lerántotta annak ravaszát s Stanislaust fejbe lötte, ki azonnal a földre rogyott.

E pillanatban felegyenesedett Málnássy Béla, Stanislaus karjából kiszabaditotta a Villám kantárszárát s hirtelen lovára, most már a saját lovára, a Villámra vetette magát.

— Vágtass hü Villám gyorsan, mentsd meg szegény üldözött gazdádat.

Málnássy Béla felkapta pisztolyát és üldözőire lőtt.

K. 79.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

S a Villám, mintha megértette volna e szavakat, mert szélsebesen rohant végig az éjszakában.

Málnássy Béla meg volt mentve.

Günther apó négy emberével lassabban vágtatott arra a helyre, hol Málnássy Béla s Stanislaus közt a küzdelem lefolyt.

Günther apó a villám fényénél látta Málnássy Béla lovát elesni és hallotta a pisztoly lövést, szentül meg volt győződve, hogy Málnássy Béla kelepczébe került.

Utközben még oda szólt a négy rendőrnek:

— Az a Stanislaus utoljára még megöli a grófot, akarom mondani Málnássy Bélát, pedig hát jobb szeretném élve kezeim közé kaparitani.

Végre Günther apó a négy rendőrrel oda ért.

Mekkora volt azonban bámulatuk és megdöbbenésük, midőn a szökevény helyett Stanislaus holttestét találták meg iszonyuan eltorzitott fejjel.

— Oh — dörmögé magában Günther apó — az átkozott magyar megölte a derék Stanislaust. Fiaim, ha mi öt nem fogjuk el, mindnyájunknak vége van. Soha többé nem mehetünk Lembergbe.

A rendörök komoran nézték meglött társuk holttestét.

— El kell öt fogni! sóhajtá megtörten Günther apó.

— Elfogni? igen, de hogyan? kérdék a rendörök.

A parancsot könnyebb volt kimondani, mint végrehajtani.

Még mindig sötét éj volt.

Aztán senki sem tudta, hogy mily irányba vette Málnássy Béla a futását.

Valamennyien tehetetlenül állottak elhunyt társuk holtteste mellett.

Végre Günther apó törte meg a szomoru csendet.

— Fiaim, figyeljetek reám! Ez éjjel már fel kell hagyni a szökevény üldözésével, mert elfogni ugy sem tudnók. A Villám gyorsabban fut, mint a mi lovaink ösz-

szevéve. Málnássy Béla ez éjjel megtehet még vagy tizennégy mérföldet, aztán okvetlenül pihenöt kell tartania, vagy különben összeroskad lovával együtt. Mi tehát most visszamegyünk, uj lovakat szerzünk, szétoszlunk s ugy kisértjük öt meg elfogni. A harangokat mindenhol félre veretjük, a parasztokat felfegyverezzük kaszákkal, vasvillákkal, s mi elfogjuk a gaz magyart.

— Az jó lesz Günther apó! kiálták a rendörök.

— Most pedig oszoljatok szét különböző irányban, elöbb azonban Stanislaus holttestét kössétek lovára. Én majd beviszem Vieniczába s ott eltemettetem. Holnap délben legyetek ti is Vieniczában! Megértettetek?

— Megértettük, kiáltották valamennyien.

* * *

Két órával később, midön már a zivatar elvonult s a nap sugarai ragyogtak az égbolton, Günther apó megérkezett Vieniczába.

Egyik kezével egy lovat vezetett, melyre Stanislaus holtteste volt kötve.

Az egész kis város izgatottságba jött, midön meglátták a holttestet, melyet mindenki a grófénak hitt.

Becker Flóra elsápadt, midön a hullát meglátta. Ö is azt hitte, hogy az a gróf holtteste.

Mekkora volt azonban öröme, midön meggyözödött, hogy a holttest az egyik rendöré, s midön Günther apó rendörbiztos elbeszéléséből megtudta, hogy a szökevény szerencsésen elmenekült.

Hiába tépte a haját Günther apó, és hiába erösitette nagy szavakkal, hogy milyen borzasztó ember az a Málnássy Béla, a szerelmes leány nem hitt szavainak.

Egy sejtelem azt sugta neki, hogy soha derekabb ember nem menekült meg, mint ezuttal.

— Oh tudom, gondolá magában a bájos leány, hogy akármit is mondanak ellene, ö ártatlan. Hiszen mit tett

ö? Azt mondják, kémkedett. Hát olyan baj az? Ha magyar volt, hát csak hazája érdekében cselekedett. Én nem bánom, én szeretem öt és szeretni fogom örökké. Ö azt mondta, hogy meg fog emlékezni rólam, és én hiszek neki.

Günther apó ezalatt erélyesen osztogatta parancsait.

Kiadta rendeletben, hogy a templom harangjait verjék félre, utasitotta a város elöjáróságát, hogy mindenütt, a kis falvakban is ugyanezt tegyék.

Csakhamar mindenfelé harangzugás hallatszott.

A nap magasan sütött az égen, a vihar elmult már, minden csendes volt, csupán a félrevert harangok zugtak rémesen.

* * *

Mig ezek Vieniczában történtek, Málnássy Béla vadul vágtatott Villám lován tova.

A szegény pára már alig lihegett.

A kiküldött rendörök pedig különböző irányban folytatták a keresgélést, természetesen eredménytelenül.

De bizonyos idö mulva a ló mindinkább lassitotta futását.

Malnássy Béla belátta, hogy ha még egy félóráig vágtat, nemes lova menthetetlenül kidöl alóla.

A távolság, mit hátrahagyott, meglehetösen nagy volt, s igy a közvetlen veszélytöl nem kellett tartania.

Megállitotta tehát lovát. Valami tiz perczig pihent.

Aztán lépésben haladt elöre. Végre egy forráshoz értek, hol Málnássy Béla a nemes paripát megitatta.

Itt ujra valami tiz percznyi pihenöt tartott, s aztán lova teljesen felfrissült s ujra gyorsabban haladhatott elöre.

Ekkor már teljesen reggel lett, a zivatar elmult s a meleg nap mind forróbban kezdett tüzni a földre.

Málnássy Béla körül tekintett.

Egy erdö szélén találta magát, körülötte kisebb nagyobb

hegyek emelkedtek s jobbra töle egy falucska tornyai látszottak.

— Hol vagyok? kérdé Málnássy Béla önmagától.

De feleletet természetesen nem tudott adni magának.

— Csak azt tudnám legalább, hogy milyen messze vagyok a határtól. Mert Galicziában többé nem maradhatok, annyi bizonyos. Csak azt tudnám, hogy Dragon grófné hol van? Ö talán tudna rajtam segiteni. Legutóbb a Zubrovszky kastélyban tartózkodott, vajjon ott-e van most is? A Zubrovszky kastély talán csak tiz mérföldre van a határtól.

Hogy azonban magát tájékozhassa, hogy hol van, okvetetlenül szüksége volt, hogy bemenjen a faluba, mert igy czél nélkül tovább nem bolyonghatott, azt belátta.

— De vajjon bemenjek-e a faluba, kérdé önmagától, vagy nem? A faluban biztosan felismernek. Ámbár még korán reggel van. Valószinüleg nem sokan fognak járnikelni, majd csak valaki utba igazit.

Ezzel Málnássy Béla megállitotta lovát és körültekintett.

A kis falu irányában kezdett lovagolni.

41. fejezet.

Váratlan veszély.

Málnássy Béla mindközelebb ért lovával a faluhoz.

Már majdnem odaért, midön egy körülbelül negyven éves lengyel paraszt jött vele szembe.

A lengyel pór ugy látszik, hazafelé tartott, mert éppen egyik házba, mely a falu végén volt, be akart lépni.

Málnássy Béla azonban, mielött bement volna, megszólitotta:

— Barátom! álljon meg egy kissé, mondá neki tiszta lengyel kiejtéssel.

A lengyel visszafordult.

— Jó reggelt, barátom, mondá tovább Málnássy Béla, nem volna szives utbaigazitást adni a felöl, hogy hol vagyok?

— Ön Drankóban van.

— Milyen messze van az Lembergtöl?

— Biz az jókora ut, mondá a paraszt.

— Hát a magyar határtól?

— A magyar határtól lehet mintegy tiz mértföldnyire.

Málnássy Béla majdnem, hogy felsikoltott örömében.

A paraszt erösen vizsgálódva nézte az alakot.

— Merre van a Zubrovszky kastély? kérdé Málnássy Béla.

— A Zubrovszky kastély, hebegé a paraszt folyton nagyobb zavarral, körülbelül fél napi járás.

A lengyel izgatott magaviselete nem kerülte ki Málnássy Béla figyelmét.

— De az istenért barátom, kérdé Málnássy Béla mosolyt

erőltetve ajkaira, miért néz maga engem olyan merőn? Talán fél tőlem? Vagy valami borzasztót lát rajtam?

A lengyel nem felelt.

Málnássy Béla erre szigorubban szólt a paraszthoz.

— Önnek talán tréfálni van kedve. Figyelmeztetem önt, hogy én a tréfáknak nem vagyok kedvelője. Ismételten kérdem, hogy mit néz rajtam, mitől rémült el?

— A vértől, hebegé a lengyel.

Málnássy Béla e szavakra elborzadt. A paraszt oly baljóslatu és oly visszataszitó hangon mondá azt, hogy Málnássy egész testében remegni kezdett.

— Miféle vértől? kérdé Málnássy Béla alig rejthetve el izgatottságát.

— Miféle vértől? viszonzá a paraszt. Hát nem látja?

Málnássy Béla megnézte magát.

Mindenütt véres volt.

— Az ön arcza, ruhája — mondá a paraszt — tele van vérrel. Azt látom, hogy ön valami nemes ember lehet, de a vérnyomok ruháján megrémitettek, főleg, midőn hallám, hogy ön azt sem tudja, hogy hol van.

Málnássy Béla nehány perczig mozdulatlan maradt e szavakra.

— De mitől vagyok én véres? kérdé önmagától.

Az izgatottságtól hirtelen nem jött rá, hogy midőn üldözőjét, Stanislaust meglőtte, koponyájából a vér arczára és ruhájára szökkent.

De csakhamar összeszedte magát.

Kaczagni kezdett.

— Ah, ha csak ez nyugtalanitja önt, ugy valóban nincs oka félnie tőlem. Az éjjel egy kis kalandom volt. Megtámadtak az oroszok, bizonyosan valami magyarnak néztek engem. Szerencsémre pisztolyaim kezemnél voltak, közéjük löttem, mire az egyik elesett. Erre egy másik orosz támadt reám, kinek szintén keresztül löttem az agyvelejét. A vér arczomra és ruhámra frecscsent. Erre a töb-

biek üldözni kezdtek. Én szerencsésen kereket oldottam, és eltévesztettem az utat. Ennyi az egész.

E hirtelenében kitalált mese semmi valótlanságot nem tartalmazván, a lengyel elhitte.

Hiszen olyan viszonyok voltak ebben az időben, hogy egy véres vagy megsebesitett lovag látása nem tartozott éppen a ritkaságok közé.

— Én azt hiszem, mondá a lengyel, hogy önt nem az oroszok támadták meg.

— Hanem?

— A magyarok.

— A magyarok? kérdé csodálkozva Málnássy Béla.

— Igen, azt mondják, hogy egy magyar kém járja be az országot, ki a rablókkal szövetkezett, hogy az minden osztrák urat megöl.

— Kitől hallotta ezt? kérdé Málnássy Béla.

— Igy hirdették ezt ki nálunk.

— S ki az a kém? kérdé Málnássy Béla a legnagyobb izgatottsággal.

— A neve Málnássy Béla.

Málnássy Béla halott halvány lett e szóra. De azért nyugodt maradt.

— És a kormány nem tesz semmit, hogy azt a magyart, ki a közbátorságot veszélyezteti, elfogja?

— Dehogy nem.

— Mit tett tehát?

— Háromezer forintot tüzött ki fejére.

— Ismeri ön azt a kémet? kérdé Málnássy Béla.

— Látni nem láttam soha, de azonnal felismerném.

— Hát miről ismerné öt fel?

— Személyleirása ki van függesztve a plébániára és községházára. Nem jönne oda velem? Akkor ön is elolvashatja.

— Igen szivesen elmegyek önnel, mondá Málnássy Béla.

— Azt hiszem, folytatá a paraszt, hogy ön igen szerencsés ember.

— Szerencsés és miért?

— Nemde azt mondá, hogy az éjjel két embert megölt?

— Ugy van!

— Nos lehet, hogy az a két ember egyike Málnássy Béla volt.

— Teringettét, mondá Málnássy Béla.

— Akkor ön háromezer forintot nyert az éjjel. Oh ön szerencsés ember!

— De hátha, a kit meglöttem, nem Málnássy Béla volt?

— Az okvetlenül ő volt, mondá a lengyel oly rendithetetlenül, hogy Málnássynak rá kellett hagynia, hogy ő csakugyan Málnássy Bélát ölte meg.

42. fejezet.

Kossuth Lajos önmagáról.

Kossuth Lajos az ugynevezett *Kossuth-Hirlapban* egy hosszabb nyilatkozatot irt, melyben rendkivül érdekes dolgokat közölt ugy önmagára, mint az akkori helyzetre nézve, mikor még a debreczeni függetlenségi nyilatkozat nem mondatott ki.

Érdekesnek tartjuk nagy hazánkfiának e czikkét némi megröviditésekkel közölni, megjegyezvén, ha ez talán olvasóinkat fárasztaná, ugy lapozza át e rövid fejezetet.

A czikk következőkép hangzik:

„Kötelességemnek érzem, röviden számot adni polgártársaimnak.

A márcziusi napok nem ember müve. Az örökkévaló istené.

Nekem csak annyi müvem volt benne, hogy határozottan megragadám az események fonalát.

Mielött Bécsbe menének az országgyülés küldöttei, Batthyány Lajost leendö elsö magyar miniszterelnöknek kiáltám ki a pozsonyi erkélyröl a nép ezreinek, s isten azt mondá: „Amen!“

Ugy lön.

Egy perczig Bécsben magában oly hatalom állott kezemben, melynek emlékezetére is borzadok.

Intésemtöl függött, mi történjék a bécsi „Burg“-gal.

És én azt mondám az ausztriai háznak: „Hived vagyok; nekem nem kell semmi, én nem ismerek nagyravágyást eddig. Adja meg a király Magyarországnak, amihez ennek régi joga van, amire tizennégy király megesküdött és esküjét egy sem tartotta meg; adja meg neki önálló független kormányzatát, — und ich werde Ruhe schaffen dem Hause Oesterreich in Wien“.

Ugy lön.

És mi loyalis magyarok beértük a legszorosabb igazsággal, kevesebbel mint az igazsággal, midön minden kezünkben volt.

Elég kábák voltunk azt hinni: hálásak lesznek a magyar nemzet iránt; még csak seregeinket sem hivtuk vissza külföldröl.

A pragmatica sanctio iránt gyöngédségböl hagytuk künn, támogatni a roskadozó ház oszlopait; benn pedig megszenvedtük az idegen tiszteket, idegen zsoldosokat, s etettük saját kenyerünkkel, fizettük keserves, véres verejtékünkkel.

S mi lett belöle? miként hálálták meg? Seregeink vérével gyözelmet vivtak ki s dijul a magyar szabadságot akarják eltiporni; az idegen seregek pedig összeesküdtek az öket tápláló hazánk ellen.

Bécsböl megjövénk, amint nevezének: „a magyar argonauták“.

Kértem a miniszterelnököt, hagyjon ki engem miniszteri combinátiojából; gyomromból utálom a hivatalt.

Azt mondták: nem lehet; nélkülem nem alakulhat miniszterium, nem meri senki a finánctárczát elvállalni.

Engednem kellett. Meghozám az áldozatot, a legnagyobbat életemben. Miniszterré lettem s a sok kegymosoly csak ugy özönlött rám le a magasból.

S én megborzadtam önmagamtól, midön a sanctió napján a trónus lépcsőzetéhez kellett állnom. És mondám magamban: „Mindenható isten! miért mérted rám e pohárt?“

Elkövetkeztek a kezdődő vésznek napjai. Elvem volt: igazság, de az igazság mellett kérlelhetlen szigor a kigyófaj ellen, ahol csak fejét fölemeli.

Azt mondák: diplomatizáljunk, ne kisértsük energiával a fatumot. Hiszen lehetetlen, hogy elhagyjanak; lehetetlen, hogy ne támogassanak királyi esküvel szentesitett törvény s igazság mellett.

És diplomatizáltunk. És megcsalták szegény hazánkat, rutul, irtózatosan.

Midön világos volt, hogy megcsalták, mondám: „Az idő ugyan veszve van, most tizezer ember kell, hol kétezer elég lett volna.“ Azonban bátorság, energia, még veszve nincsen semmi.

És mondák: igen, energia, de a „törvényes formák között“, azon tul nem lehet lépni, akármi történik.

No, mondám, formák miatt elvesz a haza. De biz az csak ugy ment, hogy ha valamely parancsnok elárult, irtak neki régi hires löcsei formán: „Herr N. N. soll sich äussern, miért árulta el az országot?“

Jellasich nem ugy bánt a dologgal; akasztófát állitott annak, a ki nem akart pártütő lenni, s mikor elég erős volt, azt mondá a pétervárади föhadikormányzónak, a nálánál öregebb, rendjelekkel rakott, érdem s nem pártütés által emelkedett Feldmarschall Lieutenand Hrabovszkynak: „Kendet a császár tette ide, én pedig leteszem, menjen kend pokolba!“

És elment, mondván: majd satisfactiót kér a császártól; a császár pedig azt mondá: „Mein lieber Jellasich, ön derék, hü, loyalis pártfogóm; biztositom önt magas császári kegyelmemről.“

És mi mindig a „törvényes formákról“ és „diplomatiáról“ és „militair reglement“-röl beszélgettünk!

Százszor mondám: „resignálok;“ azt felelék: „Az istenért, ne! szétbomlik a miniszterium, soha sem lesz többé magyar finánczminiszter. Én leszek felelös a haza szabadságáért.“

Kinos egy helyzet volt. Öt hónapon át soha egy nyugodt pillanat; soha egy, melyben magammal elégedett lehettem volna.

Időközben a császár megszökött Bécsből. Más nemzet mondta volna, a mit a nemzetek mondani szoktak, midön fejedelmök megszökik.

Mi mindig hü, mindig loyalis magyarok, kettöztettük hüségünket. A „Márczius tizenötödike“ szerkesztöje Pálffy Albert perbe fogatott, mert azt hirlé, hogy István föherczeg ideiglenesen kezébe vevé az országlást. Könyörögtünk, hogy jöjjön a király hü körünkbe, s elég naivok voltunk hinni, hogy megteszi: annyival inkább, mert meg is igérte, miként elötte tizennégy ösei ezerszer megigérték: és háromszáz esztendökön át alig töltöttek háromszáz napot Magyarországon.

Ekkor a vezérpolitika az volt: Budapest nyugodt legyen minden áron, különben a király el nem jö; és Budapesten e nyugalom végett annyi katona vesztegelt, mennyivel Kiss Ernö kiirtotta volna a rabló szerbeket.

Majd mindinkább világosságra jöttek a reactió ármányai; a katonai parancsnokok részint haboztak, részint nem engedelmeskedtek; a bécsi „Hofkriegsrath“ épületének személyzete mindenütt bemártotta kezét a magyarországi katonaság dolgaiba: Jellasich nyiltan revoltált; külföldről a magyar katonát nem adták ide, hermetice

elzárták a magyar kormánynyali közlekedéstől; ha valamely magyar ezredek Magyarhonba bejövetelét megengedték is, a végrehajtás elmaradt. Maga a király is parancsolt, mégsem lett semmi sikere s azt mondták Bécsből: „mi mindent megtevénk, de ez s ezen ezredes, ez s ezen parancsnok nem engedelmeskedik.“

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Igy üzte a camarilla velünk s a király nevével a legrutabb játékot.

János főherczeg nem ment Horvátországba a fejedelem törvényes akaratát tudtul adni a népnek s a határőröknek. Jellasich ellenben, kit a király pártütőnek nyilatkozott, Bécsben a legnagyobb kitüntetéssel fogadtatott, Bécsből, mint mondák „tévedésből“, ágyukat, löszert, puskát, fegyvereket küldöttek neki; küldöttek pénzt, nehogy a szegény határőrök szükséget szenvedjenek; a közös harminczadi hivataloknak megparancsolták, hogy a magyar jövedelmeket Jellasichnak adják ki nyugtatvány mellett; a Fiume védelmére rendelt magyar gránátosokat „tévedésből“ Radetzkyhez küldék; Dreyhahn alezredest, ki Fehértemplomot oly rutul elárulá, „tévedésből“ alezredessé tették; Mayerhoffer, ausztriai consul és tábornok, „nehogy polgárvér ontassék“, a határőr-ezredeket fellázitotta s a rabló szerbekkel czimborált, miután először Bécsben, onnan Zágrábban megfordult; Sz.-Tamás körül árulás tette semmivé igazságos reményeinket. A magyar hadügyminiszter rendeletei ellen minden ember „alázatos demonstratiókat tett“ és senki sem engedelmeskedett; a bécsi birodalom a horvátok részére felmondta a neutralitást ellenünk; a birodalmi országgyülés előtt a fellázadt rabló szerbeket „Waffenbruder“-nek, az ellenünki háborut „természetelleninek“ nevezte; a tót-, oláhvidékiek Bécsből lázadásra izgattattak, szóval: mindenütt pártütés, árulás, lázadás, és mindenütt a fejedelem iránti hüség és loyalitás nevében a törvény ellen.

Tényeket mondottam el. Igyekeztem lelkem s minden tehetségem szerint a vészt ellensulyozni, de a hadi tárcza nem volt kezemben; én csak szólhattam, tennem nem lehetett, lemondásomat pedig a legfőbb veszélynek mondá mindenki s én hónapokon át azon kinos helyzetben valék, hogy együtt kellett egy politika felelősségének szinét viselnem, mely vagy nem egyezett az én nézetemmel, vagy későn fogadtatott el, vagy a foganatbavételnél megtörött.

Végre a bajok annyira nöttek, ugyanazon egy fejedelemnek egyik miniszteriuma velünk oly ellenséges lábra tette magát, hogy a dolog már tovább igy nem maradhatott.

Tisztára kellett elvégre jöni, akar-e a király magyar koronája épségének, hü magyar nemzete törvényes önállásának s a király által esküvel erösitett törvényeinek megvédésében minket gyámolitani, vagy pedig nem?

Azért hát, mert ezen borzasztó játék tovább nem türhető, a miniszterium elvégre belátta, hogy a diplomatizálásnak véget kell vetni s a király akaratával tisztába jöni.

Felment tehát két miniszter Bécsbe a királyhoz, következő törvényes kivánatokkal:

Jöjjön le az országba.

Összehitta az országgyülést a végett, hogy a hon védelméről, pénzről és katonáról gondoskodjék. Megvan a két törvény: tehát sanctionálja.

Ha a magyar katona vérzik érette Olaszországban, tegye kötelességévé az országbani idegen katonának, hogy engedelmeskedjék a kormánynak s védje a törvényt a pártütés ellen s nyilatkoztassa becstelennek, a ki azt nem teszi.

Tiltsa meg Jellasichnak, hogy Magyarországot ne merje megtámadni.

Ha e szó: „királyi eskü“ szent, lehet-e ezeket megtagadni?

Azonban mi történt? Minisztereink oda voltak tiz napig, s komolyan senki még csak szóba sem állott velök.

Valóban, ily rettenetes dolgok csak onnan magyaráz-

hatók, hogy a király, mint maga is mondja, beteg; de már az csakugyan türhetetlen állapot, hogy a király betegségével a titkos camarilla, a nem felelős udvari tanácsadók annyira visszaéljenek, hogy szegény hazánknak szabadságát, alkotmányos nemzeti lételét semmivé tegyék: s a király és törvény elleni pártütésre a beteg királynak mintegy helyeslését függeszszék reá.

Sokan rosszalják talán, hogy ezen elválasztó perczben, azon bizalomnál fogva, mely a legközelebbi napokban csekély személyem iránt nyilvánult, nem ragadtam kezeimbe a hatalom gyeplőjét a haza megmentésére.

Nem, hazámfiai, én azt nem tevém: sőt minden erömmel oda dolgoztam, hogy gróf Batthyányt rábirjuk, alakitson miniszteriumot, még pedig akként alakitsa, hogy én s minden oly név mellőzve legyen, mely ürügyül szolgálhatna a királyi helybenhagyást megtagadni.

Istenemre esküszöm, csak igy lehetett a haza megmentésére időt nyerni.

Elmondom röviden okaimat.

A nemzet elé vetett kelepcze nagyon világos volt.

Bármi borzasztó tömege nehezedett is hazánkra az árulásnak, mégis van a jogban s igazságban annyi erő, hogy nem mernék a beteg király nevében Jellasichnak az országba beütést világosan megparancsolni; nem mernék a katonaságot a törvény iránti engedetlenségre világosan utasitani.

Ámde most azt gondolák: Batthyány föltétele nem lévén elfogadva, ő le fog mondani az elnökségről; uj elnököt rögtön nem lehet nevezni, mert a beteg király Bécsben van, a nádor a táborba ment, kormány nélkül azonban az ország egy perczig sem lehet; azt hitték tehát, hogy a sok hiszegés által méltán felingerlett országgyülés ragadja kezébe a végrehajtó hatalmat, s vagy dictaturát, vagy provisorius kormányt állitand. És ekkor készen van az árulás által annyira óhajtott ürügy, a beteg király nevé-

ben azt mondani: imhol Kossuth, Nyáry vagy nem tudom ki, kezökbe ragadták jogtalanul a kormányt, kivetköztették a nádort törvényes hatóságából, kivették a király kezéből a kormánykinevezési jogot, most tehát már a király parancsolja, hogy Jellasich nyomuljon előre Budáig, üzze el a királyi jogait bitorló kormányt, s helyezze be ez s ezen minisztereket, kik között pénz- és hadügyi, kereskedési s külügyi miniszterek nem voltak volna, a többiek pedig azon vétkes camarillának tagjai voltak volna, mely hónapok óta ármánykodik hazánk szabadsága ellen s kész vért ontani, az országot lángba boritani, a királyi széket a hitszegés utján veszélybe dönteni, csakhogy elveszett hatalmát mindenáron visszakeritse.

Ehhez járult még, hogy a nádor, a helyett, hogy most az ország védelmében vezérkedik, itt hagyta volna az országot s jöttek volna parancsok királyi névvel, hogy a katonaság ne merjen a provisorius kormánynak engedelmeskedni, Jellasich ellen ne merjen senki harczolni, ne önkénytesnek beállani, ne a magyar banknótát elfogadni ne merjen senki, szóval lesve lesték az ürügyöt, hogy az ország védelmi ereje elzsibbasztatván, a szegény magyar nemzet védtelenül semmisüljön meg, s kitörültessék a nemzetek sorából.

S most itéljen minden igaz hazafi. Nem követtem volna-e el a hazát veszélyeztető bünt, ha az irántam nyilatkozó bizalomtól elszédittetve s engedve azon méltó indignationak, mely minden igaz magyar kebelt elfoglal, megadtam volna az árulásnak azon ürügyöt, melyre oly régen hiába várakozik?

Nem; én azt mondom, ha van egy mákszemnyi érdem életemben, ha van, a miért hazámfiai szives hajlandóságát megérdemlem: az által érdemeltem meg, hogy ezt nem tevém.

A képviselőház pedig, mert egyhangu nyilatkozatával

Batthyányt miniszterium alakitására reábirta, s Batthyány, hogy ezt elvállalta, a nemzet köszönetére érdemes.

Most csak az minden hazafi teendöje, hogy készüljön a védelemre mindaddig, mig a nagy bajjal tartogatott törvényességi formák megbuktatására az ármány és árulás ujabb ürügyöt nem talál.

Keresend s találand kétségtelenül, mint a farkas Aesopus meséjében a bárány ellen talált.

De már csak holnap is készültebbek leszünk, mint tegnap valánk, s a farkas nem bárányokra fog bennünk találni. Gondolkozzatok, lelkesüljetek s fegyverre, fegyverre! az elárult hon védelmében a hazánkat megszállott ellenség ellen.

Öt megbuktatva, megbuktatjuk a gyalázatos camarillát, s a szegény beteg király s a szegény elárult hon mentve lesz.“

---

43. fejezet.

Veszélyben.

Málnássy Béla a beszélgetés után bement a parasztal annak házába, mialatt egy kis fiu, kit a lengyel paraszt elöhivott, a lovát tartotta.

A szobában a paraszt felesége volt, ki épen egyik gyermekén készült elverni a port.

A mint férje belépett s megpillantotta az idegent, rögtön elhagyta a gyermeket, ki orditva szaladt félre.

A nö pedig borzalommal nézett Málnássy Bélára.

— Eh ne félj semmit, feleség, mondá a paraszt, a vér, mi ezen uri ember ruháján tapad, egy hires gonosztevöé, egy hires magyar kémé, a Málnássy Béláé.

Málnássy Béla akaratlanul elmosolyodott e szavakra.

- Hát a növérét nem fogták még el? kérdé.

— ..t nem! eddig legalább nem hallottam semmit.

— Pedig, mint a biró ur mondja, az ép oly vesze-

delmes, mint fivére. Szintén ugy öl, rabol, mint Málnássy Béla.

— Borzasztó, gondolá magában Málnássy Béla, hogy mi minden rosszat beszéltek rólam nekiek; ilyen költött dolgokkal akarják megfélemliteni a népet, csak elfogjanak. De azt hiszem, hogy a magyarok Istene velem lesz.

Perczig csend volt.

— Tisztelt barátom, szólalt meg Málnássy Béla, én kérnék valamit öntöl.

— Önnek viz kell ugy-e, hogy megmossa magát?

— Ön rendkivül ügyes ember, ön mindent kitalál, mondá Málnássy Béla.

A lengyel paraszt neje egy mosdótálat hozott és Málnássy Béla megmosva magát, csakhamar visszanyerte emberi alakját.

— Nos most ön megint csinos fiatal ember lett, mondá a paraszt.

— Tetszem önnek? kérdé Málnássy Béla.

A paraszt igenlöleg bólintott fejével.

— Nem nézné a személy leirását, mondá a paraszt, ott van nézze a szegletben. Tudja-e ön, hogy háromezer forint üti az ön markát, ha megölte azt a gazembert? Ha pedig még élne, nézze azt a fegyvert ott a szegletben, esküszöm önnek, hogy én ölöm meg öt.

Málnássy Béla önkénytelenül arra a szegletre pillantott, ahol a paraszt rozsdás fegyvere lógott.

— Ön rendkivül bátor ember, mondá Málnássy Béla, azért tetszik ön nekem.

— Oh kérem! mondá a paraszt s ravaszul nézett Málnássy Bélára. Megenged nekem egy rövid kérdést?

— Beszéljen bátran, mondá Málnássy Béla.

— Ugy-e bár, hogy ön gróf vagy herczeg?

Málnássy Béla elmosolyodott.

— Az elöbb dicsértem meg bátorságáért, mondá Málnássy Béla, most nagy emberismeretét kell kiemelnem. Ön

valóban éles elméjü férfiu. Csakugyan eltalálta, én gróf vagyok, nevem gróf Rudinszky Kázmér. Nem hallotta ön még soha ezt a nevet?

A paraszt meghajtotta magát.

— A Rudinszky név hires név, mondá a paraszt, de mialatt beszélt, mindig a grófot vizsgálta és közbe-közbe érthetetlen szavakat mormogott.

— Csodálatos, ugymond, hogy mennyire hasonlit a gróf Málnássy Bélához. Hátha talán ö maga az. Mindjárt megbizonyosodom felöle.

Málnássy Béla kezdte rosszul érezni magát. Nem tetszett neki a paraszt kémlelö tekintete.

Nyugtalan lett.

A mit tudni kivánt, hogy tudniillik milyen messze van a határtól, azt már megtudta, most már azon gondolkozott, hogy mi hamarabb meneküljön töle.

Arról hamarosan meggyözödött, hogy a paraszt valami kapzsi ember lehet. Talán szintén nincs egészen rendén a szénája.

De mindezzel Málnássy Béla nem sokat törödött volna, bánta volna is ö, akár a legnagyobb gonosztevövel van dolga, csak az nyugtalanitotta, hogy ez a paraszt az ö személyleirását könyv nélkül tudja.

Ez nyugtalanitotta öt jelen helyzetében egyedül.

Málnássy Béla köszönt a parasztnak.

— Távozom! mondá, mert még ma sürgös teendöim vannak. De ön szivességet tett, fogadja ezért tölem ezt az aranyat.

A paraszt mélyen meghajtotta magát.

— Nagyon köszönöm gróf ur, ezerszer köszönöm, de miért siet ugy, a lova nagyon fáradt, talán pihenne kissé nálunk, talán méltóztatnék valamit enni, vagy inni, én szegény ember vagyok bár, de kitünö boraim vannak.

— Azt elhiszem, szólt Málnássy Béla, de vendégszeretetét ezuttal nem vehetem igénybe, talán egy más alka-

lommal, addig is meghivom önt kastélyomba, jöjjön el egyszer oda.

— Oh kérem, egy ilyen szegény ember.

— Nem tesz az semmit, én nem vagyok gögös.

— Akkor leszek oly bátor, addig is szerencsés utat kivánok önnek és az Isten örizze meg Málnássy Bélától.

— Ha találkozom vele, ugy reá sütöm pisztolyaimat.

Ezzel Málnássy Béla lovára pattant s elvágtatott.

* * *

A lengyel parasztnak, midön Málnássy Béla eltávozott, alapos gyanuja volt, hogy ő a magyar kémmel beszélt.

Ép azért fegyverét kezébe vette s lesve állt az erdö szélén, hol számitása szerint Málnássy Bélának el kellett lovagolnia.

Nem telt bele néhány percz, Málnássy Béla az erdö szélén csakugyan megjelent.

— Gróf ur, kiáltott fel a lengyel, ön itt felejtett valamit.

Gróf Rudinszky Kázmér megállitotta a lovát.

— Mit felejtettem volna el? kérdé Málnássy Béla csodálkozva.

— Ön elfelejtette, hogy fejére három ezer forint jutalom van kitüzve, ön elfelejtette saját nevét, ön elfelejtette gonosztetteit, ön elfelejtette, hogy ön nem gróf Rudinszky Kázmér, hanem Málnássy Béla.

Ezzel felkapta fegyverét a lengyel és Málnássy Bélára lött.

Málnássy Béla szerencsésen kikerülte a lövést, de e hirtelen támadásra megrendült.

— Oh áruló, kiáltá Málnássy Béla s kihuzva a pisztolyát, szintén az árulóra lött.

---

44. fejezet.

Belviszonyok.

Kossuth Lajos két felszólítást intézett egyszerre a magyarokhoz.

Egyik, mely Magyarország népeihez volt intézve, a következőkép hangzott:

„Hazafiak!

Szeretett magyar hazánk láthatárán veszélyes felhők tornyosulnak.

Minden hazafi szent kötelessége hazáját bel- és külellenségek ellen védeni; ezt igényli a természeti jog, ezt parancsolja a törvény.

A törvény parancsolta nemzeti örseregen felül szükséges haladéktalanul egy tizezer főből álló rendes nemzetörsereg fölállitása.

A haza nevében szólittatnak föl tehát mindazon honlakosok, kik e rendes nemzetörseregbe, az ország zászlója alá, a királyi trón, haza és alkotmány védelmére belépni kivánnak, hogy magukat az illető hadfogadó helyeken bejelentsék.

A belépő nemzetörök három évi szolgálatra kötelezik magukat; az álladalom részéről fegyverrel s ruházattal láttatnak el és szolgálati idejök alatt azon fölül, hogy a hitletétel alkalmával foglaló pénzt husz forintot kapnak, közvitézek naponkint nyolcz, tizedesek tizenhat, örmesterek pedig huszonnégy pengö krajczár dijt fognak az ország pénztárából huzni.

A haza bizodalmasan várja fiaitól, hogy a mostani veszélyes körülmények közt a királyi trón, haza és alkotmány védelmére az ország zászlója alá mentül előbb összesereglendenek.“ *Kossuth Lajos.*

A másik felhivás a székelyekhez szólt, s ez következőkép hangzott:

„Nemes székely nemzet, tisztelt polgártársaim!

Évezredet fölülmuló idő kapcsolta a székely és magyar nemzetnek egy törzsről fakadott sarjadékát egybe: érdekünk, jó és balszerencsénk, hajdan óta mindenkor egy volt.

Némely politikai hibás nézetek, talán saját botlásunk is, bennünket egymástól egy időre külön szakasztának ugyan, de a testvéri szeretet, atyafiság és rokonszenv kapcsát mindamellett megingatni semmi vihar, semmi ellenmüködés mindeddig képes nem vala.

A Magyarhon, magyarnemzet fölött tornyosodó förgeteg aggasztó veszélylyel fenyeget; minden órán kitörésre hajlik.

A vész harangja megkondult.

Némely idegen nemzetiségek megirigylék a békés nyugalmat, melyet Árpád nemzete a Duna s Tisza partjain századok óta élvezett.

Tisztelt polgártársaim! Mint Magyarországnak első független miniszterelnöke s ideiglenes hadminisztere, bizva a vitéz székely nemzetnek világszerte elismert rendületlen harciasságában, s magyar testvérei iránti ingadozatlan szeretetében, hivatalos tisztemnél fogva, saját felelősségem alatt, sietek önöket felszólitani, hogy addig is, mig e rendeletemre fölséges urunk, királyunk jóváhagyását pótlólagosan megnyerném, e levelem vételével tüstént Magyarországba, a Szeged tájékára telepitendő, elhatározott 12,000 fegyveres katonaságból állandó táborba siessenek, hol, valamint az átkelő helyeken is, illető élelmükről s fogadtatásukról már kellőleg gondoskodva van.

Ügyünk közös, a koczka egyiránt fordul mind a két testvérnemzetnek; ne hagyják önök hazafiui meleg szavamat hidegen s részvétlenül elhangzani.“

Kossuth Lajos.

Ugyanekkor Jellasich izgató beszédeket tartott mindenfelé.

„Hiányzanak szavaim — ugymond a többek között — szivem kéjes boldogsága kifejezésére, miszerint éppen nekem jutott a szerencse elsőnek lenni, hogy e szót „szabadság“ nektek, mint a nép képviselőinek hirdethetem.

Lássátok testvéreim! e szó „szabadság“ valósággá lön s ki kételkednék, hogy ez a mi sajátunk; ti tanui s erélyes bizonyságai vagytok emez isteni javadalomnak.

A szabadság szava összegyüjté a nép képviselőit, mint talán soha elődeitek össze nem gyülekeztek. Ti nem vagytok itt magatok puszta képviselői, nem! ti szabad emberek vagytok és szabad képviselői egy szabad s dicső népnek.

Ezen szabadság hangja hozott titeket is ide hös határvidékünk képviselői, legyetek otthonosak hü testvéreitek körében s áldjon meg a mindenható, vezessen együtt testvérileg, hogy a hazánkérti feladatunkat szerencsésen megoldhassuk...

Testvérek! a szabadság, egyenlöség s testvériség alapján fognak s kell szabályoztatniok a kormány és nép, a status és status, a nép és nép közti viszonyoknak; ez követelése a hatalmas korszellemnek, melyben törekszik az emberiség.

Ezen alapra akarjuk mi is Magyarországhozi viszonyainkat fektetni, miután ellenében feszülten s ütközetre készen folytonosan nem állhatunk; a nyolczszáz éves testvér, szomszédkapocs tanácsolja a fönforgó bonyodalmak barátságos kiegyenlitését; ellenkező esetben, ha a magyarok ellenünkben s törzsrokonaink ellen (a ráczokat érti) nem mint testvérek, hanem mint elnyomók mutatják magukat, akkor tudják meg, hogy a hiréből ismert Erdödi János bánunk mondása szerint: „ország országnak nem ir törvényeket elébe“, el vagyunk határozva, fegyverrel

kezünkben megmutatni, hogy rég elmult már az idö, mikor egy nép a másik fölött uralkodott.

Le tehát a magyar kényuraságga l; már márczius tizenötödike előtt sem ismertük el és a márcziusi forradalom után pedig megtörök s megsemmisitők azt s ez által jövénk Magyarország ellenében a jelen állásba.

Mi csak oly kormánynak hódolhatunk, mely ösi alkotmányunk föelvei szerint a királyi hatalommal egybehangozva igazgat. Azért a mostani magyar kormánynak, mely a királylyal semmi törvényes viszonyban nem áll, söt azt magától egészen függövé tette s a birodalmat alapjaiban megrenditette, magunkat alája nem vethetjük."

Ily hangon beszélt Jellasich a magyarok ellen. Utána Kukuljevics emelt szót. „Szavazzunk — ugymond — köszönetet ö felségének, hogy a nemzet választottját nevezte ki bánná, ki ellen fájdalom, hogy épen a szabadság megalapitásának perczeiben kell hallanunk, hogy a föherczegnádor s a miniszterek fölléptek. De ö érezve méltóságát, nem ismerte el a jogtalan parancsolókat. Ezért megérdemli, hogy a nemzet által istenittessék. Nyilatkoztassék ki tehát, hogyha ö felsége a bán minden lépteit s rendeleteit megerösiteni nem akarná, akkor mi magunkat minden megtámadás ellen, jöjjön az bárhonnan, védeni fogjuk." Utána többen szónokoltak még s kivánták, hogy a bán neveztessék ki alkirálylyá s alakittassék felelös miniszterium.

A horvátok kivánatai a következő pontokban foglaltattak:

A horvát nemzet a létező magyar kormányt el nem ismerheti. Ö felsége tehát kéretik, hogy annak minden Horvát-, Tót-és Dalmátországra vonatkozó rendeleteit semmisitse meg s ezen országoknak a bán elnöklete alatt külön felelös miniszteriumot adjon.

A hadi-, kereskedelmi- és pénzügyek kezelése a bécsi miniszterium alatt maradjon, melyhez az emlitett ország-

gok részéről ama kormányágak mindenikében egy-egy felelős álladalmi tanácsos neveztessék ki.

Hivatalos nyelv kirekesztőleg a szláv legyen.

Minden belügy az egyesült országok gyülésén, a külügy pedig az ausztriai középponti országgyülésen tárgyaltassék.

Dalmátia Horvát- és Tótországgal tényleg egyesittessék.

Minden politikai s igazságügyi tisztviselőt, a király jóváhagyása mellett, a bán nevezzen ki.

---

45. fejezet.

A találkozás.

Málnássy Béla, miután a lengyel parasztra kilőtte pisztolyát, lovát sarkantyuba kapta és eszeveszett vágtatással rohant előre.

A paraszt golyója, mely Málnássy Bélának volt szánva, lovának, a Villámnak nyakát érintette, mit a menekülő izgatottságában észre sem vett.

Málnássy Béla folyton előrerohant lovával.

De alig egy negyed órai sebes vágtatás után a nemes állat mindinkább kimerült s mindinkább kisebb ugrásokat tett.

Málnássy Béla csak most sem vette észre, hogy lova sulyosan meg van sebesitve.

Azt hitte, hogy lova ki van fáradva s azért sarkantyuba kapta, mivel a közelfekvő erdöt akarta elérni, hol magát valamivel nagyobb biztosságban vélte lenni.

A Villám ujra meggyorsitotta lábait, kimeritette minden erejét s elvitte gazdáját a közeli erdöig, midön reszkető gyöngeség fogta el tagjait, a vér mind erösebben folyt sebéből s hirtelen összerogyott.

Málnássy Béla csak most látta, hogy hü paripája sulyosan meg van sebesülve.

— Az ég vezéreljen édes férjem! zokogá Lydia

K. 80.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A mit előbb ő fáradságnak gondolt, az már véghaldoklás volt.

Málnássy Béla könnyezve állt hü lova mellett.

— Szegény Villám! sóhajtá magában, elhagytál hát te is? Oh istenem, hát már mindenki elhagy engem? Oh borzasztó helyzet.

Málnássy Béla valóban a legborzasztóbb helyzetben volt.

A legnagyobb szükségben megfosztatott hü lovától.

Hogy fog már most menekülhetni, idegen országban, üldöztetve gyalog egészen a határig?

De az a gondolat leginkább aggasztotta, hogy a lengyel paraszt, kit golyója nem talált, okvetlenül üldözni fogja társaival.

Mindenekelőtt azon töprengett, hogy a bekövetkező éjjelig magát valahol elrejthesse.

Málnássy Béla a nyeregről pisztolyait, sarkantyuit leoldotta, melyek öt csak a járásban akadályozták volna s folyton körültekintgetve bement a sürü erdőbe.

Félóra hosszat haladt a sürüségben s még nem akadt sehol sem egy oly helyre, hol elrejthette volna magát.

Egyszerre aztán megdöbbenve állott meg.

A szél a fülébe hozta a félre vert vészharangok jeleit.

A vészharang mindinkább erösödött.

Málnássy Béla jól tudta, hogy mit jelent e hang. Már e környéken is tudják, hogy ő jelen van s üldözik.

Már látta üldözőit s hallotta hangjukat.

Málnássy Bélát a legnagyobb csüggedés lepte meg.

Érezte, hogy nehány óra mulva okvetlenül megsemmisül és üldözői kezei közé kerül.

— Hogy is védekezzem egymagam egy egész csapat ellen, nem lehet, érzem, hogy el kell pusztulnom.

Ha e pillanatban megjelenik rendőreivel Günther apó, Málnássy Béla szó nélkül megadja magát.

De csüggedése néhány perczig tartott csak.

Ujra hazájára gondolt, Kossuth Lajosra, s csakhamar erőt vett szivén.

— Nem! mormogá majdnem daczosan, történjék bármi is, én nem fogom magam megadni. Én egyedül fogok ellenük küzdeni. Soha sem fogom engedni, hogy osztrák üldözőim rajtam győzedelmeskedjenek.

És daczára, hogy a fáradságtól, kimerültségtől és éhségtől alig birta lábait, mégis gyors léptekkel utra kelt.

Három óra hosszat gyalogolt és elgyengült testi erejét nagy erkölcsi ereje támogatta.

Az erdöben mind mélyebbre hatolva csaknem járhatatlan utakra jutott.

A bokrok, bozótok összenött ágai közt alig birt áthatolni, s menekülését szerfölött megakadályozta, hogy minden egyes lépés valódi küzdelembe került.

A menekülő fáradt lábai kezdték megtagadni a szolgálatot.

Ruháját a tüske s bozót szétszaggatta, fövegét menekülés közben elvesztette, s Málnássy Béla fejét kendövel takarta be, hogy a nap forró sugarai ellen védve legyen.

Lábai már-már roskadozni kezdtek.

Több izben megbotlott, s már alig birt felkelni.

E mellett az éhség és szomjuság is szörnyen gyötörte.

Viz sem volt közelben sehol, mivel szomját legalább némileg lecsillapithatta volna.

Málnássy Béla belátta, hogy immár itt az ideje, hogy megpihenjen.

Többször gondolt már erre, de a félelem, hogy elfogják, tovább hajtotta.

— Nem, ugy teszek, mint a Villám, addig megyek, mig halva össze nem roskadom.

Végre kiért az erdő bozótos részéről s egy tisztásra jutott, melynek közelében egy dombot pillantott meg.

A domb közelében egy szikla hányás volt, mely növényzettel volt eltakarva.

A domb mellett egy kis csermely zuhogott.

A tisztás és a forrás megpillantása fellelkesitette Málnássy Bélát.

A csermelyhez futott, megfürdött benne, megmosta izzadt arczát, s ivott a forrásból.

Aztán észrevette, hogy a domb oldalába egy üreg vezet.

Habozás nélkül bemászott az üregbe, mi nem volt éppen könnyü dolog, mert a barlangba hason csuszva kellett mennie.

A barlang valami nyolcz-tiz lépés mély lehetett.

Valami kényelmes e hely nem volt, de Málnássy Béla jelen helyzetében hálát adott az égnek, hogy egy ilyen rejtekhelyet is juttatott neki.

A barlang különben tiszta volt, nem volt nedves a talaja, Málnássy Béla tehát minden habozás nélkül elfogadta éjjeli szállás gyanánt.

Csakhamar oly mélyen elaludt, hogy az ágyuk dörgése sem lett volna öt képes álmaiból felverni.

Hogy meddig aludt, azt maga sem tudta.

Midön felébredt, a nap már magasan sütött, s Málnássy Béla ugy gondolta, hogy az éjet átalaludta, s valószinüleg most délfelé jár az idő.

Kimászott óvatosan a barlangból s folytatni akarta utját.

De a nap oly forrón sütött, hogy Málnássy Bélának, ki különben is nagyon törödöttnek érezé magát, vissza kellett fordulnia.

Szerencséjére a domb oldalán egy vad almafa állott, melyről néhány érett vadalma csüggött alá.

— Oh Istenem! sóhajtott fel Málnássy, hát még sem hagysz éhen elveszni!

S ezzel oly jóizüen kezdett enni a vadalmából, mintha a legizletesebb csemegét enné.

Aztán ivott a forrásból, s ujra belebujt barlangjába.

Az álom csakhamar elnyomta s Málnássy Bála ismét átaludt egy éjet.

Midön felébredt, köröskörül sötét volt.

Málnássy érezte, hogy ereje visszatért, csupán az éhség gyötörte.

A menekült kimászott barlangjából.

Az ég tiszta volt s a csillagok ezrei fénylettek rajta.

A hold teljes világitásban ragyogott az égen.

Ünnepélyes csend uralkodott.

Málnássy Bélát meghatotta a látvány, s térdre rogyott.

Imát rebegett.

Aztán a forrás felé vette utját, s ivott belöle.

Majd pedig néhány vadalmát evett.

Aztán utnak eredt.

Az éjet választotta menekülésre azon okból, mert azt hitte, hogy az éj keble alatt biztosabban menekülhet.

Az erdöben egy széles utra akadt, s Málnássy Béla elhatározta, hogy ha törik, ha szakad, ezen az uton fog haladni.

Aztán biztatta magát azzal a reménynyel, hogy elöbb-utóbb fog valamely házikóra akadni, hol jó pénzért kenyeret vehet.

Ugyan e pillanatban lódobogást hallott.

Málnássy Béla megrettent.

A lovas, ugy látszik, szintén észrevette öt, mert egészen feléje tartott.

— Hé ember! kiáltott a lovas németül Málnássy Bélára, hová vezet ez az ut?

— Nem tudom! volt a válasz.

— Hát nem ide való ön? kérdé a lovas, ki fekete köpenybe volt burkolva, Málnássy Bélát.

— Nem, mondá Málnássy Béla.

— Ön Málnássy Béla, nemde? kérdé a lovas.

Málnássy Béla majd összerogyott, midön nevét hallá kiejteni.

— Szegény vándorló vagyok, mondá izgatottan, s nevem Ricsovszka Ármin.

— Miért e tagadás, ön nem Ricsovszka Ármin, hanem Málnássy Béla. Hát engem nem ismer?

— Günther apó! mondá Málnássy mély lemondással.

A lovas elmosolygott.

— Barátom, mondá a lovas, önnek rossz az emlékező tehetsége. Én önnek, azaz neked igen jó barátod vagyok. Nevem lovag Hettenau Olivér.

Málnássy Béla felkiáltott örömében.

— Ah te vagy! de mondd az Istenért, hogy kerülsz te ide?

— Előbb mondd el te, hogy vagy? már azt hittem, hogy élve nem találtalak meg.

— Bizony nagy veszélyben forogtam, mondá Málnássy Béla.

— Mondd el kérlek kalandjaidat.

Málnássy Béla röviden el mondta kalandjait, melyek oly veszélyesek voltak rá nézve.

— De most közölj te nekem valamit a magyar viszonyokról, szólalt meg Málnássy Béla.

— Sajnos, ügyeink rosszul állanak, a magyarok tul vannak szárnyalva.

— A kormány még Pesten van?

— Nem.

— Hát hol van?

— Szegeden.

— Beszéld el a körülményeket.

Itt Hettenau lovag elbeszélé az eseményeket, melyet mi az előbb emlitett irónk szavai szerint közlünk, ki e korszak történetét jelesen megirta.

„Mikor Görgey kereken megirta, mondja irónk, a kormánynak, hogy iparkodjék menekülni, mert ő az ellenség

által tul van szárnyalva, — természetes, hogy a nemzetgyülésnek nem lehetett tovább maradása a fővárosban.

A kijátszott remény, a jövő fölötti aggódás és a veszély nagysága volt olvasható minden arczon.

Mikor a kormányzó az utolsó ülésen minden himezés-hámozás nélkül kijelenté, hogy az ellenség mindenfelöl közeledik, — elhatároztatott, hogy a nemzetgyülés legközelebbi ülését Szegeden fogja tartani.

A „Közlöny" tudatta a kormány és az országgyülés Pestről való elköltözésének kénytelenségét.

A napidijak kifizettettek; s az országgyülés miként jött, szét is ment.

A pesti lakosság szalmalángként fellobbanó lelkesedéséből egészen alább hagyott; hidegvérrel fogadott mindent; kihágásokra nem vetemült; nem voltak tüntetések; népgyülések nem tartattak s még a clubbok is szerényen viselték magukat.

Csak a piaczon volt itt-ott káromkodás; a boltokban kárhoztatás az aprópénz hiánya s a magyar bankó miatt. A drágaság nagy fokra emelkedett, amit még inkább emelt a magyar papirpénz hitelének csökkenése.

A munka, a szegénység keresete megszünt: kedvetlenség uralkodott mindenütt.

Az élczeskedésnek vége szakadt; még az utczai gyerköczök is csüggedt fővel jártak.

Mindenki eldugta, elásta értékesb vagyonát; málházta, kötözte butorait; bucsuzott, kocsit keresett, indult. Isten hozzádot mondott s magában merülve, sem áldás, sem szitok által nem kisértetve — távozott.

Kossuth — miután a miniszterium már előre Szegedre küldetett — julius ötödikén Czeglédre vonult.

A lánczhid fapadlója mintegy hetven lábnyi hosszaságban fölszedetett.

Csak Csányi maradt hátra, hogy az állam vagyonát Pestről elszállithassa.

Csányi, daczára beteges állapotának, erélylyel működött.

A pénzsajtó szintén Szegedre szállittatott.

Kossuth julius tizenkettedikén délben vonult be Szegedre, hol nagy lelkesültséggel és estére nagyszerü fáklyás zenével fogadták.

Kossuth az üdvözletet a nagy piacz egyik szögletének első emeleti erkélyéről fogadta.

A nagy tért fáklyatenger s annak vöröslő fénye lepte el, mig a mély csenden át Kossuth szózata mint orkán hangzott át.

Ezen alkalommal mondá azon nevezetes mondatot: „A hadmüködések központjává — ugymond — e hely lévén kiválasztva, hiszem, hogy Európa szabadsága Szegedről sugárzandik ki és ha találkoznék oly nyomorult, ki a hazát leigázni s diktátori hatalomra vergődni erölködnék, azt én magam gyilkolnám le.“

Görgeyre czélzott.

Kossuth ezután mindenekelőtt Szegedről az ország törvényhatóságaihoz körlevelet inditott, melyben tudtul adja, hogy a kormány székhelye Pestről, hadmüveleti helyes szempontokból tétetett át, mi aggodalomra éppen nem adhat okot, annál kevésbé, mert a tiszántuli kerület egészen tiszta az ellenségtől s e tér és a Duna, Tisza köze hadaink birtokában van.

Ha a nemzet — ugymond — önmagához és hazájához hü marad, kevés hónap alatt le fogja győzni az osztrák-orosz haderőt és pedig azért, mert seregeink létszáma az ellenségével a legkedvezőbb arányban áll; mi itthon vagyunk s minden helyen gyámolitásra találunk; az ellenség pedig idegen földön mozog, hol a viz, éghajlat és az emberek ártalmára vannak: s a „népharcz“ legyőzhetlen, ha valamely vidéken átvonul az ellenség, háta mögött felkél a vidék lakossága s a' nép, mely önmagáért harczol s honszeretettől van áthatva, leigázhatlan,

s felhivja a hatóságot, hogy mindezeket a nép hitére tevén, azt a lehető legnagyobb erőfeszitésre buzditsák.

A képviselők lassankint összegyülekeztek s alig várták, hogy gyülést tarthassanak s tájékozhassák magukat a dolog valódi mibenléte fölött; mert az ügyek állását csak szállongó hirek után ismerték.

Maga a nép egykedvü volt s ugy szólván közönbös s bár Szeged több alkalommal tanusitott féktelenséget, ekkor magát csöndesen viselte.

A társaságok politizáltak; s élénkiték ezt az asszonyok is részvétükkel.

Mivel a kormány a történteket eltitkolá, azt sejditette a nép, hogy itt bajnak kell lenni.

A közügyről a hirlapok is hallgattak; a „Közlöny" kinevezésekkel volt teletömve; a hadi jelentések hiányoztak.

A miniszterium meghasonlottnak látszott Kossuthtal.

Már dictátorról kezdett suttogni a hir.

Alig időzött a kormányzó pár napig Szegeden, a közönség — mivel hiányzott a győzelem fönnen való hirdetése s más nagy tényről sem hallott semmit, — mind jobban kezdett kikelni a kormány ellen.

Az országgyülési pártok világosabb szinezetet és alakot mutattak.

A bonyodalmakhoz az is hozzájárult, hogy, midön a magyar ügy hanyatlani kezdett, a különböző fajok előállottak ismét követeléseikkel: többet akartak, kerestek és kértek; önálló nemzetiséget, mit az első magyar miniszterium, sőt még a masodik is, az akkori közvélemény mellett, meg nem adhatott.

Most már hajlandó lön ezen kivánságnak is eleget tenni.

Végre julius huszonegyedikén megnyittatott a rég várt országgyülés.

Az ülést a becsületes ősz Palóczy nyitá meg, mint korelnök.

Utána Szemere lépett a szószékre.

Felhozta, hogy a nemzetnek három óhajtása van, az első: az osztrák-orosz seregek legyőzése; s e tekintetben előadá a nemzet tényleges erejét; a második, hogy a népfajok lecsendesittessenek, elannyira, „hogy még a Mindenható is, ki kezében a népek sorsát mérlegeli, azt mondhassa a magyarról: e nemzet megérdemli a szabadságot, mert tudott lenni igazságos más nemzetek iránt, s öldököltetése után is elég nagylelkü volt testvéri kézzel nyujtani a béke olajágát;“ a harmadik óhajtás, hogy Európa elismerje a nemzet függetlenségét.

Végül azzal rekeszté be beszédét, hogy hiszi, miszerint hazánk már annyi török és tatár-pusztitást kiállván, ezen ujabbat is ki fogja állani.

Görgey pedig folyton dicsőitteti magát. Egy lap igy ir felöle:

„Ügyünk szent igazsága kezeskedik, hogy lesz mindig magasztos lelkületü s lángtehetségü egyéniségünk a csatamezön, ki a forradalom anyagából meritve tetterejét, annak érdekeit kardja hatalmával érvényesitendi.

Görgey ilyen férfiu.... a jövendő titkai közé tartozik, valjon nem lesz-e reá ezentul még nagyobb szükség, mint eddigelé volt..

Hazánknak egy kijelölt harczi név kell, minő Washingtoné volt Amerikában, vagy Napoleoné Frankhonban, kinek puszta neve is páni rettegéssel töltse el az ellent.

Magyarhon legnagyobb csatáinak hőse — Görgey.

Görgeyt a sors megkinálni látszik a halhatatlanság koszorujával.... legyen ö katona, legyen ö fövezér és semmi más...!“

A félrevezetett közvélemény tehát — ugy látszik — örömmel üdvözölte volna Görgeyt a diktátori polczon.

„Nem állunk ott — hangzott egy erélyes szózat —

honnét a visszalépés lehetséges... Mindenünket a kard élére tettük fel. Feltettük, ügyünk igazságában s fiaink elszántságában bizva. Ingadoznunk nem szabad; kell, hogy egy eszme lebegjen előttünk: ügyünk diadala; kell, hogy a fanatizmus harczát vivjuk; kell, hogy népünk a fölkelésben, karunk a kardforgatásban kifáradhatlan legyen; kell, hogy minden gondolatunk egy eszmében központosuljon. Ez legyen gondolataink tárgya, álmunk, a szó, mit anyánktól eltanultunk, a szó, mit kedvesünk fülünkbe sug: győzz! győzz! — Mint puszták oáza egyedül állunk. A szabadság nálunk virit, máshol kihalt. Előttünk csak győzelemnek, s utánunk csak üdvnek szabad állania.

Ha találtatnék, ki mást mond — az hamis próféta, azt kövezzétek meg.“

Eddig a magyar iró.

— Én ennek daczára még bizom a magyar ügyben, mondá Málnássy Béla, midőn elbeszélését bevégzé, bár Görgey eljárását elitélem.

— Mi mindent megteszünk, a mit lehet, de a tulhatalommal szemben nehéz lesz győznünk. De azért bizzunk a magyarok Istenében. De most hagyjunk fel a politikával, ez itt nem a hely, hol ilyenekről beszélni lehetne. Mondd inkább, nem vagy éhes?

— Már két napja, hogy vadalmákkal élek, mondá Málnássy Béla keserüen mosolyogva.

— Szerencsémre étel van nálam, mondá Hettenau s ezzel a nyereghez erösitett kis tarisznyából kenyérrel, hideg hussal kinálta meg Málnássyt, kinek, mondanunk sem kell, hogy óriási étvágya volt.

Midőn a hideghust elfogyasztotta, Hettenau ujra megkinálta elcsigázott barátját, ki ez ujabb kinálásnak sem birt ellentállni.

Aztán bort ivott a Hettenau kulacsából és az étel és jó bor láthatólag felüditette Málnássy Béla fáradt tagjait.

— De kedves Olivér, én még meg sem kérdeztelek, hogyan kerülsz te Galicziába?

— A lapokból értesültünk, hogy az osztrák kormány felfedezte a te kedves nővéred müködését. Kossuth Lajos rögtön intézkedett, hogy egy század a határra menjen, melyet azonban a század ne lépjen át, hanem csak tisztjei és egyes megbizható legényei hatoljanak Galicziába, hogy ottan, a mennyiben lehet, téged és nővéredet megmentsék.

— S téged rendelt ide Kossuth? kérdé Málnássy Béla.

— Nem, mondá Hettenau Olivér lovag, a kormányzó báró Dévay Lászlót akarta ezzel megbizni, de megkértem a kormányzót, hogy engedjen engem Galicziába nyomulni.

— S a kormányzó?

— A kormányzó készséggel hajlott kérésemre, miután én elébb már Dévay László báróval is megbeszéltem a dolgot.

— S mondd, mit csinálnak ismeröseink?

— Harczolnak valamennyien, Woronyeczky harczol, s neje Debreczenben van, Kleofás barát szintén Debreczenben van.

— Mondd, mit csinál a barát?

— Mint rendesen kártyázik.

— Hát Lydia herczegnö?

— Lydia herczegnö az utóbbi időben szerfölött boldog volt.

— Boldog? s miért?

— Nos hát nem is tudod? Kossuth megengedte férjének, Dénessynek, hogy meglátogassa, s egyuttal Debreczenbe rendelte szolgálattételre.

— Ah igen, emlékszem már. Mit csinál Du Claude báró?

— A nemes báró egy guerilla csapat vezére, s mint mondják, réme az ellenségnek.

— Hát Zimielsky Zelma herczegnö?

— A herczegnö mint hadnagy belépett Woronyeczky századába és bátorságával többször magára vonta a figyelmet.

— Ah, ez igazán érdekes, jegyzé meg Málnássy Béla.

— S a fiatal Dévay László báró, ha nem csalódom, szerelmes a szép fiatal herczegnöbe.

— Ah ne mond!

— Ennyi, a mit ismeröseinkröl jelenthetek.

— Hát Megyváry és Lörincz mit csinálnak? kérdé Málnássy Béla.

— Ah, majdnem megfeledkeztem e derék urakról. De hát nem is csoda. Nyomtalanul eltüntek.

— S közös ellenségünk, a szép Clarisse?

Hettenau elkomorult.

— Szintén nyomtalanul eltünt.

— Hát Verö Aladárról nem tudsz semmit? kérdé Málnássy Béla, ki égett a vágytól, hogy barátjairól mentöl többet halljon.

— Verö Aladár hü kémünk, viszonzá a lovag, nagy ur lett. Már örnagy az osztrák hadseregben, s férj.

— Hogyan, férj? kiáltá Málnássy Béla.

— Igen, elvette Dornheim, illetve Halmay Alice bárónöt.

— S elpártolt a magyaroktól? kérdé Málnássy Béla.

— Ellenkezöleg. Mindenröl hiven értesit bennünket. Hirei valóban megbecsülhetetlenek reánk nézve. De természetesen nyiltan a magyarokhoz többé nem állhat.

— Értem, mondá Málnássy Béla.

— De most felelj nekem te!

— Miröl? kérdé Málnássy Béla, én mindent elmondtam neked.

— Növéredröl, Margitról egyetlen egyszó-

val sem emlékeztél meg, mondá Hettenau Olivér lovag. Mondd, hol van növéred?

— Fájdalom, nem tudom.

— Akkor fölkeresésére kell indulnom, mondá a lovag.

— Nem akarlak visszatartani, mondá Málnássy Béla, mert nem akarom, hogy ugy tünjek fel, mintha szeretetlenség beszélne belölem. De biztositlak édes Olivér, hogy ez teljesen felesleges. Nekem egy sejtelem azt sugja, hogy növérem teljes biztonságban van.

— Miböl sejted? kérdé a lovag.

— Egy bensö hang sugja nekem.

— Mindenesetre erröl még beszélni fogok veled! Mondd mindenekelött azonban meg, hogy hol lakol?

— Én — mondá Málnássy Béla mosolyogva — a szabad ég alatt ütöttem tanyát.

— Ah igaz! jegyzé meg Hettenau szintén mosolyogva. Bocsáss meg kérdésemért. Egy perczre egészen megfeledkeztem szomoru helyzetedröl. De ha nincs lakásod, annál jobb, nálam fogsz lakni.

— Nálad? kérdé Málnássy Béla.

— Igen! viszonzá a lovag.

— Hát te lakást tartasz itt Galicziában?

— Természetes, viszonzá Hettenau.

— Én nem mehetek hozzád!

— Miért?

— Mert felismernek.

— Attól ne félj. Egy egész láda álruha áll rendelkezésemre, aztán megváltoztatjuk formádat, a mennyire csak lehetséges.

— De hát hol lakol?

— Nem messze innen egy faluban.

— Hogy megyek én oda be, hiszen tudod, hogy minden házban meg van a személyleirásom.

— Te most éjjel fogsz velem jönni, mondá Hettenau. Én éppen az utolsó házban lakom, egy nyolczvan éves öreg asszonynál. Ott nem fenyeget semmi veszély. Aztán még az éjjel átöltözöl.

— Akkor tehát menjünk, mondá Málnássy Béla.

— Várj, előbb én leszállok lovamról, mert te fáradt vagy. Te fogsz lovon menni, én pedig gyalog követlek.

Málnássy Béla kezdetben szabadkozott ugyan e szivesség ellen, de végre is elfogadta azt.

---

46. fejezet.

Kossuth és Görgey.

Görgey ez időben már arról gondolkozott, hogy a fegyvert letegye.

E tárgyban irt is levelet Rüdiger orosztábornoknak.

A levél, mely szerfölött jellemző Görgeyre, igy hangzott:

„Tábornok ur!

Ön bizonynyal ismerni fogja hazám szomoru történetét. Megkimélem fárasztó ismétlésétől mindazon csodásan összefüggő eseményeknek, melyek kezdetben törvényes szabadságunkért, aztán existentiánkérti kétségbeesett harczba kevertek.

A nemzet jobb s állithatom nagyobb része, e csatát nem kereste könnyelmüleg, de több becsületes ember segélyével, kik nem tartoznak ugyan a nemzethez, viszonyaik által azonban belekeveredtek, becsülettel, állhatatosan s diadalmasan kiállta.

Európa politikája akkor ugy kivánta, hogy legyözésünkre s Magyarhon alkotmányáérti további harczaink lehetlenitésére az orosz czár Ausztriával egyesüljön. Megtörtént! Magyarhon igaz, jó patriótái közül ezt sokan előre látták s intve előre megmondták.

Napjaink története egykoron leleplezendi, mi inditá

arra Magyarhon ideiglenes kormányának többségét, fülét ez intő hang elől elzárni.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Én, a tettek embere, de nem a haszontalanoké, minden további vérontást hasztalannak, Magyarhonra nézve vészthozónak találtam s már az orosz interventió kezdetén megismertem, felszólitám ma az ideiglenes kormányt leköszönni, miután fenállása a haza jövőjét naponkint komorabbá, sajnálandóbbá teheti.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

E körülményt, legjobb meggyőződésem szerint, használom megkimélni az embervért, s békés polgártársaimat, kiket tovább védeni igen gyönge vagyok, legalább a had nyomorától megmenteni, föltétlenül letevén fegyvereit s ez által ösztönt adván minden tőlem elvált magyar haderők vezéreinek, megismerésére annak, hogy jelenleg Magyarhonra nézve legjobb hasonlót tenni.

Bizom emellett ő felsége a császár magasztalt nagylelküségében, hogy annyi derék bajtársaimat, kik mint elébb osztrák tisztek, a körülmények hatalma által az Ausztria elleni szerencsétlen hadba vegyültek, bizonytalan szomoru sorsnak, s Magyarhon népeit, kik igazságszeretetében biznak, elleneik vad bosszudühének nem teendő ki. Elég volna talán, ha mint áldozat én egyedül hullanék el!

Önhöz czimzem e levelet tábornok ur, mert ön volt az első, ki jeleit adá azon méltánylatnak, mely bizalmamat megnyeré.

Siessen ön, ha a további hasztalan vérontást meg akarja gátolni, a fegyverletétel szomoru felvonását a legrövidebb idő alatt, de oly módon lehetővé tenni, hogy ő felsége az orosz császár seregei előtt történhessék meg. Mert ünnepélyesen nyilvánitom, hogy készebb vagyok hadtestemet bármely tulerő elleni harczban megsemmisiteni engedni, mint osztrák seregek előtt föltétlenül letenni fegyvereimet.

Holnap Világosra, holnapután Boros-Jenőre, aztán Beélre menendek, mit oly czéllal tudatok önnel, hogy erejével az osztrák és saját seregeim közé vonuljon, engem körülzárni s azoktól elválasztani.

Ha e manoeuvre nem sikerülne s az osztrák seregek nyomban üldöznének, támadásaikat határozottan visszautasitom s Nagyvárad felé nyomulok, elérve ekként a császári orosz sereget, kik előtt egyedül nyilvánitom késznek magamat, fegyvereimet önként letenni.“

Görgey Arthur.

Kossuth ellenben tett, izgatott, buzditott.

Ö, mondá, nem volt ellensége Ausztriának, de azzá kellett lennie, mert az osztrák kormány méltatlanul bánt Magyarországgal.

Ö, mondá, mig a függetlenség ki nem mondatott, mindig a békét pártolta.

Erre hivatkozva felolvasta egyik régebbi beszédét, mely azt tárgyalta, midön a magyar küldöttséget Bécsben nem fogadták.

A beszéd következőkép hangzik:

„Az ausztriai birodalom némely népei — ugymond — és Magyarország már a XVII-ik század elején frigyet kötöttek, a melylyel egymás szabadságát biztositották. Közös volt az ellenség, a mely mindkét nemzetnek szabadságait megnyirbálta; az ausztriai háznak háromszáz éven által követett absolutisticus politikája.

De mi nem feledkezhetünk meg azon barátságos viszonyokról, melyek a fejedelmi egységnél és a szomszédságnál fogva köztünk léteznek és nem felejtkezhetünk meg azon frigyről, melyet öseink a XVII. század elején kötöttek, s azért a márcziusi napokban mi, a kik annyival jobban álltunk, mint Ausztria, mert szólanunk lehetett, fölemeltük szavunkat az ö szabadságukért és a mi szavaink voltak azon mécs, melynél ök szabadságuk fáklyáját meggyujtották.

Azóta a reactió emelte fel árulással, hitszegéssel és minden ármánynyal teljes és oly botrányos eljárását, mihez hasonlót nem mutat a história.

Azt kellene mondani, ha a királyságot a betegséggel nem mentenök, hogy a király neve az ország törvényei ellen pártütésben van, mert a kamarilla kezét nyujtja a törvény, az alkotmány s a magyar szabadság ellen intézett minden törekvések erösbitésére a fejedelem nevében.

Ily helyzetében a dolognak arról levén meggyözödve, hogy ha a reactiónak sikerül a mi nyakunkra hágni, kétségtelen, hogy a mi nyakunkról az ausztriai szabadságnak is nyakára hág; ha ellenben a reactiónak sikerülne az ausztriai szabadságnak nyakára hágni, megkisértené ismét azt, hogy a mi nyakunkra hágjon.

Ily körülmények közt azt gondoltuk, miszerint czélszerü lesz, hogy szóljunk mint nemzet a nemzethez, kiknek közös az ügyök, közös az ellenségök és a szabadságnak kincse önállásunk fentartása mellett, szintén közös és mindkettönké.

Elment tehát a küldöttség baráti kezet nyujtani és elmondani, mert sok érdek-találkozás foroghat fenn köztünk jövendöben, hogy egyenlitsük hát ki barátságosan a dolgokat, mint szabad nemzet egy szabad nemzettel.

És ök a küldöttséget el nem fogadták.

Ha hottentottákhoz küldött volna a nemzet egy ily küldöttséget, barátságosan hajolt volna meg elötte; de a bécsi országgyülés tette egy impertinens durvaság s szégyen, gyalázat, mely czivilizált emberekből álló gyüléshez nem illik.

Azonban a dolog engem nem confundál; mert miképen történhetett az, hogy ott az országgyülés többsége azt mondotta, hogy a barátságos érzelemmel közeledö magyart meg sem akarja hallgatni és szóba sem áll vele, miképen történhetett ez?

Csak azáltal történhetett, mert a bécsi országgyülés

— a többségről szólok — sem érdekben, sem érzelemben, sem elemeiben nem német, hanem a többségre nézve szláv országgyülés.

Ha ez igy nem volna, másképen szólanék, hogy mit kellene tenni azon birodalmi országgyülés ezen eljárása következtében; de mivel tökéletesen meg vagyok győződve, hogy a többség nem ausztriai német elemnek képviselője, s nem annak érdekében cselekszik, azon méltó indignatiót, melyet ily illetlen, durva viselet gerjeszt az ember keblében, nem akarom annyira kitörni engedni, hogy annak sulyát barátainkkal éreztessük, kiket sokat talált a küldöttség Bécsben.

Hanem egyet mondok az ausztriai háznak, nem fog sokat adni rá, de el is vesz, mert nem fog rá adni.

Az ausztriai háznak jövendője csak azon föltétel alatt lehető, ha ő nem szünik meg rémes hatalom lenni; az ausztriai háznak jövendője csak azon föltétel alatt lehető, ha ő azonositja magát népei szabadságával, ha Magyarországnak önállását respectálva, a magyar nemzet segéderejére támasztja magát.

Én akképen vagyok meggyözödve, hogy Bécs tájékán egy nagyravágyó asszony lakik, ki, ha népek és országok borulnak is vérbe, nem bánja, csak egy nappal hamarább élvezhessen egy bizonyos czimet.

Szomoru dolog, midön nemzetek sorsára egy asszonynak nagyravágyása ily befolyással van; hanem az isten és az igazság erösebb lesz!

Én csak egyet jósolok neki, azt jósolom meg, hogy az ausztriai ház azon perczben, melyben a német alapot maga elöl ellökte, az ő saját megsemmisülését irta alá, ellökte pedig azon perczben, midön befolyásával oda hatott, hogy az ausztriai birodalmi országgyülés ne német legyen, pedig már nem német.

Valóban igazi guny azon lobogó a schönbrunni kas-

télyon; csodálom, hogy le nem veszik, mert valóságos nagy satyra.

Én ezuttal a küldöttség jelentésére csak ennyit akartam mondani: Tenni valónk nekünk kétségtelen, hogy lesz... ha majd rendre el fog következni a nagy leszámolás ideje.

A teendök iránt nem teszek most a háznak inditványt, hanem csak annyit jelentek ki, hogy egy ily eljárás, melylyel egy szabad nemzetnek képviselöit illették, nem nekünk válik gyalázatunkra, hanem azoknak üti homlokára a szégyen és durvaság bélyegét, akik ezt tették, mert a czivilizált emberek soraiban, a mely nép néppel, nemzet nemzettel igy bánnék, az önmaga széttépte a népiség szentségének meghatalmazó levelét, az önmaga törölte ki magát a czivilizált nemzetek sorából, „de nem a nemzetek sorából, hanem az emberek sorából!“

Egy más alkalommal pedig szintén kedvezöleg nyilatkozott Ausztriáról.

„Mi, egész e perczig, a legtisztább hüség alapján állunk az uralkodóház irányában, mely Ausztriának is trónján ül s ebből oly kapocs és viszony keletkezik, melynél fogva némi közös intézkedések mindaddig kikerülhetlenek, mig a pragmatica sanctió kapcsa fenáll. Ha e szempontot szem elöl nem tévesztjük, fel fogjuk találni a kellö tájékozást.

A fejedelem többi népei is járulni fognak a közös költségek födözéséhez. Ide tartoznak a közös diplomatiai költségek, némely katonai területek ellátása. A közös ellátásban szükség aránylagos részt vennünk.

Mi most a királyi udvartartásra megadjuk a kellö összeget s a tizenöt milliónyi nemzet nem fogja türni, hogy királya ulászlói szegénységben tengödjék.

A pragmatica sanctiónál fogva tagadhatlan vannak kötelezettségeink; de a leirat által hadi tekintetben is ki van viva hazánk önállása.“

47. fejezet.

A bosszu hatása.

Aniella sokáig feküdt önkivületben.

A nap már magasra hágott, midön Aniella felnyitá szép szemeit.

Kábultan nézett maga körül, megtörlé szemeit, s csodálkozva bámult maga elé.

— Álom volt, csupán álom, mormogá magában, de borzasztó álom.

Hirtelen gyenge kopogás hallatszott.

— Szabad, szólt Aniella, s az ajtón egy kedves női alak jelent mag.

— Isten hozott, drága barátnöm, édes Lydiám.

— Csókollak, szólt Lydia, de soká pihensz, s Aniella felé közelgett.

— Soká? kérdé Aniella.

— Igen, válaszolt Lydia, délután két óra van s téged még ágyban talállak.

— Iszonyu, mondá Aniella, s ujból kezdé szemeit dörzsölni.

— Rosszul vagy édesem, kérdé Lydia barátnöjét, ki, mint tudjuk, egyszersmind sógornője is volt Aniellának.

— Borzasztó álmom volt, mondá suttogva Aniella, s oly tökéletes, hogy most azon gondolkozom, nem volt e való.

— De hát szólj, mit álmodtál?

— Álmom borzasztó volt, nem is akarok visszaemlékezni rá.

— Meséld el tehát.

— Ha érdekel, ugy nem bánom, elmondom.

— Kérlek.

— Azt álmodtam, hogy éjjel egy alak lopódzott szobámba s kért, hogy menjek vele, mert férjem betegen fekszik egy közeli nyaralóban. Én elmentem s férjemet láttam, de nem betegen. Aniella felsóhajtott.

— Nos és te ezen sajnálkozol?

— Sőt ellenkezőleg örvendek.

— Mi hát ebben a rossz?

— A rossz még csak aztán következik.

— Beszélj tehát.

— Elérkeztem a nyaralóba, ott egy férfiu, sötét alak, ugy nézett ki, mint egy eleven sátán. Álmomban Erdössyt véltem felismerni, egy szobába vezetett. Ezt mondá, asszonyom, az ön férje hütelen, ha nem hiszi, győződjék meg róla s egy ajtóhoz vezetett, a melynek kulcslyukán keresztül a szoba belsejébe láthattam.

— S mit láttál? kérdé türelmetlenül Lydia.

— Férjemet, válaszolá emez.

— Nos és . . . .

— Egy idegen szép kaczér nő karjai között.

Aniella zokogni kezdett.

— De hát csendesedj édesem, hisz az csak álom volt?

Aniella hallgatott, s busan, mintegy fásultan nézett maga elé.

— Álom volt, igaz álom, de szivem oly nyugtalan, s nem tudom miért, de rosszat sejtek.

— De hát mit sejtesz?

— Rosszat.

— Ah balga, tán csak nem hiszed, hogy bátyám hütelen hozzád.

Aniella szomoruan rázta fejét.

— Nem, azt nem hiszem, de — de s nem birta szavait folytatni. Oly nyugtalan vagyok, s ezzel hátradölt párnáira.

Lydia ijedten közelgett feléje.

— Az Istenért, Aniella te rosszul vagy, mi bajod?

Aniella nem szólt, ajkai görcsösen vonaglottak.

— Orvost, orvosért, kiáltá Lydia s a zajra berohanó cselédet orvosért szalasztotta.

Lydia nagyon megijedt, Aniella arcza halálsápadt volt s arczvonásai még egyre vonaglottak.

Az orvos csakhamar megjelent.

— Az idegek vannak megtámadva, ugy látszik, nyugtalan álma volt a herczegnönek.

— Igen, viszonzá Lydia csendesen.

— Semmi, semmi, mondá nyugodtabban az orvos, egy félóra mulva magához tér, komoly baja nincs.

És ugy lön.

Egy rövid félóra mulva Aniella felnyitá szemeit, sógornöjét még ott találta ágya mellett. Az orvos, miután gyógyszert rendelt, távozott.

— Te rosszul vagy édesem, s használni fogod ez orvosságot itt, ugy-e megigéred?

— Igérem.

— Én pedig még ma irok bátyámnak, ha csak lehet, látogassa meg gyöngélkedö kis feleségét. Jó lesz?

Aniella mosolygott.

— Te valóságos angyal vagy, kedves sógornöm.

A két urnö kezet fogott s Lydia gyorsan távozott.

Aniella egyedül maradt, visszagondolt az éjjeli álmára s hideg borzongás fogta el.

Lydia, a mint hazaért, huszárját hivatta maga elé.

— Nyergelj gyorsan, Pestre fogod vinni e levelet, bátyámmal kell beszélned, mondd, hogy jöjjön, ha lehetséges rögtön, mert felesége komoly beteg.

Lydia, daczára annak, hogy az orvos megnyugtatta öt Aniella állapota felöl, mégis nyugtalankodott, ö, aki tudta, hogy mi okozta Aniellának baját, csak egy orvosságot tudott hathatósnak s az orvosságot bátyja személyében vélte feltalálni.

Lydia nem csalódott. A sziv dolgában a nők jobb orvosok a világ valamennyi orvosánál.

Lydia huszárja csakhamar felkészült s villámgyorsan vágtatott a Pestre vezető országuton.

Ezután Dénessyné ismét visszatért sógorasszonyához s e percztől fogva folyton Aniella ágya mellett örködött.

A két rokon csendes beszélgetésbe eredt.

Egyszerre csak hangos lódobogás lön hallhatóvá, a lódobogás Aniella házánál szünt meg.

— Ahá, kiáltá örömmel Lydia, megjött férjed.

Aniella megrezzent.

Az ajtó csakhamar fellebbent, de Woronyeczky Micziszláv helyett csak a küldöncz huszár jelent meg az ajtóban, kezében egy kis levéllel.

A huszár tiszteletteljesen üdvözölte a hölgyeket, s homlokáról a port s izzadságot letörlé.

— Beszéltél bátyámmal?

— Igen, felelt a küldöncz.

— S mit mondott?

— Add át e levelet szeretett növéremnek.

— S más semmit? kérdé izgatott hangon a betegen fekvö Aniella.

— Más semmit, mondá a huszár szomoruan.

Aniella erötlenül dölt vissza ágyára.

— Csak lassan, lassan, szólt gyorsan felbontva a levélkét Lydia, mindjárt megtudjuk, mit ir szeretett Micziszlávom.

Lydia rosszat sejtett, s sejtelme csakhamar igaznak bizonyult.

A levél tartalmát gyorsan átfutva elhalványult.

— Oh szólj, esdé Aniella, mit ir Micziszlávom?

Lydia hallgatott.

— Nem, azt nem olvasod, itt tévedésnek kell lennie.

Gyorsan leült egy iróasztalhoz, s egy másik levelet fogalmazott.

A levél csakhamar elkészült.

— Fogdd, mondá Lydia a küldönczcnek, 's rohanj gyorsan ismét Pestre, ha sietsz, bátyámat még Pesten találod, s ha levelemet sikerül kezéhez juttatni, fényes jutalomra számithatsz s most menj, siess.

A huszár szót fogadott, s örült vágtatásban tartott ismét Pest felé.

A szobában csend lön, Aniella borzas ztót kezdett sejteni.

— Tehát látod, hü barátnöm, kezdé végre Aniella, megtörni akarván a csendet, ugy-e, hogy álmom nem is álom volt, hanem való. S most, most már emlékszem is, hogy nem álmodék. Igen, határozottan, s tisztán emlékszem, hogy házamat éjnek idején elhagytam, s egy titokzatos nyaralóban láttam férjemet, ölében egy idegen növel.

— De csendesedj Aniellám, hisz az nem lehet.

— Esküszöm neked Lydia, hogy ez igy volt.

— Hisz az elébb semmire sem emlékeztél, csak álmodra.

— Igen, de most már mindenre emlékszem, csak — — csak egyre nem.

— S vajjon mire?

— Nem tudom, hogyan kerültem vissza lakásomra.

Aniella, ki eddig a takaróval eltakarva volt s most véletlenül karjait az alól kivéve, hangos sikoltást halatott.

— Ide nézz, látod, hát mégsem csalódtam.

— De hát mi az?

— Hát nem látod, ruha van rajtam, s még ma ki se mozdultam ágyamból.

— Megfoghatlan.

— Megfoghatlan, viszonzá Aniella is, hogy mi módon tértem vissza, azt nem birom elképzelni, arra egyáltalán nem emlékszem.

— De hát mire emlékszel utoljára?

— A kulycslyukon néztem Miczislávomat, ölében egy

— Micziszláv, suttogá Aniella. K. 81.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

idegen növel, aztán emlékszem még arra, hogy fejem kábult lön, s aztán már nem emlékszem semmire, semmire.

— Borzasztó, megfoghatlan, susogá Lydia. Micziszláv pedig azt irja, hogy te — — — —

— Hogy én — — — — — —

— Igen, hogy te lettél hütelen.

— Oh egek, sikoltá Aniella, legyetek irgalmasok. Kérlek nagyon szépen, kérlek olvasd levelét, olvasd Miczisz-lávom sorait, mert megtébolyodok.

— Ha csendes lész, előbb nem, válaszolá Lydia.

— Igérem neked, hogy nyugodt leszek, csak olvass, hadd jöhessek nyomára a titokzatos történetnek.

Lydia szétbontá a levelet s olvasni kezdett.

A levél igy hangzott:

„Drága Lydiám, most már egyedül szeretett növérem!

E megtört betükkel irt levél, megtört kedélyem, s alapjában megrenditett lelkületemhez hasonló.

Boldogtalan vagyok, oly boldogtalan, mint a minó boldog voltam egykoron, midön hitvesemet oltár elé vezettem.

Ö megcsalt, ö hütelen. Saját szemeimmel győződtem meg róla egy örökké átkozott nyaralóban.

Hogy meggyözödjem a valóról, e gyülöletes éjjelen még lakására is elmentem, nömet Aniellát éjnek idején otthon nem lelém.“

— Borzasztó, borzasztó, nyöszörgé Aniella. Folytasd, folytasd, az égre kérlek.

Lydia folytatá a levél olvasását:

„Tudd meg tehát szeretett növérem, hogy sógornöd bátyádat hütelen megcsalá, ne érezz iránta könyörületet, csak megvetést, mit én érezek.

A vidéket, hol hütlen nöm idözik, kerülni fogom s mire e levél hozzád érkezik, már Pestet is elhagytam.

Gondolj szeretettel téged szivből szerető szerencsétlen bátyádra *Micziszlávra.*“

Aniella ez utóbbi szavakat már nem hallotta, fásultak, meredtek lettek szemei, belélete lassu halált halt.

Lydia, amint elolvasta a levelet, hátrahanyatlott székébe, hosszan, soká nézett Aniellára.

— Nem, nem, az nem lehet, Aniella én esküszöm, hogy te hütelen nem lehettél soha, itt valami végzetes csalodás vagy bünnek kell lappangania, a melynek a felderitéseért kegyesen imádkozunk.

A szobában mély csend állott be. A két nö csakugyan csendesen imádkozni látszott.

A hö ima után Aniella valamennyire megnyugodott. Hirtelen kiugrott ágyából.

— De mit teszel az Istenért? kérdé öt Lydia.

— Nem, már nem vagyok beteg, nem lehetek beteg. Hisz te jól tudod, hogy a nök kis bajok miatt hamar elgyengülnek, de ha nagy bajról van szó, akkor az asszony erös, oly erös, mint a fiaiért küzdö tigris.

Aniella szemei vadul forogtak.

— Átlátok a szitán, e mü Erdössy müve volt, hisz jól emlékszem, hangjára ismertem. Élni fogok a bosszuért a bosszulónak.

— De édesem, te izgatott vagy, jobb volna talán, ha lefeküdnél.

— Én pihenni, soha, megyek Miczislávomhoz, megyek utána s elmondok neki mindent, a mit tudok.

— S ha nem hinné?

— Ö hinni fog, s ha nem, megesküszöm neki s ha ez használna, világosságot deritek a homályba.

Aniella izgatottan rakosgatni kezdett egyet mást uti böröndjébe.

— De hát mit teszel?

— A mint látod, utazni készülök.

— Hisz beteg vagy.

— Már meggyógyultam.

— De várdd be legalább a küldönczöt, hisz lehet, hogy Micziszláv üzen neked vagy nekem valamit.

— Tévedsz jó Lydiám férjemet eléggé ismerem, ő, mig hütlennek hisz, addig rá nézve nem létezem.

— De hát hová mész?

— Pestre.

— Hiszen hallod, hogy onnan elment.

— Akkor megyek én is.

— Hova?

— Utána, nyomról nyomra, talán csak megtalálom.

— Légy szerencsés, kivánom neked szegény barátnöm, mondá Lydia s kezet fogott szerencsétlen sógornőjével, s távozott.

Aniella gyorsan elökészült az utra, magával vivén öreg hü cselédjét is.

Egy fél óra mulva már csendes volt a kis ház, hol Aniella nehány hetet nyugodtan éldegélt s az országut pora boritá körül a gyorsan tovarobogó uri hintót, melyben Aniella s kis kisérete ült.

* * *

A küldöncz nemsokára visszaérkezett.

— Már késö, mormogá Lydia, a fecske kiröpült. Mindannak daczára gyorsan bontá szét bátyja levelét. Benne csak e két szó volt olvasható. „Ne várj" aláirva Micziszláv.

— Vajjon hol lehet most szegény Aniella, tünödék Lydia.

A mint tudjuk, Aniella Pestnek tartott, mert bizton remélte, hogy találkozni fog Woronyeczky herczeggel.

— Hallgass mindig a sziv szavára, mormogá Aniella magában, ha szive telve volt keserüséggel s e keserüséget senkivel sem oszthatá meg.

S ezuttal csakugyan nem csalódott. Ö a herczeget

Pesten hivén s ö csakugyan ott volt, jóllehet növérének azt irta, hogy elutazik onnét.

Szép vasárnap délelöttje volt. A hatvani utcza mint most, ugy akkor is központja volt a régi Pestnek. A ki a városba be, vagy a városból ki ment, ezt az utczát kereste fel, hogy egyszersmind gyönyörködjék a szép kirakatokban, a melyek ez időben csak is a hatvani utczában valának.

Pest város polgárainak leányai templom után nagyon szivesen mendegéltek végig e gyönyörü utczán, mert hiába, akkor is annyi csinos legény s feszes katona sétált ott vasárnaponkint, mint most.

A hatvani utczában ma azonban szokatlan sok ember gyült össze ugy annyira, hogy az uri fogatok se közlekedhettek.

Az emberek egy helyen állnak mind s mozdulni se akarnak.

— Mi történt? mi történt? hangzik mindenfelöl s kiki igyekszik az emberhalmazhoz, hogy azt még nagyobbá tegye.

Az ember gomoly felé most egy csinos barna leány közeleg, egy ifju ur mélyen süvegel neki.

— Ugyan mondja kedves Hirhordó ur? kérdi a kisasszony a fiatal embert, mi történt itt? ön ujság iró s már talán tudja is.

— Bizonyára, mondá az ujságiró, kinek hizelgett a megszólitás s sietett a kisasszonynak a hirrel kedveskedni.

— Egy hölgy haladt itt az utczán közvetlen közelemben, a hölgy oly szép, hogy a tündérek is megirigyelhetnék.

Eleinte lassan sétálva ment, de hirtelen meggyorsitá lépteit, én önkénytelen nyomon követtem.

Egy férfit látott meg, ki után sietett, már majd, hogy el nem érte, a midön nevét emlité e férfiunak, ha nem

csalódom, igy szólitá, Micziszláv. Eközben a Ferenczieк teréhez értünk, a férfi hátra nézett, egy pillanatra megállt. Tekintete oly lesujtó, oly fenhéjjázó vala, hogy a tündér szép nő testében megremegett és szintén megállt.

Erre a férfiu, ki szintén fiatal és csinos volt, egy közel levő bérkocsi felé tartott, beléült s gyorsan elhajtatott.

A kocsi a nő előtt robogott el.

— „Micziszláv“ sikoltá a nő s összeesett.

Ennyi az egész, a mit mondhatok. Most pedig várják a kórházi szolgát, hogy az ismeretlen nőt, kit örültnek tartottak, megfigyelés végett a kórházba vihessék.

Az elbeszélés, mit itt a fiatal ujságirótól hallottunk, elég hü.

Ehhez még most csak azt kell hozzá füznünk, a mit a kedves olvasóink bizonyosan kitaláltak, hogy a tündér szép nő Aniella volt, ki sétája közben meglátta férjét, Woronyeczky herczeget.

Ez azonban, hogy hütelennek képzelt nejével ne találkozzék, kocsira ült s még az nap elhagyta a fővárost.

A hatvani utcza s a Ferenczieк tere szögletében, hol ez érdekes eset történt, megrendülve állott két alak, egy férfi és egy nő.

Szótalan nézték az elájult hölgyet, ki ismerősnek tetszett előttük, vizsga szemmel nézték ruháját s még akkor is ott állottak a sarkon, mintegy megdermedve, a midőn az ájult nőt már rég elvitték s a kiváncsiak hada rég elvonult.

Végre felocsudtak merengésükből.

A férfi szólalt meg először.

— Asszony, hallottad ezt a hangot?

— Láttad azt a ruhát, mit a nő viselt?

— Láttad azt a férfit?

— Láttad azt a hosszu hajzatot?

— Emlékszel-e a debreczeni nyaralóra?

— Hogy emlékszem-e, szólt az asszony, még most is fülembe cseng az a szerencsétlennek hangzó női hang, s ha nem csalódom, ez elájult nő ugyanabban a ruhába volt, mint akkor én viseltem, s most ő is, mint akkor, oly kétségbeesetten kiáltá, Miczisláv.

— Itt egy mély titoknak jöttem nyomára, mondá a szinész, mert ő volt az és felesége, kivel az „Ella“ lakban találkoztunk.

---

48. fejezet.

A lengyel paraszt.

Hettenau lovag és Málnássy Béla lassu lépésben mentek, részben fáradságtól, részben, mert gyorsan ugy sem haladhattak volna, miután az egyik lovon ült, a másiknak pedig gyalog kellett követnie társát.

Jó ideig haladhattak már ugy, midőn hirtelen kürtszó ütötte meg füleiket.

— Mi ez? kérdé lovag Hettenau.

— Kürtszó, viszonzá tompán Málnássy Béla. Üldözöim jönnek.

— Nekem ugy tetszik, viszonzá a lovag, mintha a marhákat akarnák összeterelni.

— Most nincs ideje a marhaterelésnek, viszonzá Málnássy Béla.

— Ugy ezen éjjeli kürtölésnek csakugyan nem lehet más oka, mint, hogy felverjék a lakosokat.

Ebben a pillanatban az erdő minden oldaláról kürtszó hangzott.

Rémesen hangzott az éjszakában az erdő.

Málnássy Béla és lovag Hettenau Olivér rögtön tisztában voltak, hogy üldözőik jönnek.

A kürt hangok az erdő minden zugából hallatszottak.

— Furcsa zene ez, jegyzé meg a lovag.

— Ez az én halálomat jelenti, viszonzá Málnássy Béla.

A lovag elkomorult.

— Az erdő körül lesz véve parasztokkal, mondá Málnássy Béla, kik a vészharangra előjöttek. Az az átkozott lengyel paraszt, kit golyóm nem teritett le, felverte az összes falvakat. A felfegyverzett parasztok mind körülvesznek majd engem, s én akkor menthetetlenül el vagyok veszve.

— Én nem hagylak el téged soha, mondá lovag Hettenau, veled együtt fogok küzdeni a végsőig.

— Küzdeni, ismétlé leverten Málnássy Béla.

— Igen küzdeni, mondá a lovag.

— Mit tehetünk mi ketten száz meg száz ember ellen?

— Nem ismerek reád édes Béla! Hát annyira remegsz? Hisz azelőtt még a legnagyobb veszélyben is bátor voltál. Most meg félsz?

Málnássy Béla mintegy felrezzent Hettenau eme szavaira.

— Nem, mondá, nem félek. Életemért soha sem remegtem, és most se remegek. De a halál gondolata oly borzalmas, aztán én még élni szeretnék, élni hazámért.

Hettenau hosszan az arczába pillantott Málnássy Bélának.

— Ez az arcz! suttogá magában, ez a hang. Ez arcz egészen Málnássy Margit arcza, és e lágy hang egészen Málnássy Margit hangja.

A lovag gyanakodni kezdett.

— Midön növérét emlitettem neki, füzé gondolatait

tovább a lovag, egészen közönyösen szólt róla. Azt mondta, hogy ne aggódjak, növérének nincs semmi baja.

S mintha hirtelen egy gondolat villant volna meg agyában, homlokára ütött.

— Ah, én valamit sejtek, én azt hiszem, hogy Málnássy Béla és Málnássy Margit egy és ugyanazon személy. No de majd megtudom én. De nem értem, miért e kettős szerep?

Gondolatait természetesen nem közlé Málnássy Bélával.

* * *

Málnássy Béla ment elől és lovag Hettenau Olivér utána egy keskeny ösvényen, mely kétségen kivül üldözői köréből kivezeti.

A két férfi e körből akart mielőbb kijutni.

— Minél nagyobb a távolság a parasztok közt, annál biztosabban menekülhetünk, mondá Málnássy Béla.

A kürtök szakadatlanul harsogtak.

Az üldözők mindjobban közeledtek. Egy-két percz és Málnássy Béla és lovag Hettenau Olivér veszve vannak.

Az erdő vadjai a kürtzugástól felriasztva, megzavarodva futottak össze-vissza.

Hettenau lova, melyen mint tudjuk Málnássy Béla ült, hirtelen nyeriteni kezdett.

— Édes Béla, szólt erre Hettenau, ez a ló még árulónkká lesz. Tudod mit, szállj le a lóról és kössük meg itt e lovat.

— Akkor biztosan rájönnek, hogy ez a ló tölünk van.

— Nem baj, mondá Hettenau. Mi a lovat idekötjük s elmenekülünk.

— Nem bánom, mondá Málnássy.

Málnássy leszállt a lóról, melyet az ut mellé egy fához kötöttek, azt akarva ez által elérni, hogy üldözőikkel elhitessék, hogy ellenkező irányban menekültek.

Málnássy Béla és a lovag csakugyan behatoltak jobbra az erdöben s óvatosan haladtak elöre, midön végre hirtelen megállottak.

Az erdö vágásának, melyen mentek, a határához érkeztek.

Egyszerre az erdö szélén találták magukat.

Elöttük egy nagy hegy terült el, melynek csucsán festöi szépségü ormok valának.

Az erdöben sürü sötétség volt, s a hajnal még nem akart derengeni.

Az erdö széléröl nagyon jól kivehetö volt a fáklyák lángja, melyet a parasztok hoztak magukkal, hogy annál biztosabban haladhassanak elöre az erdöben.

Az egész erdö tüzben látszott égni.

Borzasztó látványt nyujtott ez éjjel az erdö.

Lovag Hettenau és Málnássy Béla határozatlanul álltak az erdö szélén.

— A döntö pillanat közeleg, mondá Málnássy Béla a lovagnak, s mi nem sokára üldözöink kezében leszünk. Édes Olivér, te menekülj, miért döntenéd magad miattam veszélybe?

— Elhagyni **önt**, soha! mondá Hettenau lovag.

— Miért nem tegezel te engem, s miért e szokatlan hang?

Hettenau Málnássy Béla füléhez hajolt s valamit sugott neki.

— Nem, nem! kiáltá Málnássy Béla, te tévedsz, valóban nem értelek!

S mosolyt eröltetett ajkaira.

— Légy nyugodt! mondá Hettenau erre, én tudom tisztelni titkodat, soha sem fogom elárulni.

— De, mondá zavartan Málnássy Béla, igazán mondom, hogy csalódás az egész.

— Ha kellemetlen neked e tárgy, ugy többé nem érintem. Tehát most arra nézzünk Béla, hogy e csapdá-

ból mielőbb kikerüljünk. Üldözőink a fáklya fényétől és füstjétől ugy sem láthatnak messze. Talán észre se veszneknek bennünket.

Ekkor mindenfelé zaj, kiabálás lön hallható.

— Itt egy ló van! kiálták.

— Aranysárga szinü, ugy-e?

— Nem, fekete, volt a válasz.

— Kié lehet a ló?

— Nem másé, mint a szökevényé.

— Lehetetlen, hiszen annak aranysárga szinü lova volt.

— Tudja az ördög, hogy ezt honnan szerezte, annyi bizonyos, hogy az ember nem hagyja el lovát minden ok nélkül.

— Rajta tehát, hangzott egy erélyes hang, melyben olvasóink a lengyel paraszt hangját fogják felismerni, a hol a ló van, onnan gazdája sem lehet messze.

— Rajta, rajta, kiálták a többiek, előre! keressük a gaz szökevényt.

— Ne feledjétek, hogy háromezer forint nyomja a markunkat, ha a veszedelmes magyar embert nyakon csipjük, hangzott fel ujból a lengyel paraszt, kit Tádé-nak neveztek, a szava.

Az erdő szélét a hegytől egy kisebb árok választotta el, mely könnyen átugorható volt és nem volt tulságosan mély.

Ennek a partján egy csomó lemetszett gally hevert. Hettenau azt észrevette.

— E gallyakat mi bedobjuk az árokba, mondá a lovag.

Málnássy és Hettenau gyorsan munkához láttak.

Alig néhány másodpercz telt bele, a munka készen volt és Hettenau és Béla a gallyak alá rejtőztek.

49. fejezet.

A szinészek.

— Menjünk, szólott a szinész feleségéhez.

— Hova?

— Hova, hát tán csak nem állunk itt az utcza sarkon egy öröklétig.

— Én itt maradok, mondá a makranczos feleség.

— De hát miért?

— Gondolkozni akarok.

— Mi fölött?

— Mi fölött, mondá bosszankodva az oldalborda, hát találd ki.

— Ahhoz nem értek, de ha nem jösz, itt hagylak, akár Miczisláv a szép delnöt. Jösz vagy maradsz?

— Megyek.

Mindketten megindultak.

Némán, csendesen ballagtak egymás mellett, mindketten gondolkozni látszottak.

— Deritsd fel e titkot asszony, mondá végre a kopott szinész, hisz mindig avval hireskedel, hogy az asszonynak százszorta több a sütni valója, mint a férfinak.

— Már fel is deritettem.

— Hogy, hogy?

— Úgy, hogy még ma világos lesz előttünk minden.

— Beszélj asszony, gyöngyikém, mit sütöttél ki?

— Azt, hogy a korházba megyünk s felkeressük azt a szegény fiatal asszonyt s egész bizalmasan megbeszéljük a dolgot s elmondjuk azt, a mit mi tudunk, ő meg el mondja azt, a mit ő tud s igy a titkot csakhamar megfejtve fogjuk látni.

— Asszony, te gyöngy asszony, bámulom az eszed masináját.

— Ugy-e öregem, jó gondolat?

— Jó gondolat és pompás, tevé hozzá a szinész.

Eközben elértek az ujvilág utcza sarkához, hol annak idején korház állott.

— Valószinüleg ide vitték a szerencsétlent.

Mindketten a koroda bejáratához közeledtek.

A kapus eléjök jött s nyájasan üdvözlé öket.

— Mivel szolgálhatok? kérdé.

— Ide hoztak most nem rég egy ájult asszonyt?

— Igen, válaszolt a kapus.

— Lehet hozzája menni?

— Nem.

— S vajjon miért nem?

— Mert már el is vitték a herczegnöt.

— Mit, herczegnöt?

— Igen, herczegnöt.

— Hogyan, hát ö herczegnö volna, szólt a szinész s a felesége s egymásra néztek.

— De hát hova vitték a herczegnöt?

— A dunasori palotájába.

— Ah, vagy ugy, szólt a szinész s kalapot emelintve, feleségével távozott.

— Asszony, szólott ismét, hallottad, ez herczegnö,való ságos fény borul egünkre.

— Te már a kolbászokat is lógni látod rajta.

— Természetes, hogy felderült egünk homálya, csakhogy te oly oktondi vagy, hogy nem látod saját elönyös helyzeted.

— Avval most nem törödöm.

— Hát mivel törödöl te háládatlan asszony?

— Egy asszonyt láttam boldogtalannak, ki sejtelmem szerint mi általunk lett boldogtalanná, s igy kötelességemnek tartom jóvá tenni a hibát, mit talán mi okoztunk.

— Ne érzelegj asszony, nem szegény embernek való az.

— Hallgass Náthán, szóllta meg férjét a színésznö.

A színész hallgatott, látta, hogy borul az ég, mert valahányszor felesége keresztnéven szólitotta, akkor tapasztalat szerint jobb volt betenni a garast és hallgatni. Mert Sára mama jó asszony volt ugyan, de ha megelégelte a tréfát, akár hol is lett légyen, végig simitott még az utczán is hü Náthánján.

Náthán vészt sejtett s most az egyszer jókor vonta be vitorláit.

Igy érkeztek el a dunapartra a herczegi palota elé.

A kapuban senki se volt, felmentek tehát az emeletre.

Itt értesültek arról, hogy a herczegnö nem fogad s csak egy-két nap mulva beszélhetnek vele.

— Nagyon sürgös az ügy, szólt Náthán színész, mind rá, mind — — — — ránk nézve, akarta vitézlö Náthán mondani, de Sára mama rá nézett s igy torkán akadt a szó.

A színészek csakhamar elhagyták a herczegi palotát. Sára mama mindennap felnézett a herczegi palotába tudakozódni a herczegnö állapota felöl.

De az csak nem akart javulni. Már egy hete, hogy naponta feljárogat kérdezösködni a herczegnö hogy léte felöl s a szolgák mindig csak azt hajtogatták, hogy holnap valószinüleg jobban lesz és hogy beszélni is lehet vele.

Tényleg a herczegnö nagyon rosszul volt, s az orvos megparancsolta a cselédségnek, hogy a legnagyobb csendben viseljék magukat s hogy hozzá idegent engedélye nélkül ne engedjenek közeledni.

Ugy látszik, a herczegnö egészségében fordulat beállni nem akart, mert Sára mamát még mindig nem voltak hajlandók a herczegnöhöz bocsájtani.

Egy napon ismét megjelent a herczegnö elöszobájában, a betegtöl éppen akkor lépett ki az orvos.

— Uram, hogy van a herczegnö? kérdé a szinésznö az orvost.

— Egyforma rosszul, volt a válasz.

— Engedje meg orvos ur, hogy a herczegnövel csak pár szót válthassak.

— Ma nem, felelé az orvos, de holnap meglehet, hogy megengedem, hogy beszélhet vele.

Sára mama alig várta a holnapot s a szokott idöben a herczegnö elöszobájában látjuk öt.

A betegszoba ajtaja megnyilt s rajta egy ápolónö lépett ki.

— Asszonyom, szólitá meg Sára mamát az ápolónö, a herczegnö hivatja.

Sára mama alig birta meglepetését visszatartani.

Hamar besiklott az ajtón s máris a herczegnö elött állott.

— Parancsol herczegnöm?

— Ön beszélni óhajt velem, szólt alig hallható gyenge hangon Aniella, szóljon tehát.

A szinésznö az ápolónöre nézett.

Aniella intett neki s az nesz nélkül távozott a beteg mellöl.

— Herczegnöm, én átérzem fájdalmát, láttam betegsége kezdetét, ott voltam ama vasárnap délelött, midön herczegséged — — —

— Elég, mondá Aniella, hagyjuk ezt.

— A mint parancsolja herczegnöm. Azt hiszem, folytatá tovább a szinésznö, hogy herczegséged bajába mi, tudniillik férjem és én, jelentékenyen befolytunk.

A herczegnö haragosan nézett a beszélöre.

— Bocsánat herczegnöm, ha ez ugy volt, mint a hogy sejtem, akkor is mi ártatlanul szerepeltünk.

— Szerepeltek, ismétlé Aniella a szinésznö szavait, oh folytassa, folytassa!

— Csak egyetlenegy kérdést engedjen herczegnöm.

— Legyen.

— Most egy két héttel ezelőtt volt-e a herczegasszony Debreczenben?

— Igen voltam.

— Igen volt, s egy nyaralóban volt-e? kérdé gyorsan a szinésznö.

— Oh bár ne lettem volna!

— Tehát ott is volt?

A herczegnö szomoruan rázta fejét.

— Herczegnöm mi, én és férjem megigértük, hogy hallgatni fogunk, annál is inkább, mert ha beszélni találnánk, golyót és puskaport igértek nekünk, de én nö vagyok s tudom, hogy a halálnál nagyobb fájdalom is van az élöre nézve.

Én elbeszélek valamit ebből herczegséged, válasszon ki magának annyit, a mennyi szükséges a titok felderitéséhez.

— Oh beszéljen, beszéljen, folytassa, folytassa, kéré a szinésznöt a beteg.

— Egy este, kezdé beszédét a szinésznö, elérkeztünk gyalogosan férjemmel Debreczen város határához éhesen, fáradtan.

Ekkor igy szólt hozzám férjem:

— Te Sára asszony, nézd, látod ott azt a nyaralót?

— Látom, felelém én.

— Daczára, hogy késön van, ott még mulatnak s ha mulatnak, mi is felmegyünk mulatni a mulatókkal.

— Bolond vagy? kérdém Náthánomtól.

— Nem én, felelé ö.

— Hát mit akarsz urak között?

— Pénzt keresni, mondá ö, a mint illik kósza szinészektöl. Hisz tudod, folytatá, hogy elfogyott pénzünk egy krajczárig.

Eközben elérkeztünk a nyaralóig.

Náthánom meghuzta a nyaraló csengettyüjét, egy boros hangu szolga nyitotta azt ki.

— Mit akartok? kérdé jókedvvel tölem.

— Vándor szinészek vagyunk s szállásért meg egy kis pénzért szivesen mulattatunk mindenkit.

— Igen, szólt közbe férjem, kérlek jó ember, jelentsd uradnak, hogy vándor szinészek vannak itt s ha neki ugy tetszik, mulattatni fogjuk öt.

— Hjah, mondá a szolga, én mindenkit nem bocsájthatok be a méltóságos urhoz, elöbb meg kell győződnöm róla, hogy ti tudtok e mulattatni.

— Azt sem bánom, mondám én s férjemmel együtt bementünk a nyaralóba, hol egy nehány inas a kapus szobájában borozott.

— Na hát hadd lássuk, mit tudtok, szólt hozzánk a kapus s mi mindjárt a játszáshoz kezdtünk.

Elkértük a jóképü portástól az ágyteritöt, én bekormoztam Náthánomat, a fehér asztalkendöből viganot formáltam s megkezdtük a szinházat. A szinre „Ripacs“ került.

Az inasnépnek rendkivül megtetszettünk, mert borral s vacsorával traktáltak.

El sem akartak bennünket ereszteni, de férjem erélyes hangon követelte, hogy a müvészeket jelentsék be a házigazdánál.

Ugyis történt, nemsokára a nyaraló gazdája elött produkáltuk magunkat, ki két más férfi társaságában nézte bohóságainkat.

Jól megfizették az urak s mi késö éjjel hagytuk el a nyaralót.

Harmadnapra Náthánommal kisétáltam a határba, a mint egy uri fogat közelitett felénk, s egész közel érve hozzánk, megállott.

— Hova atyafiak? kérdé tölem a kocsis.

— Sétára, felelém én, mi közöd hozzá?

Erre a kocsiból egy ur lépett ki.

Végig nézett rajtunk, én rögtön észrevettem, hogy álarcz födi állát.

— Ti szinészek vagytok, ugy-e?

— Igen, felelé férjem.

— Akartok-e játszani?

— Jó pénzért, miért nem.

— De a játékot már most kezdjétek el, de azért meg igérjük, nem esik bántodástok, csalánba különben se üt a ménkü, tevé hozzá gunyosan.

A mint az ur ezt kimondá, a kocsis leugrott üléséből, s mint valami lapdát ragadott meg egyszerre mindkettönket s könnyüszerrel a kocsiba emelt. A másik ur pedig szép lassan két selyemkendöt vett elö s mindkettönk szemét bekötötte.

Egy jó óra hosszat kocsikáztattak meg igy bennünket anélkül, hogy egy csepp bántodásunk is esett volna.

Egyszerre csak meg állott a kocsi s mi valami épületbe léptünk be.

Beérkezve egy szobába, levették szemünkröl a selyem kendöt s egy szintén álarczozott ur üdvözölt bennünket.

— Akartok jó pénzt keresni?

— Igen, felelénk egyszerre mindketten, szegények voltunk s igy könnyen felfogható, hogy pénzt akartunk keresni.

— Szép jutalmat kaptok s dolgotok ugy szólván semmi se lesz.

Egymásra néztünk.

— Várjatok, mondá parancsoló hangon az ur és mi helyet foglaltunk, kis félóra mulva szolgák teritett asztalt hoztak elénk, pecsenyékkel s jó borokkal. A szolgát, ki a tállalásnál segédkezett, én felismertem, ugyanaz volt, a kinek a minapában komédiáztunk, ö nem volt álarczozva. Most már tudtam, hogy hol vagyok.

30. fejezet.

Közel a határhoz.

Málnássy Béla üldözői ezalatt gyorsan közeledtek az erdő minden irányában.

A lengyel parasztok párosan mentek, egyik kezükben fáklyát tartottak, a másikban pedig kiki vasvillát, kapát vagy puskát, szóval, a kinek mije volt.

Két lengyel paraszt éppen az árokhoz közeledett, hol Málnássy Béla és Hettenau lovag rejtőztek.

A két paraszt éppen átugrott az árkon, midőn az egyik megszólalt.

— Te, vajjon nem az árokban rejtőzik az a gazember?

— Lehet! mondá a másik.

— Akkor siessünk és vizsgáljuk meg.

— Elég lesz, ha vasvillánkkal egyet szurunk itt az árokban lemetszett gallyak közé.

— Ez okos beszéd, mondá a másik.

— Akkor hát kezdjünk mindjárt hozzá, mondá az egyik paraszt, kit Vilkónak hivtak.

— Végünk van, sóhajtá Málnássy Béla.

— Ah dehogy, mondá Hettenau.

És erre felemelkedett a gallyak alól, elörántotta pisztolyát és Vilkót, ki éppen villáját a gallyak közé készült szurni, keresztül lötte.

A szerencsétlen Vilkó egyetlen egy hang nélkül, egy jajkiáltást sem hallatva, élettelenül földre roskadt.

A másik paraszt látva ezt, szintén ellötte pisztolyát.

De golyója nem talált.

Csupán az üres levegöben ütött rést.

Az üldözö parasztok hallván a lövéseket, azonnal mindazon helyre szaladtak, a hol a két menekülö volt.

A kör megszakadt.

Málnássy Béla és Hettenau az általános zavart felhasználva, a mennyire csak tudtak, szaladtak fel a hegynek.

Az üldözök csakhamar ama helyre érkeztek, hol Vilkónak holtteste feküdt.

A két menekülönek azonban hirét, hamvát se találták.

Azt mondanunk sem kell, hogy az üldözök nem is sejtették, miszerint a menekülök ketten vannak.

A szót az általunk ismert lengyel paraszt vitte.

— Ö csak a romokhoz menekülhetett, kiáltá győzelemittas hangon. Mi elfogjuk öt fogni, még pedig élve. Oh Istenem, mily gazdagok is leszünk mi egyszerre. Hiába, háromezer forint az nagy pénz, egy egész vagyon ilyen szegény embereknek mint mi vagyunk. Elöre tehát, fel a romokhoz! Rajta!

— A romokhoz, kiálták a többiek.

— Halál a gaz árulóra!

— Rajta, rajta, elöre, hangzott a lengyel paraszt biztatása.

— Meg kell bosszulnunk Vilkót.

— Oh szegény Vilkó, milyen derék ember volt.

— Nekem a sógorom volt!

— Nekem a testvérem!

— Fel tehát a romokhoz!

— Éljen a bosszu!

— Éljen a háromezer forint!

Ilyen kiáltások hangzottak össze-vissza.

* * *

Málnássy Béla és Hettenau Olivér lovag ezalatt örült sebességgel szaladtak fel a hegynek, mi bizony nem a legkönnyebb dolog.

Természetesen, hogy a futást nem sokáig győzték.

Kis idö mulva visszapillantottak.

Legnagyobb csodálkozásukra vették észre, hogy üldözőik nem követik őket.

A fáklyák száma perczről perczre nagyobbra nőtt, az üldözö parasztok kört képeztek Vilkó holtteste mellett.

— Oh ezek az emberek fejüket vesztették, hallatszott Hettenau szava.

— Még időt engednek nekünk, a helyett, hogy követnének.

— A kincsvágy elvette az eszüket.

— Adjunk hálát az Istennek, mondá Málnássy Béla, hogy igy történt a dolog, különben már eddig rég üldözőinknek kezei közt volnánk.

— Ovakodjunk sokáig itt vesztegelni, mondá Hettenau Olivér lovag.

— Csak egy perczet várjunk még, lábaim megtagadják a szolgálatot, mondá Málnássy Béla majdnem elhaló hangon.

Hettenau szomoruan nézett reá.

— Egy másodperczet sem vesztegelhetünk. Az üldözés, mihelyt kezdetét veszi, sokkal hevesebben és nagyobb elkeseredéssel fog folyni, mint elöbb.

— Elöre haladtunk!

— Csak nagyon keveset.

— Oh Istenem, mit csináljunk!

— Mi csak ketten vagyunk, mondá Hettenau, s ök ötvenen, vagy hatvanan, mi, illetve te, halálra vagy fáradva, üldözöink pedig pihennek, tehát sietnünk kell, hogy a romokhoz érjünk, mert ök minden bizonynyal gyorsabban haladnak mint mi.

— Milyen messze vannak a romok, kérdé Málnássy Béla, ki erejét folyton veszni érzé.

— Nem tudom, felelé Hettenau, de azt hiszem, nincsenek nagyon messze, ott talán elrejtözhetünk, ámbár a gazok minden zugot fel fognak kutatni. Tehát elöre!

A lovag szavainak bizonyságául végtelen zaj és kiabá-

lás hangzott mindenfelöl, s az üldözök a lengyel paraszt vezetése alatt elkezdték a hegyet mászni.

Fáklyájukat fenen lobogtatták, s az egész hegy lángoló tüzárban sugárzott.

— Nem mondtam, hogy siessünk, mondá a lovag s meggyorsitani igyekezett lépteit.

Málnássy Béla összeszedte minden erejét s követte a lovagot, ki egyik kezét megfogta neki.

A két menekülö gyorsabban mint hitte, elérte a romokat, melyeket a lengyelek a Sobiesky romjainak neveztek.

A hagyomány szerint ugyanis e romok helyén egykor Sobiesky János hirneves lengyel király és hös vezér kastélya állott volna.

A menekülök az omladékok közé vetették magukat. A romok zöld viránynyal voltak fedve, s a hold halvány fénye mellett nagyon kisérteties jelleget öltött.

A romok meglehetösen jó karban állottak, a falak még sokhelyt egészen épek valának s az egyik még épen maradt bejárat egy nagy terembe — talán épen Sobiesky király ebédlö termébe — vezetett.

A terem közepén, hol egykor lengyel lovagok ültek, most bozótok és magas fák emelkedtek.

* * *

Mielött azonban elbeszélésünket folytatnók, vessünk egy pillantást a magyar ügyekre.

Magyarországban még akkor is sokan biztak a kibékülésben.

A papság például a következö felterjesztést tette az uralkodóhoz.

„Császári s apostoli Fölség!

Szivünk legmélyebb fájdalmában sokat szenvedett szegény hazánk sorsa fölött jobbágyi hódolattal járulunk Fölséged elébe, biztatva azon reménytöl, hogy Fölséged a

véres háboru veszedelmeivel terhes időben kegyelmesen fogadandja azoknak folyamodását, kik magas kir. kegyelem által jutván a magyar anyaszentegyház kormánylatára, szóval és tettel mindenkor világosan tanusitották alattvalói hüségöket s ragaszkodásukat cs. k. Fölséged iránt, s kik legszorosabb főpásztori kötelességüknek tartják a haza, egyház és kir. trón érdekében felszólalni.

Felséges ur! lehetetlennek tartjuk, hogy Fölséged, távol árva hazánktól, hiven értesittetett ennek mostani állapotáról s voltaképen feltüntek volna előtte azon még nagyobb veszélyek, melyek, ha Fölséged saját jó szivének sugallata szerint legfelsőbb kir. hatalmával gyorsan közbe nem lép, nemcsak az országot, hanem Fölséged kir. székét is mindinkább fenyegetik.

Mert valóban szomoritó Fölséges ur, hazánk jelen állapotja.

Az alvidéken egy népfaj, bár hazánk többi lakosaival mindenben egyaránt jogositott, elámitva, felbujtva ármányos izgatók által, már hónapok óta minden ok nélkül iszonyu lázadásban áll, kiirtani törekedvén onnan Fölséged trónjának legbiztosabb támaszát, a magyar és német ajku népet.

S fájdalom, már számos virágzó város és helység pusztittatott el és több ezernyi ártatlan magyar és német polgár esett a csaknem vadállati böszültségig felizgatottak dühének áldozatává, részint földönfutókká tétetvén, részint borzasztó kegyetlenséggel meggyilkoltatván.

Azonban mindez, bár iszonyu jelenetekben mutatkozik, csak kezdete volt a csapásoknak, melyek szegény hazánkra mérettek.

Nem akarjuk ezeknek hosszu elsorolásával terhelni Fölségedet.

Csak röviden érintjük meg, hogy a különböző népfajok, melyek hazánkban laknak, a legaljasabb ármánnyal bujtogattattak fel a magyarok ellen, és számos ezer-

nyi fegyveres nép ellenségesen barangolta be hazánk több vidékeit, ölve, pusztitva, rabolva mindenütt a békés polgárokat.

Fölséges ur! a magyar nemzet, mint egykor védfala a kereszténységnek s európai civilisatiónak a pogány vadság romboló árja ellen, már számtalan viharoktól hányatott ezredéves európai életében.

De egyszerre annyi veszély még nem gyült össze feje fölött; annyi cselszövény még nem hálózta körül, s nem pusztittatott oly iszonyu kegyetlenséggel, mint most.

És lelkünk mély fájdalmában tapasztaljuk, hogy mindez Fölséged uralkodása alatt, Fölségednek, bár tudtán kivül, de mégis legmagasabb nevében történik.

Fölséged királyi nevében ágyuzzák s boritják lángba virágzó városainkat; Fölséged nevében üldözik népünket, irtják a magyar és német fajt; Fölséged nevében, kinek atyai jó szivét s népei iránti szeretetét világosan bizonyitja az, hogy Magyarország, mióta Fölséged magas kir. háza ül a magyar trónon, nemzetisége tekintetében egy királyának sem köszönhetett annyit, mint Fölségednek; jóllétében, szabadságában, boldogságában pedig szemlátomást gyarapodott, kivált mióta Fölséged az utolsó pozsonyi országgyülésen meghallgatván hü magyar nemzetének kérelmeit, s engedvén a kor kivánatainak, egy uj, tágasabb alapu alkotmány, s tökéletesebb modoru, független kormányzat megalapitásához kir. jóváhagyásával s megerösitésével hozzájárulni méltóztatott.

Épen ezért, mivel a magyar nemzet Fölséged ezen atyai jóságát a legforróbb hálával fogadta, s egyébiránt is megszokta volt csak jót venni Fölséged jó szivétől, midön az saját sugallata szerint nyilatkozott: velünk együtt lehetetlen elhinnie, hogy Fölséged hiven értesitve volna arról, miként izgatták föl nemzetünk és szabadságunk ellenségei, Fölséged nevével szentségtelenül visszaélve, az egymással eddig békében, szabadságban élt népfajokat,

miként forgatták föl gyökerestül a status lételemeit: semmisitették meg a Fölséged hozzájárultával és jóváhagyásával constituált törvényes hatalmakat: miként tiporták ez által a kir. méltóság iránt népünk szivében oly mélyen gyökerező kegyeletet, nem rettegvén hirdetni, hogy Fölséged a magyar nemzetnek kir. esküvel pecsételt jogait eltörülni, az utolsó pozsonyi országgyülésen kir. szentesitésével megerösitett törvényeket, a nemzet szabad alkotmányát, s független kormányát megsemmisiteni, az országot szolgai járomba vetni, s jogtalan tartománynyá alacsonyitani szándékozik.

Fölséges ur, ez uj törvények, ezen uj kormányforma a nép szabadságának uj biztositékot adván, rövid idö alatt is oly mély gyökereket vertek a nép szivében, hogy föpásztori kötelességünk szerint kénytelenek vagyunk elöadni, mikép oly állapotba jutott már nemzetünk, hogy azonnal kiveszne kedélyéből minden, eddig oly hü kegyelet a kir. trón iránt, mihelyt elhihetné, hogy a Fölséged kir. szavával szentesitett uj törvények s független kormányzat ellen Fölséged megegyeztével intéztetnek ezen csapások.

A magyar nemzet ezt még mindezen megtámadások daczára sem hiheti. s velünk együtt meg van győződve, hogy midön a maga védelmére föllépett: e tért, melyen jelenleg áll, nemcsak önfentartása ösztönétől, hanem azon kötelességérzettől is lelkesitve foglalta el, miszerint a kir. méltóság szentségét épségben megvédje azok ellen, kik a trón felségével s a nemzet boldogságával oly veszélyes játékot üzni nem iszonyodnak.

Fölséges ur, mi ezen nemzet nagy részének lelki pásztorai. közelebbről ismerjük annak érzelmeit s bizton állithatjuk, hogy, mit a történet is világosan tanusit, nincs fejedelme iránt hivebb nép a magyarnál, ha törvényszerüleg kormányoztatik.

Kezeskedünk érte, hogy e nemzet, mely jelen fölingerlett, független nemzeti szabadságát féltö és védö álla-

— Folytassa, folytassa! kéri a színésznőt a herczegnő.

K. 82.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

potjában is mintegy ösztönszerüleg hódol a rendnek és törvénynek polgári életében, nem kiván egyebet, mint békében éldelhetni Fölséged jóváhagyásával szentesitett törvényes szabadságát. E hittől áthatva s nem kevésbé egyházunknak, mely Fölségedben elsőszülöttjét tiszteli, szent érdekeitől, mint hazánk iránt, kötelességüktől fölhivatva érezzük magunkat mi, Magyarország püspöki kara jobbágyi alázattal fölkérni Fölségedet, méltóztassék megfontolni azon szomoru állapotot, melybe hazánk, melybe annyi ezer hü s önvétkök nélkül végső inségre jutott polgárai jutottak.

Patakokként foly hazánkban a polgári vér; ezerenkint öletnek le, vagy lesznek földönfutókká Fölséged hü alattvalói; romokban fekszenek elpusztitott, elhamvasztott városai s helységei; a folytonos fegyverzajban kiürülnek templomaink; gyászba borulva kesereg egyházunk a vallás és népnevelés hanyatlásán; ezer rémalakban terjed a nyomor, nő az inség, vesz a nép erkölcsisége s boldogsága az emésztő belháboruban.

Méltóztassék megfontolni e pusztitó háboru még gyászosabb következményeit, nemcsak a polgárok birtoki s erkölcsi érdekeire s az egész haza jóllétére, hanem Fölséged kir. trónjára is, mely, ha Fölséged szilárd kir. akarata e vészlángokat rövid idő alatt el nem oltja, azoktól a nöttön növő elkeseredettségben könnyen elborittatik.

Méltóztassék megfontolni, hol lesz határa ezen vad szenvedélyeknek, melyeket hazánk és szabadságunk ellenségei annyi csellel izgattak föl az egymással eddig békében élt népfajokban?

Hogyan lehet majd a törvényes rend ösvényére visszavezetni az elvakitott, s a legvérengzőbb kegyetlenségig felizgatott népet, mely az alvidéken már is örjöng féktelen dühében.

És miként állittatik majd vissza szeplőtlen fénye a királyi Fölségnek, melyet a rosszakarat Fölséged tudta kivül oly szánandólag kizsákmányolt? Miként szereztethetik

vissza szentsége a kir. szónak és eskünek, melylyel hazánk, szabadságunk ellenségei elannyira visszaélnek?

És ki fog felelni a mindenható igaz Isten birószéke előtt azon ezereknek ártatlan véreért, kik e gyászos belháborunak estek áldozatul?

Fölséges ur, jobbágyi hüség, hazánk és szentegyházunk java s boldogsága az, mi bennünket ezen őszinte felszólalásra ösztönöz; miért is azon reménység él keblünkben, hogy Fölséged nemcsak kegyelmesen fogadandja ezen, szent kötelességünk érzetéből eredő lépésünket, hanem egyszersmind, megemlékezvén azon ünnepélyes esküjéről, melyet koronáztatásakor e nemzet jogainak és szabadságának megtartására, védelmére és gyarapitására, e haza népének boldogitására a mindenható Isten szine előtt letett, s melyre Fölséged is oly sok izben vallásos kegyelettel hivatkozott, — azon iszonyu felelet-terhet, melylyel e véres polgári háboru a kir. trónra nehezedik, magas személyétől elháritandja, s kibontatkozván a baltanácsok cselszövényeiből, hazánkban, mely eddig is főtámasza volt Fölséged trónjának, a belbékét törvényszabta uton mihamarább helyreállitandja: hogy e sokat szenvedett ország, Isten segedelmével ujra fölvirulván, a hü nemzet hálája örök emléket emelhessen Fölséged szive jóságának."

Igy hangzott a fölirat.

Kossuth pedig még egy beszédet tartott, melyben kifejtette, hogy mit akart tenni eddig, czélja volt Bécset bevenni.

A beszéd igy hangzott:

„Nagy kötelességemnek ismerem — ugymond — hogy midön a bécsi nép érdekeinket oly nagy buzgalommal elömozditja, ha ök az irántunk mutatott rokonszenv miatt valamely bajba kerülnének, öket mi se hagyjuk cserbe. Gyüjtsünk azért oda minél nagyobb erőt, hogy öket a veszélytől megóvjuk.

És aztán előre Bécsig!

Midön én azt mondom, hogy elöre Bécsig, ezt nem azon alávaló hazugságnak, alávaló tettetésnek szinével fejezem ki, midön kijelentem, hogy mi igazán, nem mint ellenség megyünk, hanem megyünk, hogy nyujtsunk segédkezet barátainknak s testvéreinknek, a bécsi népnek azon veszélytöli megóvására, a mely veszélyben a mi irántunki rokonszenvnél fogva vannak.

És én felhivom a házat, mondja ki határozatilag e mai napon, hogy valamint a camarillával, a reactióval s a népek szabadságát elnyomni akaró tendentiákkal alkut ez életben nem ismer semmi áron: ugy az ausztriai nép irányában a legszivesebb barátságot érezve, azt, hogy nemzet nemzet irányában a találkozó érdekeket istennek örök igazsága szerint megnyugtatólag kijelenteni kész, ezt mondja ki most a tisztelt ház, s az legyen elöszó, hogy ha netalán ök miattunk szenvedve, a mi csapataink segitség végett hozzájuk közelednének, mondom, ez legyen az elöszó: azért jövünk, hogy titeket is ugy, a mint ti jöttetek hozzánk megsegiteni bennünket, megmenteni kivánunk azon absolutisticus irányu camarillától, mely a ti szabadságtokat, mint a miénket semmivé akarja tenni; de mi szabad nép el fogjuk végezni mindazon érdekek kiegyenlitését, melyek köztünk fenforognak.

Ez azon magyar nemzet képviselöinek nyilatkozata, s ezt hallja meg isten, és hallják meg Európa népei, azon magyar nemzet képviselöinek nyilatkozata, a mely szavát nem szegte meg soha, hanem midön hüséget mondott, türt, szenvedett a végtelenségig, mert szavát adta: s nem ismerte határát a szenvedéseknek.

Ily nemzetnek képviselöi, midön kimondják azt, hogy nekünk Ausztria népével semmi bajunk, mi barátok s testvérek vagyunk, mi egymás közt kiegyenlitjük a dolgokat: azt hiszem, ez annyi, mint az esküvés. S ezt reménylem azon néptöl, a mely megértette, hogy veszélyünk közös, a midön az ellenünk közeledni szándoklott tábor-

nak utját állotta, a mint megértette azon veszélynek közösségét, ugy hinni fog e nemzet szavának.

Mi pedig be fogjuk váltani ezt a győzelem első perczében, de épen azért, hogy beválthassuk, valamint mi segitjük, ugy ők is segiteni fognak a győzelem kivivásánál minden árulónak rasirozásával.

Az eredmény istennek kezében van; de én a honvédelmi bizottmány minden tagja részéről igéretet és fogadást teszek a nemzet képviselőinek, hogy e czélnak megközelitésére, nem bibelődve a rendes körülmények végett alakitott formák kisszerüségével, e nagy perczekhez képest nagy eredményekre vezető, bátor, de meggondolt és mindenek felett elszánt s eltökéllett lépésekkel közremunkálni a legszivesebb hazafiui kötelességének fogja ismerni a választmány.

Hogy ha a haza megmentésének közremunkálásáért a méltánylat koszorujának egy boglára az ő fejére is járuland, azt alázattal fogadandja; ha pedig a körülmények azt igénylik, hogy a vérpad legyen a jutalom, oda is büszkén fogok elmenni.“

De miután az oroszok benyomulása mindezt megakadályozta s a hazának vége van, igy folytatá Kossuth:

„Meggyőződésemmel — ugymond ide vonatkozólag önmaga Kossuth — tisztába jövén, ha bele nem egyezem s a haza megbukik: akkor nevemre a históriában s lelkemre életemen át azon gondolat sulya fog nehezedni, hogy Görgey a hazát talán megmentheté, de általam a főhatalom tulzó megtartani akarásával akadályoztaték.

Ily szennyet emlékemen nem türheték. Soha nagy becset a hatalom birtoklásába nem helyezék; mindig akaratom ellen viseltem azt. Lelkem előtt csak a haza magasztos képe állt.

Átadtam tehát neki a legfőbb hatalmat, azon nyilatkozattal, hogyha ő bármikor oly egyességre lépne, melylyel a haza önállósága egyesek jóllétének feláldoztatnék,

én azt árulásnak fogom tekinteni, s vele nevével s emlékével Isten, az emberiség s a nemzet előtt mint árulóval bánni.

Igy lőn Görgey urává a nemzet jövőjének, urává annál inkább, mert a temesvári csatavesztés következtében a bankjegysajtót tovább szállitani kénytetvén, miután az ut Erdélybe el volt vágva, azt csak Aradra lehetett visszaszállitani, azaz Görgey hatalmába."

A tanácskozmány eredményeit, — a kormány lemondásáról s Görgey dictátorságáról, este két falragasz hirdette a közönségnek.

Kossuth s a kormány lemondólevele igy hangzott:

„A nemzethez !

A szerencsétlen harczok után, melyekkel Isten a legközelebbi napokban meglátogatta a nemzetet, nincs többé remény, hogy az egyesült osztrák és orosz nagyhatalmasságok ellen az önvédelem harczát sikerrel folytathassuk.

Ily körülmények közt a nemzet életének megmentése s jövőjének biztositása egyedül a hadsereg élén álló vezértől lévén várható s lelkem tiszta meggyőződése szerint a mostani kormány további létezése a nemzetre nézve nem csak haszontalanná, de károssá is válván: ezentul tudtára adom a nemzetnek, hogy azon tiszta hazafiui érzéstől indittatva, melylyel minden lépteimet s egész életemet egyedül hazámnak szentelém, magam s a miniszterium nevében a kormányról lelépek s addig, mig a nemzet a maga hatósága szerint másként intézkednék, a legfőbb polgári s katonai kormányzati hatalmat Görgey Arthur tábornok urra ruházom.

Megvárom tőle s azért az Isten, a nemzet s a história előtt felelőssé teszem, hogy ezen hatalmat legjobb tehetsége szerint szegény hazánk nemzeti státuséletének megmentésére, javára s jövőjének biztositására forditandja.

Szeresse hazáját oly önzéstelenül, mint én szerettem

és legyen a nemzet boldogságának biztositásában szerencsésebb nálamnál.

Cselekvéssel többé nem használhatok hazámnak; ha halálom valami jót eszközölhet számára, örömmel adandom életemet áldozatul.

Az igazság és kegyelem Istene legyen a nemzettel!

Aradvárban, augusztus tizenegyedikén, Kossuth Lajos kormányzó, s. k.“

Görgey még ugyanaz nap este szintén tudtul adá a világnak, hogy Kossuth s a miniszterek lemondása következtében átvette a legfelsöbb hatalmat.

„Polgárok — igy szólt a kiáltvány — Magyarország eddigi ideiglenes kormánya többé nem létezik.

A kormányzó s a miniszterek hivatalaikról önként lemondottak. Ezen körülmény által kényszeritve, a katonai főparancsnokság mellett ideiglen a polgári főhatalmat is átvettem.

Polgárok! A mi sulyos körülményeink közt a hazáért még tehető, mindent meg fogok tenni harczczal, vagy békés uton, miként a szükség fogja parancsolni s minden esetre oly módon, hogy a már annyira megfeszitett áldozatok könnyittessenek, az üldözések, kegyetlenségek, gyilkolások megszüntettessenek.

Polgárok! Az események rendkivüliek, a sors csapásai leverök: ily helyzetben előre számitani lehetetlen; az én tanácsom és kivánatom az, hogy békésen vonuljatok vissza lakjaitokba s még azon esetben se álljatok ellen s vegyetek részt a harczban, ha az ellenség váraitokat megszállaná; mert személy- s vagyonbiztosságot valószinüleg csak ugy nyerhettek, ha tüzhelyeiteknél, békés foglalkozásaitok közt maradtok.

Polgárok! Amit az Istennek kifürkészhetlen végzése reánk küld, férfias határozottsággal s önérzetünkön ala-

puló azon reménynyel fogjuk tűrni, hogy az igaz ügy örökre nem veszhet el.

Polgárok! Isten velünk.

Ó-Aradon augusztus tizenegyedikén, 1849-ben. Görgey tábornok."

Vége a negyedik résznek.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

KOSSUTH LAJOS KÉME

TÖRTÉNETI REGÉNY

A SZABADSÁGHARCZ IDEJÉBŐL

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

IRTA

SZATHMÁRY JENÓ

ÖTÖDIK RÉSZ

BUDAPEST
SZÉKELY ALADÁR KIADÁSA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

1. fejezet

Gyász.

Görgey, a mint kezében érezte a hatalmat, azonnal a fegyverletételre gondolt, melyet elkerülhetetlennek tartott, mert ez „ugymond, Magyarország jelen szomoru helyzetében, midön a további vérontás haszontalanná vált, korántsem meggyalázó, söt inkább hazafias lépés. Ö, kit az ellenség bosszuja leginkább sujthat, e lépéstöl nem borzad vissza s megvan győzödve, hogy derék bátor bajtársai, kik öt a harczok veszélyeibe férfias elszántsággal követték, most is végiglen vele maradnak. Az orosz sereg csak a futni szándékozó gyávák megszöktének meggátlása végett jött a tábor közelébe: de ugy hiszi, derék, bátor bajtársaival is sikerülend neki a futni szerető gyávákat rendben tartani. A rend és fegyelem fentartása mindvégiglen becsületbeli kötelessége minden derék katonának".

„A táborba Aradról Csányival egyesülve számos polgármenekülö is jött, föleg békepárti képviselök. Mint egy jeles irónk, e kor történésze, elöadja.

Ezek elött Csányi,kit Görgey beavatott terveibe, ez utóbbi megbizásából felfödözte a küszöbön álló dolgokat s közölte velök szintén, hogy a sereg föltétlenül lerakja fegyvereit s azért, akinek bátorsága nincs mindvégig megosztani a hadfiak sorsát s szemébe nézni a gyalázatos haállnak is, meneküljön haladék nélkül.

Hasonlóra felszólitá Görgey a tábornokokat s főtiszteket. De mindenki jobbnak látta maradni .s szégyennek

tartá a futást, midőn az oroszok barátsága s jóakarata felöli hirek egyenesen a vezér környezetéből eredtek s látták, hogy a vezér el van szánva maga is osztozni a sereg sorsában.

A sereg ezután némileg lecsillapult.

Az arczokon azonban ott borongott egy titkos, sötét jövő sejtelme.

Aggályos érzelmek közt nézett mindenki a jövő elé.

A honfikebel remegett a válság pontján álló haza kétes sorsa fölött.

Görgey ugy tön, amint megirta Rüdigernek.

Hadserege augusztus tizenharmadikán délelőtt tiz órakor mozdult ki utolsó táborhelyéről, Világosról.

Görgey több tiszt kiséretében Szöllös felé előre lovagolt.

Uj-Pankotánál találkozott Rüdiger táborkövetével, ki a dictátort személyes találkozásra szólitá fel, felhiván öt tábornoka nevében, hogy jelentse ki élő szóval is fegyverletételi szándékát.

Görgey élőszóval is kijelenté, hogy a fegyverletétel komoly szándéka.

Iszonyu forró nyári délután volt.

Szöllös és Világos közt, a magyar hadsereg kiéhezve, fáradtan s kevés öltönynyel ellátva állott hadi rendbe.

Rüdiger tábornok seregével szintén megérkezik a szöllősi gyepre.

„A törzstisztek — mond egy szemtanu — fényes egyenruhákban lovaglának fel s alá a zászlóaljak előtt, itt-ott egy vigasztaló szót intézve a kétségbeesettekhez.

A magyarnak természetében lévő zajos vigság az egész seregben nyomasztó fájdalomnak adott helyet. Hát enynyire jutottunk?! hallatszék mindenfelöl a fájdalom sóhajtásai között.

A sóhajokat szitkok és átkok szakaszták meg a zárt sorokból.

Ahova a szem esett, mindenütt mély bánattal, kétségbeeséssel találkozott.

Ugy látszék, mintha egy nagy temetöben volna az ember.

A huszárok sovány kiaszott lovaikra támaszkodva, utolsó néma bucsujokat látszának intézni hü társaikhoz.

A nagyobb rész oly bánatba volt merülve, mintha szive szakadna meg.

Sokan elhányva fegyvereiket és dolmányaikat, ha szerét tehették, lovastul szöktek meg."

A fegyverlerakás délután 4 órakor kezdödött meg.

Elül a gyalogok, a szárnyakon a lovasezredek, középen pedig az ágyuk voltak felállitva.

Görgey elöre lovagolt a malomárokig.

Itt üdvözölte Rüdigert.

Azután átnyujtá neki a sereg csapatainak és hadkészleteinek jegyzékét, beleértve a tartalékhadat s a hozzá csatlakozott tiszteket is.

Mindössze 11 tábornok volt a seregnél: ugymint Aulich, Görgey, Kiss Ernő, Knezics, Lahner, Leiningen, Lenkey, Nagy Sándor, Pöltenberg, Schweidel és Török. Azonfelül 1426 törzs- és főtiszt; 30,889 ember, 144 ágyu, 7967 ló, 60 zászló, 28,063 ágyutöltény, 34,500 puskatöltény, 42,700 pisztolytöltény, 20,395 puska, 3235 pisztoly, 6783 szablya, s 13,848 tölténytáska.

A tartalék, mintegy 6 ezer ember s 3 ágyu, Knezics parancsnoksága alatt állott.

A szomoru cselekvényt általános tisztelkedés nyitotta meg.

Azután a honvédek gulába rakják fegyvereiket s csomóba hányják össze tölténytáskáikat.

A huszárok leszállanak lovaikról s kardjukat, a tisztek kivételével, nyeregkápába akasztják.

„Fájdalommal hallottuk — irja egy jelen volt huszár — Görgey utolsó parancsát, hogy mi is szálljunk le

lovainkról, már azt az egyet csak nem akartuk tenni, mert hogyha már fegyvereinket át kell adnunk, de kedves lovainktól nehezen válánk meg, mert mi huszárok gyalog nem tudjuk az utat; de midön Görgey csapatsoraink elé állván, azt mondotta, hogyha le nem szállunk lovainkról, tüstént kereszttüz közé vétet bennünket, erre mit volt mást tenni, mint fájdalmasan s megtört szivvel lovainkról leszállni s azokat a muszka lovasságnak egyenkint általadni. Még fájdalmasabb jelenet volt, midön lovaink, már akkor muszka lovastól vezettetve, volt gazdájukhoz visszatekintgettek, szinte huzatván magukat, mintha mondották volna: ne hagyjatok bennünket ellenséges kezekre juttatni."

A leverö percz iszonyuságát, a bánatot leirni lehetetlen.

A honvéd letette a fegyvert, dicsöségének eszközét, annyi csatában, oly sok vérontás közt leghivebb társát.

Minden letett fegyverrel egy halk átok szállt az inség okozójára.

Sokan a kétségbeesés dühében fegyvereiket darabokra törték, mások forró csókjaikkal árasztották el; sokan golyót röpitettek agyukba; s a régi bajtársak egymás nyakába borulva, könnyzápor közt vettek egymástól bucsut.

Siralmas volt a huszárok sorsa is.

Az a huszár, ki érzetében annak, hogy a világ első katonája, szikrázó szemekkel, háborgó haraggal vakmerö bátorsággal rontott az ellenség sorába — gyermekként siránkozott, midön meg kellett válnia lovától. Sokan kedves lovukat inkább agyba lötték, csakhogy bitang kézre ne kerüljön.

„Világosnál, Világosnál
Huszárok könnyeznek,
Sirva sirnak veszedelmén
A magyar nemzetnek.

Átok és sóhajtás között
Hajlik meg a zászló;
Szegény gyalog gazdájára
Búsan nyerit a ló.

. . . Hej vén huszár, hej vén huszár,
Szállj le már lovadról;
Ármány győzött, muszka győzött
És német parancsol.
Tépd el, tépd el lobogódat:
Nincs már Magyarország!
Őseinknek szent sirhalmát
Kozákok tapossák!"

A nap már lemenőben volt, midön Rüdiger az esti fényben szemlét tartott a lefegyverzett sereg fölött.

Paskiewits fővezér pedig rögtön megtette a jelentést az eseményről „a minden oroszok czárjának" ezen szavakkal:

„Magyarország felséged lábai előtt fekszik."

A foglyok és felkelt seregek kiadását illetőleg azt irta, hogy illető rendelkezések iránt érintkezésbe teendi magát az osztrák sereg főparancsnokával.

Görgey tábora azután Szöllős alól Sarkadra kisértetett, azután pedig Aradra hurczolás végett osztrák tiszteknek adatott át, kiknek a lefegyverkezett tábor minden hadiszerei s lovai is kiszolgáltattak.

Az állam ezüst és aranykészletét, mely a kincstárban volt, Duschek az osztrákoknak adta át.

Ezen szolgálatért nem is lön bántódása; s utóbb nyugdijat is kapott.

Görgey pedig, Magyarhon volt dictátora, Kis-Jenön elhagyván bajtársait, Paskiewits fővezér elé vitetett.

Ez eleinte szemrehányásokat tett neki makacs ellenszegüléseért.

Azonban méltánylatul önmegadásáért, megigérte neki, hogy lépéseket teend megkegyelmeztetéseért.

Görgey erre azt válaszolta, hogy saját megkegyelmeztetését igen kevésre fogná becsülni, ha társai kiadatnának Haynaunak.

Paskiewits erre azt válaszolja, hogy nem áll hatalmában tiszttársai számára kegyelmet nyerni.

Mindazáltal közbevetette magát az ifju császárnál.

Azonban Ferencz József azon kijelentéssel utasitotta vissza: „Birodalmam közjava kötelezettséget rak reám, melyeket nem téveszthetek szem elöl.“

Paskiewits beváltotta igéretét Görgeyre nézve.

Nyolcz nap mulva a császár részéről megjött a kegyelem azon tudositással, hogy ha a trónörökösnek Ferencz József császárnál nem sikerülne Görgey számára megnyerni az amnesztiát, Görgey Oroszországba fog vitetni; addig pedig, mig az ügy eldülne, kardjától és egyenruhájától megfosztatik.

A magas pártfogás azonban csakhamar Haynau kegyelmét is biztositotta számára — olyaténképen, hogy ezután Klagenfurt jelöltetett ki számára tartózkodási helyül.

A tábornokok pedig, Görgey legjobb barátai, mint foglyok Aradra vitettek.

Mielött bevégeznök a világosi gyásznap történetének leirását, — az események felett tegyünk egy kis elmefuttatást.

A fegyverletételnek egyik főoka kétségkivül az volt, amit Kossuth önmaga is bevallott hirdetményében, midön kimondá, hogy a „szerencsétlen harczok után, melyekkel Isten a legközelebbi napokban meglátogatta e nemzetet, nincs többé remény, hogy az egyesült osztrák és orosz nagyhatalmasságok ellen az önvédelem harczát siker reményével tovább folytathassuk.“

Hogy azonban ezen főokon kivül létezett még egy más is, ezt Görgey Klapkához irt egyik levelében önmaga is elárulja.

„Mióta nem láttuk egymást — irta Görgey a fegyverletétel után Klapkához — ha nem is váratlan, de elhatározó dolgok történtek. A kormány örökös féltékenysége, tagjai némelyikének közös féltékenysége oda vitte a dolgot, hova aprilban megmondám. Miután a Tiszán néhány, az oroszokkali becsületes csata után átkeltem, kimondá az országgyülés, hogy föparancsnoknak engem óhajt. Kossuth titkon Bemet nevezte ki. Az ország hitte, hogy én vagyok, mert Kossuth az országgyülés ajánlatára jezsuita feleletet adott. Minden későbbi történetet e gazság okozott."

Eszerint kétségtelen, hogy Görgeyt a Kossuth iránti elkeseredés is vezérelte azon szomoru, gyászos tettre.

Hogy pedig Görgey miért az oroszok, s miért nem inkább az orsztrákok előtt hódolt meg, ő maga igy adja elő:

„Azon megtiszteltetést, hogy fegyvereinket közvetlen a mi kezeinkből vegyék át, Oroszország beavatkozása után lehetetlen volt az osztrákoknak megszereznem. Az osztrákok e megtiszteltetéshez való igényüket nézetem szerint már régen, azon pillanatban eljátszották, midön az áprilisi hadjáratban megtört bátorságot nem birták saját önbizalmukkal föléleszteni, hanem csak Oroszország gyors mentő segitségébe vetett reményökkel.

Egyébiránt abbeli elhatározásom, hogy fegyvereinket az osztrákok előtt tegyem le, a mennyiben, mig szabad választásom volt, azon elv megtagadása lett volna, amelyért a hadsereg, amelyért én személyesen sikra szálltunk. Nem, mintha kezest láttam volna Oroszországban Magyarhon alkotmányos monarchiai államformáját illetőleg, hanem mivel még kevésbé tartottam ilyennek Ausztria kormányát, miután e tekintetben semmi tény sem jutott tudomásomra, a melyből következtethettem volna, hogy Magyarország V. Ferdinand által szentesitett alkotmányának erőszakos felforgatása talán Oroszországtól s nem Ausztriától származott. És valóban az általam — mindenesetre Isten,

a nemzet és a történelem előtt saját felelősségemre elhatározott önkéntes fegyverletétel, ameddig csak vezére vagyok a hadseregnek, csupán azon két esetben történhetett volna meg az osztrákok előtt, hogyha vagy legyőztek volna bennünket ez utóbbiak az oroszok segitsége nélkül, vagy a vezérletem alatti sereg kivánta volna, hogy azon önmegadási tény az osztrákok előtt és ne az oroszok előtt történjék.“

Igy szól a magyar iró!

* * *

Mihelyt Görgey átvette volt a parancsnokságot, első dolga volt, hogy Dénessy századost, ki mint tudjuk Debreczenbe ment, szolgálatra magához rendelte.

Neje Lydia herczegnö zokogva bucsuzott el töle.

— Isten veled édes férjem! Az ég áldása kisérjen. Én szüntelen rád fogok gondolni.

— Ne félj egyetlen Lydiám, a magyarok istene nem hagy el sem engemet, sem imádott hazámat.

— Én nem tudom, de ugy érzem, mintha egy sejtelem azt sugná nekem, hogy soha sem látlak téged többé.

— Ah üzd el komor sejtelmedet. Én nem félek! nekem egy sejtelmem azt sugja, hogy mi boldogak leszünk. Bár ezt mondhatnám szegény hazámról is.

— Oh borzasztó ez a helyzet! Az oroszok véget vetnek a magyaroknak.

— Sajnos. Mindenki menekül. Kossuth már utban van a török határ felé.

— És Görgey?...

— Én nem bizom Görgeyben.

— Miért?

— Mert azt hiszem, hogy elfogja árulni a hazát az oroszoknak.

— Miböl gondolod?

— Egész magaviseletéből. Kossuth Lajos mindent hazaszeretetből cselekedett, Görgey Arthur pedig önzésből.

— Talán tévedsz Görgey megitélésében, te tulszigoru vagy iránta.

— Lehet, de elvesztettem bizalmam benne. De most már megyek. Isten veled!

Dénessy mégegyszer átölelte nejét, mégegyszer megcsókolta.

Lydia zokogva tördelé:

— Isten veled!

Dénessy kibontakozott neje ölelő karjai közül, lovára ült és elvágtatott.

* * *

Néhány napra ezután megtörtént a fegyverletétel.

Oh szomoru idök! Oh szörnyü gyász!

Oh Isten! miért sujtottad akkor annyira a magyart?

Dénessy jelen volt a gyászos fegyverletételnél. A hös harczfi, kit nem rettentett semmi veszély, könnyezett.

Igen könnyezett, mint egy gyermek.

Aztán, mikor látta, hogy minden veszve, busan lovára ült és sikerült neki szerencsésen kiosonni a világosi táborból.

— Most pedig menjünk egyenesen Debreczenbe, onnan pedig — Törökországba!

Igy gondolkozott magában a hös harczfi.

* * *

Dénessy Debreczenbe megérkezve, rögtön nejéhez Lydiához sietett, ki örömrepeső szivvel fogadta s vigasztalni igyekezett a hazája sorsa felett kétségbeesett hös hazafit.

— Ne légy szomoru! légy nyugodt, hazánk ujra fel fog egykor virulni!

— Soha! rebegé Dénessy megtörve.

— Higyj és remélj. A magyarok csak azért verettek most le, hogy nemsokára annál dicsőbben felkeljenek!

— Oh bár ugy volna, mint mondod, sóhajtá Dénessy.

— Ugy lesz, viszonzá Lydia herczegnö.

— De most egy perczig sem vesztegelhetünk tovább Debreczenben. Magyarországon a magyar többé nem biztos. Nekünk, kik részt vettünk a szabadságharczban, menekülnünk kell.

— Hát már vége mindennek? kérdé Lydia. Már mindenki letette a fegyvert?

— Görgey, a fövezér s két nap óta az ország kormányzója letette a fegyvert, s az összes magyar seregek meghódoltak az orosz előtt. Egyedül Komáromban lobog még a magyar zászló.

— Oh Istenem, vajjon mi lesz szegény fivéremmel? Dénessy sóhajtott.

— Tudja Isten! Talán ö is megmenekül.

— Hát fogva van? kérdé izgatottan Lydia.

— A kik a magyar táborban voltak Görgey alatt, most mind orosz parancsnokság alatt állanak, az orosz hadvezér rendelkezik felettük. Nekem is nagy nehezen sikerült észrevétlen eltávoznom. De reméljük a legjobbat, fivéred ügyes, s bizonyosan fog módot találni, hogy kimeneküljön. Mert hiába, én se az oroszokban, se az osztrákokban nem bizom.

— Borzasztó, suttogá aztán.

— S mi vár a foglyokra, kérdé Lydia.

Dénessy elgondolkozott.

— Te nem felelsz?

— Ah, ki tudná megmondani. Talán valamennyien szabadon bocsáttatnak, a fiatal uralkodó talán valamenynyinek kegyelmet ad!

— Oh bár megtörténnék ez!

— De azért nem kell elbizakodnunk. Magyarország most a szörnyü Haynau kezében van, ki teljhatalommal rendelkezik. Ö pedig, azt hiszem, nem fog kegyelmet gyakorolni.

— Mit fog tenni tehát? kérdé Lydia.

— Mit fog tenni? ismétlé Dénessy.

— Igen!

— Büntetni fog, szigoruan büntetni.

— S mi lesz a büntetés?

— A börtön és vérpad!

— Oh borzasztó! Oh szegény bátyám. Tehát te a vérpadon mulnál ki. Az nem lehet!

— Nyugtasd meg magad édes Lydiám. Lásd, az előbb te vigasztaltál, most én vigasztallak téged. Hogy mi fog történni, azt én nem tudhatom, én csupán ugy gondolom. Nem hiszem, hogy Miczisz láv, még az esetben is, ha nem sikerülne neki menekülnie, halállal lakolna. A halálbüntetést legföljebb a forradalom fő embereire mérné rá az ellenség.

— Ez borzasztó volna! zokogá Lydia.

— Reméljük a legjobbat. Azonban, mint mondám, egy perczig sem maradhatunk többé Debreczenben. Nekünk menekülnünk kell, még pedig a legrövidebb uton és álruhában.

— De honnét vesszük az álruhákat?

— Azt csak majd találunk Debreczenben.

— De hátha nem adnak nekünk?

— Mit?

— Álruhákat.

— Oh te kis bohó! szólt Dénessy. Hiszen Debreczenben vagyunk. Debreczenben pedig magyarok vannak. Hát a magyarok nem adnának nekünk?

— Olyan izgatott vagyok. Annyira féltelek tégedet és szegény bátyámat, hogy azt sem tudom, mit beszélek.

— Borzasztó helyzetben vagyunk, az igaz, de ép azért legyünk erösek. Az előbb még teljesen elcsüggedtem, de édes szavaid és szerelmed megvigasztaltak. Légy hát te is erös.

— Hogy fogunk menekülni?

— Te mint paraszt asszony, én pedig mint kocsis.

— De hogyan? Külömböző utakon?

— Nem!

— Tehát?

— Te egy gazdag paraszt asszony vagy, ki bevásárolni volt Debreczenben, most pedig kocsin mégysz vissza Erdélybe. Én vagyok a kocsisod.

— Vajjon sikerülni fog-e?

— Isten velünk lesz.

— S hová megyünk?

— A határra. Onnan török földre lépünk.

— S ott nem fog fenyegetni téged édes szerelmem semmi veszély? kérdé az aggódó Lydia.

— Semmi! A törökök derék emberek, és szeretik a magyarokat.

— S hova menekült Kossuth?

— Eddig már ő is közel jár a határhoz. Ő is török földre fog menekülni. Ép azért nekünk is sietnünk kell.

Ezzel Dénessy eltávozott nejétől, hogy elökészületeket tegyen a szökésre.

Országos Széchényi Könyvtár

2. fejezet

A kibékülés.

A beteg herczegnö dermedve hallgatta a szinésznö leleplezéseit.

— Kérlek asszony, szólt végre a szinésznöhöz, ne kisértsd türelmemet, ne feszitsd a végletekig a dolgot, röviden mondd el, mit gondolsz, miért haragszik rám imádott férjem, édes Miczislávom?

Derits világosságot e homályba, s hálás, örökké hálás leszek érte.

— Herczegnö, felelt a szinésznö, én és férjem mintegy négy hét elött egy este, Debreczenben ama nyaralóban — — —

— Debreczenben ama nyaralóban? ismétlé a herczegnö önkénytelenül a szinésznö szavait.

— Megfoghatlan okból csöndes komédiát játszottunk. Amaz este épen olyan ruhám volt, mint a milyenben herczegségedet ama végzetes délelött a hatvani utczában megláttam.

— Oly ruhád volt mint nekem, sikoltá a herczegnö, ah, most már értem.

— Férjemnek oly hajzata volt, mint a minöt a herczeg visel.

— Ah, most már értem, tehát kettönket utánoztatok. Oh szerencsétlenek, mért tevétek azt?

— Hisz mi nem tudtuk, hogy mit teszünk, eszközei voltunk egy pénzes ur gonosz hajlamának.

— Bosszujának, igy mondd inkább, te szerencsétlen asszony. Nem tudod, hogy tetted által mily mély ürt vájtatok köztem és Miczislávom között.

— Én nem érzem magam bünösnek, válaszolt a szinésznő, s férjem sem bünös, tevé hozzá lassan.

— Oh tudom, ti nem tehettek róla, csak egy átkozott gonosz férfiu, az eleven sátán volt erre képes. Erdössy Sándor unokabátyám, azt oly biztosan tudom, hogy ö volt az, ki két szeretö sziv közé a parazsat hinté, hogy belölük kiölje a szeretetet s öszinte vonzódást, mondá a herczegnö s szemei szikrákat szórtak.

— De hát csendesedjék herczegnö, szólt a szinésznö, én azért jöttem, hogy felderitsem a dolgot, s hogy jóvá tegyem öntudatlan hibánkat.

— A bünös csak te vagy, Erdössy Sándor, mondá a párnáiról felemelkedö herczegnö s karjait meglóbálá feje fölött. De utól fog érni az örök Isten büntetése. A szenvedés, melyet osztályrészemre juttattál, másodizben nem fog megtorlatlanul maradni, arra esküszöm neked, én, Woronyeczky Aniella.

— De hát herczegnö csendesüljön, hisz én azért jöttem, hogy férje s ön között a kibékülést eszközöljem.

— Oh annak már vége. Szerettem Miczislávomat, de most már nem. Egy férfi, aki oly könnyen hisz, aki rólam a hüség megszegését tételezi fel, annak szemébe szeretettel nem, arra csak szánalommal birnék nézni s miután azt, kit elöbb szerettünk, sajnálni megalázóbb, mint gyülölni, ennélfogva soha, soha nem akarom öt látni.

— De herczegnöm, képzelje magát az ö helyzetébe.

— Ö kihallgatlanul itélt el, s hitt rólam oly dolgot, melynek feltevése is sértö reám nézve. Nem, nem, nem akarom öt többé látni.

— Herczegnö, most éppen ugy itél felette, mint akkor itélt a herczeg herczegasszonyom felöl. Talán vannak neki is okai, mit figyelembe kellene vennie.

— Nem, nem, soha, ha elitélt meghallgatás nélkül, én nem akarok kegyelmesebb lenni nálánál.

Az üreg, hol Málnássy és a lovag dolgoztak, oly sötét volt, hogy egymást alig láthatták. K. 83.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— De hát herczegasszonyom, igy hát elérje szándékát a gonosz, ki az egyenetlenség szerzője?

Aniella itt csöndes lön.

— Asszony, kiáltá, te nem vagy közönséges nő; te okos, jó teremtés vagy. Igazad van, ne érje el szándékát a gonosz, lássa meg, hogy a bosszu csak részben sikerült s bosszankodjék boldogságunkon. Igen, nem bánom, kibékülök hát Miczislávommal s igy állok bosszut a bosszulón, bosszankodjék ujbóli boldogságomon, legyen tehát csupán csak az az én bosszum.

— Igy már jól van, szólt a szinésznö könnyezö szemeit törölve.

— De hát akkor menj jó asszony, s keresd fel férjemet s mond el neki mind azt, mit nekem elmondtál.

A herczegnö kilépett nyoszolyájából egynéhány ruhadarabot kapott magára, s egy szekrényhez sietett.

— Fogd, szólt a herczegnö, s a szinésznö kezébe egy gyönyörü nyakéket adott. Fogadd el tölem ezt jó szivüségedért, a melylyel kinos helyzetemböl kisegitettél.

A szinésznö azonban hátrált egy két lépést.

— Herczegnö hisz ez gyémánt, s oly értékes, hogy egy ily közönséges pornö nem hordhatja azt.

— Ne gondolj vele, csak fogadd el. Itt van, folytatá a herczegnö s egy csomó bankjegyet vett elö. Menj, keresd fel férjemet, keresd fel öt s találd meg, ha a világ bármely zugába is kelend utána menned, ha elfogy pénzed, értesits, s küldeni fogok neked. De most menj, siess, mert türelmetlen vagyok.

Áldva terjeszté ki kezét a herczegnö s a szinésznö mély bókkal távozott a szobából.

A herczegnöt e hirek megrenditették, kinos fásultságba esett. Egy perczre gondolt Erdössy Sándor véghetlen gonoszságára s Isten kegyességére, a mely a titokról a fátyolt ily hamar fellobbantá.

Három nap mult el azóta, hogy a szinésznő nála járt, azóta mi hirt sem hallott róla s férjéről.

A herczegnő kelletlen járt fel, alá a szobában, a midőn hirtelen kopogás hallatszott.

— Szabad, szólt Aniella.

Az ajtó megnyilt s azon Worenyeczky Miczisláv daliás alakja volt látható.

Aniella rátekintett, a herczeg halott halvány volt.

— Aniella, susogta Woronyeczky Miczisláv herczeg.

Aniella megfordult, Woronyeczky herczeg hirtelen neje mellett termett.

— Nézz reám s bocsáss meg, édes Aniellám.

Aniella hallgatott. Kinos csend állott be, a herczeg letérdelt eléje, Aniella elfordult.

— Aniellám, édes Aniellám mindent tudok, ne kinozz tovább, bocsáss, oh bocsáss meg!

— Soha, suttogá Aniella.

— Ah, hisz már nem szeretsz.

— Nem.

— Elitélsz?

— El.

— Meghallgatlanul?

— Igen, mint te itéltél el engem.

— Akkor hát mért hivattál?

— Nem hivattalak.

— Vagy hát mért értesitettél a szinésznövel?

— Hogy meggyőzzelek, miszerint Aniella nem volt hütelen soha.

— Nem volt. Nem volt, rebegé a herczeg, a hibás én vagyok. De hát a mikor nem találtalak otthonodban.

Aniella hirtelen megfordult.

— Te nem találtál otthonomban?

— Nem.

— Tehát te nálam is jártál?

— Igen.

— Oh a gonosz, mindenre gondolt.

— Láthatod édes egyetlen Aniellám, hogy én büntelen vagyok s mert ama bünös estén lakásodon sem leltelek — — — Woronyeczky nem birta tovább mondani.

— Igen, igen, neked igazad van, édes Miczislávom, én megbocsájtok neked, s ráborult az elötte még mindig térdelö herczegre.

Sokáig sirtak igy, de a könnyek egyenkint s összesen meghozták a várt megnyugvást.

— Az Isten kegyelmes s szeret engem, mondá végre Woronyeczky Miczisláv kibontakozva neje ölelö karjai közül.

— Az Isten kegyelmes s szeret engem is.

— Az Isten kegyelmes s szeret engem is, hallatszott egy erös férfi hang, ki észrevétlen lopodzhatott a szerelmesek háta mögé.

A herczeg ijedten nézett arra, a merröl a hang jött.

Egy férfiu állott elöttük, arczát a kin s a vad dacz torzitá el.

— Az Isten kegyelmes s szeret engem is, mondá szilaj hangon, s megadta végre az eröt, hogy kinteljes életemnek elöttetek vessek véget.

A férfiu homlokához egy pisztolyt szegezett. A következö pillanatban egy dördülés hangzott el, egy roncsolt férfi alakja a herczegi pár elött feküdt.

— Erdössy Sándor, kiáltá Aniella.

Erdössy élettelenül feküdt elöttük.

— Irgalmazz neki hatalmas Isten, mondá Woronyeczky s nejével távozott a végzetes helyröl.

---

3. fejezet.

Batthyány kivégzése.

Mihelyt az ellenség ur lön a hazában, Batthyánynak, az első magyar volt miniszterelnöknek is vége volt.

Batthyányit, mint tudjuk Windischgrätz fogatta el, midön Pestet bevette.

További sorsát nagy történészünk, Horváth Mihály következőkép mondja el:

„Windischgrätz Batthyányt haditörvényszék elébe állitotta. Batthyány kérdőre vonatván, kijelentette, miképen ő ily bíróság előtt, mely az ő politikai eljárását megitélni teljesen képtelen s egyszersmind illetéktelen, válaszolni egy kérdésre sem fog, s a honi törvények szerint hazai törvényszék elébe kivánta magát állittatni. — Majd azonban, midön az ellene felhozott vádakból látá, hogy az október hatodikai bécsi forradalom, s közvetve Latour meggyilkoltatása miatt is terheltetik, mivel ezen esemény már nem miniszteri hivatalkodásának korszakában történt, s magát azzal minden alap nélkül érzé vádoltatni, előbbi határozását módositva kijelenté, hogy ezen vád ellen, melylyel már mint magánpolgár terheltetik, kész magát igazolni; a miniszteri eljárása ellen emelt vádakra mindazáltal ezen illetéktelen törvényszék előtt ez után sem válaszoland. Ama vádat, mely az október hatodikai bécsi forradalom szitogatása miatt emeltetett ellene, nem volt nehéz Batthyánynak tökéletesen, s oly szembeszököleg megczáfolnia, hogy az utóbb az itéletben sem vétetett fel többé.

Midön Windischgrätz, győzedelmes tavaszi hadjáratunk következtében Budapestre kénytelenittetett vissza-

vonulni, Batthyány fogolytársával, id. gróf Károlyi Istvánnal együtt Laibachba szállittatott. — Utközben, Sárváron a polgárok öt felismervén, fegyvert ragadtak, s erőszakkal akarták kiszabaditani a gyönge kiséret kezeiből. Batthyány azonban, a maga ártatlanságában, felmentetéséről különben is meglevén győződve, önmaga inté békére a polgárokat, önmaga tétette le velök a fegyvert. Ugyanaz történt még Czilliben is, hol öt a szabadságszerető stájer nép szintén erőszakkal szándékozott kiszabaditani.

Batthyány előbb nehány évi börtönre itéltetett, majd pedig visszaszállittatott Pestre az Uj-épületbe.

Mióta az első itélet, mely néhány évi börtönre szóla, meghozatott, Batthyány sem ott, sem uj fogsága helyén, a pesti ugynevezett Uj-épületben nem háborgattaték többé a törvényszék nyomozásai által. Sőt az utóbbi helyen egynémi, elébb tiltott engedélyekben is részesült. Egyebek közt naponként hosszabb időre, tanuk nélkül is láthatá nejét és gyermekeit. Ezen s más apróbb kedvezések, sőt rokonainak s barátainak adott egyenes biztatások mind öt magát, mind családját s barátait azon kecsegtető reményben ringaták, — mit azonban katonai környezete is erősitgete, hogy nem sokára, mint mondták, Komárom meghódolása után, teljesen szabadlábra fog tétetni.

De mily iszonyu lön a kiábrándulás. Egy este a grófné gyermekeivel együtt hosszabban időzék a fogolynál, nem is sejtve a borzasztó jövendőt. Másnap reggel a törzsporkoláb a foglyot s börtönét nagy szigorral megmotozá, kétségkivül meggyőződni akarván, nincs-e nála valami fegyvernemü elrejtve. Ez megtörténvén, a hadi törvényszék elébe vezettetett, hol előtte a következő itélet olvastatott fel:

„Gróf Batthyányi Lajos, pozsonyi születésü, negyven éves, katholikus, nős, részint bevallotta, részint reá törvényesen bebizonyult, hogy előbbi magyar elnökminiszteri minőségében oly határozatokat alkotott, hajtott végre, vagy engedett végrehajtani, melyek által Magyarországnak a már-

cziusi törvényekben engedett, igazgatási határai átlépettek, Magyarország és a császári királyi örökös tartományok közt a pragmatica sanctio által megállapitott törvényes kapocs megtágittatott, s a statusalkotmány erőszakos felforgatására vezető veszélyek idéztettek elő; nem különben azzal, hogy miniszteri hivatalának mult évi október harmadikán történt letétele után, a felkelők soraiba állás, a fegyveres ellenszegülésre nyilvános felhivás és az ő felségétől feloszlatott országgyülésbe isméti belépte által a forradalmi pártot erősitette és támogatta, — felségsértés miatt a státuskincstár kártalanitására forditandó összes vagyona elvesztésével, kötél általi halálra itéltetett, — mely itélet megerősités és kihirdetés után rajta, reggeli hét órakor végrehajtatik.“

Batthyányt, közhir szerint, az itélet kihirdetése után nem levertség, hanem heves bosszuság szállotta meg. Az itélet ellen erélyes óvást téve, azt égbekiáltó igazságtalanságnak nyilatkoztatá, s kijelenté, hogy hazájáért s meggyőződéseiért mindenkor kész ugyan meghalni, s valamint eddig, ugy ezután sem kolduland senkitől kegyelmet, hanem szigoru igazságot követel. A haditörvényszék eljárását, mely neki az önvédelemre lehetőséget sem engedett, igazságosnak el nem ismerheti; ily eljárással meggyilkolhatják öt, de el nem itélhetik.

A törvényszék elől a siralomházba vezettetvén, mindenekelőtt nejét és gyermekeit kivánta látni, hogy tőlök bucsuzhassék, őket megáldhassa. Megtagadtatott! A grófné, vevén a szörnyü hirt, a fogházba sietett; de a börtön ajtaja nem nyilt meg előtte. A távol lévő Haynau helyettesénél, Kempen tábornoknál, ugy Lichtenstein altábornagynál is zárt ajtókra talált. Irásban folyamodott tehát, — mind hasztalan! némely befolyásosok közbenjárása végre mégis kieszközlé neki az engedelmet, hogy férjét néhány perczre, több katonatiszt jelenlétében láthassa, de gyermekeit atyjok vég áldásának elfogadására hozzá vinnie nem engedtetett meg. Kereszténvi kötelességeit egy

franczia pappal, ki gr. Károlyi István házánál volt, elvégezvén, nejéhez a következő levelet irá:

Drága, kedves nöm!

Hasztalan reméltünk az emberiség utolsó szikrájában, midön egymást látók, — ezt is megtagadták töled. Ismétlem tehát e sorokban mélyen érzett kijelentését legforróbb hálámnak és csodálatomnak a te tiszta szerelmed mind azon kincsei iránt, melyeket megérdemleni soha sem tudtam; s oly igaz, a minthogy a halál küszöbén állok, ez bennem a hibának egyetlen tudata, mit magammal a sirba viszek....

Ezen ünnepélyes órában esküszöm neked, hogy a király és birodalom iránti árulásnak soha még csak gondolata sem fért lelkemhez. Hogy a hazának nem kevésbbé hive voltam s vagyok, ki fogja most kétleni? És azért halok én meg; — a törvény s a király esküje volt az én szabályozóm, és attól sem jobbra, sem balra nem engedtem magamat eltántorittatni: *viam meam persecutus sum* — és azért ölnek meg engemet.

Ennyit a nyavalyás politikáról, megnyugtatásodra, bár arra neked nincs szükséged, ki egy magad sohasem estél irányomban tévedésbe.

A gyermekeket csókold s áldd meg nevemben. Ne szégyenljék, nem kell szégyelniök magukat atyjok miatt. Elébb vagy utóbb azokra háramlandik vissza halálom gyalázata, kik engem hálátlanul s igazságtalanul gyilkolnak meg. Hagyd el most az országot a gyermekek miatt; itt az ő jövőjök csirájában megmérgeztetnék. A te vagyonod elég leend nekik; jobb egy szerény sors, mint az alamizsna azok kezéből, kik öket árvákká tették.

Az én szegény, jó, kedves nővérem! Menj mindjárt hozzá, szükségtek leend egymásra, hogy egymást támogassátok!

„Szegény hü Jancsimat ajánlom neked; lásd el öt, megérdemelte irántam.

„A gyalázattól, melyet nekem szántak, menekülni remélek. E végre régen van nálam egy szabaditó.

„És most még egy bucsucsókot! Isten veled! Szivemben egyedül képeddel, ajakimon a te neveddel halok meg.

„A viszontlátásra!

Batthyány Lajos."

Midön itélete felolvasása után a haditörvényszék elöl elvezették, reményét fejezé ki, hogy ha már meg kell halnia, legalább a halál módját változtassák agyonlövésre. De ez iránt határozottan tagadó választ vevén, eltökélte magát, öngyilkossággal menekülni az akasztás gyalázatától.

Megirván a levelet, ágyába feküdt. A porkolábtól már a szoba változtatásánál kikérte mindig magával hordott, lószőrrel töltött fejvánkosát, melyen aludni szokott.

Az örök egész éjen át a szobában, ágyához közel álltak; reggel a gróf még mély álomba látszék merülve. A porkoláb ébreszteni ment öt. Egyik kezével a takarót szorosan fejére huzva találá, s midön a takarót fellebenté, eszméletlenül látá öt feküdni megaludt vérében; másik kezében egy rövidke tört tartott. Az orvosi vizsgálat kimutatá, hogy egy szurás a nyakán oly mély volt, mint csak a tör keresztvasa engedé; de üteret szintugy nem talált, mint egy másik, a karján, s egy harmadik, mely szive mellé furódott. A hozzá közel álló örök egész éjen át a fájdalomnak egy rázkodását, egy nyöszörgését sem láták, sem hallák e szörnyü mütét alatt a vasakaratu férfiun.

Ha kezét a vérvesztés következtében beállott ájulás meg nem lankasztja, halálig marczangolta volna magát. Orvosi szerek visszahozák az eszméletet; de a kivégeztetést tátongó nyaksebe miatt el kellett halasztani.

A segélyre hivott orvosok egyike, egy nagy hirü egyetemi tanár, megkérdeztetvén, kijelenté, hogy a kivégeztetést a sebek miatt végrehajtani nem lehet, de nem is szükséges: a beteg életereje a nagy vérveszteség miatt kimerült, s néhány óra mulva magától kialszik. De az illetöknek volt rá gondjuk, hogy a halál ki ne ragadja kezeikből idö elött bosszuáldozatukat. Egy katonaorvos utasitást vett, hogy izgató szerekkel nehány órára hosszabbitsa meg a kialvó életet.

A város közönsége az itélet kihirdetése óta az ámulat élö képe, a hang, mely még emelkedni merészelt, annyi csapás után is a legmélyebb és fájdalom hangja volt. Batthyányt ugy ismerte a közönség, mint oly férfiut, kiben a hazafiui és alattvalói hüség egybeforrva, egy lángban lobog, mint a legforradalomellenesebb, a törvényességhez legaggodalmasabban ragaszkodó kedélyt. Megfoghatatlannak, hihetetlennek látszék az itélet, s mindenki az utolsó percztöl várta a megkegyelmeztetést. E hiedelmet, — a rendörség-e, a támadható tüntetések meggátlása végett, vagy az ártatlanságáról való közönséges meggyözödés? széltében terjeszté. De az esti öt óra meghozta a szomoru valóságot. Nagyobb vasas és vadász osztályok foglalták el a laktanya ötödik szárnya elött elnyuló tért, melyen egész napon át sürü néptömeg rajonga.

Batthyányt e napon át a nagy vérvesztés következtében többször beállott ájulásból az izgató szerek mindannyiszor eszméletre hozták. Midön tudtára adaték, hogy nyaksebe miatt kötél helyett golyó vetend véget életének, szinte vidámmá lett. A tör iránt kérdöre vonatván, válaszolá:

„Én az istennel és az emberekkel leszámoltam; válaszolni többé senkinek sem tartozom.“ Öt óra után a vesztöhelyre vezettetvén, a katonaorvost, ki öt bágyadtságában támogatni akará, elutasitotta, s az öt kisérö franczia papnak mondá:

„Tisztelendő ur, adja karját; nem akarnám önnek egy ájulás látványát megujitani; de oly gyenge vagyok, hogy lábaim alig birnak.“

A papra támaszkodva, egy gránátos osztálytól képezett kisérettel jelent meg a téren. Járása, bágyadtsága daczára is szilárd vala. A tömegen keresztül haladva, mely öt hosszában hódoló üdvözlettel fogadá, vizsga szemekkel kerese ismerősöket, kiket aztán, mint átalában az üdvözleteket, fejbillentésekkel köszönté. Arczán egy neme a nyugodt, vidám szivességnek, a nézőkbe is vigaszt öntő magasabb szelidségnek volt kifejezve, s azon meggyőződést látszék visszatükrözni, hogy a legfőbb biró előtt pár percz mulva igazságosabb itéletet nyerend, mint az emberektől.

Menet közben a paphoz még egyszer ily szavakat intéze: „erősen kell önre támaszkodnom; de ne higyje, hogy szellemileg is gyönge vagyok, testem azonban annál gyöngébb, s örülök, hogy mindjárt helyemre érhetek, hogy ott állhassak vagy térdelhessek, mert lábaim már alig birnak.“ E nagy testi gyöngeség egyébiránt alig vala észlelhető járásán, s csak arczának hatványozott halványsága tanusitá kimerültségét.

Elérkeztek a kivégzés helyére, mely ma is akkori alakjában látható. Az Uj-épület éjszaki oldalán, mely a főpiaczra néz, a ma is fenálló korlát mellett, hol egy sor akáczfa látható, két fa nagyobb távolra áll egymástól a többinél. E két fa volt a kivégzés helye.

Az itélet fölolvasása után, mig a kisérő pap egyik s a katonaorvos másik oldalra távoztak a gróf mellől, kinek szemei beköttettek, a felállitott katonaság sorai mögül öt vadász lépett ki, töltött fegyverekkel, s elfoglalta helyét szemben az elitélttel. Ez, féltérdre bocsátkozva, leemelé ezüsttel himzett kék házi sipkáját, s mennyire csak aléltsága engedé, hangosan kiáltott: „Éljen a haza! Allez Jäger!“

Ez alatt a vezénylő tiszt is jelt adott. A jel, elöleges utasitás szerint hangos vezényszó helyett csak a kivont karddal való intésből állott. Az első intésre az öt vadász közül három előbbre lépett, alig két lépésnyire az elitélttől; a másodikra czélzott; a harmadikra eldördült a hármas lövés. Egyik golyó a homlokba, kettő a mellbe furódott. Az áldozat alig egy percznyi halál-küzdelem után hátrabukott.

Igy halt meg, mint irónk elbeszéli, Magyarhon egyik legnagyobb fia.

---

4. fejezet.

A romok közt.

Málnássy Bélát és Hettenau Olivér lovagot, mint emlékezni fogunk, a romok közt hagytuk.

A romok belseje utvesztőnek látszott, sürü omladékkal összehányva s oly módon összekuszálva, hogy nehéznek látszott volna valakit itt egy könnyen feltalálhatni.

Az utvesztő közepén Málnássy Béla megállott.

— Az emberek, kik bennünket üldöznek, mondá, tapasztalatlan lengyel parasztok, kik nem tudják, hogy mit kell majd tenniök. Ők minden áron el akarnak minket fogni, s azt hiszik, hogy e romok közül mi ki nem menekülhetünk.

— Miből gondolod ezt, kérdé a lovag.

— Mostan, hogy itt vagyunk, üldözőink azt hiszik, hogy innen többé el nem mehetünk és ők tüvé fogják tenni a romokat, s azt hiszik, hogy minket a romok bozótjai közt fel fognak találni.

— És kétségkivül fel fognak találni, mondá Hettenau lovag komoran, de szilárd hangon.

A meggyőződés hangján mondott e szavakra Málnássy Béla is elkomorult.

— Ők nem fognak észre venni bennünket, mondá Málnássy Béla.

Hettenau agyán hirtelen egy gondolat czikázott át.

— Igen, ha mi nem maradunk itt, mondá a lovag.

— Hová akarsz menni?

— Mi keresztül megyünk ezen az omladékon és folytatni fogjuk utunkat, mig kiérünk a másik oldalon.

Málnássy Béla kebléből mély sohajtás tört ki.

— Nem egyezel be a tervembe? kérdé Hettenau lovag. Talán jobb terved van?

— Nincs, mond Málnássy Béla, én veled megyek. Sohajomnak más oka volt.

— Szabad tudnom, hogy mi?

— A fáradság.

— Fáradtaknak pedig most nem szabad lennünk. Azért tehát szedd össze minden erődet és jöjj.

A két barát ujra elindult és előre haladtak a romok között.

Valami gyorsan természetesen, hogy nem haladtak, mert folyton akadályokkal kellett küzdeni, és a mellett oly sötét volt, hogy a barátok alig láthatták egymást.

Majdnem minden lépésnél megbotlottak s alig birtak felállni.

Málnássy Béla végleg elgyengült.

Hettenau már vállaira akarta venni, hogy ugy vigye, de nem tette.

Ő valamit sejtett.

Ha sejtelme nem csal, akkor nem akar visszaélni barátja bizalmával.

Végre a romok legszélső végére értek.

Itt ujabb munka várt reájuk.

Megkellett mászniok a nagy kiálló falakat. Itt nagy segélyére volt Hettenau Olivér lovag Málnássy Bélának, ki nélküle képtelen lett volna ezt megtenni.

Azt hitték, ha sikerül nekik a romokat megmászni.

nyilt mezőség fog elöttük elterülni, melyen egyszerüen elrohanhatnak üldözőik körmei elöl.

A megmászott falnak másik oldalán egy ismeretlen mélységü ür tátongott, melynek mélységét a sötétség miatt nem birták megállapitani.

A mélységtől jókora távolságban mintegy ötszáz lépésre egy magas hegység volt kivehető, mit a lovag és Málnássy Béla az éppen elötünö hold fényénél vettek észre.

A hegység sürü fáiról itélve erdöt képezhetett.

A menekülök ennek tudomására jutva, keserüen csalódtak.

— Borzasztó helyzetben vagyunk, mondá, nincs sehol ut a menekülésre.

— Sehol! ismétlé tompán Málnássy Béla.

— Üldözöink már nyomunkban vannak, nézz csak oda . . .

Málnássy Béla oda pillantott, merre Hettenau lovag mutatott, s látta a lengyel parasztokat, kezeikben égő fáklyát lobogtatva.

A lengyelek kört képeztek a romok három oldalán, mely könnyen meg volt mászható.

A lengyelek oly számosan voltak, hogy valóságos láncot képeztek, melynek gyürüi közül lehetetlen volt kimenekülni.

Mindnyájan kitünöen fel voltak fegyverkezve. Az egyik vasvillával, a másik vadászkéssel, de a legtöbbnek kezében puska csillogott.

Emellett a parasztok oly leleményesen helyezkedtek el, hogy feltéve, hogy a menekülök lönek reájuk, egy golyójuk sem talált volna.

— E gazok bennünket elfognak, mormogá Hettenau lovag haraggal.

— Oh ök tudták jól, hogy mit cselekszenek, midön bennünket futni engedének.

— Miért? kérdé Hettenau.

— Ök nagyon jól tudták, hogy mi csak a romokba menekülhetünk, s itt annál könnyebben fognak kelepczébe csalni.

— Hajnalig nem lehet több mint más fél óra, mondá Hettenau.

Málnássy Béla kérdőleg pillantott reá.

— Nem értelek, mondá.

— Azt mondom, hogy hajnalig legfölebb másfél óra van hátra.

— Mit értesz ez alatt?

— Azt értem, hogy a parasztok a sötétség miatt reggelig nem támadnak, bevárják mig világos lesz.

— Igy persze kevesebbet koczkáztatnak.

— A gazemberek csak a háromezer forintra vágynak, különben gyávák.

— A lengyelek különben bátrak, jegyzé meg Málnássy Béla.

— Igen, de ezek szegény emberek, kik nyomorban élnek, semmi magasabbért lelkesedni nem tudnak, csupán a kincsvágy lelkesiti öket.

— Az ostobák! jegyzé meg Málnássy Béla, mily szivesen adnék én nekiek akár négyezer forintot is, csak békében hagynának. Oh, mikor láthatom meg már egyszer imádott hazám földjét.

— Bizzunk Istenben, mondá Hettenau, ki vigasztalni kivánta már-már csüggedő barátját.

— Igen, bizzunk! mondá Málnássy Béla gépiesen ismételve a lovag szavait.

Csend állott be.

Kis idö mulva Málnássy Béla ujra megszólalt.

— Ök bevárják a nappalt, s a vasvillákkal fognak bennünk agyonverni.

— Elhunyt társukért iszonyuan meg fognak bosszulni bennünket, de attól félek, illetve, az jutott most eszembe,

hogy az emberektől még kitelik, hogy ránk gyujtják a fákat, s mi kénytelenek leszünk előbujni rejtekünkből.

— Ez rettenetes halál volna, jegyzé meg Málnássy Béla.

Mind Hettenau, mind Málnássy Béla rettenthetlen bátorságu vitézek voltak.

A legnagyobb veszélyben, a csaták viharában sem féltek, még csak el sem sápadtak.

De most, midön oly közel érezték a dicstelen halált, valami szokatlan érzés járta át öket.

Oh hiszen mindketten oly fiatalak voltak, és még ugy szerettek volna élni.

Még sok nagy és nemes tettet vihettek volna véghez imádott hazájuk érdekében.

Azt természetesen egyikük sem tudták, még csak nem is sejtették, hogy már mindennek vége.

A világosi fegyverletétről ök semmit sem tudtak.

Oh ha tudták volna, talán még nyomasztóbbnak gondolták volna sorsukat.

Hettenau lelkén e borzasztó pillanatokban átvonult egész élete folyása.

Visszaemlékezett a szerencsétlen Hedvigre, ki oly nyomorultan elveszett Megyváry Gábor golyója által.

Aztán Málnássy Margit képe lebegett eléje.

S ez a kép oly annyira hasonlitott Málnássy Bélához.

— Igen, suttogá magában, én nem tévedek, Málnássy Béla nem más mint Málnássy Margit, de nem értem, miért-e kettös szerep?

Málnássy Béla pedig hazájára és Kossuth Lajosra gondolt. De közbe-közbe mély pillantásokat vetett Hettenaura, mintha annak a lelkében akarna olvasni.

Sokáig merenghettek igy, midön Málnássy Béla megtörte a csendet.

— Akár elveszünk, akár nem, suttogá a lovasnak, arra esküszöm, hogy életünket nem adjuk olcsón. Mielött engem

hatalmukba keritenek, egy néhány pisztolyommal köt nem kellemes ismeretséget.

— Nem kell minden reményt feladnünk, mondá Hettenau, helyezzük magunkat védelmi állásba.

A két barát ismét a csarnok közepére indult s felmásztak a körakásra.

E köhalmaz oldalán egy nagy hasadék volt látható.

— Olivér barátom, szólalt meg Málnássy Béla, e táj nem rossz, talán mi bemehetnénk ennek a belsejébe s itt kedvünk szerint eltorlaszthatnók magunkat.

— A terv nem rossz, viszonzá a lovag, csak hogy a nyilás sokkal szélesebb, semhogy mi azt kövekkel eltorlaszolhatnók.

— Nem telnék bele oly sok idő, mint gondolod. Itt nagy ködarabok vannak, azokat csak oda kell hengergetni és egy óra alatt a torlasz készen van.

— Nem bánom, hát fogjunk hozzá.

A lépcsök meg voltak még a köfalakban, de az emelet boltozata az idök viharának nem birt ellen állni.

A terem, talán éppen Sobiesky János ebédlö vagy fogadó termének omladéka, eltöltötte a romok egész belsejét, s csak egy kerek nyilás maradt, mely bozottal volt benöve.

Málnássy Béla a nyiláshoz helyezte magát.

Hettenau ellenben munkába fogott s a kerek ködarabokat kezdte összehalmozni.

Hettenau csak azt nézte, hogy mielöbb egy oly torlaszt készitsenek, mely jó sokáig ellentálljon a támadóknak.

A lovag majdnem ember feletti munkát végzett, s szinte jól esett elcsigázott testének és lelkének, hogy legalább nem fog nyomorultan elveszni.

Az üreg, hol Hettenau és Málnássy voltak, oly sötét volt, hogy egymást alig láthatták.

E pillanatban egy jajveszékelö hang hallattszott.

— Bélám, jöjj hamar segitségemre, különben elvesztem. Jöjj hamar, én sülyedek, siessél, mert nincs idö.

Málnássy Béla a hang felé ment s ott azon nyilást találta, melyröl az imént mondtuk, hogy bozóttal volt benöve.

Málnássy Béla éppen lehajolt, hogy a kiáltó Hettenau lovaghoz siessen, midön az összeszött ágak közé érve alatta sülyedni kezdett a föld.

Egy percz sem telt bele, s ö is a mélységbe sülyedt.

---

5. fejezet.

A tizenhárom.

A Görgey táborában volt fötisztekre szomoru sors várt.

Valamennyien elfogattak és Aradon börtönbe vettettek.

Egyik jeles iró után közöljük a következö részletet.

A tábornokok következök voltak: Kiss Ernö, Aulich Lajos, Damjanich János, Nagy Sándor gróf Vécsey Károly, Török Ignácz, Lahner György, Knezics Károly, Pöltenberg Ernö, gróf Leiningen Károly, Schweidel, Dessewffy Aristid és Lázár Vilmos.

A fogság alatt, Aulichot kivéve, ki rendesen szótalan volt, mindannyian azt hitték, hogy csakhamar kegyelmet nyernek.

A tábornokokkal a kihallgatás alkalmával, — kivéve, hogy az osztrák hadseregben viselt rangjuknál fogva szólitották öket — elég udvariasan bántak s a magyar hadvezérek nem voltak akadályozva, hogy a kihallgatás elött egy elöteremben egymással társaloghassanak.

Mindnyájan reménylettek, csak a fiatal Leiningennek nem volt hiedelme, pedig ö az angol királyi családhoz

való rokonságánál fogva némi kiméletet is jósolhatott volna magának.

A kihallgatás alkalmával a tábornokok komoly méltósággal viselték magukat.

A kihallgatás után magánbörtönökbe vitettek.

Az elősorolt tábornokokkal együtt Gáspár tábornok is bebörtönöztetett.

Lakásának ablaka egy kis kertre nyilott.

A tábornok október ötödikén reggel a szokottnál korábban kelt föl, kinéz az ablakon s egy iszonyu jelenetet lát.

A profóz a kertben, hova különben soha sem lépett, apró pálczácskákat vagdalt a lehullott gallyakról.

A tábornok egyszerre átgondolta, mi lehet ez s átkiáltott Nagy Sándorhoz, kit csak egy vastag fal választott el töle s melyen át hangos beszéd által némileg társaloghattak.

— „Barátom! A profóz a kertben pálczikákat vagdal, bizonyára megérkeztek az itéletek s halálra szólnak. E pálczikák arra fognak szolgálni, hogy az itélet felolvasásakor eltörve, lábainkhoz vettessenek. Készüljünk barátom, készüljünk.“

Nem sok idö telt bele, midön Nagy Sándor azt kiáltotta át: „Engem már hivnak!“

Az itélet halálra szólt.

Egy negyedóra mulva Gáspár tábornokot is felhivták az itélet meghallgatására.

Gáspár csak arra nézett: van-e az asztalon pálcza. Nem volt. Itélete tiz évi sulyos fogságra szólott.

Gáspár az auditoroktól megtudta társai sorsát s midön börtönébe visszament, Nagy Sándor az ajtózárulás után hangosan kiáltott át neki:

— Zum Strange verurtheilt!

Gáspár tábornok másnap szemtanuja volt, midön hös társait a Kálváriára vitték.

Az ablakon át intett nekik bucsut s aztán elfordult a szörnyü jelenettől.

— Hallod? — kiáltott át Nagy Sándor Gáspárnak — azok már elvégezték!

Damjanich a pappal szemközt is mindig arról beszélt, hogy a szerbek mily bünt követtek el a magyarok elleni föllázadásuk által.

Leiningen, Lázár, Vécsey, Lahner, Pöltenberg családjukról beszéltek s emlékeket küldtek nekik.

Török, a komáromi vár erőditője, Vauban egyik munkáját olvasta.

Knezich, e mélyen vallásos férfiu, leghosszabban imádkozott.

Kiss Ernő folyton nem hitte, hogy kivégzik.

Schweidel nejéről s gyermekéről gondoskodott.

Aulich Horatiust olvasta.

Nemes nyugalmukkal szemben kirivó ellentétet képezett Howieger várparancsnok gunyja, ki a hazafias Sujanszkytól azt kérdezé:

— Nun, wie befinden sich denn ihre Patienten?!

Damjanich végül arra kérte Sujanszkyt, hogy csókolja meg, mely után derülten mondá:

— Most már nyugodtan halok meg, mert magyar pap áldott meg.

Midön a golyóra itélt négy férfi: Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Dessewffy és Schweidel az utolsó utra kiléptek szobáikból, némán szoritottak kezet.

Schweidel egy feszületet adott át Bardócz lelkésznek; atyjától öröklé s mindig vele volt a csatában; most fiának hagyta, ki szintén az aradi vár foglya volt, anélkül, hogy anyjának csak egyszer is látni engedték volna.

Kiss Ernő, mint egykor Ney, maga kormányozta a tüzet, bekötetlen szemekkel. Elöször rosszul találták. Kétszer kellett rálöni.

Több milliónyi értékü jószága lefoglaltatott.

Lázár utolsó három szava volt: „Istenem, nöm, gyermekeim!“

Bátran haltak meg mind a négyen. Legbátrabbnak látszott Dessewffy.

A kötélre itéltek közt legösszezuzottabb volt Török, azonban ö is inkább hajlott kora, mint a félelem miatt.

Damjanich magaviselete meseszerü nyugalomról tesz tanuságot.

Büszkén, hidegen lépett a bitófa alá s daczczal utasitá vissza a „Hauptmann Damjanich“ megszólitást.

Nejének pedig megtiltá érte könyörögni.

A lábatört kemény férfiu még a bakószekéren is szivarozott.

— Mit sir tisztelendö ur — mondá Sujanszkynak — hisz akit kezében tart — a feszületet értve — azt is az igazságért akasztották fel.“

Azután németül hányta szemére a vezénylö örnagynak, hogy miért kinozzák öket golyó helyett.

— Tán ebben is gyönyörködnek önök?

A lelkészek utoljára támogatni akarták nehéz járásában.

— Hagyják el tisztelendö urak — mondá — nem sokáig van már szükségem lábaimra.

Nejét emlité utoljára.

Knezics halt meg legvallásosabban. Ö egyébiránt a csaták elött is mindig, a komáromi hires éji roham elött pedig térden állva imádkozott.

Leiningen Károly, ki daczára, hogy királyi vérböl származott, a népszabadságért meggyözödésböl harczolt s hösileg halt meg.

Kivégeztetése elötti órákban német nyelven nejéhez következö levelet irta:

Arad, 1849. okt. 6.

„Egyetlen kedves, véglehelletemig szeretett Elizem!

A koczka el van vetve; csak néhány órám van még ezen a világon, hogy a nehéz lépésre elökészüljek.

A halál nem volna reám nézve borzasztó, ha magam lennék, de reád, drága Elizem s ártatlan gyermekeinkre gondolva: szivem elszorul.

E csapás nem jött váratlanul, mindenre készen kellett lennem és mégis, szivem görcsösen szorul össze, midön arra gondolok, hogy téged örökre el kell hagynom. Nem. Nem örökre, mert hitem szilárd, hogy egy szebb tulvilág fog következni. Szellemem mindenkor körülötted fog lebegni, mert a lélek mindenhol ott van, a hova az isten hatalma elér! Mily szivesen éltem volna még körödben, hisz mindenem meg volt s oly boldog voltam veled, a mily boldog csak egy halandó lehet. Most e komoly órában, midön minden mulandó földi dolog csekélynek tünik fel elöttem, e kedves emlékek fölelevenednek lelki szemeim elött, s ez teszi a válást oly nehézzé . . .

Oly tisztán, oly magasztosan lebegsz elöttem, hogy képtelen vagyok azt szavakkal kifejezni; képzelheted mennyire fáj s kérem az Istent erösitsen meg, hogy ugy halhassak meg, mint keresztényhez illö. Atyáim vallása szerinti végsö szentséget, s a pap utolsó áldását már magamhoz vettem, s kész vagyok az ur itélöszéke elött megjelenni.

Engedj meg drága Elizem, ha az életben valaha fájdalmat okoztam neked. Most már nem hallhatom szavadat, de szivem azt sugja, hogy megbocsátasz. És ó Istenem! hát szeretett gyermekeim! neveld fel öket az ur félelmében és jó emberekké, én már nem örködhetem fellettök, legyen olyan anyjok, ki magtanitja öket szerencsétlen, de becsületes atyjok emlékét tisztelni. Ah! ha kezeimet még egyszer tehetném áldólag fejökre! ah csak még egyszer pillanthatnék szemeikbe!

Talán jobb igy! Teljesedjék az ur akarata! Testvéreim s rokonaim fogadják utolsó áldásomat, imádkozom érettük.

Nagy Isten! a válás órája nemsokára üt. — Mondd meg gyermekeimnek, hogy emberi törvények ítéltek el; hogy becsületes ember voltam s meggyőződésemért haltam meg. Az Isten áldja meg őket és tégedet; adjon neked erőt, s nekem örök nyugalmat.

Isten veled drága Elizem! éljetek boldogul szeretett gyermekeim; ne átkozzátok emlékemet; nemsokára kiszenvedek.

Még egyszer köszönet hüségedért s mindazért, mit értem tettél. Nem irhatok egyebet. Éljetek boldogul kedveseim!

Holtig hived

gróf Leiningen Károly."

Leiningen, midőn már négy társa függött a bitón s Nagy Sándoron, az ötödiken, végezte dolgát a hóhér, térdére ereszkedett s azon nejének, kitől kegyelemmel biztató levelet kapott, irónnal ezen egy pár utolsó szót irta:

— „Négyen függenek előttem .... mindennek vége van ... Isten veled!"

Nagy Sándor, reggeli pongyolában, bátran, csüggedés nélkül lépett a bitófa alá.

Még ott is Görgeyt szidta!

A siró paphoz pedig igy szólt: — „Kedves tisztelendő ur, tegnap ön vigasztalt engem és most sir!"

Vécsey volt az utolsó, kire Temesvár ostromáért roppantul haragudtak.

A kivégzés után reggeli nyolcz órakor a közönséget is oda bocsátották a borzasztó látványhoz s a nép roppant tömegekben zarándokolt a magyar Kálvária helyére s zokogott s imádkozott a kilencz hulla előtt, mignem azok délután négy órakor levétettek.

6. fejezet.

Végre valahára!

Abban a végzetes pillanatban, midőn a menekülők lábai alatt a föld sülyedni kezdett, mindkettőjüket egy gondolat czikázta át.

— Végünk van, mi itt örök fogságba jutottunk. Innen ugyan többé ki nem menekülünk.

A két menekülő meglehetősen mélyre zuhant, de az esésen kivül semmi bajuk sem történt.

Először is Hettenau nyerte vissza hidegvérét.

— Barátom, mi valami nedves földre zuhantunk.

— Oh, mormogá Málnássy Béla, mi mégis megboszszulhatjuk magunkat, hogy ily szépen elosontunk. Hisz ez valóságos kaland. Mindenütt ujabb veszélyek. Azt hiszem, üldözőinknek egy mákszemnyi kedvük sem lesz, hogy minket ide kövessenek.

— Én is azt hiszem, viszonzá lovag Hettenau Olivér kezével végig tapogatván a nedves falakat, a nélkül, hogy valami támaszt találhatott volna. Én nagyon félek, hogy ezzel nem sokat érünk. Biztositlak édes Bélám, hogy ez átkozott üregben senki sem talál meg bennünket, de mi sem fogunk soha sem kitalálni, hanem itt veszünk nyomorultan. Megvallom, hogy kilátásaink a jövőre nézve legkevésbbé sem csábitók. Inkább meghalnék a küzdelemben, a harczmezőn, mint itt e nyomorult üregben,

Málnássy Béla testén jéghideg borzongás futott végig s kebléből nehéz sóhaj fakadt fel.

— Mi tehát itt elevenen el vagyunk temetve.

— Fájdalom! viszonzá a lovag komoran.

— Nincs semmi remény a menekülésre?

A lovag fájdalmasan pillantott Málnássy Bélára.

Szerette volna eltitkolni a valót, de nem volt ereje reá.

— Semmi remény! válaszolá mély lemondással.

Ismét csend állott.

A két menekülő helyzete borzasztó volt. A talaj, melyen állottak, nedves volt, a falak szintén.

A lég pedig borzasztóan romlott. Sokáig lehetetlen lett volna nekik itt kitartani, mert a puszta kigőzölgés megölte volna őket.

Málnássy Béla letérdelt és halk imát rebegett.

— Oh Istenem! ha már nem engeded, hogy többé lássam imádott hazám szent földjét, vedd hát hazám végső bucsumat. Oh Kossuth Lajos, többé nem lehetek szolgálatodra! Többé nem küzdhetek hazámért. Most már vége, örökre vége! Dicsőségedet hazám én többé nem fogom látni.

— Dicsőségét? kérdé Hettenau.

— Igen dicsőségét, viszonzá Málnássy Béla.

— Nem tudom, de nekem egy sejtelem azt sugja, hogy már Magyarországnak is örökre vége.

— Vége? s miért?

— Ne ámitsuk magunkat, az orosz tulhatalom elfogja nyomni a magyarokat.

Málnássy Béla komoran pillantott maga elé.

— Már sok ideje, hogy semmit sem hallottam a magyar ügyekről.

— Midön én a felkeresésedre jöttem, a magyar dicsőség szerencse csillaga tünőfélben volt.

— Hát vezéreink mit csinálnak?

— Fájdalom, vezéreink közt nincs semmi egyetértés.

— Semmi egyetértés?

— Semmi! ez régi hibája a magyarnak, hogy még a veszély pillanatában is szeret akadályokat gördíteni saját maga elé.

— De ki okoz egyetlenséget, Bem, Dembinszky, Damjanich vagy Görgey?

Kossuth a hatalmat letette Görgey kezeibe.

K. 84.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— Azt hiszem, hogy a fő ok Görgeyben rejlik, mondá Hettenau.

— Görgeyben én sem biztam soha.

— Meglásd, hogy ő még meghidegül a magyar ügy iránt.

— Reméljünk valamivel jobbat. Rettentő helyzetünk hazánk állapotját is sötétebb szinben tünteti fel előttünk.

— Lehet, viszonzá Hettenau, de én már nem remélek semmit. Csak egyet sajnálok, hogy egy valakit nem büntethettem meg kellőképen.

— S ki az, ha szabad tudnom?

— Miért ne volna szabad, viszonzá Hettenau. Ez ember, ki életemre oly végzetessel befolyással birt, a mi közös ismerősünk Lazáre....

— Lazáre? ismétlé Málnássy Bela. Ő elvette méltó büntetését.

— Hogyan, kiáltá Hettenau.

— Hát nem hallottad történetét, pedig a lapokban is sokat beszéltek róla.

— Nem tudok felőle semmit.

— Hallgass tehát reám! Lazáre megörült.

— Lazára megörült? kiáltá Hettenau oly hangosan, hogy szinte visszhangzott a földalatti folyosó.

— Az Istenért, suttogá Málnássy Béla, légy csendes! még a hangot meghallják.

Hettenau csendes lön.

— Folytasd kérlek elbeszélésedet.

— Midőn Lazáre a magyaroktól megszabadult, az osztrák csapatok kisérete mellett Bécsbe érkezett, hol a gondos ápolás folytán csakhamar meggyógyult. Az osztrák kormány — igy beszélték nekem Galicziában egyik osztrák ellenes érzelmü főurnál, gróf Rudinszky Kázmérnál, kinek nevét engedélyével menekülésem közben felhasználtam, — öt érdemei elismeréseül bárói rangra emelte.

— Hogyan, a gazember báró lett?

— Igen báró!

— Szörnyüség!

— Azt hiszem, hogy az osztrák kormány sem tette öt volna meg annak, ha gazságairól tudomása lett volna.

— De mond csak, gróf Rudinszky Kázmér nem gyanus ember az osztrákok előtt.

— Nem, mert érzelmeit rendkivül ügyesen tudja leplezni. Közleményei tehát teljesen megbizhatók.

— Folytasd tehát kérlek, mit tudsz Lazáréről.

— A kormány tehát, mint emlitém, Lazárét a bárósággal tüntette ki. Egy napra ki volt tüzve az oklevél hivatalos átadása. Azon ünnepélyen gróf Rudinszky Kázmér is jelen volt. Lazáre boldog volt. Ünnepelték. Egy magas rangu hivatalnok tartá az üdvözlő beszédet. Midőn éppen az oklevelet átadták, fölnyilt az ajtó s azon egy férfi lépett be. A férfi megpillantására Lazáre összerogyott.

— S ki volt az a férfi? kérdé Lazáre.

— E férfiu — s ez a sajátságos dologban — hosszabb idő óta eltünt a fővárosból, azt hitték, hogy gyilkosság áldozata lön,

— De hát ki volt az? kérdé Hettenau izgatottan.

— A férfiu gróf Auerborn Károly volt.

— Auerborn, kiáltá Hettenau örömmel, oh mondd Béla, nem csalódol, csakugyan gróf Auerborn Károly volt az?

— Biztositlak, hogy nem csalódom, de miért lettél olyan izgatott?

— Az okát majd egyszer elmondom, ha ugyan — tevé utána szomoru mosolylyal — még leszünk valamikor abban a helyzetben, hogy valamit egymásnak elmondhatunk.

— E pillanattól kezdve Lazáre megváltozott. Azt suttogták mindenfelé, hogy Auerborn Károly gróf rejtélyes eltünése valami összefüggésben van Lazáréval.

— S Auerborn mit szólt?

— Auerborn rejtélyes eltünését illetőleg azt a felvilágositást adta, hogy egy párbaj tartotta oly sokáig távol Bécstől.

— Ah, gondolá magában Hettenau, Auerborn tehát maga akar leszámolni Lazáréval. Helyes! Majd én fogok szolgáltatni némi adatokat régi barátomnak, Auerborn Károly grófnak.

— Lazáre, mióta a kitüntetést megkapta és mióta e találkozása volt Auerbornnal, napról napra komorabb lett, s végre lassanként elméje teljesen megzavarodott.

— A büntetés tehát elérte öt. A gazember meg is érdemli.

Málnássy Béla és a lovag ujra elhallgattak és ismét mély csend állott be.

Mindketten gondolataikkal látszottak elfoglalva lenni. Egyik sem szólott a másikhoz.

Már a halál angyala lebegett fejük felett.

Végre Málnássy Béla megszólalt.

— Nincs nálad gyufa, vagy valami tüzszerszám?

— Miért?

— Hogy próbáljunk világosságot csinálni.

Hettenau keresgélni kezdett zsebeiben.

— Meg van! kiáltá. Nem csak gyufám van, hanem egy nagyobb darab viaszgyertyát is találtam.

— Diadal! kiáltá Málnássy Béla. Legalább gyertyafény mellett megyünk a más világra.

Hettenau elmosolyodott.

Még a halál közvetlen közelléte előtt megtartottak a hös harczfiak minden csüggedésük mellett is némi hidegvért.

Hettenau meggyujtván a kis viaszgyertyát, csakhamar fény áradt a barlangszerü üregben.

A viaszgyertya halvány fényénél a két menekülö észre vett egy kis nyilást, mely éppen elegendö volt arra, hogy egy ember minden nagyobb nehézség nélkül kiszabaduljon.

Hettenau elöl ment.

Málnássy Béla követte öt.

A gyertya fényénél Hettenau lovag észrevette, hogy a mélységbe lépcsök vezetnek.

— Ha igaz, a mit a rege mond, hogy e romok helyén Sobiesky hös lengyel király kastélya volt, akkor azt hiszem, hogy mi e lépcsön haladva, vagy ki jutunk, vagy valami biztos menhelyre akadunk.

Elérve a lépcsöt, Málnássy Béla és Hettenau lovag egymás mellett haladtak lefelé.

A lépcső még jó állapotban volt és éppen elég széles arra, hogy két ember egymás mellett kényelmesen elhaladhasson.

A lépcső végtelen hosszunak tünt fel menekülöink elött.

Már valami tiz perczig haladhattak és a lépcsözet még sem ért véget.

Egyszerre a lépcső megszakadt, s a két menekülö sima talajon érzé magát.

A sima talajon végig haladva, ujra lépcsöre akadtak, mely ugy látszott, hogy az elöbbi folytatása volt.

A lépcsön megint haladhattak körülbelül öt perczet, midön ismét megszakadt.

A megszakadás most rövidebb ideig tartott, mert alig tehettek valami harmincz lépést, midön ismét lépcsöre bukkantak.

— Ez a lépcső sohasem ér véget, jegyzé meg Málnássy Béla.

— A föld belsejébe megyünk, mondá Hettenau.

— A földön már ugyis elég keserü tapasztalatokat szereztünk, jegyzé meg Málnássy Béla, legalább megtudjuk, milyen élet van a föld belsejében.

— Vajjon tüzre fogunk-e bukkani, vagy vizre, viszonzá Hettenau, legalább a tudósok azt állitják, hogy a föld gyomrában tüz van.

— Lesz alkalmunk meggyőződni, jegyzé meg Málnássy Béla. Ha kiérünk egykor innen, legalább egy uj felfedezéssel lephetjük meg a világot.

— Utoljára még csupa szerencse lesz reánk nézve, hogy ilyen kényelmetlem helyzetbe sodort bennünket a sors; a világ különben meg lenne fosztva attól a rendkivüli felfedezéstől, mit mi tenni fogunk.

— Azt hiszem, mondá Málnássy Béla, hogy még mi annyira megszeretjük tartozkodási helyünket a föld gyomrában, hogy soha többé ki sem vágyunk innen.

— Csak legalább itt is háboru volna, mondá Hettenau, kiben a harczvágy felébredt, hogy itt kedvünkre csatázhatnánk, mert hiába, ugy látom, hogy mi már háboru és puskapor nélkül el sem tudnánk lenni.

— Igazi élet csak a háboruban van, mondá Málnássy Béla is.

— A békében elromlik az ember, lustává lesz. Ah az életem csak a harczé!

— Az egész életem is csak hosszu harcz volt. Bennem mindig oly erős szenvedélyek dultak, melynek okvetetlenül kell, hogy kitörjenek.

Hettenau elhallgatott. Aztán kis idő mulva igy szólt:

— Az életem is csupa vihar volt, szomoru, kietlen ifjuság után, egy dicső és mégis sivár jelen.

— Miért sivár?

— Egy vallomást kell neked tennem kedves barátom, neked, mint Málnássy Margit fivérének, megtehetem?

— Kérlek beszélj, szólt Málnássy Béla, de mintha hangja remegett volna.

— Én szeretem növéredet, Málnássy Margitot, szeretem szivem egész hevével, szeretem forrón, igazán, s kész volnék érette bármely perczben meghalni, kész volnék érette

bármely perczben bármit, a mit csak kivánna, megtenni.

— S e szerelem teszi jelenedet sivárrá, kérdé Málnássy Béla remegö hangon.

— Igen, ez.

— De hát miért? Másoknak a szerelem megédesiti életét.

— Igen, ha e szerelem viszonoztatik.

— S nővérem nem viszonozza érzelmeidet?

— Azt hiszem nem!

— Miböl gondolod?

— Számos jelből következtetem.

— De milyen magaviseletet tanusitott növérem irántad?

— Hozzám mindig barátságos volt, de midön csak távolról is czélzásokat tettem hő vonzalmamnak, ő mindig visszautasitott.

— Talán csak tévedtél.

— Nem, biztositlak, hogy ilyen dolgokban igen éles látásom van.

— Ah azért még mindig rosszul itélhetsz. Növérem, a mennyire én ismerem, mindenesetre kissé különös nő, kinek a szive nehezen nyilik meg, de azért talán nem kellene neked minden reményt feladnod, s jelenedet sivárnak mondanod.

Hettenau a gyertya fényénél lopva Málnássy Bélára pillantott.

Málnássy Béla szintén Hettenaut nézte, de azért annak lopva feléje vetett pillantását nem vette észre.

— Szavaid vigasztalók rám nézve, mondá Hettenau, de azért még mindig sötét szinben látom jövömet. De hát mondd csak, olyan ember vagyok én, kit nem lehet szeretni?

Málnássy Béla elpirult. Aztán remegö hangon mondá:

— Én azt tudom, hogy te igen szeretetreméltó ember vagy s hiszem, hogy növérem is igy vélekedik felöled.

Hettenaunak ez elég volt.

Ö e szavak után tisztába volt mindennel.

Hiszen mi tudjuk, ő azt hitte, hogy Málnássy Béla és Málnássy Margit egy személy.

Ha pedig sejtelme nem csalta meg öt, akkor Málnássy Béla szavai nagyon is vigasztalók reá nézve.

— De hát vajjon jól sejtette?

A következmények fogják megmutatni.

Ezalatt mind lejjebb hatoltak a lépcsökön, mig végre egyszer a lépcsözetnek teljesen vége szakadt.

A két menekülö egy keskeny szük „utczá-"ban találták magukat.

Az ut szintén a végtelenségbe látszott nyulni, s a két menekülö már jó ideje, hogy igy haladhatott.

Egyszerre a viaszgyertya elfogyott s megint áthatlan sötét környezte öket.

— Most már a sötétben baktathatunk, mondá Hettenau.

— Csak azt szeretném tudni, hogy hová visz ez az ut, jegyzé meg Málnássy Béla.

— Arra magam is kiváncsi vagyok.

— Annyi bizonyos, hogy ez az ut valahová vezet. A régi várurak szoktak volt ilyen utakat ok nélkül csinálni. Én tehát nem vesztem el még minden reményemet.

— Már jó ideje, jegyzé meg Hettenau félig tréfásan s félig komoran, hogy csak a reményböl élünk.

— Pedig valami kis élelmiszer most jobb volna, ugy-e?

— Kétségtelenül. Valóban csodálatos, hogy testünk meg birja.

— Az ember sokat kibir. A küzdelmek edzik meg a testet és lelket.

Hettenau elmosolyodott.

— Valóban jelen helyzetünkben nem marad más hátra, mint bölcselkednünk.

Málnássy Béla is mosolygott.

Igy haladhattak egy jó darabig egymást kéznél megfogva.

Végre halvány kis pir derengett a láthatáron.

— Ah! kiáltott fel Hettenau örömmel, kijáratnak kell itt valahol lennie. Nézz csak oda Béla, ott valami világosságot veszek észre.

— Nekem is ugy tetszik, felelé Málnássy Béla, mintha valami halvány fény derengene sötét folyósonkba.

Végre a nyiláshoz értek.

Mindkettőjük ajkán örömsikoltás tört ki.

Egy nyilás állt előttük.

A nyilás ugyan el volt fedve tövis bokrokkal, sürün be volt növe bozóttal, de ez már a legcsekélyebb gondot sem okozott a két menekülőnek.

Hettenau már éppen megkezdte a bokrok széttávolitását, midőn Málnássy Béla megszólalt.

— Olivér! vajjon bátorkodjunk-e rejtekhelyünket elhagyni. Hátha itt várnak már reánk üldözőink.

— Nem valószinü! Mi legalább öt órát bolyonghattunk össze-vissza a föld alatt, üldözőink pedig még mindig a romoknál fognak keresgélni minket.

— Mindazáltal az óvatosság nem árt. Talán itt maradnánk egy darabig.

— De Béla, hiszen éhen halunk meg.

— Igaz! viszonzá Málnássy.

Hettenau és Málnássy Béla neki kezdtek a tövis bokrok szétválasztáshoz.

— Csak késünk volna, mondá Hettenau, mindjárt könnyebben menne a dolog. Ah de hiszen, most jut csak eszembe, hogy kis vadásztáskám, melyet a lovamról levettem, nálam van.

Hettenau az oldalához kapott, s csakugyan ott lógott vadásztáskája.

Hettenau keresgélni kezdett benne, s nagy örömére nem

csak kést, ráspolyt talált benne, hanem legalább három napra elemózsiát is.

Hettenau számító ember volt.

Ö ugyanis, mint emlékezni fogunk, Málnássy felkeresésére indult, ezért látta el magát böven élelmi szerekkel, késekkel, ráspolyokkal, mert tudta, hogy főleg ez utóbbiakra leszen szükség.

Hettenau e felfedezésre jutván, természetesen, hogy első sorban Málnássy Bélával egyetemben falatozni kezdtek.

A falatozás alatt leültek s miután elvégezték ebédjüket, mint Hettenau mondá, bort ittak.

A falatozás után mindkettőjüket mély álom szállta meg és elaludtak.

* * *

Magyarországban pedig ezalatt valóságos rémuralom volt.

Haynau is szörnyen büntette a magyarokat.

A pesti s aradi törvényszékeken kivül még tizenhat hadi törvényszék müködött az ország különböző vidékein.

Október tizedikén Pesten meg már Csányi László, volt közlekedési miniszter is felakasztatott.

Bátran lépett a bitófa alá.

Hasonló sors érte Abancour Károlyt, Dembinszky segédét, Giron Pétert, a német legio parancsnokát.

Ugyancsak kötél által végeztettek ki még: báró Jeszenák János, volt kormánybiztos, báró Perényi Zsigmond, felsőházi elnök, Szacsvay Imre, a képviselőház jegyzője, ki a függetlenségi nyilatkozatot szintén aláirta, Csernus, pénzügyminiszteri tanácsos. Haynau Csernátonival, a „Márczius tizenötödike“ főmunkatársával téveszté össze.

A számtalan kivégzettek közül fölemlitendők: Kazinczy Lajos tábornok, Hauck Lajos, Bemnek segéde, Murmann őrnagy, Ormay ezredes, Hruby őrnagy.

Ezeken kivül halálra itéltettek még a következő polgári egyének, kik jobbára képviselők vagy mint követek,

vagy mint kormánybiztosok, vagy mint tisztviselők állottak ki a nemzet jogainak védelmére: Bernáth József, Besze János, Bónis Samu, Jozipovics Antal, Fiát István, Kun Gotthárd gr. főispán, Luzsénszky Pál báró, Mihályi Gábor főispán, Návay Tamás főispán, Ragályi Miksa főispán, Szentiványi Ödön főispán és még számosak, kiknek kötélhalálra szóló ítéleteik azonban több vagy kevesebb évig tartó s vason töltendő várfogságra lőnek átváltoztatva.

A katonai rendből a számos név közül a következőket említjük fel: Gál Miklós, Gáspár András, Lenkey János, Pikety Gusztáv tábornokok; Ábrahámi Károly, Asbóth Lajos, Albrich Károly, Bayer József, Beniczky Lajos, Beöthy György, Földváry Károly, Forget Henrik, Görgey Ármin, Jeszenszky János, Inczédy László, Kossuth Sándor, Mariassy János, Meszéna István báró, Meszlényi Jenő, Ropaics Dániel, Rohonczy István, Wartensleben Ágost gróf, Zsurmay Lipót ezredesek, kiknek kötél vagy golyóra szóló ítéleteik szintén több vagy kevesebb ideig tartó várfogságra változtatott át.

Az összes magyar testőrök kivétel nélkül szökevényeknek tekintetvén, szintén kötél általi halálra ítéltettek, mely ítélet azonban ő felsége által husz évi várfogságra változtatott.

Legkeményebb ítélet mondatott a Galiczia-, Cseh- és Steyerországból századaikkal megszökött huszártisztekre, tudniillik: kötél általi halál, vagy husz évi várfogságra vasban megkegyelmezve, javaik elkobzása mellett.

Némelyek végre egészen fölmentettek s ezen osztályba tartoztak részint azok, kik okosan kifőzött cselfogások által a hadbirákat tévutra vezetni, részint pedig, kik valóban csak a kényszeritö körülmények miatt szolgálván a magyar hadseregben, az udvar iránti folytonos ragaszkodásukat bebizonyitani tudták.

A foglyok leginkább Komárom, Munkács, Kufstein, Josef- és Theresienstadtba szállittattak.

* * *

A kivégzés után gróf Batthyányit egy közönséges saraglyás szekéren, a Rókus kórház halotti kamrájába vitetett, hol arra a legnyomorultabb eltakaritás, a kórházi szegény halottaknak oly módu eltemetése várt valamely közös sirgödörbe, melynek folytán az egyesek kiléte felöl minden nyom vele együtt eltemettetik, mint egy iró elbeszéli.

Az éjjeli órákban azon egy kegyeletes lélek, a pestbelvárosi plébános beeresztést kér a közkorházba.

Nemsokára rá az éji szekér csöndesen döczögött nemes terhével végig az utczákon, ki a temető felé, onnan pedig nemsokára vissza a szent-ferenczieknek kolostora felé.

Az idö már éjfél körül járt, midön az éj néma csöndjében megállott a zárda előtt.

A zárda hatvani utczai falkeritésének kapuján, éjfél tájban a belölről ört álló szerzetes észrevevén, hogy kocsi érkezett, tudatta ezt a főnökkel, ki azonnal társával együtt megjelenik, s kinyitja a kaput.

A zárda főnöke megrendülve hallotta a suttogva elbeszélt dolgokat.

A sirboltot kész volt megnyitni a nagy halott előtt.

A Rókus-korházi legszegényebb halotti kocsi, mit két fáradt gebe vont, oda állt közel a falhoz.

Két kórházi szolga kitakarván, leemelé a nehéz terhet.

A főnök karingbe öltözve s kezében keresztet tartva várt társával, az égő fáklya világánál, mig a koporsót a szolgák bevitték a sirboltba, hol beszentelé a holttestet ünnepélyesen, melynek bevégzése után gondosan bezárta a sirboltot s magához vette a kulcsokat.

Másnap a gyengén beszegezett koporsó fedelet, néhány szerzetestársa jelenlétében, felemeltette.

A feketére mázolt közönséges fenyőfa koporsóban a holttetem feje alatt forgács volt; homlokán fekete tapaszvászon fedte azon pontot, hol a golyó átfuródott.

Az arczkifejezésnek méltóságát a szenvedés, söt a

halál sem volt képes eltorzitani. Nyugodt volt az, mintha csak aludnék.

Ismételt beszentelés után a koporsó fedelét kellően beszegezve, a holttetemet fejjel kifelé elhelyezvén a sirüregben, erősen befalaztatta, az üreg nyilásához vörös márvány követ alkalmazván.

A márvány belső felére ezen felirat lett bevésve:

„1849-ben október hatodikán az Urban elhunyt G. B. L. Áldás és béke hamvaira.“

Az éji szent cselekményről pedig mind a zárdafönök, mind pedig a józsefvárosi plébános kiállitották a temetési bizonyitványokat, melyek igy hangzottak:

„Temetési oklevél: Melynélfogva elismerem és hitelesen bizonyitom, hogy az urban boldogult méltóságos gróf Batthyány Lajos urnak holttetemei 1849-dik évi október hó hetedikén éjfélkor a pesti, gondviselésemre bizott szent Ferenczieк sirboltjába egyházi szertartás után letétetvén, ugyanott a kripta belső részének baloldalán (G. B. L.) betükkel ellátott sirboltban fenntartatik.

Melynek nagyobb hitelére kiadom ezen saját irásommal és hivatalos egyházi pecsétemmel ellátott bizonyságlevelemet.

Dank Agáp
Pesti sz. Ferenczieк főnöke.“

„Hogy az Urban elhunyt méltóságos gr. Batthyány Lajos urnak holtteteme a föntirt időben csendes beszentelés után a pesti szent Ferenczieк kriptájába és ugyan a fentemlitett sirboltba előttem letétetett legyen, hitelesen bizonyitom.

Pesten 1849. évi október hó tizenegyedik napján.

Szántóffy Antal
Pest-józsefvárosi plébános és esperes.“

* * *

Málnássy Béla és lovag Hettenau Olivér jó sokat aludhattak, mert mikor fölébredtek, teljesen sötét volt.

Hettenau kinézett a bokrok közül s látta, hogy az égbolton a hold világit.

— Éjjel van, jegyzé meg a lovag.

— Ne indulnánk most utnak? kérdé Málnássy Béla.

— Azt hiszem, jó volna megvárnunk a reggelt, mikor jobban tájékozhatjuk magunkat.

— De mit csináljunk addig?

— Én mindenekelőtt eltávolitom a tövis bokrokat legalább annyira, hogy kibujhassak rajta, aztán egy kissé körülnézek.

— Üldözőink remélhetőleg már felhagytak keresésünkkel.

— Én is azt hiszem.

— Hiszen körülbelül két napja, hogy folyton menekülöben vagyunk. Eddig talán csak ők is megunták a dolgot.

— Mindazonáltal, viszonzá Hettenau, az óvatosság nem árt, azért én még most egy kis kémszemlére indulok.

— Én veled tartok!

— Azt nem engedem! Te fáradtabb vagy, mint én, neked még jól fog esni a pihenés.

— De egyedül akarod kitenni magadat valami veszélynek, nem, én veled megyek.

— Hallgass szavamra! Maradj te itt. Én csak közelre megyek, hol közvetlen veszély nem fenyegethet. Aztán egy ember könnyebben is boldogul, mint kettő.

Málnássy Béla még ellent mondott, de Hettenau oly meggyözöen beszélt, hogy Málnássy Bélának utoljára is engedni kellett.

A lovag tehát kései segélyével ujra neki kezdett a bokrok szétválasztásához.

Ebbe Málnássy Béla is nagy segédkezet nyujtott neki, bár a lovag ettől is meg akarta kimélni fáradt bajtársát, de ez már semmikép se engedett neki.

Végre egy akkora nyilás támadt, hogy végre Hettenau kimászhatott.

Bár ruhája egészen összerongyolódott, s a tüske testét is összevérezte, a lovag ezzel nem törődött.

— Legkésőbb egy óra mulva visszatérek.

— Ha nem jönnél vissza?

— Akkor tudd meg, hogy lovag Hettenau Olivér nincs többé az élök sorában.

Málnássy Béla felsikoltott.

— Az Istenért, ne menj, én ugy félek, hogy valami bajod történhetik, rebegé Málnássy Béla elhaló hangon, és hangja oly lágyan csengett, mint egy finom női hang.

— Határozatom megmásithatatlan, én megyek.

Málnássy Béla ujból megkisérlé a lovagot visszatartani.

De a lovagot nem indithatta meg.

— Csak legalább én mehetnék veled!

— Nem, azt nem engedem!

— De ha elfognak?

— Engem n e m fognak elfogni, Hettenau Olivérnek csak élete árán juthatnak birtokába, szólott a lovag határozott hangon és nem kis büszkeséggel.

— Ha már semmi sem marad hátra, folytatá beszédét, van még egy mentségem s ez pisztolyom. Inkább golyót repitek agyamba, semhogy az osztrákok engem elfogjanak. De most Isten veled! Egy óra mulva visszatérek.

És ezzel eltünt Málnássy Béla szemei elöl.

Málnássy Béla pedig szomoruan dölt vissza fekhelyére, a puszta földre.

Halk imát rebegett.

Imádkozott — a lovagért, hogy szerencsésen visszatérjen.

* * *

Hettenau kiérve a folyósóból, egy nyilt sikságon találta magát.

Töle nem messze egy magasabb hegy terült el.

Körülötte minden csendes volt és nyugodt. Üldözőnek hirét, hamvát sem látta.

Igy bolyongott egy ideig kutatva keresve, hogy talán valami nyomra akad, de nem talált semmit.

Egy óra mulva pontosan visszatért a rejtek helyre, hol Málnássy Béla már aggódva várta.

— Nincs baj? kérdé.

— Nincs! válaszolá Hettenau. A közvetlen közelben nem fenyeget semmi veszély.

— Tehát reggel bátran utnak indulhatunk?

— Ugy van, a mint mondod?

— Most mit csináljunk?

— Most, ha ugy tetszik, itt maradunk és beszélgethetünk.

Hosszasan beszélgettek, elmondva mindketten sokat élményeikből. Hettenau elmondta egész élettörténetét.

---

7. fejezet.

Kossuth Lajos beszéde.

Kossuth Lajos eközben haladt a határ felé. Utközben egy helyt megállapodott és iratait rendezte. Itt találta meg egyik szép beszédét, melyet még dicsősége tetőpontján tartott az országházban. A beszéd oly szép, hogy méltó, hogy utólag is olvasóinkkal közöljük.

A beszéd igy hangzik:

„Midőn a szószékre lépek, hogy önöket felhivjam, mentsék meg a hazát, e percznek nagyszerüsége szoritva hat le keblemre.

Ugy érzem magamat, mintha isten kezembe adta volna a tárogatót, mely felkiáltja a halottakat, hogy ha vétkesek, vagy gyengék, örök halálba visszasülyedjenek; ha pedig van bennök életerő, örökre ébredjenek.

Önöknek, uraim! isten kezökbe adta a mai határozattal, melyet inditványomra hozandnak, határozni a nemzetnek élete és halála fölött. De épen, mert e percz ily nagyszerü, föltettem magamban nem folyamodni az ékesszólás fegyveréhez, mert lehetetlen nem meggyözödve lennem, hogy bármiben különbözzenek is a vélemények e házban, a haza szent szeretete, a haza becsületének, a haza önállásának, a haza szabadságának oly érzete, hogy ezért utolsó csepp vérét is kész e ház föláldozni, mindnyájunkkal közös. (Éljen.) És a hol ezen érzés közös, ott a buzditásnak helye nincs, ott csak a hideg észnek kell az eszközök között választani.

Uraim! a haza veszélyben van!!

E szót elég volna tán szárazhidegen kimondanom, mert hiszen a szabadság napjának fölviradtával lehullott a homály a nemzetről; és önök tudják, miként áll e hon. önök tudják, hogy az országban rendelkezésünkre álló sorkatonaságon kivül közel 12,000 önkénytes honvéd állittatott ki, önök tudják, hogy a törvényhatóságok fel voltak szólitva a nemzetörségi seregek mobilisatiojára, miként legyen erö képes megvédeni a hont, s megtorolni a bünt oda lenn a széleken.

És e fölszólitás a nemzetben visszhangra talált. Ha a nemzet nem érezte volna, hogy veszélyben van, nem talált volna ilyen visszhangra. Ez maga köznemzeti nyilatkozata annak, hogy a veszélynek érzete közös. De én azért mégis ugy gondolom, hogy köteles vagyok önöknek, uraim, nagyobbszerü vonásokban csak, és ezuttal — nem minden apró részleteiben, a haza állapotának némi rajzát elöterjeszteni.

A mint a mult országgyülés szétoszlott és az első felelös magyar miniszterium hivatalába lépett üres pénztárral, fegyver nélkül, honvéderö nélkül: lehetetlen volt mély fájdalommal nem éreznie a nemzet állapotának irtózatos elhanyagolását.

Én egyike voltam azon számosoknak, kik éveken keresztül figyelmeztették a hatalmat és figyelmeztették a nemzetet: legyen igazságos a nép iránt, mert késő leszen.

Talán még a hazafiuságnak közös érzete és közlelkesedés a „késő“ szó átkának egész sulyát fejünkről elhárithatja; de annyi bizonyos, hogy elkésett a nemzet és a hatalom az igazságban, s ezen elkésés miatt azon percz, melyben először volt igazságos a nép iránt, bomlásnak inditott minden létező viszonyokat.

Ily körülmények közt vettük át a kormányzatot, megtámadtatva árulás, pártütés, reactionális mozgalmak és mindazon szenvedélyek által, melyeknek tusáját átkos örökségül hagyta reánk Metternich politikája.

Alig voltunk a kormányban, söt még össze sem jöhettünk mindnyájan, már a leghitelesebb tudositásokat vettük arról, hogy a pánszláv izgatások a fölvidéket nyilt lázadásba boritni szándékoznak nemcsak, hanem a napot is kitüzték már, mikoron törjön az ki Selmeczen.

Mi tehát, uraim, a horvát pártütést sem a miniszterium, sem a nemzet részéről legkevesebb ok által is provokáltnak el nem ismerjük. Ámde, ha egy nép kevesli a szabadságot, melylyel bir, s többnek kivivására fegyvert ragad, kétes jétékot üz bár, mert a fegyvernek két éle van, — ezt legalább megfogni tudom; de mikor azt mondja valamely nép: nekem sok a te szabadságod, nekem nem kell, a mit adál, hanem megyek görbülni a régi absolutimus járma felé, ezt én megfogni nem tudom. Pedig a dolog körülbelül igy áll, mert ugynevezett petitiójukban, melyet a zágrábi conventiculumból ő felségéhez fölküldöttek, egyenesen azt kérték, hogy elakarnak Magyarországtól szakadni, nem a végett, hogy önállók és egészen elszakadt független nemzet legyenek, hanem, hogy magukat az ausztriai miniszteriumnak vessék alá!

Ez, uraim, a hajdani vendee szerepe, de melyet részünkről terrorismus nem provocált, s hol a fejedelem

iránt affectált hüség leple alatt is csak reactionális ármány lappang. Avagy kérdem én, hüségnek jele-e akarni engedelmeskedni az ausztriai miniszteriumnak, mely parancsait az aula szeszélyeitől veszi, mely annyi erővel sem bir, hogy urát császárját ősi várában meg tudta volna védeni, hogy futni ne legyen kénytelen? (Helyes!)

Erről nincs kétség. Elmondottam, uraim, önök előtt, mit tettünk a horvát nemzet irányában; a megnyugtatásra még egy lépés van, melyet emlitenem kell. Látjuk, miként ha István főhg. nádor és kir. helyt. parancsol és a m. miniszterum rendelkezik, ezen parancsok és rendeletek ellenében a pártütők azt mondják, hogy ők a fejedelem nevében tagadják meg az engedelmességet; mi tehát kötelességünknek tartottuk megkérni a királyt, nyiltan, őszintén — hiszen nincs terrorismus alatt, mert Innsbruckban van hü tyroljai közt — adja tudtára a népnek, mi hát az ő királyi akarata? Ő felsége nyiltan, őszintén tudtára adá népeinek, a mit vallásosságától, a mit a törvény iránti tartozott kötelességétől várni lehetett.

Mi Horvátország irányában minden méltányos és igazságos kivánatokra hajlmi készek vagyunk, de Jellasichot nem tekinthetjük a magyar királylyal paritativus állásban; a magyar király megbocsáthat, de Jellasich szerepe az engedelmesség (helyes); azért kinyilatkoztatjuk, miként mi a horvát viszonyok kiegyenlitésében azon uthoz ragaszkodunk, hogy ő fensége méltóztatnék maga részéről is közben járni, miszerint Horvátországban törvényes tartományi gyülés tartatnék, hol a vélemények tökéletes szabadsággal nyilatkozhassanak; rendezzék el a követválasztást, küldjenek ide képviselőket, azok által terjeszszék elő kivánataikat, melyeket, ha kivánságaik méltányosak és igazságosak lesznek, a magyar nemzet nem késend teljesiteni, mi pedig azoknak teljesitéséhez állásunkat kötjük és ha más oly kivánságai lesznek a törvényesen tartandó tartományi gyülésnek, melyeknek törvény, jog, igazság

szerinti teljesitésére maga a kormány hatalommal bir, azokat terjeszszék föl a kormánynak és a kormány irántok nyilatkozni fog. Ö fensége János főherczeg a német birodalom főnökévé neveztetvén, talán éppen tegnapelőtt, ha jól tudom a napot, Frankfurtba utazott, néhány nap mulva visszajön és akkor meg fogjuk látni, vajjon az ezen alaponi kiegyenlitéshez remény lehet-e? De a horvátoknak azon vakmerö kivánságát, hogy ha kiegyenlitésről van szó, Magyarország részéről minden hadi készületek szüntessenek meg, indignato pectore vetettük vissza magunktól, s kötelességünknek tartottuk kijelenteni, hogy jöjjön bár, a mi jönni akar, a magyar készülni fog, a kormány készül minden erejével, s azért hitta össze az országgyülést, hogy annál nagyobb erövel készülhessen.

Nem volna tanácsos, de önök kivánni sem fogják, hogy táblját mutassam elő számszerint azon erönek, mely az erélyes és a haza hálájára érdemes Csányi országos biztos intézkedése alatt a Dráva partjánál összehuzva van; annyit azonban mondhatok, miként az ott összevont erönek tekintélyes voltát eléggé mutatja az, hogy a horvát lázadók, bár régóta sovárognak a szép magyarföld kenyerére, borára, e perczig Magyarországnak földjét megtámadni nem merték; nem is merhették anélkül, hogy viszsza ne verettek volna, mindamellett, hogy multbóli szerkezetöknél fogva fegyveresen készek voltak, nekünk pedig mindent teremtenünk kellett.

A másik dolog ott lenn a szerb-lázadás. A mi ennek okait illeti: itt a kutatásban még a dilectica is megakad. Horvátország, bár koronánkhoz kapcsolt ország, mely a kapcsolatot felségsértés nélkül meg nem támadhatja, de ország mégis. Ellenben, a ki Magyarország területén külön országot akar alkotni, az oly lázitó, oly pártütő, kinek a statárium kötelével kell csak felelni. (Helyeslés.) Hanem, uraim! a polgárvér ontása még a bünösök iránt is nagy dolog; azért a kormány tekintetbe vevén azt, hogy ily iz-

galmas és lázas korban, mint a melyben most vagyunk, az elcsábitott tömegeket a polgárháboru iszonyaiba boritni néhány nagyravágyó bünösnek vétkei miatt, oly cselekvés, melyet, ha a hazáról elhárithatunk, megérdemeltük az istennek s az embereknek is helyeslését; e tekintetben sem akartunk semmit kisérletlenül hagyni. Azért, a mi kivánságok itt fen foroghatnak, ezen kivánságok teljesitésére intézkedtünk. De hiszem, az ország integritásának sérelme nélkül más kivánság fönn sem foroghatott, mint az, hogy ezen vallásuak számára, kikhez a szerbek Magyarországon tartoznak, hivjuk össze azon congressust, melyet a mult kormány sok esztendön keresztül össze nem hivott. E részben megtörtént a rendelkezés, de Rajasich érsek jónak látta Karloviczon népgyülést tartani, azt a szerb nemzet gyülésének proclamálni s a szomszéd Szerbiából betolakodott rablócsoportok által a gyülevész tömeget néhány ezerre szaporitva, magoknak nemzeti állást arrogáltak, a Bánátot, Bácskát, Szerémet, Baranyát sajátjuknak deklarálták, s pátriárkát és vajdát választottak. Mi a bonyolódások első jeleire királyi biztosokat küldöttünk ki. A szerémi vidékre b. Hrabovszkyt, pétervárадi föparancsnokot, kit éppen ezen állásánál fogva e czélra legalkalmatosabbnak kellett itélnünk, mert parancsnoka azon határörvidéki ezredeknek, melynek fölbujtogatására leginkább remélt támaszkodhatni a pártütés. A dunáninneni vidékekre kiküldöttük a temesi grófot és föispánt, Csernovics Pétert, egyrészt azért, mert személyisége és érzései iránt a mult idök nyomán bizodalommal viseltünk, s másrészről azért, mert unokája azon Csernovics Arsenek, kinek nevéhez a szerbek között pietás csatlakozik. A bánáti vidéken pedig Vukovics Sabbás temesi alispán müködik. Mig ezeknek müködése tartana, mi iparkodtuk seregeinket egybegyüjteni; de seregeket, biztos seregeket Magyarországon, a mostani körülmények közt hirtelen összeteremteni nem könnyü dolog. Azért ugy gondolom, hogy az országra nézve nagy

nyereségnek tekinthető már az is, hogy ezen pártütő lázadást is fölfelé terjedésében megállitottuk, s le a szélekre szoritottuk, megóván az országot az elboritástól addig, mig elég erönk gyült össze, mint a sas reájok ütni s a rabló csapatokat semmivé tenni.

Azon időközben, mig a seregek összevonulnának, Csernovics Péter kir. biztos jónak látta a békéltetés eszközeit megkisérteni, s érintkezésbe bocsátkozván a pártütés fönökeivel, oly egyezkedést kötött, mely önök előtt a hirlapokból tudva van, és melynek tartalma az: hogy tiznapi fegyvernyugvás adaték, miszerint azon idö alatt a pártütés vezérei szétoszlatván seregeiket, a törvények iránti engedelmességre mind magok visszatérjenek, mind az elcsábitott szerencsétlen népet visszatéritsék. Ezen fegyvernyugvás kötésének ideje julius negyedikén járt le, s ezen kötést a kir. biztos önfelelösségére tette, különös meghatalmazással erre nem volt fölruházva, de ki volt küldve kir. biztosul oly általános fölhatalmazással, hogy a megzavart csendet minden szükséges eszközökkel ö állitsa helyre, ugy vélte, hogy azon eszköz a csend helyreállitására alkalmas leszen. E lépés azon lépések sorába tartozik, melynek helyeslése vagy kárhoztatása a sikerhez van kötve. Most e perczben tekintélyes erö van ott, egy ügyes, tapasztalt, bátor és vitéz hadvezérnek parancsnoksága alatt. Az eljárási terv általa a helyszinén megállapittatott, közöltetett a hadügyminiszter urral, ki azt végkép megállapitotta. Hogy mikép fogott és mikép kell egy tábornoknak a harcz mezején eljárni, ugy gondolom, az ily strategicus tervek nem a nyilvánosság elébe valók, (számosan: igaz) mert nem akarjuk, nem akarhatjuk visszaidézni azon kort, midön a magyarországi török táborozás harczainak menetelét a bécsi Hofkriegsrath aluszékony pamlagon intézgette, minek következtében vagy megverettünk, vagy ha meg nem verettünk, csak azért nem veretünk meg, mert volt hadvezér, ki az ütközetről rendelkező parancsot bontatlanul zsebre tette és a törököt megverte. (Tetszés.)

Egyet akarok még mondani. Azon hir kezd tegnapelött óta rebegni, mintha ujabb fegyvernyugvás köttetett volna a lázadó szerbekkel. — Én és az egész miniszterium erről általában semmit sem tudunk. Nem lehet hinnünk, hogy ha ez való volna, róla tudósitva nem volnánk, de még sem mondhatom meg azt, hogy nincs; csak annyit mondhatok, hogy róla semmit sem tudunk, s utolsó leveleink is, melyek julius hatodikáról szólnak, egyáltalában a fegyvernyugvásról még csak említést sem tesznek, s azt gyanitanunk sem engedik, söt fegyvernyugvás helyett harcz és győzelemnek nézünk minden órán elébe. Hanem van egy, uraim, mi a kebelnek fáj. Fáj az: hogy a pártütés szerte azon vidéken el levén terjedve, imitt-amott egyes speciális szerencsétlenség történik, mint ez történt Torontálmegye szélén, Sz.-Mihály helységében. Erre csak annyit akarok megjegyezni, hogy ha egyszer egy vidék lázadásban van, én a lázadás elnyomására megbizott emberek részéről a legnagyobb hibának venném, ha minden embernek biztosságát külön-külön intézkedés tárgyává tevén, az által megoszlatnák az erőt, s az egész lázadásnak elnyomását bizonytalanná tennék. Minden lázadásnak megvan ezen szerencsétlensége. Az elvesztett életet isten sem adja vissza, de a kárt kipótolja azoknak vagyona, kik azt okozták. Hanem azért, mert itt-ott egyes helyek fölgyujtattak, nem lehet kivánni, hogy a tábor strategicus tervéből kimozduljon, s ide is, oda is szétdarabolja a seregegeket s háta megett meghagyván a római sánczokba árkolt ellenséget, mig lentebb egy falut véd, fönt az ország belsejét a pártütés terjedésével nyitja ki. Én sajnálom, hogy ily szerencsétlenségek történtek, de azt nem lehet kivánni a miniszteriumtól, hogy a sereget oszlassa föl, s hogy minden falut külön örizzen. (Helyeslés.) Itt sem szólok arról, mennyi erönk, mennyi katonánk van, hanem örömmel annyit mondhatok, hogy a haza védelmének készségében reményemen s bizodalmamon tul föl tudott a

magyar lelkesülni. Néhány évek előtt borus érzettel óhajtottam, csak egy pontot adjon az isten, melyre támaszkodva mondhassam, hogy e nemzet föl tud lelkesülni s én nem esem kétségbe jövendője fölött. Most meghagyta isten érnem e perczet, a magyar föllelkesült, s én nem esem kétségbe e nemzet jövője fölött. (Zajos tetszés és taps.)

A harmadik, uraim! azon viszonyok között, melyek a hazának védállapotba helyezésére intenek, az aldunai tartományok állapota. A mint minden nemzettől a világon megkövetelem a magyar irányában, hogy beldolgaikba ne avatkozzék, ugy a magyar is kétségtelenül azon tartományok beldolgaiba avatkozni nem akar. Erről tehát nem is szándékom szólni, s csak annyit mondok, hogy a Pruth szélen egy hatalmas orosz sereg áll, mely fordulhat jobbra, mely fordulhat balra, lehet irányunkban barátságos, lehet ellenséges, de mivel lehet ez, lehet amaz, a nemzetnek készülni kell. (Ugy van.) Eddig még nem lépett be Oláhországba, azonban a miniszterium részéről az orosz követség interpelláltatván, azt felelte: korántsem a török hatalom elleni barátságtalan indulatból inditotta oda seregeit, hanem saját tartományai nyugalmának oltalmára. Egyébiránt kinyilatkoztatja, hogy ha Oláh- és Moldvaország kormánya által bejövetelre felszólittatnék, meg fogja tenni azt, mert a drinápolyi békekötés által kötelezve van, de kinyilatkoztatja egyszersmind azt is: hogy a magyar nemzettel szomszédságos jó egyetértésben kiván maradni és Magyarország irányában semmi ellenséges lépést nem fog tenni mindaddig, mig a magyar nemzet kebelében valamely oly fegyveres csoportozásokat nem tapasztal, melyek ő ellene vannak intézve.

Ez arra vonatkozik, hogy a moldva- és oláhországi viszontagságok következtében némely odavaló egyének átmenekültek Erdélybe. Mi kötelességünknek tartottuk kijelenteni, miként a magyar nemzet vendégszerető készség-

gel tárja ki karjait minden üldözöttnek, minden menekvőnek; hanem azt nem fogja türni, hogy ezek visszaéljenek a vendégszeretettel az ország békéjének háboritására. (Tetszés, helyeslés.) Ez tehát harmadik tényező. A negyedik a bosnyákországi szélek, hol a legujabb tudósitás szerint a bosnyákországi vezér 40—50,000-nyi tábort gyüjtött össze a végett, hogy Szerbia nyugtalanságait figyelemmel kisérje, s legyen elég erős a porta érdekében akként föllépni, a mint kötelessége. Történt, hogy a bosnyákországi rajáh nagyobb számmal költöztek át Horvátországba, adván okul azt, hogy a török hatalom által nyomattak és üldöztettek, tehát mint menekvők jöttek át. Nem lehet tagadni, hogy a török administratiónak régi természete szerint némi zsarolások s elnyomások fordulnak elő, de annyit mondhatok, hogy a porta részéről a keresztény rajáh irányában valamely ujabb ellenséges lépés nem határoztatott, s igy azok átjövetelét annak kell tulajdonitani, miként csak ürügyül hozták föl állitólagos elnyomatásukat, csakhogy a zavarban s rablásban osztozhassanak. Ezen átlépések gátlása a bosnyák vezér készületének második oka, e perczig nincs semmi okunk arról kételkedni, miként a bosnyákországi seraskiernek föllépése irántunk barátságos szint visel.

Végre uraim! meg kell emlitenem Ausztria irányában való viszonyainkat. (Halljuk!) Én igazságos akarván lenni, azt mondom, miként én természetesen meg tudom fogni, hogy a Bécs falai közt létező hatalomnak fáj Magyarország felett nem rendelkezhetni többé.

De azért, mert valamely fájdalom természetes, nem minden fájdalom jogszerü; és még kevésbé következik, hogy valamely fájdalom iránti könyörületességből egy nemzet a maga jogait megnyirbáltatni hajlandó legyen. (Nagy tetszés s éljenzés.)

Igenis uraim! megvannak kétségtelenül, megvannak azon mozgalmak, hogy ha egyebet nem, hát legalább a

Gróf Batthyány Lajost az uj épület udvarán kivégzik.

K. 85.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

pénz- és hadügyi tárczát ismét a bécsi miniszterium számára visszaszerezni sikerüljön. Mert hiszen a többi majd elkövetkezik.

A kinek keze egy nemzet zsebében, s kinek kezében egy nemzet fegyvere: az ezzel a nemzettel rendelkezik (igen, igen); összeköttetésben látszik nekem ezzel lenni a horvát mozgalom is; mert Jellasich azt nyilatkoztatta, hogy neki nem kell szabadság, hogy neki csak az kell, miként Magyarország had- és pénzügyi tárczája a bécsi miniszteriumra bizassék.

És a legutóbbi perczekben, junius utolsó napjaiban lehullott egyszerre a fátyol, s a bécsi miniszterium jónak látta az ausztriai császár nevében megüzenni a magyar király miniszteriumának, hogy ha minden áron meg nem alkuszik a horvátokkal, fel fogja mondani ellenünkben a neutralitást. Ezzel az ausztriai császár a magyar királynak hadat izent.

Lehetnek önök uraim! a miniszterium iránt ilyen vagy amolyan véleménynyel, hanem azt hiszem, hogy annyi honfiui szives becsületükre még számithatunk, hogy ne kelljen hosszan mutogatnunk, miként az ilyen intentiókra ugy feleltünk, mint a nemzet becsülete megkivánta. (Tapsvihar s általános helyeslés és hosszantartó éljenzés.)

Hanem épen, midőn ezen nóta jött, s a mienk ment, ismét jött egy másik, hogy milyen rettenetes ember az a magyar pénzügyminiszter, hogy Jellasichnak nem akar pénzt adni; mert természetes, hogy a mint Horvátország nyilt pártütésre lépett, azonnal a zágrábi hadparancsnokságnak pénzt küldeni megszüntem; s nem érdemeltem volna, hogy szivjam a levegöt, hanem megérdemeltem volna, hogy szemembe köpjön a nemzet, ha ellenségének pénzt adtam volna. (Általános tetszés és helyeslés.)

Hanem azt mondották: micsoda szörnyü gondolat ez s a monarchia felforgatásárai törekvés: küldünk tehát mi százezer forintot, — s küldtek is.

Ezen tett uraim! nagyszerü bosszankodásra, nemzetharagra ébreszthetné e házat; de ne ébredjenek haragra, uraim! mert azon miniszterium, mely ily politikában kereste állását, nincs többé!

Az aula elfujta! (tetszés és nevetés) s én remélem azt, hogy akármily tagokból álljon is össze az uj miniszterium, mely utána következik, az érezni fogja, hogy hacsak az ausztriai császár iránt — ki egyszersmind magyar király is, — a hüség ösvényéről nem akar lelépni, miszerint a pártütök részére álljon ő is császárja ellen — ezen politikát Magyarország irányában nem követheti a nélkül, hogy Magyarországot ne provokálja, oda dobni az ausztriai szövetséget, s másokat keresni, hivebbeket. (Szünni nem akaró éljenzés és tapsolás.)

Nincs semmi okom uraim, subsumtiót vagy neheztelést érezni az ausztriai nemzet iránt, neki csak erőt és kalauzt kivánok, mindkettönek még eddig hiányával volt; a mit mondék, az az ausztriai volt miniszteriumot érdeklette s remélem, hogy e szó meg fog hallatni Bécsben is, s nem maradand nyom nélkül.

Tehát az ausztriai viszonyok imitt, amott az orosz hadsereg, mely még most békességes — ott állanak a szerb lázadók, s horvátországi pártütés, panszlavizmusi agitátorok s imitt amott reactionalis mozgalmacskák is, mikre nézve Pestmegye érdemes alispánja s követe, ha specialitásokra ereszkedni kellene, hivatalos adatokat előterjeszthetne.

Ezek együttvéve képezik azt, minélfogva mondanom kell, hogy e nemzet veszélyben van, vagyis inkább veszélyben lesz, ha e nemzet el nem határozza magát élni. (Tetszés.)

E szerint uraim, hol és miben keresik az ország biztositékát: külszövetségekben talán?

Nem kicsinylem a külszövetség fontosságát, söt azt vélném, kötelességét mulasztaná a miniszterium, ha e te-

kintetben is mindent nem tenne, mit a nemzet biztositása megkiván.

Hivatalba lépésünk első perczében a kormány mindjárt az angol hatalommal érintkezésbe bocsátkozott, öt felvilágositván arról, minek ellenkezőjét szerették volna előterjeszteni; mintha t. i. Magyarország pártütés vagy revolutio utján csikarta volna ki a fejedelemtől jogait és szabadságait — mondom, öt felvilágositván arról, hogy urunk királyunkkal tökéletesen egy téren állunk; s felvilágositottuk azon érdekekre nézve, melyek köztünk s közte, ha lefelé tekintünk a Dunán — közösek.

És az angol hatalom részéről erre oly választ nyerénk, minöt azon nemzet liberalis gondolkozásától s egyszersmind a maga érdekeit józanul felfogni tudó politikájától remélheténk.

Azonban arról meglehetünk győződve, hogy az angol ott és annyira s addig fog bennünket pártolni, mennyiben egyszersmind saját érdeke fogja megkivánni.

Második Francziaország. (Halljuk) Én a Franczia nemzet, mint a szabadság személyesitője iránt az ó világban, a legnagyobb rokonszenvvel viseltetem, de önéltemet az ő ótalmazásától vagy szövetségétől föltételezve látni nem akarom.

Francziaország e perczben egy második tizennyolczadiki brumairet él. Francziaország a dictatura küszöbén áll, meglehet, hogy ebből a világ egy más Washingtonját, de az is meglehet, hogy egy más Napoleont látand, de annyi mindenesetre igaz, hogy tanuság nekünk Francziaország arra, mikép nem minden láz a szabadság érdekében történik, és hogy egy nemzet, midön a szabadság kiviására törekedik, legkönnyebben jut a szolgaság jármába azáltal, ha tulhág a korlátokon. (Zajos taps és tetszés.)

Szomoru esemény oly nemzet körében, mint Francziaország, hogy Párisban polgárok keze által tizenötezer polgárnak vére ömlött, ilyentől isten örizzen! Egyébiránt

akármint alakuljanak is a francziaországi viszonyok, legyen azon férfiból, kit az isteni gondviselés most ezen nagy dicső nemzetnek élére állitott, egy második Washington, ki el tudja magától vetni a koronát, vagy egy második Napoleon, ki a népek szabadságán emelte fel dicsőségének templomát, annyi bizonyos, hogy Francziaország messze van a franczia sympathiákra támaszkodhatni.

Lengyelország is csak sympathiára támaszkodott; a sympathia megvolt, de Lengyelország nincs többé. (Tetszés.)

A harmadik a német birodalom. Uraim! kimondom, mikép érzem annak természetes igazságát, hogy a magyar nemzet hivatva van a szabad német nemzettel szoros barátságos viszonyban élni és együtt állani ört a nyugati civilisatio fölött.

Ezen szempontból fogtuk fel a dolgot, midön teendőink elsője közé számitottuk, hogy a mint Németország az egyesség felé a frankfurti gyülés összehivása által lépést tett, azon érdemes honfiakat, kik közül egyet (az elnökre mutatva) most a tisztelt ház ezen polczra emelt, — Frankfurtba küldöttünk, hol ök a magyar nemzet iránt tartozó s e nemzet által is megérdemlett tekintettel fogadtattak ugyan, de minthogy épen a frankfurti gyülés az alakulás vajudásaiban volt, minthogy még nem jött ki a test a formából, melylyel eredménynyel lehetett volna; vinni az érintést, ez csak a Reichsverweser megválasztása után az általa kinevezett ministeriummal történhetik meg egyik küldöttünk visszatért, a másik most is ott van, hogy azon perczben, melyben Németországban lesz kivel érintkezni, azonnal hivatalos érintkezésbe bocsátkozzék, szorosabb összefüzése iránt azon barátságnak, melyet köztünk és Némethon közt fenállani ohajtunk, de ugy, hogy jogaink-, önállásunk-, nemzeti szabadságunkból senkinek barátságáért és senkinek fenyegetése miatt egy hajszálnyit is engedjünk. (Harsány helyeslés.)

Tehát mert a veszély nagy, vagyis inkább nagy lehet, ha elháritására nem készülünk, mert minden szövetségi érintkezések mellett is élni nem fog azon nemzet, mint azon ember sem, kit nem saját életereje tart fen, hanem csak másoknak gyámolitása. (Tetszés.)

Én uraim! ezennel egy nagyszerü határozatra hivom fel önöket (általános feszültség, harsány „halljuk!“ felkiáltással) felhivom önöket ezen határozatra: mondják ki önök azt, hogy azon rendkivüli körülményeket, melyeknél fogva e hongyülés rendkivülileg is összehivatott, méltó tekintetbe vevék, a nemzet el van határozva koronájának, szabadságának, önállásának védelmére a legnagyobb áldozatokat is meghozni, és hogy e tekintetben oly alkut, a mely a nemzetnek önállását s szabadságát legkevésbé is sérthetné, egyáltalában el nem fogad (erélyes közfelkiáltások: „ugy van!“); hanem minden méltányos kivánatokat akárki irányában is örökkön teljesiteni kész, miszerint békét eszközölhessen, ha lehet, vagy visszaverhesse a harczot, ha kell!! felhatalmazza a kormányt arra, hogy a szükséghez képest kétszázezer fegyverest állithasson, vagyis a jelen disponibilis haderöt kétszázezerre emelhessse, s ezen első perczben negyvenezer embert mindjárt kiállithasson és a többit a szerint s ugy, mint a szükség fogja kivánni. (Köztetszés.) Kétszázezer embernek kiállitása, fegyverreli ellátása s évi tartása negyvenkétmillióba kerül, negyvenezer embernek kiállitása pedig nyolcz vagy tiz millióba kerül.

Én uraim! elő fogom a háznak majd a következő napokban terjeszteni, midön ez inditványom elfogadtatván, részletesen lesz tárgyalandó, financziális tervemet, most előre kijelentvén, mikép eszem ágában sincs a nemzettől kivánni, hogy negyvenkét milliónyi adót fizessen; hanem ugy gondolom, hogy annyi adót viseljen, a menynyit elbir a nemzet.

S e részben elölegesen is örömömre válik kijelenteni, miként tervem, melyet elöterjesztendek, oly adókulcsot foglal magában, mely azon erdélyi adókulcscsal combináltatván, mit Mária Terézia ezelött egy századdal megállapitott, ennél kevesebb.

S ha elfogadtatik s tesz a ház külön intézkedést, hogy a végrehajtás körében sikertelenül ne enyészszék el a nemzet képviselöinek áldozatkészsége, a nemzet meg fogja azt birni nagy terheltetés nélkül s meg fogja menteni az országot.

De a mennyiben a hadierö kiállitására, mely a körülmények szerint szükséges leend, a kivitendett adók elegendök nem lennének: felhatalmazást fogok kérni arra, hogy hitel nyittassék a kormány számára azon határig, melyet a képviselök kiszabnak: s azon határig vagy kölcsön, vagy papirpénz kibocsátása, vagy más financziális munkálat által segitsen az ország szükségein.

Uraim! én abban a vélekedésben vagyok, hogy azon határozattól, melyet a ház most inditványomra hozand, e nemzetnek jövendöje függ nemcsak, hanem nagyrészben függ azon módtól is, miszerint a ház e határozatot hozni fogja. (Ugy van, igaz!)

És ez az egyik ok, uraim! miért nem akartam én e kérdést a válaszfelirat vitatkozásaiba idomitva látni. Azt hiszem, hogy midön egy nemzet minden oldalról fenyegettetik, de ez sejti, érzi a bizalmat, hogy meg tudja, meg akarja, meg fogja magát menteni: akkor a haza megmentésének kérdését soha semmi kérdéstöl nem kell felfüggeszteni.

Ha ma mi vagyunk e nemzet ministerei, holnap mások lehetnek, ez mindegy, a nemzet ezzel a ministeriummal vagy másokkal kell, hogy megmentse a hazát; de hogy akár ez a miniszterium, akár a másik megmenthesse: a nemzetnek erőt kell teremtenie.

Azért minden balmagyarázat kikerülése végett egyenesen ünnepélyesen kérem, midön azt mondom: adja meg a képviselőház a kétszázezer fönyi katonát, s az erre szükséges pénzerőnek előteremtését.

---

8. fejezet.

Magyarországon.

Végre megvirradt s mind Hettenau, mind Málnássy Béla utnak eredtek.

Kimásztak az oduból és elindultak.

— Mi megszabadultunk, mondá Hettenau. Az üldözők minket az omladékok közt hisznek. Ök bizonyosnak hiszik, hogy mi elmenni nem tudunk, ök legalább három napot eltöltenek a keresésben s minket körülvesznek. Ezen hit utunkat szabaddá teszi és két nap mulva eljuthatunk Magyarországba.

— Bár ugy volna, mint mondod. De mondd csak, hol lennénk, ha akkor véletlenségből le nem fordulunk abba az átkozott lyukba.

Hettenau mosolygott.

— Igy van az! sokszor az ember nem tudja, hogy hol van szerencséje.

— Menjünk az utra, inditványozá Málnássy Béla.

— Ide fogunk menni, viszonzá Hettenau Olivér lovag.

A további két nap folytonos bolyongások közt telt el, de semmi különös nem történt velük.

Végre a második napon este felé megpillantották a magyar haza határait.

— Nézd, ott van imádott hazánk.

A szökevények meggyorsitották lépteiket, hogy hamarabb hazájuk földjére lépjenek.

Hettenau lovag eredetileg nem volt magyar.

Ő, mint emlékezni fogunk, Ausztriából származott, s egy osztrák főuri családnak volt sarja.

Kevés vagyona volt s azt is eljátszotta a kártyán. De aztán óriási vagyont örökölt, s dicső őseinek czimerét ujra kifényesitette.

Aztán megakarta menteni Hedviget Megyváry körmei közül s Magyarországba hozta nejét.

A részletekre emlékezni fog az olvasó. Hedvig halála után Damjanich seregébe lépett és ettől kezdve testestől lelkestől hive lön a magyaroknak.

Anyja különben is magyar nő volt, s a lovag teljesen beszélte a magyar nyelvet.

A magyarokat a lovag annyira megszerette, hogy ezentul teljesen magyarnak vallotta magát.

Méltán mondhatta tehát Magyarországot hazájának.

A határra érve, mindketten leborultak.

Hosszasan imádkoztak.

— Oh isten, kegyelmes végtelen Isten! jóságod és irgalmad végtelen. Kiszabaditottál minket a legnagyobb veszélyek közül, engedd, hogy dicsőségben találjuk meg hazánkat.

Imádkozott a két harczfi.

Szegények!

Ők még nem tudták, hogy mindennek vége, örökre vége! A tulerő győzelmeskedett és Magyarországnak vége van.

De honnan is tudhatták volna, mikor már napok óta bujdostak?

A hir a hegyek közé nem hatott el.

Egészen sötét lett.

Közelben nem láttak semmi falut és a két barát ugy látszott, kénytelen lesz az éjt megint a szabadban tölteni.

A nap még nem hanyatlott volt le teljesen, a két menekülö elhatározta tehát, hogy tovább megyen, mig valami házra vagy falura bukkan, hol talán majd éjjeli szállást fognak találni.

De csalódtak.

Az éj beköszöntött s ök fedél nélkül maradtak.

Ismét egy éjet kellett tölteniök a szabadban.

Egy erdöségben voltak, s Hettenau leteritette felsö kabátját, mely teljesen elrongyolódott s rája feküdt.

Példáját követte Málnássy Béla is, ki szintén hasonlóképen cselekedett.

A két fáradt menekülö csakhamar elaludt.

Hajnalban felébredvén, tovább folytatták utjukat.

Végre egy faluba értek.

A faluban vegyesen magyarok és tótok laktak. Málnássy Béla egyik magyar parasztgazdát megállitotta s megkérdezte, hogy mi hir van Magyarországon?

A gazda szomoruan pillantott reá.

— Hát nem tudja? kérdé.

— Nem én! viszonzá Málnássy Béla.

— De hát kik önök s honnan jönnek, hogy semmit sem tudnak?

— Menekülök vagyunk.

— De czigányok, ugy-e bár?

Málnássy Béla és Hettenau felkaczagtak a magyar gazda ez öszinte megjegyzésére.

— De hát mért gondolja kegyelmed, hogy czigányok vagyunk?

— Bocsánat, kezdé a magyar gazda, a hangról meg kellett volna ismernem, hogy urakkal van dolgom, de arczuk egészen fekete, s ruhájuk...

— Csupa rongy! egészité ki a gazdát a lovag. De hát ki annyi veszélyen megy keresztül mint mi, nem lehet csodálni, ha igy néznek ki.

— Bocsánat uraim! ismétlé a gazda. Nem jöttem

mindjárt reá, hogy ruházatuk csak álruha, tőlem ne féljenek, én nem leszek árulójuk. Hanem, ha már menekülni akarnak, ne Galicziába meneküljenek, hanem inkább Erdélybe, mert ott biztosabb.

— De mi nem akarunk menekülni. Hiszen talán csak Magyarországon volnánk?

— Igen uraim, önök Magyarországon vannak, elég baj ez önökre. Mert ugy veszem ki, hogy önök nagy urak, kik hivei voltak Kussuthnak.

— Kétségtelenül.

— Akkor tehát meneküljenek, különben a halál vár önökre.

— De hát beszéljen az Istenért, mi történt?

— A szabadságharcznak vége van, viszonzá a paraszt. Görgey letette a fegyvert s Kossuth menekül a déli határra. Magyarországon most az osztrák és az orosz az ur!

Hettenau és Málnássy Béla e szavakra elsápadtak.

— Ember! kiáltá Málnássy Béla egészen magánkivül, igazat beszélsz?

— Oly igazat, minthogy élek.

— S a hadsereg?...

— Szét van verve!

— S a tábornokok?...

— Halállal bünhödtek!

— Halállal?

— Igen! Damjanich, Nagy Sándor s a többiek már mind a halál fiai.

— A hös Bem?

— Bem, Dembinszky és sokan menekültek, de kik itt voltak, azok mind halált szenvedtek. Batthyányi, az első magyar miniszterelnök is főbe lövetett.

Borzasztó volt hallgatniok a két barátnak ezeket a szavakat.

Azzal a reménynyel lépték át Magyarország földét, hogy itt ujabb diadalokról hallanak és ime! most arra

kell ébredniök, hogy már későn érkeztek, már mindennek vége.

— Tehát mindennek vége? kérdé Málnássy Béla és szemében könny csillogott.

— Menthetetlenül vége mindennek, ismétlé a gazda. Uraim vigyázzanak, nehogy elfogják, mert különben önöknek is végük van.

— De hát oly borzasztó világ lett egyszerre a magyar földön?

— Most a győző diadalt ül. Arra figyelmeztetem, ne menjenek tovább, hanem jöjjenek lakásomra.

A parasztgazda egy diszes kastélyba vezette öket.

— Ön itt lakik e kastélyban? kérdé Hettenau. Ön talán itt szolgál?

— Nem én, viszonzá a paraszt, hanem én vagyok a gazda.

Hettenau és Málnássy csak most vették szemügyre ez alakot, mintha látták volna már valahol, de hogy hol, nem birtak rá jönni.

A kastély homlokzatán hét águ korona csillogott.

A parasztot komornyikjai fogadták.

Midön bementek a szobába, a paraszt hirtelen igy szólt:

— Szervusz Olivér! Isten hozott Béla, hát már nem ismeritek régi barátotokat, Dévay Lászlót?

— Te Dévay vagy? kérdék valamennyien csodálkozva.

— Most már látom, hogy nincs mit félnem, hogy elleneink kézre keritenek, pedig annyi személyleirás forog rólam, mikor ime legjobb barátaim sem ismernek reám.

Az ifjak kezet fogtak.

— Látjátok, ilyen világot élünk, én mint ur, kénytelen voltam egy béres szerepet magamra vállalni, hogy kikerüljem a halált.

— Nem fenyeget közvetlen veszély téged? kérdé Hettenau.

— Tegnap voltak itt a zsandárok, s mindenfelé ku-

tatták a báró urat, már tudniillik engemet. De én, mint első béres, siettem felvilágositani az urakat. hogy uram rég messze földön járkál.

— És a zsandárok elhitték neked?

— El, miután főkép biztositottam őket, hogy elárulom nekik egy pár garas fejében, hogy hol van.

— Mit tettél?

— Egy levelet mutattam elé, melyben én azt irom, hogy néhány napig Alvinczen vagyok Erdélyben s aztán onnan tovább megyek.

— S a levelet?

— Mint gondolhatjátok, én magam irtam saját biztositékom miatt. De nézzétek meg csak nőmet.

— Nődet?

— Igen!

— De hát ki az?

— Az a derék parasztasszony ott, ki éppen erre tart.

Málnássy és Hettenau a jelzett irányba néztek a szoba nyitott ablakán keresztül.

— Képtelen vagyok felismerni őt, mondá a lovag.

— Te sem ismered öt Béla?

— Én sem.

— Az Ziemielsky Zelma herczegnö.

— Ah Zelma! kiáltá Béla.

— Igen, a szép Zelma, ki egyuttal huszár föhadnagy is volt.

— Szép, igen szép! De fájdalom, hogy a boldogságodnak nem vagyunk képes igazán örülni, mondá Málnássy Béla. Hazánk sorsa . . .

— Ez az, a mi engem is boldogságomban boldogtalanná tesz, egészíti ki Málnássy Béla szavait Dévay László báró.

Dévay ezután még többet beszélt a haza állapotáról, főleg Kossuthról, melyet mi egy jeles irónk szerint közlünk.

„Kossuth letette tehát a hatalmat.

Megdült hatalma s hajh! megdült vele a haza is!

A lemondási nyilatkozat után a miniszterek nem soká tartózkodtak Aradon.

Az osztrák hadak erösen közeledtek.

Attól lehetett tartani, hogy az utat a menekülésre elzárják még előttük.

Lugoson megjelent Kossuthnál Lónyay Menyhért, pénzügyi államtitkár, kérvén az államkincstár fölötti rendelkezést, mely Radnára szállittatott.

Kossuth a rendelkezést elutasitá; ő, ugymond, azt át nem vehcti.

És igy Kossuth, kit milliók szeretete tenyerén hordozott, földönfutóvá lett.... a „koldusbot és függetlenségből“ a kormányzónak is, a nemzetnek is csak az első jutott osztályrészül.

Kossuth Orsova felé utazott, hogy magát megmentse és intézkedjék a számkivetést választó honfiak utjának födöztetéséről. Az Aradra törekvő Bem Radnán értesült Görgey diktátorságáról, melyet éppen nem akart megismerni, s miután Kossuthot már Lugoson sem találta, futár által szólittatta fel öt a kormányzói hatalom megragadására.

Kossuth augusztus tizennegyedikén Teregováról a többi közt igy válaszol: „Meggyözödtem, hogy ha Görgey magát megadja, a lugosi sereg huszonnégy óráig sem tartható, az élelmi eszközök hiányozván. Láthatja maga altábornagy ur, nem tehetem, hogy tegnap lelépvén, a kormányt ma ismét megragadjam. Ha Görgey serege is felszólit a kormányt visszavenni, ha önnek sikerül néhány munkálatot végrehajtani, ha seregének élelmezése a népet elnyomó rendszabályok nélkül biztositva lesz, ha a pénzsajtók dolgozhatnak és rendelkezésem alatt állandanak: e három föltétel alatt a nemzet szavára a kormányt visszavenném.“

Kossuth augusztus tizenötödikén a Wysocki vezényelte lengyel és olasz legiók födözete alatt Orsovára és augusztus tizenhetedikén a szintén odaérkezett gr. Batthyányi Kázmér, Perczel Mór, Vetter, Mészáros, Dembinszky s több másokkal török földre lépvén, Widdinbe kisértetett.

Igen.

Földönfutó lett, kik milliók szeretete tenyerén hordozott s a „koldusbot és függetlenség"-böl, mit a forradalom nagy költője után százezrek jelszavul választottak — a kormányzónak is, nemzetének is csak az első jutott osztályrészül...

Augusztus tizenkilenczedikén kelt át a világosi katasztrófa után a Görgey gyülölete és Ausztria bosszuja által egyenlően fenyegetett kormányzó a Dunán. Eredetileg szándéka volt Törökországon át titkon Angliába jutni, de e terve meghiusult, a kormány lefegyverezte és előbb Sumlába, azután Kiutahiába belebbezte.

A menekülés első napjai a zavar, kétség és aggály napjai voltak. Kossuth elvesztette hazáját, — de elvesztette övéit is... családját.

Sumlán érte öt az öröm első napja: itt érte utól öt menekülő neje, ki ezer veszély közt bolyongott egy ideig a hazában, mig végre Ujvidéknél átkelhetett a Dunán. Itt elszántan a szerbek lovagiasságára bizta aztán magát és nem csalódott. Szivesen, sőt lelkesen fogadtatott s szerb pártfogás alatt küldetett férjéhez Sumlába.

Gyermekeinek, kik közül Ferencz 1841-ben, Vilma 1843-ban, Lajos Tódor 1844-ben született, mindhárom Pesten, csak később, 1850. nyarán engedte meg az angol királyné közbenjárása folytán az osztrák kormány, hogy szüleik számüzetésében osztozhassanak. A világosi gyásznap után nagynénjök, Márton Antónia és nevelőjük, Karádi Ignácz gondjai alatt egyik rokonuknál Lókuton, a Bakony közepén tartózkodtak. Itt fogta el öket a katonaság 1850. szeptember elején s szállitá Pozsonyba, hol ár-

tatlanságuk figyelembevétele nélkül több hónapig fogságban tartattak . . .

Világosnál sötéten áldozott le a nap, s fekete felhöbe vonta az egész hazát. Ketté törött ott a szabadságért küzdő kard, s a hösök kezében magasan lengő háromszinü lobogó alábukott. Árulás csavarta ki ezt is, azt is a bajnokok kezéből.

És lett vala a haza, a koszorus hösök hazája, néhány nap alatt földönfutók hazája. Uton, utfélen, faluk s városokban, Dunán innen, Dunán tul egyéb se volt látható szegény bánatos arczu rab honvédeknél, kiknek sem éjjelük, sem nappaluk nem volt, üzték, hajtották öket idegen földre a hazából, mintha attól tartottak volna, hogy az anyaföldtől Anteusként uj eröre kapnak.

Szomoru napok voltak azok. Siralomház volt az egész ország.

Bilincsben nyögött a hazaszeretet, s a tizenhárom apostol, ki a szabadság igéjét karddal kezében hirdeté, szentté avatta a bitófát. Hugó Viktor szerint a kereszt is szégyenletes akasztófa volt addig, mig Krisztus nem vérzett el rajta. Egyik nap véresebben folyt le, mint a másik, s mintha sarkából fordult volna ki a természet rendje, csendes, halotti néma volt a nappal, zaj, lárma, fegyvercsörrenés verte föl az éj s az emberek nyugalmát, mert ekkor fogdosták össze azokat, kiket a honfibú aludni nem hagyott. Senki sem tudta ma, mire virrad holnap.

A ki ez idöben Pozsonyban megfordult, nem ismert rá az akkori élénk s pezsgő városra. Azon ház, melyben Kossuth ragyogó parlamenti szónoklatának diadalmas lobogóját lengeté. piszkos kaszárnyává aljasittatott; a történeti nevezetességü termek, melyben az egykor oly hires „moriamur pro rege nostro“ szavai eget verö zajjal fölhangzottak, megemészthetlen, büzös komisz kenyereknek szolgáltak rakhelyül, s a durva káplár kérges parancsa uralkodott ott, hol még nem rég lelkesitö eszmék szózata

zengett. A tiszteletre méltó barna falakat undoritó mocsok szennyezte be, s a szép ivezetes ablakokban a katonák fehérre meszelt szijjazata csüngött.

Az ugynevezett vizi kaszárnya, egy nagy, a Duna mentében fekvő idomtalan épület, államfogházzá alakittatott át. Ablakait deszkaburkolattal szegezték be, hogy a szegény foglyok elöl még a napfényt is elzárják.

Az utczák puszták és szomoruak voltak. Az egykori elevenséget, pezsgő zajt, mely az országgyülés tartama alatt itt uralkodott, nyomasztó siri csend váltotta föl.

Guyon családja és Kossuth gyermekei a Schlossbergen voltak fogva. Ez utóbbiak nevelönöjükkel együtt Haymerle lovag, egy müvelt, finom és általánosan becsült ezredes felügyeletére volt bizva. Lakásuk ezelött tiszti lak volt, csinos és kényelmes. A nap nagyobb részét más gyermekek társaságában volt szabad tölteniök. A mi ételt és italt nevelönöjük megrendelt számukra, az egész készséggel lett teljesitve.

Haynau meghagyta a nevezett törzstisztnek, hogy a gyermekek fölött atyailag örködjék, s mit se tagadjon meg, mi a kiszabott korlátok között megengedhető. Hihetetlennek látszik ez ugyan s egy Haynauról csakis ugy vagyunk képesek e sorokat leirni, miután oly szemtanutól hallottuk ezt, ki a fogság ideje alatt a gyermekek és nevelönöjükkel csaknem naponta érintkezett. Ettől tudtuk meg azt is, hogy Haynau parancsát az ezredes a legpontosabban teljesité, s hogy a gyermekek nagy elöszeretettel csüggtek e finom és megnyerö modoru felügyelöjükön.

A gyermekek vidámak és elevenek voltak, s nem is sejték, hogy foglyok. „Tánczoltak, énekeltek, szavaltak — irja egy közel ismerösök, ki meglátogatta öket — szóval, mindent megkisértettek, hogy elüzzék homlokunkról a borut, mely a szegény gyermekek láttára lelkemet megszállá. Vilma — e virágzó arczu nyolcz éves lányka, naiv gyermetegséggel csevegte el: hogy Haynau meglátogatta öket,

s megigérte, hogy nemsokára szabadok lesznek; meg hogy ök bizony egy szóval se kérték erre.

Lajos és Ferencz pedig — az egyik tiz, a másik hat éves — nevetve beszélték el, hogy Haynaunak, ki németül szólitotta meg öket, csakhogy zavarba hozzák, magyarul válaszoltak, söt Lajos erösen bizonykolta, hogy ö e szavakkal bucsuzott el töle: „Különös, milyen hires ember vagy te, és mégse tudsz magyarul. Pedig nekünk azt mondták, nem is ember az, ki magyarul nem tud!“

Mit felelt erre Haynau, a kis fiuk nem tudták megmondani, csak annyit állitottak, hogy keményen mormogott valamit fogai között.

Talán a régi közmondás jutott eszébe, hogy a bolondok és a gyermekek mondták meg az igazat.

Guyon tábornok neje, Splényi táborszernagy leánya, a szomszéd épületben lakott gyermekeivel. Öt anyjával fogták el, ki a császárné első palota-hölgye volt. Fogságuk nem volt szigorunak mondható. Egy tiszt kiséretében kijárhattak, látogatásokat tehettek és fogadhattak. — Helyzetük sem volt oly nyomasztó, mint a többieké, miután tudták, hogy Guyon tábornok szerencsésen török földre menekült.

Az osztrák inquisitió azt hitte, megölé a forradalom hydráját, mert fejeit — leütteté. — Hiu önámitás!

Az orosz czár elég bölcs volt Ausztriát ültetni a birói székbe. Tudta jól, hogy semmivel sem áshatja jobban alá azt a kis parányi hitelt, melylyel a magyar földön még Ausztria birt, mintha átengedi neki az itéletet elevenek és holtak fölött. Jól számitott. Nem csalódott. Haynau gondoskodott, hogy ne csalódjék. Az ö vérengzése épen elég volt arra, hogy a megrendült bizalomnak gyökerébe vágja a fejszét. — Évtizednek évtized hurczolkodhatik nyakára, mig e nyitott seb ajka megszünt izgatni.

Azonban Kossuth mondá: „A földön, melyet oly gaz-

dagon öntözött a honfivér, a szent szabadság bübájos virága legragyogóbban fog kikelni!“

Ezekután — melyet mi mint emlitök, egyik jeles irónk után közöltük — Dévay és a két menekülö még hosszasan beszélgettek mindenféle dologról, melyet azonban csak egyik következő fejezetben fogunk elbeszélni.

---

9. fejezet.

Woronyeczky herczeg vége.

Midön Woronyeczky feltalálta ujra nejét és meggyözödött arról a gyalázatos csalásról, melynek majdnem áldozata lön, egyszersmind utoljára mosolygott reá a szerencse.

Nejét ezek után elhalmozta szeretetével, mintha sejtette volna, hogy életében ez lesz utolsó boldog pillanata.

— Oh egyetlen Aniellám, suttogá a herczeg, csak hogy ujra enyém vagy, már azt hittem, hogy örökre elvesztettelek.

— Én mindig hittem benned, nekem egy sejtelem azt sugja, hogy mi még boldogok leszünk.

— Boldogok? ismétlé Woronyeczky szomoruan. Oh vajjon ki tudhatná a jövöt?

— A szivem sugja, hogy mi örökké egymásé maradunk.

Woronyeczky herczeg homlokon csókolá nejét.

— Minket ezentul már csak a sir fog elválasztani egymástól.

— Igen a sir! De vajjon messze van-e az?

Aniella remegni kezdett férje eme szavaira.

— Miért gondolod, hogy oly közel volna a sir?

— A magyar ügynek már vége van.

— Vége? kérdé Aniella.

— Igen, vége. Még néhány nap és Görgey leteszi a fegyvert.

— S akkor?

— S akkor nekünk, kik a magyar ügy védői voltunk, végünk van. Ellenségeinktől nem számithatunk kegyelemre.

— Te tulsötéten látod a dolgokat.

— Tévedsz.

— Hátha nem?

— Ujra mondom, hogy tévedsz egyetlen Aniellám. Nekünk a legrosszabbra kell elkészülve lennünk.

— Akkor meneküljünk.

— Oh Aniella! hát te mondod ezt? Te mondod ezt nekem, hogy én, mielőtt még béke volna, gyáván megfussak. Hisz akkor Woronyeczky herczeg méltatlan volna hozzád.

— Oh ne vedd rossz néven szavaimat, csupán aggódom éretted!

— Tudom, hogy hös lelkü nö vagy, ki képes volna érettem bármely perczben meghalni.

— A halált soha sem féltem és érted a legnagyobb szenvedéseket is szivesen eltürném. Csak egyet nem tudnék soha elviselni.

— S mi az? kérdé a herczeg.

— A gondolat, hogy te nem vagy már az enyém.

— Én mindig a tied leszek.

— Igen, de ha a kegyetlen végzet, a halál elválasztana töled, akkor én szintén meghalnék.

— Ne beszélj erről Aniella. Te azért boldog lehetsz, ha én talán meghaltam is.

Aniella szemrehányó hangon tekintett férjére.

— Te azt hiszed, hogy én tudnék boldog lenni nélküled.

— Én ezt nem hiszem, de nem akarom, hogy miattam, ha talán csakugyan meghalnék, örökre boldogtalan légy.

— Örökre az leszek.

— Igérd meg az én kedvemért, hogy nem lész az.

— Azt nem igérem, de miért foglalkozzunk mi idő előtt a halál gondolatával?

— Igazad van, még van valami reményünk, bár én nem bizom benne. De most első dolgunk legyen, hogy menjünk.

— Hova?

— Görgey táborába.

— Hol van Görgey?

— Világosnál.

— Most Görgey csapatjához vagy beosztva?

— Most is Damjanich alatt szolgálok, de Damjanich, Leiningen és a többi vezérek mind Világosnál vannak összegyülve, hogy győzelmet arassanak az oroszokon.

— És ti győzni fogtok, mondá Aniella.

— Győznénk! viszonzá Woronyeczky, de én már nem bizom Görgeyben.

— Hogyan? a fővezérben.

— Igen, bizalmatlan vagyok iránta, azt hiszem ő átadja magát az oroszoknak.

* * *

Magyarországban ezalatt mind rosszabbra fordultak a dolgok. Egyik iró a következőket mondja:

„A hon végvonaglásához közelitünk.

A törvényes fő elbukott; s a világosi csapás után néhány napra Magyar- s Erdélyhon részeiben nem létezett többé nemzeti hadsereg.

A Lugoson levő sereg főbbjei augusztus tizennegyedikén értesültek a világosi eseményről. A kormány lemondásának hire már azelőtt kiszivárgott.

Kinek is lehetett volna még kedve és reménye küzdeni azon ügyért, melyet legfőbb örei és képviselöi reményvesztetten hagytak oda.

Csak az öreg Bem apó nem akart még meghajolni.

Ő, ki már előbb Kossuthnak is kemény leczkét adott lemondásáért s kijelenté, hogy Görgey dictátorságát nem ismeri el s csupán a képviselőház által rendelt hatalomnak fog engedni, — a mint a világosi csapásról értesült, rögtön Facsétra sietett Guyon, Vécsey és Kmety hadaik táborába.

A megérkező Bem leugorván a kocsijáról s a legénység éljenzései közt a körbe lép.

„Uraim — szólt tört németséggel — én a kormány és a magam nevében jövök önökhöz, mint főparancsnok s minden zászlóaljak, lovasszázadok és ágyuütegek parancsnokait felszólitom, holnap reggel csatarendbe állani, Erdély felé Dobrára vonulandók.“

Hanem itt félbeszakitá egy szálas ezredes a körből.

„Altábornagy — ugymond — mi kormányt nem ismerünk. A kormány bennünket gyalázatosan elhagyott, annak nem volt ereje azon ügy végrehajtására, melyet mi oly dicsően kezdtünk meg és a melyért mi szivünk vérével áldoztunk. Azt a sereget a legtermékenyebb vidéken éhezni hagyta, ez nemcsak, hogy erélytelenséget tanusitott a külellenség irányában, de tehetetlen is volt a nemzet erejét, mely oly böven kinálkozott, használni. Az azon feladatra, mit a végzet neki kiszabott, méltatlannak tanusitá magát.“

„De hát miért szaladnak hát önök? — válaszolá nyersen az öreg vitéz. — Harczoljanak és a seregnek lesz kedve; egy szaladó sereg mindig éhezik, mig a győző mindig jól van lakva. — Azután meg ne higyjék önök, hogy gyengék lennének; mi, ha akarunk, még erősek, hatalmasak lehetünk; gyalázat volna megadni magunkat.“

Bem ezután a legénység ismételt éljenei közt távozott.

És most megkezdődött a sereg felbomlása, mely leginkább egy vegytani szétoszláshoz volt hasonlitható.

A zászlóaljak századokra s még kisebb részekre is oszlottak és némelyike Bemhez, mások Vécseyhez hajlot-

tak. Vécsey hadtestéből csekély számu csapatok válnak el, de Kmety és Guyon hadtestei rendetlenül oszlanak szét.

Az országut s benn a helység utczáin nagy zür-zavar keletkezik.

Bem követői keletre, a többiek pedig mind nyugot felé tartottak.

Az egész olyan volt, mint egy kétségbeesett szaladás.

Bem még a Facsétről három órányira eső Dobráig sem mehetett, serege nagyobb részt még az uton szétoszlott; azután a többiek is pártokra szakadtak.

Mindenki kezdett számot vetni magával: latra veté sovány reményeit forradalmi vétségeinek ellenében s a szerint határozott.

„A minden perczben változó — irja egy szemtanu — s minden ajkról különböző értelemben jajveszékelt kétségbeejtő hirek hangzavara csapdosta lelkeinket s maga a vigasztaló remény angyala ijesztő rémalakká változott, mely legfölebb akasztófa helyett sötét börtönnel biztatott; s mindenek közt legnyugodtabb az volt, ki semmit nem remélt, a legrosszabbat várta s reá elkészült.

Rendről, figyelemről szó sem volt. Ha kocsin ültél, nem annyira lovaid huztak, mint szomszédaid szekerei, melyek a tieddel összeakadtak. Egy perczig mentél, tizig állottál. A tulajdonjog elenyészett; ha leszálltál szekeredről, mások elfoglalták, ha ismeröseid nem voltak, senki nem könyörült, mindenki magáról gondoskodott.

Rekedt, porette torkok lármája, egyenetlenkedök vitája, félénk nök sirása, a gyávábbak ijesztő hirtárogatója, kétségbeesett arczok vonaglása, — mit gyakran a jótevő por elfödött szemeid elől — s ittas honvédek, puska-kilövöldözések ropogása között állottál s szárnyakat ohajtottál magadnak, hogy kiröpülhess e zavarból.“

Igy oszlott fel a déli hadsereg, s miután legtöbben elhagyták zászlóikat s eldobva fegyvereiket szétszakadozott

csoportokban szöktek meg s indultak hazafelé — tömegestől estek az osztrákok fogságába.

Hanem Bem mégis elért Déváig, hol a magával hozott csapatokat egyesité a Stein vezérlete alatti sereggel.

Bem estefelé hadi szemlét tart a szórakozott honvédek fölött. Bátoritja öket. Azok igérnek szóval mindent.

Bem ezután haditanácsot tart.

Hanem itt azután kiderült, hogy a magyar seregnek nincs többé szándékában harczolni.

Bemnek nem volt más mit tennie — mint néhány bajtárs kiséretében odahagyni Dévát s teljesen tönkre tett reménynyel ő is menekült Törökország felé.

Augusztus tizenkilenczedikén Dessewffy és Lázár Vilmos ezredes is leteszik a fegyvert.

Másnap Wysoczki tábornok, a lengyel legio föparancsnoka is bucsut vett a magyar nemzettől.

Augusztus huszonegyedikén Vécsey, folytonos szökdösések és elfogdosások által megapadt s minden fegyelmet széttépett táborával együtt Boros-Jenőn az oroszok kezébe szintén lerakta föltétlenül a fegyvert.

Ezek után még csupán csak néhány vár volt a magyarok kezében.

Aradvár, hol Damjanich volt a várparancsnok, s Haynau mindent elkövetett, hogy a vár ne az oroszoknak, hanem neki adja meg magát, augusztus tizenhetedikén szintén meghódolt az oroszoknak.

Még csak Komárom vára volt hátra, hol Klapka állott, mint várparancsnok, az ügyek élén.

Klapka augusztus elején Csorics csekély erejü zárlata ellen oly szerencsésen müködött, miszerint, ha nyert előnyeit oly éles pillantással s oly villámgyorsan képes lett volna felhasználni, mint lehetett volna, akár egyenesen Bécset is elfoglalhatta volna.

Augusztus tizennyolczadikán pedig megérkezett a hir a világosi fegyverletételről is.

Eleinte ennek a hirnek senki sem akart hitelt adni. Lehetetlennek tartották.

Másnap este ezen hir után, Csorics nevében egy táborkövet már levelet hozott Klapkához, melyben felszólíttatik a várparancsnok, hogy követve Görgey példáját, adja meg magát.

Ez a felszólítás, a nyert győzelem után egy kissé furcsának látszott Klapka előtt.

Másnap meg a bécsi hadügyminiszterium nevében szólíttatott fel Klapka a vár föltétlen átadására.

Ami a föltétlen megadást illeti — arról Klapka hallani sem akart; s Haynau is ismételve kijelenté, hogy Komárom csupán becsületes föltételek mellett nyitja fel kapuit, ellenkező esetben kész védeni magát az utolsó emberig.

Nugent ez alatt a Duna jobbpartján sánczolatokat készitett két vagy három ezernyi lépésre az elsánczolt magyar tábortól, egy részt a vár lőtávolában. Almásnál pedig gőzhajókat tart készen a két parton levő osztrákok közt fentartani az összeköttetést.

Nugent ezenfelül iparkodott becsempészett levelekkel, igéretekkel, s izgatásokkal a várőrség szellemét is megmételyezni.

Igy történt, hogy a hatvanegyedik zászlóaljbeli jobbára tót és oláh ujonczok közül tömegesen szöktek ki a várból, kik azonban nagy részben visszahurczoltattak.

Azonkivül a Bocskay-huszárok egy százada, megtudván, hogy az ezredből három osztály, mely a temesvári csatából elfutott, már otthon van, hangosan kivánja szintén elbocsáttatását, mert egy évi szolgálati ideje letelt.

Klapka beszédére azok elállanak kivánságuktól s lecsillapodni látszottak.

De nemsokára erre nyiltan felmondták az engedelmességet s fenyegetödzések közt kivánták hazabocsáttatásukat.

Klapka erre a zavargók közül hetet, a szökevény honvédek közől pedig nyolczat főbe lövet.

Egy hitvány gazembert pedig, ki meggyilkolására volt felbérelve, szintén főbe lövetett.

Azután csend lett.

Az örség, miután értesült, miként bánnak az osztrákok azokkal, kik kegyelemre hódoltak meg, bizva a várban, készebb volt a falakon dicső halállal halni, mintsem társaik sorsára jutni.

Ezalatt Klapka Kiss Ernőtől is kapott levelet, melyben ez baráti hangon igen sürgetőleg kéri, hogy a várat adja fel mielőbb, mert sorsa enyhülése ettől függ.

Több fogolytiszt levele is érkezett ez időtájon a várba, kik mindannyian azon meggyőződést tolmácsolták, hogy az ifju császár kegyelmezési hajlamának csupán Komárom makacssága állja utját.

Klapka ezek nyomán, Nugent ismeti felszólitására, haditanácsot gyüjt maga köré.

A haditanács, Nugent felszólitása szerint, elvégezte, hogy a megadási föltételek közül az egész országot illető négy első pont levélben kérelmeztessék ő felségétől, — az örséget illető föltételek pedig Nugenthez küldessenek át.

Ugy lett.

Néhány nap mulva két osztrák tiszt, kik közül egyik az uralkodó szárnysegéde volt, meghozták azon választ, hogy az örségnek a nemzetet illető kérelme személyesen átnyujtatott a Fölségnek, s „ámbár az országot illetőleg végleges rendszabályok még nem hozattak, mindazáltal az iránt, mint szintén a fogoly magyar katonák ügyében is, bizvást a legjobb reményeket táplálhatni.“

Egyéb semmi.

Ez alatt a Komárom várat ostromló osztrákok Ó-Szönyt is megtámadták s daczára a nagy ködnek, élénken folyt a tüzelés.

Végre Haynau személyesen is megjelenik s Ácsra

Kegyelem! kegyelem! zokogá Aniella.

K. 86.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

érkezvén, egy szokatlanul szelid s illedelmes hangu levélben Klapkát szeptember huszonhetedikére értekezletre hivja fel.

A helyiség meghatározását a várparancsnokra bizta.

Klapka, kinek jellemét az utolsó napokban gyanuval is terhelték s kinek e szerint az értekezleten megjelenni semmi kedve nem volt, a levelet haditanács elé terjeszté.

A haditanács határozata szerint, a kitüzött napon reggel, Klapka nélkül, tizenegy tagu bizottság indult meg Puszta-Herkályra, alkudozni az osztrák fövezérrel a vár átadása iránt.

Két órai, meglehetös heves értekezés után elkészült a vár átadását tárgyazó szerződvény, melynek pontjai a következök:

Az örség fegyvertelenül szabadon elvonulhat; a tisztek azonban megtartják kardjaikat.

Azon tiszteknek, kik előbb a cs. kir. seregben szolgáltak, külföldre utlevelek adatnak; azoknak, kik olyant nem kérnek, hazájokba szabad elmehetés biztosittatik, azok kivételével, kik magukat önként jelentik s hadi törvényszék elébe állanak.

A honvédtiszteknek, kik előbb a császári seregben nem szolgáltak, hazájokban való szabad tartózkodás, minden további háboritás nélkül, megadatik.

Ily feltételek mellett adatott át a vár.

* * *

Woronyeczky herczeg és neje a fentebb elbeszéltek után csakugyan megindultak Világos felé, hol Görgey tábora állt, ki még ekkor — mikor ezt a történetet elbeszéljük, nem tette volt le a fegyvert.

Még csak azt jegyezzük meg, hogy a Woronyeczky és neje közt lefolyt jelenet Pesten történt egy nappal a világosi fegyverletétel előtt.

Woronyeczky őrnagyi egyenruhájába öltözött s kocsira ült nejével együtt.

Még nem tudta, hogy mit fog tenni nejét illetőleg.

Nem tudta, hogy hol helyezze el, hogy hol lehet majd teljes biztosságban.

Igy haladhattak jó sok ideig, midőn már mindenfelé menekülő magyar honvédekkel találkozott.

A honvédek, miután a herczeg egyenruháját megláttak, katonásan tisztelegtek,

— Hová mentek fiuk? kérdé a herczeg.

— Menekülünk.

— De hová s miért?

A honvédek könnyezni kezdtek.

— Vége van mindennek, örnagy ur!

— Szétvert az orosz?

— Nem!

— Tehát?

— Görgey letette a fegyvert.

— Az osztrákoknak?

— Nem, az oroszoknak.

— De hát miért menekültök?

— Hja uram! rossz világ lesz.

— Miért?

— Valamennyiünket elfognak, ha ideje korán nem menekülünk. Meneküljön örnagy ur is, különben elfogják.

Aniella felsikoltott.

— Forduljunk vissza, különben baj lesz.

Woronyeczky tétovázott.

— Azt hiszem, mondá, a veszélyt nagyobbra veszszük, mint a milyen valóban. Az előbb én is sötét szinben láttam a dolgokat, de most arra a gondolatra jöttem, hogyha a fegyverletétel megtörtént, ez bizonyára csak bizonyos feltételek mellett történt.

— Én nem bizok az oroszokban és Haynauban.

— Miért?

— Ök heves ellenségei a magyarnak, s a forradalomban részt vett magasabb rangu tiszteknek nem fognak kegyelmet osztogatni.

— Igen, forduljon vissza örnagy ur, szólt a menekülő honvédek egyike, nehogy veszély érje.

— Ah, én nem félek! mondá Woronyeczky.

Aztán oda kiáltott a kocsisnak.

— Kocsis! hajts csak előre.

A honvédek köszöntek és szomoruan néztek a herczeg felé, ki bátran haladt előre.

Aniella sirt, könyörgött.

Woronyeczky vigasztalni igyekezett siró nejét.

— Ne félj semmit. Hisz látod, én nem rettegek.

— Oh ne menj! Hát elakarsz hagyni te is? Hiszen már ugyis mindenki elhagyott, csak te vagy még hátra.

— Bizzál Istenben és ne félj semmitől.

De Aniella csak nem nyugodott.

A kocsis is sötét sejtelmekkel hajtotta lovait Világos felé.

Az idő estére hajlott, midön egy csapat orosz katonaság megállitotta a kocsit.

A tiszt előlépett s felszólitotta Woronyeczkyt, hogy nevezze meg magát.

— Én Woronyeczky herczeg huszár örnagy vagyok. Mit akarnak velem?

— Hogy mit akarunk önnel, ezt apó hiszen csak tudhatja!

— Fogalmam sincs.

— Ön foglyunk.

— De hát miért?

— Ön lázadó, s mint ilyen át lesz szolgáltatva az osztrák hadi törvényszéknek.

— Ugy tudom, mondá Woronyeczky, hogy Görgey letette a fegyvert.

— Ezt igen jól tudja.

— Azt hiszem, hogy Görgey bizonyos feltételeket szabott meg.

— Ezt megint rosszul tudja. Görgey minden feltétel nélkül adta meg magát. Az orosz hadvezér nem is bocsátkozott volna lázadókkal alkudozásokba.

— Mi nem vagyunk lázadók, mi csupán legyőzött fél vagyunk.

— Örnagy ur, szólt az orosz tiszt elég udvariasan, de határozott hangon, én nem akarok önnel politikai vitatkozásokba bocsátkozni, ugy sem jutnánk soha egy véleményre; hanem fölszólitom önt, engedelmeskedjék, különben kénytelen volnék rendkivüli rendszabályokhoz nyulni.

Ezzel intett a katonáknak, kik lövésre készen emelték fegyvereiket.

— Mondja meg katonáinak, szólott Woronyeczky erre haragtól kigyult arczczal, hogy tegyék le fegyvereiket. Eszem ágában sincs elmenekülni. Ugyan mondja csak, tehetném ezt? Talán csak nem akar egy század katonasággal összelövetni két védtelen embert. Tiszt ur! ez nem szerezne önnek valami nagy dicsöséget.

A tiszt erre azt mondta, hogy megfogja vizsgálni.

— Rendelkezésére állok önnek! mondá Woronyeczky.

Az orosz nem talált más semmit, mint egy beszédet Kossuthtól, melyet ő még 1848-ban tartott az országgyülésen. A beszéd igy hangzik:

... „A nemzet képviselői tapasztalván, miként a pártütő Jellasich, a király nevének saját szentségtelen czéljaira használata mellett oly lépések végrehajtásának megkisértésére vetemedett, melyek Magyarország s a hozzá kapcsolt országok törvényes függetlenségének fölforgatását, a királyi esküvel szentesitett alkotmány eltörlését, s hazánknak tizennégy királyi eskü ellenére az ausztriai birodalomba beolvasztását és ezzel Magyarországnak az önálló országok sorából kitöröltetését foglalnák magukban.

Ámbár ugyan a legközelebbi időkben sokszorosan

tapasztalák a nemzet képviselői, miként hazánknak a királyt környező ellenségei, a beteg királynak nevével, isten és ember igazságának s minden jognak, törvénynek s a királyi eskü szentségének lábbal tiporására szentségtelenül visszaélnek:

Mindazonáltal a fölolvasott nyomtatványban foglalt merények oly égrekiáltó jog- és törvénysértést foglalnak magukban, hogy annak a király által történt valóságos aláirását még a közelmultaknak szomoru tapasztalásai után sem hihetnék el.

Nem hihetik pedig annyival inkább, mivel, ha az valósággal a királytól eredett volna, lehetetlen, hogy előbb az országgyülésnek meg ne küldeték vala, mielőtt a pártütés vezére annak végrehajtására, s hazánk fegyveres seregeinek az alkotmányra letett esküjöktől elcsábitására tettleges lépéseket tenni fölhatalmaztatnék.

De nem hihetik még azért sem, mert bármennyire beteggé s önmagával tehetetlenné lett légyen is a király, még sem hihetik, hogy ő felsége öntudatos eszméletétől annyira megfosztva legyen, miszerint keze az igazságos isten itéletétől vissza ne rettenjen egy oly iromány aláirásánál, melylyel hü Magyarországa népeinek nemzeti és alkotmányos létele ép azon rablónak s pártütőnek zsákmányul dobatnék oda irgalmatlanul, ki minden jognak, minden törvénynek, s magának a királyi tekintélynek is lábbal tapodása mellett, fegyveres kézzel támadta meg az országot, öldökli, pusztitja, rablómódon zsarolja a magyar népet, s kit ő felsége a törvényes formákban, miniszteri ellenjegyzés mellett, maga is pártütőnek nyilatkoztatott s ki azóta pártütési büneit az országba tett fegyveres beütésével csak sokszorosan növelte.

És nem hihetik azért is, mert lehetetlen föltenniök, hogy a király maga, bármennyire beteg s önmagával tehetetlen legyen is, nevét adhassa oda eszközül kiirtására minden kegyeletnek és ragaszkodásnak, melylyel a magyar

nép tömérdek szenvedései daczára iránta viseltetett, de melynek lehetetlen gyökerestül ki nem szaggattatni a nép szivéből, ha látandja, miként: a hü magyar nemzet feletti királyi hatalmát egy rablóra ruházza, ki az országot fegyveres erővel megtámadá, s azt az alkotmány felforgatásának szentségtelen munkájával bizza meg, köszönetül azért, hogy a magyar nemzet az ausztriai házat háromszáz esztendő előtt a magyar koronával szabad akaratból megajándékozá s háromszáz esztendő alatt sokszor ingadozott trónusát a nemzet vérével tartotta meg.

És végre el nem hihetik még azért is, mert lehetetlen föltenniök, hogy akadhasson magyar, ki egy ily égrekiáltó rendeletet, mely, ha végrehajtatnék, nemzetünket az élő nemzetek sorából kitörülné, anyagyilkos kézzel törvénytelenül ellenjegyezni merészelné.

Ugyanazért a nemzet képviselői a király iránti tiszteletnek adják akkor jelét, midőn a felhivott irományt koholtnak s hamisnak nyilatkoztatják, s abban nem látnak egyebet, mint egy alávaló cselt, melylyel a pártütő Jellasich vitéz hadseregeinknek igazságos bosszujától megmenekedni törekszik, mit a nevezett pártütőről annálinkább föltehetni vélnek a nemzet képviselői, mivel egy oly emberről, ki az ötet eltiporható vitéz seregeinknél a győzelem perczében fegyverszünetért könyörög, s azt oly föltétel alatt nyeri meg, hogy a fegyverszünet perczébeni állomását mind a két tábor megtartsa, ő mégis — miután a törvényt, a hazánkat védelmező vitéz hadseregeink nagylelküségétől a fegyverszünetet megnyeré, — annak ideje alatt egész táborával gyáván és becstelenül megszökött, hogy hazánknak pusztitását még egy ideig tovább üzhesse s a magyar nemzet megsemmisitésére összeesküdött bécsi camarillától remélt segitséget magához vonhassa, egy ily emberről tehát, hogy bünének érdemlett büntetését kikerülhesse, a legbecstelenebb csel is alaposan föltehető.

Azon nem várt esetre mindazáltal, ha a felhivott ren-

delet csakugyan valóságosnak bizonyosodik, s eredetjében az országgyülésre is megküldetnék, a nemzet képviselői tekintetbe vevén:

Hogy az országot az ellenségnek kezébe martalékul adni, az alkotmányt s minden alkotmányos biztositékokat eltörölni, s az országot oly hadi törvények alá rendelni, melyek szerint a senkit meg nem támadott, s csak magát a törvényt és az ország lételét kötelessége szerint védelmező nemzet minden tagjainak élete, halála a fegyveres ellenség pártütő vezérének kezébe tétessék, a királynak joga semmi esetben nem lehet. És tekintetbe vevén:

Hogy Magyarországnak saját törvényei szerinti kormányzatát eltörölni, azt ő felsége többi tartományainak birodalmába beleolvasztani, s hazánk törvényhozó hatalmát más idegen nemzetek képviselőiből is alakitandó valamely testületre ruházni a király koronázási esküjével, s ugy az 1790: 10-dik, mint a mult országgyülésen alkotott sarkalatos törvényekkel merőben ellenkezik:

Mindezeknél fogva a nemzet képviselői a nemzet halálát szentségtelen kezekkel alá nem irhatván, a felhivott állitólagos rendeletet mind belső tartalmára, mind alakjára s külső formájára nézve törvénytelennek, érvénytelennek és semmit érőnek nyitatkoztatják, törvényhozói kötelességüknek a törvény értelmében folytatását elhatározzák, s ezen határozatuk jogszerüségére nézve az örökké való Istenre, a nemzetre s az egész világ közvéleményére annál bátrabban, annál tisztább lélekkel hivatkoznak, mert lehetetlen hinniök: hogy egy derék, békés és hü nemzetnek ily hallatlanul irtózatos módon az élő nemzetek sorából kiirtását s ez által saját lételünknek is erkölcsi bizonytalanságba tételét a világnak bármely mivelt népei hallgatag elnézhetnék.

Végezetül, minthogy a nemzet képviselői az idézett vagy koholt vagy alkotmányt felforgató iraton Récsey Ádámnak, mint állitólagos miniszterelnöknek aláirását szemlélnék;

és tekintetbe vevén azt, hogy ha magát ez irománynak miniszterelnökké törvényes formában lett kineveztetése nélkül irta alá, mint a miniszteri czimnek bitorlója, törvényes büntetés terhe alá esik, és tekintetbe vevén különösen, hogy a mult országgyülésen alkotott III-ik t. cz. 32-dik §-a még a törvényesen kinevezett minisztereket is minden oly tettért vagy rendeletért feleletre vonandóknak parancsol, mely tett vagy rendelet az ország függetlenségét, az alkotmány biztositékait, a fenálló törvények rendeletét, s az egyéni szabadságot sérti:

Ugyanazért a képviselőház Récsey Ádámnak törvényes kereset alá vonatását s e végett vád alá helyeztetését ezennel elhatározza.

Mindezen határozatainak részint hozzájárulás, részint pedig az 1848-iki III-ik t. cz. 34-ik §-a értelmébeni eljárás végett a felsőházzal leendő közlésére, s egyszersmind az ország minden polgári és katonai hatóságaihoz, különösen pedig az ország vitéz hadseregeihez, melynek hazafiui hüségüktől s rettenthetetlen vitézségüktől várja nemzetünk ez elárult árva hazának megmentését, megküldésére s általános közhirré tételére a ház elnökét utasitván."

Az orosz tiszt elolvasta e beszédet, melyet egy a csapatjánál levő német tiszttel, ki magyarul is tudott, leforditatta.

— Hisz ez lázitás! mondá.

— Ez egy országgyülési beszéd, melyet Kossuth 1848-ban tartott.

— Ön ezt azért hordja magánál, hogy ezzel lázitson, mondá a tiszt.

— De hisz láthatja százados ur — mondá Woronyeczky az orosz tisztnek, ki kapitányi rangot viselt, — hogy ez a beszéd a multakra vonatkozik és nem a jelenre. Ugyan, hogy lázithatnék már ezzel a beszéddel.

— Az ilyen fogásokat ismerem. Azt hiszi, nem tudom, hogy a beszédben foglalt nevek álnevek.

Woronyeczky herczeg felkaczagott.

— Jellasich és báró Récsey Ádám álnevek?

— Nagyon jól tudom, viszonzá az orosz százados gunyosan, hogy ezek az emberek éltek és a jelenben is élnek.

— Nos akkor?

— De ön nem ezeket a neveket érti. Ön Jellasich alatt az orosz fővezért érti, Récsey alatt pedig báró Haynau táborszernagyot.

— Teljesen emlékezik ön e beszédre? kérdé Woronyeczky az orosz századost.

— Hiszen az előbb olvastam.

— Akkor meggyőződhetik, hogy ebben nincs lázitás, hanem ez az országgyülésen elmondott beszéd.

— Csak a formája az. Ön félrevezetés czéljából hord magánál ilyen beszédet. Ön tehát egy okkal több, hogy foglyom legyen.

Ezzel intett katonáinak, kik a leggyöngédebben megragadták Woronyeczky herczeget, s foglyukká tették.

Aniella, ki az egész jelenetnek szótlan tanuja volt, szintén leszállott a kocsiról s követni akarta férjét.

Aniella nem sirt, nem könnyezett.

Bár szivében iszonyu fájdalom dult, nem akarta ezáltal férje sorsát nehézbiteni.

Valóban hösies bátorságot tanusitott.

Az orosz tiszt azonban durván rá szólt Aniellára:

— Mit akar ön?

Aniella méltóságteljesen felelt:

— Követem férjemet.

— Hová?

— A fogságba.

— Azt hiszi asszonyom, hogy ez öntől függ?

— Remélem, nem fogják megtagadni.

— Elöbb ki kell kutatnom önt is, csak aztán határozhatok.

— Tessék! szólt Aniella hidegen és méltóságosan.

A tiszt Aniellánál semmit sem talált, s igy szólt:

— Be tudja azt bizonyitani, hogy ön e férfi neje?

— Az vagyok!

— Ezt mindenki mondhatja, én a házassági levelet akarom látni.

— Az nincs nálam.

— Ugy sajnálom, de miután nem vagyok biztos benne, hogy a herczeg neje, azt sem engedhetem meg, hogy férjét kövesse.

Erre Woronyeczky is közbeszólt:

— Én tiszt vagyok és herczeg. Esküszöm önnek tiszti és herczegi szavamra, hogy e nö itt feleségem.

— Én nem kételkedem benne, felelé a tiszt, hogy ugy van, mint ön mondja, de miután ezt írásokkal. érti, írásokkal bizonyitani nem tudják, nem engedhetem meg, hogy neje önt kövesse.

— Ez utolsó szava? kérdé Woronyeczky.

— Visszavonhatlanul az utolsó.

Aniella könyörögni kezdett a tisztnek.

Nem használt semmit.

A tiszt, ugy látszik — ki tudná megmondani minö okból — nem akarta, hogy Aniella kövesse férjét.

Talán ezzel is nagyobb fájdalmat akart szerezni a szerencsétlen fogolynak.

Midön Woronyeczky látta, hogy minden könyörgés hasztalan, büszkén odaszólt nejének.

— Ne könyörögj ellenségeinktöl semmit.

— Oh férjem! meghalok miattad!

— Miattam ne félj, én felemelt fövel megyek földi itélö biráim elé.

Ezzel a tiszthez fordult.

— Nálam van még egy Kossuth beszéd, ha talán olvasni kivánja.

A tiszt elvette s olvasta a beszédet, mely következőkép hangzott:

„Tisztelt képviselőház! Ne méltóztassanak várni, hogy valamely hosszas, motivált előadást tegyek; csak egyszerüen és röviden kivánok szólani azon hitben, hogy a tisztelt képviselőház előadásom motivumait a körülményekben találandja.

A mult országgyülés végével a miniszterium átvette a kormányzást, esküt tevén le a hüségre a király és alkotmány iránt és engedelmességre a törvény iránt. A haza fölött összetornyosult vészeknek ellenállani a miniszterium ezen helyzetben csak ugy és akkor lett volna teljesen képes, ha mindazon constituált hatalmak, melyeknek kifolyását képezi csak egy miniszterium, annak müködését őszintén előmozditják.

A miniszterium ily előmozditásra nem talált.

Ő felsége a király iránt a legtisztább hüséggel viseltetve, hónapokon keresztül csak azért esedeztünk, nem hogy ő felsége rendkivüli erővel támogassa az országot, csak azért esedeztünk előtte, hogy hü magyarjai közti megjelenésével adja meg az uj alkotmányból kifolyó uj kormánynak azon morális támaszt, mely a monarchia eszméjében és a magyar nemzetnek fejedelme iránti pietásában rejlik. Öt hónapon keresztül esedeztünk: és még sem történt meg.

Egy hadsereggel találkoztunk pártütés és zendülés ellenében, a mely pártütés és zendülés a fejedelem nevében mondja magát müködni. Mi volt természetesebb, minthogy ő felségétől kértük, hogy a hadsereg ő felsége által hozassék a hüség tiszta eszméjére vissza, mely nem abban áll, hogy ő felsége nevében a magyar király ellen pártot üssenek, hanem, hogy ő felsége kormányának engedelmeskedjenek.

Ö cs. kir. felsége méltóztatott e részben egy pár manifestumot kibocsátani, hanem öszintén megvallom, nekem erős meggyözödésem, hogy az ö felségét legközelebb környező körökből sok történt ezen parancsok sikerének meghiusitására. Sok történt arra nézve, hogy a hadseregben azon szellem foglaljon helyet, hogy ö felségének talán nem is az akarata, mi azon parancsokban foglaltatik.

A bécsi kormány részéről, mely fejedelmünknek egységénél fogva, nem mondom közremüködni azon egy fejedelem, a magyar király koronájának épségben megtartására, tartozott volna, de tartozott volna legalább nehézségeket nem tenni. Ellenkezöt tapasztaltunk. — —

Tisztelt képviselöház! Rút, ocsmány játék játszatik velünk. A müvelt világnak morális ereje az igazságos ügyet támogatja. Felhivom tehát a hazát, a nemzet képviselöinek nevében, készitsen rögtön manifestumot Európához, melyben el legyen mondva a magyar nemzet joga, mérséklettsége, hüsége, minöhöz hasonlót a legközelebbi idökben Európa példája nem mutat, hogy nyiltan álljon Európa elött, miszerint annyi ármányok által mérsékelt követeléseink és elidegenithetlen jogaink alapján megdöntöttek bennünket, s bennünk a civilisatió egyik elöbástyája és a szabadságnak egyik oszlopa rendittetik meg.

Kivánom, hogy a ház apelláljon Istenre és Európának igazságszeretetére s készitsen egy manifestumot.

A miniszterelnök és igazságügyi miniszter felküldettek a miniszterium határozatából a végett, hogy egyszer már végkép lássuk tisztán, határozottan, hogyan áll ellenünkben a dynasztia, hogyan áll Ausztria? ne mondjunk gyanusitásokat, ne használjunk ellenséges indulatokat. hanem határozott tények álljanak elöttünk.

Esedeztünk ö felségének: méltóztassék a Magyarországban bármi fegyverzetü hadseregnek saját aláirása alatt szétküldendö tábori parancsokban kijelenteni, miképen ö felsége minden katonától, bármi rendü, bármi fegyver-

zetü legyen is, szorosan megvárja és parancsolja, hogy a mig Magyarországban van, a magyar kormány parancsa szerint a hon minden ellenségei ellen szintazon hüséggel és vitézséggel szolgáljon, mint a magyar hadseregek most ő felsége trónjának támogatására hiven és bátran szolgálnak.

Másodszor kértük ő felségét, hogy a magyar nemzet, felhivása következtében, az országgyülés elején elfogadta, sőt a válaszfeliratban is kijelentette, miként a horvátoknak minden méltányos és igazságos kivánatait teljesiteni kész, mert nem lehet, hogy a két nemzet idegen bujtogatások következtében egymást rontsa és kétszázados kapcsát feledje; mivel tehát a horvát kérdést barátságosan kell kiegyenliteni, küldjön parancsot ő felsége Horvátországba, hogy Magyarországot megtámadni ne merészeljék.

Harmadszor kértük ő felségét, méltóztassék napot határozni a közelebbi időre, mikor fog ide lejönni, s méltóztassék hosszabb ittmulatása által azon moralis sulyt, mely a királyság eszméjében fekszik, saját trónjának megtartására forditani, mert azért küzdöttünk, azért vagyunk veszélyben; ha nem vezérelt volna bennünket ezen nézet s a trón iránti hüség azon napokban, mikor az ausztriai háznak semmi támasza nem volt a föld kerekségén, midőn szétbomlott a csekély, Olaszországban levő hadsereg, ha mondom, azon hüség nem lett volna bennünk, sok dolgok máskép állanának.

De átlengette mindig a hüség ezen nemzetet, s ezért megkivánhatja, hogy ő felsége nyujtson segédkezet trónjának megtartására, ha azt meg akarja tartani. Azért kértük ő felségét, méltóztassék lejönni. (Közbeszólás: követeljük.)

Esedezem alássan, méltóztassék egy kis türelemmel lenni. Kértük ő felségét, méltóztassék lejönni, s a hazának tudtára adni s kinyilatkoztatni, hogy a végett jön le, miszerint a törvények föntartásában, az alkotmány föntartásában s jogaink megörzésében, mely nemzeti jogaink

trónusának existentiájával kapcsolatban vannak, hosszasb ittmulatása által közre kiván dolgozni; egyszersmind felküldtük a hadügy és pénzügyi törvényeket szentesités végett.

Kérem a házat: addig ne tegyünk semmit, mig a siker reménye el nem érkezik; de már nyolcz napja, hogy fenn vannak társaink, s most is, hogy mennek a dolgok?! Mintha a halasztás mérlegén nem feküdnék egyrészről nemzetek sorsa s másrészről nem fekhetnék koronánk existentiája.

Kérem a házat, méltóztassanak egy küldöttséget küldeni ő felségéhez; jöjjünk tisztába dolgainkkal; de nem a végett menjen a küldöttség, hogy ott heteket mulasszon, hanem nyisson magának utat a fejedelem trónjához, mondja meg, hogy a haza veszélyben van s veszélyben a trón, tehát akarja-e ő felsége megtenni azt, mi a nemzetnek megtartására szükséges?

Nem várhatunk napokat s heteket, miután hónapokon át az intrigák minket veszélybe döntöttek; gyors határozatokat akarunk; döljön az jobbra vagy balra, hogy számot vethessünk magunkkal, mivel tartozunk a hazának.

Ne mulasson ott ezen küldöttség 24 órát; tudni fogjuk, ha nem fogadtatik el, mit akarnak Bécsben. Kérem a házat, méltóztassanak ezt megtenni s a miniszterium részéről most kisérleten lévő utolsó lépést, mert természetesen utolsó lépés a törvényhozás részéről, támogatni s a nemzet erejével sikerre vagy valóságra vezetni.

Végre, mert a világon lelkemnek semmi sem fáj annyira, mintha az ármánynak azon diadalát látom, hogy nemzetek, melyek nem ismerhetnek nagyobb kincset a szabadságnál, ármányok következtében a szabadság szent neve alatt egymás ellen vérontásra izgattatnak, kérem a házat: méltóztassék egy kis bizottmányt nevezni, mely a miniszteriummal értekezvén a horvát ügyek iránt, mely

elő fogja terjeszteni mindazon hosszadalmas adatokat, melyek kezénél vannak, e dologban terjeszszen elő a háznak javaslatot.“

— Most már látom, mondá az orosz tiszt, hogy helyesen tettem, midőn önt foglyomnak nyilvánitottam, hisz ön lázitó iratokat hord magával.

A herczeg mosolygott.

— Hisz ezek rég elmondott beszédek.

— De miért hordja ön ezeket magával?

— Mert szeretem Kossuth beszédeit olvasni.

Aniella herczegnő ezalatt minden lehetőt elkövetett, hogy megengedtessék, hogy kövesse férjét.

De a tiszt durván megtagadta a kérelmet.

Végre Woronyeczkyt körbe fogva, a csapat megindult.

Aniella herczegnének nem maradt más hátra, minthogy kocsin kövesse férjét.

Megparancsolta a kocsisnak, hogy hajtson visszafelé.

A kocsis nagyon kelletlen engedelmeskedett.

— Nagyságos herczegasszony! szólott a kocsis, jó volna, ha nem mennénk, mert félek, hogy baj lesz.

— Hajts! a mint parancsolom, kiáltá a herczegasszony, félig fájdalmas, félig parancsoló hangon.

— Veszélybe hajtunk!

— Ne törődj vele.

— De ha valami bajom történik?

— Jót állok érted!

— Akkor megyek.

A kocsis ezzel lovai közé csapott, a kocsi lassan haladt a katonák után.

* * *

Az utazás czélja Pest volt. A kis csapat gyalog menvén, természetesen csak lassan haladhattak Pest felé.

Aniella herczegné jóformán csak lépést haladhatott kocsiján a csapat után.

Az orosz tiszt észrevette, hogy a herczegné követi öket, rögtön megkisértette ezt megakadályozni.

De Aniella hevesen tiltakozott.

— Én szabad vagyok s mehetek, a merre tetszik.

— De én megtiltom önnek, hogy kövessen minket.

— Arra nincs joga.

— Erőszakot fogok használni.

— Azt teheti.

— Herczegné, én nem kivánnám eme jogomat ezuttal ön irányban érvényesiteni, de felszólitom, hogy engedelmeskedjen parancsaimnak.

— Ön fogolylyá tehet e pillanatban, ha tetszik, de engedni önnek nem fogok. Különben százados ur, miért akarja ön nekem ezt is megtiltani?

— Ön megakarja szöktetni férjét!

— Én? Ugyan hogy tehetném! Hiszen ön egy egész századdal rendelkezik s én gyönge nő vagyok.

— Becsület szavát adja ön nekem arra, hogy nem akarja férjét kiszabaditani?

— Én nem kisérlek meg semmit, majd ha férjem törvényes birái elé kerül, ott majd minden lehetőt elfogok követni érdekében.

— Mit fog tenni?

— Azt a körülmények fogják megmutatni.

— Törvénytelen eszközöket fog felhasználni.

— A lehetőségig kerülni fogok minden törvénytelenséget, mondá Aniella herczegné szilárd hangon, ámbár azt hiszem, hogy alig van égbekiáltóbb törvénytelenség annál, hogy férjemet elfogták.

— Herczegné!

— Nos?

— A mit én teszek, azt parancsból teszem, s fölebbvalóim nem követnek el törvénytelenséget.

— Önök a győzők, s a győző sokat tehet.

— Nem herczegné! mi jogi alapon állunk.

— Ezt nem fogom elismerni soha.

— Bármennyire sajnálom, de ki kell jelentenem, hogy herczegné nézete nem mérvadó sem reám nézve, sem fölebbvalóimra.

— Ki parancsolta önnek, hogy férjemet elfogja? Kapott erre utasitást?

— Nem!

— Akkor önhatalmulag cselekedett.

— Melyért azonban a felelösséget mindenkor el fogom vállalni. Férjénél, hiszen láthatta, lázitó tartalmu iratok találtattak, s különben is szolgált a lázadók csapatjában, ö felette tehát a haditörvények fognak itélni.

— S milyen bánásmódban fog részesülni férjem?

— Mig az én felügyeletem alatt áll, addig a bánásmód ellen semmi kifogása sem lesz.

— Ő a magyaroknál örnagy volt.

— Mit akar ezzel mondani herczegné?

— Azt, hogy ön *százados* ur, s ezt a szót a herczegnő különösen hangsulyozta az orosz tiszt előtt, ki, mint tudjuk, kapitányi rangot viselt, erről soha sem fog megfeledkezni. Ne feledje, hogy egy magasabb katonai személylyel van dolga és egy herczeggel.

— Ezt a szemrehányást csakugyan nem érdemeltem meg. Én szigoruan alkalmazkodom a törvényhez, attól egy hajszálnyit sem térek el, de a köteles tisztelettől és lovagiasságról még ellenségemmel szemben sem feledkezem meg. Legyen ön jobb véleménynyel herczegné ellenei felöl, s jegyezze meg, hogy az orosz és az osztrák épp oly lovagias ellenfél, mint a magyar. S vegye figyelembe, hogy hasonló körülmények közt férje sem cselekedhetnék másképp, mint a hogy én cselekszem jelenleg. Talán a magyarok még szigorubbak volnának, mint én.

— Ön mondá az előbb, hogy véleményem éppen

nem mérvadó sem ön, sem felebbvalói előtt, nem szándékom tehát önnel vitatkozásba bocsátkozni, miután sajnosan kell tapasztalnom, hogy állításaim éppen semmit sem nyomnak, csupán arra feleljen már egyszer és utoljára, hogy csakugyan nem követhetem-e férjemet?

Az orosz tiszt elgondolkozott.

— Ha ezt minden feltünés nélkül teszi s bizonyos távolban marad, csakugyan nem bánom.

— Köszönöm önnek, szólt Aniella.

— De figyelmeztetem, hogy mihelyt feltételeimet áthágja, fegyveres erővel fogom önt a visszatérésre kényszeriteni.

— Én engedelmeskedem önnek, szólott Aniella herczegné büszkén.

A tiszt köszönt és eltávozott.

Aniella herczegné pedig a tiszt parancsa értelmében kiadta rendeleteit a kocsisnak.

— Oh kegyetlen sors! zokogá magában, midőn a kocsi lassan döczögött tovább, tehát diadalmaskodsz felettem? Oh istenem, mi lesz férjemmel? Oh vajjon mi vár reá?

A kocsis hátra nézett s látva a zokogó hölgyet, felsóhajtott.

— Itt baj lesz, nagy baj lesz.

* * *

Woronyeczky sorsára jutott egyik másik jeles honfi is, egy magyar rangu tiszt, kinél szintén egy Kossuth beszédet találtak.

A beszédet Kossuth akkor tartotta az országgyülésen, mikor báró Récsey Ádámot miniszterelnöknek nevezték ki s ugyanakkor Jellasich teljhatalmat kapott.

A Kossuth beszédet érdekesnek tartjuk utólag is közölni:

„Mielőtt, ugymond, ezen ocsmány dologhoz szólanék,

engedje meg a ház, hogy saját tapasztalásom alapján kimondhassam, miként én hazám szabadságának és igaz ügyének oltalmára az összes magyar népnek, ha kell, egytől egyig fölkeléséről, és azon készségről, hogy halni kész inkább, mind, a mennyi van, semhogy ezen országot eltipratni engedné, — biztositom a képviselöket.

Ha látták volna önök uraim, miként fogadta a Tisza partján lakó magyar nép csekély fölhivásomat, ha látták volna önök, hogy nem én öntöttem lelkesedést a népbe, hanem én vettem tölök erőt és lelkesedést; ha látták volna, hogy fölhivás nélkül 20—30 ezerenkint mindenütt megesküdött az örökké való Istenre, megbosszulni minden árulást és kipusztitni a honnak ellenségét: önkénytelenül egy véleményben lennének velem, hogy t. i. a nemzet el nem veszhet.

A tapasztaltak nyomán, ugy hiszem, megnyugtatom önöket uraim, ha azt mondom: „egy szó a nemzet képviselöitöl“ — s nem kerül bele három hét és háromszázezer ember fegyverben áll.

Jöhet tót, szerb, oláh lázadás, Jellasich a maga irtózatosságával, s mindezt legyözendjük.

A magyar megérezte erejét, a magyar látja, hogy mi erő van benne; s csalatkoztak azok, kik hitték, hogy a háromszáz esztendös nyomás által elszenderitett oroszlán meghal. Az oroszlán csak aludt; a vész fölébreszté, — s a hosszas alvás után nemcsak, hogy nem gyöngitett erővel, sőt pihenten áll, ha kell, megvivni a poklokkal is.

Ezen gyalázatos komédiát illetöleg pedig én még arról a hires rablóról, Sobriról is oly véleménynyel vagyok, hogy Isten és emberiségnek szemérmetességi érzete előtt még ő is szégyenlene ily valamit tenni.

Nincs az a bandita Olaszországban, ki el nem pirulna önmaga előtt, ha ilyet cselekednék.

Mindamellett, midön a nemzet határozva van magát semmi áron föl nem adni, maradjunk nyugodtak, s azért

nekem igen tetszett, hogy a ház oly jóizüeket nevetett ezen história fölött.

Öszintén megvallom, hogy sok dolgot látok a tapasztalás szerint lehetségesnek; de arról mégis kételkedem, hogy erre a dologra az a beteg király oda irta volna, hogy „Ferdinand"; s én azért kételkedem, mert, ha el akarta az országgyülést oszlatni, azt gondolom, hogy ezt mégis csak nekünk is megirták volna postán.

Ennélfogva kétségbe vonom azon documentumnak valódiságát, és gyanitom, hogy alatta bizonyos csel fekszik, miszerint a király nevének bübájával majd megállittassanak talán seregeink elhatározott győzelmi lépéseikben, és ez által időt nyerhessen Jellasich magát — nem tudom innen, vagy amonnan — megerősiteni és végrehajtani azt, mit megmondott volt, mit a hirlapokból s az elfogott levelekből tudunk, hogy ő, t. i. a király akaratának ellenére is majd cselekedni fog."

Kossuth ezek után kifejtve a leirat tartalmának törvénytelenségét, beszédét igy folytatja:

„Ezen szempontból indulva ki, fölhivom a házat, miszerint az elmondott oknál fogva, nyilatkoztassa ki a ház, hogy Magyarország függetlenségének megsemmisitését és az alkotmány biztositékainak fölforgatását foglalja magában, mi még tetéztetnék azon irtózatos tapasztalás által, mihez hasonló a históriában nincs, hogy egy országnak királya megesküszik a törvények megtartására, melyeket szabad akaratából megszentesitett, ezek ellen egy ember, á kamarilla eszköze, pártot üt, azon embert a király törvényes uton, miniszteri ellenjegyzés mellett pártütőnek nyilatkoztatja maga is, — kötelessége is volt ugy nyilatkoztatni s róla e szó „pártütő", melyet a király miniszteri ellenjegyzés mellett kimondott, semmi birói itélet által le nem vétetett, söt inkább igazolta a pártütést az, hogy az országba beütött, — s ilyen embernek czéloztatik adatni

kezébe teljes hatalom Magyarország minden alkotmányos biztositékainak fölforgatására.

Ennyire degradálni a királyság eszméjét! s ily szándékosan irtani ki minden pietást a nép szivéből e szó iránt „király“! Nem tettem ez iránt szót sem, hanem tapasztaltam, hogy ugy van; az ép, egészséges sziv a hitszegővel már egy vonalra állitja e szót „király“.

Tehát ilyen törvénytelenséget parancsolnak, és ilyen ember kezébe adják Magyarországot!

Azt gondolom tehát, mondja ki a ház, miszerint fölteszi, hogy e documentum csak egy alávaló cselszövény Jellasichtól; de ha az nem volna is, az alkotmány fölforgatását foglalja magában, s azért semmit érőnek nyilatkoztatja s minden embert, ki ennek értelmében lépést tett, vagy Jellasichnak engedelmeskedni s az ő eljárásában közremunkálni merne, mint honárulót kivánnék tekintetni.

Récseyt pedig, kinek ugyan miniszterségéről semmit nem tudunk, de a ki vagy arrogálja magának ezt a nevet, a ház hire, tudta nélkül, vagy pedig valósággal megpróbálta ötet valaki kinevezni, hogy fölhasználhassa, a törvény értelmében mint nemzetelleni bünöst perbe kell fogatni és czitáltatni...

Ha hamis az iromány s nevével visszaéltek, ha kimutatja, hogy nem tett semmi árulást, a biró feloldozhatja; de ha nem tudja magát kitisztitani, akkor a legnagyobb árulók egyike, kivel a törvények értelmében kell bánni.

Ilyen határozatot kell tehát a háznak hozni; szükséges egyszersmind, hogy ennek alapján a néphez egy rövid, a dolgokat egybefoglaló fölvilágositás intéztessék, mert az iratokból már tisztán áll, hogy Jellasich vezérli a szerb rablásokat is s próbál egyesülni a német-ausztriai seregekkel.

Ezen ember a camarilla eszköze, s világos iratok

vannak kezünkben arra nézve, hogy Jellasich által Bécsből izgattatik Magyarországban minden pártütés, rablás, árulás.

A népet tehát föl kell világositani, s én azt gondolom, hogy a nép ismerni fogja kötelességét azok ellen, kik ezután a pártütők és rablócsordák vezérének engedelmeskednének, ki itt haditörvényeket akar gyakorolni azon nemzet fölött, mely türelmében csak azon van, hogy magát védelmezze, hogy a fennálló állapotot tartsa fenn, melyre a király esküdött; a nép ismerni fogja kötelességét, és alkalmasint többen is ugy fognak járni, mint már némelyek isteni és emberi igazság szerint jártak.

....Valóban, ha valaha, most teljesedik az, miként annak, kit Isten el akar veszíteni, annak eszét veszi el; mert ha volt valami, hogy a birkatürelmü utolsó gyáva magyart is fölrázza, a sziv mélyében megsértett becsület, emberiség és nem tudom mi minden érzésnek legmagasabb fokára, csak ilyen dokumentumokra volt szükség.

...Most ezen dokumentum fölött átalában nem jövök tüzbe, mert Magyarországnak szabadságát olyan bizonyosnak hiszem, hogy ilyen lépések mellett a maga erejére fölébredt magyar nem engedi magát letiportatni, ha ez nem bizonyos, akkor a legbuzgóbb vallásos embernek atheistává kell lennie, mert kétségbe kell esnie az iránt, hogy Isten van; ha ilyen módon, mi a rablásnál is alábbvaló, a hosszu türelmében hü nemzetnek szabadságát s nemzeti lételét eltörölni sikerülne.

Én azt hiszem, hogy az igaz ügyben az igaz Isten velünk van, de csodákat velünk tenni nem fog, mert csodákat tenni nem szokása, hanem azt mondja: adtam 5—6 millió magyart, ebből keljen föl 5—6 százezer, feküdjék le az árulókra, s ugy nyomja le öket, mint a zsupszalmát, — hogy pedig nemcsak a ráfekvési s agyonnyomási hajlam, hanem olyan hajlam van a népben, hogy fölemeli karját s esküszik a mindenható Istenre, hogy

nem fogja magát engedni utolsó csepp vérig, utazásomból a legbiztosabb adatokkal szolgálhatok.

Alig voltam kilencz községben s ötvenezer ember állt készen, s mennyiben e pillanatban nem volt rájok szükség, otthon maradtak s egy szavára a képviselőháznak talpon lesznek.

A szomszéd vidékeken szinte nehezteltek, miért nem szólittattak föl, hogy küldenének ök is vagy ötvenezer embert. Még Szegedről teszek említést. Valamint a főváros lelkesedése, melyet a mult napokban tanusitott, olyan érdem, melylyel Buda-Pest városok lakossága históriai nevet vivott ki magának Magyarország történetében, s azt a nemzetnek a legnagyobb hálával kell méltányolni, ugy, ha itt baj történik is cselszövények következtében, ott van még Szeged támaszpontul.

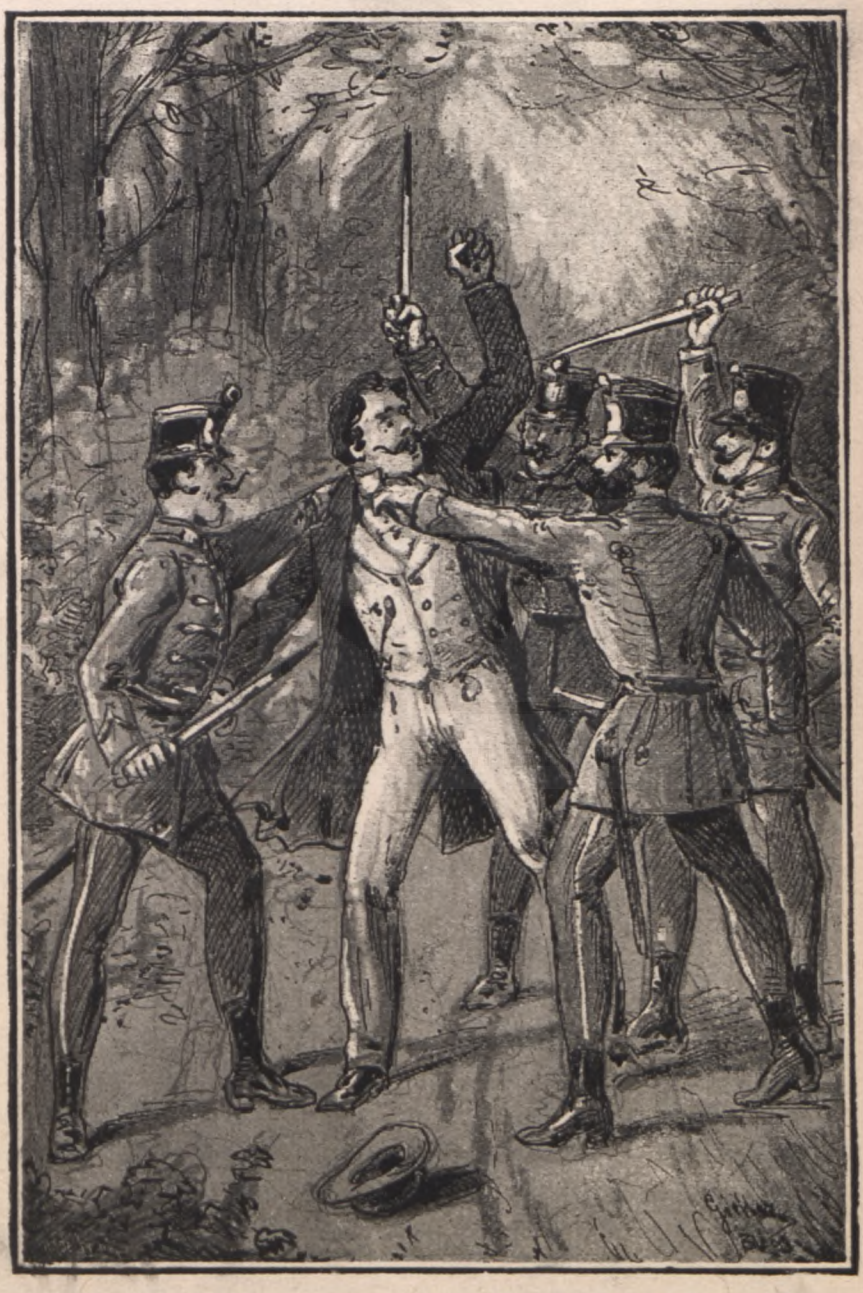
Méltóztassanak elhinni, hogy nem termett annyi illyr, szerb, vagy akármicsoda csuda-fajbeli áruló a világon, mely a magyar nép összes lelkesedése által támogatott oly magyar várost, mint Szeged, megdöntené, hol önkéntesen, fölhivás nélkül, a nép esküdött, miként elmegy a harczra mind s még a gyermek sem marad otthon.

Addig tehát Magyarország elveszve nem lesz, és ha más nem, megtartja azon vidék, mely a dunai lelkes lakosságnak ez időben kimutatott közremunkálásának is nem kis támasza volt.

Tehát hidegvérrel tartom szükségesnek kimondani, hogy ezen iromány koholt, s ha nem is volna az, a legocsmányabb árulás.

Ez okoknál fogva ilyen komédiára a ház feloszolni nem fog, s a nemzetet nem hagyja el, hanem kötelességének ismeri kimondani, hogy a ki ezen iratnak legkevésbbé is engedelmeskedni mer, az hazaáruló s azzal minden ember ugy bánjék, mint hazaárulóval kell.

Ha majd a kormányzatra nézve méltóztatnak határozni, egyes individualitásokra is ki lehet terjeszkedni,

— Halj meg nyomorult áruló! kiáltá a honvéd.

K. 87.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

mert ha valaki a világon, az olyan Jellasich-féle ember bizonyosan „vogelfrei“. Récsey Ádám pörbe fogatását szinte határoznók el.

Én fölteszem s elöterjesztem a délutáni ülésre a határozatot s a néphez intézendö fölszólitást, ha annak innét kell történni; egyébiránt a ház azt is határozhatja, hogy ezt a honvédelmi bizottmány tegye. A bizottmányok fognak müködni, seregeink pedig mennek és verik azt, a ki megérdemli.

Most csak azt határozzuk el, miként ezen irat törvénytelen s teljesitse minden ember kötelességét!“

Midön Kossuth bevégezte szavait, az elnök fölszólitotta a házat, vajjon elfogadja-e Kossuth elöterjesztéseit.

A képviselök kivétel nélkül fölállottak mind.

Erre ismét Kossuth állott fel.

„A képviselöház — ugymond folytatólagosan — bizonyosan lesz azon igazságszeretettel, hogy ha magamra vonatkozólag egy pár szót mondok, kegyességgel fogja meghallgatni, mert ebben a nyomorult szabad rablási oklevélben az van mondva, hogy a képviselöház Kossuth Lajos és társai által hagyta magát valamire rávenni.

Méltóztassanak visszaemlékezni, mi volt az, a mire én inditványt tettem, s a ház elfogadta, mi volt azon törvénytelenség?

Azt mondtam, a miniszterium elöterjesztése folytán a király összehivta az országgyülést, azért, mivel a hazát lázadás fenyegeti, s ez az ö atyai szivének kimondhatlanul keserüségére válnék, azoktól tehát meg akarja az országot menteni s összehivja az ország képviselöit, hogy a hon védelméről, katonaságról és pénzről gondoskodjanak.

S azon pártütöknek, kiknek semmivé tétele végett hivta össze az országgyülést a király, azt mondja; „Mein lieber Rebell, menjen tovább is azon az uton, mint eddig“, s mi azt mondjuk, ha a király nem akarja adni

sanctióját azon dolgokhoz, melyet saját fölhivására tettünk, mi senkinek szép szemeiért nem lehetünk gyávák, hogy, mivel nem méltóztatik szentesiteni a törvényt, mindnyájan odaadjuk nyakunkat. Hisz ilyen bolond csak nem lesz az ember! És mit tettünk? Védtük a hazát, ugy, a mivel lehetett, nem támadtunk meg senkit, hanem védtük magunkat.

Furcsa volna, ha engem valamely rabló megtámad, s azt mondanám: „A szolgabirót kértem, hogy ezen utra rendeljen csendöröket, hogy ne legyek megtámadásnak kitéve, azt a szolgabiró nem tette, tehát rabló ur, méltóztassék engem megölni.“

Ilyen bolond nem lesz az ember. Gondoskodtunk a nemzet védelméről akkor, midön nem gondoskodott az, kinek szentesitett kötelessége volt gondoskodni.

Azt merik mondani: a képviselőház követett el törvénytelenséget, azon képviselőház, mely nem akarom mondani nagy óvatossággal, hanem azt mondom, nagylelküséggel eddig még nem törülte el az ausztriai ház lételét (Igaz!), mely most e perczben sem mondja azt, hanem csak annyit, mennyi szükséges, — s ennek mondják, hogy törvénytelenséget követett el, és ki mondja?

Az, ki a pártütőt, lázadót s a világnak minden büneit feluszitja a türelemben kimerithetetlen magyar nemzet ellen, s ő meri vádolni a képviselőházat, hogy törvénytelenségre engedte magát rávenni.

Ez példátlan a históriában!

Minthogy ezen levélben az én csekély nevem különösen megemlittetik, ez nem akar egyebet tenni, mint csak ugy „monstrari digito“, hogy ez azon ember, ezzel kell valamit csinálni.

Megtörténhetik, mert halandók vagyunk, s ármánynak, alávalóságnak, bünnek sok eszközei vannak a világon, hanem azt tudom, ha százezer Kossuth Lajos volna is az országban s mindeniket egyenkint semmivé tennék.

porrá zuznák, vagy akármit csinálnának vele, hiában kecsegtetnék magukat azzal, hogy a magyar nemzetet semmivé fogják tenni; mert ez azon vaksághoz, mely ilyen leveleket ir, hozzá tartozik, egy nemzetet azon hittel akarni megbecsteleniteni, hogy ha itt egy-két embert eltakaritanak, rablánczra lehet füzni az egész nemzetet. Az, hogy egyes embereket mutatnak ki, csak ösztön lehet, hogy fölforrjon keblében a méltó indignatio, hogy oly gyávának hisz bennünket a camarilla, miszerint, ha egy embert kimutat s azt láb alól eltakaritja, minket rablánczra füz.

Esküszöm Istenemre, mig egy magyar él, addig a magyart rablánczra nem füzi!“

* * *

Woronyeczky herczeg lassan Pestre érkezett.

Itt Haynau uralkodott teljhatalommal. Woronyeczky rögtön kihallgattatni kivánt a táborszernagy által.

A táborszernagy azonban nem fogadta el.

Hosszas könyörgés után azonban sikerült annyit elérnie, föleg miután neje, Aniella herczegné mindent megtett, hogy férjének ügye mihamarabb elintéztessék, — hogy egyik tábornok-hadbiró magán kihallgatást adott neki.

A hadbiró-tábornok öreg ember volt, ösz szakállal, ösz hajjal. Megjelenése azonban rokonszenves volt, s Woronyeczky és még inkább neje — várt valamit töle.

— Tábornok ur! kezdé beszédét Woronyeczky, volt oly kegyes, hogy engem magánkihallgatáson elfogadni méltóztatott.

— Szóljon, mi a kivánsága, szólott a hadbiró.

— Már nyolcz napja vagyok itt, s még nem hallgattak ki.

— Talán ön fogja megszabni, hogy mikor hallgassuk ki. Valóban, önök magyarok rendkivül követelök, hogy ne mondjam . . .

— Tudom jól, hogy mit akar mondani tábor-

nok ur, de ön félreértett engem. Azt hiszem, minden fogoly türelmetlenül várja, hogy sorsa felöl valami határozottat tudjon s ezért emlitem meg, hogy én nyolcz napja vagyok teljes bizonytalanságban.

— Ez még semmi esetre sem ad okot önnek arra, hogy ezért türelmetlen legyen. Ily magaviseletet tanusitva csak azt éri el, hogy ügye, mely talán tizennégy nap alatt elintéztetett volna, tizennégy hónapig fog tartani. Oh nekünk elég módunk van a türelmetleneket türelemre szoktatni.

Woronyeczky arczába szökkent a vér. A tábornok hadbiró oly gunyosan beszélt, hogy a herczeget egészen lehangolta.

— Itt nem várhatok semmi jót, gondolá.

De azért átgondolta helyzetét s főleg neje aggodalmai miatt leküzdé heveskedését és nyugodt hangon kérdé:

— Tábornok ur! nekem nőm van és azért mondja meg nekem, hogy mi vár reám?

— Én egy magam nem itélek!

— De azért tudni fogja talán?

— Herczeg, ön katona volt, még pedig örnagy. Mondja, mivel büntetné meg azokat, kik hütelenek lesznek a zászlóhoz?

— Halállal, viszonzá Woronyeczky.

— Nos, ön igen jól ismeri a törvényeket, mit kérdez akkor engem?

— De én nem vagyok bünös. Én katona valék, ki a magyarok mellett harczolt.

— S a magyarok harczoltak az uralkodóház ellen, s ezzel nagy hibát követtek el. Én azonban nem vagyok rosszindulatu, rideg ember, bár talán kezdetben annak tüntem fel ön elött, adhatok tehát önnek egy tanácsot, ha életét meg akarja menteni; erre csupán egy mód van.

Woronyeczky erösen szeme közé nézett a hadbirónak.

— Vajjon nem akar-e törbe csalni, vajjon nem akar-e

megszöktetni látszólag azért, hogy aztán annál nagyobb bünösnek tünjek fel.

De a herczeg legnagyobb csodálkozására a hadbiró igy folytatá beszédét:

— S e mód, hogy tagadjon mindent s esküdjék meg, hogy mindent, a mit tett, kényszerből tette.

— Ezt tenni nem fogom soha, kiáltá Woronyeczky. Inkább meghalok, de ily áron nem akarom életemet megmenteni. A haláltól különben sem félek, én szivesen meghalok, csupán nöm, imádott nöm sorsa aggaszt.

— Hogy ön mit tesz, az teljesen öntöl függ, én, tekintve az ön fiatalságát és tapasztalatlanságát és ártatlan neje könyörgéseit, módot akartam nyujtani önnek, hogy életét megmentse, ön ezt nem fogadta el, mást én nem tehetek.

— Meg tagadjam multamat, kiáltá Woronyeczky. Oh, hogy kivánhatják ezt tölem?

— Mi semmit sem kivánunk öntöl, de ön ugy látszik, annál többet kiván tölünk.

A herczeg büszkén felemelé fejét s gunyosan mondá:

— Ezentul nem kivánok semmit. Azaz bocsánat, egyet még is kivánok. Tábornok ur! vezettessen vissza a börtönbe.

A tábornok ajkába harapott, de teljesité a herczeg kivánatát.

* * *

Aniella, midön megtudta, hogy férje a tábornok hadbirónál kihallgatást nyert, rögtön eléje sietett, hogy töle valamit megtudjon.

A hadbiró elég barátságosan fogadta, vele szemben már nem volt oly rideg, mint Woronyeczkyvèl.

— Tábornok ur! szólott a herczegné, oh mondja, remélhetek-e?

— Remélje a herczegné a legjobbat...

— Ugy-e nem itélik férjemet halálra? kérdé Aniella herczegné, kit kétségbeesésbe látszott kergetni az a gondolat, hogy férjét elveszitheti.

— Én nem itélek felette.

— De hát kik lesznek birái?

— Biráskodni felette többen fognak, én csupán a hadbiróság elnöke vagyok.

— S ha az itélet halálra szól?

— Én kegyelmet fogok esdeni, s mindent megteszek, hogy férjét megmenthessem. De más baj lesz.

— S mi az? kérdé Aniella elhalványulva.

— Férje makacs.

— Hogyan, makacs?

— Mondtam férjének, hogy mondja a biróság előtt, hogy a mit tett, nem önakaratából tette, hanem kényszerből, mert parancsolták.

— De mikor ez nem igaz?

— Az most nem határoz.

— De férjem oly büszke.

— Itt egy életről van szó! S én megakarom őt menteni, megakarom menteni az ön számára.

— S ez másként nem lehet?

— Nem! mondá a hadbiró.

— De hát miért?

— Mert ha férje kijelenti, hogy kényszerből cselekedett, élete biztos, mig ha a hadbiróság előtt magyar voltát erősen hangsulyozza, biztosan halálra itélik.

— De akkor ön kegyelmet kér, ugy-e?

— Én kegyelmet kérek, de . . .

— De?

— A kegyelem mindig bizonytalan dolog s épp azért én még egyszer megfogom kisérteni férjét rábeszélni, pedig ez rendkivül veszélyes reám nézve.

— S ha nem sikerül férjemet rábeszélni? Akkor — — kérdé izgatottan Aniella.

— Akkor önt fogom küldeni, hogy rábeszélje férjét.

— Oh tehát megláthatom én is Miczislávomat egyszer, kiáltá majdnem örömmel Aniella, ki férjét, mióta elfogták, nem látta, illetöleg nem beszélhetett vele.

Ezzel a kihallgatás végett ért s Aniella nehéz szivvel bár, de nem teljesen reményét vesztve távozott.

* * *

A tábornok-hadbiró alig, hogy a herczegné távozott, csengetett.

Az ört álló katona belépett.

— Parancsol tábornok ur?

— A foglyokat fogom megvizsgálni.

— Hivassam a szárnysegédet?

— Nem! egyedül fogok menni.

— Minden kiséret nélkül?

— Igen.

A hadbiró intett és a szolgálatot tevö katona távozott.

A hadbiró nemsokára követte a katonát és a foglyok megvizsgálására indult, kik külön czellákban voltak elhelyezve.

A hadbiró mindegyik fogolyhoz bement, kérdéseket intézett hozzájuk és a hideg álarcz daczára mindenkihez volt egy-egy biztató szava.

Az öreg hadbiró igen jószivü ember volt, de azért érintkezésében sokszor visszataszitó ridegséget tanusitott.

Végre Woronyeczkyhez érkezett.

Woronyeczky herczeg egy széken ült és egy franczia könyvböl olvasott, melyet kivételesen megengedtek neki, valamint a többi foglyok közül is többnek.

A herczeg, megpillantván a hadbirót, letette a könyvet, felállt és mélyen meghajtotta magát, de egyetlen egy szót sem szólt.

Arczán azonban meglátszott, hogy a hadbiró látogatása semmiesetre sem kedves neki.

A hadbiró érezte, hogy a herczeg neheztel reá, bár teljesen ok nélkül, mint ezt mi tudjuk.

De hát a herczeg nem láthatott mindenkinek a szivébe.

— Meg van elégedve az élelmezéssel? kérdé a herczeget.

— Nincs kifogásom ellene s ha volna, sem tenném.

— Nincs valami kivánni valója?

— Már kijelentettem egyszer önnek tábornok ur, hogy nincs semmi.

— Csupán azt akarom önnek mondani, hogy neje nálam volt.

— Azt rosszul tette.

— Rosszul?

— Igen.

— S miért?

— Nem akarom, hogy kegyelmet kérjen számomra, csak megmondhatnám legalább neki ezt.

— Én majd tudatni fogom vele.

— Ezzel lekötelezne tábornok ur, fogadja érte köszönetemet.

— Fiatal barátom, szólott erre a tábornok, engedje, hogy igy szólitsam, hiszen önnél, ki talán husz és egy néhány éves, én éppen négyszerte idősebb vagyok, mondja, miért akar ön erövel a vesztébe rohanni?

A hadbiró oly nyájasan, oly bizalomkeltön beszélt, hogy Woronyeczky meglepetve pillantott reá.

— Én nem tudom miért, de ön rokonszenves előttem, én megakarom önt menteni, ne utasitsa tehát vissza tanácsomat?

— Azt akarja ismételni tábornok ur, mit már egyszer említett?

— Azt s hallgasson reám s ön még többet használhat ez által hazájának, mintha vesztébe rohan. Ön oly fiatal, önnek még élni kell

Önre számit még a hazája, önt imádó epekedéssel várja hüséges nöje, Aniella herczegné.

Woronyeczky kezébe rejté arczát és hallgatott.

Ekkor kopogtatás hangzott az ajtón.

Mindketten felriadtak.

Az ört álló katona egy nyitott levelet adott a tábornok-hadbirónak.

— Ki hozta ezt? kérdé.

— Egy feketébe öltözött, sürün elfátyolozott nö adta át nekem e levelet, hogy a tábornok urnak kézbesitsem.

— Jól van! mondá a tábornok-hadbiró, mehetsz!

Aztán olvasni kezdé a levelet, mely igy hangzott:

„Méltóságos tábornok ur!

Ide mellékeltem egy levelemet férjemnek, kérem legyen kegyes és adja át neki. Azért küldöm nyitottan, hogy mindenki láthassa, hogy nincs titok benne. Az ég óvja önt és férjemet.

Woronyeczky Aniella herczegné."

A másik levél, mely ehhez volt csatolva, igy hangzott:

„Imádott férjem!

Kérlek hallgass meg engem, szegény, szerencsétlen, kétségbeesett nödet! Én nem élném tul, ha te elvesznél számomra! Hallgass tehát a tábornok-hadbiróra, ki őszinte jó indulattal viseltetik irántad. Tégy mindent ugy, a hogy ö tanácsolja. Ha még szeretsz, tudom, hogy hallgatni fogsz reám, kinek egyetlen gondolata csak te vagy. Oh mivé lennék is én néküled, óh egyetlen Miczislávom! Gondolj hazádra és szegény nödre, a te hü feleségedre!

Aniella herczegné."

A tábornok-hadbiró aztán Woronyeczkynek adta át a leveleket, hogy olvassa el.

Woronyeczky rögtön elolvasta.

A hadbiró aztán igy szólt a herczeghez:

— Nos, e levél után is makacskodni fog?

A herczeg hallgatott.

— Hiszen nem kivánom én, hogy ön megtagadja a magyarokat vagy elveit, csupán azt akarom mondani, hogy legyen kissé eszélyes. Ismétlem önnek, ha életben marad, többet használhat, mintha lefejezteti magát.

— Tábornok ur! nem beszélhetnék nömmel?

— Megfogom neki engedni, hogy önt felkeresse, és hogy önt rábeszélje. Most isten önnel!

Ezzel sarkon fordult és távozott.

* * *

Dénessy és Lydia szintén menekültek. Egyik czirkáló orosz csapat szintén elfogta öket, de ujra szabadon bocsátották, miután az orosz tiszt nem talált Dénessynél semmi más gyanusat, mint egy országgyülési tudósitást, mely még 1848-ban történt, midön a kormány lemondott, és István átvette a kormányt.

István nádor ezt következőkép tudatta az országháznak:

„Miután a miniszterium hivataláról lelköszönt, a főherczeg, — mint nádor, a törvények értelmében, addig is, mig a leendő miniszterelnököt ő felségének megerősités végett fölterjesztendi, — a kormány gyeplöit kezébe veszi, mit ezennel tudat a ház elnökével.“ Aláirva: „István nádor.“

A képviselök erre kijelentették, hogy István nádor miniszteri ellenjegyzés nélkül nem parancsolhat.

A beszédeket, mit ekkor tartottak, érdekesnek tartjuk utólag is közölni.

„Az elnöki előadásból értették, uraim, — mondá Kossuth, — miszerint ő herczegsége, a nádor egy iratot bocsátott ide, melyben tudatja, miként a miniszterium lemondását elfogadja, kijelentvén, hogy ennek következtében fölterjesztést tön a miniszterelnök iránt ő felségéhez, s mig ez megtörténik, a kormányzat gyeplőjét kezébe veszi.

Én — ki ő felsége által neveztettem ki ezen ország egyik miniszterévé, tagadom, hogy István főherczegnek joga legyen miniszteri ellenjegyzés nélkül parancsolni ezen országban. Ha ő ezt tenné, megszegné esküjét s a törvények iránti kötelességét.

Ha a miniszterek lemondtak is, Szemere Bertalan, — ki azon tárczát viszi, mely egyszersmind a közrend és bátorság fentartását is kezeli — kérelmünkre a conferentiában tett nyilatkozata szerint is kötelességének ismeré, — s köszönet neki ezen kötelességérzetért, — a miniszteri tollat kezében tartani mindaddig, mig nem lesz törvényes organum, kinek azt átadhassa; — és ezen iratot nem contrasignálta senki.“

Kossuth ezen szavak után megfogván székét, a miniszteri asztal mellé helyezé.

„Ime én — mondá folytatólag — ki lemondtam hivatalomról, e széket ide teszem, s ráülök, s azon erőnél és hatalomnál fogva, melyet nem egyéniségem gyöngesége, hanem melyet nekem a törvény nyujt, akarom látni azon embert, ki tagadni merje, hogy itt azon körben, melyet a törvény a pénzügyminiszterre ruházott, én parancsolok.“

És ezzel Kossuth elfoglalta ismét a miniszteri széket.

Tettét hosszas éljenzés kiséré.

„Én tehát, — ugymond — mint azon férfi, ki lemondottam a miniszterségről, de tárczámat addig, mig törvényes kormánya nem lesz e nemzetnek, melynek át-

adhassam, le nem teszem, tárczám köréből határozatra hivom fel a házat.

Mert törvény, hogy ő felsége bármit is, csak miniszterei által terjeszthet a törvényhozás elé; tehát a mit ő felsége minisztere elöterjeszt, azt maga a király terjeszti elő. Ha tehát ő felségének — mint maga mondja — elgyöngült egészségét használva a camarilla, ő felségét oda viszi, hogy a halogatás miatt a kormányzás gépezete fennakadjon s e nemzet ne védhesse magát a pártütök ellen, ezt a nemzet képviselöi nem türhetik.

Én tehát két inditványt vagyok bátor a háznak tenni. — E napokban egy rendeletet bocsátottam közre, mely rendelet által tudtul adom, hogy az ötforintos bankjegyek a törvényhozó test határozata nyomán kibocsáttatnak. Kérem a házat, hozzon határozatot, mely ezen rendeletemet helyesli, helybenhagyja s a törvényhozó test részéröl is megerösiti.“

A képviselők erre mindnyájan felálltak s a ház elnöke kimondta a végzést.

Kossuth folytatá beszédét. „Továbbá — ugymond — az ország védelmére nézve addig is, mig a katonaállitási törvény ő felsége által szentesittetnék, kérem a házat, hatalmazza fel a kormányt, hogy a megkivántató seregmennyiséget toborzás utján állithassa ki; továbbá kérem a házat, határozza el, hogy a kiállitandó sereg kirekesztőleg a honvédzászlóaljak szaporitására forditandó; határozza el, hogy az alakitandó zászlóaljak nemzeti lábon fognak felállittatni: határozza el, hogy a rendes katonaságból az uj zászlóaljakba átlépés mind a tiszteknek, mind a közvitézeknek megengedtetik.“

A gyülés ezen inditványt is magáévá tette.

Ezek után Szemere Bertalan belügyminiszter vette föl a tanácskozás fonalát, okát adván röviden, miért nem mondott le ő is a miniszterségröl. „Ime — ugymond — mióta miniszterium nincs, vagy legalább azt hiszik, hogy

nincs, már látszik, hogy nincs alkotmányos tanácsadó, mert a nádor irata törvénytelen.

Mi egyébiránt a miniszterium-változást illeti, ő azt hiszi, hogy miként király halálakor mondani szokták: „a király meghalt, éljen a király," itt sem lehet másként. Nem lehet, kivált ily rendkivüli időben, midön az országban tizenöt kir. biztos müködik, midön az ország egy harmadrésze partütésben van, hol a nemzetiségek egymás ellen uszittatnak. Mi lenne a hitelből, ha a kormány ily rögtön visszalépne ?

Ő nem mondott le, mert a barlangbeli állat jut eszébe, mely látta ugyan a befelé vezető nyomokat, de kifelé nem látott egyet sem. Az ő meggyőződése tehát az, hogy azon ferfiak, kik elvállalták, hogy a miniszteri padokra ülnek, mindaddig kötelesek folytatni müködésöket, mig más kormány nem lesz."

Batthyány Lajos ezen utóbbi megjegyzésre jónak látta indokolni a tényt, s egyuttal kimutatta a követendő törvényes irányt.

„Tisztelt ház! Felteszem — ugymond — hogy bizony senki sem fogja azt hinni, miszerint mi, kik a miniszteriumból kiléptünk, meg kivántunk volna szökni a veszély perczeiben s az országot kormány nélkül hagyni.

De uraim, épen azért, mert erős meggyőződésem szerint most, épen jelenleg, minden nap, söt minden óra oly elhatározó és oly döntő, hogy valósággal összekötött cselekvést igényel, melyet csak egy egyéniség, vagy legalább oly testület, mely egy forrásból keletkezik és egyforma meggyőződéssel van lelkesitve, vihet végbe.

Tehát kötelességemnek tartottam kilépni és szükségesnek tartom, hogy olyanok maradjanak meg helyükön s foglalják el a helyet, kik e tekintetben egymás közt tökélyesen tisztában vannak, összhangzásban tudnak és akarnak cselekedni.

A mult napokban, nem lehet tagadni, hogy több iz-

ben nem volt méltatlanság, ha a miniszterium némi hibával s energia hiányával vádoltatott némelyek által. De honnan keletkezett ez?

Nem onnan, mintha minden egyes tagja a miniszteriumnak magában erélyes ember nem volna és jó hazafi, hanem mert két eltérő vélemény lévén egybekapcsolva, egymást fölemésztette, és igy a positivus erő kifejtése lehetetlenné vált.

Most tehát szükségesnek látom, hogy egy irányban menjen a dolog, azon irányban, melyben a dolgoknak menniök kell.

A háznak nyilvánult már közbizalma, s hogy az czélra fog vezetni, hiszem és reménylem is; hanem, hogy mi, kik azon irányban kezet fogni s azt elősegiteni meggyőződéseinknél fogva nem vagyunk képesek, kik olyan kérdéseknél, melyek mindennap előadhatják magukat, eltérő véleményben vagyunk, az erélyes föllépést gátolnók voksainkkal, nehézségeinkkel és azt tartom, ez nagy baj volna. Vannak eszközök, melyekhez talán a napokban szükség lesz nyulni a közbátorság és rend fentartására, lehet eset, midön az egyik felekezet a miniszteriumban épen azt hiszi talán e tekintetben üdvösnek, mit a másik veszélyesnek tart.

Mikor majd az ellenség be fog rohanni, lehet, hogy az egyik egyik seregben fog bizni, másik pedig a másikban, s lehet, hogy ha a miniszteriumnak minden tagja ugyanazon seregben bizik, jobban fogják szeretni a sereget a fővárosban megtartani, mintsem az ellenség elébe küldeni.

Olyan esetek is adhatják elő magukat, hogy nincs idő a vitatkozásra, hanem gyorsan és határozottan cselekedni.

Tehát én is azt mondom, hogy egy nem felelös helytartói kormányzás és interregnum nem lehet, minden percz-

ben felelös ember kell; hanem elégségesnek tartom, ha csak egy emberre bizatik a felelösség.

A közbizalom már nyilatkozott; bizunk meg Kossuth Lajosban. (Éljen!)

Kossuth Lajos fogja tehát vinni az ügyet, a loyalitás meg lesz mentve, s a dolgok bizonyos elhatározott irányban fognak menni; mert a veszély perczeiben minden irány jobb mint az iránytalanság."

Erre Kossuth éljenektől kisértetve a szószékre lépett és kijelenté: „Ha érdemekkel — ugymond — e hon irányában nem dicsekedhetem is, de azt hiszem, megütve mellemet megvárhatom mindenkitöl, hogy becsületes embernek tartson. Ki ismer, az tudja; ki pedig nem ismer, ha csak rágalmazni nem akar, nem foghatja rám, hegy bennem dicsvágy vagy hivatalvadászat léteznék. Én, ha csak személyes boldogságom érzetétöl kérnék tanácsot, istentöl nem kérnék magamnak egyebet, mint nyugalmat e viszontagságos élet után, mely rám nézve nem volt egyéb, mint folytonos kin és szenvedés. Hanem mint szabad, becsületes ember mégis azt mondom: amely pontra engem a veszély perczében a haza parancsolni fog, én azon meg fogok állani."

* * *

Klapka éppen e tájban adta át Komáromot a már elmondott feltételek mellett Haynaunak. Az utolsó szózata a következö volt: „Bajtársak!

Keblem elszorul, a midön utoljára szólok hozzátok, a kikhez engem oly sok öröm és bánat, annyi drága honfivérem vásárolt dicsöség és a legszentebb kötelesség közös érzelme eltéphetetlen láncokkal kötöz.

Nem régen léptünk erre a szép, de küzdelmes pályára. A legnemesebb önfeláldozással küzdöttünk kitüzött czélunk eléréseért. Megtettük, a mit emberi erö meg-

tenni képes és pirulás nélkül állhatunk meg Isten és a világ itélőszéke előtt.

De a sors könyvében máskép volt megirva! — És igy lelépünk arról a pályáról, a melyre a közjó iránti érzület egykor oly szép reményvirágokat hintett volt és a melyen ugyan elvérezhetünk még, de a haza ügyének nem tehetünk többé szolgálatot!

Lelépünk, mert ugy kivánja a haza, melynek a jövőben is szüksége van a hü fiakra; — lelépünk, mert még szent kötelezettségeink vannak azon haza iránt, a melynek a jövőre vonatkozólag egyetlen vigasztalását a mi törhetlen ragaszkodásunkban találja.

Maradjatok azért továbbra is a haza oszlopai és támaszai. A rátok bizott föladatot az utolsó pillanatig férfiasan és következetesen végrehajtottátok. Meghajoltatok, mert meg kellett hajolnotok! — Az események vasvesszeje alatt hajoltatok meg — ez a körülmény és a megmentett becsület mindnyájatokat megnyugvással tölthet el!

Fogadjátok azért férfias és elszánt küzdelmeitekért a hazának legforróbb köszönetét, fogadjátok egyszersmind az én legszivesebb, legbensőbb bucsumat is.

Isten veletek!!

Klapka György
tábornok."

Komárom, 1849.

Mi más volt ez a szózat az elsőhöz képest. Akkor még reménykedve a következőkép szólott a harczfiakhoz:

„Bajtársaim!

A hadsereg vezényletét, melyre hőn szeretett hazám bizalma felhivott, Mészáros hadügyminiszter urtól — kinek érdemdus szolgálatait a kormány tulajdon székhelyén igényli — e mai napon átvévén, azt a hadsereg tudomására juttatom.

Fő feladatom leend azon csorbát, melyet e hadsereg minden eddigi ütközeteiben szenvedett s mely a

magyar nevet, s öseink világszerte elismert vitézségét oly gyalázatosan megfertőztetle, minden módon kiköszörülni.

Számolok e komolyan kitüzött czélnál minden osztályparancsnokok erélyes és buzgó közremunkálására, a fő- és altiszteknek, a legénység kiidomitása, lelkesitése s ügyünk szentségéveli megismertetése körül tanusitandó fáradhatatlan szorgalmára s végre az összes legénység haza- és szabadságszeretetére.

Elárult hazánk tölünk várja megmentését a zsarnokság jármából. Büszkéknek kell lennünk, hogy minket jelölt ki jövendő boldogsága és felvirágzása eszközeiül. Forró köszönete és jutalma fog tehát bennünket kisérni, ha bizalmának megfelelünk, átka nyilait szórja ellenben reánk, ha bennünk csalódik.

Az ő szent édekében lelkiismeretes elismeréssel fogom követni mindenkinek legcsekélyebb érdemeit is, de egyszersmind kérlelhetlen szigorral mindazokat sujtani, kik engedetlenség, szolgálatbani hanyagság, gyáva megfutamodás vagy tán épen az ellenséggel cimborálkodás büneibe esnének.

Fel tehát bajtársaim! gondoljátok meg, hogy a föld, melyen egy parányi ellenség elöl csufosan megszöktetek, ugyan az, melyen századok előtt Rákóczy, Bocskay — a szabadságkivivás első hösei — diadalmasan harczoltak. S ha egészen még el nem fajultatok dicső elödeitektöl: éledjen fel e nevek hallatára bennetek a szent tüz, mely a zsarnokság zsoldosait — kik elárult hazánkban betörvén, bennünket nemzetiségünktöl megfosztani s idegen bilincsbe verni törekszenek, megemészsze. Álljatok bosszut háromszoros meggyaláztatástokért és mutassátok meg az első alkalommal a hazának, mint az ellennek, hogy győzni nemcsak akartok, de tudtok is.

Kelt a tokaji föhadiszállásból, jan. 15. 1849.

Klapka György.“

De már mindennek vége volt.

Komáromról levették a magyar zászlót — az utolsót, mely még az országban lengett — s ezzel a szabadságharcznak vége volt.

* * *

Woronyeczky a hadbiró eltávozása után megint egyedül maradt.

Sokáig járt fel s alá a szük börtönczellában, várva sorsának javulását.

— Mit tegyen? gondolkodék.

Ekkor hirtelen kopogtatás hangzott fel az ajtón.

Woronyeczky felriadt álmodozásaiból.

De nem az jött, kit várt.

A börtönör lépett be s ebédet hozott a herczegnek.

— Parancsol még valamit herczegséged? kérdé a szolga.

— Nem! válaszolá a herczeg.

— Bort se hozzak?

— Azt hozzon.

A börtönör eltávozott s ujra rázárta a herczegre az ajtót.

Kis idő mulva ujra visszatért.

— Hozzon szivart! parancsolá a herczeg.

— Bocsánat, de azt nem szabad.

— Ki tiltotta meg?

— A tábornok-hadbiró ur!

Woronyeczky egy perczig gondolkozott.

Aztán igy szólt:

— Menjen el a tábornok urhoz s mondja, hogy én kéretem, engedje meg a szivarozást.

— Nekem nem szabad a tábornokhoz mennem.

— Hát kinek?

— A főfoglyárnak.

— Hát küldje azt oda.

— Meg fogom kisérleni.

— Hát csak siessen.

A börtönör eltávozott, körülbelül egy negyed óra telt, midön visszatért.

Woronyeczky nem kérdezte a belépőt, hogy mily eredménynyel járt el, mert a börtönör kezében tálcza csillogott, melyen szivarok diszlettek

A börtönör letette a szivaros tálczát és távozott.

Woronyeczky pedig rágyujtott s komor gondolatait akarta elüzni.

Vajjon fog-e sikerülni neki?

Hiszen már neki el volt határozva a vég, a szörnyü vég.

S ezt Woronyeczky tudta.

Szórakozni igyekezett tehát, de nem tudott.

10. fejezet.

Aniella látogatása.

A nap komoran telt el. Másnap reggel, midön a herczeg felébredt, a börtönör bejött hozzá s azt mondá, hogy máma látogatása leend.

— A hadbirók és börtönörök ugy-e? viszonzá a herczeg gunyosan.

— Oh nem!

— Hát ki?

— Egy nő.

— Miféle nő?

— Az ön neje.

— Az én nőm, imádott Aniellám, oh lehetséges volna ez?

— Igen.

— De ki engedte meg?

— A tábornok ur, ki önt rendkivül szereti.

— Mikor jön nöm?

— Tiz órakor.

— S most hány óra van?

— Nyolcz.

— Akkor még két óra hosszat kell várnom, oh istenem, ugy tünik fel nekem az az idő, mintha egy ezredév volna. Oh Aniellám, tehát ujra megláthatlak?

A börtönör távozni készült.

— Nem parancsol valamit herczegséged?

— Nem!

— Épen semmit?

— Semmit.

A börtönör meghajtá magát és távozott.

Woronyeczkynek fel se tünt, hogy a börtönör ma a szokottnál barátságosabb volt iránta s herczegségednek szólitotta.

Bizonyára ez mind az öreg tábornok-hadbiró — kit Rindwallnak hivtak — parancsára történt.

Woronyeczky e kellemes hir hallatára izgatottan járt-kelt.

Alig tudta bevárni az időt, mig hön szeretett neje megérkezik.

Többször megkopogtatta szobája ajtaját.

A börtönör oda lépett.

— Parancsoljon herczegséged!

— Hány óra?

— Kilencz.

— Jól jár az órája?

— Jól.

— Azt gondoltam, hogy már tiz óra!

— Csak egy órája, hogy itt állok. Tiz órakor felváltanak.

— Itt váltják föl?

— Itt az ajtó előtt.

— Köszönöm.

Ismét el telt egy félóra. A herczeg megint türelmetlen lett s ujra kopogott az ajtón.

— Még mindig nem váltják fel magát, mondá a börtönőrnek, ki a szobája ajtaján levő kis rácson benézett.

— Nemsokára felváltanak.

— Még nincs tiz óra?

— Csak fél van.

— Jól van!

Woronyeczky ujra elkezdett várni.

Végre valahára lépteket hallott.

Azt hitte, hogy felesége jön. De csalatkozott. Csak az őrséget jöttek felváltani.

— No most tiz óra van! mindjárt itt kell lenni Aniellának.

Csakugyan ebben nem tévedett.

Alig, hogy az őrt felváltották, léptek hallatszottak.

Neje és a tábornok-hadbiró Rindwall közeledtek.

— Herczegné! hangzott kivül a hadbiró szava. *Egy* órát maradhat férjénél, de többet nem engedhetek.

— Oh köszönöm ezt is, de ugy-e ezentul mindennap megláthatom?

— Mig ügye eldöl, minden két napban egy órára megláthatja.

— Oh engedje, hogy mindennap láthassam!

— Azt nem tehetem.

— Miért?

— Mert, hogy két naponkint megengedem a látogatást, már ezáltal is a törvények ellenére cselekszem.

— Hát oly szigoruak az önök törvényei?

— Fájdalom.

— De ugy-e tovább maradhatok férjemnél, mint egy óra hosszat?

— Ez a leghosszabb idö. Többet nem engedhetek;

ha tölem függne egyedül, férje rég szabad lábon volna, de fájdalom, én csak azt tehetem, mit törvényeink előirnak.

— Oh köszönöm önnek, ön valóban nemes lelkü ember.

— Még csak azt jegyzem meg herczegné, hogy mialatt férjénél van, teljesen zavartalanul lesz. Az örnek szigoruan megtiltottam, hogy önöket háborgassa, vagy hogy a kis rács ablakon, mely az ajtón van, benézzen.

Ezzel a hadbiró — nem várva be Aniella hálálkodását és köszönetét — meghajtotta magát és távozott.

A börtönör pedig kinyitotta az ajtót és Aniella herczegné belépett.

A börtönör az ajtót kivülről reá zárta.

* * *

Azt az örömet, mit a két lény érzett, midön egymást ujra meglátták, nincs toll, mely leirni képes volna.

Sirtak és nevettek örömükben. Olyanok lettek, mint a gyermekek.

Pedig haj! már a sir szélén állott az egyik és a másik? Tudja isten, mi lesz a másikkal!

— Oh imádott Miczislávom.

— Oh egyetlen Aniellám.

Félóra telt bele, mig annyira erőt tudtak magukon venni, hogy legalább beszélni tudtak sorsuk felöl.

— Én remélek, mondá Aniella.

Woronyeczky nem akarta csüggeszteni nejét a sivár jövő feltárásával, azért ő is igy felelt:

— Én is remélek!

Pedig már nem remélt semmit. Woronyeczky nem bizott a jövöben.

— Lehetnek egyes jó akaróim, gondolá magában, kik talán megmentenének, de tudom, hogy ezeknek a befolyásuk nem elég arra nézve.

De azért gondolatait nem közlé nejével, kit forrón

szeretett s kit, arra a gondolatra, hogy el kell hagynia, szive összeszorult.

— Tagadj el mindent, mondá Aniella herczegné férjének, igy legalább megmentheted életedet.

— Oh nöm, azt nem tehetem!

— Oh tedd meg értem!

— Én Woronyeczky herczeg hazudjak, hogy megmentsem életemet?

— Oh Istenem!

— Én gyáva legyek? hiszen ez meggyalázása lenne ösi nevemnek, pedig öseim közt egyetlen egy gyáva sem volt.

— Oh hiszen gondold meg, hogy egy ellenség birái előtt állsz.

— Mindegy.

— Az ellenség a saját szempontjából itél mindig.

— Az nem baj.

— Miért?

— Mert az ellenség jól tudja, hogy mit tettem, s ha multamat tagadni fogom, jól fogja tudni, hogy ezt csak azért teszem, hogy életemet menthessem.

— S baj ez?

— Borzasztó! Mert az ellenségnek az a véleménye lesz rólam, hogy én egy gyáva, hitvány ember vagyok.

— Te tulsötéten látod a dolgokat.

— Fájdalom nagyon is világosan, imádott nöm.

— De az ellenség utoljára sem tudja, hogy mi mindent tettél.

— Elég, ha tudja azt, hogy a magyar seregben szolgáltam lengyel létemre, s a magyar seregben örnagyi rangig vittem.

— Mondd legalább azt, hogy kényszerből tetted azt, a mit tettél.

— Aniella, nem haragszom rád, mert a fájdalom sugallja szavaidat, különben nem kivánnál ilyet férjed-

töl soha. Hiszen te egy hös lelkü vagy, bátor és merész, ki szembeszáll a veszélyekkel, s most annyira remegsz.

— Másokért félek, magamért nem remegnék soha. Ha nem volnál te, én remegés nélkül lépnék még a vérpadra is.

— Ne beszélj igy Aniella, neked élni kell, te szép vagy és fiatal, ha egykor már nem leszek, azért légy boldog és csupán egyre kérlek.

— S mi az?

— Hogy ne feledj el egészen, hogy örizd meg hiven emlékemet és tégy néha egy-egy rózsát siromra.

Aniella herczegné zokogott.

— Oh hát azt hiszed, hogy én téged valaha felejteni tudnálak?

— Felejts el.

— Soha. Én nélküled egy perczig sem fogok tudni élni, én nélküled olyan leszek, mint a villámsujtott fa ága, mely egyre hervad, mig végre elenyészik.

— Oh Aniella, borzasztó ez a mi sorsunk. Oh mivel érdemeltük vajjon ezt meg?

— Ki tudja nem vagyunk-e boldogabbak, ha mindketten meghalunk.

— Ne félj, te nem fogsz meghalni, és — és — mondá Woronyeczky vigasztalva, talán én sem fogok meghalni.

— Oh legalább vágd ki magad ügyesen, felelj a kérdésre ugy, hogy bünösséged ellenségeid szempontjából ne legyen bebizonyitható. Oh legalább azt igérd meg nekem, hogy ravasz leszel, ravasz, milyen ellenséged volt, az orosz, ki téged elfogott.

Woronyeczky egy perczig gondolkozott.

— Jól van, azt megigérem, hogy ravasz leszek, diplomatikusan fogok felelni, pedig egyenes, öszinte lelkembe eddig soha sem tért a ravaszság.

— Én mindent megfogok kisérleni.

— Oh Aniella igérd nekem azt, hogy senkihez se

Kossuth imája a magyar határon. K. 88.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

mész könyörögni, légy büszkébb annál. Te Erdössy lány vagy s jegyezd meg, hogy az Erdössyek soha sem koldultak kegyelmet.

— Magukért! szólt közbe Aniella, de másokért igen.

— De ne feledd, hogy ez a másik igen közel áll hozzád, ez a másik a te férjed!

Ekkor a börtönör lépett be.

— Egy óra elmult, mondá, herczegné, méltóztassék elbucsuzni férjétöl.

Woronyeczky mégegyszer átölelte Aniellát, ki megtörten távozott.

* * *

Mielött elbeszélésünkben tovább mennénk, vessünk egy pillantást Erdélyre, hogy kedves olvasóink megtudják, hogy milyen véget ért a forradalom Erdélyben.

Az alábbi részleteket egy jeles magyar iró után közöljük, az ö szavai szerint adván a következö rövid részletet:

„Bem, használva a császári seregek visszavonulását — az ojtozi szoroson át Moldvába tör, hogy annak lakosait az orosz elnyomók ellen fegyveres szövetségre és csatlakozásra szólitsa fel.

Az ösz tábornokot föleg azon meggyözödés vitte e lépésre, mert kételkedett, hogy serege az annyifelöl való megtámadásnak sokáig ellen tudjon állani.

Hitte, hogy Moldva fölkel. A csángó magyarokra különösen számitott.

Különben Bem, kinek hadjáratait átalában némi kalandosság jellemzi, ugy látszik régóta tervezgetett már egy moldvai hadjárat felöl s szándékainak Kossuthot is megnyeré, ki a dologban képzelmének még szabadabb tért engedett.

Kossuth julius tizenhatodikáról a többek közt azt irá Bemnek: „Polexes és Bolliák, oláhországi emigrans urak

ajánlatot tettek oláh legiót alakitani. Elfogadtam az elvet. ...Ajánlom öket. A dolog igen fontos. A következmény felszámithatlan volna. Ha a dolog menetelre kerül, kérem ez urakat pár nappal azelőtt tanácskozásra hivni fel, hogy előre intézkedhessenek; mert óhajtandó, hogy ottan barátoknak tekintsenek. Igen szükségesnek vélem, megmondani a proclamatióban: „Mint a törökök és oláhok barátai jövünk, felszabaditani öket az orosz nyomás alól".

A törökök — ugymond Kossuth — kétes politikát követnek.

Kossuth tehát a porta jó akaratának kinyerhetése végett Beöthy Ödönt már előzőleg kinevezte konstantinápolyi követnek.

Azonban az oláhországi kormány megtagadta az utlevelet Beöthynek és segédeinek: Teleki Sándor és Bethlen Olivérnek.

A kormány tehát Andrássy Gyula grófot más utakon küldé Konstantinápolyba.

Bem ezenközben maga is igyekezett érintkezésbe jönni Omerrel, kit evégből julius másodikán tanácskozásra kért fel.

Hanem minthogy levelére sokáig késett a válasz, innen azt következtette, hogy Omert az oroszok már lekenyerezték.

Bem tehát felszólitá Kossuthot, hogy hasonló módon kisértse meg a basát ügyünknek megnyerni.

Azonban pár nappal ezután Lüders tökéletesen elállotta az Oláhországba vezető utakat, s Ihászt elekrgette onnan védelmi állásából, mire Ihász honvédeit a törökök rögtön lefegyverzék, mig az osztrákok és orosz csapatok szabadon barangolhattak Oláhországban.

Bemnek eszerint nem maradt más hátra, mint Moldvában kisérteni szerencsét.

Kezdetben meglehetős sikerrel dolgozott, ugy, hogy

néhány csatát szuronyszegezve megnyervén, az ojtozi szorosan át egész Onestig vonult.

A lakosokhoz intézett kiáltványában értesité őket, hogy seregével azért lép országukba, hogy felszabaditsa őket az „orosz járom“ alól s biztatta őket, hogy „a magas porta sem fog késni segélyével“.

A moldvai székelyek meglepetésükben bámulták honvédeinket s az ezüst pénzt, melylyel fizettek, de az egész megjelenés oly tüneményes volt, hogy sem ők, sem a különben türhetetlen oláhok nem határozhatták el magukat a cselekvésre.

A lakosok azonban még jóformán el sem olvashatták a kiáltványt, midőn Bem az oláhokat kénytelen volt ott hagyni a faképnél.

Mig ugyanis Bem seregének egy részével künn járt, Erdélyben mindinkább szomorubb alakot öltöttek a dolgok.

Bem tehát kiábrándulva, ugyancsak az ojtozi szoroson át visszatért Erdélybe, hol csapás csapásra következett. Julius huszonnyolczadikán már Maros-Vásárhelyen volt.

Erdély sorsát eldöntő nevezetesebb ütközetek egyike Segesvárnál volt julius harminczegyedikén.

Midőn ugyanis Bem hirül vette, hogy Lüders egy tekintélyes sereggel Segesvár felé vonul, elindult eléje s az ellenséges felek előcsapatai julius harminczegyedikén dél tájban már szembenállottak a segesvár-kereszturi uton.

Lüders hadteste keletre és északra állott Segesvártól, azon két uton, melyek Maros-Vásárhelyre s Udvarhelyre visznek.

Az udvarhelyi uton Fehéregyháza és Ördögfalva között az oroszok balszárnya ellen Bem azonnal kifejté erejét.

A harcz azután csakhamar kifejlett.

A magyar seregeket Bem, az orosz-osztrák tábort pedig Lüders személyesen vezették.

Bem kétszer nagyobb sereg ellenében állott, mindamellett oly ügyesen tudta vinni a dolgot, hogy a győzelem már-már részére hajolt.

A harcz folyamában, melyet erös ágyutüzzel nyitott meg, több izben rohamra vezette zászlóaljait.

A balszárny derekasan viselte magát.

Lüders, Bem haderejének kicsiny voltából itélve, a támadási helyen mindössze is csak tüntetést gyanitott.

Azt hitte, a fösereg még Maros-Vásárhelyről csak ezután érkezik meg, és sietett, hogy utját állja annak.

Ezalatt Fehéregyházát a mieink elfoglalják s mig e falura támaszkodva a jobbszárnyon erösen ágyuznak, az alatt Bem a balszárnynyal tétet ismételt támadásokat a völgyben.

De azalatt visszaérkezik Lüders. Uj ütegeket s fris csapatokat vegyit a harczba s Fehéregyházából a mieinket kiveri.

Alkonyatig tartja magát maroknyi seregünk.

A csata sorsát a segitségül érkezett dzsidások forditák meg.

Midön ugyanis Lüders jobbszárnyunk ellen, négy dzsidás századdal s kozákokkal rohamot intézett, huszáraink jól kiállották ugyan az első lökést, de egy ismételt erös rohamra huszáraink hátat forditanak s futásukban magukkal ragadván a gyalogságot is, az egész tábor futásban keres menekülést, miközben az üldözésre kelt kozákok és dzsidások iszonyu öldöklést visznek végbe.

A kozákok egész Ördögfalváig üzték seregünket.

Ezen csatában tünt el nyom nélkül Petöfi Sándor örnagy, Bem segéde, a geniális költö, a csaták dalnoka.

Az öreg Bem apót is csak lélekébersége mentette meg.

Midön lovát kilötték alóla, szekerébe vetette magát, de futás közben ez is felborult vele s csak ugy menekülhetett meg a kozákoktól, hogy lefeküdt az árokba, s ar-

czát köpönyegével elfödve, hogy meg ne ismerjék, holtnak szinlelte magát.

Csata végeztével azonban, estennen négy huszár fölkereste s föltalálván, elvitték magukkal.

A magyar seregek e csatában 1300 holtat és sebesültet, 100 fogolyt s hét ágyut vesztettek.

Azonfelül a magyar had összes podgyásza s még Bem kocsija is az oroszok zsákmánya lön.

Az oroszok összesen 245 embert vesztettek.

Bem ezután Maros-Vásárhelyre vonult vissza.

Czélja volt innen, Kemény Farkas hadával egyesülve, Szeben visszavételére indulni, miért is Stein hadát szintén Szeben alá rendelte.

Furcsa tünemény volt valóban ez a Bem!

Valahányszor a szerencse s haderök viszonya kedvezötlen volt rá nézve, mindig kellö idöben el tudott vonulni a tökéletes megveretés elöl, sőt olykor egyik vagy másik szárny-irányban intézi hátrálását, hogy a győztes felet rövid idö alatt ismét fenyegesse.

Váratlanul s bátran jelenik meg mindig.

Bem tehát, számitva Kemény Farkasra és Stein hadára, Szeben ellen indult.

Hanem mielött Stein Szeben alá érkezett volna, Szász-Sebesnél az oroszoktól, Hasfort vezérlete alatt, kemény csapást szenvedett.

Stein ugyanis, mióta Szeben az oroszok kezére jutott, ezek szemmeltartása végett Szász-Sebesre egy zászlóaljat rendelt.

Mikor meg Bemtöl a föntebbi rendeletet kapta, egész hadával, mely mintegy négyezer fegyveresböl állott, Szász-Sebesre vonult.

Hasfort augusztus elsején a magyar hadat itt megtámadta.

A csata vészes kimenetelü lett.

Veszteségünk mintegy kétszáz halott, ezeregyszáz-

nyolczvanöt fogoly, köztök százkilenczven sebesült, két ágyu s különféle löszerek.

Bem, egyesülvén Kemény Farkas seregével, augusztus ötödikén Szeben alatt állott, s Hasford orosz tábornok szebeni őrségét Nagy-Csürnél megtámadja.

A harczot a mieink erős ágyutüze nyitja meg, mit ismételt rohamok követnek az ellenség jobb és balszárnyára.

Hasford, két órai viadal után, félvén a bekerittetéstől, hátravonul s a város falai mögül védi magát.

Estére azonban innen is kiveretik.

Az oroszok vesztesége hetvennyolcz halott s kétszázötvenegy sebesült.

A szászok eljenzéssel fogadták a városba bevonuló honvédeinket s amerre mentek, virágokat szórtak eléjök.

De Bem nem sokáig mulathatott a város falai közt.

Másnap ugyanis Lüders, hirét vevén Szeben elestének, sebes rohammal közelgett Szeben felé.

Bem, amint ezt meghallotta, sietett Lüders elé.

Nagy-Csürnél találkoztak.

A küzdelem a kozákok támadásával s ezt követő erős ágyutüzzel kezdödött, melynek szüntével az orosz balszárny Nagy-Csürt elfoglalja.

Bem, kinek ágyuit az ellenség tüzérsége elhallgattatta, hasztalan kisértette meg visszafoglalni a falut.

Végre az uhlánok balszárnyukat elnyomják s megkergetik, azután pedig a födözet nélkül maradt középre rohannak, mire seregeinket állásából teljesen kiszoritják.

Bem, Szebenen keresztül üzetve, Kis-Toronyra huzódik, azon szándékkal, hogy ott majd egyesül Stein hadával.

A hátrálást, szokása szerint most is személyesen födözte Bem ágyuival s megint kevésbe mult, hogy el nem fogatott.

Veszteségünk ismét tetemes volt: hatszáz halott, öt-

száz sebesült, ezerharmincznégy fogoly, tizenöt ágyu, három zászló s tömérdek fegyver; az oroszoké csak tizenhat halott és negyvennyolcz sebesült.

A szászok most meg virág helyett golyózáporral köszöntötték s lövöldözték ablakaikból futó honvédeinket.

Bem a szebeni veszteség után is csakhamar összeszedvén magát, Szász-Sebesnél ismét kemény csatát vivott, melyben mindkét résznek tetemes vesztesége volt.

Bem azonban itt egyesitvén megroncsolt seregét Stein hadával, — Kossuth meghivására a Bánátba sietett — Temesvár alá.

A vezérletet Erdélyben Stein vette át helyette.

És ezzel Erdélyben is eldölt a forradalom koczkája.

* * *

Woronyeczky herczeget azután, hogy neje meglátogatta, csak még egyszer kereshette fel Aniella, mert a következő napon, midőn egy ujabb látogatásnak kellett volna történnie neje részéről, ez már neki nem engedtetett meg, miután Woronyeczkyt az nap vezették elő — miután a vizsgálat befejeztetett — az itéletre.

---

11. fejezet.

Az itélet.

Az Ujépület egyik második emeleti helyiségében történt az itélet-hozatal.

A termet elfoglalták a hadbirók, s a tábornok-hadbiró mint elnök.

Az asztal zöld posztóval volt bevonva, s rajta egy halálfej, egy feszület s két gyertya volt látható.

Az asztalon ezenkivül iratok hevertek és iratok mellett egy vessző volt látható.

Woronyeczky herczeg belépett a terembe, utána tisztes távolban két ör maradt állva.

A tábornok hadbiró megkezdé a vallatást.

— Mi az ön neve?

— Herczeg Woronyeczky Miczisláv.

— Életkora?

— Huszonkét éves vagyok.

— Származása?

— Lengyel vagyok.

— Vallása?

— Római katholikus.

— Foglalkozása?

— Nagybirtokos vagyok Lengyelországban, a magyar seregben pedig örnagy voltam.

— Nös?

— Igen.

— Mi nejének családi neve?

— Erdössy Aniella.

— Nemes?

— Igen, régi magyar nemesi család.

— Vannak gyermekei?

— Nincsenek.

— Rokonai?

— Csak távoliak.

— Fivérei?

— Nincsenek.

— Növérei?

— Egy növérem van, Lydia.

— Férjes?

— Igen.

— Férjének neve?

— Dénessy százados.

— A magyaroknál?

— Igen.

Az egyik hadbiró erre közbeszólt:

— Hol van jelenleg növére és sógora Dénessy?

— Azt nem tudom.

— Figyelmeztetem, mondá a hadbiró, hogy az igazat mondja, tagadásával csak sulyosbitja bünét.

Woronyeczky e szavakra büszkén emelé fel fejét.

A tábornok-hadbiró észrevette e kihivó tekintetet, rögtön közbeszólt:

— Arról van szó, mondá, ha tudja, hogy hol van növére és sógora, azt semmi esetre se titkolja el.

— Öszintén mondom, hogy nem tudom.

— Kész erre megesküdni?

— Kész vagyok! mondá a herczeg.

— Esküdjék tehát!

Woronyeczky esküre emelte kezét és tiszta csengő hangon mondá:

— Esküszöm az élő Istenre, hogy nem tudom növérem és Dénessy tartózkodási helyét.

— Jól van! mondá a tábornok, midőn Woronyeczky elmondta az esküt.

— De azt tudni fogja, hogy hol voltak utoljára? kérdé az előbbi hadbiró.

— Ön azt emlitette nekem, szólt közbe a tábornok, hogy legutoljára Nagyváradon voltak.

— Igen, Nagyváradon, rebegé Woronyeczky zavarral, pedig hát jól tudta, hogy Nagyváradon nem voltak.

De növére jóvoltáért megengedte magának, hogy valótlanságot mondjon.

— Azt hiszem, szólt erre a tábornok a két hadbiróhoz, hogy most áttérhetünk magának, a herczeg bünösségének megállapitására.

— A mint elnök ur parancsolja, szólt a két hadbiró, kik közül az egyik örnagyi, a másik kapitányi rangot viselt.

— Mióta van ön Magyarországon?

— 1848-ban jöttem Magyarországba.

— Egyedül?

— Nem, nővéremmel.

— Mi szándéka volt önnek Magyarországon? szólt az örnagy-hadbiró. Mi czélból hagyta el Lengyelországot?

— Czélom nem volt más, mint az utazás.

— Tehát tisztán az utazási kedv vonzotta magyar földre, semmi egyéb?

— Semmi, ha csak az nem, hogy egyik régi barátomat akartam meglátogatni.

— Kik voltak magyarhoni barátai?

— Dénessy százados és Málnássy Béla.

— Tehát mind forradalmárok, szólt az örnagy.

A tábornok közbeszólt:

— Ön azt mondá, hogy 1848-ban jött Pestre.

— Igen.

— Mikor történt ez? azt értem, hogy mely hónapban?

— Ha jól emlékszem, február végén, vagy legkésőbb márczius elején.

— Kérem örnagy ur bejegyezni a jegyzőkönyvbe, hogy a herczeg februárban, illetve márczius elején jött Pestre s ekkor még nem volt forradalom, tehát az illető egyének sem lehettek forradalmárok.

Az örnagy jegyzé, mint az elnök mondá.

— Mikor lépett ön a magyar seregbe? kérdé a tábornok.

— Mikor a harcz a szerbek ellen megkezdődött.

— Tehát a szerbek ellen harczolt?

— Leginkább.

— Kinek a hadtestében szolgált?

— Damjanich tábornok hadtestében.

— Vett részt az osztrákok elleni csatában is?

— Kettőben.

— Mikor?

— Szolnoknál és Budavár bevételénél.

— Több csatában nem, kérdé az örnagy-hadbiró.

— Nem, felelé Woronyeczky.

— Ez fontos körülmény, jegyzé meg a hadbiró-tábornok, a herczeg csupán két csatában vett részt, melyben az osztrákok ellen harczolt.

— Érkeztek felvilágositások, kiáltványok osztrák részről a csapatokhoz? kérdé az örnagy-hadbiró a herczeget.

— Nem, felelé Woronyeczky.

— Soha?

— Ahhoz a csapathoz, melynél én szolgáltam, soha.

— Másokhoz érkezett? kérdé a tábornok.

— Azt nem tudom!

— Ismerte ön az ügyek valódi állását?

— Igen!

— Tehát ön tudta, hogy a magyarok nem helyesen tettek, midön fegyvert fogtak?

— Én helyesnek gondoltam.

— Ah, tehát ön helyesli a magyarok eljárását, mondá az örnagy.

— A magyaroknál szolgáltam!

A tábornok-hadbiró ujra felvevé a szót.

— Ön azt emlité, hogy kiáltványok a csapathoz nem érkeztek.

— Ugy van!

— S ön azt állitja továbbá, hogy ismerte a dolgok állapotját.

— Teljesen ugy van, mint tábornok ur mondja.

— Akkor ön téved, Vagy érkeztek kiáltványok a csapathoz és ekkor ön tudta a dolgok valódi menetét, vagy nem és ekkor ön nem volt tájékozva semmiről.

— Értesitéseinket a magyar kormánytól vettük.

— Ennélfogva ön csak magyar világitásban látta a dolgokat. Nem ugy van? kérdé a hadbiró-tábornok.

— Lehet! felelé a herczeg.

— Meggyőződésből harczolt ön, vagy kényszerből? kérdé az őrnagy-hadbiró a herczeget.

— Kényszert nem alkalmazott senki, még Görgey sem.

— Tehát ön tudva és akarva harczolt a magyarok mellett?

— Ügyeiket jogosnak véltem, mondá a herczeg, ki lehetőleg tartani igyekezett magát a hadbiró utasitásaihoz.

— Birt ön teljes tudomással, hogy osztrák részről mily szinben látták a dolgokat?

— Azt hiszem, hogy elég jól voltam tájékozva.

— Elég, felelé a tábornok, a kihallgatásnak vége van!

Woronyeczky erre két katona kiséretében távozott.

* * *

Mielőtt tovább mennénk, emlékezzünk meg kissé Haynauról, hogyan müködött a forradalomban. A következő rövid részletet előbbi forrásunk nyomán közöljük t. olvasóinkkal:

„Azt mondják: a töredékesség — halál. Ez a mondat sajnosan bizonyult be eldarabolt hadtesteinknél.

Görgey alföldi küldetésének, miként emlitők, az volt a czélja, hogy egyesitse a szétzilált hadtesteket; hanem mielőtt ez megtörtént volna — közbelépett Haynau is.

Midön Haynau meggyőződött arról, hogy Görgey nem tér vissza Komárom alá, — támadó harczainak teréül szintén az Alföldet választá, — mert hitte, hogy a kocz-kának itt kell eldülnie.

Már julius tizenkilenczedikén Buda-Pesten tartotta főhadi szállását.

A szeszélyes, kegyetlenségéről hirhedt fővezér az ostromállapotot azonnal kihirdette.

Azonfelül egy fenyegető nyilatkozatot is tett közzé.

Midön az osztrák csapatok kevés idövel ezelött elhagyták a fövárost, lehetetlennek tartották, hogy „ismét hütlenül és ellenségesen“ lépjenek fel ellenökben annak lakosai, de ebbeli hitükben „keserüen csalódtak“.

„Ti, — igy szól egyebek közt Haynau — nagyobb részt németek, nyelv és erkölcs dolgában, részt vettetek azon törekvésben, hogy egy istentelen szájhös kiséretében egy magyar köztársaság ábrándszerü épületén dolgozzatok.

A nemes Hentzi és vitéz bajtársai vére részben a ti fejetekre száll.... Üldöztétek a jó érzelmüeket magatok közt... Én saját elpusztittatástokkal és városotokéval boszszut állhatnék rajtatok, de császárom és uram nagylelküségét követem!

Fogadjátok azonban egy régi hadfi intö szavát, ki megmutatta, hogy váltja be adott szavát.

Halálfia lesz rang- és nemkülömbség nélkül, a legrövidebb idö alatt, a büntény szinhelyén mindaz, aki szóval, tettel, vagy forradalmi jelvények viseletével a lázadók ügyét gyámolitani merészli, aki osztrák vagy orosz katonát szóval, vagy tettel megsért, s aki magánál fegyvert rejteget.“

Egy másik kibocsátvány szerint pedig a fövezér a pesti és budai zsidóközségekre, melyek „többszöri, valóban gyalázatos és törvényellenes magaviseletöknek általában, különösen pedig a lázadók ügyének többszöri fölkarolásával és gyámolitásával“ nyilvános bizonyitékát adták, nyomasztó kemény sarczot vetett.

Azután meg közzé tette, hogy a lakházak, a netalán elrejtett fegyverekért, sorra motoztatnak s üres lakásokban levö fegyverekért „a halálbüntetés a felügyelöt vagy házmestert éri; utczákon tiz embernek együtt állani nem szabad; ellenkezö esetben egyszerü felszólitás után az örök tüzet adnak; a nemzetöri ruha, háromszinü jelvények, vagy vörös pántlika viselöi „kérdés nélkül.... rögtönbiróság elé állittatnak és agyonlövetnek“.

Haynau julius huszonnegyedikén hagyta el serege egyik fővezérével a fővárost, mit egy kegyetlen hangu fenyegető szózatban adott tudtára a lakosságnak, melynek, ha a rendet megtörné s hárahagyott katonáit megsértené, világosan megigéré, hogy városukat „Brescia sorsára“ fogja juttatni.

Haynau tovább folytatta utját — Szeged felé.

Utközben azt a kegyetlenséget követte el, hogy Csongrádot felgyujtatta.

A dolog ugy történt, hogy Bruselle örnagy alatt két század osztrák lovas megszállotta julius huszonhetedikén a várost s a hatóságtól élelmi szereket zsarolt.

Azután visszatértek Félegyházára, hol ekkor Haynau tartotta főhadiszállását.

Ugyanezen napról a Szentesen időző Kossuth egy fölhivást intéz a csongrádiakhoz, hogy „mossák le becsületökről azon gyalázatot, melyet magukra vettek, midőn a cs. lovasokat beszállásolni engedték, holott kicsinyes ellenséges csapatokat agyon kell verni — ez a legjobb szabadulás“.

Bruselle értesülvén e levélről, visszatér a városba s durva kihágások közben, melyeket tisztei az utczai védtelen nép iránt tanusitottak, előköveteli a levelet.

Egyszer csak az előőrsök ágyui megszólalnak.

Az ágyuszó hallatára a katonák összefutnak és sietve szaladnak ki a városból. A toronyban a harangok félreveretnek; a botokkal fegyverzett lakosság erre utána iramlik a császáriaknak, kik a város néhány előkelő polgárát magukkal hurczolták, őket megtámadják, s néhányat közülök agyon vernek.

Hanem bezzeg meg is lakoltak ezért.

Haynau julius harminczadikán Thun dandárát küldé megfenyitésökre. A katonák a lakházakat kirabolták s tüzet vetettek a házakra, minek következében, a szélcsendben, tömérdek ház lett a lángok martaléka.

Ugy látszik mind a rablás, mind a felgyujtás parancsszerüleg történt.

A katonatisztek nagyobb része a nagy piaczon levő Gyovai-féle házban voltak összeseregelve; ezek parancsolatjára egy akó pálinka a pinczéből felhozatván, a konyhába a kémény alá helyeztetett s egy üstben meggyujtatott. Ezt a tisztek körülállván, papirt és kártyát dobáltak bele; zsebóráikat folytonosan nézték, midön az égő anyag alkonyatkor teljes lángban volt, egy vödör vizet parancsoltak behozni, melyet egyszerre az égő szeszbe öntvén, a láng a kéményen kitört s mintegy tizenöt ölnyi magasságra hatolt fel.

Ugy látszik, ez volt a jeladás a gyujtásra, mert azon perczben, midön a lángok láthatók voltak, a piáczon összesereglett katonaság kezdett a városból kivonulni s a bentmaradottak, leginkább lovasok, kis csapatokra oszolva, a város különféle utczáin szétoszlottak s a házakra tüzet dobáltak.

Haynau bosszut lihegő kebellel tartott Szeged felé — a kormány székhelyére.

Csakhogy a kormány, miként láttuk, Aradra menekült elöle; s a magyar seregek készültek, hogyha jön, hát méltólag fogadhassák.

Haynau közeledésekor hadaink következő állást foglaltak:

A kilenczedik és tizedik hadtestek, Dessewffy és a leköszönt Wysoczky helyét elfoglaló Gál ezredes alatt, a Szeged körül készült sánczokban létezett.

Perczel merész ember volt, használható népfölkelést megzabolázni, de daczára fényes, eredménydus csatáinak, heves természete által sokat elrontott.

Ö volt az, aki megjövendölte, hogy Görgey áruló lesz; és lelkében élt a hit, hogy „a hazát egyedül ő képes megmenteni".

Azért rá is üzent a miniszteriumra, hogy ö levén a

legidősb tábornok, Görgeyt a nálánál két nappal fiatalabbat, maga mellett meg nem türi; Damjanichot meg mi több, egyszer már agyonlövéssel is fenyegette, mivel az elég merész volt az ő fivérét bezáratni; Kossuthot szemrehányásokkal tetézte s a kormány iránti engedetlenség megtagadásával fenyegetőzött.

Persze, hogy Perczel ilyenek után nem maradhatott hivatalában.

Perczel julius harminczadikán Szegeden kelt napiparancs következtében letette a vezéri botot.

Lelkének csak az esett nehezen, hogy seregétől épen a harcz perczeiben kellett megválnia.

Az emlitett két hadtesthez járult még Guyon tábornok hadteste, — továbbá Zambelly ezredes osztálya; az és Asbóth tábornok alatti tartaléksereg.

Eszerint a szegedi sánczokban mintegy harmincznyolczezer ember, köztük négyezer huszár volt.

Lenkey tábornok Hód-Mezö-Vásárhelynél, Knezics Tokajnál állottak.

Kmethy pedig parancsot kapott, hogy a Bánságban fölfelé vonulván, siessen a fősereghez, annak balszárnyát képezendö.

Haynau ugy számitott, hogy a magyarok, ha valahol, a szegedi sánczoknál bizonyára elfogadják a csatát, annál is inkább, mert Szeged az eröditett helyekhez tartozott.

Dembinszky azonban a sáncztábort közelebbről szemügyre vevén, kétely támadt benne, valjon a terjedelmes vonal védelme vezethet-e csak a legcsekélyebb eredményhez is?

Azért tehát augusztus első- és másodika közti éjjel elhagyja a szegedi tábort s a szöregi töltésre vonult vissza.

A hidakat maga után lebontatta; s Uj-szegednél csak egy dandárt hagyott hátvédül.

A magyarok további hadi terve a közelgö napokra az volt, hogy ha Dembinszky, akár Haynau homloktá-

madása, akár egyéb körülményeknél fogva rábiratnék, hogy kénytelen lenne szöregi állását oda hagyni, Aradra vonul, egyesülendö ott Görgeyvel, ki Tokajból szintén oda vonult.

Egyesült erövel azután nekiesnek az osztrákok, mit sem gondolván tovább az oroszokkal, kik, részint alkudozások, részint Aradvár által föl lesznek tartóztatva.

Az osztrákok haladék nélkül délnek, a Bánáton keresztül Oláhországba lettek volna kiszoritandók.

Ha ez sikerül, az egyesült magyar föseregnek Tiszán Dunán át Komáromba kell vala mennie s Ausztriára törve, töle a békét kicsikarni.

Ha pedig nem sikerülne az osztrákokat Oláhországba nyomni, mig az oroszok oda érkeznének, akkor a magyar fösereg Erdélyt szándékozik megtámadni, azután a szorosokat elállani, Erdélyt, a természetes nagy erödöt védelmezni, a zömmel Moldva-Oláh-országba nyomulni, s Magyarország mellett a törököt is háborura birni.

Csakhogy ez a terv megmaradt a képzelem meddö játékának.

Augusztus másodika reggelén a császári sereg elövédje már bevonult az üresen hagyott Szegedre s követte nem sokára a föhaderö is.

Eddig forrásunk. A többit röviden elmondhatjuk. Haynau mindenhol győzött, diadalmaskodott.

E sok diadal és győzelem kifolyása volt végre a — világosi fegyverletétel is. De most vegyük fel ujra elbeszélésünk fonalát.

* * *

Körülbelül egy félóra mulva a kihallgatás után, Woronyeczky herczeget ujra hivatták.

Woronyeczky herczeg a két katona kiséretében a nagy teremben megjelent.

Woronyeczky az asztalra pillantott.

A vesszö ott volt, de ketté törve.

Woronyeczky már tudta, hogy hányadán van.

A kettétört vessző az ő halálos ítéletét jelentette.

A hadbirók felálltak és az elnök olvasni kezdé az ítéletet, mely következőkép hangzott:

„Woronyeczky Micziszláv herczeg huszonkét éves, nös, római katholikus vallásu, magyar hadseregbeli örnagy, a magyar forradalomban való részvételéért halálra itéltetik.“

— Megértette az ítéletet? kérdé az elnök.

— Meg! felelé Woronyoczky herczeg és egyetlen arcizma sem rándult meg.

„Az ítélet holnapután délután ötórakor hajtatik végre,“ folytatá az ítélet olvasását a hadbiró.

Woronyeczky néma maradt.

— Elé fogom terjeszteni a táborszernagy ur ő nagyméltóságához kegyelemért, mondá a hadbiró.

— Köszönöm! felelé Woronyeczky.

Az ítéletnek ezzel vége volt, és Woronyeczkyt ujra visszavezették czellájába.

---

12. fejezet

Woronyeczky halála.

Mielőtt elbeszélésünket folytatnók, meg kell röviden emlékeznünk a regényünkben szereplő többi személyek sorsáról is.

* * *

Málnássy Béla és lovag Hettenau Olivér, kik, mint tudjuk, Galicziából haza érkezve Dévay László bárónál találtak menhelyre.

Itt maradtak körül-belül két napig.

Ez alatt sikerült nekik mindenféle álruhát szerezniök,

magukat elegendő élelmi szerrel, pénzzel ellátniok, és számtalan veszély és kaland közepette a határra jutniok.

Éppen akkor érkeztek a határra, midőn Kossuth Lajos és társai, kik közt voltak Bem tábornok, Dembinszky, Szemere Bertalan és többek, a magyar szent koronát elásták és a török határt átlépték.

Mielőtt azonban török földre tették volna lábukat, valamennyien letérdeltek és buzgó imát rebegtek.

Maga Kossuth könnyezve rebege imát.

Imádkozott szerencsétlen hazájáért.

Oh fel fog-e virulni valamikor?

Ki tudja? A jövő isten kezében van.

Dénessy és Lydia herczegnö egy nappal később érkeztek a határra, midön már Kossuth a török földön volt.

Dénessy és neje egy feszület elé borultak, mely a határt jelzé, és buzgó imát rebegtek szerencsés menekülésükért.

Dénessy és neje keblét ép azok az érzelmek járták át, mint egy nappal elöbb Kossuth és társaiét.

Ök is hazájuk sorsáért aggódtak.

* * *

Kossuth Lajos és társai átlépvén a határt, Abdul pasa fogadta öket. A pasa a legudvariasabban bánt a menekülökkel, mélyen meghajtá magát, de a menekülöknek át kellett nyujtaniok kardjukat.

— Szállásuk iránt intézkedni fogok, mondá a pasa.

— Köszönjük, felelék a menekülök.

Utközben a pasa a következöt kérdé Kossuthtól:

— Ki kezdte voltakép a harczot?

— Mi magyarok nem.

— Tehát?

— Az ellenség.

— És soha sem próbáltak önök békés uton kiegyezni az ellenséggel?

— Dehogy nem.

— Mikor?

— Például mindjárt a harcz kezdetén a pahrendorfi táborban. Ekkor küldtem egy hosszabb iratot az ellenség vezérének, Windischgrätznek. Ha megengedi, elolvasom önnek, hogy meggyőződhessék, hogy mi nem kerestük a harczot, mondá Kossuth.

„A népek története nem mutathatja fel a hitszegés, árulás és rosszlelküség hasonló példáját, minő az ármányok azon szövevénye, melylyel egy csalárd udvari camarilla a magyar birodalomnak nemcsak törvényesen alkotmányos jogait, hanem állami létét is megsemmisiteni törekszik.

Magyarország mindig szabad, önálló királyság volt, nem kebelezve be semmi más államba, nem vetve alá semmi más országnak.

Ezen feltét alatt adta át Magyarország királyi koronáját az uralkodó háznak. És tizennégy királyaink a habsburgi házból fogadták esküvel, a magyar birodalom önállásának és alkotmányos jogainak fentartását.

Magyarország ezen szabadsága, ezen önállása nem uj nyereménye a márcziusi napoknak s nem ajándoka V-dik Ferdinánd királynak, hanem oly alapfeltétel, melyen a habsburgi háznak magyar királysága alapszik.

És mégis egy bünteljes udvari camarilla, szemtelenül játékot üzve a kir. esküvel és a fejedelem beteges állapotával, a magyar birodalom állami létének megsemmisitésére, csendes és királyához mindig hü hazánkban lázadást gerjesztett, és szegény honunkat példátlanul iszonyatos harcz szinhelyévé tevé.

Minden jelenségek daczára sem akarta Magyarország hónapokon keresztül elhinni, hogy azon árulás és embertelenül barbár cselszövények szálai magának a fejedelemnek legközvetlenebb közelében fonassanak; mert a magyar

nép férfias, őszinte gondolkozása képtelen volt csak gyanitani is ily büntettnek lehetőségét.

És maga a fejedelem a szerb lázadást felségsértésnek és báró Jellasichot, ki gőgös tulbizakodottságában a törvények ellen emelte fel bünös fegyverét, a törvények utján honáruló lázadónak nyilvánitotta.

De midőn látták, mikép az őszinte magyar nemzet, királyának igéreteiben tulságosan bizva, az önvédelemre elkészülve nincsen, a lázadó Jellasich hazánkat kegyetlen háboruval lepte el.

És alig tevé ezt, álürügyök alatt az osztrák miniszterium által pénz- és fegyverrel láttatván el, midőn a lázadó a fejedelem hü szolgájának jelentetett ki. Az osztrák seregek, melyek — a magyar ezredek a császári trón védelmére az országon kivül használtatván — Magyarországban és tartományaiban a közcsend fentartására és a törvényes kormány szolgálatára voltak széthelyezve, ezen osztrák seregek magyarok által fizetve és élelmezve, felsőbb ösztönzésre, legnagyobbrészt segédkezet nyujtottak a zendülőnek, és vétkesen fegyvert emeltek azon ország ellen, melynek védelmére esküvel és becsületökkel köteleztettek. Magyar- és Erdélyország szláv és oláh lakosai közt lázadást, zendülést támasztottak. Osztrák tisztek, még tábornokok is, szerb rabló csordákat és felläzitott oláh tömegeket vezénylenek.

Az Isten büntető keze által utólért Latour gróf, a volt osztrák hadügyminiszter, megparancsolta a magyar várparancsnokoknak, esküjöket hütlenül megszegni, megparancsolta a Magyarország minden mellék-tartományaiban létező hadi kormányzóknak, hogy Magyarországba törjenek be, és a lázadó Jellasichot honáruló vállalatában elősegéljék. És hogy azon gyalázatosságok megkoronáztassanak, a barbárok előtt is szent közerkölcsi érzelem iránt annyira megfeledkeznek, hogy nem iszonyodtak Magyarország ezredévi állami létét, és a habsburgi ház-

ból származott tizennégy királyai által esküvel is megerősitett alkotmányát egy szentségtelen tollvonással eltörleni, és a haza belsejében dulongó pártütőt, Jellasichot, az oly czudarul elárult ország korlátlan urává, és az oly nemeslelküleg hü magyarok felett katonai zsarnokká kinevezni akarni, és ezen minden emberi érzelmet fellázitó erőszakoskodásra a beteg fejedelem aláirását is kicsalni.

De ennyi büntett végre kimerité az Isten türelmét és igazságosságát.

A magyar nemzetet, mivel nemesszivüleg a hitben és hüségben bizakodva, készületlen állt, gyöngének, és az oroszlánt halottnak hitték, mely azonban erejének érzetében csak alvék. Jellasich tapasztalta a magyar fegyverek erejét. A magyarnak történeti hősisége ezen hallatlan árulás elleni jogos harczban fényesen igazolta magát.

A lázadónak hadteste a hös magyar harczosok kicsiny csapatai, söt rögtönözve összevont, gyakorlatlan, alig fölfegyverzett népfelkelési seregek által is mindenütt megveretett, tizezer körül elfogatott és lefegyvereztetett, s maga a szájhös pártütö Jellasich, egyetlen csata után egész föseregével annyira jutott, hogy magát a megérdemlett végképi megsemmisüléstöl csak a fegyverszünetnek, melyért ö maga esengett, alávaló megszegése által mentheté meg; mig végre kegyetlenséggel bélyegzett folytonos futásaiban, a mieink által üldöztetve, osztrák földre menekült.

Ha a magyar sereg a futó ellenséget szünet és késedelem nélkül tul a Lajthán követi, huszonnégy óra alatt elérte volna öt Isten bosszuló igazsága.

Mi azonban, habár irántunk a példátlan erőszakosságok egész lánczolatában, az emberi és isteni jog minden tekintetét megsértették, tisztelettel viseltettünk egy szomszéd bárátságos nemzet birtoka iránt, és hös seregünk bosszuló karjait megállitottuk, azon biztos várakozásban, mikép az ausztriai császárnak, ki egyszersmind Magyarország alkot-

mányos királya is, osztrák hadi ereje a benyomuló zendülönek seregét lefegyverzendi, s igy az általunk semmi által elő nem idézett polgárháboru ujabb visszatértét elháritandja.

Mi jogositva valánk ezt várni a szentesitett népjog elvei folytán, jogositva valánk ezt várni magának a tévutra vezetett fejedelemnek önérdekében is, kinek el kell iszonyodnia azon nyomortól, melyet a gonosz camarilla, szemtelenül visszaélve nevével, hü népeire árasztott, ha majd egyszer az Isten annyi erőt adand neki, hogy a dolgok valódi állását saját szemeivel láthassa, és szabadon megitélhesse.

Mi csalatkozánk jogszerü várakozásunkban.

A helyett, hogy a vakmerön betört pártütő, a Magyarország alkotmányos koronája ellen hitszegő áruló lefegyvereztetett és ártalmatlanná tétetett volna, gróf Auersperg, az osztrák tábornok, egyesült a lázadóval, öt védelme alá vette, és a zendülönek igy megnagyobbitott erejével fenyegető állást foglalt el Bécs előtt, azon nagylelkü nemzet fővárosa előtt, melylyel minket magyarokat az uralkodó egysége és a törvényes szabadság elvesztésének közös veszélye hü szövetségesekül kapcsol össze.

És hogy a leghallatlanabb méltatlanságok teljességéből semmi se hiányozzék, herczegséged magát nálunk ő felsége seregeinek föparancsnokául hirdeti ki, melyek közé ön Jellasicnnak felségsértő csapatait is felvette. Ezáltal önmagát báró Jellasich lázadása részesének és Magyarország törvényei s alkotmányos trónja iránti ellenségének jelenti ki, és annyira megy, miszerint a magyar sereg tiszteit, kik esküvel köteleztetnek az alkotmány iránti hüségre, hadi törvényekkeli fenyegetéssel akarja csábitani a haza ellenségének táborábai átmenetelre.

Tudva kell lenni herczegséged előtt, hogy a magyar sereg felett ő felsége érvényesen csak a hadügyminiszter ellenjegyzése mellett rendelkezhetik, és hogy minden más

utoni rendelkezés a kir. esküvel szentesitett törvény által már elöre érvénytelennek nyilatkoztattatik. Herczegséged kinevezése pedig Wessenberg által van ellenjegyezve, ki nem is magyar, annál kevésbé magyar miniszter; annálfogva ön semmi esetben sincs jogositva magának a magyar sereg felett bármi hatalmat is tulajdonitani; ugy, hogy hasonló merény hazánk ellenében nyilván kifejezett ellenségeskedést foglal magában, mire Magyarország semmi okot nem adott.

Ez ellenségeskedés még az által is nagyobbittatik, hogy herczegséged a futó pártütőnek seregeit saját vezérlete alá vette fel, és igy magát a Magyarország alkotmányos trónja, állami létezése és törvényei ellen intézett lázadás vezérévé tevé.

Azt kivánja tehát a közbéke, melyet Magyarország nem zavart meg, és a dynastiának érdeke, hogy mi, ámbár a legvégső önvédelemre erőszakosan kényszeritve, herczegségedet az Isten örök igazsága, a népjog és emberiség nevében felhivjuk: hogy jogsértő szándokával hagyjon fel, a pártütő Jellasich osztrák földre futva nyomult seregét fegyvereztesse le, s azon esküvel, „hogy Magyarország ellen többé nem fog harczolni“, tegye ártalmatlanná, és huszonnégy óra alatt biztositást adjon nekünk, hogy Magyarország ellen semmi ellenségeskedést sem akar megkisérteni.

A fenyegető haditörvényt illetőleg, ez a jogtalanság annyi erőszaktételei után oly borzasztó szó, melynek valódiságában az emberiség és polgárisodás iránti hitünkben nem hiszünk.

Gondolja meg herczegséged, mikép az isten és világtörténet megvesztegethetlen itélőszéke előtt az emberiség átkát vonná magára az, ki a XIX-ik században a polgárisodott Európa előtt a barbárságnak hason példáját idézné elő.

Kénytelenek vagyunk kinyilatkoztatni azt is, hogy mi

A pasa mélyen meghajtá magát a menekülők előtt.

K. 89.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

azon esetben mélyen elszomoritott szivvel nem mulaszthatandjuk el azt hasonlóan viszonzani. Gondolja meg ön, hogy Isten, az igazság védője tizezer foglyot, s közöttük több tábornok- és törzstisztet adott kezeinkbe.

Fontolja meg tehát ön jól váratlan szavait, mert mind azon vér, mely folyni fog, az örök Isten birószéke előtt ön fejére fog szállani.

Elmondottuk ezzel, mit a becsület és kötelesség mondani késztetett; hátra van még felhivni önt arra is, hogy a béke, a birodalom és a trón iránti kötelesség érdekében, melynek fenállását szentségtelen kézzel az udvari camarilla annyira megingatta, szüntesse meg Bécs ostromlását; s ezen nemeskeblü városnak Magyarországgali szabad közlekedését, melynek erőszakos felfüggesztése annyira ártalmas a viszonlagos kereskedési érdekre, állittassa vissza, hogy igy ne legyen kényszeritve a birodalomnak fővárosa az önvédelem végső eszközeire, melyek a trón fentartására, mi saját föladatunkhoz is tartozik, szükségkép elöre láthatlan veszélyezést, és a birodalomra végetlen szerencsétlenséget idéznének elö.

Mi ezen parlamentair által, kit herczegségedhez küldve, ezzel a népjog védelme alá helyezünk, határozott választ kérünk, melytöl fog függeni, hogy kénytelen-e Magyarország kegyelmességedet ellenségének tekinteni.

Vezérelje önt az elhatározás ezen nagyszerü perczében az igazságos Isten.

Pahrendorfban, a magyarországi hadsereg főtáborszállásán, október huszonötödikén 1848. Kossuth Lajos, a honvédi bizottmány elnöke. Pázmándy Dénes, országgyülési elnök. Csányi László, országbiztos.“

— S miféle eredménye lön e felhivásnak? kérdé Abdul basa.

— Semmi! felelé Kossuth.

— A harcz tehát...

— Folyt tovább mostanig.

— Ön pártolta a bécsieket, söt Bécs felszabaditására is indult seregével. Mondja miért?

— Éreztem — felelé Kossuth — ennek szükségét elöször azért, mert ugy látszott, ha Bécs elesik, akkor az ellenséges had, mely a szabadság elnyomására alakittatott össze, kétségtelenül minden erejét Magyarország ellen forditandja, mit megelözni szükséges vala. Másodszor ugy vélekedtem: ha Bécs elesik anélkül, hogy Magyarország, mely az október hatodikai események következtében Bécs iránt némi hálával is tartozik, annak megmentésére csak kisérletet is tett volna: Bécs elestével az ellenség nemcsak maga, hanem Magyarország iránt ellenséges indulatra kényszeritett Bécs népességéből szaporodó erövel szálland Magyarország ellen. És harmadszor, mert van a nemzet becsületében egy morális erö, melyet fenn kell tartani minden áron kivéve, ha talán csak a végelveszés árán tarthatnék fenn. A mely nemzet ezen kincset nem örizte meg, annak alig lehet jövendöje.

A pasa álmélkodva nézett reá.

— Mily elörelátó, éleselméjü férfiu, gondolá magában.

Eközben egyik kisebb török, helyesebben szerb jellegü városba értek, hol a pasa megkezdé az elszállásolási munkálatokat.

* * *

Régen szem elöl tévesztettük ismerösünket, Megyváry Gábort és Lörincz barátot.

Megyváry Gábor és Lörincz barát a legutóbbi sikertelen kisérletek után felbontották az ördögi szerzödést, mit Debreczen városában kötöttek annak idején és szétváltak.

Ment ki-ki a maga utjára.

Midön a forradalomnak vége volt, Megyváry Gábor ur azzal akart érdemeket szerezni az osztrákoknak, hogy az álruhában menekülöket, ha sikerült véletlenül ráakadni, menten elárulta az osztrákoknak.

Egyszer azonban megjárta.

Egy elökelö urat, ki menekült, az osztrákok kezébe juttatott.

Ezt látta négy menekülö honvéd, ki elhatározta, hogy megbosszulja magát Megyváryn.

Megyváry egész gyanutlanul haladt az országuton, midön a négy honvéd megtámadta:

— Halj meg áruló! kiálták és Megyváry összeesett kardjaik csapása alatt.

A négy honvéd, látván, hogy vele végeztek, gyorsan futásnak indultak.

Megyváry Gábort pedig ott hagyták, azt sem nézve meg jól, vajjon csakugyan meghalt-e vagy nem.

Oh mert Megyváry Gábor szivós életü volt, azt olvasóink tudják!

Hogy mi történt vele, azt késöbb elbeszéljük, most csupán röviden emlékeztünk meg sorsáról.

* * *

Dragon grófnénak, ki Málnássy Margittal Galicziába ment volt, mint tudjuk sikerült ott az osztrák körökkel elhitetni, hogy ö teljesen szakitott a magyarokkal, és ezért, mikor a szabadságharcznak vége volt, bátran visszament palotájába Bécsbe.

Ide követte Du Claude báró is, ki nem félt az osztrákoktól, mert csak jelentéktelen szerepet vitt a magyaroknál.

A nemes báró még mindig hiven szerette a szép Dragon Ottilia grófnét, ki szintén mély vonzalommal viseltetett a

báró iránt, kivel annyira összefüzte a sors, de utjában állt házasságuknak — Tréger Leó.

Mióta a szabadságharcznak vége volt, a szép grófné Tréger Leóról mit sem hallott.

Tréger Leó, ki, mint emlékezni fogunk, szintén a magyar seregbe lépett, századosi rangig vitte fel, s a csatákban többször kitüntette magát.

Igy Budavár ostrománál oly hösiesen harczolt, hogy Kossuth a harmadik osztályu nagy vitézségi érem kereszttel tüntette ki.

Világos óta azonban semmi hir sem hallatszott a nemes ifjuról.

Vajjon mi történt vele?

Egyik következő fejezetben megtudjuk sorsát.

Hasonló sorsa, mint Dragon grófnénak, volt Verőnek. Tudniillik annyiban, mennyiben egyiköknek sem kellett félni a veszélytől.

Mindkettő azonban, mondanunk sem kellett, hogy igaz magyar maradt, és szerepüket arra használták fel, hogy a menekülö Kossuth Lajost ellátták utasitásokkal.

Verö Aladár boldog volt imádott neje, Halmay Alice oldalán. Csak kedélyére hatott nyomasztólag a haza sorsa, kétségbeesését már-már alig birta eltitkolni, pedig helyzetében érzelmeit titkolni kellett.

Dornheim herczeg rendkivül szerette Veröt, ki egész az alezredességig vitte fel.

Dornheim összeköttetései folytán még bárói czimet is eszközölt neki, s igy lön a régi magyar nemesből báró.

Mihelyt a harcznak vége volt, Verö Aladár kilépett a hadseregből.

Ez sehogyse tetszett Dornheimnek, de azért megnyugodott, miután Verö Aladár kijelentette, hogy erre egészségi állapota kényszeriti, mely még most sem állott teljesen helyre.

— Azok az átkozott jéghegyek! mondá a felesége, a szép Alice.

— Igen, a jéghegyeket ugy látszik nehezen fogom kiheverni, mondá Verő szomoruan.

Pedig hát Verő egészséges volt.

A teste nem fájt, csak a lelke.

A szive vérzett hazájáért.

Dornheim herczegnek is feltünt Verő Aladár komor kedélyhangulata.

— De hát mi bajod van néked? kérdé aggódva.

— Semmi! felelé Verő Aladár.

— Hisz látom, hogy beteg vagy!

— A sok izgatottság, a fáradság, a jéghegyek.

— Neked délre, Olaszországba kell menned!

— Igen, oda fogok menni, mondá Verő, ott meggyógyulok.

Az öreg orvos, a Dornheim család herczegi orvosa, megvizsgálta a beteget, de bajt nem talált.

De azért kitalálta Verő baját.

— Ön beteg a magyarokért.

Verő Aladár felriadt.

— Nos, ezért ne aggódjék báró ur! hiszen én is magyar vagyok, én is szeretem a magyarokat.

S aztán elérzékenyedve tette utána.

— Szegény magyar hazám!

Azért azonban voltak boldog perczei is, különösen mikor nejével volt együtt s neje ölelő karjai közt feledte bánatát.

Oh sokszor, mikor legboldogabbnak érzé magát, midön elfogta a gyönyör, akkor hirtelen eszébe jutott hazája s az igazi hazafi egyszerre elkomorult és szótalan lett.

— Oh miért is vállalkoztam e kettös' szerepre, oh miért is nem maradtam én a magyaroknál? Oh mennyire szeretnék Kossuthnál lenni!

Mintha neje is eltalálta volna aggodalmait s gyakran mondá:

— Oh mi szép és boldog lesz egykor még Magyarország. Be fog teljesülni a nagy Széchenyi jóslata, hogy Magyarország nem volt, hanem lesz!

* * *

Lazáreröl és Auerbonról egy külön fejezetben fogunk hosszabban megemlékezni, most nézzünk Debreczenbe, hadd tudjuk meg, hogy mi történt Stramirovicscsal és Harusicscsal, kik, mint tudjuk, foglyok voltak.

Stramirovics szökési kisérlete után s miután nyilvánvaló lett, hogy Harusics megakarta szöktetni, Stramirovics a szerb vezér átadatott a polgári biróságnak.

A polgári biróság elég hosszasan tárgyalta ügyét, számbavett minden körülményt, mely Stramirovics javára szólott, de a vén gonosztevö felett nem gyakorolhatott kegyelmet.

Stramirovics, a hajdani hatalmas szerb vezér halálra itéltetett.

Stramirovics megkisérlé ugyan, hogy megszökjék, de miután látta, hogy ez sehogy sem sikerül, kegyelemért folyamodott.

Kegyelmi kérvényét elöterjesztették a legföbb kegyelmi biróságnak, mely azonban szintén megerösitette a halálitéletet.

Legföbb büne volt, hogy Damjanich táborában is szökési kisérletet követett el, a hös tábornokat törbe csalta s hogy Woronyeczkyt elfogatta, bilincsekbe verette, s hogy általában kegyetlenkedett a magyarokkal.

A halálitéletet közvetlenül a világosi fegyverletétel elött hajtották végre rajta.

Stramirovics bátran ment a bitófa alá s ugy halt meg, mint valódi höshöz illik.

Sokkal szerencsésebb volt társa, Harusics Lázár, ki jelentéktelenebb szerepet is vitt.

De azért ő is halálra ítéltetett.

Szerencséje volt azonban, hogy ügye később nyert elintézést, s mire a kivégzés megtörténhetett volna, beütött — Világos.

Ekkor Harusics visszanyerte szabadságát. A földi igazságszolgáltatás kezét tehát kikerülte, sötét tetteiért majd az Isten örök birói széke előtt számot fog adni.

* * *

Hátra volna még, hogy Kleofás barátról egy néhány szót szóljunk.

A derék barátot, ki már legutóbb komornyik volt, persze Málnássy Margit semmit sem tudott a zarándfalvi eseményekről, ott hagytuk el, mikor Megyváry, illetve Lőrincz oly csufosan rászedték.

Világos után a hös barát alaposan féltvén börét, egy zárdába vonult vissza.

A barátot a zárda főnöke szivesen fogadta, mert Kleofás ugy adta ki magát, mint a szabadságharcz egyik áldozatát.

A zárdai szigoru élet azonban egészen megváltoztatta a részeges barátot.

Magába szállt.

Eszébe jutott gaztette, mit Zarándfalván követett el.

Ez a kép ettől fogva örökké üldözte. Kleofás folyton szótalanabb és komorabb lett.

Végre alig vett magához valami táplálékot, folyton sanyargatta magát és folyton imádkozott.

Társai azt mondták:

— Ez egy igazi barát!

Persze multját nem tudták.

Kleofás pedig folyton nagyobb mérvben buskomor lett. Végre csendes örületbe esett.

Isten nem hagyja soha büntetlenül a bünös embert.

Kleofás is elvette méltó jutalmát, midön elméje örökre elborult.

* * *

Megemlékeztünk röviden elbeszélésünk főbb személyeiről, visszatérhetünk Woronyeczky herczeghez.

A tábornok-hadbiró csakugyan előterjesztette kegyelmi kérvényét Haynau táborszernagyhoz, de eredmény nélkül.

Az itélet — mely golyó általi halálra szólt — megerősittetett.

Woronyeczkyt tehát a vesztő helyre vitték.

Neje, a szép Aniella, ki az örüléshez volt közel, mindent elkövetett, hogy férje életét megmentse.

Hasztalan.

Végre annyit elbirt érni, hogy megvesztegetve egyik közkatonát, fekete ruhában sürün 'lefátyolozva, bejutott az Uj-épület udvarába, hol Woronyeczky volt kivégezendö.

Aniella éppen az utolsó perczben érkezett, midön Woronyeczky herczeget a vesztő helyre vitték.

A herczegné áttörte a katonák sürü tömegét, kik cordont vontak, és az egyik főtiszt elé rohanva letérdelt.

— Kegyelem! kegyelem! zokogá Aniella.

A tiszt reá nézett.

— Ah ön az? kérdé gunyosan.

E gunyos hangra Aniella felpillantott és rémülve pillantotta meg Detrovics szerb ezredest, ki később osztrák szolgálatba lépett.

Az olvasó talán még emlékezni fog Detrovics ezredesre.

Ö volt az, ki hévvel szerette Aniellát és kit Stramirovicstól a kártyán elnyert.

S ugyancsak ö volt, kitöl Aniella egy ügyes lovaglás által megmenekült, akinek később ujra fogságába esett.

De innen, mint tudjuk, Woronyeczky megszabaditotta.

De Detrovics soha sem birta elfelejteni a szép magyar nőt.

Szivében bosszut esküdött, hogy hatalmába keriti egykor, minden áron.

S ime a sors kezébe szolgáltatta.

Hangosan oda szólt egyik katonához:

— Vidd ezt a nőt az őrszobába és legyen rá gondod, hogy meg ne szökjék, különben halállal lakolsz. A többi az én dolgom.

A katona durván megragadta az örüléshez közel álló nőt s az őrszobába vezette.

Aniella nem tudta, hogy mi történik vele.

Eszméletét vesztette.

Néhány perczczel később Woronyeczky már halva volt.

---

13. fejezet.

Detrovics ezredes és Aniella herczegné.

Aniella herczegnét a katona az egyik őrszobába vitte.

A teljesen ájult herczegnének azonban orvosi ápolásra lévén szüksége, a laktanyaügyeleti tiszt által egyik betegszobába szállittatott, hol csakhamar az elősietett orvos segélynyujtásai folytán magához tért.

— Oh mi van férjemmel? volt az első szava, midőn ájulásából magához tért.

Az orvos és a mellette álló tiszt hallgatott.

— Mi van férjemmel? kérdé a herczegné ujólag.

Az orvos szomoruan pillantott a herczegnére.

— Meghalt! sikoltá erre a herczegné magánkivül és ujra ájulásba esett.

Az orvosnak nem kis megerőltetésébe került, hogy az egészen gyengült herczegnét ujra magához téritse.

Beletelt egy óra, mig a herczegné teljesen magához tért.

— Már jobban érzem magamat! szólt a herczegné, engedje, hogy távozzam.

— Hol lakik? kérdé az orvos.

— A hatvani utczában, volt a felelet.

— Azonnal egy kocsit rendelek, mely önt oda szállitsa.

Az orvos távozott.

Néhány percz mulva ujra megjelent s a következőket mondá:

— A kocsi készen áll! Elkisérjem talán?

— Köszönöm. Ne fáraszsza magát.

— A mint a herczegné parancsolja.

A herczegné ingadozó léptekkel ment le a lépcsökön, hol egy két fogatu kocsi várakozott reá.

Az orvos barátságosan köszönt, és Aniella néhány percz mulva kivül volt a kaszárnya udvarán.

Csak ekkor jutott eszébe szörnyü találkozása Detrovicscsal.

De annyira elfoglalta a bánat, mit férje halálán érzett, hogy nem jutott eszébe a veszélyeket mérlegelni és még arra sem gondolt, hogy férje holttestét kikérje, melyet különben időközben a kerepesi uti temetőbe szállitottak, hol örök nyugalomra tették a sokat szenvedett fiatal herczeget.

Aniella lakására érve pamlagra dölt.

Sokáig maradt ott elgondolkozva vesztett boldogságán, midőn egyszerre kopogtatás riasztotta fel merengéséből.

— Szabad! mondá Aniella.

Egy sötét köpenybe burkolt alak lépett be.

— Mit akar ön? kérdé a herczegné.

— Aniella ismersz-e még? kérdé a sötét alak.

— Oh Detrovics ön az! Menjen, távozzék, mit akar tőlem?

— Töled semmit, én téged akarlak Aniellám!

— Én soha sem leszek az öné. Én már a siré vagyok.

— A siré?

— Igen.

— Ily korán?

— Az embert nem az évek, hanem a tapasztalatok teszik öreggé. Én már oly öreg vagyok, hogy megértem a halálra.

— Ne beszélj a halálról, neked élned kell értem.

Ezzel Detrovics térdre rogyott a szép Aniella lábai előtt s átakarta karolni a herczegnét.

— Távozzék! kiáltá Aniella, és ne érintsen szentségtelen kezeivel engem. Ha hozzám nyul, a halál fia.

Ezzel Aniella felugrott a pamlagról, az asztalhoz rohant, melyen egy éles pengéjü tör hevert.

— Azért, mert a bútól megtörött gyenge nö vagyok, még mindig tudok védekezni oly emberek ellenében, milyen ön.

— Aniella, miért fenyegetsz engem törrel? mikor én nem fenyegetlek tégedet semmivel. Te halálnak szántál engem, ki lábaidnál könyörgök. Oh hallgass meg!

Aniella herczegné letette a tört.

— Kettönk közt beszédnek helye nincs.

— Én imádlak, szeretlek.

— Ha szerelme oly nagy, mint mondja, tisztelje a nő fájdalmát és távozzék innen.

— Távozom, ha megigéred, hogy máskor is eljöhetek.

— A jövöről ne beszéljünk.

— Tehát nem nyujtasz semmi reményt?

— Már megmondtam önnek véleményemet.

— És ez az, hogy soha sem kivánsz látni.

— Ez az, hogy én az öné soha sem leszek. Mit akar tehát tölem?

— A szerelmedet akarom!

— Az Woronyeczkyé volt és marad!

— Woronyeczky meghalt.

— Ez nem változtat a dolgon.

— Nem akarlak gyötörni tovább, távozom, de fel foglak keresni.

— Csak egyet kérek.

— Parancsolj.

— Mondja meg, hol van férjem eltemetve.

— A kerepesi uti temetöben.

— Meglátogathatom?

— Voltaképpen nem szabad, de én ki fogom eszközölni. Tehát nyugtasd meg magad, nemsokára ujra látni fogjuk egymást.

— Isten önnel, szólt ridegen Aniella.

Detrovics ezredes távozott.

— Oh gyönyörü asszony! Az enyémnek kell lenned, ha a pokol és meny is utamba áll. Te az enyém lész. Ha nem hallgatsz könyörgéseimre, használni fog a fenyegetés.

Midön Aniella egyedül maradt, csengetett.

Komornája belépett.

— Parancsol herczegné!

— Rendelj egy kocsit.

— Hová akar menni a herczegné?

— A temetöbe.

— A temetöbe?

— Igen.

— Ilyen késön?

— Hány óra van?

— Fél kilencz.

— Ez nem baj.

— De a temetöben nem eresztik be.

— Megvesztegetem a szolgát.

— Egyedül megy?

— Egyedül.

— Oh herczegné, engedjen magával mennem, este van, egyedül félelmes lesz a temetöben.

— Én a halottaktól nem félek.

— De az élöktöl kell félnie.

— Igaz, rebegé Aniella. Jöjj tehát te is velem.

A kocsi csakhamar elöállt, s Aniella és komornája a temetöhöz hajtattak.

Itt kiszálltak a kocsiból s be akartak menni a temetö kapuján.

De az ör megállitotta.

— Már késö, nem lehet a temetöbe menni.

Aniella a pénczárczába nyult és két darab aranyat nyomott az ör markába.

Az ör erre rögtön kaput nyitott.

— Hol van Woronyeczky sirja?

— A kit ma kivégeztek?

— Igen.

— Elvezetem oda.

— Jól van.

A szolga a sirhoz vezette Aniellát és ez egy ujabb aranyat nyomott a kezeibe.

A szolga mélyen meghajtotta magát és távozott.

Aniella pedig leborult a sirra s hosszasan imádkozott.

Nem tudott, nem akart megválni a sirtól.

A komorna végre megszólalt és remegö hangon mondá:

— Herczegné az éj hüvös, távozhatnánk. Ön meghüti magát.

— Még egy kissé maradhatunk itt.

— Holnap ujra megláthatja, de ha beteg lesz, majd napokig sem fog ide jöhetni.

Ez hatott.

A herczegnö még egy rövid imát rebegett s aztán távozott.

Az ör csendesen kinyitotta a kaput és Aniella a nélkül, hogy valaki észre vette volna, beült kocsijába és haza hajtott.

---

14. fejezet.

Az őrült.

Lazáre nem sokáig élvezhette dicsőségének babérjait. A félelem, hogy Auerborn bármely pillanatban az örvénybe taszithatja, megfosztotta elméjétől.

Mióta a jósnönél megfordult, Lazáre magánkivül volt a félelemtől.

Már az utczákon sem mert mutatkozni. Ugy tetszett neki, mintha minden ember ujjal mutatna rá:

— Itt van nézzétek Lázare, ki megakarta gyilkolni a nemes Auerborn Károly grófot.

Otthon néha nyugodtabb lett. Voltak kellemes perczei. De ezek csak pillanatig tartottak.

Sokszor valóságosan örjöngött.

Törni, zuzni szeretett volna mindent.

Szolgái nem egyizben rohantak be lélekszakadva a szobába, hogy az örjöngöt feltartóztassák.

Egy-egy ily viharos jelenet után aztán megkönnyebbült.

Egy ilyen nyugodtabb pillanatában leült iróasztalához és egy levelet irt Auerborn Károly grófnak.

A levél a következőkép hangzott:

„Gróf ur!

Szerencsétlen vagyok! közel állok az örüléshez, oh bocsásson meg nekem, ki egy szerencsétlen pillanatban fegyvert emelt ön ellen. Könyörgök önhöz, könyörgök az ön nemes szivéhez, hogy bocsásson meg a szerencsétlen *Lazárénak.*“

A szolgát becsengette.

— Vidd el ezt a levelet azonnal Auerborn grófhoz és hozz választ. Megértettél?

— Meg!

— Akkor tehát siess. Azaz ülj kocsira, csakhogy hamarabb itt légy, mondá Lazáre kisérteties arczczal és vérben forgó szemekkel.

A szolga távozott.

A válasz nem soká késett. A szolga alig egy negyed óra mulva visszajött. De Lazárénak ez az idő egy egész örökkévalóságnak tünt fel.

Iszonyu nyugtalan volt.

Behivta egyik szolgáját.

— Kergesd ki ezt a czethalat itt a szobámból! mondá.

A szolga bámulva tekintett urára, ki ujra örjöngeni kezdett.

— Miféle czethalat? kérdé a szolga.

— Hát vak vagy? kiáltá Lazáre, hogy nem látod a czethalat. Meg akar enni.

— Méltóságos ur! szólt a szolga, legyen nyugodt, itt nincs semmi a szobában.

— Gazember vagy! kiáltá dühösen, ellenségem vagy.

— Oh méltóságos ur! hogy volnék?

— Üsd agyon a czethalat. Ott van a sarokban.

A szolga végre felkapott egy széket, és a jelzett irányban a székkel ütlegelni kezdte a padlót.

— Még mindig él! orditá Lazáre.

— Már elpusztult, jegyzé meg a szolga és egy utolsó ütést mért a székkel a sima padolatra.

— Lelőlek, hitvány kutya, ha ellenszegülsz parancsaimnak és nem teszed azt, a mit mondok.

És ezzel Lazáre iróasztaláról felkapta a tintatartót s mintha pisztoly lenne, lövésre készen tartotta.

A tinta a fényes padozatra csurgott.

Lazáre kiejtette kezéből a tartót. Azután egy pamlagra vetette magát.

Itt ült egy darabig. Időközben megint visszatért eszmélete.

Egészen nyugodtan várta a választ, mely mint emlitettük, egy negyed óra mulva megérkezett.

Auerborn Károly gróf levele következőképpen hangzott:

„Tisztelt uram!

Sokkal boldogabb vagyok, semhogy más valakinek a boldogtalanságát kivánnám. Én nem óhajtom, hogy ön miattam megörüljön. Én megbocsátok önnek, bár az örök biró ott fönn a menyekben is megbocsátana önnek.

Egyet azonban kikötök.

Ön már elég magasra emelkedett. Ne kivánjon tehát soha több lenni, mint most.

Maradjon örökre annak, az, a mi jelenleg, más szóval, a közpályára soha, de soha többé ne lépjen.

Vonuljon vissza a világtól. Talán, ha ön is ugy akarja, költözzék el Bécsből, menjen máshová, más országba, más éghajlat alá, ott talán könnyebben fog felejteni.

Felejteni a multat, az ön sötét multját.

Én tehát megbocsátok önnek, önnek tőlem soha sem kell tartania mindaddig, mig kivánatomat, hogy örökre visszavonulva éljen a közügyektől, meg nem szegi.

Isten önnel! Az ég irgalmazzon önnek.

Bécs 1849.

Gróf Auerborn Károly.

Lazáre, midön elolvasta a levelet, megkönnyebülten sóhajtott fel.

— Oh tehát ö megbocsátott. Oh istenem, csak te is megbocsátanál nekem!

Aztán eszébe jutott Dragon grófné, ki ellen annyit vétett, s kiről tudta, hogy ismét Bécsben van.

Oh hiszen miatta lön gyilkossá!

Miatta ölte meg annak vén szolgálónőjét. S a megmérgezett rózsa, mely a szép grófnőnek volt szánva, miatta gyilkolta meg a nemes Zimielsky herczegnöt.

Oh ha ő is megbocsátana.

Csengetett.

A komornyik belépett.

— Fogass be, ki akarok kocsikázni, még pedig egyedül. Az orvos nem jö velem.

— De báró ur!

— Egyedül fogok menni! Értettél? Talán csak én vagyok az úr a saját házamban.

Az inas nem mert daczolni fél örült urával, ki utóbbi időben már csak egy orvos társaságában mehetett mindenhová.

Az inas rögtön az orvoshoz sietett s közlé vele ura elhatározását.

— Akkor én bérkocsin fogom öt észrevétlenül kisérni, mondá az orvos. Ingerelni semmi esetre sem szabad öt.

Minden ugy történt, mint az orvos mondá.

Lazáre kocsijába ült.

Az orvos pedig egy bérkocsin észrevétlenül kisérte.

Utközben Lazárén ujra kitört az örjöngés.

— Zsivány! kiáltá a kocsisnak, mi jut eszedbe, hogy a háztetökön hajtod a lovakat.

— A járdán megyünk uram! igyekezett az örjöngöt megnyugtatni a kocsis.

De ugyanakkor sipjába fujt, mi jel volt a bérkocsin ülö orvosnak arra nézve, hogy baj van.

Egyuttal meglassitotta a lovak lépteit.

Az orvos egy pillanat alatt Lazáre kocsijában termett.

— Mi baj? kérdé. Ha valami veszély fenyegetné, jöttem önnek a védelmére.

— Oh orvos ur! szólt Lazáre szelid hangon. Ön valóban derék ember. De vigyázzon jól. Mert nézze, ez a gazember kocsis a háztetőkön hajt végig kocsimmal.

— Azonnal leérünk a járdára, szólt az orvos.

És ezzel a kocsishoz hajolt, s ugy tett, mintha valamit sugott volna neki.

Aztán hangosan kiáltá, hogy Lazáre is meghallhatta:

— A járdán hajts, különben felakasztatlak.

Néhány percz mulva pedig Lazáréhez fordult:

— Már a járdán vagyunk, mondá.

— Hála Istennek! sóhajtá Lazáre és ujra visszanyerte öntudatát.

— Hová megy báró ur? kérdé az orvos.

— Dragon grófnét látogatom meg.

— Ép a palotája előtt állunk.

— Állj meg kocsis! kiáltá az orvos.

A kocsis megállt.

Lazáre kiszállt a kocsiból és barátságosan elbucsuzott az orvostól, ki azonban nem ment el, hanem a kapunál örködött.

Lazáre felment a lépcsökön és minden bejelentés nélkül belépett Dragon grófné szobájába.

A grófné megijedt, midőn a dult alakot meglátta.

— Mit akar tőlem? kérdé a grófné, s kezét a csengettyüre tette.

— Ne ijedjen meg tőlem, szólott Lazáre, bár jól tudom, hogy ijesztő vagyok. Én nem rossz szándékból jöttem önhöz.

— Mit akar tehát?

— Nem a szerelmét kérem, mint kértem egykoron, hanem mint szegény megtört, félörült bünös a bocsánatát kérem. Oh bocsásson meg!

S ezzel térdre rogyott a grófné lábai előtt és sirt mint egy gyermek.

A grófné szánni kezdte ezt az embert, ki bár gyilkos volt, most ily szánalmas helyzetben volt.

— Keljen föl, szólott a grófné. Én megbocsátok önnek. De remélem, hogy többé felkeresni nem fog.

— Nem, soha, mondá Lazáre, csak bocsásson meg.

— Azt már megtettem.

— Akkor távozom. Isten önnel. Legyen boldogabb, mint én vagyok.

És ezzel távozott

Lazáre e pillanatban teljesen öntudatánál volt.

A lépcsön lemenve az orvost találta ott.

— Ugy-e örzött engem? szólott hozzá. De lássa, nem lett semmi baj.

— Örködtem az egészsége felett, szólott az orvos. Ha nincs baj, ugy hála Istennek.

Lazáre kocsijába ült s hazahajtatott.

Ezen a napon egészen jól volt. A szolgák már azt hitték, hogy uruk elméje ujra a rendes kerékvágásba tért.

Csak az orvos rázta a fejét.

— Én nem bizom a javulásban, ma jól van, holnap majd kétszeres erővel tör ki rajta az örjöngés.

És az orvos nem csalódott.

---

15. fejezet.

Kossuth és a pasa.

A pasa és Kossuth a magyar ügyekről beszélgettek. Többek közt azt kérdé a pasa:

— Miért nem vették be Bécset?

— Ha én lettem volna a vezér, — felelt Kossuth — el nem mulasztottam volna a lehető leggyorsabban sarkában lenni az ellenségnek. Én azt gondolom, hogy az ilyen lépéseknek helyeslését vagy rosszalását a siker határozza

el, és ha sikert eszközöl valaki, a nemzet megmentői közé számittatni, ha pedig nem, fejével játszik.

Szerettem volna, ha történetesen katonává neveltetvén, a tábornak vezére lettem volna; mert lett volna bátorságom ezen játékot megkisérteni.

De ezt nem mint kritikát mondom, mert más ember gondolkozásába magát behelyezni nehéz.

A tábornok azt mondotta, hogy ő politikai életet nem élt, tehát előbb megkérdi szabad-e megtenni?

Miután háromnapi időveszteséssel ment a dolog s ezen téren semmi biztatót nem kaptunk: tehát kérdem, a dolognak ily helyzetében akarja-e a ház azt mondani — csak elöre! akár mi történjék, akármennyi ellenség jöjjön is ellenünk; akarja-e azt mondani, hogy áthatva a hála érzetétől a bécsi nép lelkesedése és azon sympathia iránt, melylyel kinyilatkoztatta, hogy kész minket segiteni a közös ellenség ellen, akarja-e kérdem azt kinyilatkoztatni, hogy ne legyen a Lajtha akadály seregeink előtt?“

Tehát az volt a kérdés, valjon átlépjék-e a magyar seregek a Lajthát, vagy sem?

A magyar képviselőház e tekintetben, az én befolyásom alatt, következő határozatot hozott:

„A magyar nemzet legszivesebb hálával méltányolván Bécs városnak azon hősies rokonszenvét, melyet Magyarország szent és igazságos ügye iránt tanusitott, s érezvén azon kötelességet, hogy midön a közös ellenség vitéz seregeink által üldöztetve, Bécs ellen fordul, ezen hősies várost baráti segély nélkül hagynia nem szabad; semmit sem késett megparancsolni a győztes magyar hadseregnek, hogy az ellenséget Ausztria földén is üldözze s Bécsnek segitségére siessen.

A magyar nemzetet ezen határozatnál azon biztos hiedelem vezette, hogy a segédkéz, melyet vele a hálának, s közös veszélynek érzete nyujtat, barátilag fog fogadtatni, mert a magyar hadsereg nem ellenség, hanem

hü testvér gyanánt utasittatott a Lajtha tullépésére.

A nemzet ezen baráti érzelemnél fogva kötelességének ismeri magát az osztrák nemzet kivánataihoz alkalmazni; seregeink a Lajthán átléptek s ezzel határozott készségüket, a közös ellenség ellen Bécs oltalmára sietni, tettleg tanusitották.

De miután a magyar nemzet hivatalos közleménye folytán is, sem a bécsi hatóság legkisebb oly nyilatkozatot nem adott, melyből következtetni lehetne, hogy a magyar seregnek segélyző közelgése invasióra nem magyaráztatik, sőt az e részbeni nyilatkozat gondosan kikerültetik, Jellasichnak lefegyverzésére semmi felhivás nem tétetik, az ausztriai nép védelmi fölkelése el nem rendeltetik, sőt Jellasichnak Ausztriába beütése mindekkorig még csak ellenséges lépésnek sem nyilvánittatik; a magyar nemzet azon véleményre van kényszeritve, hogy az osztrák nemzet seregeink segélyével élni nem akar.

Minek következtében a magyar országgyülés mind jogszerü kötelességének, mind ausztriai szomszédaink iránt barátságos érzelmeink szoros tartozásának ismeri, a magyar hadseregnek megparancsolni, hogy saját hazánk oltalmára szoritkozzék, és semmi oly lépést ne tegyen, melyet osztrák szomszédaink, különösen Bécs kedvetlenül fogadhatna.

Kijelentvén azonban ünnepélyesen, hogy ha Ausztria s különösen Bécs részéről szomszédaink szabadságának megvédésére a magyar nemzet segédközremunkálása igénybe fogna vétetni, az ily felhivásnak nemzetünk egész erejével eleget tenni a legszivesb kötelességének ismerendi.“

Ezen határozat nyomán Móga csakugyan meg is inditotta a magyar sereget, s előre nyomult a Lajtháig.

Móga egyátalán nem nagy hajlamot érzett osztrák területre lépni; midőn azonban a bécsi országgyülés magatartásából bizonyossá lőn, hogy átlépése nem fog birtok-

sértésnek tekintetni, október tizenhetedikén végre átvezette a magyar hadsereget a Lajtha balpartjára s érintkezésbe tette magát Bemmel, a bécsi fölkelt hadsereg vezérével. Még azon nap azonban ismét visszatért a magyar területre.

A bécsi nép, a mint hirét vette, hogy a magyarok átlépték már a Lajthát, és sietnek segélyükre, — mintegy villanyütésre, egészen föllelkesült, s örömmel fogadta a szükség perczeiben a mentő kezet.

Az utczák szegletein falragaszok voltak olvashatók széltében, melyek által a bécsiek csatára szólittattak.

Kossuth ezenkivül a vallásügyekről is beszélt. Elmondta, hogy egykor érdekes jelenete volt a katholikus jogok egyik védőjével. Erre Kossuth felolvasta a pasának az ide vonatkozó országgyülési tárgyalást.

„Ha van valami óhajtása — ugymond Kossuth — az apáturnak, ő szivesen szolgál, bár azt hiszi, hogy épen a katholikus klerusnak nincs mit kivánni, de mégis tud egyet, mely iránt az ország minden részéből kapott leveleket, épen a klerus tagjaitól, és ez a — coelibatus eltörlése. Ő azonban gondolván, hogy nem öt illeti az inditvány, hallgatott, de ha kivánja az apátur, e részben szavazatával parancsolhat.“

Kossuth ezen fölleplezése általános derültséget okozott a házban, mely szinte jó hatással volt a sok komoly tárgy után.

Az apátur sietett is ezért köszönetet mondani.

„Pest érdemes követe — ugymond Sárkány — azon elvből indulván ki, „Interpone tuis interdum gaudia curis“ szivesked ett a komoly tárgyak közé némi mulattatót, némi kedvderitöt elegyiteni, mi valamint e házra jó hatással volt, ugy azt én is köszönettel s a lekötelezettség érzelmével elfogadni kész vagyok.“

Az apát ezután megdicséri Kossuthot, hogy nagyon jól tette, miszerint a papi nötlenség eltörlése ügyében in-

ditványt nem tett, minthogy az országgyülésen a katholika egyház fegyelme és belszerkezetéről határozni nem is lehet.

„A mi pedig illeti — fenyegetödzék Sárkány — az illetö egyéneket, ha majd nyilt sisakkal lépnek föl, ha elhagyandják a homályt, mely megelégedetlenségüket leplezi, — az egyház tudandja használni törvényes hatalmát minden olyanok irányában, kik szeretik ugyan szedni az egyházi javadalmak jövedelmeit, de fegyelmének terheit viselni nem tudják, nem akarják.“

Azonban daczára minden ilyféle fenyegetéseknek, a reformpárt nem hagyta magát elnémittatni.

Kossuth oda vetett nyilatkozata feloldotta a nyelveket.

„Le a coelibatussal“ dördült meg egy-egy elégületlen hang s nyomban reá...—a nyilvános lapokban már ilynemü fölkiáltásokat lehetett olvasni:

„Mindenki reformra törekszik, mindenki mozog: nem jó volna-e nekünk is kicsit mozognunk.

Ki akkor alszik, mikor mindenki mozog, az nem barátja az életnek.

Régi közmondás: a ruha nem tesz baráttá; nem jó volna-e tehát ruházatunkon egy kis változást elöidézni? hogy most, miután a kasztok elenyésztek s e haza lakosai közt emelkedö óriási válaszfalak, mint hajdan Jerikó falai, egy szóra összedöltek, — polgártársainkhoz ez által is jobban közeledjünk?

Lám, Bajorországban s a szomszéd Ausztriában a papok az egyházi szertartáson kivül frakkban, pantalonban járnak s mégis birják a hivek tiszteletét s talán nagyobbszerüen, mint nálunk.

Hordjunk tehát mi is, egyházi foglalatosságainkon kivül, egyszerü világi ruhát s ez rendesen egyszerü fekete atilla, hasonszinü nadrág és mellény legyen.

Hiszen ez nem ujság; a régiek között több magyar

papot látunk magyar köntösben lerajzolva; de a mi nagyjaink elkülföldiesedtek; a papság is utánuk indult s elkaputosodott.

Korunkban egyik lelkes irónk és paptársunk kezdett atillát viselni, de ettől eltiltatott. A védegylet fölállítása után a szegedi piaristák atillában jelentek meg a védegyleti mulatságon, de egy hatalmas püspök haragjától szétszórattak.

Ezenkivül mint magyarokhoz illik, hagyjuk meg természetadta bajuszunkat és szakállunkat.

Töröltessék el tehát a borotválás, mely valaha csak szolgaság jeléül használtatott, és a mint a szolgaság terjedt, a sima képek is szaporodtak.

Ez sem ujság. Hajdani papjaink, mint maga a nagy Pázmány is, szakállal jártak, és Veráncz Antal hosszu szakállu képe ma is tiszteletet gerjeszt. Azután még Péter és Pál apostol, söt maga üdvözitönk is szakált viselt s nekünk azt parancsolá, hogy öt kövessük.

Szóval, hordjunk világi ruhát, s hagyjuk meg bajuszunkat és szakállunkat!"

De ezek még csak egyes hangok voltak.

Nem sokára azonban a budapesti összes papság testületileg is kilépett a reformok küzdterére; s feliratot intézve az elárvult esztergomi fömegye káptalani helyettnökéhez, föltárták fiui tisztelettel régóta sajnosan viselt sebeiket, kérve azoknak mielöbbi orvoslását zsinatilag.

„Nem dacz, nem a zavarosbani halászhatás ingere szólaltat meg bennünket, — igy szólnak a fölirat bevezetésében — hanem a jelenkornak parancsoló hangja, mely mulaszthatlan kötelességeit uton-utfélén füleinkbe dörgi; igen, ez kényszerit minket férfias öszinteség és bátorsággal fölhordani mindazt, minek fönmaradása, makacs védelme, a talpra állott és ezentul saját ügyeit joggal intéző nemzetnek irántunki idegenkedését csak nevelni fogná,

A szolgák berohantak, hogy az őrjöngöt visszatartóztassák. K. 90.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

nevelni pedig a religió és saját üdvének kárára, a mi lelkünknek pedig legnagyobb keservére!“

A hang tehát mint látjuk erélyes, férfias, őszinte volt.

És mit kívánt a budapesti összes lelkészség?

Kivánta, hogy az ájtatossági és vallási szertartásoknál mindenek előtt hozassék be az értetlen latin nyelv helyett az anyai nyelv, — tudván azt, mily varázserő fekszik azon igékben, melyek rokonszivből, rokonajkakon zengenek le egyesek és a tömeg közé, hogy igy, midőn a hivek a gyermekkeresztelésnél örvendenek, magzatuk temetésénél keseregnek, a házasságkötés alkalmával isten trónja előtt esküsznek s végre a halálos ágyon az utolsó tusára készülnek, a hit szogái anyanyelvükön osztozhassanak örömeik és keserveikben.

Továbbá, tudván azt, hogy a munkás méltó a bérre, kivánták, hogy az alpapság, különösen a káplánok, kik a nap terheit viselik, részeltessenek éjnapi fáradalmaikért arányos dijban; adassék nekik élelmezési függetlenség, oly értelemben, hogy élelmi szükségeik fedezését ne kelljen a plébánostól követelniök; s hozassék számukra zsinatilag törvény, mely őket a felebbvalók netaláni ellenséges indulata vagy szeszélye ellen — mert ők is emberek — ótalmazza, hogy ne legyenek csupán a magyar káplánok páriái ez országnak, olyanok, kik minden törvényen kivül állanak, s kiknek minden alkalommal, minden perczben ezen szavakat ismételhessék: „capellanus est ad nutum episcopi, vicarii, cancellarii, secretarii, plebani disponibilis.“

* * *

Kossuth ezután az örökváltságról beszélt a pasának:

„Minden kornak megvan saját eszméje, mely egy világrésznek életszükségeiből önként fejlödvén ki, oly világerövel hat, hogy nincs nemzet, mely attól magát elkülönözni képes legyen. Nézzük a sajátlagos elemeket, mik a magyart, itt az európai polgáriasodás határvonalán, a nyu-

gati eszméktől mintegy elszigetelni látszottak és gondoljuk meg, mi verhet mélyebb gyökeret egy nemzet szivében, mint az ösök ösétől öröklött istenek; gondoljuk meg az elfoglalt ország felosztásában személyesitett nemzetcsaládi viszonyokat s az ázsiai jellemmel rokon ázsiai népszokásokat s emlékezzünk, mindezeknek daczára és a nemzetnek ezekhözi hö ragaszkodása daczára, miként kellett engednünk a keresztyénségnek, a frank kapitularék eszméinek, az alkotmányukkal oly merőben ellenkező feudalismusnak, a boldogtalan ösiségnek, a reformatiónak, az állandó hadsereg-tartásnak, a földhöz ragadt szolgaság s földesuri kényhatalom eltörlésének és a többi; s miután mindezt végig gondoltuk és meggondoltuk, miként e szavak: „személyszabadság, földszabadság“ korunk hatalmas világeszméje és megemlékeztünk, miként a földnek felszabaditása szabad egyezés utján a világon sehol egészen végbe nem ment, a kényszeritő törvényt sehol a világon ki nem kerülte: szivre kezünket, uraim! hiszszük-e, hogy mi kikerülhetjük? Senki se áltassa magát a gondolattal, hogy a tulajdon sérthetetlenségének elve a kényszeritett váltságtól meg fog óvhatni. A rabszolgaság, a földhöz-ragadtság eltörlésének is a tulajdon sértetlenségét vetették mindig ellene: de ember keblében sokkal elevenebb a jog érzete, sokkal tisztábban ki van fejtve tudomány és törvényhozásban a lényeges különbség, mely az örökké szent és sérthetlen „magánjogi“ tálajdontól éles vonalban külön választja, mintsem hogy amannak örve alatt, ennek körében oly intézkedéseket, minöket épen a jog, az örök igazság s ezekkel, in ultima instantia mindig egyező közérdek parancsolnak, viszataszítni lehetne. Kivált pedig honunkban csudásan hangzik az ellenvetés, miután törvénykönyvünknek mindenik lapja, Sz. Istvántól 1840-ig, még azon törvények is, miket a Dózsa pórhada miatt boszura gyuladt törvényhozók irtak s lázadókat és nem lázadókat s maradékait örök szolgaságra kárhoztatták, — még ezek is egyhangulag ki-

áltják, hogy a jobbágy föld tisztán a földesur korlátlanul szabad rendelkezésétől soha sem függött s ur és jobbágy között mindig tényleges törvény határozott.

Épen honunkban csodásan hangzik az ellenvetés, hol (valljuk meg öszintén) jóformán már ma sem tudnók megmondani, kié tulajdonkép a jobbágyföld? földesúré, vagy közadó fundusáé. vagy pedig a jobbágyé? Ha tehát elvégre is ki nem kerülhetjük a kényszeritö váltságtörvényt, mit lehet időközről jósolni? Canosa mester egy igen szép szobrát mindig csak egy pislogó mécsecske homályvilágánál szokta látogatóinak mutatni. Szabad legyen nekünk is csak ily pislogó mécsvilágnál mutatni vázlatunkat. Lehet, hogy azon érdek, melyről irva van: miképen sem okni nem akar, sem felejteni nem tud, a világerövel ható szabad föld kiáltásra még évekig palástoló féllépéskékkel fog felelni. Lehet, még nem egészen éltük le az időt, melynek kénytelenség elleni harczát Nagy Pál ama gyermekekhez hasonlitgatá, kik a felböszült tenger árjait egy iv papirossal megakasztani, a várost boritó lángokat egy gyüszünyi vizzel kioltani, a hatalmasok várait porba rázó földingást egy földbe vert szöggel megállitani, a tölgyeket döntö orkánt hálóval felfogni akarják; ám legyen igy, mi lesz következése? Minden országgyülésen egy-egy úrbéri törvényczikkpótlék s minden pótlék törvényben egy-egy kis „concessió“: ma csirke, tojás, báránydézsma, ugarkilenczed, holnap más valami, mivel a jobbágyon gyökeresen segitve nincs, a földesurnak pedig tetemes anyagi kárt tettünk; s végtére mégis csak el következik az örökváltság szentségtelen kénytelensége; de mikorra reá kerül a sor, az aprólékos concessiócskák már ugy megnyirbálták a dolgot, hogy alig lesz még mit megváltani. Avagy tegyük fel, hogy a váltságkényszeritö törvény hamarább elkövetkezik, ugy hogy még legyen mit megváltani, mi lesz a következés? Valamint mindenütt széles e világon, ugy minálunk is részletben taglalva fog számolgatni a

törvényhozó. Ha olyanra talál, mely még netalán a személyes szolgaság rommaradványa, azt alkalmasint váltság nélkül el fogja törölni, a többi adózások közt különbséget teend, a mint köz- vagy magánjogi természetüek; amazok közt lehet oly közadózási eredetü, melynek czélja már vagy megszünt, vagy ugyanazon személyek által más alakban még egyszer viseltetik; ezeket is, meglehet, el fogja törölni s ha el nem törli, legalább mérsékeltebb kamatlábat veszen föl vagy a tehernek egy részét leveszi a jobbágy vállairól s a státus tömegére rója; vagy legalább, például a dézmánál (ha, mint közadó-eredetüt, el nem törölné), e szavakat: „kinek az isten tizet adott, tizediket az istennek vagyis a papnak adja", taglalni fogja s talán ugy találandja, hogy a földbe vetett mag, minthogy már, midön tavaly megtermett, meg is tizedelték és a munka, melyet a földbe fektettünk, a számolásból ki is maradhat, mert az isten csak azt adta tulajdonkép, a mi tiszta haszonul termett; vagy a kilenczednél fel fogja venni, hogy a földesurnak nem mind tiszta haszna, mit a jobbágytól elveszen, mert annak huszadrésze utközben kihull, azt csépeltetni, nyomtatni kell, annak tisztet, töltöházat stb. kell tartani: annálfogva ahhoz méri a váltságbért, mit a földesur nyer, nem ahhoz, mit a jobbágy elveszit. Ilynemü tekintetek a váltságdijszabást nagyon megcsonkithatják. Mi tehát boldognak, háromszor boldognak tartjuk a földesurat, ki az engedő törvénynek életet adva, addig eszközlé az örökváltságkötést, mig szabad alkuképen tehette; mert nemcsak hogy hamarább állitá saját gazdaságát oly lábra, minöről az urbariali-nomadicus rendszer mellett sohasem állithatja, hanem nagyobb váltságpénzt is kap, mint a ki kétkedőleg elkésett és e nagyobbat hamarabb kapja.

A szentesiek, midön magokat meg akarták váltani, többet igértek, mint birtokuk ért. Miért teszitek ezt? kérdé valaki. A szabadságért, volt a felelet. — Legyen egyszer

kényszeritö törvény s a szabadságért többé fizetni nem fognak, mert azt a törvény ingyen megadja. De boldog, háromszor boldog a jobbágy is, a ki sietett magát megváltani, mert váltsága napjával jólétének napja kezdödik. A tulajdonnak kedves érzete elöbb nem ismert ipart hoz be házához; és ez oly töke, melynek kamatja is kamatozik legelsö percztöl. Ily bizonyos hasznot jövendöben — isten tudja mikor — lehetö, de minden esetre bizonytalan olcsóbbságnak feláldozni, merö balgaság. Azért hát: carpe diem, mert hora ruit. Használd fel a napot, mert az óra siet."

E szabadelvü és lelkes czikkre Dessewffy Aurél gróf felelt a Világ czimü lapban, a conservativek (óvakodó pártiak) organumában. A czikk itt következik: „Szabad föld. Azon organumai az idöszaki sajtónak, kik a mozgalom eszméit kellö megválasztás és kritika nélkül, törik szakad, minden módon ajánlják és terjesztik, felette kedvezö állásba helyezvék azokhoz képest, kiket meggyözödés és politikai hit a müködésnek ellenkezö módjára ösztönöz. Ök a divatra, a népszerüségre, azon varázseröre támaszkodnak, melyet bizonyos, nagy és szépen hangzó szavakhoz a köz értetlenség kapcsol; rendithetlen alap gyanánt épitnek oly elözményre, melynek megmutatása talán bajos lehetne, de fölöslegesnek tekintetik, mivel állitásuk szerint legalább a kor s a közvélemény azt mint axiómát már régen megfenekitették. Munkájoknak ez által mintegy fele s épen nehezebb fele, van megkimélve. Azok ellenben, kik a mozgalom mérséklését, a tervekbeni gondos válogatást, a mindenoldalróli megfontolást választák feladásul, naponkint kénytelenek szembeszállni a divatos elvekkel, ellenzeni azt, mi a kor kivánatának keresztelteteti, le-lenyakazni az analysis kiméletlen késével a képzelet kegyenczeit, visszavinni az eszméket a' rájok özönlött fénykörböl a puszta meztelen igazság mezejére s a felhevülés szent tüzét a megfontolás fagyos vizével óránként öntözgetni. Hálátlan munka, mert gyakran a hala-

dás ellenségeinek tartatnak, holott mégis annak hamis irányától s veszélyeitől óvnak meg; de szükséges, mert a tápláló növény csak akkor tenyészhetik, mikor szomszédjában a dudvát a gondos kéz lenyeste. A szigoru taglalat szitáján a por és szemet keresztül hull, de a nehéz mag meg fog maradni.

Igy vagyunk mi a Pesti Hirlappal az örökmegváltási kérdésre nézve. Collegánk nem sokat veszödött a megváltás szükségének körülményes motivátiójával, talán mert ezen inditóokok egyszersmind az inditvány mértékét, határait s egy részben kivehetöségét már elöre korlátozták volna. Jobbnak látta általános fogalmat tüzni ki a lobogóra.

Felvette tehát szárnyaira, minden szoros vizsgálat s közelebbi vitatás nélkül, a szabad föld eszméjét, ezen „világerővel ható“ eszmét s a kor ezen kedveltjének legdicsöbb jövendöt igérve, meginditá zászlója alatt az élénk harczot. Számolva a lelkesedésre, melyet ily gyönyörün hangzó eszme igért s nem törödve további alapon s vezércsillagon, tartózkodás nélkül készit s ajánlgat megváltási terveket, és — chimaerákat. — Mi ellenkezö állásban vagyunk. — Vélekedésünk szerint nem közönyös, hogy milyen fö elvek firmája alatt vitattatik meg s döntetik el végképen a megváltási kérdés, söt azt hiszszük, hogy végképeni intézkedéseinkben az igazság, czélszerüség és kivihetöség különböző fokozatai nagy részben attól fognak függni, minö vég czél felé nézett a törvényhozás, mikor müködéseit meginditotta. Fö feladás tehát: kiküszöbölni az ügyre tartozó elméleti körböl minden fonák eszmét, kiszabaditni a magasban ragyogó nagy czélt minden fattyu világtól, mely a szemeket káprázlatja. Az inditó okokat egyenként kell meglatolni s mindeniket visszavezetni valódi becsére, nehogy tulnyomó fontosságunak az tekintessék, mi talán épen másodrendü: és megforditva. Csak midön egyszer az elözményi fogalmak meg-

igazitva s a fonákságok számüzve vannak, lehet részletes és gyakorlati tervekre biztosan általlépni.

A megváltási kérdés jövőjének alig árthatott volna többet valami, mint a szabad föld körüli agitátió. Ez által hamis irány adatott az egésznek, megszünt hideg megfontolás kérdése lenni s általvitetett az ábrándozások országába. A később nyilvánitott részletes tervek is megtarták ezen általános jellemet, mert a kiindulási pont volt elvétve, elvétve a fö nézet, melyhez az egyes részleteknek simulni kell, melynek szelleme az egészet áthatja. — S itt ismét megvalósul az, hogy a józan haladásnak kétféle ellenségei vannak: azok, kik az előitélet vagy önérdek miatt egyenesen gátolják s azok, kik balfogások s hibás nézetek által minden előlépést már kezdetében gyanussá tesznek. Ezek a teletorku rhetorok, kik minden kérdésre bizonyos pöffedt páthos ködét boritják, valóságos émelygést okoznak a gondolkozó embernek s gyakran olyantul is elijesztik, minek elfogadására különben leghajlandóbb lett volna.

Az urbéri törvények a patriarchális viszonyoknak véget vetettek, az ipar növekedése s kitisztultabb fogalmai megtanitották mind a földesurat, mind a parasztot a munka becsére s igy szaporitják az összeütközéseket, mikor mégis a kiegyenlitési hajlam mindkét részről alább szállott. Ha a földesur részletes, több esztendeig tartó fizetések által teljes kárpótlást kap s a paraszt csak valamivel ró le évenkint többet, mint most szolgál s igy telkét magáévá teheti, ugy mindkettön segitve van. A földesur béreseket fogadand s szabadabban mozog gazdaságában, a paraszt időt nyer és termést, telkét szorgalmasabban mivelheti, fuvar által kereshet s igy jobbléte gyarapodik. Meg van szüntetve az összeütközések lehetősége a földesur és a paraszt közt s ez által a béke elömozditva. Ezek, ugy látszik, elegendőképen ajánlják az örök megváltást, ezeknek nyomán megvitathatni a kény-

szeritö megváltás jogszerüségét, különböző árnyéklataihoz képest, meg azon kérdést, hogy a megváltásnak, hely s idő tekintetében, rögtön vagy részletesen kell-e történni s a közállománynak segitőleg vagy eszközlőleg hozzájárulni? De ily egyszerü prózai alap az agitátoroknak nem kellett. Kiválasztatott symbolumul a szabadföld. Ez „világerövel ható“ szó, ez a „kor kivánata“, ez „megrázó eszme“, melynek jövője van; s ime teli vitorlával hajózunk a phrásisok tengerén. Nekünk pedig ugy látszik, hogy világereje csak annak van, mi józan és igazságos, hogy a kor kivánatának okosan csak azt nevezhetni, mi hosszasb és sokoldalu megvitatás s a közgondolkozás képviselőinek többszörös megkisértése után a közvélemény vég verdictje gyanánt mutatkozott és hogy valóságos jövője csak azon eszméknek van, melyek józan megfontolás után és gyakorlatilag is helyeseknek találtatnak.

Az tehát és csupán az, itt a kérdés, hogy ily eszmék kategoriájába tartozik-e a szabadföld eszméje, ugy, mint az felállittatott; hogy rejtezik-e bensejében oly igen sok velő és szolgálhat-e biztos utmutató és vezérelv gyanánt a megváltási ügy megvitatásában?

Mi, több oknál fogva, meröben az ellenkezőt hiszszük. Legelőször is azért, mert ha oly általánosan igaz az, hogy csak a szabadföld mellett lehet boldog a földmivelő és hogy minden más állapot nem egyéb nyomoru szolgaságnál, ugy a megváltást ki kell terjeszteni azokon kivül, kik magokat megváltani hajlandók és képesek, azokra is, kik sem nem óhajtják, sem nem képesek magokat megváltani: és igy általános kényszeritö megváltást kell elhatározni, mi a dolgot végtelenül nehezitni fogja s akár bankmunkálat, akár részletes fizetések által történjék, a földesurnak, vagy parasztnak, vagy pedig mindkettönek is tetemes kára nélkül nehezen lészen eszközölhető. — Másodszor: azért hibás compass, mert, ha a szabadföld oly véghetetlen jótékony, a nem szabadföld pedig oly

felette kinos és nyomasztó valami, ugy nem szabad várni a törvényhozásnak csak egy perczig is, ugy nem lehet 12—18 esztendei határidöket szabni, de tüstént és egyszerre kell történni a megváltásnak, hahogy az urbéri telek egy részének visszaeresztése által történik, a parasztnak, ha bankmunkálat utján eszközöltetik, a földesurnak romlása nélkül kivihetetlen; és igy a meginditott agitátió oda czéloz: erkölcsi lehetetlenséggé tenni azt, mi egyedül kivihető és kivánatos: a részletes és lépcsönkénti megváltást. De harmadszor, és fökép, azért kellett volna elkerülni ily általános fogalomnak vezéridea gyanánti kitüzését, mert ezen szó alatt „szabadföld", sokkal szélesebb és terjedtebb fogalom fekszik, mint az, mely a megváltás által valósulhat. E szó „szabadföld" ily általánosságban oly földet jelent, melyen semmiféle teher sem fekszik, melytöl a haszonvevö vagy tulajdonos senkinek sem adózik s az mondatik, hogy csak ilyen földdel boldogulhat a földmivelö. Ez azonban ferde s valósithatlan gondolat, mert nemde egész világ példája mutatja, hogy jólét, ipar és gyarapodás tökéletesen megférnek a föld birtokához kötött terhekkel és nem bizonyos-é, hogy a paraszt, ha urbéri tartozásait megváltja is, a státus iránti adózásoktól felmentve nem lesz? És lehet-e nagy ellenmondás nélkül a földnek minden tehertöli kiváltságát a jólét nélkülözhetlen feltétele gyanánt hirdetni épen akkor, mikor a nemesi birtokot is különféle adózásokkal terhelni igyekszünk?

Azt akarjuk tehát mondani, hogy azon tartozások sujtják átokkal a földet, melyekkel a paraszt földesurának adózik? — Ez ismét ezen tartozásoknak mennyiségét vagy minöségét illetheti. Ha mennyiségét, ugy az igazsággal ellenkezöt mondunk, mert a magyarországi urbér a legkönnyebbek közé tartozik és egyszersmind elöre meggyengitjük azon kimondott elvet, hogy a földesurtól csak egy kalászt sem akarunk kárpótlás nélkül elvenni, mert

ha a teher igazságtalan és szerfölötti, ugy a törvényhozás igyekezni fog a teljes mértékü kárpótlás alól kibúni; ha minöségét, azaz a munkábani adózást, ugy ismét tévelygünk, mert hogy még igen sok helyen sokkal könynyebben esik a parasztnak szekeres és gyalog munkában leszolgálni az árendát, mint azt készpénzben akár egyszerre, akár részletesen lefizetni, tagadást nem szenved s ugyanekkor oly valamit depopularizálunk s kiáltunk ki véghetetlen nyomasztónak s lealázónak, ami akkor is, ha a megváltás megtörténik, szükséges maradand, t. i. a földmivelö által teljesitendö szekeres és kézi dolgozást, melyet Magyarországban közmunkáink még igen sokáig nem fognak nélkülözhetni. — Vagy pedig a kilenczed miatt állitjuk az urbéri viszonyt oly károsnak? Jól van; de hát akkor el kell törülni nem csak minden percentum szerinti árendát; de egyszersmind minden indirectus adót s accisát széles e világon, mert ezek mind az ipar s elöállitás arányában növekednek. Vagy pedig az urbéri, megyei és közállományi terhek összeségét tartjátok a parasztra nézve szerfölöttinek? Igen, de ez nem idevaló, miután a földesurnak teljes kármentesitését elvül elfogadtátok.

Ezekhez járul, hogy a szabadföld fö és egyedüli panacea iránti kikürtölése a tettleges igazsággal homlok egyenest ellenkezik. Angliában a farmer nem csak fizet, de igen sokat fizet, a földtül a birtokosnak, jövendöje nincs törvény által biztositva és mégis gazdag és boldog. A hajduvárosokbani lakos szabadföldet bir s im a környékbeli urbéri jobbágyhoz nem is hasonlitható ipar s jólét dolgában. Megannyi tanusága nem annak, hogy a szabadföld káros dolog, de annak, hogy a kimondott általánosságban antisociális chimaera, gyakorlati megszoritott értelmében pedig nem panacea, nem egyedüli eszköze a boldogságnak, épen ugy nem, mint az adózással terhelt föld nem szükségesképen jelleme a nyomornak, hanem

csak egy factor a közjólétben, sikeres vagy sikertelen, elhatározó erejü vagy csekély befolyásu, a szerint amint más körülményekben segélyt vagy akadályt talál s azokba vagy beleillik, vagy nyom nélkül elsüllyed.

A szabadföld körüli agitátió tehát egy elérhetetlen czélt tüz ki; ideákat ébreszt, melyek soha sem fognak valósulni; oly ingereknek nyujt táplálékot, melyeknek a törvényhozás teljes elégtételt soha nem adhat. — Hátha még megfontoljuk, hogy ezen eszme már most eleve kárhoztatása oly állapotnak, mely ha véghez megy is, az általános megváltás rövid idö mulva szükségkép elö fog idéztetni? Kételkedhetni-é, hogy szaporodván a népesség a jobbágyi örökösödés mostani törvénye mellett, csak tiz esztendö elfolyása után is létrejövend egy uj osztálya a földmivelöknek, mely a parasztok megváltott részeit fogja egy részben vagy egészen árendálni? Ez a haszonbér a birtokos kényétöl függend s annál magasabb lesz, minél nagyobb a népesség és kevesebb a föld. Ezen viszonyba senkinek sem lesz joga avatkozni, mert itt minden ürügy megszünendik a törvényhozás közbeszólására. Ujra kezditek-e akkor a szabadföld melletti agitátiót? vagy eltitkoljátok, hogy azon százezreken nem segithettek, vagy pedig már most jó eleve örökségül adjátok nekik a szabadföld világerejü eszméjét? elöre látható, de el nem kerülhetö állapotjuk anathémáját, hogy azzal annak idejében az akkori birtokosok ellen fölfegyverkezzenek? Ha a megváltott paraszt nem kilenczed mellett, de felibe fogja adni a földet az azt mivelöknek, könyveket fogunk-e irni akkor minden ily neme ellen a haszonbérnek? — Ha pedig ezt tenni nem akarjátok, miért vetitek el most oly ideák csiráját, melyek igen rövid idö mulva az általatok elöidézendö állapot ellen épen ugy használtathatnak, mint arra, hogy a nostani állapot tétessék gyülölet tárgyává? — Nem jogositjátok-e az által azon hiedelmet, hogy csak felforgatni akartok, nem épiteni, hogy ami tör-

ténendik, azt definitivumnak nem tartjátok; és hogy csak akkor fogtok megnyugodni, mikor egyszer a szabadföld eszméje a maga utolsó következéseiben fogott megvalósulni, ami egy kis lex agráriával s annak minden áldásaival alkalmasint egyértelmü.

Félre tehát szépen hangzó szavakkal, félre a kárhozatos agitátióval nem valósitható eszmék mellett! — Ha valóban jót akarunk, ne épitsük azt hamis alapokra, ne állitsunk elveket föl, mik bevallott czélunkon tul csapnak, söt egy részben abba bele vágnak, különben mindig gyanusak maradnak igyekezeteink. — Arra, hogy az örökös megváltást köz óhajtás tárgyává tegyük, elegendö ok és mód fekszik sok más körülményben; nincs itt egy szikra szükség is a szabadföldi agitátióra. Fejtsük meg inkább azon kérdést, hogy a nem szabályozott helyeken lehet-e és mikép megváltás; javasoljunk oly megbecsülési módszert, mely mindakét rész érdekeit biztositsa; készitsünk oly tervet, melyben a magát megváltani kivánónak megváltási képessége legyen egyszersmind a megváltás fokozatainak mértéke; elvégre a fizetésekre nézve tervezzünk oly módositást közigazgatásunkban, melynél fogva a törvény papiroson ne maradjon, de a megváltási töke valóban zsebébe menjen a földesurnak: és a megváltás ideájának sikerét jobban biztositók, mint nagy phrásisokkal, lélekemelö beszédekkel és kivihetetlen, söt végkép káros bankoperátiók tervezése által. — Mindezek nem vonzanak, de elidegenitenek. És valóban, ha a dologból semmi sem lesz, vagy pedig valami tökéletlen terv fog elfogadtatni, vagy pedig az, ami történendik, nem lesz egyéb, mint egy uj és közel fekvö változás anyagja, azok lesznek okai, kik agitátiójok által gyanut ébresztettek, a kérdést a gyakorlati vitatás mezejéröl a képzelet régióiba vitték által és elöre oly eszméket plántáltak az elmékbe, melyeken a megváltás utáni állapotnak ismét hajótörést kell szenvednie.

* * *

A pasa ezután azt kérdezte Kossuthtól, hogy mindig ellensége volt-e az osztrákoknak.

— Nem, felelé Kossuth.

— Mikor lett?

— A camarilla lett azzá, például egy izben a következő felhivást intézte a néphez.

„Magyar koronám földmüvelő lakosaihoz!

Kossuth Lajos és pártütő társai vakmerő kisérletei, melyek által szerencsétlen hazátokban a hatalmat bitorolják, királytok parancsait megvetik, és az országot véghetetlen szerencsétlenséggel fenyegetik, engem fegyveres erő használatára kényszeritenek.

Egyszersmind mindazonáltal néhány szavat kivánok hozzátok intézni, kiknek elcsábitása és megcsalatása megkisértetik.

Hirdettetik nektek, hogy seregeim az ország elfoglalására, a folyó év szent György havában nyert engedmények visszavételére, a magyar nemzetiség elnyomására jelennek meg köztetek.

Kényszerités és fenyegetések közt lettetek ellenállásra felszólitva és ezen fölhivások az én nevemben hozzátok intéztetni merészeltetnek!

Megcsalattatok, ne higyjetek a csábitó szavainak!

Az uri szolgálatok és dézma megszünése, melyet hajdani földesuraitoknak adandó méltányos, a közállomány közbejöttével történendö kárpótlás mellett nyertetek, teljes épségökben fenmaradandanak, kezeskedik ezért nektek a törvény rendelete, kezeskedik királyi szavam szentsége.

A rendet és békét akarom helyreállitani, mely nélkül nem élvezhetitek a nektek adott engedmények gyümölcseit, mert a nemzetörségi szolgálat tulfeszitett kötelessége, az általános fölkelés, a mindenhol mutatkozó nyugtalanság, erőiteket fölemészti.

Hazátoknak különböző ajku lakosai jogaik kiterjesztését követelték, a harcz veszélye fenyegetöleg mutatkozott;

királytok mindent megkisértett a veszély elháritására, de azok a felségsértők, kik minden módon elcsábitástokra törekszenek, minden kisérletemet meghiusitották és végre gyáván meggyilkoltatták azon férfiut, kit a polgári háboru veszélyeinek elháritására hazátokba küldtem.

Bizzatok királytokban, ki a magyar nemzetiséget mindig szerette és atyailag ápolta, anélkül, hogy más nemzetiségeket elnyomott vagy megsértett volna; csatlakozzatok hadseregemhez, segitsétek azt a rend helyreállitásában, a többiben maradjatok nyugodtan, tiszteljétek mindenki jogait, mindenki tulajdonát, engedelmeskedjetek a törvényes hatóságnak és azon rendeleteknek, melyeket a haza javára kiadandok.

Ki ily értelemben cselekszik, hiven teljesiti királya és hazája iránti kötelességeit; ki parancsaimnak ellenszegül, mindakettőt elárulja, és kénytelennek látandom magamat őt aszerint büntettetni.“

— S ön nem figyelmeztette az osztrákokat?

— De igen. Egy izben például a következő beszédet mondtam:

„Uraim — mondám egyebek között — nem rég jóslatot mondék, hogy az leszen a Habsburg-ház második alapitója, ki a birodalom kormányrendszerét alkotmányos irányban leformálandja, s felséges háza trónusát hü népeinek szabadságára fektetendi le rendületlenül.

E szavak óta hires, bölcseséggel támogatott trónusok dőltek össze s népek nyerték vissza szabadságukat, miknek ily közel jövőjét három hónap előtt senki sem álmodta.

Mi pedig három hónapon át gördítjük fáradhatlanul Sisiphus kövét s az én lelkemre epesztő aggodalommal borul a mozdulatlanság fájdalma: vérző szivvel látom miként izzad annyi nemes erő, annyi hü tehetség egy hálátlan munkában, mely a taposó malom kinjaihoz hasonlit.

Igen is, rajtunk egy fojtó göznek nehéz átka ül, a

bécsi rendszer csontkamarájából egy sorvasztó szél fú reánk, mely idegeinket megmereviti s lelkünk röptére sorvasztólag hat . . .

. . . . És én aggódom a felett, hogy a bürokratikus mozdulatlanság politikája, mely a bécsi status-tanácsban megcsontosodott, szeretett dynasztiánk jövőjét compromittálhathatja, hazánkat pedig végtelen bajokba bonyolithatja.

Én tehát arra szólitom fel a karokat és rendeket, emeljük fel politikánkat a körülmények szinvonalára.

Ezen körülményeket rajzolni nem akarom, mert közönségesen tudvák, de kimondom erös meggyözödésemet, miként a birodalombeli nyugalom bomladozásának s ebböl eredhetö minden balkövetkezéseknek valódi kutfeje a bécsi kormányrendszerben fekszik.

Igaz, természet elleni politikai rendszerek is soká tartják fenn magukat, mert a népek türelme s a kétségbeesés között hosszu ut fekszik.

De vannak politikai rendszerek, melyek az által, hogy soká tartottak, eröben nem nyertek, hanem vesztettek és végre elkövetkezik a percz, midön azokat tovább tartogatni veszélyes volna, mert hosszu életük megérett arra, hogy meghalhassanak, halálban pedig osztozni lehet, de azt kikerülni nem.

Tudom én, hogy elvénhedt rendszernek, mint elvénhedt embernek nehéz megválni egy hosszu élet eszméjétöl; tudom, hogy fáj darabról darabra összedölni látni, mit egy hosszu élet épitgetett: de midön az alap hibás, a dülés fátuma kikerülhetetlen; és mi elöttünk, kikre a gondviselés egy nemzet sorsát bizta, halandó ember gyarlóságai befolyást nem gyakorolhatnak.

A nép örök és örökre kivánjuk e nép hazáját s öröknek ama dynasztia fényét, melyet uralkodónknak ismerünk.

A mult kor emberei egy-két nap után sirba szállnak, de a Habsburg-ház nagyreményü ivadékára, Ferencz József föherczegre, ki elsö föllépésekor a nemzet szeretetét

magáévá tette, egy fényes trónus öröksége vár, mely erejét a szabadságból meriti s melyet ösi fényében megörizni a bécsi politika szerencsétlen mechanismusával bajosan lehet.

A dynasztiának tehát választani kell saját java s egy korhadt kormányrendszer tartogatása között.

Dynasztia iránt, mely népeinek szabadságára támaszkodik, keletkezni fog mindig lelkesedés, mert szivből hü csak szabad ember lehet, akit nyomnak, az csak szolgálni fog, amint kénytelen: de bürokratiák iránt lelkesedés nem keletkezhetik.

Életet és vért adhatnak a népek szeretett dynasztiájukért, de egy nyomasztó kormányrendszer politikájáért egy verébfiunak sem lesz kedve soha meghalni.

Erös meggyözödésem, hogy dynasztiánk jövendöje a birodalom különféle népeinek egy szivben, lélekben egyesüléséhez van csatolva, ezen egyesülést csak az alkotmányosság érzelemrokonító forrasztéka teremtheti meg.

Bureau és bajonett nyomoru kapocs.“

Ezt bevégezve egyszersmind elöterjesztém felirati javaslatomat, mely roppant hatást szült s az alsó tábla országos ülése el is fogadta egész terjedelmében.

Ezen feliratban hivatkozva a rendek a birodalombeli kormány eddigi alkotmányellenes irányára, kimondották, miszerint, ha ezen irány továbbra is folytattatik s a birodalombeli kormány az alkotmánynyal összhangzásba nem hozatik, a trónt és a kapcsolt birodalmakat elláthatlan következményekbe bonyolithatja, a hazára pedig kimondhatlan kárt áraszthat.

Ami pedig a reformokat illeti, miután a rendek a közteherviselés s az urbériségnek kármentesitéssel való eltörlését már elfogadták, óhajtják a katonai elszállásolás és élelmezés megkönnyitését, a szab. kir. városok rendezését, a honvédelmi rendszer gyökeres átalakitását, a földmivelés, ipar és kereskedelem szükségeinek számbavételét és felelös kezelés alá helyezését.

Sokban e kérdések közöl az örökös tartományokkal való érdektalálkozás kiegyenlitésének szüksége forogván fenn, a rendek kijelenték, hogy az önálló nemzeti érdekek és jogok megóvása mellett, örömest nyujtanak kezet.

Ohajtják továbbá az ország alkotmányának valódi képviseleti irányban való kifejtését és szellemi érdekeink ápolását, a szabadság alapján.

Végül pedig minden reform alapfeltétele és biztositékául magyar független miniszteriumot.

Csak ezen óhajtások megadásával lesz béke és nyugalom a hazában; igy lesz az uralkodóháznak ezentul is biztos támasza.

Egyébiránt a rendek aggodalommal látták a nyugalom bomladozásainak azon jeleit, melyek az örökös tartományokban itt-ott márig is tünedeztek s a legnagyobb birodalmi válságok kifejlésének azzal vélik elejét vehetni, hogy ha a Felség fejedelmi székét minden uralkodói viszonyaiban a kor szükségei által mulhatlanul igényelt alkotmányos intézményekkel környezendi.

— „Felséges ur! — kiáltának fel a rendek — az események Isten kezében vannak. Mi bizunk a gondviselés oltalmában, de érezzük a kötelességet: gondoskodni, hogy Felséged hü Magyarországát a bizonytalan jövendő készületlen ne lepje meg.

E gondoskodás halaszthatlan kellékeihez számitjuk mi az átalakulási kérdéseknek még ezen országgyülésen alkotmányos irányban való megoldását.

. . . És ekkor biztositva leend hazánkban a béke, megszilárditva a bizalmas nyugalom s ezeknek alapján kifejthető lesz azon szellemi erő és anyagi tehetség, melyben Felséged tántorithatlan hüségünk mellett a bizonytalan jövendő minden eseményei között királyi székének legrendithetlenebb támaszát fogja feltalálhatni.“

---

16. fejezet.

A fölfedezés.

Kossuth Lajos, miután a pasával beszélgetett, elmondván neki a mult történeteiből egyetmást, a neki rendelt lakosztályba távozott.

Alig, hogy lakosztályába tért, halk kopogtatás hangzott az ajtón.

— Szabad! kiáltá a kormányzó.

Az ajtón lovag Hettenau Olivér és Málnássy Béla léptek be.

Kossuth felkelt ülöhelyéről és elébe ment az érkezőknek.

— Isten hozta önöket, szólt a kormányzó.

— Bátorkodtunk, szólt Hettenau, meglátogatni a kormányzó urat.

— Rendkivül örvendek!

— Remélem, nem zavarjuk.

Kossuth Lajos elkomorult.

— Zavarni? Ugyan miben. Hiszen semmi dolgom sincs.

— Zavarni gondolataiban! folytatá lovag Hettenau Olivér.

— Oh dehogy! Inkább egy pár pillanatra elüzi azt a komor hangulatot, melyben hazám bukása óta vagyok. De mondja csak kedves Málnássy, még semmit sem tud növéréről, a hös Margitról?

— Kormányzó ur! szólalt meg erre Málnássy Béla, ki polgári öltönyt hordott, egy vallomást kell tennem kormányzó urnak.

— Egy vallomást? Talán csak nem.....halt meg növére.

— Nem, mondá Málnássy Béla, nem halt meg, itt áll ön előtt.

— Előttem? kérdé csodálkozva, Hettenau pedig diadalmas pillantást vetett Málnássyra.

Szemei azt sugták:

— Oh sejtettem én már ezt régen.

— Igen ön előtt áll! felelé Málnássy Margit, kit már ezentul e néven fogjuk állandóan nevezni. Málnássy Béla soha sem létezett.

— Soha? kérdé csodálkozva Kossuth.

— Soha! viszonzá Málnássy Margit.

— De hát miért volt e kettős szerep?

— A hazáért és önért kormányzó ur! felelé Málnássy Margit.

— Magyarázza ki magát!

— Tudtam, hogy mint nő soha sem férkőzhettem volna sok helyre, a hová mint férfi könnyen eljutottam és viszont.

— És ez volt ok?

— Továbbá, tudtam, hogy ön kormányzó soha sem bizott volna rám bizonyos dolgokat, ha én ön előtt csupán Málnássy Margit maradok. Kénytelen voltam tehát a kettős szerephez nyulni.

— Ön bámulatra méltó nő, mondá Kossuth, sajnos, hogy már csak voltam kormányzó, s igy nem léptethetem önt elő tábornokká, mert ön valóban megérdemelné, hogy tábornok legyen.

— Az első női tábornok a világon, szólott közbe lelkesülten Hettenau Olivér lovag s szerelmes pillantást vetett Málnássy Margitra, ki mélyen elpirult.

— A mit ön tett, az valami rendkivüli, emlékezzék csak vissza Gödöllőre, hol életemet mentette meg.

— Oh kormányzó ur! szólott szerényen Málnássy Margit.

— Ne szólitsanak e néven, e név engem többé nem

illet meg, Magyarország nincs többé és igy nincs is kormányzója. A mióta az áruló Görgey...

— Ah! ne is emlitse nevét kormányzó ur.

— Igaza van! feledjük el ez embert, kiben annyira csalódtunk.

— Társai hösi halált haltak! mondá Hettenau, mig ö él.

— Él, viszonzá Kossuth, de élete nem lesz többé dicsőséggel körülvéve.

— Soha, viszonzá Málnássy Margit.

— Ne is adja Isten, viszonzá Hettenau lovag.

— De hagyjuk a multat, viszonzá Kossuth, nem elég csupán keseregnünk, tennünk is kellene valamit.

— Tenni is fogunk! viszonzá Hettenau.

— Délutánra egy gyülést hivok össze, hogy intézkedhessünk a jövöre nézve. Egyszersmind fel fogom vetni a kérdést, hogy ki legyen a külföldi magyarok vezére, más szóval az emigrátió feje.

— Ez csak egy ember lehet és ez ön kormányzó ur!

— Én nem óhajtom a vezérszerepet, de ha a bizalom egyhangulag mellettem fog nyilvánulni, kötelességemnek tartom, hogy magamat alávessem a magyarok határozatának.

— Bár soha se tette volna le a hatalom gyeplöit.

— A körülmények hozták magával, átadtam a kormányt másnak, ki talán megmenthette volna a hazát.

— De az nem tette.

— Fájdalom.

— Hol lesz a gyülés? kérdé Málnássy Margit.

— Elöbb a pasától fogok erre engedelmet kérni, s ö majd találni fog alkalmas helyet. Én teljesen ismeretlen vagyok ebben az átkozott török faluban.

— Valóban, nyomorult fészek, a hová kerültünk.

Málnássy Margit és Hettenau Olivér lovag ajánlották magukat.

— Most tiz óra van, mondá Kossuth, kérem fél tizenkét órakor látogassanak el hozzám, hogy az ülés idejét és helyét meghatározzam, addig legyenek szivesek, tudassák barátaimmal szándékomat.

Ezzel meghajtotta magát és Hettenau és Margit távoztak.

* * *

Kossuth e beszélgetés után ujra átment a pasához, ki rendkivül nagy müveltségü férfiu volt, beszélte a franczia, német és angol nyelvet, ismerte a történelmet.

Kossuth sokszor bámulta ez ember óriási képességét és bölcseségét.

Kossuth a pasához belépvén, ki már előbb kiadta rendeletben, hogy Magyarország volt kormányzóját a nap bármely órájában ereszszék hozzá, francziául üdvözölte.

— Megbocsát nagyméltóságod, hogy ujra háborgatom.

— Örülök, hogy láthatom, bár csak rövid ideje ismerjük egymást, én oly mély rokonszenvet érzek ön iránt.

Kossuth meghajtá magát.

— Rokonszenve annál becsesebb, mert egy szerencsétlen, lesujtott embert tisztel meg vele.

— Ön éppen a szerencsétlenségben tanusit vagy lelkierőt, s ez az, a mi tetszik nekem. Egyuttal tudatom önnel, hogy már tudasitottam Ö felségét a szultánt, legkegyelmesebb urunkat, hogy önök felöl intézkedjenek. Reméljék a legjobbat, mert Ö felsége a szultán bölcs, kegyes és igazságos.

— S még nem érkezett válasz a szultán Ö felségétől?

— A választ csak két napra várom Ö felségétöl.

— Addig tehát itt maradhatunk?

— Minden bizonynyal. Söt ajánlanám is önöknek, hogy itt maradjanak, bár ez rendkivül szegény hely, de még mindig jobb, mint sok török város. Önök itt teljes függetlenek és szabadok.

— Egy kérelmem volna, kegyelmes uram. Egy gyülést akarnék összehivni, valamely alkalmas helyen, hogy jövöre nézve a teendöket megbeszélhessük.

— Az engedélyt készséggel megadom, és csupán azt kötöm ki, hogy a gyülés lefolyásáról hitelesen tudósitsanak.

— Ugy véltem, mondá Kossuth, hogy az ülést franczia nyelven tartjuk, melyen talán a legénységet kivéve mindenki tud beszélni, s az ülésre kegyelmességedet is meghivjuk.

— Igen megtisztelve érzem magamat és elfogok menni.

— Hol lesz a legalkalmasabb hely?

— Hányan vannak ?

— A legénységet is bele számitva kilenczszázötvenen.

— Mind részt vesznek az ülésen ?

— A legénységet se szeretném kizárni.

— Ha az ülés franczia nyelven fog tartatni, mint emlité, ugy azt hiszem, a legénységet felesleges lesz meghivni, elég ha a tiszteket és főbb embereket hivják meg. A gyülés határozatát majd tudathatják velük s határozatra is bocsáthatják előttük.

— S azt meg is fogom ezuttal tenni, midön jóformán egy emigráns-kormányt akarok létrehozni, mert tekintetbe kell venni, hogy a legénység száma kitesz hétszáz személyt.

— Akkor tehát az ülésen kétszázötvenen vennének részt.

— Igen, viszonzá a Kossuth.

— Akkor felajánlom önnek a gyülés megtartására palotám nagy termét, mely kétszáz embert képes befogadni.

— Köszönöm! mondá Kossuth.

A látogatás czélja ezzel véget ért és Kossuth távozott.

— Tehát az ülés három órakor veszi kezdetét nagy termemben, mondá a pasa.

— Igen. Addig megteszem az előkészületeket.

Kossuth a pasával barátságosan kezet fogva távozott.

Mire lakosztályába ért, Málnássy és Hettenau várták.

Kossuth elmondta látogatása eredményét, egyuttal utasitotta őket, hogy az emigránsokkal azt tudassák, a mennyiben ő nem tudathatná minden egyessel.

Ezután még a legénységhez ment, kik éljenezve fogadták.

Itt elmondá, hogy délután gyülést tartanak, melynek eredményeit ők közölni fogjuk s egyszersmind határozataikat elfogadásra ajánlja nekik.

A legénység éljenezni kezdett.

— Éljen Kossuth Lajos kormányzó! Éljen Magyarország!

---

17. fejezet.

A gyülés.

A gyülés megkezdése előtt a pasa ismét Kossuthtal beszélt a magyar ügyekről.

Rendkivül érdekelte a forradalom.

Különösen annak keletkezésének története.

— Simán ment, kérdé a pasa, az első miniszterek kinevezése?

— Dehogy! mondá Kossuth, minden megtétetett, hogy az önálló hadügy és pénzügyminiszterből ne legyen semmi.

— De azért lett.

— Igen! Nehéz küzdelem után. Deák Ferencz, ki ebben élénk részt vett, a következő levelet irta ebből az időből:

„Pénteken fölmentem Batthyány Lajossal Pozsony-

ból Bécsbe, eszközölni a felelősség körének meghatározásáról szóló törvény felsőbb helybenhagyását s onnan csak délben jöttünk vissza.

Sokat futkostunk, kértünk, okoskodtunk, fenyegetőztünk a főherczegeknél, sikere fáradozásainknak nem volt ugyan tökéletes, de mégis reményt nyujt, s a holnap érkezendő válaszból lehet, ugy hiszem, valami jót csinálni.

Az ország állapota nyugtalanitó; ott fenn nem tudják megszokni a dolgok uj rendjét s minden dolog több nehézségre talál, mint e pillanatban tanácsos. Pesten minden órán tarthatni valamely indulatos, meg nem fontolt s a hazát veszélyeztető zendülés kitörésétől.

E pillanatban senki sem képes a legközelebbi jövendöt még csak sejteni sem..... Oroszok nyomnak-e el bennünket, vagy ismét az ausztriai hatalom, vagy pedig a legborzasztóbb anarchia: azt csak Isten tudja..... Minden pillanatunk bizonytalan.... Európában ugy látszik minden rend közel a felbomláshoz.“

— Tehát Deák sem helyeselte az akkori dolgok állapotját.

— Ö sem. Söt Szemere Bertalan erélyes hangon igy szólalt fel, midön a minisztérium csak nem akart létrejönni:

„Európa nagyobb része — igy hangzott a nyilatkozat — küzdött s kivivta az utóbbi idöben a szabadság és jogegyenlöség elveit.

Magyarország is föllelkesült e szent ügyben a pesti 12 pont által s részint az országgyülés által is.

Az urbéri viszonyok megszüntetve, a közös teherviselés meghatározva, a népképviselet és nemzetörség elve kimondva, a sajtó bilincsei összetörve.

Szabad a föld, szabad az ember, ki e földet lakja, szabad a szellem; nincs többé nemes és nem nemes, polgár és nem polgár. Mindnyájan egyenlö fiai vagyunk Magyarországnak, osztozók annak minden jogaiban és minden terheiben.

Dénessy és neje imát rebegtek, hogy szerencsésen elérték a határt. K. 91.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A szabadság és jogegyenlöség a vész pillanataiban egygyéolvadt nemzet közvéleménye s az országgyülés által egyértelmüleg kimondva s elfogadva van.

Ezeknek biztositásaul nem volt egyéb hátra, minthogy a nemzet összes ügyei önálló magyar kormány, magyar felelös miniszterium által kezeltessenek.

Ez meg is igértetett. Ö felsége a magyar király gróf Batthyány Lajost felhatalmazta önálló magyar kormány alakitására.

Jogunk, sőt kötelességünk azt hinni és honfiaink elött annak hitelt szerezni, hogy a mit ö felsége V. Ferdinánd saját neve aláirásával megerösitett, az szent, visszavonhatatlan.

Jogunk van követelni, hogy a nemzet minden ügyei e nemzet többsége kifolyásának, a magyar felelös kormánynak kezében legyenek.

Ez volna szabadságunk és függetlenségünk koronája és biztositéka s ez, tisztelt hazafiak, most veszélyezve van.

A régi országnyomorgató rendszer barátai arra kivánják birni felséges királyunkat, hogy a had- és pénzügyet, — tehát a nemzet idegét és vérét, — a nemzeti magyar kormány kezéből kivegye s igy királyi szent szavát álmagyarázatok által meghiusitsa.

Mi ezen czél ellen, mely kijátszása volna a nemzet igazságos követelésének s nyilt megcsalása a nemzetnek, határozottan tiltakozunk.

A pragmatica sanctio, melyben a nemzetnek s az országló háznak jogai kölcsönösen biztositva vannak, kétoldalu kötés; eddig csak egyik része volt életben, mely az országló ház javát érdekli; jelenleg szükség, hogy kormányunk függetlenségének biztositásával másik része is teljesedésbe lépjen, a nemzet jogai is biztosittassanak.

A nemzet vérét áldozta a pragmatica sanctio egyik részeért, ugyanazt fogja tenni, ha kell, másik részeért is.

Azon tanácsosok, kik a jó fejedelemnek a nemzet

kivánságaival ellenkezést tanácsolnak, nyiltan kijelentjük, nemcsak a nemzetnek, hanem a dynastiának is ellenségei, mert a dynasztia érdekével játszanak.

Igz érzünk, igy nyilatkozunk mi s hasonló érzelemre számolunk az egész országban. Éljen a király, éljen a szabadság, éljen a magyar független felelös kormány!“

— S mi eredménye volt ennek a felhivásnak?

— Semmi.

— Éppen semmi?

— Éppen semmi.

— Hogy történt ez?

— Magyarország akkori nádora tudtul adá az országgyülésnek, hogy független minisztérium nem lesz.

— Ki szólalt fel erre?

— Batthyány! Mindenekelött pedig a következöképen:

„A most felolvasott királyi leirat — mondá Batthyány — az én meggyözödésem szerint sem a nemzet törvényes igényeinek, sem a méltányos várakozásnak meg nem felel (hangok: igaz, igaz!). Minden motivatio nélkül tehát arra kérem kötelességemnél fogva ö föherczegségét: méltóztassék hatalmas közbenjárása által ezen királyi resolutionak oly módoni megváltoztatását és átalakitását kieszközölni, melynek következtében ö felségének adott szava beváltassék, miszerint Magyarországnak egy független felelös magyar miniszteriumot adni kiván; mert ha ez nem történik, akkor én mind magam, mind minisztertársaim nevében kinyilatkoztatom: miszerint mi felelös miniszteriumot elvállalni képesek nem vagyunk és arra följogositva magunkat nem érezzük.“

— S a nádor mit felelt erre? kérdé a pasa.

— A nádor következökép felelt:

„A mostani komoly és nagyszerü pillanatban — ugymond — midön bizonyosan Magyarországnak jövöje döntetik el, méltóságtok hazafiuságához azon forró ohajtásomat intézem, hogy most már azon hivatalról, melyre ál-

talam, de nemcsak általam, hanem az egész ország és az egész nemzetnek bizodalma által föl vannak hiva, ne mondjanak le. Én itten ünnepélyesen szavamat adom, hogy ő felségének ezen észrevételeket, melyeket a felelős miniszterek velem közölni szivesek lesznek, a mint mondám, szavamat adom, hogy én azokat ő felségének nemcsak fölterjeszteni, de ő felségénél keresztül vinni is fogom. Még azt akarom mondani: hogy ettől, ha kell, állásunkat is függővé teszszük."

— Ön nem beszélt? kérdé a pasa.

— De igen, a kerületi ülésen, mely az országost követte. Igy szólottam:

„Azt gondolom uraim, eleget hallottuk kétszer a leiratokat. E két felolvasás elegendő volt arra, hogy minden becsületes magyar magának véleményt képezzen a dologról.

Én röviden azon higgadtsággal, mely higgadtságban fekszik az elhatározás, részemről kijelentem, hogy bármi történjék, de az intrigák, melyek Bécsben játszatnak, nem fognak czélt érni a nemzetnél...

Az országgyülés hallotta a miniszterek nyilatkozatát, hallotta, hogy a nádor a dologhoz saját állását kötötte. Részletekbe nem ereszkedem, de kimondom azon meggyőződésemet, hogy ez guny s könnyelmü játéküzés a trónnal, a hazával.

S kérdem, kik üzik ezen játékot?

Az egészet átlengő szellem nem más, minthogy a gyülöletes bureaucratia ezentul is maradjon meg Bécsben s a magyar független miniszterium Budán ne legyen egyéb, mint alacsony postahivatal, mint volt a helytartótanács. És ezen emberek nem gondolnak az ausztriai ház jövőjével; nem gondolnak a polgárvérrel, mely ily eljárás után patakban folyhat.

Én uraim, lelkem mélyében megbotránkozom e dolgok fölött, mert azon perczben, mikor a fejedelem ki-

mondta, hogy magyar felelős miniszteriumot akar, azzal kimondott mindent. Az ekkép adott királyi szót megcsonkitani, megnyirbálni nem lehet, ha csak a monarchia minden fényét és pietását elvenni, ha csak azon érzést nem akarjuk a nép szivébe plántálni, hogy a királynak nem kell hinni.

A királyi szónak szentnek kell lenni utolsó vonalig, a szónak minden betüjében. Mikor a fejedelem kimondotta: „akarom, hogy legyen felelős magyar miniszterium, és azt alakitsa gr. Batthyány Lajos", akkor a fejedelemnek más tanácsadója a magyarországi dolgokra nézve nem lehet, mint gr. Batthyány Lajos.

És én részemről, ha tapasztalom, hogy még akkor is Lajos főherczeg, kinek semmi törvényes joga a nemzet dolgaiban nincs, ki nem ül a trónon, sem nem nádora az országnak, hogy ennek ügyeibe szólhasson, sem nem koronaörökös, hogy érdekeire befolyhasson; ha még ezentul tapasztalom azt is, hogy gróf Hardegok, Fiquelmontok, Windischgrätzek és mások tanácsától, beleegyezésétől függ, hogy a fejedelem szava beváltva legyen a nemzet irányában, lehetetlen, hogy ez az embert keble mélyében el ne keseritse.

Legmélyebben el kell keseredni mindnyájunknak, látva, hogy még most is ott állanak a dolgok, mikép a megbukott kanczellár, — és azon ember, kit nem akarok nevezni, ki itt éveken át a lélekvásárlás gyalázatos eszköze volt és báró Jósika erdélyi kanczellár, kinek a magyar dolgokhoz semmi törvényes szólása nem lehet, — ezek adnak tanácsot a törvényesen erre hivatott magyar miniszter helyett.

Ezt látva kinyilatkoztatom, hogy teljes bizodalmat helyezek ugyan a főherczeg nádor férfias elszántságába, ki a dolgot rendbe hozni igérte s reménylem, hogy adott szavát lehető legrövidebb idő alatt beváltja; de ha ez nem történik, akkor vessenek számot magukkal, kik e dolog-

nak okozói voltak s én Apponyit, Jósikát, Wirknert hazaárulással vádolva, proscribáltatni kivánom.“

— A miniszterium azonban jó sokára ismét megalakult.

— Igen. De a király nem sokára lemondott.

— Tudatta ezt a magyarokkal?

— Igen, a következő leiratban:

„Mi első Ferdinánd sat. Visszatekintve uralkodásunk 13 évet meghaladott folyamatára, megnyugtató reánk nézve azon tiszta öntudat, hogy az isteni gondviselés kegyelméből nyert minden erönk s tehetségeink, szivünk minden szándéka, uralkodói minden hatalmunk, népeink vallásosságának, erkölcsi és anyagi javának elömozditására, terhei enyhitésére, a jog- és törvénytisztelet terjesztésére, a polgári szerkezetek kijavitására és közhasznu józan kifejlesztésére volt mindenkoron és egyedül irányozva.

Nem vonta meg tölünk a mindenség ura áldásának kegyelmét, mert meg volt engedve ernyedetlen törekvéseinek azon örvendetes eredményeit, melyek birodalmaink és népeink öregbedett és vidor haladásnak indult jóllétében nyilatkoztak, szemeinkkel láttuk; részesültünk hiv alattvalóink hálás elismerésében, és ezek felett azon jutalmazó biztos remény táplálja szivünket, miképen uralkodói fáradozásaink üdvös sikerei, hiven megőrizve és gondosan ápolva, a jövendő ivadékokra is általszállandanak, a késő maradéknak is gyümölcsözendenek, és az utókor itélőszéke előtt tiszta szándékaink felöl teendenek maradandó tanuságot.

Igy levén lelkesitve, mély és sajgó volt azon fájdalom, mely keblünket betöltötte, midön birodalmaink némely részeiben, s jelesen Magyarországban is, a törvények uralmát s a közrendet vakmerő lázitók által veszélyeztetve, számos alattvalóinkat általuk félrevezetve, ezeknek következéseül a birodalmi belbékét, a közbátorságot, a népeink közötti jó egyetértést megzavarva, magunkat pedig királyi

törvényes és alkotmányos jogainkban megtámadva látni, kényszerittettünk.

Mily intézkedésekhez láttuk magunkat királyi tisztünk és jogaink érzetében koronánk hatalmának és biztosságának épségben tartására és a fönnebb emlitett veszélyes állapotok megelőzésére és orvoslására nyulni köteleztetve, az f. é. szeptember hó huszonkettedikén és huszonötödikén, okt. hó harmadikán és huszadikán, november hó hatodikán és hetedikén kelt királyi leirataink és nyilatkozványaink által magyar alattvalóinknak már köztudomásukra adatott.

Azon tiszta öntudat, hogy ezen intézkedéseink alkalmával is egyedül népeink valódi és állandó jóvolta lebegett szemeink előtt és vezérlette szándékunkat, enyhité ugyan a helyt foglalt sajnos eseményekből származott megilletődésünket, azonban legöszintébb szándékaink ilyen meghiusultából meritett szomoru tapasztalásaink egyszersmind azon meggyőződést ébresztették fel keblünkben, hogy népeink boldogságán szivünk óhajtása szerint munkálni immár nem áll tehetségünkben, és ennek folytában érett és komoly megfontolás után azon változhatlan és szilárd elhatározásunkat szülték, melyet ezennel minden alattvalóinknak tudtul adni és ünnepélyesen kinyilatkoztatni akarunk, miszerint császári és királyi koronáinkat s hatalmukat letegyük, és uralkodói székünkről leszálljunk.

Miután pedig továbbá szeretett testvéröcsénk, fenséges császári ausztriai fő- és magyar királyi herczeg Ferencz Károly, ki folytonosan hiv gyámolitónk volt fáradozásainkban, hasonló meggyőződése által vezéreltetve, maga részéről azon jogáról, mely őt, egyenes maradékunk nem létezvén, ugy mint természetes és törvényes örökösünket, a pragmatica sanctió által szabályozott, és az ország alkotmánya és törvényei által elfogadott, elismert és megállapitott öröködésnek rendjéhez képest, illetné, saját ösztönéből egyszersmind örökre lemondott, és ekkép a korona

és a vele összekötött minden jog, hatalom és méltóság szeretett testvéröcsénk elsőszülött férfimagzatjára, a mi szeretett unokaöcsénk, fenséges császári ausztriai fő- és magyar királyi hg Ferencz Józsefre minden birodalmainkban, alkotmányosan és törvényesen, tettlegesen és valóságosan által szállott, ezt minden népeink- és alattvalóinknak ezennel azon hozzátétellel adjuk tudomására és nyilatkoztatjuk ki, miszerint az ezekről fogalmazott ünnepélyes oklevelet, általunk, emlitett szeretett testvéröcsénk és házunk több fenséges tagjai által aláirva és császári kir. pecsétünkkel megerösitve, udvari és állodalmi titkos levéltárunkba letétetni parancsoltuk.

Egyszersmind minden alattvalóinkat, közönségesen pedig minden rendü hivatalnokainkat, tisztviselőinket, szolgáinkat, a nekünk lekötött eskü és azon hódolat és engedelmesség kötelessége alól, melylyel mi irántunk mint törvényes és öröklött királyuk és urok iránt köteleztetve valának, ezennel örökre feloldozzuk, és ugy minden jogainkat s hatalmunkat, koronánk természetes, törvényes és alkotmányszerinti örökösére, emlitett őszintén kedvelt unokaöcsénk, fenséges császári ausztriai fő- és magyar királyi hg Ferencz Józsefre általbocsátjuk és ruházzuk, valamint parancsoljuk és meghagyjuk kegyelmesen minden alattvalóinknak közönségesen, és különösen minden rendü tisztviselők-, hivatalnokok- és szolgáinknak, hogy azon hódolat-, engedelmesség- és hivséggel, melylyel nekünk mint törvényes és öröklött királyuk és uroknak tartoztak, magukat jövendőben koronánk természetes és törvényes örököse, Ő császári királyi apostoli felsége I-sö Ferencz József iránt köteleztetve lenni tekintsék és elismerjék.

Mely királyi elhatározásunk és kir. parancsolatunk közzététele után azon hiv alattvalóinknak, kik szándékainkat méltányolva, velünk különböző hatásköreikben készséggel és őszintén közremunkáltak, hálaérzetük azon tet-

tekben nyilatkozott tanuságaiért, melyek szivünket annyiszor megörvendeztették, ezennel érdemlett elismerésünket nyilvánitjuk, a mindenható istenhez pedig nem szününk meg éltünk fogytáig egyszersmind azon alázatos és buzgó könyörgéssel járulni, miszerint ugy szeretett unokaöcsénk, valamint népeink szivét, szándékait és akaratját mindig jóra vezérelve, uralkodásának korát az igaz vallásosság és a jó erkölcsök erösödése által isten előtt kedvessé, a közjó mindennemü gyarapulása által pedig benn és künn hatalmassá, virágzóvá és boldoggá és eképen a jövö ivadékoknak s a késö maradéknak örökre emlékezetessé lenni engedje, és áldásának kimerithetetlen kegyelemforrását szétáraszsza népeink és házunk felett, kiknek valódi javát hordoztuk mindenkoron szivünkön és fogjuk ezentul is a legmelegebb részvéttel éltünk végperczeig kisérni stb.

Kelt Ferdinánd. Ferencz Károly s. k."

„Mi első Ferencz József sat.

Miután fenséges nagybátyánk, ö felsége I. Ferdinánd császár, Magyar- és Csehországon e néven ötödik királyának mai napon kelt legmagasb manifestumában kimondott inditó okoknál fogva tetszett az ausztriai összes birodalom uralkodói székéröl, következöleg a vele válhatlanul összekapcsolt Magyarország koronájáról is leköszönni, és miután a mi, a pragmatica sanctióhoz képest szabályozott és az ország törvényeiben meghatározott örökösödés rendén uralkodásra hivatott fenséges édes atyánk, Ferencz Károly ö császári kir. fensége koronához jogáról egyszersmind ünnepélyesen lemondott, természetes és törvényes örökösödési jogunk erejével, egyéb birodalmaink kormánya mellett ezennel a Magyar- és Erdélyországok felett uralkodást is általvettük.

Most, midön ha szivünk vonzalmát követhetnök, első és legkedvesebb királyi tisztünknek azt tartanók, összes törekvésünket magyar népeink boldogsága és jólléte békés

öregbitésére forditani, ezen szándokunk valósitása, mely jövendő uralkodásunk hatását jellemezze, fájdalom, a jelen pillanatban lehetetlenné vált.

Egy vétkes pártfelekezet fondorkodása, mely felséges elődünk minden atyai intéseit és komoly parancsait kigunyolva, miután a legmegvetendőbb eszközökkel nyilt lázadást támasztott és pártütőkkel szövetkezve, hiv hadseregeinket megtámadni merészlette, hazaárulói ellenszegülésében a király és haza szentesitett nevével visszaélve, folyvást megmarad, azon fájdalmas meggyőződéshez vezérel bennünket, hogy Magyarország és Erdély jó érzésü lakosainak nagy többsége királya iránti öröklött hivségét és ragaszkodását nem képes tanusitani, mielőtt a pártütők zsarnoki nyomása alól a fegyver erejével ki nem szabadittatik.

Mélyen elkeserülve a mellőzhetlen szükség ezen parancsa miatt, mely a királyi kötelességek legnehezbikét tüzi elönkbe, nyugodt lelkiismerettel fogunk mégis annak teljesitéséhez, mert csak ezen uton mutatkozik nekünk e legközelebbi idök sajnálatraméltó eseményei után annak reménye, hogy Magyarországnak istentől reánk bizott népei számára a béke malasztjait, minden nemzetiségek elismerését és biztositását és azok jóllétének felvirágzását állandósithassuk.

Ezen czélból mindenek előtt elhatározva érezzük magunkat a felséges elődünk által november hatodikán és hetedikén kiadott határozatokat és rendeleteket egész terjedelmökben fentartani, és minden hatóságokat azok mulhatatlan teljesitéseért a legszigorubb felelősséggel tartozóknak nyilvánitani.

Meghagyjuk ennélfogva a lázadás megzabolázására a' felséges elődünk által császári királyi hadseregek főparancsnokának kinevezett és teljes hatalommal felruházott herczeg Windischgrätz tábornagyot ezen állásában, megerösitjük a neki november hatodikán kelt legmagasb

manifestumban kiadott felhatalmazásokat és meghagyjuk neki ujonnan, minden a közcsend és rend visszaállitására megkivántató eszközök alkalmazását.“

A pasa és Kossuth igy elbeszélgettek egy darabig, midön Kossuth Lajos órájára nézett.

— Fél három van!

— Mindjárt kezdődik az ülés.

— A nagy teremben gyülekeznek?

— Ottan.

— Talán oda mehetnénk?

— Menjünk! válaszolá a pasa.

Mindketten a nagy terembe mentek.

* * *

A nagy teremben ezalatt összegyülekeztek a vendégek.

Köztük lehetett látni Szemere Bertalant, a volt magyar miniszterelnököt Kossuth Lajos kormányzósága alatt, gróf Dembinszky Henriket, a lengyel vezért, Wysoczkyt, a rettenthetetlen hőst és nagy társát, Bem Józsefet, az erdélyi oroszlánt, ki csak a harczokban érezte jól magát, most persze bánatos volt, mert nem harczolhatott.

— Minek is van a világon béke! dörmögé oda az egyik magyarnak.

— De örökké csak háboru nem lehet, jegyzé meg a megszólitott.

— Ah, az emberek lusták.

— Néha nyugalomra is van szükség.

— Hogy elpuhuljanak! vágott közbe a hös lengyel hadvezér.

Lassanként kezdtek gyülekezni a többi főtisztek vagy egyéb kiváló egyéniségek.

Igy Perczel Móricz tábornok, Klauzál Gábor, ott látjuk Dénessy huszárszázadost és lovag Hettenau Olivér örnagyot, mindkettőt egyszerü polgári öltözékben.

A fényes, aranyzsinóros egyenruhák mindenfelöl eltüntek.

Ekkor megnyilt az ajtó s azon Málnássy Margit elegáns alakja lépett be.

Valamennyin a csodálkozás moraja futott át.

— Hogyan, Málnássy Margit itt? kérdék mindnyájan.

— De hol van fivére? Még nem volna itt?

— Én sem látom.

Ilyen beszédek hangzottak szerteszét a teremben.

Végre Málnássy Margit, kinek királynöi alakján remekül állott a ruha, elmondta a titkot, melyet mi már ismerünk, de melyet Kossuthon és lovag Hettenau Olivéren kivül senki sem tudott.

Midön azonban az urak a titkot meghallották, e csodálatos felfedezés szájról-szájra járt.

— Nagyszerü nö! kiálták.

— Fölséges. Ily nö ritkaság.

— Hogyan? tehát Málnássy Béla höstetteit mind ö tette volna?

— Igen, ö! hangzott szerte széjjel.

— Ö mentette meg Kossuthot?

— Ö volt Galicziában ezer veszély közepett?

— Ö remekelt oly sokszor bátorságával?

— Emlékeznek, mondá az egyik, midön lovával egyszer üldöztetve Lazárétöl a Dunába ugrott.

— Igen ö volt.

— Hallatlan, a mit e höslelkü leány mivelt.

— És mind rajongó szeretetböl hazája iránt.

— Mindent a hazáért!

A tábornokok és egyéb méltóságok oda mentek hozzá, és gratuláltak neki.

Maga a török pasa is, megértvén, hogy miről van szó, csodálkozását és bámulatát fejezte ki.

— Ha ily nök volnának Törökországban, mondá, akkor a félhold ujra a régi fényben ragyogna.

— Lássa! mondá Málnássy Margit szomoruan és szerényen, Magyarhonnak sok ily nője van, és hazám mégis legyözetett.

— De fel fog virulni ujra!

— Igen! fel fog virulni, kiálták az urak lelkesülten.

* * *

A mig ezek történtek, éppen három óra lett és Kossuth Lajos elfoglalta az elnöki széket s intett, hogy az ülés kezdödik.

Egyszerre csend lett a teremben, s mindenki feszült figyelemmel tekintett Kossuth Lajos, Magyarország volt kormányzója felé, ki következőkép kezdé beszédét:

— Uraim! megfognak bocsátani, hogy az ülést összehivtam. Korántsem azt akarja ez jelenteni, mintha ugy az ülésen, vagy akár máshol is én kivánnám a vezérszerepet vinni.

Nem!

A gyülést csupán azért hivtam össze, hogy tanácskozzunk a jövő teendői iránt.

Kérem tehát az összegyülteket, méltóztassanak egy elnököt választani, ki a gyülést vezesse, s intézkedni a közel jövő teendői felöl.

— Éljen Kossuth Lajos az elnök, kiálták az egybegyültek.

— Éljen! Éljen! hangzott mindenfelé.

Kossuth mélyen meghajtá magát.

— Az egyhangu bizalmat köszönöm, s készséggel alávetem magamat a gyülés határozatainak, mondá Kossuth. Most csak arra kérem önöket, hogy két alelnököt és két jegyzöt is válaszszanak, hogy az ülés egészen rendes lefolyásu legyen.

— Éljen Szemere Bertalan, éljen Bem tábornok, mint alelnökök!

— Kimondom tehát az ülés határozatát: Alelnökökké választattak Szemere Bertalan és Bem tábornok.

De Bem kijelentette, hogy ő a csatákhoz ért ugyan, de a szó — vagy alelnöki széken gyenge, kéri tehát a gyülekezetet, helyette mást válaszszanak.

A gyülés erre Kossuth inditványára Perczelt választotta alelnöknek.

Jegyzők lettek Dénessy százados és lovag Hettenau.

A jegyzőkönyv hitelesitésére és aláirására még Kossuth Lajos a török pasát is felkérte, kí erre készséggel vállalkozott.

— Mindenekelőtt, mondá Kossuth, köszönetünket és legmélyebb hódolatunkat kell kifejeznünk ő felsége a szultán előtt, ki nekünk, hontalanoknak hazát adott.

— Éljen a szultán! hangzott szerte a teremben.

— Egyuttal pedig kérjük fel ő felségét, hogy vegyen minket pártfogásába s óvjon meg minket a veszélyektől.

— Az osztrák kormány, mondá Szemere Bertalan, valószinüleg kiadatásunkat fogja követelni.

— Minden bizonnyal, mondá Kossuth.

— Akkor tehát első sorban oda kell hatnunk, hogy meg ne történjék.

— Az az, mondá Kossuth, kérni kell ő felségét, a fényes portát, hogy minket ki ne szolgáltasson.

— Ajánlom, mondá Szemere, hogy alázatos kérésünket irásban adják át ő felségének, mondá Szemere.

— Én egy küldöttséget menesztenék inkább ő felségéhez, viszonzá Klauzál Gábor.

— Én is, mondá Perczel.

— Elég lesz irásban, ne terheljük a szultánt, mondá Bem.

— Azt hiszem, viszonzá Kossuth, hogy a politika helyzet jelenleg olyan, hogy a szultán ő felsége személyesen sem fogadhat minket.

— Akkor én visszavonom inditványomat, mondá Szemere. Adjuk át kérelmünket irásban.

Az ülés elhatározta, hogy ebbeli kérelmüket irásban terjesztik a fényes porta magas szine elé.

Kossuth ezután kijelentette, hogy az emigrátio egy szervezett egészet képezvén, s az emigrátio kormányának, mely például három tagból, egy elnökből és két alelnökből állhatna, a többi tagok magok alávessék.

Ez inditvány is elfogadtatott.

Elnök itt is Kossuth Lajos lett, alelnökök pedig később megválasztandónak jelöltettek ki.

Ez főleg azon okból történt, mert egyes emigránsok még nem voltak itt, mások máshelyen tartózkodtak, mint például gróf Teleky László.

Ezért kimondatott, hogy az itt jelenlevő emigránsok ezentul Kossuthhoz alkalmazkodjanak.

Ezt a társaság szó nélkül elfogadta.

Fölmerült az a kérdés is, hogyan érintkezzenek Magyarországgal.

E tekintetben kimondatott, hogy összeköttetésbe lépnek Verö Aladárral és Dragon grófnéval, kik összeköttetéseik folytán roppant sokat használhatnak a magyar ügynek.

E mellett ök nem is gyanusak.

Hiszen Verö osztrák tiszt, Dragon grófné pedig mint jó érzelmü osztrák nö volt ismeretes.

Ezzel az ülés véget ért.

* * *

Az ülés után Szemere Bertalan a legénységhez ment s hiven előadta a gyülésben történteket.

S egyszersmind kérdést intézett hozzájuk, hogy vajjon elfogadják-e.

Egy hangulag felkiáltottak:

— El! Éljen Kossuth Lajos!
— Éljen Szemere Bertalan!
— Éljen Magyarország!

* * *

Kossuth ezután a gyülekezetben a következő imát rebegé el:

„Isten segits, Isten könyörülj!

Te ültetéd el egy napon a szabadság fáját s ápolád a sötét századokon át és védelmezéd vihar és rossz szellem ellen.

Mikor az ember lelki sötétségben vadállatként pusztitá az embert uj tanok miatt; mikor a keresztes hadak rohama pusztitó árként kergette kelet felé agyrémei csalképeit; mikor a középkor depravatiojából emelkedett fellegek harmincz éven át hullaták a fanatizmus véresöit: akkor szent lelked a végetlen világ-saharában egy oazis teremtésével foglalkozott, hol a véres harczokban megtisztult emberi vágyak megpihenjenek.

Egy világot borit már a fa lombjaival; tavaszod kinyitá a századokon át fogamzott bimbókat; tartsd meg uram a szabadság fáját s engedd, hogy a kiomlott ártatlan vérért, a kiszenvedt népeknek dusan teremje gyümölcseit.

Isten segits, Isten könyörülj!“

* * *

Az ülés véget érvén, a pasa azt kérdezte Kossuthtól, vajjon soha se mondták meg emlékiratban a legfőbbnek, hogy milyenek a viszonyok.

— De igen, viszonzá Kossuth. Pázmándy egy izben személyesen a következő beszédet mondta V. Ferdinándnak:

„Felséges ur! Az Erdélylyel egybeolvadott Magyarhon nevében jövünk felséged elébe, mely a felséges uralkodóház iránt századokon át tanusitott tántorithatlan hüségének érzetében méltán megkivánja, hogy az ország

jogainak sértetlen megtartásában koronázott királya által támogattassék.

Ferdinánd volt felséged uralkodóházából az első, kinek Magyarország, s Leopold, kinek Erdély önkéntesen, szabad akaratából tette fejére királyi szent koronáját (és ez által bizonyos föltételek alatt átadá az alkotmányos ország fölötti uralmat). De ezen föltételek felséged elődei által több mint három századon át nem teljesittettek.*

Magyarország nem fegyverrel meghóditott tartomány, hanem egy oly szabad ország, melynek alkotmányos szabadságát, önállását s függetlenségét felséged koronázási esküvel biztositá s megpecsételé. Azon törvények által, melyeket felséged f. évi ápril hó tizenegyedikén legfelsöbb királyi jóváhagyásával szentesitett (csak azon feltételek teljesittettek, melyek I. Ferdinánd koronázásától kezdve, minden királyok által számtalanszor megigértettek), a nemzetnek régtől fogva hön táplált kivánatai teljesittettek. És ezen a nemzet megnyugodva, régi hüséggel s a szabadság kölcsönözte kettöztetett erövel készen állott, a több oldalról fenyegető veszélyeknek közepette, felséged trónjának föntartására.

Most Magyarország több részén pártütés van, melynek vezérei folytonosan és nyiltan azt állitják, hogy az uralkodóház érdekében s felséged nevében ütöttek pártot és zendültek föl a magyar nemzetnek felséged által ismételve, törvényileg biztositott szabadsága s önállása ellen.

A magyar hadsereg egyik része az ausztriai monarchia érdekében Olaszországban vérzik, s a csatatéren diadalbabérokat arat addig, mig ugyanazon sereg másik része (Magyarországban néhány idegen érzelmü tisztektől) arra izgattatott, hogy az ország törvényes kormányának az engedelmességet fölmondja.

(A bécsi kormánynak a magyar kormányhoz küldött

---

* A zárjel közé foglalt mondatok a camarilla által sértöknek itélt igy kihagyott vagy módositott helyeket tartalmazzák.

hivatalos közleményeiből immár tisztán áll, hogy) Azon pártütésnek, mely Magyarország alvidékein a békés falvakat porrá égeti, ártatlan asszonyokat s gyermekeket a barbár népek szokásait tulhaladó kinzással végzi ki, mint szinte azon pártütésnek is, mely Magyarországot Horvátországból ellenséges beütéssel fenyegeti; sőt már Fiumét, a magyar kikötőt, és a szlavoniai megyéket minden legkisebb ok nélkül el is foglalta, — mozgató rugója nem más, mint (felséged legközelebbi köréből kiinduló) azon reactionalis törekvés, mely magának czélul tüzte ki Magyarország törvényes önállását és a nép szabadságát megsemmisiteni, s a felséged dicsőült ősei s magának felséged koronázási esküje következtében szentesitett törvényeket (széttépve, Magyarország kormányzatát az ausztriai kormánynak kezébe vetni és ez által Magyarországot, mint fegyverrel meghóditott gyarmatot, az osztrák birodalomba beolvasztani. A reactionak ezen törekvései vészbe döntik a mindig hünek maradt magyar nemzetet; de okvetlen vészbe fogják dönteni felséged trónját is) széttépni.

A magyar törvényhozás felséged felszólitására, a haza védelme végett már két hónappal ezelőtt összegyült. És most (joggal követeli) kivánja e nemzet, hogy felséged a törvényhozás nagy munkájában, királyi méltóságodnak sulyával, támogassa azon törekvésben, mely a haza megmentésére levén irányozva, felséged királyi trónjának épségben tartásával ugyanazonos. Ennek következtében a magyar nemzet nevében kérjük felségedet:

„Méltóztassék sikeresen rendelkezni, hogy az ellenség előtt jelenleg nem álló magyar hadseregek Magyarországba rögtön bevonuljanak, s a miniszterium rendelkezése szerint honvédelmi kötelességeiket vitézül és hiven teljesitsék.

Parancsolja meg fölséged, királyi kegyelme elvesztésének s a törvényes büntetésnek sulya alatt, hogy mindennemü hadsereg, mely Magyarországban van, a magyar törvény fentartásának és az ország védelmének köteles-

ségét a pártütök ellen — bárkinek nevét és zászlóját bitorolják is azok — pontosan teljesitse.

A magyar nemzetnek elhatározott szándéka, közte s a horvát nemzet között fenforgó nemzetiségi s beligazitási kérdéseket a jelen országgyülésen, az egyenlőség, testvériség, szabadság és közös alkotmányosság alapján megoldani és kiegyenliteni.

Horvátország jelenleg katonai zsarnokság alatt van és ez által polgárai megakadályoztatnak törvényes kivánataiknak a magyar törvényhozás elébe juttatásában.

Tegyen azért fölséged sikeres rendelkezést, hogy a horvát nemzet ezen zsarnokság alól felszabaditva, szabadon nyilatkozhassék. A pártütőleg elfoglalt szlavoniai megyék és Fiume pedig azonnal visszaadassanak.

A magyar nemzet nem kételkedik, (hogy felséged körében egy összeesküvés létezik, mely felséged minden népeinek ifju szabadságát, és magának felségednek öseitől öröklött trónját koczkáztatva, czélul reactionalis törekvéseiben nyomoru önhasznát tüzte ki. Méltóztassék ezeket felséged királyi magas köréből eltávolitani és a büntetendöket megbüntetni) hogy létezik egy reactio, mely czélul csak önhasznát tüzte ki, és hogy ezt felséged nemcsak eltávolitani, de a büntetendöket megbüntetni is fogja.

Kivánja a magyar nemzet, méltóztassék felségednek a Magyarország gyülése által már fölterjesztett törvényeket királyi jóváhagyásával szentesiteni és a nemzet körébe, Budapestre azonnal lejönni, a törvényhozásnak és alkotmányos kormánynak müködéseit királyi jelenlétével ön magas személyében gyámolitani és vezérelni.

Felséges ur! A magyar nemzet életének jelen perczei annyira fontosak, hogy (a hü nemzet igéretek és halogatások veszélyének magát ki nem teheti) a hü nemzetre a halogatások jelenleg legkárosabban hathatnak.

Alattvalói hüséggel kérjük azért felségedet, hogy kivánatainkat teljesiteni, különösen pedig Magyarországban

haladék nélkül megjelenni annál inkább méltóztassék, minél bizonyosabb az, hogy ezen kérésünk teljesitése nélkül (Felségednek hü nemzetében) a bizodalom (szent kapcsa) megingattatván: a törvényes eszközök sikeres használatában elzsibbasztott magyar miniszterium a belbékét és rendet helyre nem állithatja (és a nemzet oly térre szorittatnék, melyet magának nem választott; de melyet, elhagyatva fejedelme által, önfentartása kötelességének érzetéből követni lesz kénytelen).

Felségednek gyors elhatározásától függ ezen megmérhetlen veszélynek elháritása. Járuljon felséged királyi hatalmának mérlegbevetésével a haza megmentéséhez és a magyar nemzet tántorithatatlan hüséggel fogja támogatni felséged trónját.“

---

18. fejezet.

A tüzvész áldozata.

Lazáre az napon teljesen jól érezte magát, de mint a tapasztalt orvos megjegyezte, nyugodt pillanatai csak rövid ideig fognak tartani.

Másnap Lazárén elemi erövel tört ki az örültség.

Lazáre egy ilyen örült roham pillanatában egy iszonyu tettre határozta el magát.

Egy észrevétlen perczben, midön senki sem figyelt reá, fölgyujtotta saját palotáját.

Az időpont, melyben ezt Lazáre tette, este felé volt, s éppen akkor, midön az orvos esti sétájára indult.

A szolgák, kik látták, hogy uruk valamivel jobban érzi magát, szintén egészen nyugodtak voltak.

Egyszerre Ferencz, a komornyik valami zajt vélt hallani.

Az udvarra ment, hogy a zaj okáról meggyőződjék.

Azonban alig vetett egy tekintetet, midön rémülten pillantotta meg, hogy a palota lángokban áll.

Hatalmas tüzvész dühöngött.

A lángok nemcsak a tetön, de minden ablakon kicsaptak és többé nem lehetett abban kételkedni, hogy belseje is lángtengerré változhatott.

Néma, tompa recsegés volt hallható időnként, a mint a vakolat, vagy egy-egy gerenda nagy robajjal össze omlott.

A tüz oly hirtelen és oly hamar ütött ki, hogy Ferencz nem tudta megfejteni az okát.

Ekkor egy lépcső omlott össze.

Erre már a szolgák is mind az udvarra tódultak és a szolgák azt állitották, hogy az épület mind a négy részén egyszerre gyult ki.

— Valaki felgyujtotta az épületet.

— De hát ki?

— Bizonyára gyujtogatók.

Ferenczen, ki a legértelmesebb volt köztük és leghivebb urához, egy iszonyu gondolat czikázott át.

— Az épületet a báró ur gyujtotta fel.

— Ah lehetetlen! kiálták valamennyien, hiszen csak nem fog saját magának kárt okozni.

— De hát nem tudjátok, vagy már elfeledtétek, hogy urunk elméje megzavarodott?

— Igaz! de hát hol van ő?

— Fel kell keresni.

De senki sem mert vállalkozni, hogy az égő palotába belépjenek, melynek lépcsözete különben is összeomlott.

A tüzvész hire gyorsan szétterjedt a városban és az orvos is sietve tért vissza.

Első szava volt, midön az ámuló s magukkal jó tehetetlen szolgákat meglátta, hogy megkérdezte, hol van a báró ur.

— Nem tudjuk! felelék a szolgák.

— Isten legyen irgalmas bünös lelketeknek, miért nem siettek megmenteni Lazárét?

— De hisz nem tudjuk, hogy hol van.

— Gazemberek, ti vagytok okai, hogy az épület kigyult. Miért hagyjátok Lazárét őrizetlen?

— Hát ő gyujtotta fel?

— Ki tette volna más?

— Igaz, hiszen megőrült.

Éppen, midőn ezeket a szavakat mondták, az első emeleten feltünt Lazáre alakja, kezében égő fáklyát tartva.

— Ott van a báró ur! kiálták, ott van.

— Siessetek a megmentésére.

Lazáre rémesen kaczagott s kezében magasra emelte az égő üszköt.

— Egy létrát! kiáltá az orvos.

— Egy létrát! kiáltá utána Ferencz is.

A szolgák végre valahonnan egy létrát szereztek s az első emeleti tornácz korlátjához támasztották.

Lazáre kaczagva nézte az egész jelenetet s midőn Ferencz a létrán felment, hogy az örültet lehozza, Lazáre tüzes kanóczot dobott reá.

Ferencz azonban hirtelen megragadta az örültet s magával vonva levitte a létrán.

Lazáre az udvarra érvén, mosolyogva nézte a tüz szinhelyét, melyhez immár a tüzoltók és a rendőrség tagjai is megérkeztek.

Lazáre tovább örjöngött.

— Ah, mily kéj nekem e lángok. Ah, ugy sem lenne nekem több örömem ez életben. Örökké magam előtt látnám Auerborn véres fenyegető alakját, a herczegnét és — többeket. Oh istenem, mily borzasztó — ah már itt.... vannak... ott... ott... A láng és füst közül reám tör... Ah Málnássy Béla... Ah Auerborn... segitség... végem van.

Velőtrázó sikoltással borult erre az orvos karjai közé.

A rendőrség emberei borzadva hallották Lazáre örült beszédeit.

Lazáre pedig eltakarta arczát, mintha mit sem akarna többé látni.

Ha az orvos nem tartja, kétségkivül összeesik.

Az orvos vigasztalólag igyekezett csillapitani őt.

— Báró ur! az Istenért térjen magához.

— Jön Auerborn, susogá az örült elhaló hangon. Ah nézze, Zimielsky Erna herczegnő... Hiába mindnek... nekem halnom kell.

E beszélgetés után halotthalvány lön, szeme sajátságos módon megüvegesedett, bamba tekintettel bámult a semmiségbe.

Ajkai folyton mozogtak, mintha beszélne önmagával.

E pillanatban kocsi zörgés hallatszott.

A kocsi éppen Lazáre palotája előtt megy. A kocsiból gróf Auerborn Károly szállott ki.

Lazáre mintegy ösztönszerüleg megérezte, hogy Auerborn itt van.

Pedig hát Auerborn csak véletlenül kocsikázott el Lazáre palotája előtt, s meglátva a tüzet, borzasztó sejtelem lepte meg.

— Ah tehát itt van, szólalt meg Lazáre, nézze orvos ur itt van.

— Ki van itt? kérdé az orvos.

— Auerborn.

Auerborn hozzá lépett az örülthez.

— Lazáre; ismersz-e engem. Ne félj, én megbocsátok neked, térj magadhoz.

Erre a rendörtiszt is oda lépett.

— Gróf ur? kérdé, miért fél a báró ur öntől.

— Az a maniája, mintha üldözném, pedig semmit sem csináltan neki.

— Borzasztó eset, suttogá a rendörtisztviselő.

Ekkor Lazáre elhaló hangon ujra megszólalt az orvoshoz fordulva.

— Ah uram — hogy is hivják önt — nevét elfe-

lejtettem, mondá tompa hangon. Csomagoltasson, mert el kell utaznunk.

— Elutazni báró ur. De hová?

— A czethalak közé. Czethal-vadász leszek.

— Itt hagyná a szép Bécset?

— Itt hagyok mindent, különben megölnek, a törvény elé hurczolnak.

— A törvény elé?

— Igen!

— Miért?

— Oda visznek ellenségeim. Oh jöjjön hamar a czethalak közé.

Az orvos, a rendörtiszt és Auerborn rémülten tekintettek az örjöngő felé.

— Hozzon egy létrát ide, szólt Lazáre az orvoshoz, nem látja, hogy a czethal fel akar ugrani az emeletre. Ezt nem szabad engednünk. Hozza hamar a tintatartót.

— A tintatartót?

— Igen.

— De hát miért?

— Leöntöm vele a czethalat, akkor nem tud többé ugrani.

Az orvos és rendörtiszt ekkor megragadták az örjöngőt, hogy valahová vigyék és ott csillapitó szereket adván be neki, megnyugtassák.

De Lazáre ellenszegült és iszonyu erőt fejtett ki.

— A tüzes kigyók átkulcsolják térdemet, oh nézze a czethal már leharapja fejemet....Ah, siessen orvos ur! becsomagoltatott már, megyünk szülöhazámba a szép Olaszországba....Ott vár majd Ottilia.... ott nem fognak megölni...ott nincs Auerborn...oh Ottilia, nézze orvos ur, mily szép nő....

Ájulás megfosztotta eszméletétől a nagy beteget.

Auerborn oda fordult az orvoshoz:

— Lehet-e még mentség?

— Soha. Egyedül a halál fog itt segiteni, mely már nemsokára bekövetkezik.

Auerborn ezzel ajánlta magát és távozott.

— Az Isten büntetése szörnyü, suttogá magában, midön távoztában a kocsira ült.

---

19. fejezet.

A rodostói temetö.

Kossuth Lajos és társai a kis török faluban nem sokáig időztek.

A szultántól megjött a parancs, hogy a menekültek egyelöre Rodostó felé vegyék utjukat.

Rodostóba néhány nap mulva szerencsésen meg is érkeztek.

Málnássy Margit, ki szintén Rodostóba érkezett, egy napon este kedve kerekedett meglátogatni a rodostói keresztény temetöt, hol sok magyar hös van eltemetve.

Hiszen Rodostóban egyik zárda templomának sirboltjában nyugszik a nagy magyar hös, II. Rákoczy Ferencz herczeg, erdélyi hires nagy fejedelem.

A temetö — ezt meg kell jegyeznünk — nem magában Rodostóban volt, hanem egy kis szigeten közvetlenül Rodostó mellett, hová csolnakokon szoktak kimenni.

Málnássy Margit egyik alkonyon az utczán járván — mint emlitettük — megakarta látogatni a temetöt, hol a nagy magyar hösök hamvai pihennek.

Málnássy Margit egyik csónakot eloldván, beugrott a csónakba és a tengerre evezett.

Mindenfelé csend volt, mert a hajókon a törökök alkonyatkor abba hagyják a munkát.

— Mit akarhat ön tőlem? rebegé Aniella. K. 92.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A tenger is üres volt, csak a távolban látott Málnássy Margit egy-egy csónakot, melyből egy-egy ábrándos török dallam hallatszott.

Málnássy Margit önkénytelenül bevoná evezőjét s feszült figyelemmel hallgatá a sötét vizen átrezgő komor dalokat, mely — török lévén — egészen szokatlan volt neki, csak akkor sietett csónakján tovább, midön a dal már elhalt a távolban.

Málnássy Margit ezután meggyorsitotta az evezést, nehogy teljes sötétség álljon be, mire a temetőbe ér.

Ekkor távolban egy gályát látott feltünni, mely ugy látszott, feléje tartott.

Természetesen Málnássy Margit erre nem igen figyelt.

A tengeri ut, mely a temetőhöz vezetett, csendes volt.

Végre látható volt a sziget szélén elvonuló sötét zöld cziprusok.

A partot alacsony fenyő bokrok szegélyezték, melyek közt csak itt-ott emelkedtek ki egyes magasabb fák.

A keresztény temető szépsége Málnássy Margit minden várakozását fölülmulta.

Márványoszlopok voltak láthatók mindenfelé, diszes gránit szobrok, nagy sirboltok.

Látszott, hogy az a keresztény, ki Rodostóban halt meg, jó módu lehetett.

Többnyire vagy kivándorlók, vagy számüzöttek csontjait rejték a sirok.

Számos ősrégi franczia és magyar név diszitette a márvány oszlopokat.

A sötét, sürü bokrok, a cziprusok, melyek a sziget legnagyobb részét árnyékolták, komor szinben tüntették fel a kis szigetet, s valóban e szigeten élet nem volt, az egész sziget t e m e t ő volt.

A szigetnek közepén egy kápolna állott, mellette egy két kunyhó, melyben a sirásó és egyházfi lakhattak és talán ezek munkásai.

A diszes elökelőbb sirokon kivül voltak szegényebb, egyszerü sirok is, szétporlott keresztekkel!

Oh hiszen különbség még a halálban is van.

Ott is vannak szegények és gazdagok. Egyik sirját ott is virág lepi, mig a másikét gyom és dudva boritja.

Természetesen, hogy a ki lenn fekszik a sirban, már mit sem tud erről, hogy az ő sirjára sem koszorut nem fonnak, sem füvel nem ültetik be és nincs egy jótékony kéz, mely az ő elhagyott szegény sirját gondozná, mig ellenben a gazdagoké fényárban tündökölnek.

A gazdagok sirját virágtenger lepi el, a szegényekét pedig a dudva árasztja körül.

A gazdagok nevét a késő jövendő is hirdeti a büszke gránitoszlopokon, mig a szegény halott fejfájáról már egy-két év mulva leporlik az irás, senki sem tudja ki porladt alatta. S a vándor, ki a temetőbe vetődik, felkiálthat a költővel:

„Pedig ki tudja, hogy ki volt ő?
Szivébe mily eszmény honolt,
Elröppent lelke mire vágyott
S agyában minő eszme forrt.
Midőn elhalt, a végső szózat
Ajkán vajjon mit is jelenthete?
S a könny kialvó bus szemében
Vajjon minek is volt jele?

Talán nagy volt, kit megvetettek,
Nem érté őt a léha kor,
S hideg lenéző guny fogadta,
Miért szivének vére forrt.
Hiába mind! Az ajk lezárult
És a beszédes ajk most hideg.
Kit rejt e hant? Nem tudja senki.
S a néma sir nem fejti meg!"

Málnássy Margit körülbelül ilyen gondolatokkal eltelve bolyongott a sirok között, nézve, kit rejtegetnek a hantok, s hol pihen egy-egy számüzött magyar hös.

Az est mindjobban kezdett leszállni s a szigeten siri csend honolt.

Egyetlen élő embert sem látott sehol. Málnássy Margitot majdnem borzadás fogta el, eszébe jutva, hogy itt csakugyan a halottak országában van.

A halottak országa!

Oh nem borzasztó szó ez! Málnássy Margit most hazájára gondolt, mely szintén le volt verve, meg volt halva.

Vajjon fel fog-e virulni még valaha?

Málnássy Margit ellépdelt a bozótok mellett, hol egy ujonnan ásott sir tünt a szembe. Az est mindjobban közelgett s Málnássy Margit már visszafordult, hogy csónakjába ülve haza menjen.

Midön éppen hazafelé tartott, egy gazdag szép sirkereszt tünt a szemébe.

Egy nagy magyar hös hamvai nyugodtak a büszke talapzatu márványszobor alatt.

Málnássy Margit önkénytelenül földre rogyott, összetette kezeit s imádkozott a régen elhunyt hös lelki üdvéért.

Oh mily fenség, mily kellem és szelidség ömlött el e perczben a királynői tartásu magyar nön.

Büszke halvány arczát, melyre lehullott dus, hullámzó fekete haja, a feljövő hold szelid sugára megvilágitá; szemeiben könnyek ragyogtak fel és ajkai, azok a rózsás, üde ajkak imákat susogtak.

Könytől csillogó szemében a dicsfény sugára játszadozott.

Az imádkozó nő teljesen elmerült; körülötte béke volt és csend. Ugyan fenyegethetné-e a bájos leányt jelen pillanatban valami veszély?

Pedig a veszély már ott rejtőzött egy bokor mögött.

A héja lecsapni készült a szelid galambra.

Csak a pillanatra várt, hogy vágytól égve szép áldozatához rohanjon.

De hát mi volt az a veszély?

Ki volt az, ki a bozót mögül lecsapni készült a szegény leányra?

Málnássy Margit nem látott senkit, és nem is sejté, hogy egy *zord arczu férfi* lesi öt.

Az ö ártatlan tiszta lelke e pillanatban semmire sem gondolt, nem gyanitott semmi bajt, semmi veszélyt, ö a magyar hösre, hazájára és az Istenre gondolt.

Lelke ezeknél időzött.

De hát ki volt ez a sötét arczu férfiu?

Megyváry Gábor!

Hogy került ide? Majd megtudjuk később.

Elég az hozzá, hogy ö volt az, ki a fák és bokrok közt oda sompolygott a szép Málnássy Margithoz, s ö volt az, ki egy csolnakon követte Málnássy Margitot, mely csónak — mint emlékezni fogunk, Málnássy Margitnak is szemébe tünt — de azt, hogy Megyváry Gábor ül benne, azt természetesen még álmodni sem merte volna.

Megyváry Gábor kéjjel szemlélte Málnássy Margitot, féktelen vágygyal és vad szenvedélylyel nézett a szende leányra, kinek láttára a vér felforrott ereiben, kit most ujra fellelt.

Most már az övé volt Málnássy Margit.

Ebben Megyváry Gábor nem kételkedett. Hiszen a szigeten nem volt senki, csak ö, és még néhány megbizható emberre.

— Málnássy Margit, az enyém vagy, suttogá lázasan, most már nem fogsz menekülni, ujra megtaláltalak, és esküszöm, hogy többé nem foglak elveszíteni.

Málnássy Margit felemelkedett, imáját végezve.

Még egy pillantást vetett a porladó hös sirjára s megfordult, hogy távozzék csónakjába, mely töle nem lehetett messze.

Ekkor ugy rémlett neki, mintha valami zörejt hallott volna a bokrok között.

Málnássy Margit megrezzent. Este volt, s ő egy temetőben volt.

Gyors léptekkel igyekezett tehát távozni.

E pillanatban azonban megnyiltak a bokrok s diadalmas kiáltást hallatva, Megyváry Gábor állott Málnássy Margit előtt.

Málnássy Margit egy elfojtott sikoltást hallatott, midőn e helyen *védtelenül* megpillantotta a rettegett embert, kinek gyilkos tüzben égő szemei mohó állatias vágygyal voltak feléje szegezve.

— Ah jó estét kedves Margit, üdvözlé őt Megyváry gunyosan, hála Istennek, hogy ujra láthatom, és erre Margit felé közeledett, hogy átölelje, ki azonban kisiklott elöle. Mondja, akar-e nőm lenni?

Málnássy, szemben ily nagy veszélylyel is rögtön visszanyerte hidegvérüségét.

— Uram! hogy kerül ön ide?

— Magyar menekülő vagyok, viszonzá Megyváry Gábor elég szemtelenül.

— Ön magyar menekülő? ismétlé Málnássy Margit gunyosan. Ugyan nem világositana fel hogyan?

— Ön tudja, hogy az ön kedvéért mindent hajlandó vagyok megtenni, készséggel megadom a felvilágositásokat.

— Beszéljen tehát.

— A forradalomnak vége lévén, négy magyar honvéd, állitólag mint árulót megtámodott és levert. Ott hagytak egy országuton, mert azt gondolták, hogy meg vagyok halva.

— Pedig hát ön nem volt meghalva.

— Nem! Hiszen ön tudhatja, hogy én szivós életü vagyok.

— Oh nagyon is jól tudom, felelé Málnássy Margit.

— Tehát mint mondám, a négy honvéd halottnak vélvén, pedig csak ájult voltam, az országuton hagyott. Én

nem sokára magamhoz tértem, egy házig mentem, hol jó szivü emberekre akadtam, kiknél meggyógyultam.

— S aztán?

— Aztán utnak eredtem. Utközben egy katona örjárattal találkoztam. Az örjárat megállitotta kocsimat és a parancsnok utlevelemet kérte. „Itt van az utlevelem" mondám. Mennyire elcsodálkoztam azonban, midön utlevelem alá egy ismert magyar forradalmi örnagy neve volt irva. Ezt csak a négy honvéd csempészhette hozzám, elvevén helyette az én utlevelemet.

— Ezt helytelenül tették. Az ön utlevelével én még menekülni sem akarnék!

— Higyje el kedves Margit, szólt Megyváry, hogy nekem is elég kellemetlen volt ez a dolog — s ha ideje korán nem sikerül szerencsésen megszöknöm, a vérpadra juttatott volna. De hát mint mondám, mielőtt a halálos itéletet rajtam végrehajtották volna, megugrottam s az örnagy utlevelével Törökországba jöttem. Láthatja tehát, hogy egész joggal mondtam, hogy magyar menekült vagyok.

— Nyomorult! susogá Málnássy Margit.

— Törökországba érvén, megtudtam, hogy a magyarok Rodostóban vannak, ide csatlakoztam tehát én is, még pedig, hogy minden feltünést kerüljek, az ugynevezett legénységhez. Most mindent tud.

— Fájdalom.

— Akar tehát velem jönni?

— Semmi kedvem.

— Akkor kényszeriteni fogom.

— Szeretném tudni hogyan?

— Itt szerencsére nem Kossuth parancsol, a törökök pedig szeretik a pénzt. Ért ön engem?

Málnássy Margit rémülve hallgatta a gazember szavait.

— Ha vonakodnék szavaimat meghallgatni és vonakodnék engem követni, ugy nézze, nem messze tölem vi-

gyáz három emberem, mind megbizható legények, ezek könyörtelenül megragadják önt és ugy is, amugy is hatalmamba kerül. Oh mily szerencsés gondolat is volt az öntöl, midön a temetöbe jött. Valóban Margit! nagyszerü, fölséges.

— Isten szent anyja! gondolá magában Málnássy Margit, ments meg, különben végem van.

— Maradjon, különben meghal, kiáltá Megyváry. Ne igyekezzék tehát ellenkezni.

Málnássy Margit átlátván a veszély nagyságát, de hidegvérüségét ennek daczára sem veszitvén el, megfordult és a sötétségben bizva elsietett, hogy elmeneküljön e rettenetes ember elöl.

Remélte, hogy talán valami módon kiszabadulhat ennek karmai közül.

Minden megfontolás nélkül iramodott a fák és a sürü bozótok homályában.

Egyetlen érzelme, egyetlen gondolata csupán az volt, hogy megmeneküljön a vad Megyváry Gábor elöl, ki iszonyu szenvedélyre gyult iránta, s ki szenvedélyében mindenre képes, még talán gyilkolni is.

Szegény Málnássy Margit.

Oh, honnan is tudhatta volna ö, hogy a temetöböl, ily kelepczét készitve, aligha lesz számára menekülés!

Háta megett kaczagást hallott.

Megyváry volt, ki gunyosan kaczagott.

— Hiába minden! Szép leány, az enyém vagy te már! Te az én menyasszonyom vagy! még a bölcsöben is velem jegyeztek el téged az angyalok.

Málnássy Margit picziny lábai alig érintették a falevelekkel és gallyakkal sürün ellepett földet, s hogy a bokrokban meg ne akadjon, hosszu ruháját is felemelte, s sebes lélekzettel rohanva szaladt át a sirokon keresztül.

Ekkor hirtelen egy sirboltot látott maga elött.

Itt összerogyott.

Lábai nem birták, nem tudott tovább szaladni.

Már-már beleakart nyugodni szomoru sorsába, midön észrevette, hogy a sirbolt ajtaja csak be van téve.

Fölemelkedett tehát s kinyitotta az ajtót.

Megyváry a közelben nem mutatkozott, Málnássy Margitnak még annyi ideje is maradt, hogy az ajtó felett álló nagy márványtáblát elolvassa, melynek betüit az épen előtünt holdfénye mellett kényelmesen elolvashatta.

A márványlapon a következő szavak valának irva:

ITT NYUGSZIK

GRÓF LAMARHAINE HENRIK

FRANCZIA KIRÁLYI TÁBORNOK
ÉLT HETVENKÉT ÉVET. ÖNKÉNYT
CSATLAKOZOTT II. RÁKÓCZY FERENCZ
ERDÉLY FEJEDELMÉHEZ, HOGY VELE
A SZÁMÜZETÉS KESERVÉT MEGOSZSZA.
BÉKE PORAIRA!
E SIRBOLTOT EMELTÉK II. RÁKÓCZY
FERENCZ ÉS SZÁMÜZÖTT MAGYAR TÁRSAI.

— Gróf Lamarhaine nyugszik itt? ha nem csalódom, Rodostóban még most is él e család.

Sok ideje azonban nem volt a gondolkozásra, mert Megyváry Gábor veszedelmesen közeledett.

Rohamos mozdulattal felrántotta tehát a vasajtót s besietett a boltozatba, mintha annál a halottnál keresne védelmet, ki éppen oly hü embere volt a magyar ügynek, mint ő.

Megyváry Gábor csodálkozva látta, hogy az imádott lény a sötét boltozatban eltünt, de aztán az öröm sugára villant szemeiben.

Hiszen most már biztos volt, hogy az övé, mert a sirboltból semmiesetre sem menekülhet.

De a sirboltba nem mert bemenni.

Hiába, Megyváry gyáva volt.

Azért egyet füttyentett, mire egyik ember — három törököt bérelt fel, szerelmi kaland czéljából, mint a jámboroknak mondá — égő fáklyával megjelent.

A fáklyák világánál Megyváry már ujra visszanyerte bátorságát, és elhatározta, hogy lemegy a Lamarhaine család grófi sirboltjába.

* * *

Ezalatt Málnássy Margit a lépcsőkön befelé menve a sirboltba, elbukott. De nem történt semmi baja az esésen kivül, gyorsan talpra állott s tovább sietett, hogy valahol lenn elrejtőzhessék gaz üldözője elől.

Bár Málnássy Margit höslelkü leány volt és éppen a legnagyobb veszélyben tanusitá mindig a legnagyobb hidegvért, ilyen éji órán a sirboltban lenni, borzadály fogta el.

De a gondolat, hogy Megyváry kezei közé kerülhet, eloszlatá gyötrő félelmét, és a sirbolttól való iszonyodását, leért a sirbolt belsejébe.

Sürü csend volt, és sürü sötétség.

Valóságosan elevenen el volt temetve. Tapogatozni kezdett. Észre vette, hogy több ércz koporsó van. Valószinüleg nem csak Henrik gróf hamvait rejté e sir, hanem családjának még sok más tagját is.

Málnássy Margit nem tudta, mikép keressen a koporsók között menedéket.

Azt észrevette, hogy Megyváry Gábor nem üldözi, de ezt csak cselnek gondolta.

Ekkor emberi hangok hallatszottak és Málnássy Margit érezte, hogy a döntő pillanat közel.

Most vagy soha.

A vörös fáklya fényénél Málnássy Margit egy kopor-

sót pillantott meg, mely üres volt, illetve, melynek fedele félig nyitva volt.

A sirbolt jelenlegi birtokosa, talán az öreg Lamarhaine Ferencz gróf, kiről, mint emlitettük Málnássy Margit is hallotta, hogy Rodostóban él, még életében elkészittette a koporsót, talán arra gondolt, hogy életéből ugy sincs már sok hátra.

A koporsó belülről puha bársonynyal volt ellátva, fejénél egy vánkos volt, s födele könnyen csukódott.

Málnássy Margit ekkor már világosan hallá a künn beszélő Megyváry Gábor minden szavát, ki éppen parancsot adott emberének, hogy az ő keresésére induljanak.

Oh szegény leány! vajjon mi fog történni veled?

---

20. fejezet.

Visszaemlékezés.

A pasa, ki a kis török városban volt, a szultán rendelete folytán Kossuthot elkisérte Rodostóba.

Itt egy napon ujra beszélgetésbe merültek.

Kossuth éppen azt a beszédét mondá el neki, melyet akkor tartott, midön elhatároztatott, hogy magyar miniszterium alakul.

— Uraim! szóltam a népnek. Mint a magyar szabadság hirnökei üdvözöljük Magyarhon szabadságának napját.

Az eseményekben Isten szól hozzánk.

Megjöttünk Bécs falai közöl, hol az absolutismusnak századokon keresztül tartogatott rendszere összedölt.

Testvéri szeretettel fogadtattunk azon nép által, mely a szabadság kivivásának tettére Pozsony falai közöl kapta a biztató szót. Ami közelgésünknek hire Ausztria számára az alkotmány megadásának percze volt.

Hiszszük és reméljük, hogy a szomszéd birodalom népei azon alkotmányt, mely most szóban van, tetté fogják érlelni.

Mi minket illet, még sok hetek előtt az volt kívánságunk, hogy reformjainkban, törvényeinkben, közigazgatásunkban nem Bécs, hanem Buda felé haladjunk: most már nem Buda felé haladunk, hanem törvényhozásunkban, szóval a nemzet jövendője intézésében — Budán benn vagyunk.

A magyar megtartotta és megtartja e nehéz napokban is hüségét a király iránt s a király nevében István főherczeg, teljes hatalommal felruházott királyi helytartó fogja a felelős magyar mintszterium által Budáról kormányozni az országot.

Ekkor bemutattam a népnek gróf Batthyány Lajost.

— És ime! itt azon férfiu, kit a nemzet kivánsága következtében a király akarata a nemzet felelős miniszteriuma első alkotója és elnökévé kinevezett.

Azt gondolom urak, hogy az ő személyisége, az ő élete az ő lelke biztositják a nemzetet: miszerint az, minek ennek következtében történnie kell, magyar földön, magyar lélek által, magyar kezekkel, — kevés óra, kevés nap alatt végre lesz hajtva.

Mi más törvényeket Bécsből nem hozánk; nekünk más törvények Bécsből nem kellettek: nekünk felelős miniszterium kellett.

Uraim! nehány nappal ezelőtt némelyekre nézve közülünk talán veszély perczei voltak. De ezen tul vagyunk.

Most a munka napja következik. A munka napja nehezebb, mint a veszélyé; mert a veszély az egyest éri csak, ellenben a munka gyümölcse az egész hazáé.

E munka tekintetében uraim, oly közszellemre van szükség, mely áthatva a szabadság lelkesedésétől, azon meggyőződés által vezéreltessék, hogy a szabadságnak megszilárdulására jogszerü rend és jogszerü nyugalom kell.

Tisztelettel emelek kalapot a magyar ifjuság előtt, melyben a pezsgő vér a férfiui kor határozottságával s komolyságával párosulva nem csekély tényező volt az eredmények kivivásában Bécs falai között.

Ezen urak megfeleltek a bizalmas várakozásnak, mert azt hiszem, a bizalmat megérdemlették azok, kik Bécsben fenn valának.

A bizalmas várakozást veszem a magyar nemzet számára igénybe, hogy a léleknek és testi erőnek minden megfeszitésével az előnkbe kitüzött törvényeket azon polczra lehessen érlelni, hogy ezen országgyülés, mely a nemzeti szabadságnak alapitója, minél hamarább átadhassa hatalmát a képviselet alapján választandó köznemzeti képviselőknek kezébe.

És azért uraim, hogy e nagy munkát teljesithessük s a mi a sajtószabadság biztositására, — a mi a nemzeti „őrsereg"-nek országszertei rendezésére, ami a közteherviselésnek minden osztályok közti életbeléptetésére, ami az urbéri tartalékoknak mielőtti megszüntetésére, ami a képviseleti rendszer behozatalára szükséges, — hogy mindezeket minél hamarább elérhessük, kiküldött társaim nevében is, egyetemben az országnak nyugalmát, békéjét s a rendet a haza szent nevében ihletett minden becsületes hazafinak oltalma, — Pozsony városáét pedig különösen a Pozsony városi érdemes polgárság s az országgyülési ifjuságnak kezeibe teszem le.

Ezután reményemet fejeztem ki, hogy ugy a polgárság, mint az ifjuság, mint minden hazafi ezen magasztos missiónak mind fontosságát, mind valóságát érezni és megérteni fogja s ennek következtében megtartja az országgyülés számára azon állapotot, mely szükséges arra, hogy az országgyülés a reá nézve hátra levő napokon át a nemzetet nem csak szabaddá tette légyen, hanem szabadsága által boldogságában is megörökité.

Beszédem azzal végeztem: „Éljen az uj miniszter!"

Utánam gr. Batthyány Lajos, akkori miniszterelnök, emelt szót:

— „Igéretet tenni — mondá Batthyány — nem akarok. Hanem azt várhatják tőlem, hogy én életemnek napjait kirekesztőleg feladatom teljesitésére forditandom; de hogy azt jószándékommal elősegithessem és e tekintetben sikert nyerhessek, egyre van föképen ezen első perczben szükségem: a nemzetnek irántam való bizalmára.“

Erre ismét én vettem fel a beszéd fonalát.

Mindenek előtt hivatkozván arra, hogy ő cs. és kir. főherczegsége, István nádor teljhatalmu királyi helytartó más nap a nemes magyar nemzet kebelébe visszatérendő lesz, — a nádor érdemeiről a legmelegebb szavakkal emlékezett meg.

— Itten Istennek szabad ege alatt, az Istent hiva bizonyságul, azt mondom, hogy ezen eredménynek kivivására nézve, melyet kijelenteni az imént szerencsénk volt, senki annyit nem tett, mint ő fensége, — s nem csak annyit nem tett, hanem az eredményt nála nélkül kivivni, mind azon elhatározottsággal s talán mind azon sympathiával, melylyel mi Bécs lakosai által fogadtattunk, sem sikerült volna, ha csak erőszakhoz nem nyulunk.

Ő, uraim, a királyi székhez azon határozottsággal járult, miszerint kijelenté, ha ő felsége a nemzet kivánatait nem teljesiti, megszünik lenni Magyarország nádora.

Hajoljunk meg, uraim, e magasztos hazaszeretet előtt; hajoljunk meg előtte, mert abban le van téve a magyar szabadság alapja.“...

Ezzel beszélgetésüknek vége szakadt.

21. fejezet.

A sirboltban.

Megyváry Gábor megvalósitotta tervét és lement a sirboltba.

Málnássy Margit már hallotta a léptek zaját.

Ha Megyváry Gábor a boltozat felső részét eredménytelenül kutatja ki, Margit bizonyos volt abban, hogy nehány percz mulva az alsóba is lemegy és akkor menthetetlenül elveszett.

Ki van szolgáltatva durván egy férfi önkényének, mi több, három-négy férfi önkényének, kik tehetnek vele, a mit akarnak.

Ez aggodalom közepett ismét szemébe tünt neki a félig nyitott koporsó, rögtön elhatározta magát, bármenynyire borzasztó volt is, hogy belefekszik,

Hiszen volt ő már egy koporsóban, mint a nyájas olvasó is emlékezni fog, a regéczi temetőben, midőn Lazáre terveit kihallgatta.

Leküzdte tehát borzalmát, s miután hallotta, hogy Megyváry Gábor mindinkább közeledik, hirtelen belefeküdt az üres gróf Lamarhaine-féle koporsóba.

Már a lépcsőzet legalsó fokán rémesen hangzott Megyváry parancsai szolgáihoz, mert a másik kettő is előjött időközben, hogy kövessék öt.

A felbérelt törökök a fáklyák világánál a sirboltbelsejébe hatoltak.

Málnássy Margit e közben halk imát rebegett és nesztelenül magára bocsátá a koporsó nem nehéz födelét.

A koporsón valószinüleg nyilás volt, mert a levegőtől nem volt elzárva és szabadon lélegezhetett.

Megyváry Gábor vérben forgó szemekkel nézett szét

s a fáklyák fénye mellett minden egyes tárgyat világosan megkülönböztethetett a kriptában.

De senkit és semmit sem látott a koporsókon kivül.

Megyváry elgondolkozott.

— Hol lehet Margit? kérdé önmagától.

Majd a szolgákhoz fordult:

— Keressetek, keressetek össze mindent és teremtsétek elő nekem a pokol fenekéből is azt a leányt, ki az én mennyasszonyom, füllenté a jámbor törököknek Megyváry Gábor.

A törökök, kikhez maga Megyváry is csatlakozott, minden zugot felkerestek, minden sarkot, minden homályosabb helyett felkutattak, benéztek a koporsók közti hézagokba, de mindhiába, Málnássy Margit nem volt sehol.

Utoljára is felkellett hagyniok minden kutatással.

Málnássy Margit eltünt, mintha a föld nyelte volna el.

Oh a halottak ugy látszik jobban megvédik az élöket, mint maguk az — élök.

Megyváry tombolt dühében.

A jámbor törökök, kik azt hitték, hogy csak egy közönséges szerelmi kaland forog szóban, Megyváry legalább ezt mondta nekik, rémülve pillantottak reá, kinek arczán az erek kigyulladtak, és arcza iszonyatos kifejezést öltött.

— Vizsgáljátok át a falakat! sikoltá Megyváry, hátha valami földalatti ut kivezet innen.

A törökök hangosan Allah nevét emlegették és ujólag kutatni indultak.

De hiába!

A falon semmi nyilást, semmi oly rést nem birtak felfedezni, melyből arra lehetett volna következtetni, hogy Málnássy Margit a falon elmenekült.

— Hátha nem a sirboltban van, hátha a sirok közt rejtözik valahol, jegyzé meg egyik török.

— Lehet, viszonzá Megyváry, hogy tévedek, midön titeket szólitottalak, talán észrevétlenül elsurrant a kriptából.

— Ugy lesz! mondák a törökök, kik már távozni szerettek volna e kisérteties helyről.

— Menjünk! adá ki a parancsot Megyváry.

És elől menve a törökök követték őt, szentül elhatározván magukban, hogy többé ily „szerelmi kaland"-ra nem vállalkoznak.

Kiérve a sirbolt alsó részéből, csakhamar a lépcsőkön voltak.

A lépcsőkön felérve, Megyváry előre bocsátotta a törököket és aztán oly erővel csapta be a sirbolt ajtaját, hogy az egész kripta remegni látszott.

A roppant zaj Málnássy Margithoz is lehatolt, ki önkénytelenül visszaborzadt.

Megyváry ezután a törökökkel töviről-hegyire felkutatta a kis szigetet, mi nem volt valami nehéz, mert a sziget nem volt nagy, s mint emlitők, csupán temetkezési helynek szolgált.

Málnássy Margit csak nem volt sehol.

— Talán már elment Rodostóba, vélekedék az egyik török, ki szerette volna, ha már e kutatás végre valahára véget ér.

— Lehetetlen, dörgé Megyváry, hiszen a csónakja itt van! Tán csak nem uszta át a tengert.

— Akkor a szigeten van, mondá a török, keressük ujra.

Megyváry ekkor felosztotta embereit, s három különböző irányban mentek keresgélni.

Maga Megyváry oly buzgalmat fejtett ki, minőt csak egy szenvedélytől elkapatott ember képes.

De hasztalan.

Az eredmény most sem volt több, mint előbb.

A jámbor törökök, kik különben is babonásak lévén, azt mondták, hogy Allah az égbe vitte a leányt.

Megyváry szörnyű dühbe jött e szavakra.

— Bolond ficzkók! mit hadartok össze vissza. A

leány nem tünt el, hanem itt rejtözik valahol. Én most visszamegyek Rodostóba, de ti itt maradtok és vigyázni fogtok. Majd ha reggel lesz, majd csak elöbujik az a leány. Oltsátok el a fáklyát és jertek a partra, hogy a leány azt gondolja, hogy már távoztunk.

De a törökök kereken kijelentették, hogy ök haza mennek és a kalandban nem vesznek részt, mert különben Allah haragjával sujtaná öket.

— Hitvány gazemberek vagytok, kiáltá Megyváry, tegyétek a mit parancsolok, különben lelölek benneteket mint a kutyát.

S ezzel pisztolyához kapott.

Több sem kellett a törököknek, megragadták Megyváryt, kicsavarták kezéből a pisztolyt és egyetlen fegyverét bedobták a tengerbe.

Megyváry dühöngött.

— Köszönd meg gazember! kiálták a törökök, hogy téged nem dobtunk a tengerbe.

Ezzel a törökök a faképnél hagyták Megyváryt, beültek a csónakba s eltávoztak.

Megyvárynak tehetetlen dühében szintén nem maradt más hátra, mint beülni Málnássy Margit csónakjába és eltávozni.

A szigeten csend lett.

Csak két csónak evező csapásai hallatszottak.

Megyváry azzal az eltökélt szándékkal tért Rodostóba, hogy másnap reggel korán elvitorlázik a temetöbe és akkor biztosan feltalálja Margitot.

Mert, hogy Margit a szigetről nem távozhatik, azzal tisztában volt.

* * *

Málnássy Margit, miután a sirboltból üldözői eltávoztak, még jó sokáig maradt a koporsóban fekve, mert attól félt, hogy hátha cselből történik a látszólagos távozás.

De miután kétségenkivül meggyözödött, hogy a sirboltban nincs senki, hirtelen kilépett a koporsóból.

A sürü sötétségben tapogatódzva haladt elöre, mig végre elérte a márványlépcsöt, mely a szabadba vezetett.

A sirbolt falain több helyt repedések voltak, s a hold halvány sugára némi halovány fényt bocsátott az ö sirboltjába.

Málnássy Margit kinézett az ily repedések egyikén és borzadva látta Megyváry Gábor vörös fáklyás embereit, kik tüvé tették érte a temetöt.

Végre csend lett s Málnássy Margit látta, hogy az emberek csónakra ülnek és távoznak.

Szerencséjére a sirbolt épen szemközt volt azzal a helylyel, honnan a törökök elvitorláztak.

Ugyancsak megdöbbenve látta azt is, hogy Megyváry az ö csónakját eloldja s nem a törökökkel, hanem külön távozik.

— Mi lesz velem? sóhajtá magában, most hogy menekülök e szigetröl. Hisz ide egy félesztendöben egyszer, ha ide vetödik egy-egy ember, vagy utazó! Oh istenem! el vagyok veszve.

Gépiesen haladt a vasajtó felé, hogy azt felnyissa, és a büzhödt sirboltból legalább a szabad levegöre jusson.

De keserüen csalódott.

22. fejezet.

Elevenen eltemetve.

Midön Málnássy Margit a vasajtóhoz ért, reszkető kezeivel keresgélni kezdte a zárat, a kilincset, hogy az ajtót felnyissa.

De zárt, vagy kilincset kezei nem találtak.

— Lehetetlen! suttogá magában, hogy az ajtón nem volna zár, kell lennie.

Nem akarta, nem merte elhinni, hogy ő nem távozhat a néma sirüregből.

Hátha csak csalódott.

S ujra vizsgálni kezdte a zárt, elejétől végig, megtapogatta a vasajtó minden részét, de kilincs nem volt sehol.

— Elevenen el vagyok temetve, egy sirboltban! suttogá. Oh borzasztó.

S szemei elött rémitö képek vonultak.

Ugy tetszett neki, mintha a halottak, melyeket a Lamarhaine sirbolt rejtett magában, kikeltek volna sirjaikból, s fehér lepelben, zörgö csontokkal feléje jöttek volna.

— Te meg vagy halva! suttogá az egyik csontváz.

— Te a menyasszonyom vagy! suttogá a másik. Ugy-e érdekes menyegzö lesz egy csontvázzal egybekelni?

Málnássy Margitot, bár bátor lelkü és hös leány, a helyzet rendkivülisége miatt borzalom szállta meg.

Homlokán hideg veriték gyöngyözött végig, s képzelete a legborzasztóbb képeket festé felcsigázott kedélyállapota elé.

Oh a helyzet borzasztó volt!

S hogy a höslelkü leány meg nem örült, csak Isten különös kegyelme.

Málnássy Margit önkénytelenül folyton a vasajtón keresgélt, de hiába, zárt nem talált.

A rejtély ugyanis a következő volt:

A vasajtó csak kivülről nyilt. Belülről csak az nyithatta ki, ki kulcsot hozott magával.

Megyváry Gábor pedig, mint tudjuk becsapta az ajtót, s igy Málnássy Margit a szó szoros értelmében elevenen el volt temetve.

Málnássy Margit tehát arra volt kárhoztatva, hogy a halottakkal töltse az éjt, együtt töltse további életét, mely valószinüleg nem sokára örökre kialszik.

Iszonyu helyzetében Málnássy Margit végre térdre rogyott s buzgó imát rebegett Istenéhez.

Alig, hogy az imát elvégzé, egy távoli templom órája tizenkettöt ütött.

A szellemek órája.

Málnássy Margit eleven képzelete ujra felcsigázódott. De végre mégis annyira összeszedte minden erejét, hogy kissé nyugodtabb lett, s elkezdte az ajtót kezeivel, az ő gyöngéd szép fehér kezeivel felfeszitni.

Hasztalan erölködés!

Ekkor Margit csakugyan közel volt az örüléshez. Örülten kezdett szaladgálni a sirboltban fel és alá, s hangos kiabálásra fakadt.

De senki sem hallotta kiáltásait.

* * *

Kossuth Lajos ezalatt a pasával éppen Erdély egyesülését Magyarországgal beszélte el. Különösen Wesselényi pártolta az uniót.

— Ő — mondá Kossuth — a következő beszédet mondá:

„. . . . Az unio üdvös voltát bizonyitgatni fölösleges. Nem akarom tehát hosszas beszédekkel elrabolni a drága

időt. Csak annyit legyen szabad mondanom: miképen boldognak érzem magamat, hogy nekem jutott osztályrészül a szerencse, hogy oly magasztos ügyben, melyért fiatal korom első éveitől küzdöttem, melyért szenvedéseimre enyhitő balzsamul, — mely valóban nagyobbszerü küzdelmeknek is méltó bére lehet, én emelhetem fel a diadalmas lobogót. E szent lobogó alá hivom fel a rendeket, mondják ki egy lélekkel, egy szájjal: nekünk „unio“ kell az 1848-diki VII-ik törvényczikk szerint.“

— E szavakra — mondá Kossuth — egy hatalmas „unio“ kiáltás reszketteté meg a terem falait. A zaj csillapultával a szónok ekképen végzé szavait:

„Ezen örömrivalgás. a hon ohajtásának e mennydörgő kifejezése sokkal ékesebben és szivrehatóbban szól az unio mellett, mint a hogy én támogathatnám inditványomat. Azért még egyszer csak azt kiáltom: éljen s örökre létezzék az unio!“

— Maga a miniszterium a következő leiratot intézte Erdély rendjeihez:

„Erdély országosan egybesereglett karaihoz és rendeihez.

Erdélynek Magyarországgali egyesülése forró örömmel tölté el lelkünket. Boldogitóbb és egyuttal fontosabb eseményeknek hire nem juthatott hozzánk!

Meg voltunk lepetve, nem az örömnek véletlenségétől, mert teljes hittel reméltük mi a két testvérnemzet egygyé ölelkezését, — de meg voltunk lepetve azon büszke öntudat nagyságától, hogy egyesülten e hazát többé sem ármány, sem erőszak megbuktatni képes nem lehet.

Nem késtünk mindent elkövetni, hogy az egyesülés iránti törvény a fejedelem által is szentesittessék. A miniszterelnök rögtön utazott az országos küldöttekkel koronás királyunkhoz, hogy fejedelmi szavát és áldását sietve kikérje a testvéri frigyre. És nem tért többé vissza, mig

a bevégzett viszonegyesülésben meghozta jövendő nagyságunk alapját.

Mig hajdan e két hon egy vala, mindnyájunkat nagyság, fény s nemzeti dicsőség környezett. A mely nap elszakadtunk egymástól, azon nap kezdtünk gyengülni, aljasulni s szolgaságba jutni. Egyesült erönkön megtört a hóditók hatalma, szétválasztva egyenkint rabokká lettünk s eltüntünk az önálló nemzetek sorából.

Minket Isten, közös vérkötelék s nemzeti multunk testvérekké parancsol lenni, nem csak szomszédokká, mint eddigelé voltunk. A szomszéd nem sokat törödik szomszéda sorsával. Mi Erdélynek és Magyarországnak minden lakosai, több vagyunk egymásnak. Testvérek vagyunk, kik szeretik egymást, közös boldogságot akarnak s egyik a másik javáért élni kiván és halni tartozik.

Az unio e nemzeti testvériségnek ujabb, nyilvános elismerése Európa szine előtt. Mit a vér egyesitett, ezredéves közös történet örömei s fájdalmai szentesitettek, azt ma örökké megtartandónak nyiltan bevalljuk a világ előtt.

És e két honnak s minden népeinek egyesülése még többet is jelent. Jelenti azt, hogy mi ismét, mint egykoron, közös erővel, közös kitüréssel és buzgósággal azon törekvendünk, hogy Magyarország nagy és boldog legyen, s népe hatalmassá és dicsővé váljék.

Ez legyen első és legszebb gyümölcse háromszázados elszakadásunk utáni testvéri egyesülésünknek.

Mi elválva is egyek valánk. A tettleges egyesülést most megszentesité koronás királyunk fejedelmi szava. Nincs egyéb hátra, minthogy isten áldása koronázza meg e szövetséget, mely minden nyelvü s vallásu népekre nézve a szabadság, egyenlőség és testvériség örökké szent elveit fogja hinni, vallani és alkalmazni.“

— S ugyanekkor történt — folytatá Kossuth, hogy Jellasich a következő beszédet intézé katonáihoz:

„Ne nézzetek — ugymond szózatában — minket elleneknek; sorainkban ausztriai lobogók emelkednek; a kétfejü sas, jelképe száz meg száz csatatéren a dicsőségnek és becsületnek, nem válhatik lázadás és árulás jelképévé.

Fegyverhez nyultunk oltalmára nemcsak jogainknak, hanem egyszersmind fentartására szeretett fejedelmünk jogainak is, melyekkel egy gonosz párt, nem figyelve egy nemeskeblü s hiv nemzet nagy többségének igaz érzelmeire, vétkes czéljaival visszaélni átalkodik. Már is tetézte ezen párt a birodalom felbontására czélzó ármányát, midön határozatai által a fejedelem és haza iránti szeretettel egybeforrasztott seregben az elkülönzés szellemét ébreszteni, a bizalmatlanság s gyülölség magvát hinteni s ez által az összes birodalomnak ezen erös védfalát leromholni iparkodik.

Vitézek, az ausztriai hadseregben, melyhez büszkén számitjuk magunkat, ti osztjátok ezen ármány tekintetére fölindult boszankodásunkat! fegyvereiteket sohasem fogjátok testvéreitek ellen forditani, kik császárukért s ennek jogaiért, melyek egyszersmind a népek jogainak legszilárdabb védfalai, életöket feláldozni mindenkor készek.

Olaszország csatatérein visszaszerzé egy dicső hös, legyözhetlen vitézeivel a koronának egyik drága gyöngyét. Egy szó vezeté, egy szellem éleszté ezen seregeket, nemzetiség minden különbsége nélkül s győzelemmel lön jutalmazva egységök. Éljen tehát az ausztriai hadsereg egysége! Éljen kegyelmes császárunk s királyunk! A Dráva partján. Jellasich.“

— Én erre, viszonzá Kossuth, igy feleltem a képviselöházban:

„Már az igaz, uraim! hogy a históriában csakugyan nincs példa arra, miként egy nemzet ugy a dynastia részéröl, mint saját magában annyi ellen-

séggel találkoznék, mint a szegény magyar! Ki hitte volna, hogy még a Teleki név sem lehet szenny nélkül!

Mi a nádort illeti, azon vélekedésben vagyok, hogy mint ország nádorának vannak eskü szerinti kötelességei, melyeket teljesiteni kell...

A nádornak Jellasich eljárására nézve az udvartól vagy van valamely értesitése, vagy nincs; ha nincs, akkor neki nádori tiszte szerint — melynek lemondásáról a veszély perczeiben beszélni nem szabad — természetesen teljesiteni kell azt, mi azon magas méltóságokhoz kötve van.

Ha ellenben valamely értesitése volna az udvartól, akkor is vélekedésem szerint kétségtelenül választania kellene vagy születési állása, vagy esküvel megerösitett kötelessége között.

Én felteszem róla, hogy azt fogja választani, mit a becsület, a letett eskü, mit a haza iránti kötelessége parancsol.

Ö fensége, ki a fejedelem iránti törvényes kormány élén áll, emlékezzék meg a históriából, hogy ezen állásnak magának is nagy hatása van, s ha ö fensége ott, a táborban, kellöleg felhasználja állását, nem kételkedem, hogy sok ember ne fogna akadni, ha Ausztriának egy örökös föherczege Jellasich táborába csak egy sétabottal menne is ki, kétszer meg ne fontolná, hogy oly tábor ellen indul fegyveres kézzel, melynek élén a császárnak s királynak öcscse, királyi helytartója s a királyi családnak egyik tagja áll."

— S mit csinált az osztrák kormány?

— Kibuvót keresett.

— S a magyar kormány?

— Lemondott. Az uralkodó Batthyány ujboli kinevezését bizonyos feltételekhez akarta kötni. Erre Nyári az országházban a következöket mondá:

„Igaz ugyan — mondá Nyári Pál a többek között

Lazare térdre rogyott a grófné lábai előtt és bocsánatért esdekelt. K. 93.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— hogy gróf Batthyány Lajosnak azon föltétele nem teljesittetett, miszerint Jellasich az invasiótól eltiltassék, de teljesittetett a másik, mely szintén oly hathatós, sőt hathatósabb, mert a nemzet összpontosult hadát vezérli Magyarországnak alkotmányos fővezére a nádor, ki müködését már meg is kezdé.

Igy tehát gróf Batthyány Lajosnak főfeltétele teljesitve van, csak a forma különbözik, miszerint nem királyi parancs által van Jellasichnak megmondva, hogy menjen vissza, és ez épen Batthyány Lajosnak ideiglenes miniszteriuma alatt történt.

Ebből azt következtetem, hogy gr. Batthyány Lajos nem egyebet tesz, hanem hazafiui kötelességét teljesiti, midőn megragadja a fonalat azon iratból, melynek többi kitételei nekünk nem kedvezők, s megragadván azt, megtartja a hazát. Én erre kérem öt.“

— Erre Batthyány igy felelt:

„Az előttem szólott tisztelt tagtársak — ugymond — megfeledkeztek arról, miszerint kénytelen voltam két föltételhez ragaszkodni; az első nem teljesittetett, de bizony a másik sincs teljesitve, értem a ház bizalmát.“

— Van! van! — hangzott mindenfelöl az általános fölkiáltás, s a ház tagjai, bizalmuk jeléül, mind felállanak.

„Tisztelt ház! Az, amit most tapasztaltam, némi biztositást nyujthat a jövöre nézve, én azonban a legközelebbi multról szólottam s ezen mult ugyancsak igazolta állitásomat.

Én itt két lehetetlenség közé vagyok állitva: az egyik lehetetlen odafenn Bécsben, a másik idelenn Pesten van. Bécsre nézve lehetetlen oly emberekkel, oly férfiakkal környeznem magamat, kik nemcsak a háznak, a nemzetnek, hanem nekem is a legkedvesebbek valának; idelenn pedig lehetetlen, hogy magamat azokkal környezzem, akik kedveért odafenn Bécsben az országra nézve némi kedvezményeket lehetne remélnem.

Valóban, megvallom, hogy ha most ujra már másodszor, sőt talán harmadszor befogatom ezen igába, nem lenne más, mint néhány percznyi meghosszabbitása s megtoldása azon provisoriumnak, melyet most néhány napig vittem amint tudtam, mert hiszen többről még nem lehet szó mint arról, hogy vajjon képes leszek-e kijelölésem által a miniszteriumot odafenn s itt lenn lehetővé tenni?“

— S mi lett mindezek vége? kérdé a pasa.

— A forradalom! viszonzá Kossuth.

* * *

Kossuth ezután a szentesitett törvények kihirdetését beszélte el a pasának.

Ezt mi egy kiváló történészünk után beszéljük el, az ő szavait idézvén:

„Meg levén alkotva az uj törvények, a karok és rendek befejezték teendőiket s bekövetkezett az országgyülés befejezése.

A befejezés napjául ápril hó tizenegyedike tüzetett ki. A király személyesen jelent meg az ünnepélyre, mely körülmény teljesen megszilárditotta a hitet s bizalmat a fejedelem őszinteségében.

E hitet és bizalmat növelte még az is, hogy a királylyal együtt megjelent még ő felsége a királyné, továbbá Ferencz Károly és ennek fia Ferencz József főherczegek is, kik által a nemzet, mintegy a jövőre nézve is, biztositottnak látta alkotmányát.

Ő felségeik ápril tizedikén érkeztek meg Pozsonyba. Az öröm és lelkesedés, melylyel megérkezésök alkalmával fogadtattak, határtalan volt — és őszinte, minőt még kevés fejedelem tapasztalt népeitől.

Ősi szokás szerint ő felségeiket a király és királynét, valamint a főherczegeket egy fényes országos küldöttség

fogadta; a küldöttség szónoka következő szavakkal üdvözölte a királyt:

„Felséges király! Az öröm árja önti el keblünket, midőn ez országgyülés befejezésén királyi trónjához közelitünk, — és a legőszintébb hálaérzéssel a törvényhozói testületnek nevében felségedet hódoló tisztelettel, körünkben üdvözölni szerencséltetünk.

Mert visszatekintvén az országgyülés kezdetére, — eme valóban fejedelmi s az egész hazát hála s tisztelet leghangosabb nyilvánitására buzditó nagy tetteire figyelmeztetünk; hogy a nemzet bizalmával átkarolt főherczeg Istvánt nádorul adni, — édes honnyelvünkön hozzánk szólani, s ekép a magyar nyelvet, mint nemzetiségünk fő palládiumát, a királyi trónra emelni kegyeskedett.

Felséged e dicső tetteinél még nagyobb leend az, hogy a nemzet közkivánatát teljesiteni óhajtván, korszerü átalakulásunk nagy müvét, e jelen országgyülésen létesiteni s ezt megállapitandó törvényeknek szentesitése végett e nemzeti nagy ünnepre köztünk megjelenni méltóztatott. Fogadja ezért fölséged az ország-rendek hálateljes tiszteletét azon atyai kegyességgel, — melylyel a nemzetet szentséges személye — s uralkodó felséges háza iránt tántorithatlan hüségre lekötelezte.

Valóban boldog azon nemzet, mely koronás fejedelmében oly gyengéden szerető atyját tisztelheti; de boldog azon király is, kinek trónját a lehető legnagyobb számnak megelégedése és milliomoknak egygyéolvadt tántorithatlan hüsége támogatja!

Tartsa azért a jó isten felségedet hü népeinek javára, oltalmára, az emberi kornak legvégsőbb határáig. E forró kivánatainkat felséged trónja zsámolyához letévén, az ország rendeit — az egész nemzetet — s magunkat felséged magas kegyelmébe ajánljuk. Éljen!“

A király ezen üdvözlő beszédre rövid, de kedélyes szavakkal válaszolt magyar nyelven:

„Örömmel jöttem — ugymond — hozzátok, mert kedves magyar népemet most is olyannak találom, mint mindenkor tapasztaltam; s azért kivánva kivánom a hü rendeket magam körül látni.“

A királyné nem értvén nyelvünket, az országos küldöttség hozzá intézett üdvözlő beszédére latin nyelven válaszolt, következőleg:

„Quod saepe alias testabar, esse mihi nobilis gentis hungarae erga me studia longe gratissima, hoc non verbis solum inclytae deputationi hiuc significo, sed toto etiam pectore sentio. Cupio eam felicem, et partae per avos nominis hungarici gloriae seris etiam in nepotibus parem. Atque hoc est, quod cunctis regni ordinibus referri peto.“

Ferencz Károly főherczeg pedig maga és fia nevében következőleg válaszolt, magyar nyelven az országos küldöttségnek:

„Kedvesen veszem az országos rendeknek jelen küldöttség által nyilvánitott üdvözlését.

Ugy tartom, hogy minden, mit e nemeslelkü nemzet és ennek nemzetisége dicső fölvirágzására csak óhajtani lehetett, azon törvényekben, melyek szentesitése ünnepében részt venni különös nyereségemnek tartom, böven föllelhető.

Senki a magyar névnek dicsőségét nálamnál jobban nem kivánhatja. Mit is e jeles küldöttség által az országosan egybegyült rendeknek válaszkép jelentetni kérek.“

Másnap, april tizenegyedikén, Pozsony város örömárban uszott. Ekkor volt a szentesitett törvények ünnepélyes átadása.

Reggeli nyolcz órakor a rendek vegyes gyülést tartottak, melyen a megalkotott törvények lőnek felolvasva.

A gyülés befejezése után a rendek az országházából a primási palotába vonultak, a bezáró királyi ülésre.

Az aristocratia, a főpapság s a nemesség pazarfényü

öltözékben s fényes fogataikkal, az országgyülési ifjusággal egyetemben, megható, fönséges jelenetet tüntettek elö.

A primási palota nagy termében roppant közönség gyült össze; s megtelt egész a zsufolásig alul fölül.

A karzat legszebb hölgykoszorutól diszlett. A jobboldali karzaton a királyné ö Felsége számára trónalaku ülés volt készitve.

A királyné, dus magyar öltözékben, Ferencz Károly és Ferencz József főherczegekkel tiz órakor megjelenvén a karzaton, feléjök lengett a sok föveg és harsogott a lelkes éljen.

Néhány percz mulva nyilt lelkesedéssel tört ki az éljenzés, jelentve, hogy maga a király is megérkezék.

Elötte ment gróf Batthyány Imre fölovászmester kivont palossal, utána viteték az apostoli kereszt s ezt követé néhány testör.

Az éljenzést végre a legnagyobb csend váltotta fel. A csendet gróf Batthyányi Lajos, miniszterelnök, férfias hangja szakitotta meg.

„Örömmel jelent meg, ugymond, ö Felsége, miként mindig, hü magyarjai közt és megelégedéssel tekintve a törvényhozás müködésére, reményli, hogy az uj institutiók a magyarnak fejedelme iránti hüségét, a kapcsot a nemzet és királyi család közt csak megszilárditják.“

Ezután következett a szentesitett törvény-czikkelyek ünnepélyes átadása. A nép vágyva leste a szót a király ajkairól.

Ö Felsége következöleg szólt: „Hiv magyar nemzetemnek szivemböl óhajtom boldogságát; mert abban találom föl a magamét is. Amit tehát ennek elérésére tölem kivánt, nem csak teljesitettem, hanem királyi szavammal erösitve, ezennel által is adom — neked, kedves öcsém — s általad az egész nemzetnek, ugy, mint kinek

hüségében leli szivem legfőbb vigasztalását s boldogságát.“

A termet e szavak után harsogó örömrivalgás, szünni nem akaró éljen vihar tölté be.

Öröm sugárzott minden arczon; s a lelkesedés kifejezéséül zörgött a sok kard, a karzatokról lobogott a fehér kendö s hullámzott a sok kalpag a levegöben.

A lelkesült zsibongást István nádor érczes hangja csillapitotta le, következő nagyhatásu beszédével:

„Apostoli királyi Felség, legkegyelmesebb urunk! Nagyobb örömmel nem tölthette volna el Fölséged hiv magyarjait, minthogy ezen örökre emlékezetes országgyülés berekesztésére körünkben személyesen megjelenni méltóztatott.

Egy boldogitott, háladatos nép környezi itt Felséged királyi székét s a nemzet szive soha forróbb szeretettel, több hüséggel nem dobogott fejedelme iránt, mint dobog most Felségedért, ki a jelen törvények szentesitése által honunk uj alkotója lett.

Szegény a nyelv, hogy ezért Felségednek illö köszönetet mondhasson; hálánkat tetteink fogják bebizonyitani.

Mert valamint uj, életerös alapra lett fektetve ezen törvények által a magyar alkotmány, ugy biztosabb alapot nyert általuk azon frigy is, mely e hazát Felségedhez s királyi házához édes kapocscsal köti.

Legyen Isten áldása Felségeden, koszoruzza hir és szerencse Felséged fejét — ezt óhajtjuk szivünk mélyéből s magunkat és édes hazánkat Felséged királyi kegyelmébe hódolattal ajánljuk.“

Ezek után ö felségeik, a király és királyné, valamint a főherczegek eltávoztak a teremből. Távozásukat dörgö éljenek kisérték s feléjök ingtak ismét a fövegek s a lobogó kendök.

Az országgyülés pedig visszatért saját házához, hol

vegyes ülésben a már szentesitett törvények ismét felolvastattak.

A törvények kihirdetése után a nádor következő szavakkal vett bucsut a karok és rendektől:

„Méltóságos förendek, tek. karok és rendek!

Urunk, királyunk a jelen országgyülést berekesztvén, ezen alkalommal utószor gyülekeztünk egybe.

Ha visszanézünk országos tanácskozásainkra, ha ezek eredményeit tekintjük, bátran el lehet mondanunk, hogy a jelen törvényhozás örökre nevezetes fog lenni hazánk évlapjaiban, mert általa nyertük meg azon alapot, melyben egy uj alkotmány dicső temploma emelkedhetik.

De épen ezért, mert most saját kezünkbe van letéve nemzetünk sorsa, a törvényhozó testület tagjainak magasztos kötelességei korán sem szünnek meg, hanem csak változnak; s innen haza térvén, mindnyájunk hazafias kötelessége, őszintén azon törekedni: hogy az itt elért átalakulás, mely viszonyaink legmélyébe hat, az országgyülés által adott irányban, békésen s igy üdvösen menjen át az életbe is.

Egyetértés és méltányosság legyen jelszavunk, nehogy egymás közt meghasonolva, valamikép akkor játszuk el az igéret földét, midőn még küszöbén is alig léptünk át.

Fogadják most már az országos rendek szives köszönetemet irántami bizodalmukért, melyet az országgyülés folyama alatt sokszor s örömmel tapasztaltam, s melynek édes emlékét keblem megőrzendi.

S midőn ezuttal a törvényhozási elnökségtől végbucsut veszek, kérem az országos rendeket, hogy azon uj pályán, melyet változott viszonyaiknál fogva ő Felsége elömbe tüzött, engem eddig tanusitott ragaszkodásukkal kisérni meg ne szünjenek.

Én mindnyájuk iránt az maradok, ki eddig voltam.“

A nádornak, az országgyülés nevében, Zarka János személynök s alsóházi elnök, mondott forró köszönetet a

hatalmas közvetitö szerepért, az átalakulás nagy munkájában, mire az ország karai és rendei szétoszlottak.

És igy befejeztetett az 1848-iki országgyülés, Pozsonyban az utolsó, mely város mintegy két század óta rendes székhelye volt az országgyüléseknek.

Ö felségeik a nádor kiséretében délután elhagyták Pozsonyt.

Midön a menet megindult, megdördültek az ágyuk fönn a várban s az örömittas nép fülzugó éljenek közt vett bucsut a királyi pártól.

Pozsony ezután csendes lett.

Az országgyülés termei bezárultak; s elnémultak a pártviták.

A nemzet uj élet mesgyéjén állott; s boldog érzelmek közt nézett a jövö elé, mely annyi szép remény magvát rejté magában.

S ki hitte volna, hogy e szép remények oly hamar romba dölnek s csaták riadalma tölti be nem sokára a hazát?!

* * *

Térjünk vissza e rövid kitérés után Málnássy Margithoz, ki félörülten bolyongott a sirboltban, segitségért kiáltva, és segélyt várva, de hiába, hasztalan.

Senki sem jött.

Senki sem hallotta.

Siri csend uralkodott és némaság a kis temetöt környezö tengeren.

Kezeit szörnyü kétségbeeséssel tördelve ugrott az ajtóhoz.

Teljes erejével verte a hideg vasat, az ütések dübörögtek, de mit ér? ha nem hallotta senki.

A temetöben csak egyedül ö volt élö lény, és Málnássy Margit tudta, hogy neki el kell vesznie.

Hiszen hetek telhetnek, mig valaki ismét véletlenül odavetődik a temetőbe.

Szörnyü helyzetében metsző sikoltásra fakadt, élve el volt temetve a boltozatba, melyben menedéket keresett örökös üldözője, a gaz Megyváry ellen.

Utja a szabadulásra nem volt.

Segélykiáltásai sikertelenül hangzottak el.

Málnássy Margit már-már a halálra készült.

Tudta, ha legkésőbb két nap mulva nem érkezik segély, ő elpusztul.

A halál, a gyötredelmes halál martalékává lesz.

Még egy segélykiáltás lebben el remegő ajakáról, a sirbolt dohos levegőjében, még egy gyenge bágyadt kiáltás, aztán aléltan rogyott a márvány lépcsőzetre a boldogtalan, höslelkü magyar leány.

Várta a halált.

Oh Megyváry Gábor! tehát elérted czélodat.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

23. fejezet.

Szabadulás.

Lovag Hettenau Olivér az elbeszélt események után egy napon Málnássy Margitot indult meglátogatni.

Mennyire elcsodálkozott, midőn azt hallotta, hogy Málnássy Margit két nap előtt eltávozott s azóta vissza nem jött.

— Hová ment? kérdé izgatottan a lovag.

— Azt nem tudom! felelé a török, kinek házában ő lakott, csupán csak azt sejtem, hogy a keresztény temetőbe ment, mert sokat kérdezett felőle.

— Hol van a keresztény temető? kérdé Hettenau.

— A szigeten!

— Ah igen tudom már.

S ezzel köszönt és távozott.

Rögtön a partra ment, ott egy csónakot vett, hogy a szigetre hajózzon.

Még fogalma sem volt, hogy mi történhetett kedvesével, a szép Margittal.

El nem tudta képzelni, hogy mi lett Málnássy Margittal.

Ha csakugyan a szigetre ment, miért nem jött vissza? Miféle veszély fenyegethette öt? kinek állott volna érdekében?

Talán a törököknek?

Lehetetlen!

Hiszen a törökök majdnem csodálattal vannak eltelve a menekülő magyarok iránt!

De hátha nem ment a szigetre? Hátha valahová máshová ment.

De akkor hol maradhat?

Hiszen itt csak biztosságban vagyunk?

Vagy a fekete kabinet müködne közre? De itt Törökországban?

Nem, ez nem lehet!

Ily gondolatokkal eltelve evezett Hettenau lovag csónakján a sziget felé.

Végre a szigetnél kikötött.

Néhány percznek kellett eltelnie, hogy Hettenau teljes bizonyosságot nyerjen, vajjon Málnássy Margit a szigeten van-e, vagy sem.

Addig azonban Hettenaut a legnagyobb izgatottság gyötörte.

Szemei tüzben égtek és kilátszott belölük a feszült várakozás, a gond, az aggodalom.

Ekkor Hettenau a partra lépett.

Ugyanekkor egész testében összerezzent.

Mély sóhajtást, zokogást hallott, mintha mélyen a föld alól, valamelyik sirból jönne a kiáltás.

Hettenau gondolkozva állott a parton.

A hös hazafi érezte, hogy e siri hangokra borzalom futja át idegeit.

Hiszen a sziget, mely csupán temető volt, magában véve is elég volt, hogy felkeltse a borzalmat.

Most ugy tetszett neki, mintha a rég meghaltak térnének vissza sirjaikba.

Hiszen reggel volt.

S a nap arany sugarai kezdtek áttünni a fák sürü lombjain.

S a kisértetek kakasszóra, virradásra szoktak sirjukba térni.

Hettenau lovagon csak egy pillanatig vett erőt e komor félelem.

Aztán rögtön magához tért.

A hangok — melyek az előbb hallatszottak — elnémultak.

Hettenau most körüljárta a szigetet, nézve, hogy vajjon nincs valahol csónak kikötve.

Nem volt sehol.

Tehát Málnássy Margitnak föltéve, hogy itt volt, el kellett távoznia.

Hettenau töprengeni kezdett.

Kutassa-e tovább a szigeten? vagy nem?

Ekkor egy gondolat villant meg agyában.

Hátha, mig Málnássy Margit itt járt, valaki, talán valamely czirkáló török kalóz eloldotta csónakját, és Málnássy Margit itt maradt.

Hettenau tehát elhatározta, hogy töviről hegyire felkutatja a szigetet.

A szigeten járva kelve, és kutatva hirtelen ujra az a komor hang ütötte meg füleit.

Hettenau körülnézett.

A hang oly rémes volt, hogy önkénytelenül elborzadt.

Ekkor egy sirbolt ötlött szemébe.

A sirbolton e név volt:

„Itt nyugszik gróf Lamarhaine Ferencz franczia királyi tábornok.“

Ekkor ujra az a sajátságos hang ütötte meg füleit.

Hettenau közelebb lépett a sirbolthoz és hallgatózott.

— Margit! Málnássy Margit, kiáltá ekkor a lovag, feleljen, ön van itt?

Semmi hang.

— Ki van itt? kiáltá Hettenau. Akárki van itt, feleljen! Én jó barát vagyok.

Ujra csend.

Hettenau aggodalma a legnagyobb fokra hágott.

Hallgatózni kezdett. A halk hangokat ujra hallotta, de ekkor ugy tetszett neki, mintha ellenkező oldalról jönne.

Ide sietett tehát.

A siralmas hang ismétlődött.

— Szent Isten! dörmögé magában a lovag. Honnan jöhetnek e hangok? Mi ez? Miféle titoknak jöttem a nyomára?

Hallgatózva ment a sirboltokhoz. De mindenhol csend, siri csend uralkodott.

Ekkor ujra a Lamarhaine-féle sirbolthoz ért, honnan ujra megütötte fülét a fájdalmas hang.

— Itt haldoklik valaki, mondá magában Hettenau. De hogyan? A sirboltba csak nem mennek az emberek meghalni.

Ekkor ujra kiáltani kezdett.

— Én vagyok, lovag Hettenau Olivér, szóljon ki van itt? Ön az Málnássy Margit?

Ekkor ugy vette észre, mintha szünnék a siránkozás.

De hirtelen ujra hang hallatszott.

— Segitség! Segitség, különben meghalok.

— Ki ön?

De erre nem kapott választ.

Hettenau erre majd nem láztól gyötörve megragadta a sirbolt nagy vasajtajának kilincsét.

A zár engedett s Hettenau lovag belépett a sirboltba.

Dohos, büzhödt levegö csapott feléje.

A lég oly undoritó volt, hogy Hettenau majdnem elájult.

— Margit? Ön van itt, kiáltá.

A jajgatás elnémult s Hettenau beljebb hatolt a sirboltba.

Ekkor borzasztó látvány tárult eléje.

Az egyik lépcsönél ott feküdt az ö szerelmese, a hön imádott Málnássy Margit.

---

24. fejezet.

Petőfi, a harczok csalogánya.

Emlékezzünk meg Petöfiről, a nagy költöről, ki a harczokban annyi részt vett.

Egyik nagy életirója után közöljük az alábbi részletet. Fájdalom, hogy az életiró ép oly fiatalon hunyt el, mint maga a költö, Petöfi.

Midön 1848 vége felé Bem, a lengyel tábornok, egy nemes, vitéz férfiu az erdélyi hadak fövezényletét átvette: rendszeresebb alakot vön a hadjárat.

Petöfi ekkor Debreczenben idözött. Harczvágytól lelkesitve, ujonczokat képezett. E tényked̈és nem elégitette ki becsszomját. A magyar fegyverek szerencsétlensége mélyen elszomoritotta. Bem tábornok első erdélyi győzelmének hirére át akarta magát tétetni az erdélyi hadseregbe, mert az akkori viszonyok közt csak Bem alatt hitte szégyen nélkül harczolhatni, a mint Kossuthhoz irott levelében tán nem egészen igaztalanul mondja.

Kossuthhoz intézett levele, melyben áthelyezését kéri,

igy hangzik: „Debreczen, januárius 10. 1849. Tisztelt polgártárs! Bocsásson meg Ön, hogy másodszor is alkalmatlankodom, másodszor és utoljára. Mindenek előtt arra kérem Önt, legyen szives levelemet egészen végig átolvasni, mert az igen fontos, nemcsak rám, hanem talán a hazára nézve is. Iparkodom, hogy minél rövidebb legyek.

Kérelmem inkább Vetter tábornok elé tartozik tán, mint Ön elé, de azzal az emberrel egyszer beszéltem, és többször nem fogok beszélni, nehogy hamisnak tapasztaljam azon hitemet, hogy a bakonyi kanászok a legczivilizálatlanabb emberek a világon. A história bizonysága szerint némely emberek arra vannak kárhoztatva, hogy minél többet tesznek a hazáért, annál több lealáztatást és méltatlanságot szenvedjenek, s én ezek közé tartozom. Ugy hiszem, van jogom némi öntudattal tekinteni vissza pályámra, mert (nem prätensive, hanem tényt mondok) a magyar köznép között az én dalaim voltak a szabadság első leczkéje, megjelenésem előtt hirét sem hallotta ennek az eszmének, a melyért most harczol; és ezért nem volt egyéb jutalmam, mint a folytonos megaláztatások, de soha még csufabbul senki sem bánt velem, mint Vetter. Windischgrätz különben viselte volna magát irányomban. Azért Önhöz fordulok: ha meghallgat Ön, jó, ha meg nem hallgat, ugy az Isten sem kivánhatja tőlem, hogy még tovább is járjak házról-házra a végett könyörögni, hogy legyen szabad karom és fejem erejével a hazának szolgálni. Nem előléptetést kérek többé, nem is fogadom el mindaddig, mig hadi tetteim azt követelni nem fogják; csak arra kérem Önt, tétessen át a 28-ik zászlóaljtól Bem táborához; ha dicsőséggel nem harczolhatok, gyalázatot sem akarok nevemre hozni, s mostanában, véleményem szerint, gyalázat nélkül csak Bem oldala mellett lehet az ember.

Ha ez sem teljesithető, ha például ott nincs üres kapitányi hely, vagy más efféle, akkor még egyet: a demokraták a legszegényebb emberek Magyarországban, s én

valamennyi között a legszegényebb vagyok, mert a legrendületlenebb demokraták egyike voltam első föllépésem óta; még arra sincs pénzem, hogy a hazának tegyek ebbeli áldozatot; azért adjon nekem a nemzet nevében a kormány egy kicsiny összeget, csak annyit, mennyit legalább megérnek költeményeim, melyek: szerénytelenség nélkül mondhatom, nem legutolsó kincse a hazának. E kis összeget is nem dijul vagy ajándékba, hanem csak kölcsön kérem, hogy vele Bemhez menjek, s mellette mint magán ember tanulhassam a katonáskodást, s ha megtanultam, le fogom róni tetteimmel a kölcsönt, mert nekem meggyözödésem, hogy egyike leszek a haza megmentöinek. Meglehet, hogy e hit örültség bennem, de ha az, ugy olyan szent örültség, melyért legalább is kiméletet érdemlek minden igaz hazafitól. Legjobban szeretném, ha szóval végezne Ön velem s rendelne órát megjelenésemre, különben a mint Ön akarja. Isten Önnel! Tisztelö polgártársa

Petőfi Sándor."

E kivánsága teljesült s Petöfi Szebenbe ment, a hol akkor Bem serege táborozott.

Mikor Petöfi elöször látta Bemet: a nemes lengyel melegen megrázta a dalnok kezét.

— Rendelkezzék kardommal, tábornok ur.

— Azzal nem elégszem meg — válaszolá Bem — nekem a szive is kell.

Erre az aggastyán megölelte az ifjut.

A vén katonát ily ellágyulásra senki sem hitte volna képesnek.

Csakhamar annyira megszerették egymást, mint apa és fiu. Petöfi megtetszett az egyszerü, igénytelen katonának, a ki, mikor már hazájáért nem harczolhatott, roncsolt testtel jött Magyarországba, s itt az ifju csapatokat győzelemről győzelemre vezette. A katonák azt tartották Bemről, hogy sebezhetetlen, ámbár teste tele volt sebhelyek-

kel. A délszlávok s oroszok szemében Bem egy harczoló ördög volt, ki szövetségben állt a rombolás hatalmával. S az a mese terjedt el róla, hogy addig nem fog meghalni, mig honfitársai élén mint győző be nem vonul a moszkvai szent Kremlbe.

Áhitatteljes csodálattal nézték harcztársai ez aggastyánt. a ki életében semmi gyönyört nem ismert mást, mint a mit a háboru nyujt, ki sem a szerelemnek, sem a kártyának, sem a bornak nem áldozott. A mi az ifju embernek kedvese, az volt neki az ágyu. Mikor az érczszörnyetegek rettenetes aratásukat tartották: fakó ajkain édes mosoly játszott. Még a néma ágyura is szeretettel tekintett, s ha egy kis sárfoltot látott rajta: azonnal letörölte a keztyüjével. Petöfi nem lett volna az a különcz lény, ha e sajátságos zordon agg hös meg nem igézte volna azonnal. Fantáziája abban a számtalan, szájról-szájra menö mondában, mely Bemről csoda dolgokat beszélt, uj meg uj költöi inspiracziót talált.

Hogy mennyire bálványozta Petöfi az ösz lengyel höst, az a párbeszéd is mutatja, mely köztük lefolyt.

— Tudja-e tábornok — mondá egyszer Petöfi — kit hasonlitok én Hannibálhoz?

— Nos?

— Önt, tábornok ur.

— Isten látja, hogy ennyire nem tartom magamat. Egyet tudok, vagy inkább egyet nem tudok, azt nem tudom, hogy mi a félelem s a csüggedés.

— Az a fö; Hannibál is ezt a kettöt nem ismerte.

— Mindenesetre ez nem közönséges dolog. Ezt nem dicsekedésböl mondom, mert nem az én érdemem, hanem isten adománya.

Petöfi három költeményében is megénekli Bemet, mig más politikai nagyságok iránt egyszer se tudott fellelkesedni.

Peregtek a dobok, dörögtek az ágyuk, aratott a halál.

Petőfi szelleme ott volt, de kardja is ott villogott. S mikor megszünt az ágyudörej, elhallgattak a puskák, a hös ifju a vérrel áztatott pázsitra dölt és dalt irt. Majd szüleit majd a csaták zajában született fiát énekli meg, majd mint Tyrtäus szabadságdalaival lelkesiti harcztársait.

Véres kezekkel ragadja meg a hurokat.

De a csaták viharában is meg tudják ihletni szivét a gyöngédebb érzelmek. Meghatja a mit a pacsirta zeng, s lelkének végtelenül jól esik ez édes dal, mert eszébe jut, hogy ö nem csak katona, de költö is.

A halállal szemben Petőfi jelleme minden salaktól megtisztul. A harcz lobogó lángja tiszta fényt vet gyalulatlan szivének minden rejtett kincsére. Győzelmes erövel tör ki kebléből a tiszta emberi: a szeretet, mint a nap, mely sokáig küzdött a viharos felhökkel, mig lehunyta előtt megszabadulva kötelékeiből, szelid fénynyel vonja be a rózsás alkonyt.

Petőfi nem gyülöl többé; ellenségével szemben is nem féktelen már. Mig az előtt örjöngő dühhel tombolt, csapkodott, most alig száll alá nagy néha a szenvedélyek mocskos örvényébe. Most ellenségében tisztességes ellenfelet lát csak, a kit az adott jog erejénél fogva leverhet, de a kit sárral nem dobál. Innen is, tul is vitéz katonák küzdenek. Ellenségében is becsüli a vitézséget, s Petőfi csatadalait ez teszi oly emelkedettekké.

Mily boldog volt Petőfi, midön Bem egy-egy sürgönynyel olykor Debreczenbe küldötte a kormányhoz. Akkor láthatta kedveseit, megcsókolhatta fiát, össze csókolhatta, ölelhette imádott nejét, gyönyörködhetett abban a két lényben, kikben földi boldogsága egyesült. Meglehet, az öreg tábornok csak azért küldte épen hadsegédét, hogy ezt az édes örömet minél többször megszerezhesse kedves költöjének.

Fájdalom, Petőfinek katonai pályája sem volt zavar-

talan. Mélyen megsértették feljebbvalói, de ennek oka inkább az ö excentrikus lényében keresendö.

Mikor Petöfi februárban mint futár Debreczenbe ment, hogy Kossuthnak Bemtöl tudósitást adjon át: kellemetlenül összeütközött Mészáros Lázár hadügyminiszterrel.

Peföfi sohasem viselt keztyüt és csak a legritkább esetben nyakkendöt; mikor a honvédségbe lépett, e különcz szokását ott is megtartotta, a nélkül, hogy Bem a legkevésbé is megütközött volna ezen. Mészáros, a régi iskolából való katona, dühbe jött a katonai rendszabály ez átlépése miatt. A századosnak e szabályszerütlen öltözködési modorában személye elleni sértést talált; megparancsolá Petöfinek, hogy elöbb kössön nyakkendöt, huzzon keztyüt, akkor majd átveszi töle a tudósitást.

Másnap Petöfi, ki semmiféle dorgálást el nem türt soha és senkitöl, a következö levelet irta a hadügyminiszternek:

„Tisztelt hadügyminiszter ur! Megfontoltam a dolgot, melyért tegnap magához hivatott ön, s annak következtében jelentem, hogy kapitányi egyenruhámat levetettem, miután azt nyakravaló nélkül egyáltalában nem lehet viselni, s miután a nyakravaló nemhordás végett több leczkéztetést, vagy pláné kényszeritést nincs kedvem türni. Én tettem már annyi szolgálatot a hazának, hogy nekem meg lehetne engedni, hogy a hazát nyakravaló nélkül is védhessem; ha önöknek máskép tetszik, ám legyen meg az önök akarata.

Egyébiránt: önök letéphették rólam az egyenruhát, de nem téphetik ki kezemböl a kardot.. teljesiteni fogom hazafiui kötelességemet egyszerü polgári öltözetben, mint közkatona. Csak arra bátorkodom önöket figyelmeztetni: ne iparkodjanak a honvéd egyenruhából kirázni olyan tiszteket, kik minden erejökkel arra törekszenek, hogy e ruhának elvesztett becsületét visszaszerezzék; mert az

ilyen emberek ugy is nem nagy számmal vannak. Különben tisztelettel maradok hadügyminiszter urnak

Debreczenben, febr. 17. 1849.

polgártársa

Petőfi Sándor, s. k.“

Mészárosban volt annyi humor, hogy ezt a levelet február 18-án a hivatalos lapban következő megjegyzéssel tette közzé:

„Hogy lássa a világ, hogy milyen leveleket is kap a hadügyminiszterium, ezt az iratot minden kommentár nélkül átadom a nyilvánosságnak.“

Petőfi erre aztán, a polemia befejezéseül egy kis verset irt, „Nyakravaló“ czimmel.

A hadjárat folyama alatt végig ott találjuk a költőt az agg tábornok oldalán. Barátságuk napról-napra szorosabbra füződött; rokon jellemök és sorsuk elválhatatlanul összekapcsolta szivöket.

Mikor 1849 február havában a kis Szász-Sebes városkát a magyar hadsereg bevette, Petőfi körözö levélre akadt, melyet Windischgrätz herczeg bocsátott ki.

Petőfi Sándor személyleirása:

Kora: 36 év. Születéshelye: Erdély. Szakála: állszakál. Különös ismertető jelei: nyakkendö nélkül szokott járni. Öltözete: német divat szerint.

Petőfi e hibás, s valószinüleg valami rossz képe után közölt köröztetési leirásáért, mely öt erdélyinek mondja, különösen azért boszankodott, hogy német divat szerint öltöztetik, öt, ki teljes világ életében magyar ruhában járt.

Petőfi csatadalait Bem rendeletére a tábori sajtón nyomták, s ezer meg ezer példányban osztották ki a legénység közt. Hányszor nem mondta Bem, hogy csak azért szeretne megtanulni magyarul, hogy kedves Sándor fia költeményeit érthetné, s hogy örvendett, mikor Petőfi azt a

költeményét, hogy „Az erdélyi hadsereg“ s „Négy nap dörgött az ágyu“ francziára forditotta.

Bem apónak sokszor mérsékelnie kellett kedvenczének harczszomját, s hogy Petőfi ne rohanjon ugy a halál torkába. „Ha legderekabb honvédem — mondá egy alkalommal — elesik, kerül ebből az országból helyette még derekabb, de ha az én kedves Petőfim találna elesni, senki nem pótolhatná a világon.“

Valóban, Bem megtiltotta Petőfinek, hogy csatába menjen. Ezt a tilalmat a sereg is tudta. Mert mikor a vizaknai csatában az ágyus lovakat az ellenség golyói leteritették, s Mezei József tüzér hadnagy a városba lovagolt, hogy más lovakat szerezzen, találkozott Petőfivel, kérdi: „Hová Sándor?“ „A csatába“ — feleli ez. „Hát elfelejtetted mit parancsolt az öreg?“ „Meglehet — válaszolá Petőfi — az első ágyugolyó lovamat találja, a második meg engem terit le, azért mégis oda megyek.“

Bem Petőfit, a hazájáért tollal és karddal küzdő nemes harczost a csatamezőn hadi érdemjellel diszitette föl.

Petőfi egy Szász-Sebesen kelt levelében igy irja le e kitüntetését: „Április 11... Tegnap küldötte szét Bem a kisebb érdemjeleket serege jobbjainak. E sorok irójának szerencséje van ezek közé tartozni. S igy, meg vagyok végre jutalmazva is, pedig tulságosan, nem az által, hogy érdemjelet kaptam, hanem azon mód által, melylyel azt nekem átadta Bem. Legyen gyöngeség tőlem, vagy akármi, én meg nem állhatom, hogy e jelenetet ki ne irjam. Saját kezével tüzte mellemre az érdemjelt Bem, bal kezével, mert jobbja még fel van kötve, s ezt mondá: „bal kézzel tüzöm fel, szivem felöli kezemmel!“ s midőn elvégezé, megölelt, hosszasan és melegen megölelt, az egész világ tudja, hogy én nem vagyok szerény ember, de istenemre mondom, ennyit nem érdemeltem. Oly mély megilletődéssel, melyből ha eszembe jut, most is reszket lelkem, ezt

feleltem: „Tábornokom, többel tartozom önnek, mint atyámnak; atyám csak életet adott nekem, ön pedig becsületet.“

Bem Petőfit örnagygyá nevezte ki. A diploma 1849 május 3-ról van kiállitva, s felhozza a költőnek a harctéren szerzett érdemeit. Azonban a hadügyminiszterium a kinevezést nem erősitette meg. Petőfi elhatározta, hogy személyesen megy Debreczenbe ügyét sürgetni. Bem is helyeselte e szándékát, s szabadságot adott neki, s ellátta ajánlólevéllel Kossuthhoz és Klapkához, a ki ideiglenesen a hadügyminiszterium vezetését vitte. Petőfi a kis Zoltánt Aranyéknál hagyta, s nejével Debreczenbe utazott.

Itt Kossuth nagyon kicsinylőleg fogadta, s Klapkához utasitá. Ennek valóban volt oka Petőfire haragudni. Petőfi ugyanis Bemnek egy levelét, melyet ez a hadügyminiszteriumhoz intézett — kiadta a kolozsvári „Honvéd“-ben. E levél vádolja Vécsey tábornokot, hogy a Bánát az ő gondatlansága miatt veszett el, s egyszersmind követeli e tábornok elmozditását.

Ez eset nagy botrányt okozott, mely a hadnagyra nézve káros és sajnálatos hatással volt.

Klapka ez okmány nyilvánosságra hozatalában titokelárulást látott s mindenekelőtt a költőt akarta haditörvényszék elé állitani. Most, hogy rangja megerősitése végett fölkereste Klapkát, ez kivánt alkalmat lelt nem tetszésének kifejezést adni. Klapka hidegen fogadta, de nem boszuval. Első kérdése is a Vécsey-féle ügy volt. Most tudta már Petőfi, hogy örnagyi kineveztetését mi akadályozta eddig. A lehető nyugodtan válaszolt:

— Bem beleegyezésével adtam ki a levelet.

— Nem igaz — rivallt rá Klapka.

— Tábornok ur! hazudni nem szokásom, azért minden gyanusitást és sértegetést kikérek. Mint törzstisztnek jogom van kérni, hogy szavamnak hitelt adjon minden

ember. Én rangomat és érdemjelemet a csatatéren szereztem, s azt hiszem, megszolgáltam reá.

Klapka figyelmeztette, hogy önként lemondott rangjáról, s hogy lemondása elfogadtatott. Uj beállásról s épen előléptetésről a hadügyminiszteriumnak nincs tudomása.

— Ki nevezte önt ki törzstisztté? Én önt csak kapitánynak tudom.

— Hogy ki nevezett ki? Bem. S erre mint fővezérnek joga volt. Nem az én hibám, ha a hadügyminiszterium kineveztetésemről nem tud. Reménylem, nem fog ön oly nyomorultnak tartani, hogy oly ranggal parádézzak, a mi meg nem illet.

— Hivatalos ügyben magánhitelnek nincs helye. Itt mindent okmányilag kell igazolni. S megjegyzem azt is, hogy föllebbvalójával más hangon beszéljen. Ha nem tudnám, ki ön, rég elvesztettem volna türelmemet. Én ismerem és szeretem az ön költeményeit. Számithat protekcziómra.

— Nincs semmi szükségem protekczióra.

— Ugy? Nos azonnal parancsolom, menjen ön ezredéhez, s várja be a továbbiakat.

— Én tábornokomtól szabadságot kaptam, s élni fogok vele.

— Hol van irásbeli szabadsága?

— Sehol.

— Hogy?

— Bem tábornok élőszóval adott szabadsági engedélyt.

— Az nincs rendén. Azt, ha akarom, hiszem, ha akarom, nem hiszem.

Erre az uj kételkedésre Petőfi lemondással felelt.

Klapka kifejezte, hogy ezt a lemondást sem el nem fogadja, sem vissza nem utasitja. Petőfi már egyszer kilépett a hadsereg kötelékéből, s itt fog maradni Debreczenben, mig Bem válasza a kérdéses levél közzétételére

vonatkozólag meg nem érkezik. Különben örvend, hogy idáig jutott a dolog, mert Petőfi nem katonának való.

Felindulásában Petőfi azt hitte, hogy Klapka öt gyávának vagy ügyetlennek tartja — és hogy, a mint egy barátjának mondá, több gorombaságot ne kelljen eltürnie, ott hagyta Klapkát, s a tilalom daczára Pestre ment. Nevezetesen igen leverő hirt vett szüleiről, s a világ minden kincséért sem maradt volna Debreczenben.

Lázas izgatottságában levelet ir Klapkának:

„Tisztelt hadügyminiszter ur!

Örnagyi rangomról megromlott egészségem következtében hivatalosan lemondok.

Debreczen, május 6. 1849.

Petőfi Sándor.“

Majd egy rögtön rákövetkező levélben követeli, hogy helyezze vissza rangjába, ellenkező esetben pellengére fogja állitani a nemzet előtt.

Klapka nem akarta, a mint joga lett volna — a hadi törvényszék elé állitani; más oldalról Petőfi se ment tul a fenyegetésen.

Mennyire elbámult Klapka, midőn május 15-én Budára utazván, megszemlélendő az ostrommüveleteket — örnagyi egyenruhában Petőfivel találkozik. Fölháborodva parancsolta meg, hogy rögtön szobafogságra vigyék. Klapka rendkivül nehéz helyzetbe jutott; egyfelől az engedelmesség megsértése eklatáns elégtételt követelt, másfelől a lángeszü költőt nem akarhatta ugy büntetni, mint azt a katonai törvény parancsolta volna.

Zavarában Görgeyhez fordult; ez azt tanácsolta: Klapka küldjön Petőfihez két tisztet, kik előtt az kérjen Klapkától bocsánatot (a mit nem fogott volna megcselekedni) s igy aztán minden további fenyités nélkül ereszsze utjára. Igy is történt.

* * *

Egy napon amint Petőfi — beszéli tovább a jeles életiró — az ablakon kitekint, honvédekkel megrakott két szekeret lát az utczán. Egyiken azonnal megismerte Egressyt. Rögtön behivta. Egressy Bem egyik hadsegédével, Kiss Sándor ezredessel volt ott, ki fölötte fontos sürgönyt vitt Kossuthhoz Szegedre s ott hallotta meg, hogy Petőfi Mező-Berényben tartózkodik.

Azért jött ide Kiss ezredes, hogy Petőfit Bem nevében Erdélybe hivja.

Petőfi nem állhatott ellent ennek a meghivásnak.

Kérdezte feleségétől, ki éppen ott volt e jelenetnél: Nos, Juliskám, mit szólsz ehhez? Menjünk?

Petőfiné azt felelte: A merre sorsod visz, követlek.

Egressy emlitette, hogy ő is Bemhez megy, s igy együtt utazhatnak. Petőfi legértékesebb iratait, levelezéseit megörzés végett átadta Orlainak, s egy óra mulva már uton volt Petőfi nejével, kis gyermekével és Egressyvel. Mentek Váradnak, onnan be Erdélybe.

Tordán letette a református papnál, Miklós Miklósnál feleségét és gyermekét — s ők tovább mentek.

Útközben hallotta, hogy Bem Moldvába ment. Elhatározta, hogy oda is utána megy, azonban értesitették, hogy a tábornok már jön visszafelé Erdélybe. Elébe sietett tehát Egressyvel egész Bereczkig.

Petőfi meleg szavakkal beszéli el e megható viszontlátást.

1849 jul. 29-éről irja feleségének:

„Bemmel Bereczken találkoztam; megálltam hintaja mellett, s köszöntem neki, ő oda pillant, megismer, elkiáltja magát, s kinyujtja felém karjait, én felugrottam, nyakába borultam, összeöleltük és csókoltuk egymást: „mon fils, mon fils, mon fils“, szólt az öreg sirva. A körül álló népség azt kérdezte Egressy Gábortól, hogy „fia ez a generalisnak?“ most még sokkal nyájasabb, szivesebb, atyaibb irántam, mint eddig, pedig eddig is az volt. Ma

Lazare égő fáklyával megjelent a folyosón. K. 94.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

azt mondta a másik segédtisztnek: „Melden Sie dem Kriegsministerium, aber geben Sie acht, melden Sie das wörtlich: Mein Adjutant, der Major Petöfi, welcher abgedankt hat wegen der schändlichen Behandlung des Generals Klapka, ist wieder in Dienst getreten.“ Szinte ma azután mondta, hogy neked itt Marosvásárhelyt csináljunk szállást s ide hozzalak. Nekem is ez a fövágyam, de mig erösebb lábra nem állunk a szomszédban levö oroszok irányában, addig ezt tenni nem merem. Csak két mérföldnyire vannak innen s az ide valók a napokban is szétfutottak, mint a csirkék. De mihelyt némileg biztos lesz a hely, az lesz az elsö dolgom, meglehetsz felöle gyözödve.

Hogyan vagytok? kedves imádott lelkeim? ha én hallhatnék valamit felöletek! ha lenet, ha valahogy szerét ejtheted, irj csak egy szócskát is, édes angyalom. Én nem mulasztom el az arra menö alkalmakat. Szopik-e fiam? válaszszátok el minél elöbb, s tanitsd beszélni, hogy meglepjen. Csókolom a lelketeket és szíveteket számtalanszor, imádó férjed, Sándor.“

Petöfi ruhája, mióta lemondott, vitorlavászon blousból, ugyanolyan mellényböl és nadrágból állt, továbbá egy egyszerü szürke köpenyböl és tiszti sapkából.

Ennek a polgári ruhának egy igen szomoru eset lett a szülö oka.

A Marosvásárhelynek vivö uton Petöfi egyik állomáson egy udvarban kutat látott. Szomjas volt és odament, hogy egyet igyék. Az udvarban tüzérek voltak, közülök egy cseh legény czivakodásba elegyedett Petöfivel. Ez rendre utasitotta, mi közben tiszti rangjára hivatkozott. Mivel azonban sapkáján kivül ez állitását semmivel se tudta igazolni: a részeg katona nem hagyott fel a sértegetésekkel, mig Petöfi egy tisztet oda nem hivott, és a czivakodót le nem záratta. Bemnek följelentették ezt az

esetet, s a tábornok a legszigorubb büntetést mérte a szegény katonára.

Petőfi, ki szinte hibás volt, mert tiszti jelvény nélkül nem követelhette, hogy valaki tisztnek tartsa, mindent elkövetett, hogy a katona büntetését enyhébbre szállittassa alá. De a tábornok kérlelhetlen volt, s másnap a tüzért föbe lövette.

Petőfi, a mint megérkezett Marosvásárhelyre, egyenruhát rendelt, de hasznát nem vehette már.

Marosvásárhelyt Petőfi egyszer-másszor elment a kisebb korcsmákba, melyek rendesen tele voltak Kossuth- és Mátyás-huszárokkal. Ha észrevették Petőfit, rendesen rágyujtottak valamelyik csatadalára. Petőfi ennek a kitüntetésnek igen örült.

Egyszer egy huszár a többek közt igy dicsérte föl a költöt: Ha a huszár félisten, akkor a mi Petőfink egész isten, a kit az öreg oda fönn legjobb kedvében teremtett.

* * *

Elérkeztünk a magyar szabadságharcz tragédiájának utolsó részéhez, a szabadságdalnok élete utolsó fejezetéhez.

Bem juliusban több szerencsés csatározásban megkisértette az oroszoknak az osztrákokkal való egyesülését megakadályozni. De eszközeinek csekélysége s az oláhok ellenséges indulata miatt igen csekély eredménynyel.

Bem tudósitást kapott, hogy az oroszok Segesvárt elfoglalták. Nyomban ellenök vetett egy sereget. 1849 julius 30-án kora reggel maga is odahagyta törzskarával Maros-Vásárhelyt, hogy seregéhez csatlakozzék.

Mivel Petőfinek se lova, se egyenruhája nem volt még, Egressy rá akarta beszélni, hogy ne vegyen részt az expediczióban. Ö azonban erösen meglevén győződve róla, hogy az oroszokat Segesvárról kiverik, kijelentette, hogy látni akarja, mit csinál az öreg, semmikép se távo-

zik oldala mellöl. Azért kérte Egressyt, hogy hozassa el megrendelt egyenruháját a szabótól, s e szavakkal vett töle bucsut: „Holnapután látni fogjuk egymást ismét“.

Egressy nem akarta engedni, hogy egyedül menjen, kérte tehát Petőfit, hogy eszközölje ki Bemnél (Egressy más hadtesthez volt beosztva), hogy ő is velök mehessen. „Barátom, hiába! válaszolá Petőfi, egyáltalán engem sem akar oda ereszteni, de én a tilalmával nem sokat törödöm. Egy szempillantásra sem távozom mellöle.“

Petöfi feláldozó szeretetét rendkivüli mértékben mutatja ez eset is; nemcsak hazáját, de szeretett barátját is védeni akarja.

Petöfi Segesvárra egyik barátjának, Gyalokay Lajos kapitánynak kocsiján ment. Székely-Kereszturon állapodtak meg. Bem a kastélyban töltötte az éjet. Az öreg kiteritette a földabroszt, s tanulmányozta a terepet, hogy parancsait helyesen oszthassa.

Petöfi egy Varga Zsigmond nevü ismerösénél töltötte az utolsó éjszakát.

Reggel a kávénál, házi gazdájának szép leánya kérésére elszavalta egyik költeményét.

Valami elöérzet az „Egy gondolat“ czimüt választatta vele.

Petöfi szilaj hévvel szavalta e csodásan szép rapszodiát, melynek most mintha minden szava életet nyert volna a közelgö gyászos esemény borzalmasságában.

Ez után Petöfi szivélyes bucsut vett barátja kedves családjától. Rózsa, a ház szép ifju leánya mély meghatottsággal nézte a költöt. A kávés csészét, a melyikböl Petöfi ivott, eltette, háromszinü szalaggal bekötötte, s a nagy költö iránti hódolatból ereklyéi közé zárta. Akkor csak nem is sejthette, hogy másnap már bevonhatja a csészét fekete fátyollal.

Petöfi ismét a Gyalokay szekerén ment tovább Seges-

várnak. Már nehány órát haladhattak, mikor az ellenségből sehol se láttak még egy fiát is. A mint azonban Fejéregyházra értek, s keresztül mentek a Haller gróf parkján, közel hozzájuk ott esett le az első ágyugolyó. Reggeli 9 — 10 közt járhatott az idö.

A magyar sereg 4000 — 4200 emberből állhatott s nyolcz ágyulövegből.

Fejéregyház mellett foglalt állást.

Az orosz tábornok Lüders 18,000 emberrel s 46 ágyuval tartotta Segesvárt.

Fejéregyház felső részén helyezte el Bem tüzérségét s a magyar ágyuk végig süvöltöttek Segesvár utczáin.

Mindjárt az első golyók egyike agyon sujtotta Skariatint, a Lüders törzsfönökét. Erre az oroszok közt nagy zavar keletkezett. Bem törekedett fölhasználni az ellenség megrémülését, s dörgö „Éljen“ kiáltások között rohant a honvédség az oroszokra.

Lüders serege több izben visszaveretett, egyszerre csak rémitö össze-vissza bonyolódás kerekedik a magyarságban. A Küküllö partjáról, a bokrok közöl egy kozák hadosztály tört a honvédekre, A bal szárnyon meg dzsidások rohantak rájuk. Az oroszok elárasztották a völgyeket jobbrabalra. A magyar tábornoki törzskar egy percz alatt körül volt véve — s menekülés után látott. Bem a keskeny völgyszorosban kétségbeejtö helyzetbe jutott. Az a honvédség, melyet a vitéz lengyel tábornok győzelemről-győzelemre vezetett, vad futásban vetette magát Segesvár utczáira. Ágyuk dörgése, lovak rohanása, hadoklók hörgése töltötte be a levegöt. A tulerö az oroszoknak juttatta a diadalt.

A csata tulajdonkép a fejéregyházi magaslatokon folyt le, s e helyröl kellett volna elnevezni a csatát: de mivel mindig a győzö határoz, Lüders tábornok Segesvártól vette a csata nevét, a hol csapattestei fel voltak állitva.

Hogy Petőfi száz meg százzal itt lelte hősi halálát: kétségbevonhatlan tény.

„Többször láttam öt helyéről távozni — irja Lengyel — de mindig visszakerült és gyönyörködni látszott, miként szedik össze a székely fuvarosok a nem messze lecsapott golyókat. — Délután négy óra felé a csata öldöklöbb kezdett lenni, a sebesültek szaporodtak. Éppen egy kassai fuvaros félkarját metszettem ketté, melyet egy golyó szétzuzott, mikor Petőfi mellettem elhaladott s a Fejéregyházán alól elfolyó patak hidjának karfájához dölt. Itt állott mintegy félóráig elmerengve. — Töle mintegy 200 lépésre dolgozott egy hat fontos és lötte az országut mellett felállitott orosz lovasságot. Hihető, sok kárt tett bennök, mert nemsoká iá is erösen kezdettek tüzelni és egy golyó Petőfitöl alig harmincz lépésre ütödött a földbe; a fölvert föld és por öt is ellepé, s hihetöleg szemébe is jutott, mert azt zubbonya szárnyával hosszasan törülgeté. — Ekkor helyét megváltoztatá, felénk közeledett és hátát a falu kapuzárjához vetve nézte a csatát és elmerült gondolataiba, még pedig annyira, hogy a csakhamar hallatott iszonyu zsibaj, orditás, egy tömeg tele tüze sem volt képes figyelmét azon helyre vonni, hol az történt. — Én mellette futottam egy helyre, hogy annak okát megtudjam, s megkérdezzem töle: „mi baj, örnagy?“ ö nem felelt semmit. — Elöttem csakhamar kitárult a vész egész nagysága. Tölünk alig ezer lépésre azon perczben bontá meg két ezred dzsidás a tömeggé alakult zászlóaljat. A huszárság verekedett, de mit tehetett alig háromszáz — annyi ellen. Rákiálték Petőfire, oda mutaték az eseményre. Ö oda meredt és csak annyit mondott: „potomság“. — Csakhamar az egész arczvonal megfutott. Én rámutaték a balszárnyra, hol a tábornok is futott. Petőfi szemét odaveté. Szó nélkül megfordult és futni kezdett. Én is csakhamar helyemre érve, lovamat kézügybe kapva, ráültem és száguldottam. A huszárság már mind elfutott volt, a tü-

zérség ágyuit odahagyá, melyek a balszárnyra voltak állitva, a gyalogság egy részével az erdőbe menekültek. Mi futottunk az országuton fölfelé. Engem helyismeretem rövidebb uton vezetett. Utánunk a két ezred dzsidás. Mikor a faluból már jól kijöttünk, láttuk, hogy a mig e két ezred támadott, egy más ezred a Küküllő mellett halad fölfelé egyenes vonalban, s mikor már Fejéregyházát mintegy félmérföldre elhagyta, jobbra fordult és egyenes szegletet képezve, igyekezett átvágni az országutat és igy a menekülést. A lovasság nagy részének még volt ideje e körön kivül hatolni, de a gyalogságból csak az menekült, a ki tartalékba volt állitva; azok, kik tüzben voltak, bekerittettek. Engem lovam a körön kivül segitett. Petőfi gyalog volt és igy a körben benn maradt. Egy dombra érve, visszanéztem és Petőfit hittem fölismerni. A helyet, hol láttam, e pillanatban is annyira élénken képzelem, hogy rá tudnék mutatni, s valahányszor mellette elmegyek, önkénytelenül fölmerül előttem akkori alakja, a mint fedetlen fővel, széteresztett ingnyakkal, lengő zubbonyával futni láttam.

Ennyi, mit saját szemeimmel láttam. Leirtam azt is, mit aztán később felöle hallottam. — A sebesültek és halottak összeszedésével egy régi ismerösöm: Toldi nevü hadnagy is meg volt bizva. Töle tudom, hogy azon helyen, hol Petőfi eleshetett, b. Heydte rendezte a halottak eltakaritását. Egy alkalommal a báróval találkozva, a beszédet a csatára vezettem és tudakozódtam töle Petőfiről. Töle hallottam, miszerint egész jól emlékezett, hogy egy hegyes állszakállu szőke egyént látott az országut mellett, egy mellén kapott dzsidaszurás miatt elesve, s mint mondá, talán neki ez alak föl sem tünt volna, ha mindkét nadrág- és zubbonyzsebeit kiforditva nem látja, s abból egy csomó összeirogatott papirt kihullva nem lát. A helyet, hol az lehetett, megmagyarázva, bizonyos valék, hogy Petőfi volt, mert az alig volt száz lépéssel idébb, hol utol-

szor láttam. — Sirja felöl is megbizonyosodtam. Ez a fejéregyházi határ felső felén északról lefutó patak partjára ásott közös sirban van, hová 134 más pajtásával temettetett.“

* * *

Ez volt a története, mint irónk elbeszéli, a harczok csalogányának, a nemzet és az egész világ egyik legnagyobb költőjének, Petőfi Sándornak.

Midön elesett, midön meghalt, a közvélemény sokáig nem akarta hinni ezt.

Hire járt mindenfelé, hogy él, hogy bujdosik, de higgadtabbak nem biztak benne.

Róla irta a nemzet másik nagy költője, Arany János:

Ki nékem álmaimban
Gyakorta megjelensz!
Korán elhunyt barátom
Van-e jel siri fádon
Mutatni hol pihensz?

Oh mert hiába költ már
A hir nekem mesét,
Hogy tán még eljövendesz,
Tudom én, mit jelent ez,
Ellentmondó beszéd.

Igen a hir: *halálod*
Kimondani haboz,
S hogy a nehéz követség
Nagyon zokon ne essék,
Szavában *ingadoz*.....

Szegény Petőfi. Rajta csakugyan beteljesült, mit annyiszor óhajtott, mit egyik versében oly szépen mondott:

Ott essem el én
A harcz mezején!

25. fejezet.

Málnássy Margit és Hettenau lovag.

E kitérés után, melyet szükségesnek tartottunk olvasóinknak elmondani, hogy Petőfi szereplésének is némi nyoma maradjon regényünkben, térjünk vissza lovag Hettenau Olivérre, kit ott hagytunk el, midőn a félig ájult Málnássy Margitot a sirboltban föltalálta.

— Ah Margit! Az istenért, hogy kerül ide, mi történt önnel, kiáltá a lovag.

— Jöjjön, jöjjön, hangzott most Málnássy Margit elhaló szava, s egész testében remegett.

Az öldöklő félelem, az iszony, az éhség — már harmadnapja volt, hogy a sirboltban tartózkodott — s a felcsigázott képzelem megfosztotta a fiatal leányt erejétől.

Hettenau letérdelt az elalélt leány mellé.

— Istennek hála, hogy él, hogy feltaláltam. Borzasztó aggodalomban voltunk ön miatt.

— Ő üldözött engem, ő eljött idáig, ő, a gazember.

— Ki üldözte önt?

— Megyváry Gábor.

A villámcsapás nem hathatott volna erősebben reá, mint ez a név.

— Megyváry .... Gábor .... volt, ismétlé Hettenau, mondja, nem csalódott?

— Nem!

— Oh mondja el, hogy történt.

Málnássy Margit összeszedte minden erejét s elmondta az általunk már ismert történetet.

Hettenau szomoruan hallgatta.

— Borzasztó! suttogá. De legyen nyugodt, ez eset-

ben a gazember nem kerüli el az akasztófát. Oh miért is kegyelmeztem én meg neki akkor, mikor eltiporhattam volna. De bocsánat Margit, én önt beszéddel terhelem, s önhöz kérdéseket intézek, a helyett, hogy arról gondoskodnék, hogy önt valamivel magához téritsem. Itt van egy korty bor, mit magammal hoztam. Igya meg.

Málnássy Margit harmadnapja, hogy se bor, se viz, se étel nem érintette ajkait — mohón kapott az ital után, mely szemmel láthatólag felüditette.

— Oh menjünk e helyről, olyan borzasztó volt itt, ugy tetszett nekem, mintha a halottak mind kikeltek volna sirjaikból, hogy rémitsenek engem.

— Ne féljen Margit, a halottak nem bántják önt, csak az élök.

— Igen, csak az élők, rebegé Málnássy Margit. Már közel álltam az örüléshez szörnyü helyzetemben.

Lovag Hettenau Olivér felsegitette a remegő leányt s kivezette a gróf Lamarhaine-féle sirboltból.

Málnássy Margit annyira elgyengült, hogy csak nagy nehezen tudott felemelkedni, s Hettenaunak jóformán vinnie kellett a lépcsókön, mit azonban a lovag édes örömest tett meg, hiszen szerette a szép Málnássy Margitot.

Szerette szive egész hevével.

Szerette forrón, igazán.

Málnássy Margittal a szabad levegöre érvén lovag Hettenau, itt kissé megállapodott.

A puha gyepre fektette s a tenger vizével megmosta arczát.

Ez nagyon sokat használt s a szép nő kezdett mindinkább erösödni.

Egyszerre Málnássy Margit felugrott, mozdulatai visszanyerték rugékonyságukat, vigan haladt Hettenau mellett egy darabig.

De csak egy darabig.

A látszólagos jóllét hamarosan megbosszulta magát.

Málnássy Margit tagjait heves borzangás és remegés fogta el, arcza halotthalvány lett, szemei, azok a gyönyörü szép szemek kidülledtek s kisérteties fényben égtek.

Hettenau komolyan aggódni kezdett.

Mindkét kezével megragadta a leányt, felemelte s ugy vitte a sirboltok és a sirhantok között.

— Magammal viszem a csolnakomba, mondá Hettenau, mindjárt Rodostóba érünk, ott nem lesz semmi baj, ott meg fog gyógyulni.

Ezzel Margitot besegitette a csónakba, melybe maga is beleült.

Evezni kezdett.

Málnássy Margit félénk pillantásokat vetett mindenfelé a vizre, semmivel sem látszott törödni, mintha a mult napokban kiállott szenvedések minden hidegvérüségétől megfosztották volna.

Elméje még mintha most is csak üldözőjével foglalkozna, mintha most se birna menekülni felcsigázott képzelete rémképeitől.

Lovag Hettenau Olivér jól látta Málnássy Margit félénk, aggódó tekintetét, aggodalommal nézte annak ideges, lázas nyugtalanságu mozdulatait.

— Szegény nő! suttogá magában, utoljára még most lesz baja, most, miután a veszélyektől megmenekült.

Ilyen gondolatok közt ért Rodostóba.

Itt egy kocsira ült és Margitot lakására szállitotta, hol már Kossuth, Dénessy, Lydia herczegnö, s többen voltak és aggódva várták, hogy megjöjjön Hettenau, ki talán hirt fog adhatni Málnássy Margitról.

Málnássy Margitot itt ágyra fektették, ki jótékony álomba merültnek látszott lenni.

Aztán egy másik szobába vonultak, hol Hettenau mindent elbeszélt.

— Hallatlan merénylet! kiáltá ingerülten Kossuth. Ezt nem szabad büntetlenül hagynunk egy perczig sem.

— Jelentést kell tenni a török hatóságnak, hogy üldöztessék Megyváryt.

— A jelentést a pasánál én személyesen fogom megtenni, mondá Kossuth. A gazembernek el kell vennie méltó büntetését.

— Halál reá! kiálták a számüzött magyarok.

— Halál reá! mondá utána Kossuth Lajos is.

* * *

Hettenau lovag, Lydia herczegnö és egy orvos állandóan ott voltak Málnássy Margit ágyánál, ki folyton aludt.

Végre estefelé felébredt.

— Hol vagyok? suttogá.

— Itt vagy lakásodon és mi melletted vagyunk, mondá Lydia herczegnö.

— Ah Lydia, te vagy? Ah Hettenau Olivér, ön itt van? az szép, igen szép, oh Olivér....

Ujra visszaesett ájulásszerü alvásába.

Hettenau aggódva kérdé az orvost.

— Mi lesz ebböl?

Az orvos megnyugtató választ adott.

— Ne aggódjanak! A betegség veszélyes, a kiállott félelem eltompitotta elméjét, de remélem, hogy néhány nap alatt teljesen magához tér.

Hettenau örömtöl sugárzó arczot vetett az orvosra, ki magyar volt és csak ugy számüzött, mint többi társai.

Az éjen át Lydia herczegnö s egyik komornája örködtek a höslelkü magyar leány ágyánál.

Hettenau és az orvos eltávoztak, reggel felé azonban mindketten visszatértek.

Reggel felé Málnássy Margit már magához tért volt, és sokkal egészségesebbnek látszott.

— Majd jobban leszek, suttogá bágyadt hangon Hettenau Olivérnek és Lydia herczegnének, ne aggódjanak miattam.

Ez után Málnássy Margit mind jobban lett. Mindazáltal napok teltek el, mig annyira magához tért, hogy teljesen egészségesnek volt mondható.

.Hettenau és Lydia herczegnő napontai vendégei voltak.

Málnássy Margit legszivesebben a forradalom emlékeiről beszélt. Egy ilyen alkalommal történt, hogy Hettenau Olivér lovag az üdülő betegnek felolvasta a Petőfi Sándor egyik forradalmi beszédét.

A beszéd következőkép hangzott:

„Az egyenlőségi Társulat Magyarország lakosaihoz, testvéreihez, rokonainkhoz szives üdvözletet!!!

Bánat és harcz szól belölünk, olyanok a mi szavaink, mint mikor a szél bele sivit a félrevert harang zugásába.

Tüz van, tüz van... nem egy falu, nem egy város, hanem az egész ország ég. Fölharangozzuk az egész nemzetet. Talpra legények! ha most föl nem keltek, feküdni fogtok a világ végeig.

Magyarok! ezelőtt ezer esztendövel megindult egy népfaj Ázsiából azon szándékkal, hogy fölkeresi a föld legtermékenyebb tartományát, s azt elfoglalja maradékai számára; soká, nagyon soká vándorolt e népfaj, mig azon tartományt végre megtalálta, el is foglalta; és miképen foglalta el? négy vagy öt esztendeig szakadatlanul harczolt, hullott az ember, omlott a vér, mint a záporeső.

Magyarok! igy szerezték meg számunkra öseink e szép tartományt, mert azok az Ázsiából jött vitézek a mi öseink.

Hétszáz esztendeig élt szabadon a magyar nemzet ez uj hazájában. Hol jó, hol balszerencse érte, hol örült, hol busult, de mindig szabad volt. Ekkor felhivott egy herczeget, hogy fogadja el a magyar koronát, legyen Magyarország királya, s itt kezdödik a mi nyomoruságunk, mely háromszáz esztendeig tartott egész az idei tavaszig.

A magyar nemzet igy szólt a római császárhoz: „Mi eddig tetszésünk szerint választottuk királyainkat, de abba

beleuntunk, mert minden uj király választásánál olyan villongások történtek, melyek tetemesen gyengitették hazánkat. Átadjuk neked, római császár! neked és maradékaidnak a magyar koronát azon kikötéssel, hogy törvényeinket, jogainkat, szabadságunknak, nem csak hogy meg nem sérted, egy ujjal is, hanem azokat mint szentségeket védelmezni tartozol".

A római császár erre azt felelte: „Elfogadom, és én a magyar nemzetnek, a magyar nemzet törvényeinek, jogainak s szabadságának megtartója és védelmezője leszek".

Ezt fogadta a római császár, nem csak fogadta, hanem esküvel is megerösitette, utána mondta az esküt minden ivadéka, mikor megkoronázták, de az esküt az öt környező kamarilla mindig kijátszotta.

Annyi bátorság nem volt a kamarillában, hogy nyiltan egyszerre azt mondta volna: „magyar nép, vége szabadságodnak, rab vagy, országunk rabja!" hanem csürés, csavarás, alattomos áskálódás és mindenféle ördögi mesterségek folytán, minden törvényczikkeinket felforgatta, s kivetkeztetett bennünket minden ösi jogainkból és szabadságunkból. Nincs az istennek olyan kezén-lábán megkötözött népe, mint mi voltunk az utóbbi időben. A ki azt akarta, hogy véres halállal vesszen el, nem kellett egyebet tennie, csak ezt a szót kimondania: szabadság. Igy vesztek el a vérpadon a legdicsöbbb hazafiak: Zrinyi, Frangepán, Nádasdi, Martinovits és mások számtalanon.

Római császárok azt igérték, azt esküdték, hogy barátaink, atyáink lesznek és a helyett mik voltak?

Pénzünket a magok zsebére rakták s ifjainkat elhurczolták idegen katonának. Saját fiaink és testvéreink örizték kivont karddal tömlöczünket, s e tömlöcztartókat a mi pénzünkkel, a mi véres veritékünkkel fizette az ausztriai kormány. Kinek olyan a lelke, hogy e pokoli gazságra meg ne döbbenjen?

De feljött az 1848-ik esztendö, ugy jött fel, mint egy uj haragos csillag, a népek haragjának csillaga.

A franczia trónuson egy elvetemedett gaz király ült: Francziaország elkiátotta magát és e kiáltásra megrendült és összeroskadt a trón, s e hitszegö király rémülve szökött el s most fején korona helyett átok van.

Követte Francziaország példáját Európa minden népe, fölkiáltott és fegyvert ragadott a szabadságért. Fölkeltünk mi is magyarok, felemeltük a szabadság eltiport zászlaját, Pozsonyban Kossuth, Pesten az ifjuság, Mint a mennydörgés ugy harsogott be Bécsbe a magyar nép szava: „Mi szabadok akarunk lenni akár szép szerével, akár véres küzdéssel, de visszavivjuk elrabolt ösi szabadságunkat!“ A bécsi német kormány nem mert ellenállni törvényes és igazságos követelésünknek, és azt mondta: „Jól van, kedves magyar nemzet, légy szabad, vedd kezeidbe régi jogaidat, melyeket apródonként elloptam, légy boldog.“ Mink szerencsétlen könnyenhivök, mindenkiben megbizó emberek vagyunk, készpénznek vettük a szép szót és lefeküszünk, mint a kinek legjobb rendben van a szénája, s csak most ébredezünk, mikor a camarilla ismét összeszedte magát s azt kiáltja ránk: „a mit márcziusban engedtem nektek, az csak tréfa volt, most visszaveszem s ti szolgálni fogtok nekem, mind eddig szolgáltatok, katonákat fogtok nekem adni, pénzeteket ide külditek Bécsbe, s azonfelül, minthogy nekem igen sok adósságom van, fizetni fogjátok egy részét, fizettek kétszáz millió forintot“. Magyar nép, ha van még istened és lelked, mit felelsz erre? nem kiáltja-e milliom és milliom ember ezt: Nincs a világon az a hatalom, mely ismét elrabolja tölünk a szabadságot! a mindenható isten csak az életünket veheti el, de szabadságunkat nem! Vagy kételkedtek szavainkban? nem mondjátok meg, mit csinál vad csordájával a magyar földön Jellasich horvát bán, kit ezen hivatalról a király már egyszer letett, aztán ismét bele tette a cama-

rilla törvénytelenül, törvényeink sárba tapodásával! mondjátok meg ezt, mert már határainkon belül van Jellasich és napról-napra beljebb jön az országba, s azt hirdeti, hogy még az idén ő tart országgyülést Pesten korbáccsal és kancsukával.

Magyarok! nem ennek végbevitele, hanem e szónak kiejtése is olyan vakmerő szemtelenség, melyet Jellasich torkába saját vérével kell befojtanunk.

De Jellasich és az ő czinkosai azt hirdetik, hogy ő a népnek nem ellensége, söt barátja. Van-e köztetek olyan együgyü golyhó, ki ezt elhiszi? Jellasich a bécsi osztrák kamarilla czimborája, zsoldosa, a bécsi kamarilla pedig minden népnek ellensége, már most hogyan lehet az egy népnek barátja, ki a népek ellenségének szövetségében és zsoldjában áll? ez képtelenség.

Ha azt akarjátok, hogy ujra robotoljatok és dézsmát adjatok, hogy ujra teherhordó állatok legyetek, fogadjátok szivesen Jellasichot és a vérengző horvát seregeket, de ha megesküdtetek, mint a szabad nemzethez illik, hogy soha többé magatokat meg nem hajtjátok, hogy soha többé vállaitokra izzasztó és meggyalázó terhet nem vesztek, ugy föl polgárok, föl küzdeni élet-halálra.

És ha Jellasich csak azt akarná, hogy szabadságunkat veszi el, de ő ennél többet, sokkal többet akar, az ő szándéka az, hogy a magyarokat kiirtsa a föld szinéről, hogy a magyar hazából Horvátországot csináljon.

De a magyarok istenére esküszöm, hogy ebből semmi sem lesz, ha a pokol minden ördöge segiti is! bizunk vitézségedben, magyar nép, hogy könnyebb lenne a legmagasabb csillagokat leszakitani, mint téged a földről kiirtani.

Föl hát, magyarok! föl fegyverre, teremjen talpon minden ember, kiben még egy csöppecske van abból a vérből, 'mely nekünk ezer esztendövel ezelött e szép hazát szerezte.

Nekünk nincs e világon testvér nemzetünk, melytől segitséget kérhetnénk, mely segitséget adna, egyedül állunk mint a magános fa a pusztában! nem támaszkodhatunk, csak az istenre és magunkra. De e kettő elegendő lesz arra, hogy örök időre megmentsük a magyar nemzet életét, becsületét.“

Málnássy Margit mosolyogva köszönte meg a lovagnak a forradalmi beszéd felolvasását.

Hettenau pedig boldog volt, hogy a szép leánytól egy mosolyt nyerhetett.

Pedig Málnássy Margit mindjobban szivébe fogadta a nemes érzelmü ifjut, ki oly hiven szerette öt.

---

26. fejezet.

A selyem zsinór.

Málnássy Margit vallomása alapján természetesen, hogy Kossuth és Hettenau sem maradtak tétlenek, és elhatározták, hogy Megyváry Gábort, ki ide mert tolakodni, elfogják és a török hatóságoknak átszolgáltatják.

Biztak abban, hogy a törökök mindenáron megfogják büntetni öt.

Első dolog természetesen az volt, hogy Megyváryt kézrekeritsék.

Ez könnyebben ment mint gondolták.

Megyváryt egy Rodostóhoz közelfekvö kis faluban elfogták a török rendörök.

A gazember sejtette, hogy üldözni fogják s azért ide rejtözött.

De vesztére.

Mert elfogták.

Megyváry Gábor hevesen tiltakozott elfogatása ellen.

— Én ausztriai alattvaló vagyok, s engem idegen földön nem foghatnak el.

— Ön bünt követett el, mondá a török bég, ki rendőrfönök volt Rodostóban.

— Bünt? kérdé Megyváry

— Igen.

— Miféle bünt?

— Arról majd a börtönben fog számot adni.

— Bocsánat, mondá Megyváry, én nem tudok semmiféle bünről.

— Málnássy Margitról sem tud ön semmit? kérdé a bég.

— Én Málnássy Margitot nöül akarom venni, s ezért követtem öt ide.

— Ön miatt majd éhen veszett egy kriptában.

— Mondtam én, hogy egy kriptába meneküljön elölem?

— Azt nem tette, de kénytelen volt vele, hogy öntöl megszabaduljon.

— Én nem üldöztem, én csupán kértem öt, hogy kövessen, hogy egy kriptában sinylett, azt igazán nem tudtam. Én magam kerestem öt, de nem találtam.

A bég elmondta neki a történteket.

Megyváry dühös lett a méregtöl, midön elgondolta, hogy az üres koporsóra nem is gondolt.

— Most már rég enyém volna a leány, gondolá magában, de gondolatait természetesen nem közlé senkivel.

— Tehát kövessen! szólt a bég.

— Ezért nem követem önt.

— Akkor erőszakot fogok használni.

Erre Megyváry is jobbnak látta nyugodtan megadni magát.

Igy értek Rodostóba, hol Megyváryt szigoru vallatás alá fogták.

A biróság elnöke maga a pasa volt.

A tárgyalás franczia nyelven folyt és a tárgyaláson jelen volt Kossuth Lajos és Hettenau Olivér lovag s több a magyarok közül,

Megyváry tehát vád alá helyeztetett.

* * *

A pasa ekkor elhagyta az üléstermet és átadta a beynek az elnöki széket, ö maga pedig Kossuthot felkérte, hogy mondaná el neki az 1848-iki márcziusi eseményeket és Petőfi szereplését.

Kossuth elmondta neki.

Ezt a részletet mi Fischer kitünö müve után közöljük.

„Egész Európa fölött a vihart megelözö rekkenö höség ült. A politikai látkörön mindösszébb verödtek a felhök, s fenyegetö alakot öltöttek.

Párizs 1847 julius havában kikiáltotta a köztársaságot. A királyt elüzte, s a Bastille-téren trónját megégette; a trón biborrongyaiból csörgö sapkákat csinált, s a vad csöcselék örömmámorban uszott. Az utczákon ujjongó sokaság hömpölygött, s a tomboló tömeg örömkiáltásai között egy költö magasztos, fölemelö éneke zengett. Lamartine a nép élére állott.

A mint a forradalom befutotta a világ minden táját, Francziaorszag példáját mindenütt követni igyekeztek.

Ausztriában szánandó állapotok uralkodtak. Az absolutistikus államegység az olasz, cseh s magyar nemzeti mozgalomban erös ellenségre talált. E törekvések elfojtására Ausztria nagyon gyenge volt. A kormányban hiányzott az akaraterö, hogy a lejárt és megrozsdásodott gépezetet félre dobja.

Magyarországon az általános elégedetlenség készitette a talajt a forradalomra. Széchenyi István reformátori munkásságával a megcsontosodott középkori államszerkezet helyébe egy modern politiko-szoczialis államformát terem-

tett. Merész mondása, hogy „Magyarország nem volt, hanem lesz“ kezdett beteljesedni.

Abban a mértékben, ahogy a nemzetiségek ujabb meg ujabb rétegei foglaltak tért és hogy Ferencz császár halálával az absolutismus a végelgyengülésbe esett: vehetett más irányt a politikai mozgalom; ölthetett oly mérveket, hogy többé a nemzeti törekvések hatalmas áradatát elfojtani képtelenség volt.

E század első felének két legjelentékenyebb magyar politikusa nem tudta egymást tökéletesen megérteni semmiképp. Végzetes dolog volt, hogy Széchenyi és Kossuth a helyett, hogy egymást támogatta volna, egymás ellen küzdött. S e harczban győző nem: csak legyőzött vala — s ez Magyarország volt. A harminczas években Magyarország nagy reformátorának geniusát követte — s már a negyvenes években az ujkor legnagyobb agitátorának zászlója alá esküdött.

Bár nézetekben, vérmérsékletben e két nagy reformátor élesen különbözött egymástól: annyi tökéletesen bizonyos, hogy Kossuth a Széchenyi hatalmas reformátori müködése nélkül a közvéleményben arra a magaslatra sohasem jutott volna, mely, rövid időre bár, de Magyarország sorsa felett intéző hatalommá tette. Ugy Széchenyi, mint Kossuth, daczára a köztük tátongó ürnek — egy eszme szolgálatában állott; mindkettő egy azon czél elérésére forditotta összes erejét: a feudalis Magyarországnak modern állammá való átalakitására.

A magyar parlamentben demokratikus törekvések uralkodtak. Már régóta általános óhaj volt a létező állapotok gyökeres eltörlése s az alkotmány visszaállitása. Friss, üde lég élénkitette meg a politikát.

A szabadabb gondolkozásra az irodalom készitette el az elméket. S hogy a kormány a korszellem követelte reformokat nem akarta figyelembe venni: az egész ország felzudult.

Ismét Francziaország volt az, mely a szabadság szellemét egész Európában fölébresztette. 1848. febr. havában Párizsban kitört a forradalom. S reá csakhamar, kelettől nyugatig, viszhangzott a jelszó: népszabadság.

Magyarország is forrott. Egyes aggódó elemek megkisértették a felszabadult népszellemet visszanyomni korlátai közé; maga Széchenyi István oda vetette magát a rohanó ár elé, de hasztalan volt minden erölködése: a zugó, tomboló hullámok elcsaptak feje fölött. Kossuth, a kit felkapott az áradat: készségesen uszott vele, bár ugy öt, mint hazáját örvénybe fogta ragadni.

Mint az ellenzék vezére, Kossuth a világszabadság álláspontjára helyezkedett. Magyarország nem maradhatott el a kortól: füleit az idö hangjai elött nem foghatta be. Ragyogó beszédeinek varázsával a képviselöházat, lelkesitö vezérczikkeivel meg a nagy közönséget ragadta magával. Milliók szivében hangoztatta követeléseit s megadott követeléseire ujakat halmozott. Szitotta az elégületlenséget. Az értelem helyett a lelkesedéshez, a méltányosság helyett a szenvedélyhez fordult. A helyett, hogy csöndesitette volna a kedélyeket: izgatta. Vitte, ragadta magával az országot. Népképviselöböl néptribunná vált.

A gyenge, ijedt kormány, sarokba szoritva sem a rohamnak ellent állani, sem a kivánalmaknak megfelelni nem tudott.

1848. márcz. harmadikán történt, hogy Pest városának ellenzéki képviselöje, a pozsonyi országgyülésen követelte, hogy Bécs, biztositékul, a mit mindig megigért, de soha be nem váltott — adja meg a magyar felelös miniszteriumot. A ház az inditványt a legnagyobb lelkesedéssel fogadta, s már márczius tizenötödikén ez inditványozó képviselö, a ki természetesen nem volt más, mint Kossuth, egy bizottság élén Bécsbe utazott, hogy a ház e követelését az uralkodó megadja és szentesitse. A küldöttség ép abban a pillanatban ért Bécsbe, mikor a nép-

mozgalom a Metternich-rendszert megbuktatta. Példátlan lelkesedéssel fogadta Bécs a magyarokat. Már márczius tizenhatodikán Ferdinánd király kihallgatáson fogadta a magyar küldöttséget s feliratát átvette. Az udvari párt tombolt dühében a magyarok követelése miatt, de nem volt menedék, hasztalan volt minden ellenállás.

Az alatt, mig Kossuth Bécsben, az ottani kamarillától a ház követeléseit kierőszakolta: Pesten is mind magasabb hullámokban emelkedett a lelkesedés árja. S a legszilajabb hullámok torlaszán csendül fel Petőfi fenséges szabadságdala: a *Talpra magyar!*

Petőfi hirlapi czikkei, s naplója rendkivül becses adalékul szolgálnak a magyar forradalom történetéhez.

Petőfi és Jókai, még márczius tizennegyedikén este sietve elmentek a Pilvax-kávéházba. Itt megbeszélték a nap eseményeit, s a himbálódzó politikát kegyetlenül lekritizálták. Tetöpontjára emelkedett a lelkesedés, mikor hirét vették Metternich bukásának. E hir lángra lobbantotta a fiatalság tevékenységét. Voltak ugyan egyesek, kik óvatosságot ajánltak, de ezeket agyon hallgatták. Az ellenzéki klub által formulázott programmnak mind a tizenkét pontja keresztül ment, s elfogadtatásra talált.

Tekintsük át e hires tizenkét pontot, melyben a nemzet követelései összpontosultak, hogy lássuk, hová fejlödtek a dolgok az egész országban 1848-ban.

„Sajtószabadság, censura eltörlése“ ez volt a nagy szabadságlevél alfája.

Ki tudná ma már, mi volt a cenzura, mily sulyos békó a modern Magyarország elöharczosain. Ki volna képes hiven szem elé állitani azt az ezer meg ezer furfangot, csürést-csavarást, melylyel a rendörállam a szabad szónak utját állotta; ki tudná leirni amaz akadályokat, melyekkel az elvek embereit s azok hasongondolkozásu társait lépten-nyomon megállitották. „Felelös miniszterium Budapesten, s minden évben országgyülés, ugyanitt.“ Ezek

voltak az 1848-iki márcziusi napok következő jámbor óhajtásai, melyeknek megvalósulásában ma, negyven év után, semmi különöset nem látunk. „Egyenlőség a törvény előtt polgári és vallási tekintetben. Általános adókötelezettség! Az urbériség eltörlése. Esküdtszék. Népképviselet, az egyenlőség alapján. A politikai államfoglyok kiszabaditása. Idegen katonaság eltávolitása a hazából, s benn az országban magyar hadsereg. Erdélylyel egyesülés. Nemzeti bank, s végül Szabadság, Egyenlőség, Testvériség.“

Ez volt a radikalis hazafiak programmja 1848. márcziusában.

Petőfi, Jókai s egy Vasvári nevü fiatal jogász, kinek elragadó ékesszólói tehetsége volt — s mások kijelentették, hogy ők a proklamácziót márczius tizenötödikén reggel az egész városban elterjesztik. „Mi is, mi is“ — kiáltotta az ifjuság chórusban, mely az ugynevezett „Közvélemény asztalá“-hoz furhatta magát. Voltak egyesek, a kik aggódva jegyezték meg, hogy ebbe a játékba majd a várparancsnokság ágyui is bele szólhatnak. S hát akkor? — „Hát akkor? — ismételte Petőfi leverő gunynyal — akkor megverekszünk a katonákkal. A bátrak tartsanak velünk, a gyávák maradjanak otthon. Holnap reggel nyolcz órakor, itt ennél az asztalnál összegyülünk mind, s innen zárt sorokban a jogászokhoz, orvosokhoz s technikusokhoz megyünk. Én még ez éjjel irok egy alkalmi költeményt, s azt holnap reggel el fogom szavalni, Jókai pedig fel fogja olvasni a tizenkét pontot. Tehát holnap reggel.“

Hideg, esös reggel volt, hogy Petőfi az ifjuság gyülekezési helyére sietett. Azokból a lelkesült ifjakból, kik tegnap este nem akartak hallani semmi akadályról, csak hat jelent meg a kávéházban. A bátor lelkesedés, mint a szalmaláng ellobbant. De e hat ifju nem ismert félelmet, ifjui tüzzel és férfias elhatározással vetette magát a sors

elé. Vártak még egy negyedórát, hogy talán megjönnek a többiek is, és ha nem — akkor fel, tettre!

— Készek-e önök minden körülmények közt velünk tartani? — kérdé Petöfi.

— Igen, igen.

„Szakadt az eső — irja Petöfi — mikor az utczára léptünk, s az egész késö estig tartott, de a lelkesedés olyan mint a görögtüz, a viz nem olthatja el.“

Petöfi, Jókai, Bulyovszky, Hamary, Sebö és Gaál — e hat bátor ifju volt az, ki az egyetem felé tartott. Ot már egy csomó jogász álldogált. Csakhamar megtelt az udvar, mert e szóra, hogy: Petöfi s Jókai itt vannak, s beszélni akarnak velünk — seregestől tódult ki az ifjuság a hallgató-termekből, le az udvarba.

Petöfi egy hirtelenében kapott székre állt, s eröteljes hangon, bár mély megindulással az ifjuság éljenzése, tetszészaja között elszavalta nemzeti dalát — a magyar marseillaiset.

Lángoló lelkesedés sugárzik ki e megszóllitásból: Talpra magyar, hí a haza! Petöfi nemzeti dala egy eröteljes csatára hivás a haza szabadságáért és függetlenségeért. E dalban a nép szabadságszomja elragadó kifejezésekben nyilatkozik. Petöfi ez alkalmi költeménye rendkivüli egyszerüsége mellett fenséggel teljes.

A mint a tetszés vihara némileg lecsillapult, Jókai lépett a székre s felolvasta a „nemzet kivánságait“ oly hangon, mely mélyen meghatott mindenkit. A felolvasás után tomboló tetszészaj tört ki. Az ifjuság el volt ragadtatva, a tanárok, kik jókor visszavonultak, nem tettek semmit az ifjuság korlátozására.

Az egyetem udvarából kitóduló ifjusághoz seregestöl csatlakozott a nép, mely idöközben az utczákból ide verödött. A mint az ifjuság kimondta, hogy az orvosokat is fel kell szólitani — zárt sorokban megindult az orvosi

egyetem felé, mely az ujvilág-utczában volt. Az összes nép csatlakozott az ifjakhoz.

A szomszédos utczákat mindenfelé torlódó tömeg foglalta el ugy, hogy semmerre se lehetett menni. Egy része a közönséggel benyomult az ifjakkal az orvosi egyetem udvarára. A nemzeti dal s a proklamáczió itt is fanatikus hatást tett.

— Fel a czenzorhoz — kiáltott fel valaki az ifjuságból, hogy a nemzeti dalnak, s a 12 pontnak kinyomatását engedélyezze.

— Semmi czenzorhoz nem fogunk menni — dörögte Petőfi — nincs többé czenzor. Fel a nyomdába.

Ezer meg ezer torok zugta rá a helyeslő éljent.

A legközelebbi nyomda Landerer és Heckenast-féle nyomda volt a hatvani-utczában. A tömeg tódult a vezetők után.

— Foglaljuk le a nyomdát — kiált valaki, — csak a rendet ne zavarjuk.

Petőfi, Jókai, Vasváry s Vidacs mentek a nyomdába — a nép nevében. „Éljen a sajtószabadság!“ üvöltötte lent az utczán a sokaság, s a nyomdaszemélyzet éljenzéssel fogadta a küldöttséget. Vidacs lefoglalta a legközelebbi sajtót.

— E gépet lefoglalom a nép nevében.

E pillanattól fogva nem volt többé korlát a nemzet és a sajtó között.

— Uraim! — szólt Landerer, a nyomda tulajdonosa — tudják-e önök, mekkora felelősséget vetettek rám e kivánságukkal s meggondolták-e azt a következményt, mely ugy önökre, mint rám háramlik?

— Igen, uram — válaszolták az ifjak — mi felfogtuk e tény horderejét.

Landerer, e látszólag kényszeritett cselekmény fölött mély hazafias örömöt érzett szivében.

Hogy se a tulajdonost, se a szedőket ne sujtsa a fe-

— Ön az, Málnássy Margit? kérdé Hetenau lovag.

K. '95.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

lelösség, magok az ifjak szedték ki gyakorlatlan kezeikkel a két röpiratot. S a czenzura s a szolgaság elitéltetése nemsokára sajtó alatt volt, t. i. a programm s a nemzeti dal.

Mialatt a gép izzadt és zugott: alant tüzes beszédeket tartottak. Az eső zuhogott, s a szónokok lángoló beszédei a tisztitó vihar villámai s dörgéseiként rázkódtatták meg a sziveket.

Beszéltek: Jókai, Egressy, Irányi s Bulyovszky. Mikor Petőfi a nép viharos kérésére „Nemzeti dal"-át elszavalta — refrainjét, hogy:

A magyarok istenére esküszünk,
Rabok tovább nem leszünk,

meg-megujuló lelkesedéssel dörögte a tengernyi nép. Mélyen megrázó jelenet volt ez. Az emberek sirtak, nevettek, ölelték, csókolták egymást. Általános, közös érzés tolmácsa volt e dal; ép ily általános volt az öröm is, mely rá minden szivet betöltött.

Tizenkét óra felé megjelent Irinyi, az ellenzéki klub tagja, s a „tizenkét pont" tulajdonképi szerkesztője, nyomában egy csomó ifju, s a nyomda kapujában felmutatta a tömegnek a még nedves nyomtatványokat. Szent és ünnepélyes pillanat volt ez, s mindenki mély megindulással tekintette ez esemény történeti fontosságát. „Márczius tizenötödikének dele — kezdé beszédét Irinyi — Magyarország történelmének egy magasztos fejezetét képezi. Itt a sajtószabadság első terméke, a népjog első müve. Bármily szabad lesz egykor Magyarország, a nemzet bármily jogokat vivand ki: az a dicsőségünk mindig megmarad, hogy a szabadság legfontosabb tényezőjét, a szabadsajtót mi vivtuk ki, polgártársaim."

A dalt s a programmot kiosztották a nép között, s falragaszok alakjában a város összes lakossága megismerte csakhamar mindkettőt.

Délután három órakor a két röpivet az ifjuság egy küldöttsége, az éljenző tömeg kiséretében, elvitte a nemzeti muzeumba, átadta az igazgatónak azzal a meghagyással, hogy örizze meg a levéltárban a sajtószabadság diadala első termékének örök jeléül.

Márczius 15-ének történelmi jelentőségét, s ebben Petőfi részvételét Jókai következőleg festi: „Ettől a naptól számitja a magyar nép ujjászületését: ezen a napon hullottak le a bilincsek a jobbágyok kezéről; ezen napon lett szabaddá a föld és a szellem. S soha többé rabigába nem lehetett azokat verni. Ezt a napot „Szent Petőfi napjának" nevezze Magyarország; mert ezt a napot ő állitá meg az égen: igazabban, mint valaha Jozsue."

Valóban e nap felszabadította a népet, milliókat tett polgárrá, a föld urává, melyet véres verejtékével áztatott és munkált. Kellett jönni oly napnak, mely évtizedekkel vigye odább egyszerre az időt.

Petőfi is büszke öntudattal mondja, hogy ennek a mozgalomnak ő volt a lelke. Huszonnégy óra alatt — irja szeretetreméltó tulzással „Márczius 15-e" czimü költeményében — a pesti ifjuság többet alkotott, mint nagyapáink és apáink, mig egy század elhaladt.

Egy ilyen nap vezérsége
S dijazva van az élet...
Napoleon dicsősége,
Te veled sem cserélek!

E márcziusi napok alatt Petőfi befolyása a fővárosban irányadó volt, magukat az utczákat az ő inditványa után és szerint nevezték el. A hatvani-utcza, melyben a Landerer és Heckenast nyomdája volt — „szabadsajtó-utcza" nevet nyert; az egyetem-utcza: „márczius 15-ke utcza" lön, a városháztér „szabadságtér", s a Pilvax kávéháza „forradalmi csarnok" diszes elnevezést kapta.

Ez eseménydus nap éjjelén a költő iróasztalához ül,

s egy költeményt ir prózában, egy röpivet, mely mint a forradalom tavaszi hirnöke, az egész országot berepülte volt.

„Pest, márczius 15-én, 1848. Ha tudnám, hogy a hazának nem lesz reám szüksége, szivembe mártanám kardomat, s ugy irnám le haldokolva, piros véremmel e szavakat, hogy itt álljanak a piros betük, mint a szabadság hajnalsugárai.

Ma született a magyar szabadság, mert ma esett le a sajtóról a bilincs. Vagy van olyan együgyü, ki azt képzelje, hogy szabadsajtó nélkül lehet bármely nemzetnek szabadsága? Üdvözlégy születésed napján, magyar szabadság! elöször is én üdvözöllek, ki imádkoztam és küzdöttem éretted, üdvözöllek oly magas örömmel, a milyen mély volt fájdalmam, midön nélkülöztünk tégedet!

Oh szabadságunk, édes, kedves ujszülött, légy hosszú életü e földön, élj addig, mig csak él egy magyar, ha nemzetünk utolsó fia meghal, borulj rá szemfedö gyanánt... S ha elöbb jön rád a halál, rántsd magaddal sirodba az egész nemzetet, mert tovább élnie nélküled gyalázat lesz, veled halnia pedig dicsöség!

Ezzel köszöntelek, ez legyen utravalód az életben. Élj boldogul, nem kivánom, hogy ne találkozzál vészekkel pályádon, mert az örökké nyugodt élet fél halál, de legyen mindig férfieröd a vészben diadalmaskodni!

Késö éj van, jó éjszakát szép csecsemö... szép vagy te, szebb minden országbeli testvéreidnél, mert nem fürödtél vérben, mint azok, téged tiszta örömkönyek mostak: és bölcsöd párnái nem hideg, merev holttestek, hanem forró, dobogó szivek. Jó éjszakát!... ha elalszom, jelenj meg álmomban ugy, a milyen nagynak, ragyogónak, a világtól tiszteltnek én reméllek!“

Ezen a hangon, örömmel és könyek közt üdvözli és ünnepli az ifju szabadságot.

Márczius 21-röl Petöfi ezt irja Aranynak: „Forrada-

lom van, barátom, s igy képzelheted, mennyire vagyok elememben. Sokan el akarják mozgalmainktól e nevet disputálni: és miért? mert vér nem folyt. Ez csak dicsősége a dolognak, de a dolgot nem változtatja meg. Én forradalomnak tartok minden erőszakos átalakulást: már pedig mi erőszakkal vivtuk ki a sajtószabadságot.“

Arany válaszában igy lelkesül: „Vedd szives kézszoritásomat polgári dicső küzdelmeidért. Meg nem állhatom hogy örömöm s büszkeségem teljében fel ne kiáltsak: „O, et delicium et dulce decus meum!“

Eddig az iró.

Ezután Petőfi politikai aspirációiról beszélt Kossuth, melyet szintén e jeles mü után adunk.

„Az 1848-ik évi julius 2-án Pesten egybegyülendő első országgyülésre elközeledtek a választási napok. Mind Arany, mind Petőfi megbukott a választáson.

Arany nem sokat törődött a politikával, s bukási boszuságát csakhamar kiheverte, de egész másképp állott a dolog Petőfinél. Ő megválasztására biztosan szamitott, s meg volt győződve, hogy az országgyülésen hazájának nagy szolgálatokat teend.

Ama bizonyos választás története nagy mértékben érdekelhet bennünket.

Petőfi szülőföldjéről a Kis-Kunságból akart bejutni a képviselőházba.

„Reménylem — irja Bankós Károly barátjának, ki választási utját egyengette — ti meg fogtok választani, s ha megválasztotok, ugy hiszem, nem vallotok velem szégyent. Isten látja lelkemet, nem dicsvágyból vagy önérzetből óhajtom a követséget, hanem egyedül azért, hogy a hazának szolgálhassak, a mennyire tőlem telik. Nem kétlem, elég okos ember lesz az országgyülésen, de lesznek-e lelkesedettek és lelkesitni tudók — az a kérdés. Pedig most leginkább ilyenek kellenek... fanatikus lelkesedés kell.“

A választásra lement Petőfi nejével együtt Kis-Kunságba.

Azok a napok, melyeket akkor ott töltött, annyiszor megénekelt s annyira dicsőitett alföldjén — igen keserü emlékekkel vannak tele.

A kunszentmiklósiak imádták Petőfit. Nem csoda, ha a kerület polgársága ujjongó örömmel fogadta fellépése hirét. De egészen más indulattal volt iránta a környék nemessége és birtokossága. Ez félt népies beszédeinek varázshatásától. Azt hitte, hogy Petőfi, a radikális ember, majd az urak ellen ingerli a tömeget. Azért mindenkép meg akarta akadályozni programmbeszédének elmondásában. Daczára minden erőszakoskodó eljárásnak: a kunszentmiklósiak nem tágitottak. A mint meghallották, hogy jelöltjük megérkezett — a párt elökelőbb tagjaiból egy küldöttség felkérte, hogy tartsa meg programmbeszédét a városháza előtt. Petőfi nem teljesithette azonnal kérésöket, mert a városi tanács nem engedte meg, hogy az ugy is elkeseredett népet izgató beszédével feldühitse.

Junius 12-én mintegy 400 polgár ment lakása elé, s összetett kezekkel kérte, hogy jelenjék meg hivei között, a nép hallani akarja jövendő képviselöjét. Petőfi e kérésnek már nem állhatott ellent. Felment a tanácsházba s kijelentette a biró előtt, hogy beszélnie kell a néphez, különben hosszas hallgatása miatt a köznyugalom veszélyben forog.

Hosszas rábeszélés után végre a biró hajlandó volt megengedni, hogy Petőfi hát beszéljen, de előbb adja be szóról-szóra a mit mondani akar. Petőfi kereken visszautasitotta ezen követelést. Nem azért törölte el márczius 15-ike a czenzurát, hogy most a városi tanács czenzurája alá vesse magát.

A mint látták a tisztviselök, hogy a nép mily rajongó szeretettel csüng jelöltjén: nem tartották tanácsosnak

tovább is akadályokat gördíteni a programmbeszéd megtartásának utjába.

A biró azt kérdezte, miről fog beszélni Petőfi?

— A képvisélőválasztásról, s távollétem alatt az ellenem lábrakapott rágalmakról, hogy igazoljam magamat, s ártatlanságomat bebizonyitsam.

Erre a biró dühösen tört ki: a választásról beszélhet, de azt minden hivatalos hatalmával meg fogja akadályozni, hogy a maga mentegetéséről beszéljen.

Petőfi megjelent a városháza előtt, fellépett az emelvényre, s beszélt az egybegyült néphez a választásról, de a maga igazolását mellőzte, nem a biró tilalmából, hanem mert ő maga is tartott töle, hogy a nép dühében rátörhet rágalmazóira.

Hogy mily alacsony fogásokkal és mily szégyenletes eszközökkel akarták a választókat, s a népet, ép a választás föhelyén ellene ingerelni: mutatja az a levél, melyet Bankós Károly, Petőfi bizalmas barátja kapott a szabadszállási biró aláirásával és pecsétjével. Ebben az irásban, azt tanácsolja a biró ur Petőfinek, hogy ha élete kedves, be ne merje a lábát tenni Szabadszállásra, mert az ellene ingerült nép mindenre képes lesz.

Daczára a fenyegető levélnek, Petőfi nejével elment Szabadszállásra. Ismerősei, a kikhez szállva volt, megrémültek, s alig tudtak ennyit mondani: „Az Isten szerelmére, azonnal meneküljenek, mert agyonverik. Tegnap előtt népgyülést tartottak, ott rettentön ön ellen ingerelték a népet. A pap, a kinek a fia képviselő akar lenni, kijelentette, hogy a mint ön a városba lép, félrevereti a harangokat. Fusson, ha élete kedves".

Petőfi kérdezte feleségétől, hogy mit csináljanak?

— Maradunk — felelte ez — ha agyonvernek bennünket, jó, tegyék. De ne mondhassa senki, hogy elfutottál.

A szabadszállási választók egy része, minden gyalázatos gyanusitás daczára is hü maradt hozzá.

A mint ezt látta az ellenfél, a legnemtelenebb választási furfanghoz fordult.

Éjjel odatódultak zenével, kiabálásokkal Petőfi ablaka alá, az alvó költöt felverték, s a füle hallatára éltették, mint képviselöt, Nagy Károlyt, az odavaló lelkész fiát. A mint a nagytiszteletü ur látta, hogy a Petőfi hivei se fenyegetésre, se kérésre nem hagyják el jelöltjüket, este megnyittatta pinczéit. Fotyt a bor mint a Duna. A választás napján a bor s a pálinka megtette kivánt hatását.

Petőfi a mint a városházára sietett, körülfogta a részeg népcsorda. Egyszerre száz meg száz torok orditotta mindenfelöl: itt a hazaáruló, akasztófára vele, a muszka kém, a ki el akarja adni a hazát. Agyon kell ütni. Téppjétek szélylyel.

— Megálljatok, polgárok — kiáltott rendületlen nyugalommal a hös ifju, hadd beszélek, hadd igazolom magam.

— Ne hallgassatok reá, üssétek agyon! — orditotta a tömeg.

Petőfi látván, hogy igy nem jut szóhoz — kérdezte: hol a biró?

— Itt vagyok, mit akar? — válaszolá egy aggastyán.

— Biró ur — mondá Petőfi — felelössé teszem önt mindenröl, ha valaki hozzám merészelne nyulni.

— Ha e pillanatban el nem távozik a városból, mi nem állunk jót az életéért.

— Akkor nincs más mit tenni, — mondá Petőfi — mint távoznom; de vigyázzon ön, ne csak hogy ne érintsenek, de ne is próbáljon senki insultálni bennünket. Va lóban ez nagyszerü! Igy értelmezi ön a szabadságot. Szégyelje magát a városáért, a melynek neve „Szabadszállás".

— Azt tartjuk mi szabadságnak, hogy ha valaki nem tetszik a népnek, azt kikergethetjük — mondá a választási bizottság elnöke, egy elcsapott jegyzö, a ki kijelen-

tette, hogy ha a nép agyon nem verné Petőfit, hát ő veri agyon.

A lelkész, a kinek a fiáért ilyen dolgot követett el a nép, hizelgő szavakkal fordult Petőfihez, hogy ne féljen, a haja szála sem fog meggörbülni, ha csöndesen odább áll.

— Én ne féljek — válaszolá Petőfi — hát jöttem volna én ide, ha féltem volna?

Levezették az udvarba.

A városház előtt még mindig tombolt, kiabált a tömeg. Fegyveres nemzetörök vették körül Petőfit.

— De gyalog csak nem mehetek — szólt mély gunynyal Petőfi — várnom kell, mig a kocsim Szen-Miklósról ide érkezik.

— Addig nem várhatunk — kiáltá a választási elnök. — Rögtön takarodjék az ur, tovább nem tarthatjuk vissza a népet. Majd kapunk valami alkalmatosságot. Kocsis hajts utánunk.

„S mentem a város végeig — irja Petőfi — hol szállásolva voltam, gyalog, körülvéve a fegyveres nemzetöröktől; csak az hiányzott, hogy kezemet hátra nem kötötték. Fölrakták holmimat, fölültem feleségemmel, s indultunk Szent-Miklósra. Már jó darabig mentünk, midőn rákiáltok a kocsisra:

— Hová megyünk, hisz ez nem a szentmiklósi-ut?

— De biz uram — felelt a kocsis, — de nem az országut, majd ott a bösztöri csárdánál rátérünk.

— Hát mért nem megyünk az országuton?

— Megparancsolták, hogy ne arra vigyem az urat.

Én elhallgattam, meg nem foghatván, miért történik ez? mikor már jó messzire haladtunk, véletlenül az országut felé pillantottam, s láttam nagy távolban az én zászlómmal a szentmiklósi és laczházi kocsikat, melyek mind az én embereimet vitték. Ekkor világosodtam föl. Igy játszottak ki, hogy embereimmel ne találkozzam. Irtóztató dühhel értem haza. Dél felé visszajöttek a szent-

miklósiak és laczháziak hasonló dühhel, s ök beszélték el, hogy mi történt velök.

Már mikor Szabadszállás felé mentek, a bösztöri csárdánál egy ember igy fogadta öket a pap fiának nevében:

— A ki nem Petöfi, ide jöjjön és egyék, igyék, a ki pedig Petöfi, be ne menjen Szabadszállásra, mert mind agyonverik!

Embereim közül egyetlen egy sem tántorodott el, sem a csábitásra, sem az ijesztésre. Szabadszálláshoz érvén, a város végén azzal fogadták öket a helybeliek, hogy Petöfi már eltávozott, ö maga kérte a tanácsot összetett kezekkel, hogy csak vitessék el öt; de azért be ne vigyék azt a zászlót, melyen Petöfi neve van, mert mihelyest egy lépést tesznek vele, végök van.“

Szabadszállásán diadalmaskodott a feldühitett tömeg. Mindnyájan fel voltak fegyverkezve puskákkal, kaszákkal és vasvillákkal. Az asszonyok föl s alá ténferegtek az utczán és sárral dobálták azokat, kiket Petöfi pártjabelieknek véltek. Mikor Bankós Károly látta, hogy a szabadszállásiak elállják a más helyről való választók utját a szavazó helyiségtöl, indulatosan sietett a tanácsházhoz, hogy ott panaszt emeljen. Alig ejtette ki száján a Petöfi nevet, rátámadtak, hogy ki ne merje többet annak a gazembernek a nevét mondani: mert ö is rosszul járhat.

Bankós reszketett dühében.

— Mi történt Petöfivel? — kérdé a birótól.

Ez nevetett, s gunyosan mondá:

— Meg ne ijedjen ön. Ez a csavargó képviselö akart itt lenni, de elkotródott már. Mi történt vele, nem tudom, nem is tartozik rám, annyit tudok csak, hogy itt agyon akarták ütni.

— Biró ur — mondá nemes haraggal Bankós, — ön felelös Petöfiért. A haza számon fogja egykor venni öntöl, mikép járt el Petöfi — a nagy költö iránt.

Erre szomoruan hagyta el a városházát, s kiment a városon kivül táborozó kunszentmiklósi választókhoz, hogy menjenek haza csendesen, mert mindennek vége van.

A szabadszállásiak fel voltak fegyverkezve puskákkal, kaszákkal, vasvillákkal, s nem ijedtek volna vissza a leggyalázatosabb cselekedettől sem.

Petőfi párthivei haraggal, szégyennel mentek vissza Kun-Szent-Miklósra, s beterjesztették óvásukat a választás ellen.

Mivel a Petőfi választói az erőszakoskodás miatt odahagyták a tért: egy hanggal, szavazás nélkül kiáltották ki a pap fiát Kis-Kunság képviselőjévé. Igy azt, a ki szabadságukért küzdött, mélyen megalázták; mig azt, a ki egy semmi ember volt, képviselői tisztségre emelték.

A szentmiklósi választók deputácziót küldtek a kormányhoz. Ez megigérte, hogy vizsgálatot rendel. Azonban az igéret, csak igéret maradt, s Nagy Károlyt nem háborgatták. A kormány kétségkivül már a választásnál Petőfi ellen munkált, mert különben nem nézte volna el oly könnyen e visszaéléseket. Petőfi republikanus volt, mig a többség, magától érthető, királypárti. Az intéző körök féltek e radikalis népszónoktól, s előre látták, hogy ha bejut a házba, ott sok kellemetlenséget okoz; azért törekedtek, hogy megválasztatása ne sikerüljön.

Midőn a választás megsemmisitését a képviselőház elejtette: Petőfi a nyilvánosság elé vitte ügyét, s nagy keserüséggel panaszolta sérelmeit. A cselszövények, aljas furfangok következtén győztessé lett Nagy Károly oly durva támadásokkal lépett fel vesztes fele ellen, hogy a lapok e botrányos nyilatkozatokat csak a nyilttér rovatában adták ki.

„Petőfi egyetlen érdeme, hogy a Pegazus farkába kapaszkodott.“ Nagy Károly még azt a nemtelenséget is elkövette, hogy Petőfit gazembernek nevezte. Petőfi azon-

nal elküldte hozzá Jókait és Pálffyt, hogy lovagias elégtételt követeljen. A „nagy érdemü hazafi“ kijelentette a tanuk előtt, hogy ő pisztolyra senkivel se megy ki, „de ez a Petőfi álljon ki kardra, fogadom ugy összedarabolom, hogy egyik fele ide esik, a másik meg oda“.

Erre a szekundánsok kiállitották a bizonyitványt, hogy a képviselő ur lovagias elégtételre képtelen. A helyett, hogy megvetéssel fordult volna el a költő e silány frátertől: nyilt levelet intézett a képviselőház tagjaihoz, s mindenkit figyelmeztetett, hogy ily megjegyzett embertől örizkedjék. De a parlament elnézte Nagy Károly lovagiatlan tettét.

A haza legnépszerübb költője, kinek két utazása mint diadalmenet folyt le az országban, keservesen megszenvedett hiréért. Egyetlen kerület nem akadt a hazában, mely képviseltetését reá bizta volna.

Petőfi e bukása a politikai téren jel volt ellenségei és irigyei előtt, hogy rárohanjanak. Kevesebb önbizalommal, s szivtisztasággal biró ember e gyanusitásokat, nemtelen támadásokat nem tudta volna elviselni. De ő öntudatának feddhetlenségében magasan emelte fejét.

Petőfi hazájának függetlenségeért élt és halt, s e függetlenséget bárki által látta is megtámadva — annak személyválogatás nélkül neki ment, kiméletlenül.

Igy hasonlott meg még ez év nyarán Vörösmartyval és Jókaival, ama két férfiuval, kiket legjobban becsült.“

Eddig az iró.

Ezután Kossuth a márczius 15-iki pontokat olvasta el a pasának.

„Pest város közönsége nevében alólirottak szerencsések hivatalosan értesiteni a magyar nemzetet, hogy a mi más országokban polgár vérbe került, — a reformot — Budapesten 24 óra alatt békés és törvényes uton kivivta a törvényes egyetértés. A városi tanács ugyanis a választó polgársággal értesülvén arról, mikép a város pol-

gárai és lakosai vele együtt akarnak értekezni az idők komoly fejleményei felett, a tanácskozási termek századokon át zárva volt ajtait 1848-dik évi márczius 15-én délután 3 órakor a népnek megnyitá, s miután megértette annak törvényes kivánatait, azokat mint nagyobb részt már eddig is kebelében ápolt hazafiui óhajtásokat, egy szivvel, egy akarattal elfogadta, magáévá tevé, söt azon tizenkét pontot, melyeket nagyobb részben a nemzet 1790-ik év óta törvényhozás utján is annyiszor sürgetett, ezen közgyülésben az országgyüléshez intézendö kérelmezésként aláirta.

A nemzet óhajtásainak emlitett pontjai következök:

1. Sajtószabadság a czensura eltörlésével.
2. Felelös miniszterium Budapesten.
3. Évenkénti országgyülés Pesten.
4. Törvényelötti egyenlöség polgári és vallási tekintetben.
5. Nemzeti örsereg.
6. Közös teherviselés.
7. Urbéri viszonyok megszüntetése.
8. Esküdtszék, képviselet egyenlöség alapján.
9. Nemzeti bank.
10. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tölünk.
11. A politikai status foglyok szabadon bocsáttassanak.
12. Unio Erdélylyel.

Következtek a közgyülés határozatai, miszerint a) Pest város iménti közkivánatait egy választmány haladéktalanul személyesen terjeszsze elö az ország rendeinek, ö Felségét pedig hódolva szeretett koronás királyunkat kérje meg, hogy ezen országgyülést minél elöbb Pestre tegye át. b) A közgyülés alólirt választmányt bizta meg, hogy a rend fentartásaul czélszerüen intézkedve, határozatait foganatositsa, melyeknek teljesitéseül alólirt választmány kiküldetéséhez képest:

a) Tüstént átment Budára a Nagyméltóságu magyar királyi helytartó tanácshoz, s ugyanott azon kormányszéki határozatot nyerte, mely szerint a czenzura nyomban megszüntettetett; a sajtó annyi százados bilincsei alól fölszabadult, s addig, mig sajtó törvények hozatandnak, a sajtókihágások felett a nemzet bizodalmát biró s a Nagyméltóságu helytartó tanács által a hozandó törvényig ideiglenesen kinevezendő egyének fognak a fennálló törvények szerint. Ime e lapok is tanusitják a határozat foganatát.

b) Kieszközöltetett, hogy a sor-katonaság nem fog a rend fentartásába elegyedni, melynek biztositásaul alólirt választmány intézkedett, hogy a pesti polgári örsereg eddigi száma jelenleg 1500-ra szaporittassék s mint nemzeti örsereg nemzeti szinekkel ékesittessék.

c) Kieszközölte, hogy Tancsics Mihály hazánkfia, ki azért, mert szabadon irt, mint statusfogoly Budán le vala tartóztatva, birói itéletig nyomban szabadon bocsáttatott, s a nép kiséretében családjának adatott vissza.

Ily békés és törvényes uton minden vérontás és csendzavar nélkül kivivott nagyszerü reform-diadal megünnepléseül holnap Budapest ki leszen világitva, s innentul Pest város, mint a haza szive, törvényházának tornyán nemzeti szinü zászló lobogand.

Budapest a törvény és béke korlátait nem sérté meg, s miután a rend fentartása hazafiui érzelmü lakosainak kezébe tétetett, reményli: hogy az egész haza ebben is követni fogja példáját.

Kelt Pesten, 1848-ik évi márczius 15-én.

Rottenbiller Leopold s. k.
választmányi elnök.

Klauzál Gábor s. k.
Nyáry Pál s. k.
Egressy Sámuel s. k.
Irinyi József s. k.
Staffenberger István s. k.
Molnár György s. k.
Irányi Dániel s. k.
Vasváry Pál s. k.
Petőfi Sándor s. k.
Tóth Gáspár s. k.
Gyurkovics Máté s. k.
Kacskovics Lajos s. k.

Végre pedig Petőfi egy levelét olvasta fel, mert a pasa szerette volna tudni, hogy milyen volt Petőfi nejéhez.

A levél épen Petőfi fiának, Zoltánnak születéséről szólt.

„Született Zoltán fiam deczember 15-én 1848. déli tizenkét órakor, Debreczenben, a harminczad-utczában, Ormós szabó házában, az utczára nyiló kapu melletti szobában.

Szeptemberben beállván katonának, feleségemet szüleihez vittem Erdődre, de az ottani lakás később az oláh lázadás miatt nem levén eléggé biztos, Debreczenbe szállitám öt, hol zászlóaljammal feküdtem. Igy érte szegény fiamat a szerencsétlenség, hogy Debreczenben született. Debreczenben és a mi több: pénteki napon. Azaz jobban mondva: pénteki napon és a mi több Debreczenben! mert Debreczen még a pénteknél is veszedelmesebb.

Deczember 14-én este Tacitusról beszélgettem feleségemmel, midön hirtelen rosszul lett. Egész másnap délig a legirtózatosabb kinokat szenvedte, miknek visszagondolása most is megrázkódtatja lelkemet; már eszem ágában sem volt, hogy a születést tul fogja élni szegényke, mert különben is oly kicsiny, vékony és gyönge, vagy legalább ennek látszik, hogy a szellő is könnyen elbánhatnék vele. Fiam is oly gyönge, oly rideg, oly kicsiny, mondhatnám oly alaktalan volt, hogy az első pillanatban halvaszületettnek véltem. Harmadnapos korában megbetegedett s a betegség még inkább elcsigázta; de nemsokára fölgyógyult, s azután folyvást szemlátomást gyarapodott.

Nem sokára megkereszteltettem Zoltánnak. Keresztapja Arany János a világ egyik legnagyobb költője s legbecsületesebb embere, keresztanyja Arany Jánosné, a mily egyszerü asszony, oly jó feleség és anya.

Én is, Juliska is végtelenül örültünk fiam születésén, de bizonyára legnagyobb öröme volt ezen az én boldogult

jó szüleimnek. Apám azt irta Pestről, deczember huszadikán: „Szeretett gyermekeim, elöször is csak állandó egészséget kivánok az Istentül szeretett Zoltánomnak és Juliskámnak és neked, Sándorom. Megkaptam leveledet, lelki örömet érzettem, ugy szinte édes anyád is, hogy az Isten békeségesen megszabaditotta kedves Juliskánkat a szülés mellett. Ezután is kivánunk friss egészséget az ártatlan Zoltánomnak, hogy nagyra nöjön. Ugyan huszadikán örömemben hozattam egy itcze bort és poharat emeltem, hogy még nekem is lehet unokámról beszélni. Örömemben Gyurinak is vettem egy meszely bort, mint régi szolgádnak, fiam. Csókolunk szeretett gyermekeim. Zoltánnak kardot kell szerezni, mert különös esztendöben született, hogy minden kis gyermek oldalán kardot kell látnunk. Eddig különös vágyásom volt a harczra, de most már két annyi van, hogy kedves unokám . . . . . Csak az Isten egészséget adjon, nem maradok itthon.“ Anyám ezt irta e sorok után: „Kedves szeretetteim, bocsássatok meg, hogy az öreg annyi bohóságot irt. Nagy öröm lepte meg ötet, hogy megmaradt életök mind Juliskának, mind Zoltánnak. Kivánnék addig élni, mig az ajkaimhoz szoritanám, és egy meleg csókkal illetném kedves unokámat.“

Szegény anyámnak nem teljesedett e kivánsága; meghalt mielött láthatta volna. Csaknem utolsó szava is az volt: „Hát én már nem láthatom az én kedves kis unokámat!“

Apám a tél folytán egyszer Pestről Debreczenbe szökött, s ott látta Zoltánt s határtalan gyönyöre telt benne. Onnan visszament ismét Pestre s nem sokára bekövetkezett haláláig beszédének kedvencz és fötárgya volt unokája, s halálos ágyán, mikor már beszélni nem tudott, karjait ugy mozgatta, mintha kis gyermeket ringatna, ezzel akarván tudtára adni anyámnak, hogy a kis unokáról gondolkodik.

Oh fiam, ha felnösz, légy tisztelettel és szeretettel e két szent öreg emléke iránt, kik engem oly végtelenül szerettek, s kik tégedet is, ha meg nem halnak vala, oly végtelenül szerettek volna, mint csak szerethet anyád és apád!

Eleinte nagyon jó gyermek volt fiam. Két összetett karos szalmaszék volt az ágya, s ott ha elálmosodott, minden ringatás nélkül szépen elaludt; de később Vörösmartyné és Vahot Sándorné mindig ölbe vette és hurczolta, s ez által ugy megszokta a ringatást, hogy azóta néha példa nélküli veszödségekkel lehet csak elaltatni. Más bajunk is volt vele mindjárt születése után, az, hogy semmi szin alatt sem akart szopni néhány hétig. Mindig elfáradt az egész háznép, mig végre nagy nehezen a szájába tukmálhattuk az emlöt.

Hat hétig anyja szoptatta, de miután én januáriusban Erdélybe mentem a hadsereghez, szegénynek a busulás miatt megromlott és elfogyott a teje, s ekkor dajkakézre került fiam. Első dajkája egy pár nap mulva elment a katonák után, második dajkája valami egy hónapig szoptatta, aztán megbetegedvén elment, a harmadik maig szoptatja.

Első bravourja az volt fiamnak, hogy két hetes korában fölült az ágyán. E testgyakorlat annyira megtetszett neki, hogy aztán folyvást praktizálta. Persze csak néha sikerült neki, s akkor is oly fáradsággal, hogy elvörösödött és elkékült bele.

Az utazást már két hónapos korában megkezdte. Februáriusban Szalontára ment anyjával Arany Jánosékhoz, s ott maradtak májusig, mikor én megjöttem a hadseregtöl. Onnan Pestre ment velem s Pestről, az orosz beütéskor, juliusban ide jött Mező-Berénybe, hol most vagyunk."

* * *

E kitérések után térjünk vissza Megyváry Gáborra, kit a vádlottak padján hagytunk.

Megyváry büszke kihivó, daczos pillantásokat vetett szerte széjjel.

Végre a bég, ki elnökölt; s ki mint tudjuk franczia nyelven vezette a tárgyalást, mert Megyváry egy szót sem tudott törökül, magyarul meg a török nem tudott semmit, azt kérdé:

— Mi a teljes neve önnek?

— Nevem megyvári és felsöhegyi Megyváry Gábor, ös magyar nemes vagyok.

— Az utlevelén egy más név áll!

— Igen!

— Hogy került önhöz?

Megyváry elmondá a történteket.

— Egy honvéd elcsempészte az enyémet s az övét adta át nekem.

— Miért jött ön Törökországba?

— Éppen az utlevelem miatt, mely majdnem a vérpadra juttatott. Én a hü és tisztességes honfi menekülni voltam kénytelen.

— E miatt jött egyedül Törökországba?

— Egyedül e miatt.

— Málnássy Margit nem vonzotta önt ide? kérdé a bég.

— Ö reá akkor még nem gondoltam, hogy itt fogom találni, mert ugy mondták, hogy Galicziában van.

— Hány éves ön? kérdé a bég.

— Harminczegy!

— Ezt szükséges tudnunk, mert nálunk törököknél az évek száma sulyosbitja a bünt.

— Ártatlan vagyok.

— Hol született ön?

— Megyváron!

— Az Magyarországon van?

— Ott.

— Akkor tehát ön magyar alattvaló.

— Magyarország csak volt, én tehát most ausztriai alattvaló vagyok.

Megyváry kihallgatása ekkor kis időre félbeszakittatott, hogy hely adassék Málnássy Margit vallomásának.

Málnássy Margit elmondá az általunk már jól ismert történteket.

Ekkor a pasa hirtelen fölemelkedett ülőhelyéről s hangosan mondá:

— Málnássy Margit, beszélje el a mult történetét.

Málnássy Kossuthra nézett.

— Beszélje el, hogy aztán itélhessünk igazán Megyváry felett.

Ekkor Kossuth felállt.

— Igen, a mennyire hatalmában áll, tegyen eleget a pasa felszólitásának.

Málnássy Margit igy kezdé beszédét:

— Néhány éve csak, hogy Megyváryval megismerkedtem.

— Hol ismerkedtek meg?

— Budapesten, hol nyilt házat vittünk. Megyváry többször eljárt hatvani-utczai lakásomba, de szerelemről soha sem szólott semmit.

— Soha?

— Soha, a legutóbbi időkig.

— Tehát a forradalomig?

— Körülbelül.

Igy vallatták Málnássy Margitot, midön az rosszullétről panaszkodott, miért a tárgyalást egyelőre félbe kellett szakitani.

* * *

Kossuth ezután a pasának elmondta Petőfi halálának egyes nevezetesebb részleteit, melyet mi Vajna, Fischer és mások után adunk.

„Vajna komolyan kérdezte Szkurkától: hát látta-e, hogy Petőfi valósággal elesett? — „Esküszöm, uram, az öreg Istenre — felelé — hogy mind a két szememmel láttam, mikor levágták. Mikor már menekvés nem volt, és sok katonaság s pajtásaim is elestek, lovam pedig nagy sebet kapott és vérzett, féltem, hogy lovam összeesik. Menekedtem tehát, de nem arra, a merre a magyarok voltak és a merre a tábor menekedett. Arra nem is lehetett, hanem a hogy erre felé sebesen jövök az uton, utol érem Petőfit, az ajjutánst, a ki egyedül, gyalog, hajdonfővel sebesen haladott az uton erre felé. Még utól se értem s már megismertem, hogy Petőfi, ki menetközben mindjárt nézett visszafelé. A hogy utólértem, schlisszoltam melléje és hátulról a tarkójánál benyulva megragadtam a ruháját. Petőfi pedig bal-kézzel ezt a kengyelszijam fogta meg. „Uram haladjunk, mert üznek, jönnek utánunk!“ Sebes vágtatva vagy két puskalövést haladtunk. Egy-egy ölnél is nagyobbat lépett, mert birta még a ló, de négy lovas-muszka hátulról mind közelebb-közelebb jön utánnunk. Petőfi visszatekintve kiáltja: Állj meg! s abban a pillnatban elereszti a kengyelszijamat. Bocsáss! — kiáltja mérgesen — engem az Isten sem ment meg!... Ezzel kirántja magát a kezemből s balfelé az ut mellett a hegynek ment a kukoriczába. De alig tehetett 25 vagy 30 lépést felfelé a kukoriczába, az elöl érkezett két muszka lovas utána ugratott s láttam, a mig a réznyelü karddal az egyik kettöt vágott a fejére. A második vágásra esett le a földre, s még a földön egy vágást tett reá.“

Vajna kérdezé: hát szegény adjutáns Petőfi abban a perczben, mikor a muszka beérte a kukoriczában, mit csinált? Nem védelmezte magát kardjával?

„Kardjával? Nem volt annál, uram, kard — felelte

Szkurka. — Nem volt annál semminemü fegyver: még csak egy szalmaszál se. A muszka nem is érte be egészen, már Petöfi megállott s fejét a muszka felé forditva várta, — mert nagyon el lehetett fáradva — mig a muszka beérte. Az első ütésre nem esett le, csak a másodikra.“

Vajna sokat gondolkozott Szkurka elbeszélése felett, s arra a meggyözödésre jutott, hogy az igazat szólt, mert ténynek bizonyult be a segesvári csata elvesztése s a tábor egy részének megsemmisitése; igaz volt a Bem kocsijának feldölése; ugyszintén igaz volt, hogy Bem csak nagy bajjal, életveszély közt menekülhetett.

Szkurka pajtásai csakugyan a csatamezön maradtak, mert háromjuk közül egy sem került elö; a segesvári csatában Petöfi is czivil ruhát viselt s kard nem volt az oldalán. Ép ezért, vélekedik Vajna, igazaknak kell lenni a Petöfi halálára vonatkozó körülményeknek is. Mi czélja lehetett volna Szkurkának azzal, hogy csakis Petöfire vonatkozólag hazudjék? Szkurka egyszerü, müveletlen ember volt, nem ismerte a veszteséget, mely a magyar nemzetet Petöfi halálával érte. Ö csak annyit tudott, hogy Petöfi ajjutáns volt, és szép nótákat irt, melyek közül nehányat a legénység is énekelt. Ö ismerte, mert mutatták a tábori irodában is, hogy az a fehérgalléros Petöfi. Petöfi különben Szkurka előtt nem is valami nagy jelenségnek tünhetett fel, mert csak a csata körülményei s több esemény elbeszélése után emliti Petöfit s Vajna sürgetésére szólt róla körülményesebben.

Bizonyosnak vehető tehát, hogy Petöfi nem maradt a csata tulajdonképeni szinterén s nem is arra menekedett, merre a tábor, mert akkor csak látta volna valaki annyi ember közül.

„S igy a Szkurka állitása, a melyet én hiszek és vallok, igaz“, rekeszti be Vajna nagyérdekü elbeszélését.

Az a hely, melyen a hallhatatlan dalnok és szabadsághös halandó maradványai pihennek, még ma is ösmeretlen, s lehet, hogy még örökre is az marad. Pákh Albert azonban a hatvanas évek elején kutatni kezdte Petőfi csontjait a segesvári csatatéren. Ez a kisérlet azóta többször ismétlödött, de minden eredmény nélkül.

Én a csata áldozatainak csontjai közt való kotorázást kegyelet nélküli dolognak tartom. Minden anthropologiai ismeret mellett is mily könnyen történhetett volna tévedés, s meglehet, hogy valamely derék székely paraszt földi maradványait temették volna el a Petőfit megillető tisztelettel.

Sokkal méltóbb dolog volna azon a helyen, a hol a legtöbb halott és sebesült áldozatul esett s a hol hihetöleg Petőfi is végét találta, diszes mausoleumot emelni. Ezzel a kérdéssel már a napi sajtó is foglalkozott, a nélkül, hogy sikerült volna oly mérvü érdeklödést keltenie, mely az eszme megvalósitását biztosithatná.

Hazánkra valóban megszégyenitő dolog, hogy azt a nagy csatamezöt csakis egy ellenséges tábornok emléke jelezi. Ezt az emléket Skariatin tábornok tiszteletére emelték; az egyik oldalán orosz, a másikon német felirat olvasható, mely utóbbi igy hangzik: „Gregor Jacovlevitsch Skariatin dem Heldenmüthigen! Kaiserlich russischer General-Major in der Suite Seiner Majestät des Kaisers von Russland, Chef des Generalstabes des 5. Armeecorps. Im Revolutions-Kriege am 21. Juli 1849 durch eine feindliche Kanonkugel bei Schässburg gefallen. Als Denkmal dankbarer Anerkennung des gemeinschaftlichen Bundes der erhabenen Kaiser von Oesterreich und Russland, Franz Joseph des I. und Nikolaus des I. das k. k. Siebenbürgische Armeecorps.“ Nem messzire az orosz tábornok emlékétöl lenn a völgyben van egy kis terület föld, melyet az eke nem háborgat, de a kegyelet sem

ápol. Ott pihennek egy közös sirban a csatában elesett honvédek s köztük talán Petőfi is.

Ebben a völgyben teljesült be sejtelme, mely három év előtt, béke idején lepte meg, hogy nem párnák közt, hanem a csatatéren találja halálát.

A mit óhajtott, be is teljesült.

De abban a csatában nem a világszabadság győzelmeskedett, hanem a zsarnok hatalom.

Petőfi a csatatéren esett el s jól járt, hogy elesett. A haláltól nem rettegett, de igen is a rabszolgaságtól; ha meg kell érnie az ezután következő gyászos napokat, elpusztul minden bizonynyal. Nem kárpótolta, nem vigasztalta volna se a nagy szeretet, sem a családi boldogság.

Ha forró vágya, hogy szent érzelmeit a csatamezőn halálával pecsételje meg, nem teljesülhet: örület vagy öngyilkosság vet véget életének.

Az első ember, ki Petőfit kereste, öreg lengyel barátja volt.

A megvert sereg minden tisztjétől, minden közlegényétől azt kérdezte: „Hol van Petőfi?“

Senki sem tudott neki válaszolni. Az öreg vezérnek minden nyugalmát elrabolta az a gondolat, hogy ő volt az, a ki Petőfit halálba üzte, a midőn oldala mellé szólitotta. Éjeket töltött álmatlanul s valahányszor csak szekér állt meg szállása előtt vagy kard csörtetett a lépcsökön, az öreg mindig izgatottan tekintett körül. Azt hitte, hogy Petőfi visszakerül. Hát Petőfi nem menekülhetett meg oly csodás, hihetetlen módon, miként ő is megmenekült? Hiszen Bem tábornok is halott gyanánt, már holttestek közt, három teljes óra hosszáig hevert az iszapban. Egy huszár, ki „Bem apót“ kalapjának az iszapból kinyuló vörös tolláról ismerte föl, mentette meg őt a halálos helyzetből és szállitotta az éj homályában Keresztúrra.

* *

Megyváry Gábor elég figyelemben részesült a törökök által.

Mig ügye eldölt, a török fogházba helyeztetett el egy tágas nagy szobában.

A börtön épületben különben csak államfoglyok voltak, s igy Megyvárynak az ott tartózkodás annyiban türhető volt, hogy nem kellett gonosztevökkel egy épületben laknia.

A fogháznak nagy kertje volt, és Megyváry a kertben, valamint az udvaron, szabadon járkálhatott.

Megyváry nem is késett az elönyöket hasznára forditani.

Szökésre gondolt.

Bár ez eleinte meglehetös kivihetetlennek látszott.

A falak emelet magasságban emelkedtek, örség elegendö számu, s igy csak nagy veszélyek közt kisérelhette volna meg a szökést.

Más uthoz folyamodott tehát egyelöre.

Magához kérette a béget s elöadta neki, hogy kivánja, hogy Ausztriába, illetve Bécsbe, hol palotája volt, tudósitsák, hogy ö elfogatott.

Egyuttal pedig kérte, hogy engedjék meg neki, hogy leveleket irjon Bécsbe ügyében.

A bég készséggel beleegyezett.

Megyváry tehát leült és levelet irt Lazárénak.

Szegény Megyváry!

Nem tudta, hogy Lazáre megörült s nincs abban az állapotban, hogy rajta a legcsekélyebbet is segitsen.

De ezt nem tudván, a következő levelet irta Lazárénak:

„Méltóságos Báró Lazáre kormány-tanácsos urnak.

Bécsben.

Méltóságos Báró ur! Kedves barátom!

A magyarok ármánykodása következtében, itt Törökországban elfogattam. Kérlek lépj közbe, hogy mielöbb kiszabaduljak.

Mióta elváltunk, azóta a sors folyton üldöz.

Nem rég Magyarországon akartak kivégezni, mert egy honvéd elvette utlevelemet s az övét csempészte hozzám.

Kénytelen voltam török földre futni.

Itt Málnássy Margit ármánykodásai következtében elfogtak. Kérlek segits rajtam. Járj közbe a kormánynál, hogy kiadatásomat eszközölje.

Különben még a vérpadra jutok.

Meghalok ártatlanul.

S nem lesz senki; ki legalább megboszulna.

Üdvözöl szerencsétlen régi

Bécs 1849. október. barátod

Megyváry Gábor."

A levelet aztán boritékba tette s át adta a bégnek, ki azt igérte, hogy rendeltetési helyére juttatja.

Megyváry pedig kiment a kertbe sétálni.

Itt megint találkozott a béggel, ki ugy látszik igen szigoruan ügyelt fel Megyváryra.

— Mikor hallgatnak ujolag ki?

— Az bizonytalan.

— Málnássy Margit még nincs jobban?

— Nincs!

— Elment levelem Bécsbe?

— Még nem.

— Mikor fog elmenni?

— Elöbb a tartalmát fogjuk megvizsgálni.

Megyváry a homlokára ütött.

— Hogy erre nem gondoltam. E levél most nehezíteni fogja helyzetemet.

— De elfog menni, ugy-e? kérdé fenhangon Megyváry.

— Mindenesetre.

— Oh köszönöm. Mondja, nem sejti, hogy mire itélnek?

A szultán kegyelemképen vörös zsinórt küldött Megyvárynak.

K. 96.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— Nálunk a törvények szigoruak.
— Tehát halállal? kérdé Megyváry.
Igen, már a halál lebegett Megyváry feje fölött.

---

27. fejezet.

Verő levele.

Kossuth haza menvén a tárgyalásról, egy levelet kapott Verőtől, melyben ez a körözöttek névsorát közlé.

A névsor itt következik:

„Kossuth Lajos, volt ügyvéd, ujságiró, pénzügyminiszter, a magyar honvédelmi bizottmány elnöke s legkésőbb a magyar köztársaság kormányzója, 45 éves, jászberényi születésü (?), evangelikus vallásu, nös, középtermetü, sovány képü, halaványy arczszinü, magas, nyilt homloku, gesztenyeszin barna haju, kék szemü, erös, sötétbarna szemöldökü, sima orru, kis csinos száju, gömbölyü állu, fekete bajuszu és szakállu. Beszél magyarul, németül, deákul, tótul, valamint franciául és olaszul. Egyéb ismertető jelei: kondor haju, haja a feje tetején csaknem kopaszságig ritka, melle elég széles, inkább semmint domboru; keze fehér és finom. Ujjai hosszuak, tartása nyugodt állapotban ünnepélyes méltósággal párosult, mozdulatai válogatottak, járása egyenes, hangja kellemetes, behizelgö és ha halkan beszél, könnyen érthetö. Kiválólag szép vágásu szemeinek kifejezésében egy ábrándozót árul el. Felfelé irányzott tekintete e kifejezést még növeli. Németül sem helyesen, sem szabályosan nem ir.

Kossuth Teréz szül. Meszlényi. Neje Kossuth Lajosnak; 30 éven felül; római katholikus. Magas, nyulánk, hosszas képü, barna arczszinü, fekete haju és szemü, hosszu homloku. Keskeny, fekete szemöldökü, kissé hegyes

orru, szabályos száju és egészséges fogu és állu. Beszél németül, magyarul és tótul, kevély magatartással és megvető tekintettel.

Petőfi Sándor iró, harmincz éves, erdélyi születésü, református, nös, alacsony termetü, barna képü, fekete, fenálló haju, domboru homloku, fekete szemöldökü és szemü. Széles orru és rendes száju, kissé hegyes állu, sötét bajuszu. Beszél magyarul, németül és oláhul. Nyakravaló nélkül jár.

Szemere Bertalan, legutóbb miniszterelnök a pártütök alatt, 45 éves, gömörmegyei születésü, evangelikus vallásu, nös, alacsony, tömött termetü, teljes képü, széles homloku, fekete haju, nagy sötét szemü, erös szemöldökü, szabályos orru, kis száju, egészséges, teljes fogu, kerek állu, erös, széles szakállu. Beszél magyarul, deákul, francziául, rosszul németül. Igen vonzó és barátságos külsejü.

Perczel Móricz, legutóbb tábornok, elöbb császári királyi tiszt és országgyülési követ, 36—37 éves, tolnamegyei, bonyhádi születésü, római katholikus, közép, gyengés testállásu, hosszas, sovány képü, egészséges arczszinü, magas homloku, barna haju, kék szemü, barna szemöldökü, kissé görbés orru, rendes száju. Ép, de sárgás fogu, kerek állu, teljes szakállu. Beszél magyarul, németül, francziául. Kissé himlöhelyes ábrázatu.

Nyáry Pál, volt pestmegyei alispán, utóbb a honvédelmi bizottság tagja és a katonai felszerelés és élelmezéssel megbizatva. Negyvennyolcz—ötvenéves, pestmegyei születésü, ref. vallásu, nötlen. magas, erös termetü, vastag, teljes, tömött képü, barna arczszinü, magas homloku, fekete, öszbevegyült haju, fekete, nagy szemü, erös szemöldökü, szabályos száju, teljes sorfogu, kerek állu, bajuszos, rövid szakállu. Beszél magyarul, németül, deákul. Himlöhelyes; fenhangon beszél. Járása közönségesen lassu, rendesen frakkot visel.

Degenfeldi Vetter Antal, elöbb cs. királyi ör-

nagy a 37-ki számu magyar gyalog zászlóaljnál. 50—52 éves, születési helye nem tudatik. Katholikus, nötlen, magas, nyulánk termetü, hosszas képü, barnás arczszinü, magas homloku, haja barnás, világos kék szemü, erös szemöldökü, jó nagy orru, rendes száju, fehér, teljes fogu, hegyes állu, fekete erös bajuszu. Beszél németül, magyarul, francziául. Igen barátságos, megelözö, komoly magaviseletü.

Vukovics Sebö, elöbb tisztviselö, azután országgyülési követ, késöbb a debreczeni országgyülésen igazságügyminiszter. 48—50 éves, abaujmegyei születésü, görög nem egyesült vallásu, nös, magas, vékony termetü, hosszas képü, sárgásbarna arczszinü, keskeny homloku, fekete szemü, göndör haju, fekete, erösen öszhevegyült szemöldökü, rendes orru és száju, barna fogu, hegyes állu, sürü bajuszu és szakállu. Beszél magyarul, németül és tótul.

Almási Pál 32—35 éves, nös, katholikus vallásu, magyarhoni birtokos, elöbb hevesmegyei alispán és országgyülési követ, késöbb országgyülési elnök. Magas termetü, kerek képü, egészséges arczszinü, magas homloku, gesztenyeszin haju, fekete szemü, sötét szemöldökü, szabályos orru és száju, teljes és fehér fogu, kerek ajaku.

Irányi Dániel elöbb köz- és váltóügyvéd, késöbb országgyülési követ s magyar kormánybiztos; 30—32 éves, szepesmegyei születésü, evangelikus, nötlen, inkább magas, fehér arczszinü, nyilt homloku, világosbarna, apró, nyirott haju, nagy kékszemü, sima orru, kissé kiálló ajaku, fehér, teljes fogu, bajuszos és hegyes szakállu. Beszél németül, magyarul, lengyelül, tótul és angolul. Divatos öltözetü, mit gyakran változtat.

Bem Károly, a felkelö seregben tábornok, 50—55 éves, közép termetü, sovány, kerek képü, barna, verhenyes arczszinü, alacsony homloku, öszbevegyült haju, szöszke szemöldökü, helyes, görbe orru, széles száju, kerek állu, bajuszos. Beszél lengyelül, francziául és németül. Magatar-

tása kissé előrehajló. Pesten kapott sebtől a képén sebhely látható.

Táncsics Mihály, utóbb országgyülési követ és a „Munkások Ujsága“ szerkesztője. Ötvenéves lehet. Születéshelye nem tudatik. Kissé hosszu, sovány képü, barnás arczszinü, széles homloku, öszes haju, nagy szemü, széles szemöldökü, hegyes orru, rendes száju, szép s ép fogu, hosszu állu, gesztenyeszin bajuszu és szakállu. Beszél magyarul s deákul, gyors lépésekkel jár, fejét kissé felemelve tartja, haját közönségesen hátra növeszti.

Besze János, negyven éves, esztergomi születésü, nös, katholikus, volt országgyülési követ, magas, erös termetü, hosszas képü, sötétbarna haju, nagy kék szemü, barna szemöldökü, rendes orru és száju, egészséges fogu és kerek ajku. Beszél magyarul, németül és keveset tótul, testtartása egyenes, kemény érczhangu, parancsolólag beszél, járása halk, nyugodt; magaviselete komoly.

Br. Jósika Miklós, 40—45 éves, volt ülnök a kegyelmezési törvényszéknél, középmagas termetü, teljes képü, egészséges arczszinü, kerek homloku, fekete haju, szürke szemü, fekete szemöldökü, hegyes orru, szabályos száju, fehér fogu, kissé hegyes állu. Egyéb ismertető jele nincs. Rövid nyaku, egyenes tartásu, büszke nézésü.

Beöthy Ödön, hatvan éves, evangelikus vallásu, nös, országgyülési követ, középmagas és erös termetü. Széles képü, barna arczszinü, ösz haju, széles homloku, erös ösz szemöldökü, kék szemü, szabályos orru, behajlott állu. Beszél magyarul, németül, deákul és francziául és valódi régi magyar kinézésü.

Schweidel generális 46—47 éves, nös, középmagas termetü, erös, kerek képü, piros arczszinü, magas homloku, ösz haju, szürkés, kék szemü, rendes orru és száju, nagy, erös bajuszu. Egyébb ismertető jele, hogy fenhangon beszél és komoly tekintetü.

Gróf Batthány Kázmér 35 éves, reformatus

vallásu, utóbb a pártütő kormánynál külügyminiszter, magas, vékony termetü, kerek képü, fekete haju, nyilt homloku, erös, fekete szemöldökü, fekete szemü, kissé hegyes orru, rendes száju és fogu, fekete bajuszu és szakállu. Beszél németül, francziául, angolul és magyarul. Tekintete igen szilárd.

Mészáros Lázár volt hadügyminiszter, 60 éves körül, rom. kath. nötlen, magas, sovány termetü, hosszu képü, hosszas homloku, ösz haju, nagy fekete szemü, barnásfekete szemöldökü, hosszas orru, szabatos száju, kissé fekete fogu. Hosszu állu, hosszu huszárbajuszu. Beszél németül, magyarul, deákul és francziául. Lassan jár, komoly magatartásban nemes embert mutat.

Csányi László, 50—60 éves, zalamegyei születésü, evangelikus vallásu, nös, előbb császári királyi kapitány, azután országgyülési követ, később magyar kormánybiztos. Jó magas szikár termetü, hosszas képü, kerek homloku, öszbevegyült haju, nagy fekete szemü, széles szemöldökü, nagy, kissé görbe orru, szabályos száju, barnás fogu, hegyes állu, nagy bajuszu, fejét kissé lefelé tartja, a föld felé, mellén a császári királyi hadkereszt az 1813-ki évből s képén a szenvedés nyoma látszik. Magyar, német és tót nyelven beszél. Közönségesen kék posztós öltönyt visel.

Madarász László, a volt honvédelmi bizottmány tagja és az országos rendöri hivatal elnöke; 45—46 éves, fehérmegyei születésü, református, ügyvéd, alacsony termetü, kevéssé hosszas képü, igen barnás arczszinü, nyilt magas homloku. Haja, szeme, szemöldöke fekete. Kissé hegyes orru, szabályos száju és teljes fogu, hegyes állu, bajuszszal és teljes szakállal. Beszél magyarul, törve németül, deákul, valamint francziául. Sebesen beszél, mindazonáltal tudja magát mérsékelni. Egész alakja örményt, vagy czigányt mutat.

Hajnik Pál, pestmegyei, váczi születésü, római

katholikus. Nös, országgyülési képviselö és a pártütök kormánya alatt a rendöri osztály fönöke. Magas, vékony, hosszas képü, halvány arczszinü, nyilt homloku, barna haju, kék szemü, barna szemöldökü, kissé hegyeses orru, szabályos száju, rendes fogu, hegyes állu, erös, hosszu szakállu és bajuszu. Beszél németül, deákul, magyarul, francziául és keveset olaszul, angolul. Igen gyors nézésü, csinos öltözetü és külseje mivelt férfit mutat.

Madarász József, országgyülési követ, 48 éves, fehérmegyei születésü, ev. református vallásu, nös, erös, tömött, széles hátu, kerek képü, barnás-arczszinü, széles homloku, fekete haju, szemü és szemöldökü. Kissé széles orru, rendes száju, jó fogu. Bajusza fekete, szakálla nagy. Beszél magyarul, deákul, németül rosszul. Durvás tekintetü.

Kossuth elolvasván Verö levelét, fájdalmasan mosolygott.

Mosolygott azon a számos tévedésen, mely a körözvényeken volt, s fájlalta, hogy mennyire félreértették a magyar ügyet.

Egészen szótalan, komor lett.

Sokáig maradt igy.

---

28. fejezet.

A selyem zsinór.

(Folytatás.)

Megyváry ügye csakhamar eldölt.

Lazáre semmit sem tehetett érdekében, miután, mint tudjuk, örült volt.

A bécsi kormánynak pedig sokkal fontosabb ügyei voltak, sem hogy Megyváryval törödjék.

Különben is gyanus személy volt.

Kártyabarlangját sem felejtették el neki, aztán az utlevél história és szökése oly sokat ártott neki, hogy a bé-

csi kormánytól az a válasz érkezett, hogy csináljanak Megyváryval, a mit tetszik.

Megyváryra nekik nincs semmi szükségük. Hanem a menekültek kiadatását követelte, mit azonban a szultán nem teljesitett.

A szultán azonban Megyváry iránt sem akart kegyetlen lenni.

Midön a birőság halálra itélte, nem csupán ezen tetteért, hanem elöbbi viselt dolgaiért is, melyek most mind felszinre kerültek, melyeket részben Hettenau, részben Málnássy Margit elmondott.

A szultán azonban nem akarta öt nyilvánosan kivégeztetni,hanem török szokás szerint a halálra itéltnek, mintegy kegyelemképen, selyem zsinórt küldött neki.

Midön a bég átadta a szultán eme kegyelemjelvényét, Megyváry elsápadt.

— Tudja-e, hogy mit kell tennie e zsinórral? kérdé a bég.

— Tudom.

— Tehát ön tudja, hogy magát e zsinórral sajátkezüleg kell kivégeznie?

— Fájdalom.

— Ez a szultántól különös kegy.

— Ilyen kegyekből nem kérek, mondá Megyváry félig kétsegbeesetten, félig daczosan.

— Fogadja ezt is türelemmel és haljon meg becsülettel, mint férfiuhoz illik. Allah, a hatalmas Allah legyen irgalmas önnek.

— Ártatlanul halok meg.

— Az ember sorsa elöre el van határozva, mondá a bég.

— A törökök hiszik, de én nem. S' meg fogom mutatni, hogy nem fogok meghalni.

— Törvényeink értelmében, mondá a bég, ön 12 óra alatt végre hajtsa az itéletet. Érti?

— Értem!

Ezzel a bég sarkon fordult s távozott.

Megyváry pedig egyedül maradt.

Ingerülten s kétségbeesve vetette le magát a pamlagra és zokogni kezdett.

Igen. Megyváry zokogott.

Zokogott, mint egy gyermek.

Egy óráig maradhatott igy, mikor a menekülésre gondolt.

— Hátha megszökhetném. Talán megvesztegethetem az öröket.

Meg ám! De mivel?

Ez volt a bökkenö.

Megyvárynak egy krajczárja sem volt.

Pénzét, mit magával hozott, elszedték a törökök, mivel vesztegesse meg hát öreit?

E gondolat kétségbeejtette.

— Tehát meg kell halnom. Oh borzasztó! Pedig nem is vagyok bünös.

A gonosztevö még maga elött sem akarta bevallani bünös voltát.

Majd az órára nézett.

— Még 10 óra. Borzasztó. 31 éves vagyok és már sirba szálljak. Nem, nem lehet. Én élni fogok, élni.

Szóval Megyváry semmiesetre sem akart megválni az élettöl.

Vajjon fog-e sikerülni neki?

* * *

Kossuth a pasának ezután a Pesti Hirlap és a Kelet népe közti viszályt olvasta fel neki, mely a nagy Dessewffy Aurél tollából folyt.

„Mily vakmerö igéretet tön a Világ szerkesztösége, midön nevemben jelenté, hogy a Pesti Hirlap és Kelet népe közti vitály dolgában lapunk részéröl szólni fogok,

azt én most érzem, mikor eszméimet rendbe szedve tollhoz nyulok, egy-két hirlap-czikk keskeny határai közt véleményt mondani oly nagyszerü és terjedékeny kérdésekről, melyek már eddig is egy egész kis irodalom lapjait eltöltötték. Egy palaczk borszeszt dióhajba szoritni a legjobb akarattal sem lehetséges. — Nincs is egyébb hátra, mint a fökérdést e sorokban minden mástól elszigetelni, s több más tárgy körül, melyek a vitatás körébe szövödtek, de ahhoz szorosan nem tartoznak, egyenként csaknem aphorismai alakban tenni észrevételt. — A vitatás ezen fötárgya nekünk e kérdésben tünik fel: „micsoda elvek szerint lehet jelen körülményeink közt e hazában a közvéleményt legüdvösebben kezelni; s mi e részben az időszaki sajtó, s egyes fönökök feladása?“ — A nevezett munkák viszonyainak vizsgálatában tehát, ezen álláspontból fognak kifolyni elméleteink, s el nem kerülhető kérdések után ahhoz mindig ismét visszatérni.

Politikai munkák jellemét, s erkölcsi jelentöségét bizonyos időpontban legjobban elhatározza az általános benyomás, melyet az elmékben hátrahagynak. Igy van az a Kelet népével. Számos olvasói között hányan emlékeznek vissza az autobiographiára, mely b. Eötvös szép szavai szerint, annál inkább vala mellözhető, mert fövonásai a nemzet szivébe a hála betüivel vannak bevésve? ki tudja még, mit a gróf házi- és hadi adóról mond? — ki beszél az inditványozott Wallhalláról? — mind ezek már most kevés hetek multával feledve vannak. De arra az egész ország emlékezik, az még ma is hangosan kong a fülekben, azon benyomást lelkében mindenki megörzötte, hogy egy nagy hazafi, hogy gróf Széchenyi István, veszélyt, nagy és fenyegető veszélyt látott a Pesti Hirlapban; hogy ö, kit a nemzet eddig haladásai egyik legmerészebb zászlósának hitt, felriadt a Pesti Hirlap müködésén, s félretéve minden egyébb tekintetet, rá kiáltott a

nemzetre: „vigyázz, örizkedjél, itten kár és vész környékezi létedet.“ Feljajdulás a legöszintébb hazafi kebel fenekéröl; aggodalomteli intés a tiszta öntudatában bizakodó nemzethez; ez azon jellem, ez azon jelenöség, melyet a kelet népének a közvélemény s minden olvasók benső érzése elejétől fogva adott: keveset figyelve, mikép a felriadás kitörései kimélöbbek, az intés szavai kevésbbé keserük is lehettek volna. E szinben kell méltánylani a Kelet népét, ha igazságosak akarunk lenni, mint egy nagy magyar aggodalmainak öszinte kifejezését; nem mint önállásu munkát, nem mint politikai elvek és rendszer kézi-könyvét.

S ámbár Kossuth Lajos jobbnak látta a könyvet föleg ez utóbbi szempontból szeldelni; de a Pesti Hirlap szerkesztöje mást tett, ö reá a felriadott aggodalom szavai hatottak, s ezt mindenki érzi, ha a hirlap ujabb számait tartalom s hangulatra nézve a Kelet népét megelözökkel összehasonlitja.

Már most a Kelet népe ezen általános charactere irányában, hogy állanak a reá következett röpiratok, ismét csak általános jellemöket tekintve? — A Kelet népe közt egy ember éretlen és értetlen dongás; — Fáy röpirata engesztelö tisztaszándéku szózat; — Záborszky értekezése, megjóslása annak, mit gróf Széchenyi István a Hirlap ellen közretenni fog, s elöleges, de nem elégséges czáfolat; — báró Eötvös könyve gyönyörü replika a perben, szoros értelembeni védelem, mutogatása, hogy a roppant vádak kellöleg bebizonyitva nincsenek; — végre Kossuth Lajos felelete, visszatorlás, éles és keserü kritikája a Kelet népének, mint önállásu munkának, s kiméletlen bonczolgatása gróf Széchenyi István politikai pályájának. — Ez véleményünk szerint a viszony, melyben a munkák egymás ellenében állnak.

Kétséget nem szenved, mikép elsö tekintetre senki sem látszék az országban, helyzete s megfutott pályájánál fogva

kevésbbé jogositva a Hirlap ellen fellépni, mint épen gróf Széchenyi. — „A nemes gróf az — igy szólhata talán egynémely — ki elsö munkájának megjelente óta az élénk izgatást ez országban leghathatósabban szóval és irásban üzte; ki példával ment elö a fenálló rendszernek éles megtámadásában; ki polgártársait észhez s indulathoz intézett eszközökkel egy egész évtizeden keresztül állandó ingerültségben tartotta. A nemes gróf volt az, ki mindenütt és mindenben a nyilvánosságot predikálta; ha tehát most a felmelegült atmosphaerában oly növények is teremnek, miket a gróf sem nem reményelt, sem nem helyesel, azt ugyan a nemes gróf sajnálhatja; de nincs joga rajta csudálkozni, mert ennek szükségképen be kellett következni. Miután oly nagy becset tulajdonita a nyilvánosságnak, nehéz megfogni: mikép most néhány, habár hibás eszme közretételét oly nagy veszélyek forrásának tartja. Helyesen mondja ugyan: hogy élesebb izgatásai ezelött tiz esztendövel, nem ujságban, hanem könyvben történtek; s hogy akkor szükséges volt az izgatás; s hogy az élesség könyvben nem oly veszedelmes mint ujságban; de más részről az is figyelmet érdemel, mikép a ‚Hitel' óta tizenegy esztendövel korosodtunk, s hogy most szabad vitatások dolgában, megindulás nélkül birunk meg olyakat, miket ezelött csak néhány esztendövel is veszély nélkül alig lehete kimondani e hazában. — Ezekkel kapcsolatban van egy más gyengéje a nemes gróf állásának. Ö elvállalja az elveket, miknek a Hirlap hódol; helyesli az irányt, melyet követ; s igy kénytelen minden különbséget önmaga s a Hirlap közt ennek modor- és taktika-beli hiányaira visszavezetni. Vádjai azonban sulyosak, nagyok s abban központosulnak: hogy a Hirlapi modor és taktika sirba döntik a magyart s a nemzetet. Ámde ily szük alapon, egy vékony deszkaszál élén, komoly s nagyszerü harczot folytatni nem lehet." Igy sokan a nagy közönségben; s a Kelet népe több helyei tanusitják: hogy a szerzö elött ezen el-

lenvetések titkok nem valának. — S épen azért hiszszük mi: hogy gróf Széchenyi soha nem irt inkább lelkének mélyéből, mint mikor a Kelet népét szerzette. — Nem csak sejté, de bizonyosan tudta, hogy a nagy tömeg, a tettek mélyebben fekvő inditó okait nem vizsgálva, következetlenséggel fogja vádolni; s hogy a Hirlap szerkesztője mindent elkövetend a Kelet népét a gróf régi munkáival ellenkezésbe hozni. Mikor tehát a gróf magát ily gáncsoknak kitette, s e viharos térre kiszállván, ily fenyegető veszélyek daczára, aggodalmainak szót és testet adott, meggyőződésünk szerint a tiszta hazafiságnak nagyobb zálogát tette le: mint mind azokban, miket töle eddigi pályáján csak a legrutabb hálátlanság fogna eltagadhatni.

Itt akaratunk ellen fájdalmas gondolatok szállanak meg. Van-e nagyobb szerencsétlenség statusemberre nézve, mint hajlam, szabad választás, vagy körülmények által nyujtott oly helyzet, melyben agitatio utján „alulról felfelé" vala kénytelen változtatási eszméinek sikerét kieszközleni? — Hogy ezeknek csak csekély részét is kivehesse, hogy a felsőbbséget engedélyekre készithesse, kénytelen izgatáshoz nyulni, a fennálló rend ellen kikelni, vágyakat ébreszteni, szenvedélyt, lelkesedést, jó és rossz indulatokat a maga érdekébe belehuzni. — De a különbség végetlen az anyagi és szellemi világ közt: amabban tudományos szabatossággal lehet kiszámolni az erök hatását, melyeket használunk; — a gőzmozdonyban bizonyos mennyiségü köszénnek s viznek, egy bizonyos tudva lévő hatás felel meg; — a mag, melyet öszkor elvetünk, tavaszkor kél ki; — de a hol eszmék és indulatok forognak fenn: ott ily tudományos bizonyosság tulfekszik a gyarló ember láthatárán. Innen van, hogy a felhevülés, melyet az agitator ébresztett, más irányt vehet, tovább terjedhet, mint kezdője akarta. Az eszmék, melyeket a messze jövő számára hányt el, szaporán kicsirázhatnak, más tisztátlan elemek keveredhetnek hozzájok a vegytani atyafiságok tör-

vénye szerint; s mint a betegségekben a consensus által: ugy a szellemi téren is oly szenvedélyek fejlödhetnek ki a testben, melyekről a megindító nem is álmodott. Nincs oly bölcs, a ki a politikában a biztossági szelepet (Sicherheits Ventill) már feltalálta volna. Az agitátorok tehát csakhamar elsodorva látják magukat az ideák által, melyeket ébresztettek, felemésztve tanitványaiktól, mint Amerikában a vadaknál, hol a fiuk szüléiket agyonverik. Én mindig sajnáltam inkább, semhogy kárhoztattam az agitátorokat. Hibáik nem személyes sajátuk: de sajátos átkai a szerepnek, melyet elvállaltak; unvicede position; kinjaik azonban és szenvedéseik valóságosak, s annál keserübbek, minél tisztább szándokkal léptek fel pályájokra. Csak az tagadja meg életének vezércsillagát, az helyesel minden tulzást, az engedi magát a nép kábultsága által mindenhova ragadtatni, ki ön hiuságán tul más czélt nem ismer: az ilyen elvtelen lidércz nem téveszt czélt, mig a tömeg által imádtatik, — de a becsületes agitátor, ki bona fide, a törvényesség korlátai közt fekvő czélt tüze ki magának, elébb utóbb meg fog akarni állapodni; nem hogy minden további részletes kifejlést gátoljon: de mivel szükségesnek tart egy bizonyos határozott kört s álláspontot, melyből minben egyéb kiágazzék. — Juthat-e neki mélyebb fájdalom, mint átugorva látni ezt a kört; látni, miként szerte száguldoznak saját csoportjai s magát a mozgalom háta megett találni, melyet meginditott.

S ha talán ma ily szinben tünteti fel Kossuth Lajos másoknak állását, ne hizelegjen magának szebb jövendövel; szükségkép el fog következni reá nézve is, ugy mint minden agitátorra, az időpont: mikor fejére nő a gondolat, — fejére az indulatok, melyeket ébresztett; s mikor fagyosan forduland el töle a sokaság, mely most tömjénez; ha csak . . . . . de ezt fel nem teszszük; mert Kossuth Lajost is a becsületes agitátorok közé szeretjük számitni.

És az agitátori hivatás gyakorlatában nincs hiba, mely magát hamarább és keserübben megboszulná, mint

a pietásnak hiánya az idösebbek, a multnak hagyományai, emberei s intézetei iránt. Az erös lelkü férfiunak azon öntudata, mely nem engedi kétkedni, hogy személyében uj évkor kezdödik, hogy elötte csak balgák és tudatlanok léteztek, s büszkén ignorálva a históriát, öntetteiben szemléli a nemzeti dicsöség elindulási pontját, nemtelen keblekben hideg individualismussá fajul, métely gyanánt terjed emberröl emberre, okosnak és oktalannak egyiránt lészen birtokává: s szövetkezve legaljasabb indulataikkal, csakhamar magunk ellen fordul, s leront minden oltárt, kivévén azt: melyre önmagát emeli fel, az ön szeretetét. Épen most mily különös müve tünik fel a politikai Nemesisnek! Ez elött tiz esztendövel a Hitelt kiméló mérsékléssel, csak szeliden szuttyongatva birálta a „Taglalatban" egy férfiu, kinek hü lelkét, tiszta hazafiságát s üdvös czélzatait kétségbe senki sem vonja; de a szerzö sértve érzé magát, s egy mérges könyvvel felelt, melyben taglalóját a legkeserübb gunynyal tetézte. A legázoltnak akkor még zsenge koru három fia egy kurta röpiratban utasitá vissza a nyilakat, a nagy hazafinak még az igazságtalan ellenségben is öszintén hódolva. A röpirat talán épen azért, mert az illedelem higgadt hangulatán vala szerkesztve, hatás nélkül elhangzott. És most tiz esztendö lefolyta után épen a ‚Világ' azon tárház, melyben egy ifjabb iró a legerösebb fegyvereket találja szerzöje ellen; felleli lapjaiban, mily keserüséggel válaszola gróf Széchenyi a kiméló kritikára; miként állitá rágalomnak czélzatai tisztaságának kétségbehozását, homályos szavainak félreértését; s a gróf akkori szavaiból a védelem leghatalmasb eszközeit készíti. Távol van tölünk Kossuth Lajos ezen vagdalkozó polemiáját helyeselni. Mi ugyan elejétöl fogva sajnáltuk, hogy gróf Széchenyi oly sok epét öntött a Kelet népébe, s nyiltan rosszaljuk: hogy még a szenvedéseket sem kiméle, melyekben mindig van valami tiszteletes. Gyengédtelenség szemére lobbantani valakinek a

szomoru órákat, miket négy falak közt töltött; s eltagadni a szenvedéstől még azt is, hogy szenvedés volt. Mi tehát igen tudjuk felfogni a keserüséget, mely Kossuth Lajos kezét feleletében vezérlé, és személyes helyzetében mentjük azt; de ha hazáját valóban oly melegen szereti, a mint azt mondja; — állása szebb és magasabb lett volna: ha hogy azon érzeményeknek hódol, melyeknek hiányát oly sokaknál imént emlitök; s a haza nagy emberében magát a hazát s nemzetet tiszteli. Oly számosak-e nagy embereink, hogy a keveseket, kik a mindennapiság parányi köréből kiemelkedtek, a közügy vesztesége nélkül, a porba lehuzni lehessen? — S fogunk-e nyerni, ha a képszobrakat, mik oly gyéren állnak sziveink pantheonjában, egymásután ledöntögetjük, s nagyobbak leszünk, mikor kevés félisteneik elhallgattak? Meglehet, sok áldozatot hozott már Kossuth Lajos elveinek: de a haza s a nemzet közérdekeitől megtagadta azt az egyet, mely minden másnál nagyobb: önszeretetének teláldozását.

S ez legyen elég bevezető észrevétel gyanánt; menjünk most a kérdés velejére.

* * *

Ujabban megjegyezzük: hogy most nem a Kelet népének tudományos becse, vagy gróf Széchenyi eddigi pályája forog szóban a nemzet előtt; de azon főkérdés: hiu volt-e az aggodalom, mely a nemes grófot a Hirlap ellen felriasztá, s merö rémképek, melyeken igy megindult? — Senki sincs jogositva máskép lépni fel, s gróf Széchenyit a nemzet fenyitö széke elibe idézni, s végig menvén polgári pályáján, minden legkisebb botlásrul, — mert ki marad ment minden hibától? — a fátyolt lerántani; söt azt tartjuk, hogy e perczben, melyet a h á l á t l a n s á g i n d i t n a a z é r d e m e l l e n, gróf Széchenyi azt fogná mondhatni biráinak, amit Socrates mondott az athenaei Demos-

nak, mikor megkérdezteték, mit érdemle: „azt érdemlem, ugymond, hogy a nemzet költségén tartassam ki éltem fogytáig a prytaneumban.“ — Az tehát elhatározandó, vajjon a vád, melyet gróf Széchenyi a Pesti Hirlap ellen támasztott, igazolva van-e ennek tartalma s hangulata által? — És ez nem függ sem attól, hogy a gróf maga bebizonyitotta-e kellőleg állitásait, mert nem lehetetlen, hogy a gróf nem a legerősebb bizonyságokat választotta légyen; — sem attól, hogy Kossuth Lajos észrevételei a Kelet népe egyes részei felett, helyesek-e vagy nem; mert, a mint már mondám, ez a Kelet népének, mint önállásu munkának, kritikájához tartozik; a nemzet előtt pedig a Pesti Hirlap vagyon most szóban. — Vessünk mi is egy pillantást ennek eredetére.

A mult országgyülés végével bizonyos kölcsönös jó akarat szállá meg a különböző vélemények képviselőit. Sok hónapos küzdések után bámulva látták magukat a népszerüség emberei igen közel állani az addigi ellenpárt egyes tagjaihoz; a képzelt ellenségben barátra találtak; látták, hogy az is azon munkál, mit ön-keblök óhajt: a kibékülésen, a bizalom helyre állitásán. És egyszerre nagyobb vonzódást éreztek ezekhez, mint sok mások iránt, kik még akkor is uj táplálékot adának az ingerültségnek. A szent gyülekezet megérdemlé és megnyeré a gondviselés pártfogását, s igy sikerült néhány becsületes embernek a homályban és fény nélkül nagy nehezen helyre hozni a bizodalmat, mit mások nagy robajjal és csillogva megrontottak. Alig volt a kibékülés biztositva, s ime érezni kezdték többen, mikép, nehogy az ismét félreértések által megbomoljon, a közvélemény müködésének országgyülés után tért kell nyitni; főleg azért is, hogy minden oldalról megvitatva jöjjenek a kérdések az országgyülés elibe. Mi magunk ugy vélekedénk: hogy egy havi folyóirat e czélnak legjobban fogna megfelelni, a haladás fontos kérdéseit alaposan lehetvén abban megvitatni,

s az ily közlések oly olvasói körre tarthatván számot, mely előtt az ily vitatások bizvást, minden rossz következés nélkül folyhatnak. E véleményünk akkor sok mások előtt is helybenhagyást nyert; és mi maig is sajnáljuk, hogy az eszme, közbejött akadályok miatt, nem valósult. Mikor külföldről hazatérvén a Hirlap megszületését hallottuk: nem adánk helyet várakozásoknak, miknek, mióta időszaki sajtó létezik, soha Hirlap még meg nem felelt; — söt megértvén a szerkesztő nevét, egy szempillantásig sem kétkedénk a lap iránya, s hatás módja felöl. Ismertük az iskolát, melynek a szerkesztő tanitványa; a tanokat, miknek apostola; épen azt, sem többet, sem kevesebbet nem reméltünk töle, mint a mit azóta tapasztalánk. Az első öt szám, melyet egyszerre olvasánk Bécsben, megerösite vélekedésünkben. Nem rosszalhatók, hogy kormányunk czélzatai tisztaságának öntudatában, a sajtónak ily tág, eddig nálunk járatlan tért nyitott, s a nemzet egészségét oly lábon lenni gondolta, hogy megbirja az experimentumot; de az időszaki sajtó természetéhez képest már akkor szükségesnek tartók, hogy a Hirlap ellenében más ujság is álljon ki a sikra. Nem is kétlök, hogy ez előbb utóbb megtörténendik. Most a „Világ"-nak jutott e szerep, s hogy mi annak ily módoni fellépését dolgozatainkkal elösegitjük, már maga bizonysága: miként veszélyt láttunk terjedni, mely ellen antidotum, és pedig sürgető antidotum, szükséges.

Ezekhez képest nyiltan kimondjuk, és röviden akarjuk megmutatni, hogy azon rossz, melyet a Kelet népe a Pesti Hirlapban lát, nem képzelet, nem rémkép. A szükségesnél sötétebb volt igenis a szinezet, melyben gróf Széchenyi vádait kifejezé; az erösségek, miket eléhozott, czáfolást engednek; hibás a mező, mely a megtámadásra választatott; a vész, melylyel fenyeget, korán sem áll oly közel, mint azt jósolja, s az orvosság talán egyszerübb, mint sejditi; de maga a vád, — igy vagyunk meggyö-

zödve, — a fö dologban igazságos, s a kártékony hatás, mely bepanaszoltatott, nem hiu félelem, de szomoru valóság. És ez vélekedésünk szerint néhány egyszerü észrevételből kiviláglik.

Minden politikai munkában, de föleg ujságban, mely naponként hat, kétféle irányt kell megkülönböztetni: elsöt azt, mely a lap homlokára van irva, mely czégérül kifüggesztve pompás phrasisokban, csillogó declamatiókban mutatkozik. Ez a lapnak bevallott iránya, but avoué, ostensible. A másik irány az a szellem, mely az egész lap szerkezetén által fut a pompásan felállitott elvek alkalmazásában, a tárgyak megválasztásában, sokszor egy szó, egy epitheton használásában rejtezik. — Ez a lap valóságos iránya, but veritable; a lap ez által, és csak ez által hat, és bir jelentöséggel. Erkölcsi méltánylásában ezen második irány a gondolkozó ember elött minden, az első semmi. Gutta cavat lapidem: az idöröl idöre kimondott elvek, szép és nagy phrasisok elhangzanak, elfelejtetnek; de a mód, miszerint az elvek alkalmaztatnak, a szin, melyben az iró az adatokat feltünteti, a sokszor parányi észrevételek, mikkel kiséri, egy helybenhagyó vagy gáncsoló szó, melyet egy csekély adat után oda vet, naponként hatnak az olvasó lelkére, bele szövik magukat eszméinek kifejlésébe, elébb utóbb befolyást gyakorolnak gondolkozás módjára. Ebben fekszik az idöszaki sajtó egész jelentösége; ez teszi üdv, vagy vész eszközévé. Ez teszi: hogy vannak hirlapok, melyek egészen más módon hatnak, mint a hogy programmájok, s ostensibilis elveik szerint hatniok kellene. A Gazetta de France minden lapjában a legszélesebb szabadság eszméit prédikálja; s ki nem tudja, hogy iránya s hatása egészen más. Az ilyen bensö irányt világosan, forma szerint bebizonyitani igen nehéz; s mi szivesen elismerjük, hogy a Kelet népe plena probá-t nem teljesitett; hogy a szabálynak: „asserenti incunbit proba“ meg nem felelt. A két védirat, de fö-

kép b. Eötvösé, győzelmesen kivivja, hogy a Kelet népében foglalt kemény vádakat, annak szerzője részletesen be nem bizonyitotta. B. Eötvös keresztül megyen minden egyes vádponton; felteszi, hogy a szerző a legerösebb próbákat választá, taglalja, analysálja azokat, s igen logice mondja: ha még ezek sem bizonyitják be a vádat: ugy hol a bizonyitás? A mi tisztelt barátunk lelke tisztaságában nem akarja látni a bevallott és a valóságos irányok közti különbséget: és igy mi vagyunk kénytelenek azt a közönség előtt kifejteni.

Mikor valaki „törvényszerü haladást“ tüz ki hirlapi zászlójára, és még is buzdit, dicsér minden hatóságot, mely törvényes korlátaiból kilép; mikor a sajátság tiszteletét hirdeti, s a szabadföld eszméje mellett oly módon agitál, mely ha visszhangot lel, minden józan rendelkezést lehetetlenné teend megváltás dolgában; mikor a kormány iránti bizalmat ajánlja, és naponként tévtanokat terjeszt; a megyéket olyanokra szólitja fel szünet nélkül, mik mellett a kormány törvényes hatása teljesen elenyésznék; mikor a különböző társasági osztályok közti közelitést mondja czéljának és minden egyes szenvedöt ugy állit elö, mint a socialis rendszer áldozatát; mikor józan haladást emleget, s tettleg az ifjuságnak mint testületnek, mint társasági hatalomnak énekli naponként apotheosisát, s a tömegek rivalgásait nevezi el közvéleménynek: akkor higyje el nekünk a mi igen tisztelt barátunk, hogy egy ily irány alatt a nyiltan kimondott szép czélokon kivül még más valami is fekszik; hogy az irott sorok közt láthatatlan betükben áll más valami, a mit sok becsületes ember érez, de csak kevesen tudnak önmaguknak megmagyarázni. És ez az, mit mi a Pesti Hirlapban kárhoztatunk. Meglehet, hogy az ily ujságiró maga magát elvakitja, s csalódásokban él a hatás felett, melyet müködése szükségkép gyakorol; de ez tökéletesen egyre megy; nem Kossuth Lajosról, de ujságáról van itt szó;

nem a kebel titkos érzeteiről, de ujsága naponkénti hatásáról. A politika sanyaru mezején, a jóért s rosszért, melyet közvetve vagy közvetlen, akarva vagy nem, eszközlünk, egyiránt vagyunk felelősek.

Igen sokban igaza lehet és igaza is van Kossuth Lajosnak, főkép ha ugy tekintetik munkája, mint a Kelet népének kritikája, a nélkül, hogy a Pesti Hirlap irányai igazolva lennének. Igaz, hogy a magyar nemzet öreg is, ifju is egyszerre nem lehet, hanem, hogy vagy egynek, vagy másiknak kell lennie. Igaz, hogy 1825-ben, mikor gróf Széchenyi legelőször fellépett, nem a rothadás szaga vonzotta öt a nemzethez: hanem inkább varázserövel azon szellem ragadta meg, mely jelesen nemzetiség ügyében az akkori országgyülésen annyi energiával lépett fel; — igaz, hogy ezen szellem befolyása alatt gyümölcsöztek azután az ország javára mindazon eszmék, melyek gróf Széchenyiben már régóta felhalmozva voltak, s egy ihlető szikrára vártak, hogy fellobbanjanak; igaz, hogy ezen eszmék kifejtése a nemzet fogékonysága nélkül hatásra számot nem tarthatott volna; és hogy a rendszeres munkák megyekénti felvételekor találtak legszélesebb mezöt alkalmazásra és müködésre, s akkor szövetkeztek a nemzet gyakorlati élete kérdéseivel, s a megyei elementommal; igaz, hogy gróf Széchenyi könyvein kivül, főkép magaalkotta intézetek által akart hatni, s a megyei életet, formákat és befolyást kellöleg nem méltánylotta, magát abba beleilleszteni nem tudta, s hogy föleg innen eredt lépcsönkénti elszigetelése a mozgalomtól, mely szükségképen e mezön üzte legélénkebb hatását; igaz még az is, hogy nemzetek nem hasonlitnak oly beteghez, kinek egy orvos recipéjén kivül üdvössége nem lehet; mindezek igazak lehetnek: és mégis helyt állanak azon aggodalmak, miket a Pesti Hirlap sokakban támasztott. Mert ezen aggodalmak nem függnek gróf Széchenyi okoskodásainak helyes vagy helytelen voltától: hanem

tisztán magának a Hirlapnak müködésén, hatásán, el nem tagadható irányain, — mint mi azokat feljebb röviden kifejtök — alapszanak. S ezen aggodalmakat mi bennünk legalább Kossuth Lajos el nem oszlatta.

Igy vagyunk azokkal is, miket Kossuth Lajos a népszerüség vadászásának gyanuja ellen felhoz. Emliti itt azon sok keserü szemrehányást, melylyel lapjában megyéket és egyedeket illetett. Ez igaz, s mi mégis az állitjuk, hogy a Hirlap hizelg a szenvedélyeknek. Mert mikor egyket visszaélést megró, nagyban ámitgat, az ifjuságot, mikor oly szerepet tulajdonit neki, mely nem övé; a megyéket, mikor oly feladást tüz eléjökbe, mely hatóságukat meghaladja. Az ily hizelgés százszorta veszedelmesebb s annál kártékonyabb, mivel a nemesebb indulatokhoz intézi szavait, az öntudathoz, a hazafisághoz; s mivel ezen nemes érzésekkel visszaél, — l'enfer est pavé de bonnes intentions, — nincs veszélyesebb neme a tévelygésnek, mint az, mely tiszta érzéseken épül, s ezekből vesz erőt a szilárdságra. A ki igy kicsinyen gáncsol, de nagyszerün csábit: az tizszeresen nyeri vissza e második uton azt, mit az elsön elvesztett: sanyaru képü Cato szinében jelenik meg, mikor nem egyébb egy csábitó szirénnél.

Kossuth Lajos szerint az 1839—40 országgyülésen a karzatok viselete nem igazolta a félelmet: hogy maholnap a franczia convent jelenetei fognak megujulni. Én ellenkezöt hiszek: kezdetnek mindenesetre sok is volt, a mi történt. Szerezze meg magának Kossuth ur a beszédet, melyet Deák Ferencz a kerületben 1839-iki junius 22-én a hallgatósághoz tartott, fájdalom, minden siker nélkül; mert hasonló jelenetek azután is kerületekben és országos ülésekben többször megujultak, valahányszor szükség volt. Az ilyeket tisztán kárhoztatni kell: vétek minden mentö szó: mert jó oldala a dolognak semmiesetre sincs: és ha nagyitva is adatnak elö veszélyei,

nem árt; csak haszon az előadás. Főkép pedig tiszte ez azoknak, kik rendszerint éljeneztetnek a hallgatóság által és igy azzal bizonyos erkölcsi szolidaritásban állanak. — Rájok nézve — mint hasonlithatatlan Deákunk tökéletesen érezte, — becsületbeli kötelesség mindent elkövetni, hogy ilyenek ne történjenek. A franczia forradalom kezdetében sem hoztak pisztolyt és gyilkot zsebeikben a hallgatók az ülésekbe: később felhevülvén az indulatok, ez mindennapi kenyérré vált; a kezdet nem volt más, mint a hallgatóságnak összezavarása a gyülekezés tagjaival s a befolyás, mely annak engedtetett. És mi meg vagyunk győződve, hogy ez a két dolog valamint már magában rossz: ugy a körülményekhez képest minden lehető rossznak lehet és leend kutfeje; itten a becsületes ember feladása: principiis obsta, nem pedig legyezni az az ocsmány visszaélést és igy elhitetni a közönséggel: hogy itt valami nevetséges félelem, valami igen üdvös dolog ellen agyarkodik; s igy a már magában is nehéz feladást még neheziteni.

Győzelmi érzelemmel hirdettetik: hogy már nyolcz hónapja létezik a Hirlap, és még sem tört ki a forradalom; söt inkább mind jobban higgadnak a köztanácskozások. Mi már kimondottuk; hogy a szineket, melyekkel gróf Széchenyi a Hirlap következéseit festé, a kellőnél sötétebbeknek tartjuk; de abból nem következik, hogy a félelem a felhökből van lekapva. Sehol a világon nem követte közvetlen a forradalom a forradalmi eszméknek nyilvánitását: és még is minden forradalmak in ultima analysi velőkben gyökeret ver, előbb-utóbb, keresztül bocsátva a szenvedélyeken, átmegy cselekedetekbe. Ez teszi a tévtanokat veszélyesekké; s nincs jósló, nincs számoló a világon, ki a kitörési időpontot előre megmondhatná; csakhogy vélekedésünk szerint a tévtanok ellen szabad vitatás országában van egy erös fegyver: azokkal ellenben ugyanazon téren a puszta igazságot szembe állitni. Az

oly magasztalt higgadtság a közgyülésekben részint reactio, részint onnan ered: hogy a mozgalom felekezete módot talált benne, a másik részt elnémitani; és minden ellenző nélkül látván magát, kénytelen nyugodt lenni, ha csak önmagával nem akar harczra kelni. Ez a higgadtság nem egyéb: mint a harcznak lehetetlensége.

És igy mi meg vagyunk győződve, hogy azok a tévtanok ös népgyülésekről, megyei mindenhatóságról, miket a Hirlap ritka állhatatossággal terjeszt; az a szenvedelmes modor, melyben főkép az első öt hónapban minden egyes szenvedés felett rimánykodott; az a rosz szokás, mely a közvélemény tisztes nevét reá ruházza minden alkalommal a zajongás és éretlenség elemire; az a mozgalom, melylyel a sajátsági jogoknak világosan ártalmas terveket pártol és terjeszt, nemcsak nem üdvösek: hanem positive és tagadhatlanul károsak, és szilárd, hathatós ellenmüködést tesznek szükségessé.

A vitályba bele huzott idegen kérdések közt, legtöbb helyt foglal el az „ész és sziv“ czimü vitatkozás, elmult időkből ide ismét felidézve. Mi a kérdést igen egyszerünek s régen eldöntöttnek tartjuk. Az ész feladása: polgári társaságokban magasabb erkölcsi érzet sugallásai alatt kitüzni a czélt; az észtől kell tanácsot kérni, ismét amaz érzet ellenörsége mellett, a módokra nézve, melyek által ezen czél elérhetik; de az ész által tanácsolt módok közt a szivhezszólás is találhat helyet, a mi főkép igaz ott, hol rábeszélésről van szó, hol erkölcsi emelcsök által akarunk valamit eszközleni. — Ezt még magában vétkül tulajdonitni hirlapirónak nem lehet; ez az agitátoroknak tulajdonképeni hivatása, és vétekké csak akkor válik (mint b. Eötvös helyesen mondja), mikor rossz szenvedélyekhez, az irigységhez, a másoké utáni vágyhoz, stb. történik a felszólitás: vegy pedig az iró, az értelmet megcsalva, a nemes érzemények melegségével tévtanok részére visszaél. Hogy volna nemzet, mely tisztán a szív által vezéreltetnék

politikájában vagy pedig olyan, mely csupán a hidegen felszámoló ész parancsait követné, bebizonyittatni nem fog; csak annyi igaz, hogy azon nemzetek, melyeknek jellemét általában nagyobb higgadtság képezi, józanabban viszik ügyeiket, mint azok, kik, mint p. o. a francziák szüntelen mozgékonyságban, minden órán más szenvedély által engedik magukat akaratjok ellen is vezéreltetni; — de ez csak azt bizonyitja, hogy a nemzeti jellem befolyását nem lehet számüzni a politika mezején; hogy attól a vezérek maguk sem szabadok, és azt a módok megválasztásában méltánylani mindenkép kénytelenek. A menynyiben tehát tőlünk függ, a nemzeti gondolkozás és érzésmódnak kifejlésére hatni, igyekeznünk kell, hogy abban a józan felszámolás kapjon felsőséget. De amaz elv: hogy az ész utmutatását kövessük politika dolgában, még nem országlási rendszer: hanem nélkülözhetlen feltétele minden csak türhetőleg haszonvehető országlási rendszernek, épen ugy volt elve Péter czárnak, mint Washingtonnak, 2-ik Fridriknek, mint lord John Russelnek. És igy nem az a hibája, vélekedésünk szerint, a Pesti Hirlapnak, hogy néha a szivhez és indulatokhoz szól; mert ez néha, hahogy hatni akarunk, publikumunk természetéhez képest szükséges is lehet; hanem azt kárhoztatjuk benne, hogy elébb ugyan megtéveszti az elméket, s ugy aztán a veszedelmes tévedés részére az indulatok gerjedelmeit használja.

Hasonlókép nem szándékunk hosszasan vetekedni br. Eötvössel és Kossuth Lajossal a jog és kegyelem szavak és eszmék s e tétel felett: hogy a kor jogot követel nem kegyelmet. — A dolognak valóságos állása ugy is nyiltan fekszik előttünk. Minden kormánynak, minden törvényhozásnak szent kötelessége, a kezelésére bizott nemzet boldogságát eszközleni. Tiszte tehát ez a magyar kormánynak is, tiszte a magyar törvényhozásnak, tiszte azoknak, kik a fenálló rendszernél fogva ezen tör-

A francziák lelkesülten üdvözölték Kossuth Lajost.

K 97.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

vényhozásnak részesei; de a módokra nézve, melyek szerint ez a feladás megfejtendő, a törvényhozás teljesen szabad és független. Tiszte p. o. a törvényhozásnak a földnép jólétét lehetőleg elömozditni: de azt senkinek sincs j o g a követelni, kogy ez adó bármely nemének elvállalása által történjék. Tiszte, a nemzet erkölcsi javairól gondoskodni: de annak tőle kell függni, ha akar-e p. o. olyakat is részesiteni politikai jogokban, kik azokbul eddigelé kizárattak; mert hogy e czélt máskép is elérhetni, számtalan példa bizonyitja. Hogy a több különböző módok közül, mik általános czéljára vezetnek, melyiket akarja választani, annak önmagától kell függeni; neki pedig ezen választásban a józan politika, a méltányosság, s a körülményeknek józan megfontolása által kell vezéreltetnie. „No pressure from without“ nem türni kivülről jövő kényszeritést, maximája minden józan státusembernek. Ha az ellenkező theoria állittatik fel, ha egy bizonyos általános jogszerüség vétetik alapul, akkor vége van minden positivumnak, akkor lépésről lépésre, okoskodásról okoskodásra az általános szavazati jog, (suffrage universel) és a lex agraria küszöbére jutunk; bitorlás minden, a mi ezeknek körén kivül fekszik.

Mikor tehát a kérdés ugy tétetik fel: j o g és k e g y e l e m, s az mondatik: hogy j o g o t k ö v e t e l a k o r és n e m k e g y e l m e t, akkor az egész tárgy fonákul van felfogva. A kor nem követel és nem követelhet egyebet, mint a politikailag czélszerüt, méltányost, az üdvöst megadni tartozik. A j o g és k e g y e l e m fogalmai egyiránt maguk helyén kivül állnak itt. Az elsőnek megemlitése szükségkép reactiót szül azoknál, kiktől az engedmények de facto függnek, s fonák irányt ad azoknak, kiknek számára az engedmények követeltetnek; a kegyelem-felhozás gyülöletessé teszi azokat, kiktől az engedmények váratnak, s a tömeg lelkében a lealáztatás keserü érzetét ébreszti. Igy állitni fel kérdést annyit tesz, mint egymás ellenségeivé

tenni azokat, kiket egymással szerettetni kell, mert ha jogról van szó, ha joga van a népnek követelni, hogy a nemesség a házi vagy hadi adót elvállalja, vagy hogy egyenes részvétet engedjen a népnek a nemzeti képviselésben: ugy ezen jog épen ugy létezett 1800-ban, mint 1820-ban; és 1820-ban ugy, mint 1840-ben; söt minél inkább visszamegyünk a multba, annál inkább létezett, mert mikor még semmi engedély nem vala adva, a jogszerütlenség még nagyobb volt; igy hát minden elmulasztott szempillantás jogtalan állapot, s a népnek nem csak követelésre, de megtámadásra van joga: az pedig, ki megtámadtatik, nem transigálni fog, de ellentállni. Nem okos barátja tehát hazájának azon magyar, ki a vagyonos aristokraczia irányában, mikor az alkotmányos jogainak mezején áll, nemhogy méltánylaná, a mit az már eddig tett, mint további lépések elöpostáját; de ezeket fejére parancsolja; mert ez által, a különben lehető békés kifejlés helyett, viharokat idéz elö, melyeknek végeredményét senki elöre nem láthatja.

A divergentiák feletti vitát sem látjuk, — ugy a mint áll, és miután napi rendi fökérdések gyanánt kevés kivétellel, minden oldalról, ugyanazok elismervék, — felette lényegesek. — A büntetö jog körébe tartozó javitások megemlitését s ajánlását a Hirlapnak vétkül nem tulajdonitjuk; országgyülés tüzte ki a tárgyat napirendre, és igy természetes vala a dolog felett nyilatkozni. Mátyás szobra iránt br. Eötvössel tartunk: gróf Széchenyi irányában csak azt jegyezzük meg, hogy ez épen ugy divergentia, mint a Wallhalla, melyben, ha mostani mozgékonyságunkat megtartjuk, csak azért fognának a képszobrok felállittatni: hogy minden tiz esztendöben egyszer ujakkal cseréltessenek fel. A népnevelést, s azzal kapcsolatban álló igyekezeteket a mi illeti, azt tartjuk, hogy itt a Kelet népének tisztelt szerkesztöje, — feltéve mindig, hogy csak tisztalelkü müködéseket értünk e téren is, — me-

röben tévedt. Br. Eötvös e részben egészen véleményünket fejezte ki, s mi azt gondoljuk, hogy e dolog nem csak idején van, de már el is késett, föképen azért, mert ha mindjárt holnap lépnénk is fel ezen pályára, világos, hogy müködéseink csak több év után fognák gyümölcseiket megteremni, és a másik mozgalmat, mely jogok osztogatását czélozza, meg nem haladnók, de hihetőleg utól sem érnök. Azt mondani, hogy a dolog nem csupán tőlünk függ, hanem mástól is, t. i. a kormánytul, talán nem erös ellenvetés; mert ez sok más tárgyakra nézve is ugy van, miket a Kelet népe szerzője mégis napi rendre emel (p. o. ösiség, bank); s valóban minden lehető gyanusitásai között a kormánynak, nincs méltatlanabb mint az, hogy népnevelés dolgában üdvös intézkedéseket hátráltatni fogna. E gyanut az örökös tartományokban e tárgy körül történtek már régen és tettleg megczáfolták.

Nem az, véleményünk szerint, közöttünk a baj, hogy több dolog pendittetik meg egyszerre, s a hirlapokban többfélék ajánltatnak; mert az első az egyesek különböző hivatása szerint a jelen perczben máskép nem lehet; a másik pedig a hirlapi müködés természetében fekszik. Maga a gróf is, szeder-egylet, gözmalom és kikötö-hely körül foglalkozik, és jól teszi; divergentiának csak az nevezi ezt, ki e vállalatoknak a gróf általános terveiveli összeköttetését nem látja, s nem ismeri a grófnak egyik legdrágább tulajdonát: azon ösztönszerü tapintatot, mely vállalatira nézve kilencz esetben tiz közt a czélszerüség és siker biztos kezessége. Mások a nevelési rendszerrel kapcsolatban álló egyes tárgyakat sürgetnek; egy más tégla a nemzet nagyság épületében. Mind ezek egyes próbatételek, melyekből ugy is csak az marad fenn, mi az idö kemény próbáját megállja. Jobb volna, az igaz, el nem darabolni erönket, és központosulni néhány fö feladások körül; de ezen központosulás ismét csak következése a sokoldalu discussiónak, nem elözménye.

Ezen fő feladások közt első helyütt áll ezentul is közös értelemmel nemzetiségünk. A szent ügy mellett sincs mit szólnom; el van mondva minden, mit szivem mélyében érzek és hiszek. Csak azon féltékenység aggaszt némileg, melyet e tárgy körül némely tisztelt hazámfiai mutatnak hol nyugat, hol észak felé. — Az elsőre nézve: azon kormány, mely évről évre uj engedményeket tesz a magyar nyelv dolgában, s ezután mégis megörzené keblében a gondolatot: belölünk németeket csinálni, oly oktalan volna, mint az az ember, ki egy árkon akar átugrani, de azt naponkint mélyebbre és szélesebbre ássa. Üzzük el tehát kebleinkből e méltatlan gondolatot. A másikra nézve egy szerény é szrevételt ajánlok honfiaim figyelmébe: szláv nép és egy más éjszakibb faj, századok óta véres harczokat folytatnak egymás ellen, öket a legmélyebb gyülölség, vallásbeli különbség százados boszuk emlékei választják el egymástól. Innen van, hogy Európában igen sok gondolkozó ember a szlavismust nemcsak nem tartja az éjszaki torrens szövetségesének, sőt inkább ugy nézi, mint hatalmas gátot annak ellenében: értődik: mint erkölcsi hatalmat, nem mint politikai combinatiót. Legyen ez bár hibás nézet, nem volna-e legalább szükséges előbb, hogy sem nagy lárma történjék a tárgy körül, s olyanok identificáltassanak, miknek egymáshoz semmi közük, — a dolog velejére menni, és megvizsgálni, ha azon mozgalom, melyben e részben tanui vagyunk, más-e, mint egy részben analógiája annak, mit minmagunk nemzetisége körül teszünk: más részről reactio azok ellen, mik részünkről egyes tulbuzgók nyilatkozásai szerint szándékoltatni látszattak? — Nagy aggodalmak fognának enyhülni, ha szorosb vizsgálat után a dolog igy találtatnék s az sülne ki: hogy itt is csak minmagunk okos mérsékletétől függ a feltámadt vihart lecsillapitni; főkép miután mindenki egyetért a nemes gróffal a tervre nézve, mely szerint a nemzetiségi és alkotmányi szárnyat felváltva manoevriroztatni akarja.

Ha közlekedési eszközök rendszere, melylyel a házi adó kérdése is összefügg, és hitel-intézetek állanak a legközelebbi napi renden, ez iránt nincs talán nagy kétség. Ide tartozik az ösiség módositása, mennyiben hitel-intézetek lehetőségét feltételezi. Ez utolsóra nézve van egy észrevételünk gróf Széchenyi irányában. A nemes gróf az ily kérdéseket nem akarja a Corpus Juris tömkelegébe visszavinni. — Ez más szavakkal annyit tesz, mint mellőzni a törvény körüli ujitások közöl a historiai básist; mi meg ismét annyi, mint forradalmilag ujitni. Nincs itt közép-ut. Magánjog tárgyában nem lehet üdvösen változtatni, ha nem tudjuk világosan, hogy mi az, mi létezik; de hogy ez tisztán álljon előttünk, vissza kell menni a tömkelegbe. Ha ezt elmulasztjuk, lehetetlen kimélni a fennálló érdekeket, lehetetlen a láncz utolsó gyürüjébe füzni a következő lánczszemet. A törvénykönyv idomtalansága nem mentség a törvényt módositani akaróra nézve. Másutt egyetlen egy király uralkodása alatt több törvény hozatott, mint a mennyi egész törvénykönyvünk; p. o. Angliában 3-dik György alatt a statute book négy annyi, mint a mi egész Corpus Jurisunk. A profanus ott is tömkelegnek tartja a magánjogot; de azért a parlamentum nem egy tollvonással törli el a fennálló rendszert: hanem megjáratja legügyesebb törvénytudói által e tömkeleget, és részletes, minden érdekeket kimélő törvényjavaslatokat készittet általuk. Igy kell annak történni mindenütt, hol az alkotmány historiai alapokon nyugszik, és a hol máskép történt, az forradalom müve, vagy előfutója volt. Az ujitás békétlenségét ha valahol, ugy a magány jog körében kell mérsékleni tudni; sehol sem veszedelmesebb a részletekben járatlan általánosság.

Egy utolsó czikkben próbáljuk meg összesummázni az igenleges s nemleges hasznot, mely a nemzetre a vitályból háramlott.

A Kelet népe körüli vitály vég pontján azon kérdés

tolja magát az olvasóra: hogy a haza s a közügy mit és mennyit tekinthetnek magukra nézve a csatázás végeredményének? szedhetnek-e valami üdvös gyümölcsöt ily terjedékeny vitatás mezején? láthatják-e abban hazai dolgaink forduló pontját? adódott-e elő egy vagy más részről oly terv vagy formula, mely szövevényes viszonyainkban minket, tapogatókat, Ariadne biztos fonala gyanánt vezethetne? vagy van-e legalább néhány eszme tisztába hozva? vagy kiegyenlitve a véleményi különbség legalább egy részben, p. o. a teendők sorára nézve? — A felelet csak a legutolsó kérdésre lehet örvendetes. Igen is tisztába van hozva, vagy is inkább már ez előtt is alkalmasint kicsinált igazság vala: a) hogy anyagi elömenetelünknek szellemi alapon kell épülni; b) hogy nemzetiségünk ezentul is minden más érdek felett uralkodik, s a más nyelvüekre nem erőszak, de alkotmány érdekébe behuzás által terjesztendő; c) hogy ezeknek nyomán a teendők sorában népnevelés, közlekedési módok rendszeritése, hitel-intézetek, s az ősiség azon módositásai, melyek azokat feltételezik, állanak napi renden; d) hogy a legközelebb megvitatandó tárgyak: házi adó és a megváltási kérdés, maga minden szövevényes viszonyaiban. S ha bár őszintén megvallva tudtunkra ezek számos hazafi kebelben régen igy tüntek fel: még is nagy nyereségnek tartjuk, hahogy e nézetek és e sorozat a vitálybeli gondolat-csere által nagyobb közönséget és szélesebb helyeslést szerzettek maguknak.

Tökéletlenebb a nyert eredmény a müködési rendszerre nézve, melyek utján előidézendő volna az, mit kivánatosnak mindenki elismer. Itt a különbség nem csupán az irány és modor körül forog, mely az időszaki sajtó mezején követendő: de magát a munkáló gépely organismusát, a dolgozó erők bensö mechanismusát érdekli. Gróf Széchenyi István és Kossuth Lajos e tekintetben két különböző iskola tanait képviselik. Közelebbi taglalatot érdemel tehát a dolog, főleg, mert

még az sem lehetetlen: hogy a két iskola theoriája egyiránt hézagosak.

Gróf Széchenyi a módokra nézve, melyek által czéljait létesiteni igyekezett, eleitől fogva, mindenkor a központositás embere volt. Nem azon kormányzati központositást értem itt, mely a helyhatósági jogoknak tetemes részét elnyeli; de egy más nemét a központositásnak, mely a nemes gróf cselekvéseit tulajdonilag jellemzi. Ezen a gróf eszméleti világában már régen fris életet folytató gépelyben, ha én jól veszem fel a dolgot, anyagi középpont: az állóhidban összeforrt, vasutak és vizcsatornák által a legtávolabb pontokkal összekötött, dusgazdag, bájossá varázsolt Budapest; szellemi középpont: maga a tisztelt gróf és rokonszenvü barátjai; eszközök: a nemes gróf iratai s a helybeli egyletek s intézetek; hatáskör: országgyülésen kivül a vélemények elökészitése s a magasabb társasági élet magyarositása, országgyülésen a förendi tábla alkotmányszerü oppositiója. Mi volna könnyebb, mint az igy organisált gépelyt mindig szem alatt tartani, a katlan alatt hol erösen, hol gyengébben tüzelni, szigoru taktika szerint elömenni és szoros tudományilag játszani a sakk partie-t! Az ily gépely szabatos müködésétől reményli a nemeslelkü gróf, hogy mindazt, mit óhajt, s azon egymásutánnal, melyet óhajt, épen azon időpontban, melyre azt hő keble óhajtja, pontosan sikeresiteni fogná, mig végre Magyarország „a mostani elkopott félig-meddig feudális, félig meddig alkotmányos szövevényből emberhez illö képviseleti rendszerre átvarázsoltatnék.“

Nem kevésbbé barátja a központositásnak Kossuth Lajos. Politikai vallásának általányos talpköve a vármegye. A megyei élet sajátságaival senki nála jobban nem ismeretes, behatott annak minden ágazataiba, nincs elötte titka a szövevényes fonalaknak, szivvérébe vette fel az institutio életnedvét, s a megyei élet fontosságát soha senki lelkesebben fel nem fogta, remekebbül nem ábrá-

zolta. A megyei hatóságon kivül még csak egy hatalmat ismer, s ez: a sajtó-utjáni nyilvánosság. E rendszerben tehát a fővonások: sajtó, mely megvitatja a kérdéseket; megyék, melyek azokat határozottá változtatják, országgyülés, mely e nyomon törvényt hoz. És megvan, a mint emlitém, ezek mellett Kossuth Lajosnak is a gyakorlati munkálatra nézve a maga központositási eszméje. Középponti hirlap, mely az eszméket közreteszi; középponti megye, mely azokat végzéssé emeli, a többi megyékkel felszóllitólag tudatja, s ezeknek visszatetsző lépéseit indignatióval fogadja; — két vagy három középponti ember a középponti ujság és megye kormányán, — középponti állandó hallgatóság, mely a középponti városban mindennemü gyülekezetet különbség nélkül környez és lármázva igazgat, másnap közvélemény képében, mint vox populi vox Dei az egész országban kitrombitálandott; ez a mi csekély abstractióink szerint Kossuth Lajos gyakorlati nézete a nálunk kivánatos országlásról. E rendszerben mozgató erő: a középponti ujság és megye, kifolyási csatornák: a megyék, összefolyási pont: az országgyülés; ellenörködő hatalom: a nyilvánosság.

Ime két külön neme a müködö gépelyeknek, két külön országlási terv, mely csak abban hasonlit, hogy mindkettö központositáson épül. De ha mindegyikéből ki volna felejtve a legszükségesebb karika; hát ha egyes fogyatkozásaik mellett a két tervnek egyike orvoshatatlan eredeti bünben is sinylödnék?

Gróf Széchenyi rendszerének egyik fövétke az, mit már Kossuth Lajos is kiemelt: a törvényhatóságok befolyása nincs benne kellöleg méltányolva. Alkotmányunk természeténél s politikai állásunknál fogva gyenge alapon nyugszik mind az, mi sarkpontját nem a megyékben találja, vagy szerkezetökbe magát bele nem illesztheti. Innen van, hogy azon cselekvési rendszer, melyet gróf Szechenyi darab ideig az akkori körülményekhez képest

igen sikeresen üzött, veszteni kezde hathatóságából azon órától fogva, mikor a mozgalom szintereivé a megyék lettek, a tisztelt gróf pedig gravitatiói pontját azokba általtenni elmulasztá. A nemzetet en petit comité sokáig vezérleni nem lehet ott, hol 52 megye nyilvános életet üz s következőleg az ideák mozgalmának legnagyobb részét magába fölveszi.

Másik hibája gróf Széchenyi rendszerének némileg közös Kossuth Lajoséval; mert valamint Kossuth Lajos gyakorlati rendszerében ki vannak fejtve a törvényes főhatalom szükséges jogai a megyék irányában: ugy gróf Széchenyinél is felette homályos annak hivatása. A különbség az, hogy gr. Széchenyi rendszere csak a közvélemény vezetésére szoritkozik s a közigazgatást alkotmányos helyzetében hagyja; Kossuth theoriája ellenben a főhatalomszerepét kivétel nélkül mindenben a benevolus spectator szerepére kárhoztatja: a közigazgatásba és törvényhozásba vág, azt absorbeálja, és nem más, mint valóságos foederalismus. Szinte a tulságig ki van fejtve ezen theoriában a megye eszméje, de homályban hagyva korlátai a törvényhozás és korona irányában. Hogy a polgári társaságban egy törvényes főhatalomnak kell szükségkép létezni, mely rendet tartson, a törvény végrehajtására felügyeljen, egyest és testületet hatáskörükben kössön, a tulhágókat oda visszautasitsa, az érdekeikben megsértett egyéneket a törvényhatóság visszaélései ellen ótalmazza; és hogy ezen főhatalomnak a törvény által kitüzött téren kényszeritő erővel kell törvényesen felruházva lenni egyesekre és megyékre nézve: máskülönben minden képzelhető elömenetel kezesség nélkül marad, — a törvények végrehajtása nem biztosittathatik s a magán érdekek ótalmat nem lelhetnek: ezen ABC-jéről a statustudománynak Kossuth Lajos terjedékeny lapjaiban még soha egy sort nem olvastam, egy világos eszmét nem találtam. Naponként sértve szemléli az egyesek érdekeit, elhanyagolva

a törvényt, szaporodva a visszaéléseket, s eszébe még nem jutott: hogy ez nem lehet másképp, mig jót vagy rosszat valósitani egyiránt nehéz marad a föhatalomnak. Látja, hogy a föhatalom a veszteglés idejében sem birt a törvényhatóságokkal; és az átalakulás évkorában akarja nevelni a megyék hatáskörét! — Nem érzi, hogy minél kisebb a hajlam több hatalmat ruházni törvények által a fejedelemre a megyei hatóság irányában: annál inkább kell erkölcsi hozzájárulással könnyiteni azon jogok gyakorlatát, melyekkel alkotmányszerüleg bir. A fejedelem megesküszik leges observare et observari facere; kérdem, mikép teljesitheti esküjét a most divatozó theoriák mellett egy törvényszegö megye ellenében? — Naponként tovább kivántok menni a jogok terjesztéseiben: ámde ellensulyt ezen lépéseknek szorosabb rend és fenyiték által adni nem akartok. Haladtok ujitási pályátokon; lebontjátok a közfalakat, egyes hurkokon oldotok, kisikamlotok egy két gyürüzet szorongásaiból; s nem veszitek észre, hogy ezen müködés, ha csak uj kezességek a rendnek nem adatnak, ha csak uj kapcsok nem lépnek a társasági szövedékbe, nem haladás, hanem csak a desorganisatio szomoru munkája, szomoru elöfutója egy siralmas tabula rasanak. — Rendszertekben hibázik minden tiszta fogalom, nem csupán a korona szükséges hatásáról a monarchiában: de általjában minden bármi név nevezendö föhatalom természetes és szükséges hivatásáról. Ideáltok azon köztársasági kormányzat, mely épen most Mac-Leod ügyében kárhoztatja a szövetség egyik statusának (New-York) tettét: de bevallja, hogy nincs hatalmában segiteni, s igy az alkotmány hiányánál fogva kénytelen a köztársaság békéjét s jövendöjét egyes tévelygök viszketegeinek alárendelni; pedig nem volna nehéz megmutatni, hogy még azon köztársasági elnöknek is több valóságos hatalma van, mint a mennyi, theoriátok szerint, a magyar monarchiában a föhatalomnak

jutna. Ott nem létezett és nem létezend soha a minden rendszerek legrosszabbika: egy központi ujság, megye és hallgatóság által vezérlett foederatio. — Néha néha feljajdultok, mikor magán érdekeitek megsértetvék megyei határozatok által; csudálkoztok, hogy nem segit rajtatok tüstént és hathatósan a kormány, s elfelejtitek, hogy száz hasonló esetben, mikor t. i. nem rólatok volt szó s ti az elv mellett küzdöttetek, a kormány minden törvényes hatását eltagadtátok. Néha néha felfohászkodtok energicus, a mozgást vezető, a zavart fékező kormány után elfelejtve, hogy hol egyszer a kormányzati mozgony elakasztása állandó gyakorlattá vált, ott a főhatalom a harczban, melyre kárhoztatva van, előbb utóbb ellankad, s a tehetetlenség által, melynek ölében tengődik, végképen elgyengül. Ily körülmények közt számüzve az van, a mi kivánatos: a törvényszerü energia, s csak ezen alternativa marad: erőtlenség vagy erőszak.

Néhány igen szép sorokat idéz fel Kossuth Lajos a közigazgatási visszaélések mikénti orvosolhatásáról. A névtelen igen szép tollu szerző csak egyet tud: nyilvánosságot. Igy tisztelt barátunk b. Eötvös, igy Kossuth Lajos, ki ehez még 'a közszellem kifejtését és a kötelesség érzetét teszi. Ezek mind gyönyörü szép elemek a szabad institutiókban: de nem kell hivatásuk felett megtévedni. Fénykör igen is a nyilvánosság, felvilágositó kutfő a megyei s központi hatalom részére; legyen ellenőrje mindkettőnek, találja benn életnedvét a közszellem, viruljon belőle a kötelesség érzete; de mindezek csak segitő s nem elhatározó erők; mert nem mindig oly sokoldalu a nyilvánosság, mint hiszitek: csapásai ellen a szokás eltompit, és mindenesetre, ha felfedezéseit cselekvés nem követheti, ha az igét tetté csinálni nem szabad: áradozand szóban és irásban, de a polgári társaság nagy haszna nélkül fog feloszlani.

Ezeknél fogva mondom én, hogy bármelyik a két

rendszer közül kapja meg az elsőséget, mig a kifejtett tárgyban közöttünk az ideák meg nem tisztulnak, mig a nemzet az ön törvényeinek szigorubb biztositását nem követeli, mig által nem látja, hogy ez a föhatalom kényszeritő ereje nélkül törvényvégrehajtás dolgában lehetetlen, és igy a közértelem a bajon nem segit; mindaddig, ügyeink kifejlésében tetemes hézag fog éreztetni; sok üdvös fog ugyan végeztetni ország- és megyei gyüléseken: de háromnegyed része, egyes jók s nemesek iparkodásainak daczára, siker nélkül elhintetni parlag mezön, az érdekek kezesség nélkül lenni a visszaélések ellen, s az anyagi jólét kifejlése, melyet mindenekfelett rend és biztosság föltételez, csak igen lassan haladhatni; mig végre a közvélemény a papiroson maradó elömeneti rendszertöl elforduland. Nálunk maga a közjózanság van felhiva az ön-kormányzat kinövéseinek kártékonyságát mérsékleni.

És ez az, mit én országos embereink figyelmébe ajánlok; ez az: mit a közértelmesség növekedésétől várok, s ezért szeretem a nyilt vitatást, ezért szállottam ki az ujságirói térre: mert erösen hiszem, hogy a nemzet egészséges és erőteljes intelligentiái, mihelyt egyszer a mostani divatos tévtanokból kiemelkednek s elfogulatlan szemlélendik viszonyaikat, e legszükségesebb szükséget érezni fogják; érezni fogják, hogy minden lehető haladásink közt legsürgetőbb a jó rendnek haladása, mint szövetségese, nem ellentéte a szabadságnak; mert a Jók szabadságát pártolja a kevésbbé Jók próbatéteinek ellenében.

Addig is, mig a minden oldalu vitatás a kérdés felett világát elönti s mig nemzetem ezen igazságokkal közelebb megbarátkozik, szabad legyen nekem is elmondani: micsoda taktikát óhajtok én közügyeinkben a nemzet emberei részéröl. Szokássá vált, hogy mindegyikünknek meg legyen a magáé; elmondom tehát én is, mi az a modor, irány vagy taktika, melyet véleményem szerint

statusférfiainknak, megyei szónokinknak, s a sajtónak, szóval a nemzeti erök és szellem minden egyes képviselöinek, szóban, irásban, müködésben, jelen állásunkhoz képest követniök kell, ha hogy hazánkat valósággal boldogitni akarják.

A kormány irányában: viseletök, minden szó, egész maguktartása által a kormánynak azon meggyözödést szerezni: mikép a szerencsét, egy hatalmas statusnak lehetni alkotó része, érdeme szerint méltányoljuk, hogy következöleg Magyarország kifejlése, gazdagodása, nemzetisedése által az egész monarchia cohaesioját gyengitni soha nem fogjuk: és hogy nemzetiségünk kifejlése nemcsak nem készület a kormány ellen, hanem inkább a nemzeti individualitás oly szilárdulása, mely uj és hatalmas elem a közös erök summájában.

Hallgatni a monarchia külön részei heterogeneitásáról; mert ha alkotmányunk tiszteletben tartatik a kormány által, más tartományok szerkezetére semmi gondunk.

Nem beszélni sakk-játékról; mert sakk nem gondolható ellenpárt nélkül s azzal végzödik: sakk és matt a királynak, mi pedig a hü magyarnak nem szándéka.

Nem hirdetni a kormányról, hogy németekké akar tenni, a mi nem igaz, vagy ellensége a népnevelésnek, a mi méltatlan gyanusitás.

Megyei körben: élni megyei hatóságunk szép igazaival, életet adni a meghozott törvénynek, salakjaiból kitisztitani a közigazgatást, engedelmeskedve végrehajtani a törvényszerü felsöbb parancsokat, gondosan elökésziteni a kötelezö utasitások és törvény anyagait: nem pedig a közigazgatási botrányos zavarban hagyni, törvényhozási kérdéseket tettleg eldönteni, a fennálló törvényeket elhanyagolni, s az ujak alkotásában a legfontosabb elveket egy rövid felszólitással, és vivát-tal eldönteni; opponálni, midön a kormány törvényt sért: de se-

gitni, mikor jót akar, vagy a törvényt eszközli; s nem állitni fel folyvást oly elveket, mik mellett minden hathatós kormányzás lehetetlen;

Minmagunk eleibe szabni józan határt, megyei hatóságunk dolgában;

Számkivetni közgyüléseinkből a piszszegést és zajongást, s nem rendszeresiteni azt; el nem ijeszteni élesség és guny által a máskép vélekedőket: de mellözni minden befolyást azoknak, kiket arra sem törvény, sem szokás nem igazol.

A sajtó mezején: nem felszólitani a megyéket, hogy tul menjenek határaikon: hanem figyelmeztetni a hibára, mikor tul mennek;

Az ifjuság nemes érzelmeit buzditani, tanulásra s cselekvésre felhini: de nem elhitetni vele, hogy mint testület, társasági hatalmat képez.

Nem agitálni oly módon, mely tul vág a kitüzött czélon: hanem higgadt vitatás alá venni egyetemben az ujitások elveit s részleteit, nem pedig szenvedélyesen hirdetni oly elveket, miknek kivihetősége még rejtély;

A jogok mostani birtokosait figyelmeztetni a változott körülményekre, az idők szükségeire s a politikai méltányosságra: a földnépét pedig emlékeztetni az igen sokra, mi érette rövid évek óta történt; s a mi a jóakaratnak tettlegesebb bizonysága, mint minden szóbeszéd;

Központosulni, a mennyire lehet, három négy főtárgy körül, mely a legközelebb jövőnek feladása, s ezeknek alapos megfontolására forditni egész eszméleti erőnket.

A másnyelvüeknek ismételve kimondani s tettel bebizonyitani, hogy nem denationalisálni akarjuk öket, hanem csak módot nyujtani, miszerint a megmagyarosodott hivatali és közélet jóvoltiban kivétel nélkül részesülhessenek és igy tettleg osztozhassanak az alkotmány áldásaiban.

A külön vallásbeli felekezetüekre nézve

a catholikus Clerus törvényes állását tisztelni, az evangelikusok érdekét a törvényhozás által kitüzött pályán tovább is pártolni, nem pedig a papi jószágok iránti agitatióra használni a vegyes házassági kérdést.

Általjában köz és magány élet mezején: jótékonyságot üzni, s szeliden és példával, de nem parancsolólag szólitni fel másokat;

Tisztelni kevés nagy férfiainkat, bármily politikai szint viseljenek, s azokban minmagunkat: nem pedig a sárba lehuzni a kevés tekintélyt, mely közöttünk még létezik.

És én bizonyos vagyok, hogy ha ezen taktikát a közellétben próbául csak a jövő országgyülésig a nemzet bizalmát biró férfiak magukévá tennék s állandón követnék: a kölcsönös bizodalom lábán fognánk állni kormányunkkal mindjárt az országgyülés elején; meg lennének nyugtatva a gazdagok, lecsillapitva a szegények, enyhülve a Clerus, szeliditve a más nyelvüek reactiója, s haladásunk ösvényén a historiai básison s a törvényes formák mellett élénken mozogva, de veszély és bukás nélkül fognánk haladhatni. Mert ezen taktika a hazafiság, a becsület, a józan okosság taktikája; vagy is inkább nem taktika, hanem maga a hazafiság, a becsület, a józan okosság. És az ilyennek sikere van, — sikerének lennie kell, különben az örökös igazságot és a józanság hatalmát kellene eltagadnunk.

* * *

E kitérés után, melyet azonban szükségesnek tartottunk elmondani, térjünk vissza Megyváryra, ki mint tudjuk, sehogy sem akarta magát a selyemzsinórral kivégezni, pedig az idö rémesen közelgett.

Megyváry várt és késedelmeskedett.

Folyton remélé, hogy valami csoda által megszabadul.

De hasztalan.

A kitüzött idöben a bég megjelent. Midön látta, hogy

Megyváry Gábor még életben van, gunyosan oda szólt neki:

— Minthogy ön a szultán kegyelmét nem fogadta el, nyilvánosan fog kivégeztetni.

Ezzel hozzá lépett és elvette a selyem zsinórt.

— A nyilvános kivégzés ma este hat órakor fog önnön végrehajtatni, szólott a bég.

És ezzel elhagyta a börtönczellát, a legnagyobb aggodalomban hagyva hátra a gyáva Megyváryt.

* * *

Esti hat óra volt.

Rodostóban már fel volt állitva a vérpad.

A vérpadot nagy tömeg foglalta el, s az összegyült nép zaja összevegyült a kivonult török katonák dobjainak tompa pergésével.

A nap éppen aláhanyatlani készült.

A menet, mely Megyváryt hozta, gyorsan közeledett.

A menetben voltak a bég, Rodostó katonai parancsnoka, s többen a magyar menekültek közül is kijöttek, hogy tanui legyenek a kivégzésnek.

A katonák után jött Bendert Achát, a török hóhér.

Ugy ő, valamint legényei álarczot viseltek.

Egyik hóhérlegény a nagy hóhérpallost hozta, másik pedig egy irást tartott kezében.

A Megyváry halálos itéletét.

A hóhér mellett haladt Megyváry Gábor összetörve, elcsüggesztve.

Megyváry mellett két katholikus lelkész haladt, kik a menekülökkel vándoroltak ki török földre.

A két pater alig birta vigasztalni Megyváryt, ki inkább meg volt halva, mint élt.

— Ártatlan vagyok, ártatlanul halok meg, sóhajtá egyre.

— Az Isten, ki a szivekbe lát, mondá az egyik pap,

ha öszintén szánja-bánja büneit, meg fog önnek bocsátani.

— Folyamodjanak kegyelemért, kéré Megyváry a barátot.

— Készüljön el a halálra! Kegyelem csak az Istennél van. Földi ember önnek többé nem kegyelmezhet.

Megyváry végre a vérpadhoz érkezett.

A dobok folyton peregtek ugy, hogy Megyváry többé egyetlen egy szót sem volt képes szólni.

Mikor a menet a fekete emelvényhez érkezett, s Megyváry fellépett a hóhér után, egy vad pillantást vetett a bégre, s körülötte álló magyarokra.

A magyarok látván Megyváry félelmét, visszavonultak ugy, hogy ő nem láthatta öket, nem akarván jelenlétükkel is nehezíteni az elitélt sorsát.

Az álarczos hóhér feltakarta a tökét és átvette a hóhérlegénytöl a pallost.

Megyváry térdreesett és utolsó imáját rebegé.

Az utolsót és talán elsöt is egyuttal életében.

A két keresztény lelkész melléje térdelt.

Szánalmas látványt nyujtott a borzasztó vérpad mellett térdelö megtört halavány arczu Megyváry, letiporva a félelemtöl.

A hóhér kivonta a villogó széles pallost hüvelyéböl s készen állt müve befejezésére.

Még mindig peregtek a dobok, mig a lemenö nap bánatos sugárai kialudtak.

Megyváry fölemelkedett és hálásan nyujtá kezét a két keresztény papnak, kik öt vigasztalták.

Ekkor a hóhér intett legényeinek, hogy ragadják meg Megyváryt.

Minden szem ekkor lázas izgatottsággal nézett Megyváryra és a két hóhér legényre, kik áldozatukat éppen megragadni készültek.

Megyváry azonban visszautasitá a legényeket és maga

hajtotta le fejét a vérpadra, mire a hóhér legények lecsatolták a tökére áldozatukat, az egykori magyar nemest.

A hóhér erre felemelte a széles pallost s suhintott.

A hóhér oly erősen suhintott, hogy a bárd éle mélyen a vérpad fájába hatolt.

Megyváry feje lehullott a vérpad fekete leplére, melyre a vonagló törzstől kilövellt a vér.

Az itélet végre volt hajtva.

Megyváry tehát a vérpadon végezte gazsággal teli életét.

Török földön, idegen országban adta ki nyomorult lelkét.

Igy járt a szerencsétlen, pedig mily boldog életet élhetett volna!

---

29. fejezet.

A szultán előtt.

Konstantinápoly utczái meglehetös üresek, pedig már 6 óra van s a nap alább hagyott türhetetlen tüzelésével. Csak az Abu-Bekr utczában mutatkozik nagy élénkség. Feltünő sokan tartanak egy ház felé, a mely pedig jól kivül esik a török főváros magvától, ez az épület a hires Ildiz-Kyosk — a szultán lakhelye.

Hat óra van, ilyenkor szokott a szultán fogadni s ma ilyen fogadási napot tart.

A nagy palota udvara telve van széles bugyogóju öreg s fiatal törökkel. Ezek lassan gondolkozó léptekkel méregetik végig a szultán udvarát.

A kihallgatásra várók között egy hosszu fövegü német runába öltözött ur tünik fel különösen, ki most gyors léptekkel halad fel a lépcsökön a szultán fogadó terméhez.

Külföldi követnek látszik az idegen, ki megérkezvén

a szultán fogadótermének elöszobájába, ideges kézmozdulatokkal nyult keblébe s egy nagy pecsétes iratot vont ki onnan, s elébe tartá az egyik török urnak, ki nézete szerint a szultán kabinet irodájának fönöke volt.

Nem csalódott.

A török föur végig futotta a sorokat, melyek franczia nyelven valának irva s azután meghajlott az idegen elött.

— Rögtön bejelentem, mond a kabinetiroda fönöke francziául.

— Kérem, mondá a követ s tiszteletteljesen bókolt ö is. —

Egy jó félóra telt el igy várakozásban, mignem a kabinetiroda fönöke hirtelen megjelent s inte az idegen követnek, hogy beléphet.

Az ajtót elötte két öreg palotaör tárta fel s a vastag perzsaszönyeg magától huzódott félre; egy pillanat mulva már a követ a szultán elött találta magát.

Egy perczre elvakitva a fénytöl s pompától megilletödve állt meg követünk, ily pompát még egy európai udvarban sem látott.

Szeretett volna térdre borulni, de nem tette, hanem e helyet háromszor mélyen meghajolt.

A szultán, ki a követ zavarát unott tekintettel kiséré, kezeivel közelebb inté öt.

— Beszélj! szólt a szultán, mély, de rekedt hangon.

— Felséges uram, szólt a követ, én az osztrák kormány követje vagyok, s egy sürgös letartóztatási ügyben kérek kihallgattatást.

— Letartóztatás, ismétlé a szultán, homlokát ránczbaszedve.

— Igen, felelé az osztrák követ.

— Nos, tehát miröl van szó?

— A lázadókról, Kossuthról s kiséretéröl.

— Folytasd, nógatá öt a szultán.

— Felséges uram! az osztrákok császárja s a lázadó

magyarok királya, arra kéri felségedet, a törökök hatalmas urát, hogy az ide menekült magyar lázadó főnököt Kossuthot tartóztassa le, miután nekem tudomásomra jutott, hogy Törökországot elhagyni készül s állitólag a francziákhoz szándékozik, további izgályak elkövetésére indulni.

Kérem tehát felségedet, folytatá tovább az osztrák követ, császárom és királyom nevében a lázadókat őrizet alá venni, hogy az által lehetetlenné tegye a törökök felséges szultánja, az izgatást, mit e lázadók a francziák földén támasztani akarnak.

A követ, miután eljárt küldetésében, s befejezte mondókáját, egy irást is nyujtott át a szultánnak.

A szultán meggyőződött tehát a követ elmondásának valóságáról.

Mély csend lön.

Az osztrák követ bámulva nézte a komoly méltóságteljes alakot, ki gondolkozni látszott.

Lassan, vontatottan, de minden szót nyomatékkal hangsulyozva beszélni kezde a szultán.

— Mondd meg a felséges császár és királyodnak, hogy fogadja tőlem szultáni üdvözletemet, fogadja tiszteletemet, fogadja tőlem nagyrabecsülésemet, de vegye egyszersmind tudomásul azt is, hogy a török a hozzá menekülöket, legyen az lázadó vagy császárpárti, legyen az koldus vagy király, soha még le nem tartóztatta, ki nem adta s ki adni sohse fogja s általában oly jogot s szabadságot biztosit a hozzá menekülöknek, a minöket biztosit minden egyes alattvalójának, ki elismeri égi s földi hatalmát.

A szultán kegyelmes kézmozdulata jelenté, hogy vége a kihallgatásnak.

A követ lassu léptekkel távozott.

Az előszobában a kezében tartott nagypecsétü iratot a nagy vezérrel ellenjegyeztette.

Ez azért volt szokásban, hogy a külső fejedelemnek

bizonyitékul szolgáljon az, miszerint a követ tényleg eljárt küldetésében.

Az osztrák követ lassu gondolkozó léptekkel haladt le a lépcsökön, a midön egyszer feltekintett, egy férfit látott maga elött.

Hideg borzongás futott végig hátán, megismerte e férfiut, e férfiu volt az, kinek utját a franczia földre megakadályozni kérte a szultántól, e férfiu a magyarok félistene volt, Kossuth Lajos.

Kossuth Lajos ugyanekkor indult a szultánhoz, hogy töle bucsut vegyen.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— Még egy reményem van, szólt mogorván az osztrák nagykövet gondolkozva, midön beért az Ildyz-Kiosk elé.

De ha ez is dugába döl, akkor végem van; mehetek a hegynek fejestöl.

De esküszöm, mondá fogcsikorgatva a nagykövet, „fényes diván“ (igy is hivják a török császárságot), ennek még megiszod a levét.

Fenyegetö pillantást vetett az Ildyz-Kyoskra s gyors lépteit a tengeri admiralátus felé irányitá.

---

30. fejezet.

A tengeri hajón.

Konstantinápolyból tengeren indultak nyugatra a zaklatott életü emigransok.

Közülük sokan használták a török kereskedelmi és hadi hajókat.

Egy ilyen török hadihajón indult el három elöttünk már ismeretes alak a francziák földére.

Az egyik Málnássy Margit, Lydia és lovag Hettenau.

Közvetlen utánuk egy sötét képü alak lépett a hadihajóra, baljóslatulag pillantva hol Málnássyra, hol Hettenau lovagra.

Ezt az alakot is ismerjük már, a szultánnál találkoztunk vele, ö volt az osztrák nagykövet.

Margit ugy látszik észrevette az öt követö sötét képü férfiut, de nem törödött vele.

Elzárkóztak a hajó belsejébe.

Utasaink helyet foglaltak, velük szemben foglalt helyet az osztrák nagykövet.

Eddig elé elhallgattuk, hogy Kossuth Lajos megbizásából indult regényünk höse, Málnássy Francziaországba, hogy megfelelö értesités után induljon, maga Kossuth is utána ment.

Kossuth Lajos kieszközölte a szultánnál, hogy hü kémének s kiséretének szabad lehessen a gyakorlatozó török hadihajót utazásul felhasználnia.

Az osztrák nagykövetnek pedig éppen nem nagy fáradságába került a török admiralatusnál a hasonlót kieszközölni.

Utazott tehát ö is ugyanazon a hajón, a melyen Málnássy s kisérete.

A tiszti kar s a magyar vendégek csakhamar barátságot kötöttek s a hajó belseje, egy kifogástalan szalon, melyben kellö egyetértésben mulattak.

Csak egy alak volt kellemetlen a tiszteknek s menekülöknek egyaránt, ki szintén társaságukba kivánt elegyülni, de kit megmagyarázhatlan okból mindenki ellenszenvvel fogadott.

Ha a társalgásba ö is hozzá szólt, vontatva, untatottan adtak neki feleletet, vagy egyáltalán nem szóltak hozzá, mi öt szerfölött bosszantotta.

A tisztek Hettenauval csakhamar barátságot kötöttek s midön a hölgyek nyugalomra tértek, az egyik török tiszt kártyázást ajánlott, s az ajánlat örömmel elfogadtatott.

Egy hajóslegény kártyázó asztalt tolt a hajószoba közepébe s megindult a kártyajáték.

A nagykövet, kit bántott, hogy öt nem vonják társaságukba, ezen szerfölött mérgelödött s kihivó daczczal állott Hettenau lovag háta mögé kibiczelni.

Hettenau nyugodtan viselkedett, bár sehogy sem volt inyére ez ember, még sem szólt.

Egyszerre csak közbe szólt a nagykövet.

— Ej, ej, ezt a kártyát kellett volna raknia, uram, mondá.

Hettenau nem válaszolt, bár arczát elboritotta a vér. Játszott tovább.

— Ah, már megint bakot lött, mondá kihivó hangon a tisztek s Hettenau előtt még mindig ismeretlen férfiu.

Hettenau felugrott székéről.

— Hogy mondá, uram!

— Ugy, viszonzá az osztrák nagy követ, hogy ön meglehetös ügyetlen huzásokat tesz.

— Miköze hozzá, mondá dühtöl szepegve Hettenau, ha kibicz, hát fogja be a száját.

— Ah, ah, hát igy beszélünk.

— Igy, válaszolt Hettenau.

— Adod te még majd olcsóbban is, válaszolt a nagykövet, vagy talán azt, hogy most a rablófészkedben vagy.

— Magyarázza meg szavait rögtön, sürgeté hévvel Hettenau — mert ellenkező esetben, s pisztolyához kapott, mely övében rejtve volt.

— Nem félek pisztolyodtól lázadó, szólt a nagy követ. Te madaracskám persze már nem ösmersz, de a helyett ösmerlek én.

A tisztek, kik e párbeszédből, mert németül folyt, mitsem értettek ugyan, de azt sejtették, hogy a férfiak semmi esetre sem szándékoznak csókolódzni.

— Uram, szólt Hettenau lovag tajtékzó dühhel — mi készteti önt erre az impertinens magaviseletre.

— Ahhoz magácskának nagyon kevés köze legyen, különben ha impertinentiáról szó lehet, jegyezze meg magának, hogy ez egyedül önre vonatkozhatik.

Hirtelen csattanás hallszott.

A tisztek felugráltak helyeikről.

Mi történt?

Semmi egyéb, mint az, hogy lovag Hettenau nyakon ütötte az elötte ismeretlen tolakodót.

A tolakodó hasonlóan támadni készült, de egy két török tiszt már elébe ugrott s feltartóztatá öt.

A lábatlankodó látván, hogy igy czélt nem ér, hirtelen elhagyta a kártyázó kabint.

A hajó födélzetére érve, egy legénytől a hajó kapitánya után kérdezösködött.

— Erre tartson uram, s ujjával a kapitány kabinja felé mutatott.

A kapitány kabinját rövid kopogás után kitárta s az ajtót maga után gondosan behuzá.

— Wolkenburg gróf osztrák nagykövet vagyok, szólott a hajó kapitányához.

— Ibrahim Nedzed, válaszolá a kapitány, kit a gróf franczia nyelven szólitott.

— Egy igen kényes ügyben jövök kapitány urhoz, szólalt meg Wolkenburg gróf nagykövet.

— Parancsoljon velem, válaszolá nyugodtan Ibrahim kapitány.

— E hajón magyar lázadók transportáltatnak Franczia országba s én az osztrák kormánytól épen azért vagyok kiküldve, hogy ez utazást meggátoljam.

Régen keresem a magyar lázadók e vezéreit, s most itt e hajón meglelém öket.

A kapitány figyelmesen hallgatta.

— Nos hát és [énnekem mi dolgom van mindezekben?

A hadbiró felolvasta az itéletet. K. 98.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— Nagyon sok.

— Hogy, hogy?

— Olvassa kapitány, szólt Wolkenburg nagykövet s egy iratot vonszolt elő köpenyzsebéből.

A kapitány hangosan olvasá:

Elfogatási rendelet.

Málnássy Margit másképen Béla, Kossuth Lajos lázadó főkéme, országszerte köröztetik.

Felhivatnak mindazok, kik e hirhedt kémet ismerik, avagy tartózkodási helyét tudják, hogy azt kabinetom irodájában jelentsék be, egyszersmind tudatom hiveimmel, hogy a kinek sikerülend jelzett kémet az osztrák kormány részére kiszolgáltatni, 30.000 arany forint jutalomban részesül.

Végül megjegyzem, hogy e jutalomra nem csak tartományombeliek, de idegenek is számot tarthatnak, kik e téren maguknak érdemet szereznek.

Az osztrák kormány.

Ibrahim kapitány elolvasva a rendeletet, hideg arczkifejezéssel nyujtá ezt vissza Wolkenburg grófnak.

— Nos, mit szól hozzá kapitány?

— Semmit, válaszolt nyugodtan a török.

Wolkenburg elsápadt.

— De, kezdé némi szünet után Wolkenburg gróf, 30.000 arany forint nem megvetendő összeg.

— Mégis nem annyi, válaszolt Ibrahim kapitány, hogy az ember becsületét s a szultán jó indulatát koczkáztassa.

A nagykövet bámulva nézett Ibrahim kapitányra.

— Sehogysem találom a becsületet itt koczkáztatva.

— Pedig ha önre hallgatnék, koczkáztatnám azt.

— Hogy-hogy?

— A ki erőszakosan jár el, s megbizás nélkül, az becstelen, legalább török felfogás szerint.

— Osztrák felfogás szerint is, füzé gyorsan hozzá Wolkenburg gróf.

— Nos tehát, felelt Ibrahim, s ön nekem becstelen dolgot ajánlt körösztülvitelre.

— Épen nem, hisz itt a megbizás, s ezzel magasra emelve lobogtatta az elfogatási rendeletet.

— Ah vagy ugy, szólt Ibrahim kapitány, de ön feledi, hogy ez csak önnek megbizás, nekem csak czikk, mint az ujságban akárhány oly közönyös.

— De ezektől eltekintve kapitány ur nem lehet az becstelen dolog, ha a becsteleneket a büntetés átvételére az igazság szolgáltatás kezébe adni segédkezünk. Ön katona, én is az vagyok, mondá hévvel Wolkenburg, s valamint én, ugy ön is kell, hogy gyülölje a becstelen lázadókat, kik nagyobb hatalomra törekednek, mint a minöt megérdemelnek.

Ibrahim kapitány hallgatott.

— Nos kapitányom, mit szól ön ehhez?

— Én, szólt kissé megingatva előbbi feltevéseiben Ibrahim, nem igen vagyok jártas a politikában s igy nem tudom eléggé méltányolni az ön álláspontját. De ha tudnám sem állna hatalmamban önnek szolgálatára lenni, mert mint mondom állásommal, családom kenyerével játszanám.

— Ah, ha csak erről van szó kapitány, biztositom önt, hogy a 30.000 arany forinton kivül van felséges urunknak számos tengeri hadihajója, a hol a hü és megbizható tengerészeknek hasonló állást juttathat.

Ibrahim gondolkozóba esett.

Wolkenburg eltalálta a kellő hangot, a kapitány ingadozni látszék.

— Nos kapitány, szólt bátoritva a nagykövet, tegyen felséges uramnak szolgálatot s biztositom, hogy nemsokára

a török kapitányból osztrák admirális lesz. Csapjon a kezembe s mondja, hogy elfogadja ajánlatomat!

— Uram és ha csalatkoznék?

— Esküszöm önnek, hogy nem fog csalatkozni.

— Nem bánom tehát, szólt Ibrahim kapitány s iróasztalához sietett.

Rövid pár percz multán egy iratot mutatott a grófnak.

— Igy már jól van, mondá diadalmasan a nagykövet. Ő felsége kegyéről s hálájáról biztositom.

Wolkenburg gróf osztrák nagykövet a kártyázó kabin felé tartott. Hettenau és a tisztek még együtt ültek.

Wolkenburg Hettenau hátára tette kezét.

Hettenau hátra fordult.

— Szemtelen, orditá dühhel.

— Csendesen uram.

— Mit akar hát?

— Ön az elébb nevemet kérdé.

— Nos és —

— Most megmondom.

— Halljuk!

— Gróf Wolkenburg Hildebert osztrák nagykövet vagyok.

— Én pedig Hettenau Olivér osztrák gróf vagyok.

— S az én foglyom, füzé hozzá Wolkenburg gróf.

S ugyanekkor két marczona matróz lépett elő s egy török tiszt.

— Vigyétek ezt az urat méltó helyére, a tömlöczbe, mondá vigyorogva Wolkenburg.

— Kutya, hogy merészled ezt, kiáltá Hettenau.

Erre a török tiszt közeledett feléje, s egy irást mutatott a tiszteknek, a tisztek mind felkeltek, elhagyták a kabint, Hettenaut pedig béklyókba verve a hadi hajó magán zárkájába vitték.

31. fejezet.

A matróz.

Alig, hogy az a különös jelenet lefolyt, egy matrózt látunk gyors léptekkel végig surranni a hajó kabinok oldala mellett, hogy föltünés nélkül közeledhessék czéljához.

Egy helyütt az árnyék nem volt elegendö nagy, hogy a tovasuhanó férfiut czélja felé segitse. Az örszem csakhamar meglátta.

— Ki vagy? állj! kiáltá a török örszem.

Matrózunk megismerte az ört.

— Hallgass Hamid, én vagyok, ne csapj lármát.

— Eredj nyugodni Lörincz, már megint rád jött az alvajárás.

Alvajárónak nevezték Lörinczet, mert, ha dolgát már elvégezte s éjjeli szolgálatba se volt, ugy tölté kedvét, hogy egész éjjel is elsétált a hajófödélzetén, eközben ugy elmerengett, hogy a regg gyakran lepte meg a hajófödélzetén.

De azért napközben nem lepte el az álom Lörinczet, mint munkás, ügyes matrózt ismerte mindenki, s igy éjjeli sétáit, jóllehet, az a török hadihajókon szigoruan tiltva volt, mégis nem igen háborgatták az örszemek, kik matróztársai voltak.

Végre elérkezett a hadihajó végére, itt egy nehány lépcsöt ment lefelé, a midön egy folyosóhoz ért.

Egy kabin elött megállott, halkan megkopogtatva annak ajtaját.

Semmi nesz odabenn.

Ujból, de most hangosabban zörgetett.

Az ajtó hirtelen felpattant.

— Mit akarsz? kérdé egy érczes, inkább női, mint férfi hang.

— Ön Málnássy Margit kisasszony?

— Igen.

— Sürgős beszédem van önnel.

— Szóljon!

— De itt, hisz itt könnyen meglephetnek, pedig nekünk óvatosnak kell lenni.

— Jöjjön tehát beljebb.

— Ugy már igen. Hol van Lydia, szólt a matróz, s nyugtalan tekintetét végig futtatá a kis kabinen.

— Itt a mellék kabinban. De uram, honnan tudja neveinket?

— Ez az én titkom. Most másról van szó, legyen szives Lydia herczegnöt is hozzánk hivni, mert önöket mint mindenhol, itt is baj fenyegeti.

— Szóljon, nem értem miről beszél.

— Kiséröjüket már elhelyezték.

— Hova az Istenért?

— A hol egyedül van.

— Csak nem zárták el?

— Kitalálta.

— S miért?

— Azt is megtudom s akkor értesiteni fogom önöket.

Margit hamarjába eleget tudott, rohant be Lydia kabinjába, hogy felköltse öt.

Csakhamar megjelentek.

Lydia fürkészőleg nézett a matrózra, a matróz szeme oly nyilt, oly megkapó volt.

— Láttam már ily szemet az életben, de mikor s kiét?

— Szóljon tehát, sürgeté Margit a matrózt, miről van szó?

A matróz hallgatott, láthatólag elhalványult, hosszan,

szenvedélyesen nézett Lydia szemébe, térdei inogni kezdtek s a hölgyek csakhamar egy térdelö matrózzal álltak szemközt.

Szemei oly nyiltan, oly kéröen néztek Lydiára, hogy az egy pár perczig elfogultan nézett maga elé.

A matróz hirtelen felugrott.

— Bocsánat hölgyeim, hogy egy régi emlék annyira megvesztegette idegeimet.

— Hölgyeim, folytatá a matróz, önök komoly veszélyben forognak, önöknek valami módon innen menekülniök kell.

— A tengerröl, mondák egyszerre Margit és Lydia.

— S vajjon miért?

— Mert nem akarom, hogy hasonló sorsra jussanak Hettenau lovaggal.

— Mi történt vele? kérdé meglepetten Lydia.

— Elfogtuk s bezártuk.

— Elfogtuk s bezártuk, ismétlé Margit, tehát ön is közremüködött.

— Hála a véletlennek, igen.

— Nem értem önt uram, szólt Lydia.

— No, hát értsen meg, ha a véletlen nem engem rendel az elfogatásra, akkor önöket ki értesiti a veszélyröl s ki nyujt segédkezet a menekülésben.

Margit s Lydia hálásan néztek a matrózra.

— De hát ha ön jóakarónk s tudja, hogy Hettenau lovag a mi kisérönk, miért nem mentette meg öt, miért segédkezett ön is elfogatásában?

— Kisasszony! ön feledi, hogy én csak egy egyszerü matróz vagyok, ki tisztjeinek parancsait teljesiteni tartozik.

— Hogy ezután éppen én leszek az, ki nem csak, hogy nem engedelmeskedem, hanem meghiusitom még a kapitány s ama nagy ur tervét, a kit Wolkenburg grófnak hivnak s aki osztrák nagykövet.

— Tehát ö fogatta el Hettenaut?

— Igen.

— S vajjon miért?

— Valószinüleg politikai okokból.

— S ugy hallám, folytatá a matróz, hogy a hölgyeket is biztos helyre akarta vitetni az az osztrák ur, de a török hajóskapitány komolyan tiltakozott, hogy a nöket álmukban zavarják.

— És a helyett ön zavar.

— Bocsánat.

— Készen áll, s Margit s azután Lydia kezet szoritott a matrózzal.

E közben iszonyu szél támadt, mely rövid pár percz mulva orkánná változott. A nagy hadihajó, mely rövid pár percz előtt méltóságteljesen haladt a tengeren, most himbálózva labdajátékul szolgált a haboknak.

— Az ég is ellenünkre van, szólt Lydia.

A matróz gondolkozott, hirtelen csend lön.

— No lássa, már javul az idö, szólt a matróz, bár én jobb szeretném, ha ismét tombolna, mert gyakorolt hajós létemre mondom, hogy akkor sokkal könnyebb a szökés s rabjaink mindig ezt az időt szokják felhasználni a szökésre.

— Ah, ah, mondá Lydia.

— Igen s önöknek még ma, de okvetlen szökniök kell, mert máskülönben mint politikai áldozatok, már látom is a mély sötét nedves pinczét, melybe ez a nagy ur örökre elhurczolni szándékozik.

— De ennek nem szabad megtörténnie, mondá hévvel a matróz, s ha életembe is kerülne e szöktetés, arra esküszöm.

— Ön nagyon érdekes matróz, szólott most Margit, s ha ön érettünk életét is áldozni akarja, akkor mi szépen összetett kezekkel kérjük önt, hogy ezt ne tegye. Sok ve-

szélyből menekültünk mi már, talán ki segit innen is a magyarok Istene.

— Az Isten csak akkor segit, szólt lehangolva a matróz, ha mi magunk segitünk magunknak.

— De hát mondja csak, mért szándékozik ön oly nagyon segitségünkre lenni, holott mi önnek egész idegenek vagyunk s mi se láttuk önt azelőtt.

— Csalódni szokás, emberi, szólott keserüen a marczona matróz, én megismertem önöket, de önök, illetve önök közül csak az egyik szinte nagyon jól ösmer. Erre hosszan, kérdöen nézett Lydia.

— Lydia, susogá halkan, áhitattal, nem ösmersz már, annyira megváltozott az egykori növendék pap, oly különösen áll rajta a matróz ruha?

— Szent egek! sikolta föl Lydia, Lőrincz ön az?

— — — — — — — — — — — — — — — —

Mély csend állott be, mindannyian hallgattak.

Végre Lőrincz töré meg a csendet.

— Hölgyeim, az éjfél megérkezett, az orkán még mindig dühöng, bizzák magukat rám, s önök menekülni fognak.

— De hát Hettenau, mondá kissé elpirulva Margit, öt is meg kell mentenünk.

— Ő férfi, mondá Lőrincz, ha nem is sikerül öt megmentenünk, ő majd tud segiteni magán.

— Nem, soha, kiáltá hévvel Margit, mi vele jöttünk, ha nem sikerülend öt is kimentenünk, ugy mi is itt maradunk, legalább én — igen — és ugy-e te is kedves Lydiám?

— Igen, viszonzá halkan Lydia, ki nem akart ellenkezni barátnőjével, ki azonban semmi kedvet sem érzett az osztrák fogságba jutni.

— Jól van tehát, mondá Lőrincz, ugy tehát meg fogjuk menteni Hettenau lovagot is, jóllehet ez nagyobb veszélylyel jár, mintha pusztán mi szöknénk.

— Rajta tehát, mentsük ki fogságából Hettenaut, mondá hévvel Margit.

— Kérem csak a hölgyeket nyugodtan a kabinban maradni s majd adott jelre indulni fogunk, készüljenek tehát, a szökésnek gyorsan kell történnie. Egyre kérem a hölgyeket, addig, mig én érettök nem jövök, ki ne mozduljanak a kabinból, hogy könnyen feltalálhassam önöket. Hölgyeim, önök pokoli zajt fognak hallani, ez ne rémitse el, s ne legyenek kiváncsiak, ne menjenek a födélzetre, mert ott mindjárt nagy komédia lesz és mi ezt a zajt és zavart fogjuk felhasználni, hogy megmentsük a lovagot s aztán pedig magunk is meneküljünk.

— Most pedig Isten önökkél, várjanak készen, a szabadulás bizonyos.

A marczona kinézésü matróz gyorsan kezet szoritott a hölgyekkel s elsietett.

---

32. fejezet.

A hajó szörnye.

Lőrincz, miután megigérteté a hölgyekkel, hogy szökésre felkészülödnek s hogy a kabint visszatértükig el nem hagyják, gyors léptekkel távozott.

A förgeteg még nem változott, sőt valóságos orkánná növekedett.

A tengeri hajó örszemei mind félrevonultak faházaikba s egész bátran pipázgattak, ilyen orkán lakodalomkor nincs kedve a felügyelő tisztnek kibujni a szabadba a dohányfüstös kártyázó kabinból. Lőrincz egészen felérkezett a hajó fedélzetére és körültekintett. Nem látott senkit.

— Megmentem, megmentem öt, suttogá magában, mily szendén nézett rám a szegény bus Lőrinczre, ő sajnál s talán szeret is.

A tengeri orkán tombolt. A nagy tengeritestet, a hajót ide-oda himbálta a felkorbácsolt hullám, ropogott, recsegett minden.

A fiatalabb matrózok, kik a bösz tenger játékait most legelöször csodálták, a világ végét képzelték elkövetkezni.

A hajó oldalához lánczolt ágyuk ugy toporzékoltak, mint ha lomha réz maszszájukban igaz arabs vér folyna; a szemlélöre távolból az egyes ágyuk egy-egy tüzesvérü paripának tüntek, kik megszabadulni kivánnak a kellemetlen helyzetből s kötöfékjüket kivánják elszaggatni.

A lánczok azonban nem engednek s a hajóoldalhoz lánczolt ágyuk tompa nyikorgása rémesen foly tovább.

A láthatáron hirtelen egy pont, egy fényes pont mutatkozik, mely majd jobbra, majd balra tánczol, majd eltünik, majd ismét láthatóvá lesz.

— Ahá megvan, kiáltá Lörincz, meg vagy mentve Lydiám. Rajta tehát, fel a megmentésre, mit bánom én, ha e mákonyozó törökbanda s a kedves osztrák nagykövet mindjárt el is vesznek.

Gyors lépteit egy ágyu felé irányzá, egy-két kézmozdulattal lefékezett egy ágyut.

E perczben komoly vész fenyegette Lörinczet, a hajó majdnem tótágast állt a hullámokon s Lörincz a hajó fedélzetén elbukott s gurult, gurult egy ágyu kerekei alá; ez volt szerencséje, mert a tengeri ágyu elkezdte iszonyu müködését. Aszerint a mint a hajót jobbra vagy balra döntötte a tenger hulláma, aszerint nyargalt bösz dühvel a békóiból kiszabadult ágyu törve zuzva mindent, mi elébe került. Lörincz bizonyára elsö martalékává lesz a hajó szörnyének, ha idejekorán talpra nem áll s hol kuszva, hol négy kézláb mászva nem menekül a dühödten ide oda robogó ágyutól.

Iszonyu rémület állt be a hajón.

— A szörny, a szörny, jajgatának a harczedzett legé-

nyek s a szörny mit sem törödve a jajgatásokkal, iszonyu erövel töri, roncsolja a hajó oldalát, a kéményzetet, iszonyu réseket üt a kabinek oldalain.

— Megkell fékezni, dörgi egy erös, rezes hang.

E hang a kapitányé volt.

Egy sereg bátor legény ugrott neki a dühös szörnynek, de oh borzadály, a hajó, mint a hogy a matrózok mondani szokták, talpra állt, vagyis a hajó végét egy hatalmas hullám ugy állitá fel, hogy a hajó orra az égnek meredt.

A legények egyszerre hullottak a földre s rajtok körösztül toporzékoló ménként rohant által a fékevesztett ágyu.

Tompa jajok voltak hallhatók.

A matrózok legbátrabbjai immár sebesülten hevertek jobbra-balra s játékszerévé váltak a vad hullámok szeszélyeinek, a mennyiben közülök többen mint tehetetlen tömeg gurultak a hajó födélzetéről a mélységes tengerbe, ez annyival is inkább volt lehetséges, mert a tengeri hajók nem mindenhol vannak elkeritve.

A kapitány dörgö parancsszava, mely egy erös vasszerkezetü magaslat alól volt hallható, a pusztában elhangzott beszéddé sülyedt.

Hiába osztá kemény szavu parancsait, a legénység közül senkinek se volt kedve a bódult szörnynyel vitézi harczra kelni.

Ha a hullámok egy-egy pillanatra gyöngébben himbálták a hajót, a kabinokból egy-egy bátrabb legény elö-elö ugrott, de mintha a tengeri szörny a bosszuló hullámok szolgálatába állana, egyenkint, a hogy jöttek vele megküzdeni, ugy küldte öket a habok ölelö karjai közé.

A tomboló szörny már mintegy tizennégy matróznak ontá életét, a hajót jobbról-balról megroncsolá, az eső a hajó födélzetébe vájt horpadásokba beömlött s elsülyedéssel fenyegeté a hajót.

A kedélyek mind megtörtek, ehhez hasonló szerencsétlenségről csak a matrózok legvénebbjei birtak tudomással s a fiataloknak csak meséből esett alkalmuk hallani a tengeri szörnyről.

A ki ily tomboló kerekes portékát igy robogni nem látott, az csak a vén matrózok lidércz meséinek képzelé a következményeket, a melyet a hajó szörnye előidéz.

A hajóskapitány arczáról cseppenként hullott alá a verejték, tudta, hogy még egy öt percz s a hajó merő roncs s szerencséről beszélhetnek, ha el nem sülyednek.

A vész tetöpontjára hágott, s hol a gyenge ember erejének megfeszitésével sem bir elérni semmit, most hirtelen megváltozott a természet, a szél hirtelen elállt, a habok ennek folytán nyugodtabbak lönek, a zápor ugyan szakadt tovább, de a hajó szörnye, mintegy kifáradva bukott be a hajó födélzetén ütött horpadásba, s ott mint a kitombolt szörnyeteg, pihenni látszott.

Mint a törbe csalt tigrisre, ugy rohantak elő mindenfelől a matrózok, megfékezni, lenyügözni a hatalmas kerekes rézmasszát, mert féltek attól, hogy az orkán beálltával ujból tán utra kelni kerekedik kedve.

Egy pár pillanat müve volt, hogy kiemelték a horpadásból az ágyut s rendes helyére fékezték, aztán siettek az ágyu ütötte réseket betömni.

Megkezdödött a szivattyuzás, s a roncsolt hajó helyreigazitása, minden kéz dolgozott, a tisztek ép ugy neki álltak a dolognak, mint a közlegények.

A kapitány harsány hangja pedig vezérelte a munkát.

Mig mindenki igy dolgozott, addig Wolkenburg gróf nagykövet a pokol összes ördögeivel küzdött meg, mindenféle baj, köztük a tengeri baj is megszállta uri szervezetét.

Kisérjük most figyelemmel Lőrinczet, ki e rombolás okozója volt.

Alig, hogy az ágyut fékétől eloldotta, ingadozó léptekkel indult a tengeri hajó börtöne felé.

Egy már előbb szerzett álkulcscsal felnyitotta a zárkát.

Hettenaut szorosan a falhoz támaszkodva találta.

— Menjünk uram. Én szabaditására jöttem, azt hiszem, férfi létére van annyi bátorsága a nyilt tengerre szállni.

— Mit beszél ön uram, nem értem.

— Ön fogoly.

— Azt tudom.

— Én meg mentője vagyok.

— Van szerencsém.

— Én Lydia kedvéért megmentem Margitot s Margit kedvéért önt.

S hogy ne vesztegessünk sok időt, kérem kövessen engem, mert a hölgyek már várnak.

— De ily időben a nyilt tengerre szállni az annyit tenne, mint a bizonytalan fogságból a biztos halálba rohanni.

— Ön téved uram, ön azt hiszi, hogy önnel csak tréfálnak.

Ön politikai fogoly s Kufsteinban vagy nem tudom én hol egyébb helyütt nyomorult rabbá lesz a hölgyekkel együtt, ha ennek az osztrák kányának önöket elfogni sikerülend.

— Tehát ön azt akarja, hogy...

— Igen én azt akarom, hogy önök szabaduljanak, még pedig rögtön.

— De ki áll jót, hogy mindannyian el nem veszünk?

— Én, felelt Lőrincz.

— Uram ne higyje, hogy gyáva vagyok, ha azt mondom önnek, hogy nem bizom a tengerben.

— Lovag ön gyáva, szólt Lőrincz.

— Uram ön sérteget.

— Ha tetszik, felelek, de később, most pedig jöjjön, mert ha nem, hát viszem.

— Lármázni fogok.

— Az Istenért megörült ön?

— Azt hiszem ön örült meg, s kinézett a tomboló tengerre.

— Uram, mindnyájunkat a mentőhajóhoz fogom lánczolni s igy lehetetlen lesz drága életünket elveszteni, azonkivül pedig oda nézzen, látja azt a mindinkább közelgő fényes pontot?

— Látom.

— Nos tehát, az fogja drága éltét a rabságtól is megmenteni, mert az, ha szavaimat kétségbe nem vonja s ha megengedi, egy hajó, a mely a menekültek vizes öltönyeit meg fogja száritani.

Hettenau zavartan állott még egy perczig.

— Ön fene egy ember, szólt Hettenau, erőszakkal megakarja menteni ellenségeit, mert tudja meg uram, én önnek ellensége vagyok s ha szárazra hozott, majd számolunk.

— Ez mind nem ingat meg elhatározásomban, hogy önt megmentsem.

— Jöjjön tehát.

— Menjünk.

---

33. fejezet.

A lélekvesztőn.

Hettenau és Lőrincz most már egy perczet sem késtek, siettek a hölgyekhez.

Az általános zürzavarban az eső és a sötétség leple alatt csakamar elértek a hölgyek kabinjához.

A hölgyek már utra készen várták a férfiakat.

— Mehetünk? kérdé Lőrincz Margittól.

— Készen vagyunk.

— Tehát gyorsan előre.

Fölértek mind a négyen a födélzetre.

Itt egy perczre megálltak, a hajó szörnyét, a lefékezett ágyut bámulták, mily eszeveszetten száguld ide-oda a fedélzeten.

Látni a sötétség miatt ugyan nem láttak semmit, de a hangos robogás mindnyájuk figyelmét lekötötte.

— Lőrincz az Istenre kérem, mondja mi okozza ezt az istentelen nagy robajt?

— Az önök megmentője, volt a rövid válasz.

— Hisz a mentőnk ön.

— Meg az ágyu, tevé hozzá gyorsan Lőrincz.

Az ágyu most a hajó másik oldalán pusztitott.

— Gyorsan utánam, suttogá Lőrincz.

A menekülök vakon engedelmeskedtek.

A hajó oldalához érve Lydiát erös kéz ragadta meg. Lydia gyenge sikolyt hallatott.

— Csendesen az Istenért én vagyok, szólt Lőrincz, s előbb mintsem, hogy Lydia megakadályozhatá, Lőrincz karjai közé ragadta s a hajó oldalán lévő lépcsözeten haladt alá terhével.

— Kövessen lovag hasonlókép.

A lovagnak tetszett a matróz, s erös karjai csakhamar Margitot ragadták fel, s csendesen lépkedtek alá a hajó oldalához erösitett lépcsőfokokon.

Egy ügyes ugrással Lőrincz széles terhével együtt egy tengeri lélekvesztöre lépett, mely a tengeri hajók oldalai mellé szoktak kötve lenni.

Lőrincz bámulatos gyorsan haladott a vas hágcsón, de annál ügyetlenebb volt Hettenau, ki a kényelmetlen lépcsön életében most haladt először.

Lőrincz megérkezve Lydiájával a lélekvesztöre, sietett Hettenaunak segédkezni.

Csakhamar mind a négyen szerencsésen eljutottak a kis csolnakba.

Lőrincz valamennyinek derekához kötötte a mentő

lánczot, mely az ily lélekvesztők mindegyikén azért szokott lenni, ha a hajó feldöl is, az utasok nem fullanak a vizbe, s ügygyel, bajjal a vizen fentartja a hajócska.

Lőrincz saját derekára mentő lánczot nem tett.

— Hát ön mért nem alkalmazza a mentő lánczot? kérdé Lydia.

— Oh ne törődjék velem édes Lydia, én gyakorolt tengerész vagyok.

Lydia hallgatott.

Lőrincz gyorsan kiakasztá a lélekvesztöt a kapocsból, a melylyel az a tengeri hajóhoz kötve volt.

— Fogja lovag, szólt Hettenauhoz, s evvel a kormányrudat adta kezébe.

— Tegye be a vizbe s folyton erösen nyomja bele, majd én evezek.

Megkezdödött az evezés, körülbelül száz lépésnyire voltak már a hajótól, midön egy örszem észre vette a menekülöket.

Az örszem értesité a kapitányt.

Ép e perczben nyügözték le a hajó szörnyét.

A kapitány vagy egy szakaszt gyorsan a hajó szélére parancsolt.

— Tüzet! parancsolás a legények löttek, kiki arra, a merre az evező csapásokat hallani vélte.

Az első tüzadás után csend lön.

A kapitány hallgatódzott.

Az evező csapások rendes üteme még mindig hallatszott.

— Nem találtatok semmit.

— Lurkók vagytok, szólt dühösen a kapitány.

E perczben egy matróz gyors léptekkel közeledett a kapitányhoz, s jelentette, hogy a fogoly megszökött, csakhamar egy másik örszem jelentette, hogy az idegen hölgyek hiányzanak a kabinjokból.

— Gépmester! orditá a kapitány.

— Egy világitó sugarat a csolnakra!

A világitó sugár hirtelen kiszökött a tengerre s megvilágitá a menekülöket.

— Hölgyeim, bukjanak gyorsan le, mert most ismét löni fognak, s talán több eredménynyel.

A hajóskapitány mellé most egy férfi lépett, szétdult vonásokkal, kit a szökés ugy látszik a legjobban sujtott.

E férfi, talán fölösleges mondanunk, az osztrák nagykövet.

Lörincz ügyes kézzel lóditotta mind elöbbre és elöbbre az apró lélekvesztöt, s a mint igy egy lökéssel messzebb-messzebb vitte a lélekvesztöt, ugy veszté lassankint gróf Wolkenburg is minden reményét ahhoz, hogy a menekülöket közelében viszontláthassa.

Lörincz iparkodott a rájuk bocsátott világos áramból kievezni.

De ez csak rövid pár pillanatra sikerült, mert a gépmester a fénysugárral csakhamar felfedezte a tengeren a menekülöket.

Ilyenkor mindig hallható volt a kapitány „Czélozz“ „Tüzelj“ vezényszava.

A legények eddig egyszer sem találtak.

A kapitánynak feltünt a dolog és csakhamar átlátta, hogy a legények nem akarják volt társukat, Lörinczet, a szelid, jó fiut törekvésében gátolni, mert az a hir, hogy Lörincz az a matróz, ki az idegenek szökését elösegitette, az rövid pár pillanat alatt az egész hajón elterjedt.

— Gróf ur, szólitá meg a kapitány Wolkenburg nagykövetet francziául. Azt láthatja, hogy a gazficzkók mért nem találnak, nem akarnak kárt tenni volt társukban. Tud ön löni?

— Nagy n!

— Nos hát az ön és az én érdekem, hogy e gazficzkót lelöjük vagy megsebesitjük, a többi báránykák nélküle megjuhászodnak, ha utána küldök egy pár ügyes matrózt.

— Helyes, szólt Wolkenburg s ezzel egy legény kezéből kiragadott egy fegyvert, a kapitány hasonlókép.

A fénysugár ép Lörincz arczához tapadt s bár három száz lépésnyire is lehettek már a menekvök, tisztán látszott a férfiak arczizmain az erömegfeszités, melylyel szökésüket elösegitendök voltak.

A kapitány Lörinczet, a gróf lovag Hettenaut vette czélba, majdnem egyszerre süték el fegyveröket.

Azután a fegyvert vállaikról véve nézték a hatást, mindakét férfi megmozdult helyéből.

Elsö perczre mindnyájan azt hitték, hogy mindkét golyó talált.

Pedig tényleg csak Lörinczet érintette a golyó, ki féltestével a vizbe hanyatlott, ezt látva Hettenau, gyorsan utána kapott, hogy a hullámok martalékává ne legyen.

Szerencsésen megkapta s most Margit kormányozott, Hettenau pedig evezett.

Lörincz ajkairól egy jaj szó sem volt hallható.

— Végünk van, suttogá.

— Isten segits, fohászkodék Lydia.

Hirtelen sötét lett, a fénysugár elhalt — a menekvök fellélegzettek.

A kapitány szentül megvolt győzödve, hogy Lörinczet, ha tehetetlenné teszi, a többiek ismét martalékaivá lesznek.

Négy ügyes matróz gyorsan ereszkedett egy lélekvesztöbe s üldözöbe vették a szökevényeket.

Hettenau csakhamar belátta, hogy ujabb vész fenyegeti.

Izmos karjai csaknem oly erövel eveztek, mint Lörinczéi.

Körültekintett, látta a másik tengeri hajó lámpását.

— Már nem lehetünk messze a mentö hajótól, mondá Hettenau, bátorság hölgyeim, remélem, hogy barátunk se nagyon sulyosan sebesült.

Egy negyedórája haladtak igy a mentö hajó felé, melynek világitó lámpása irányában eveztek.

Az üldözésre kirendelt matrózok evező csapásai mind közelebb és közelebb értek.

Hettenau homlokáról csak ugy patakzott a verejték.

— Álljatok meg, szólott az utánok törö lélekvesztöből egy mély hang.

Hettenau megállitotta a hajót.

Övéből egy pisztolyt rántott elö s elsütötte.

Ez volt a felelet.

— Fiuk, óvatosság, itt baj lehet, szólott ismét az elöbbi rezes hang.

Az üldözök evező csapásai megszüntek.

— Ahá, gondolá Hettenau, erre nem számitottak, mentve vagyunk.

Alig, hogy kimondá a szót, feje fölött a felhök oszladozni kezdtek, s elöbujt a hold, kétes világával megvilágitva a menekvöket s az üldözöket egyaránt.

— Gyorsan utánuk, parancsolá az elöbbi rezes hangu matróz, s megkezdödött a hajsza.

Hettenau, látva kényes helyzetét, felállt a lélekvesztöbe s karját lövésre emelé.

A lövés eldördült, de a török matrózok hirtelen felforditották a lélekvesztöt, s mind a tengerbe bukott, ugy, hogy a vizböl csak fejeik voltak láthatók.

Hettenau leült, hogy evezzen tovább.

Egy pillanat mulva az ügyes matrózok ismét ültek a lélekvesztöbe s eveztek a szökevények után.

Hettenau gyorsan felugrott, de alig emelé karját lövésre, a török matrózok már ismét a vizben lubiczkoltak.

— Ügyesek a gazficzkók, mormogá Hettenau.

— Van-e még töltés? szólott most át Hettenauékhoz egy hang.

— Van, s hogy elhigyétek, nesztek, s Hettenau ülve süté el pisztolyát.

De bizony az ügyes matrózokon nem birt kifogni.

— Dobd el pisztolyod, ugy sem érsz vele semmit.

— Hogy aztán megegyetek kutyák, válaszolt dühösen Hettenau.

— Eszünk ágába sincs visszatérni, meguntuk már a török szolgálatot, megkerestük mi máshol is a kenyerünket százszorta jobban.

— Hazudtok, kiáltott vissza Hettenau.

— Gondolj a mit akarsz, válaszolt egy matróz.

— Miért üldöztök hát?

— Eszünk ágába sincs.

Hettenau fellélegzett.

— Miért követtek hát?

— Mert mi is oda szándékozunk, a hova ti.

— Nem hiszek nektek, miért siettek hát ugy utánunk?

— Hogy higyjék a mieink, hogy titeket üldözünk, mily nagy lesz a meglepetés, ha nem térünk többé vissza, ha, ha, ha, ha, röhögtek erre egy torokból a matrózok.

— De én mégsem hiszek ám nektek.

— Tégy, a hogy tetszik.

Hettenau lankadhatlan erövel evezett s már csak nehány evező csapásra voltak a hajótól, a mely azelőtt a sötétségben vezércsillaguk volt.

A matrózok, nehogy Hettenau ismét reájuk lőjjön, jól megkerülték lélekvesztőjét s egy különös huhukolást hallattak, ez volt a jel, hogy a hajósok figyelmét magukra vonják.

A hajóskapitánynak csakhamar jelentették, hogy menekülök vannak odalenn, s a nagy hajó zakatolása csakhamar megszünt.

A hullámokon körösztül elérkeztek a mentő hajó vasházcsójához.

Több matróz lesietett azon s a szegény török sebesült matrózt kiemelve a lélekvesztöből, felvitték a kapitány elé.

A hölgyek is nemsokára a kapitány elött tisztelegtek.

A hajó kapitánya, egy lovagias franczia, kivel, midön a hölgyek saját anyanyelvén beszélgettek, csakhamar barátságot kötöttek.

Margit s Lydia elbeszélték különös tengeri kalandjukat s a hajóskapitány érdekkel hallgatta a gyönyörü nök elbeszélését.

Lőrinczet gyógykezelés alá vették.

Baja nem volt nagy s tehetetlenségét inkább kábultsága okozta.

A hölgyek gondos ápolása mellett csakhamar felgyógyult.

Midön meghallották, hogy a hajó épen Franczíaországba indul, nagy volt az öröm.

Az üldöző török matrózok csakugyan felkéredzettek a franczia hajóra.

A török hajóskapitány legügyesebb matrózai voltak, kik azonban több izben kérték szabadságoltatásukat s minthogy sikertelenül, éltek a kedvezö alkalommal s szöktek a szökevények után.

Lőrincz lábbadozó beteg létére mindig a hölgyek körül volt.

Egy szép délután, s igy együtt az átélt kalandot tárgyalva közülök, Hettenau hirtelen felugrott, komoly arczot vágott.

Mindnyájan ránéztek.

— Uram, szólt Lőrinczhez, most, miután tul vagyunk minden veszélyen, intézzük el a köztünk fenforgó lovagias ügyet.

A hölgyek kiváncsian néztek hol Hettenaura, hol Lőrinczre.

Hettenau ránczbaszedte homlokát s legkomolyabban folytatá:

— Uram, ön gyávának nevezett, azért elégtétellel tartozik.

— De Olivér, sikoltá Margit, Hettenau, kit Margit most legelőször szólitott igy, egy gyengéd pillantást vetett Margitra, de aztán folytatá tovább.

— Hajlandó-e ön nekem elégtétellel szolgálni?

Lőrincz egész nyugodtan válaszolá:

— Hajlandó vagyok.

— Uram, folytatá Hettenau, ön oly nagyon sértett engem, hogy én kénytelen vagyok a legszigorubb föltételeket szabni, ismételve kérdem tehát, elfogadja-e az én legszigorubb feltételeimet is?

— Elfogadom, mondá Lőrincz.

— Mielőtt azonban közölném önnel feltételeimet, engedjen meg egy kérdést.

— Tessék.

— Ha jól tudom, önt Magyarország dominiumából (földbirtokából) rokonai kiturták.

— Ez nem tartozik a dologhoz.

— De ugy van-e?

— Nos és ha ugy volna, akkor nem volnék elég méltó, hogy önnel mérközzem?

— Nem, válaszolt Hettenau.

— Mit tegyek tehát?

— Nyujtsa kezét és igérje becsület szavára, hogy a legszigorubb elégtételt, melyet ön elé kiszabok, elfogadja.

— Elfogadom, mondá Lőrincz s kezét Hettenau felé nyujtá.

Hettenau megragadta azt.

— Hallották hölgyeim?

— Hallottuk, mondák ezek.

— Tehát kedves barátom, édes megmentönk, ön tartozik becsületszavának lekötöttsége mellett, alsó ausztriai birtokomat átvenni, s evvel megölelte uj barátját.

— De uram, szabadkozék Lőrincz, ezt nem fogadhatom el.

— Becsület szavát birom.

— Igen, igen, ujjongának a hölgyek, a becsület szó köti, kénytelen vele.

E kedves jelenetnek egy hangos csöngetés vetett véget, a menekülök megérkeztek a francziák szabad földére.

---

34. fejezet.

Az özvegy.

Aniellának csak bánat maradt, semmi más.

A hosszu bánat, néma lemondás.

De legalább bánatában nyugodt maradhatott volna. De ott volt a rém, ott volt üldözője — Detrovics ezredes.

Detrovics ezredes beváltotta szavát.

Másnap megint eljött, hogy Aniella szerelmét kérje.

— Mondja csak ezredes ur! szólott Aniella büszkén, tudja-e ön, hogy mi a lovagiasság?

— Herczegnö! miért e kérdés?

— Feleljen reá!

— Azt minden férfinak és minden katonának tudnia kell.

— És ön mégsem tudja.

— Én? herczegnö.

— Igen.

— De miért?

— Még kérdi?

— Igen, mert nem foghatom fel szavai értelmét.

— Sajnálom.

— Legalább magyarázza meg és ne hagyjon bizonytalanságban.

— A lovagias férfi, mondá Aniella herczegnö, mindig tudja tisztelni a nö fájdalmát.

— Én enyhiteni, én feledtetni akarom ezt önnel.

— Az által, hogy szerelmemet követeli.

— Csak kérem!

— Viseltethetnék annyi tisztelettel irántam, hogy sebeimet, melyek még nagyon is ujak, nem tépné fel minden nap, nem üldözne mindennap szerelmével, melyet már többször visszautasitottam, s mely az öné soha sem lesz.

— Tehát másé?

— Senkié!

— Nekem jogom van önhöz.

— Miféle joga? kiáltá a herczegnö oly büszkén, hogy Detrovicsot majdnem lesujtotta az a hang.

— Egykori völegényétől nyertem el önt a kártyán, mondá Detrovics.

A herczegnönek arczába szökött vér.

— És ezzel még ön kérkedni mer?

— Nem kérkedem, csak fölemlitem.

— Különben hagyjuk a multat. A jelen az, hogy én özvegy vagyok, s hogy önt megvetem, s hogy önt gyülölöm.

— Ez az ulolsó szava?

— Utolsó, visszavonhatlan.

— Meg fogja bánni.

— Nem hinném.

— Én önt elökelövé, boldoggá akartam tenni.

— Ön a szerb paraszt, akarna engem a született nemes nöt és herczegnöt elökelövé tenni. Oh jaj! ha oly szomoru nem volnék, nevetnem kellene bárgyusága felett.

— Herczegnö! Kegyetlen.

— Távozzék! s többé át ne lépje szobám küszöbét.

Az ezredes erre felkelt s elhagyta a szobát köszönés nélkül.

Távoztában csak annyit mondott: ezt megfogod bánni; keserüen megbánni.

Aniella herczegnö magányosan maradt.

Félénken emelkedett fel a pamlagról és hü komornáját hivta, kivel közölte a dolgok állását.

A komorna megrémült.

Kossuth beszédét figyelemmel hallgatták az angolok.

K. 99.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

— Herczegné vigyázzon, az az ember borzasztó boszszut fog forralni.

— Légy nyugodt! mondá Aniella, mit tehetne ellenünk?

A hü komornát azonban ez nem birta megnyugtatni.

A nap többi része különben zavartalanul telt el.

A komorna egy lapot hozott be, melyet Aniella olvasni kezdett.

A lap épen a hös magyar-lengyel szabadsághös Bem tábornok halálát irta le.

Woronyeczky herczeg özvegye zokogni kezdett.

— Hát már ö is meghalt? Ö, a csaták oroszlána?

Az ujság czikk, mely Bem halálát tartalmazta, a következőkép szólott:

„Halnak, halnak,
Egyre halnak,
Szine, java
A magyarnak.“

Ismét egygyel kevesebb! Bem tábornok, távol idegenben, török földön elhunyt.

A hös tábornok nem birta el a nyugalmat.

Csatázni szeretett volna.

De nem volt kivel.

De éppen ezt nem tudta a hös elviselni. Az ö eleme a harcz volt. A csaták riadalma!

Talán neki is azt lett volna vágya, mit Petöfi Sándor, a harczok csalogánya oly szépen mondott egyik versében:

„Egy gondolat bánt engemet
Ágyban, párnák közt halni meg.
Elfogyni lassan, mint a gyertyaszál,
Mely elhagyott, üres szobában áll,
Ne ily halált adj én nekem,
Ne ily halált adj Istenem.
— — — — — — — — — — — — —
Ott essem el én
A harcz mezején.
Ott folyjon az ifjui vér ki szivemből . . .

De a sors máskép határozott.

A hös mint békés polgára a nagy török szultánnak, mult ki.

A csatasikon elkerülte öt a golyó, a háboru alkalmával nem csapott le rá a halál angyala.

Vajjon tudjátok-e miért?

Mert a halál maga is visszarettent volna e höstöl, mikor kezében a kardot forgatá.

Oh Istenem, mily hös is volt Bem!

Egy fényes üstökös, egy kialudt tündöklö meteor.

Nagy mint egyik elödje, a hös Kosciusko.

Most meghalt.

Oh magyarok és lengyelek sirjatok. Legnagyobb hösötök, legnagyobb tábornokotok veszett el benne.

Vajjon lesz-e még valamikor egy második Bem?

Ki tudja?

Talán soha.“

Eddig szólt a czikk, mit Aniella herczegnö zokogva olvasott végig.

Hiszem Bem tábornok legjobb barátja volt férjének, a hös Woronyeczky Micziszláv herczegnek is.

* * *

Bem apóról Aleppóban különben egyik emigrans a következöket irja:

„Aleppó ujra virágzásnak indult a harminczas években, midön Mehemed Ali tevékeny fia, a hös Ibrahim pasa székhelyéül választá. De ez nem sokáig tartott s ismét erélytelen pasák kormányzása alá került. Ezek alatt történt, hogy az aleppói vilajet arab lakosai, — kik érzelmeikre nézve a törökkel akként vannak, mint a magyar a némettel, söt a török kormányt gyülölik — 1850-ben fellázadván, megtagadták az adófizetést és ujonczadást; azután függetleneknek nyilvániták magukat s ki-

mondották, hogy csak az általuk választandó shejkheknek fognak engedelmeskedni.

Az arabok szövetkezve a puszták beduinjaival, részben önkényt, másrészt pedig az áradat által kényszeritve, Aleppó alá gyültek s követeik által a városbeli arabokat felhivták, hogy a kereszténveket és a török katonákat legyilkolják; minek megtörténte után ök is békében fogják élvezhetni szabadságukat; ha pedig ezt tenni vonakodnának, az egyesült beduinokkal a városra rohannak s ezt lakosaival egyetemben elpusztitják, hogy kő kövön nem marad.

Az aleppói jobb érzelmü arabok, kik földönfutó rokonaikkal ellentétben, vagyonnal, földdel, házakkal és családdal biró, rendes kormányhoz szokott polgárok valának, nem érezték magukat a kivánság teljesitésére hajlandóknak s ezért az egész dolgot följelentették a kormányzó-pasának.

Ez haladéktalanul tanácskozásra hivott valamennyi Aleppóban levö pasát és ezredest, kik között volt Bem, a magyar Murád pasa is.

Bem, ki törökül keveset beszélt, a terdzsimán által elmondatta magának az eseményt s a dolgot megértvén, néhány percznyi gondolkodás után igy szólt a tolmácshoz:

— Mondja meg a kormányzó-pasának és a többi jelenlevö uraknak, hogyha biznak bennem s egyéb tekintetben sem leend valakinek ellene kifogása, engedjenek nekem szabad kezet s leverem a lázadást.

A kormányzó-pasa, ugy a többiek is, örömtöl sugárzó arczczal fogadták az ajánlatot s minthogy a késésre nem volt idö, azonnal Bem rendelkezésére bocsátották az összes helyörséget a fölszerelésekkel együtt.

Bem mindenek elött összehivatá Aleppó elökelöbb arabjait s meghagyta nekik, hogy a várost körülzároló testvérjeiknek mitsem izenvén, várják be nyugodtan a téma-

dást; ez alatt pedig megtevé a szükséges intézkedéseket s terveit, szokása szerint, senkivel sem közlé.

Aleppót tiz, nagyobbrészt még mindig romban heverő külvárosával együtt, a földrengés előtt magas védfalak keritették; most egy, a földrengéskor szintén bomlott, de részben már kijavitott fellegvár védi és uralja, hol a katonai laktanya és az ágyutelep is elhelyezve van.

Bem mindenek előtt ide sietett; az ágyukat sugáralakban elhelyezé s a tüzéreket azonnal felállitá, meghagyván nekik, hogy parancsára várjanak. Az ágyukat pedig azért rakatta köralakba, hogy az ostromló arabok bármely oldalról támadjanak is, készen várja őket. A gyalogság legnagyobb részét a külvárosok széleire küldé azon rendelettel, hogy fedett állásaikból a tüzelést csak akkor kezdjék meg, ha az ágyuk bömbölését hallják; hasonló utasitást adott a lovasoknak is, kiknek feladata volt üldözni a megfutamodó ellenséget.

Ez alatt az arabok várták a városban levő társaik kedvező üzenetét, vagy jelt a mészárlás megkezdhetésére. Délután két óra tájban, miután látták, hogy csalódtak, a gyalogok és lovasok, kivont görbe kardjaikkal, hosszu fegyvereikkel s még hosszabb lándzsáikkal, nagy csoportokban hangos kiáltások között rohantak a városra.

Bem, ki az uralkodó magaslatról minden mozdulatot figyelemmel kisért, készen várta őket; önmaga irányozta az ágyukat s a kellő pillanatban irtóztató kartács-tüzet küldött a közeledő ellenségre; azután ujra meg ujra töltetett, egyik ágyutól másikhoz szaladt s alig lehetett ráismerni, oly jó kedvvel biztatta a tüzéreket, hogy csak minél sebesebben és biztosabban tüzeljenek. Ekkor ismét elemében volt.

Az arabok és beduinok, már a tüzelés után a meglepetéstől összezavarodva, egy részük a hegyek felé, másik a városnak iramodott, mire kitört a rejtekben levő gyalogság s a közeledőket pusztitó sortüzzel fogadva,

szoritotta vissza a sikra, az ágyugolyók közé; majd előrohant trombiták harsogása között a lovasság is üldözte öket, mig csak egyet is láthattak Aleppó környékén. A megmenekültek aztán helységeikbe, sátraikba visszahuzódtak. Nem is merték többé megtámadni Aleppót; mert hire futamodott, hogy ott egy hires s oroszlánbátorságu magyar pasa parancsnokol, kit nem tanácsos nyugalmában megzavarni.

Az arabok holtakban és sebesültekben ezer embert vesztettek. A városban levő társaik közül egy töredék megtámadván a kereszténveket, ezekből husz és néhányat, — köztök négy papot, — megölt s számosakat megsebesitett. Egy városnegyed is szétromboltatott.

Bem a győzelem után magányába vonult s a pasára bizta, miként bánjék el a lázongók főnökeivel. A fellázadt arabokat, kik magukat a szerályban körülsánczolták, katonai erő fékezte meg, s miután a főczinkosokat elfogták, a nyugalom ismét helyreállt.

Bem az utolsó időkben egyedül emlékeinek élt; még számüzött sorsosaival sem akart többé érintkezni; alig beszélt valamit s azt tartották felöle, hogy buskomorságba esett.

A muzulmánok, kik öt még sétaközben sem látták kiséröivel szót váltani, szentnek tartották. Halálakor (1850 decz. 10.) egész Aleppó lakossága koporsója köré sereglett s boldog volt, ki jobb kezének ujjait annak deszkájához érintheté, melyeket azután a legnagyobb kegyelettel ajkaihoz s homlokához emelt.

Törökországban, ha egy muzulmán meghal, kiteritik, megmossák, öt-hat óra mulva a Szent Mihály lovára teszik s nagy sietséggel megindulnak vele a temető felé. Menetközben minden török férfi, ki a temetéssel találkozik, legalább is megérinti a koporsót, söt sok esetben vállaikra veszik s nehány lépésnyire emelvén, a halottvivőnek vissza adják.

Bem koporsója egyik vállról a másikra vándorolt és szerencsésnek érezte magát, ki a nagy tolongatásban közelférközhetvén, az egyszerü alkotmányt vállaival érintheté, mely után nagy lelki megnyugvással csatlakozott az elül haladó mámok és dervisek nagy seregéhez, elmondván velük a szokásos: „La Illahi ill Álláh"-t.

A temetőbe érve, a sir szélére tették s órákig tartott, a mig ujra mindenki megérinté a koporsót vagy odaférhetett, hogy megcsókolja s hozzá nyomja homlokát.

A város éjszaki részén, hol a muhamedán temető terül, ennek déli szélén van Bem sirja, melyet egyszerü sirkö jelez...

Az aleppói nép ma sem tudja elfeledni a vitéz és szent magyar pasát. Halála után vagy félévre történt, hogy egy szegény arabnak erös gyulladásba jött mindkét szeme, mi az itt uralkodó nagy höség következtében nem ritka eset. Folyamodott tehát egy kuruzsló dervishez, ki néhány napig szorgalmasan rakosgatta szemeire a Korán mondataival teleirt papirost; de mitsem használt.

Erre a dervis egyet gondolt: elment a Bem sirjához, onnan egy rongyban friss földet hozott s a beteg szemeire tevé. Másnap már látható javulás állott be s a szorgalmasan folytatott borogatás rövid idö alatt teljes gyógyulást eredményezett.

Ezóta Bem sirja bucsujáró helye a szembajosoknak s a kinek már ez sem használ, megnyugszik a megmásithatlan végzetben, „melyet minden ember nyakába akasztva hord, miután Isten minden eseményt, az ember minden dolgát, öröktől fogva rendelte el; az igazság könyvében minden meg van irva, s Isten a feltámadás napján megmutatandja a kinyitott könyvet." Igy tartja ezt a muzulmán fatalizmus."

Ezt elolvasva, szeme Dessewffy Aurélnak egy régi könyvére ötlött, melyből Aniella a következöket olvasá:

„Az erkölcsi világban nincs jó, nincs üdvös igyekezet és

törekvés, melyhez fattyusarjadék gyanánt balfogások és fonák próbatétek nem szövetkeznének. A forrongás korában minden ujitás haladásnak czimezi magát, minden változtatás elömenetelnek; de a nyilvánosság feladása: nem türni a káros zavart, megválasztani a konkolyt a tiszta magtól, s a vitatás utján kitünteni, hogy szándéklott terv és lépés érdemli-e, vagy — csak bitorolja a mindig ig énylett tisztességes elnevezést.

Ezen észrevételeket támasztá bennünk Borsódmegye minapi végzése, melyáltal a papi jövedelmek országos szabályozását, s feleslegének nevelési czélokra forditását az országgyülésen inditványozni határozá: mert ezen végzésről véleményünk szerint bátran elmondhatni, hogy a haladás czimét bitorolja, eredetét nem érett megfontolásból, hanem, talán az inditványozók tudta nélkül, a polgárok egy bizonyos osztálya iránti idegenségből veszi, s nem uj igazságokon, de régi tévedéseken alapul. Oly lépés, mely ha sikerülne, igen csekély, kétes, és máskép is elérhető jó eredményeit messzeható és orvosolhatlan káros következésekkel fogná megbosszulni. Vannak elvek a polgári társaságban, melyek magukkat játszani nem engednek, mert egy részről a társaság elötti állapot irányában, más részről a forradalmak ellenében állnak elválasztó vonal gyanánt; s nincs példa, hogy azokat büntetlenül kormány vagy nemzet megsértette volna.

Az egyházi javak Magyarországon kétféle eredetüek; vagy királyi adománylevelek vagy magános személyek adakozásai által jutottak a kath. egyház és egyházaik birtokába. Ha a koronás fejedelem, alkotmányos jogánál fogva magánosoknak adta volna a kérdéses javakat, azok a nemzetség magvaszakadtával visszaszállottak volna a koronára; az egyháznak szentelt adománylevelekben nincs fentartva semmi tulajdoni jog, söt több esetben világosan ki van mondva az ellenkező, s az adomány rendeltetése, t i. a kath. vallás és isteni tisztelet fentartása, egyenesen ki van fejezve, A közállomány feje által s annak nevében adott ajándék

nem választható el azon feltételektől, melyekhez kötve van. Mig tehát a kimondott czél betöltése lehetséges, addig az adományt attól elidegenitni nem lehet, mert mind a királyi, mind a magános adományok esetében, a sajátsági jog azon épül, hogy volt-e joga adni az adakozónak, s az, a ki kapta, képes-e elfogadni az ajándékot? S mihelyt a két kérdésre igenleges a felelet, a dolog el van döntve. A hovaforditás szabályát pedig az adakozó akaratja „mens fundatoris“ képezi, és igy még akkor is, ha azon erkölcsi személy, kinek az adomány nyujtatott, többé nem léteznék, az adomány hovaforditásában az adakozó akaratjának szellemét kellene követni. A minek meg nem tartása egy tiz éves végrendeletnél közindignatiót okozna, azt százados gyakorlat által szentesitett adományokra nézve mellözni nem lehet. És habár mértéken tul böven jutott is az ajándék egyes adományozók részéről az egyháziaknak, mihelyt joguk volt adni, épen ugy jogszerü birtokuk az ajándék, mint a nagy enyedi Collegiumé mindaz, mit Bethlen Gábortól kapott, habár ugy látszanék is valakinek, hogy azt kevesebbel is elegendöleg lehetett volna ellátni. Igy tehát Magyarországon, bár micsoda változtatásokon menjenek is által a kath. püspökségek száma, határai és egyházi beneficiumok felosztása, mig katholikusok, katholikus vallás és isteni tisztelet, és ezt kiszolgáltató egyháziak létezni fognak, nem fog elöfordulhatni azon eset, hogy királyi adománylevelek vagy magánosok ajándékei által a kath. egyháznak szentelt javak jogszerütlenség és törvényrontás nélkül más, mint a megnevezett czélokra fordittathassanak, és pedig kényszeritöleg még nevelési czélokra sem, mig be nem bizonyittatik, hogy földleirás, mathesis és nyelvek tanitása ugyanannyit tesz, mint a vallás igazságainak, s az isteni félelemre csepegtetések az emberi szivbe, és hogy az, ki az egyik czélnak szentelte vagyonát, azt a másikra is kész volt volna ajánlani.

Mindazon különböztetések az egyházi és más magányos javak természete közt, melyeket a dolog ezen egyszerü állásának ellene szegezni szoktak, felette ingatag és önkényes alapon nyugszanak. Miért érdemelne több tekintetet a fiuról-fiura szálló vérszerinti örökösödés, mint azon szellemi fonal, mely az egyház szolgáit hasonlókép szakadatlanul lépteti egymás saruiba?

Történtek igen is, ily különböztetések segedelmével megsértései az egyházi javaknak több országban, némelyhelyütt a kormányok, másutt a foradalomra hevült nemzetek által. Az első osztályhoz tartozik, a mi nálunk történt, s az ország rendei által mindig és méltán rosszaltatott; noha ily esetben a következésekre nézve kevesebb veszély van, kivált mig a fejedelem ugyanazon vallásnak hive marad. De mikor alólrul jöttek a sértések, mindig elöpostái voltak a tulajdoni jog általános megtámadásának; mert a tömeg, mihelyt egyszer észreveszi, hogy a másét elvenni szabad, vérszemet kap, az eredményt látja s nem az inditó okokat, s a revolutiók s szenvedélyek logikája erösebb korlátokat is letör, mint azon vékony falat, melyet a törvénytudók a vagyon különbféle nemei közti különböztetések által a magány saját ótalmára felállitani igyekszenek. Ki pedig az egyházi javak sajátsági jogát a státus eszméjéhez köti s annak akaratjától akarja felfüggeszteni, az nézze Irlandot s élvezze ott theoriájának gyümölcseit.

De hála Istennek! mi ezen ponton nem állunk. A vallás, melyben születénk s nevelteténk, még maig is a magyar nemzet többségének vallása; — nincs itt szó semmi extremus esetről, az egész inditványt a positivitás mezején s a tettleg létező viszonyok szempontjából lehet és kell tekinteni. És épen ezért kivánjuk azt politikai részéröl némileg felvilágositani, szavainkat föképen a két hitvalláson levö evangelikusok érdeke s értelmessége képviselöihez intézvén, kikben a hazának több bölcs, hazafi keblü s erényes polgárit tiszteljük.

Nekünk ugy látszik, hogy mikor egy országban kü-

lönböző vallásbeli felekezetek léteznek, azoknak egymás irányában egy bizonyos állásuk s ebből folyó bizonyos kötelességeik vannak. Ezen állás hazánkban törvények által van elhatározva. Az evangelikusokra nézve a békekötések s az 1790: 26. t. cz. a kath. egyházra nézve az egyháziaknak törvény és koronázási hitlevelek által megszentelt jogaik összesége teszik ezen kölcsönös statusquo-t. Ezen állása a dolognak nem rekeszti ki sem egyik, sem másik részre nézve a törvényhozás azon jogát, hogy javitólag a kölcsönös állapotokhoz ne nyulhasson; és a két utolsó országgyülésen elegendőképen kivilágitott, hogy mikép és mely szellemben kiván élni az evangelikusokra nézve e jogával a magyar törvényhozás. — De ha csak örökös küzködés mezejévé nem akarjuk tenni e hazát, annak mintegy pactum tacitum gyanánt kell tekinteni, hogy egyik vallásos felekezet a másiknak státus quo-ját meg ne támadja. Mit mondanának evangelikus atyánkfiai, mit mondana maga az országgyülés, ha a kath. egyház egy tagja az 1790·26. t. cz. valamely rendeletének megszoritását inditványozná? Azt mondaná és helyesen, hogy azon, az országgyülési theoria szerint, még perfectibilis és jóvoltiban még bövithető törvény, a kedvezésekre nézve, melyeket az evangelikusoknak nyujt, lex perpetuo duratura, és hogy azokhoz nyulni nem szabad.

De ha ez igy van, nem követelheti-e a kath. egyház maga részére ugyanezen elvek megtartását az evangelikus felekezet részéről? — Az ő jogai kevésbbé szentek-e, állása kevésbbé nyugszik-e a törvények oltalma alatt, érdekei kevésbbé vannak-e a hitét követők érdekeivel összeszöve? — S ha ezek ellen szabad és méltányos fellépni, ha jogainak korlátozása nyiltan inditványoztathatik, s igy implicite az mondatik, hogy statusquo-jának az ő kárávali megváltoztatására próbát tenni szabad, akkor kérdem: nem szünt-e még tettleg a béke állapotja a különböző vallásbeli felekezetek közt? — nem nyilik-e meg ujra a harcz,

melyet befejezettnek tekintettünk? s lehet-e rosszalni azt, ki a háboru állapotjában szabados módokat tetszése szerint használja?

Épen ezért tehát s azon öszinte akaratnál fogva, melylyel evang. atyánkfiai igazságos követeléseiket mindig pártoltuk és pártolandjuk, a legtisztább szándékból kell óhajtanunk, hogy ily dolgok sehol, de főkép oly helyzetü megyékben mint Borsod, ne történjenek, s ezen eredményt bizvást várjuk a józanabbak és magasabb állásuak mérséklö befolyásától; mert ha folyvást ily megtámadások intéztetnének kath. egyház ellen, ennek mindennemü hasonló lépései elöre igazolva volnának. — Egy lépést tett a kath. magyar egyház a vegyes házasságok dolgában, melyet sokan törvénytelennek tartanak. Az országgyülés nem tudott megegyezni a tárgy felett. A megyékben zaj támadt, s önhatóságukkal akarják eldönteni azon európai kérdést, melyen az országgyülés segiteni nem tudott, s melyet egy protestans statusban a fejedelem korlátlan királyi hatalmával keresztülvágni képes nem vala. — A dolog függöben van. Egy az evangelikusok állásán javitó terjedelmes törvényjavaslat királyi helybenhagyástól függ. És most, hogy meg legyen mutatva, mikép a kath. egyház valóban törvényt rontott, és mikép a felterjesztett törvényjavaslat a kath. egyház érdekeit teljességgel nem sérti, annak állását és jogait megalapitó törvények felforgatása inditványoztatik!

Számos kath. pártolja az ilyen inditványokat, sokan tartoznak, az egyháziak elleni elkeseredésben s ezen hajlami vegyes házasságok körüli vita által tetemesen táplálтatik. De ha különbséget teszünk egy vallásos felekezet állandó és valóságos érdekei, s egyes hiveinek szempillantási ingerültsége közt, s tagadjuk, hogy ennek felhevült tolmácsai amazoknak nagyszerü fontosságát képviselhessék. Álljon bármikép a vegyes házassági ügy, s érdemeljen bármely rosszalást az egyháziak e részbeni tette, — a katho-

likusoknak mint vallásos felekezetnek érdeke soha sem javalhatja azt, hogy a sajátsági jogoknak megsértésével, a kath. isteni tisztelet szükségeinek meghatározása, és ezen alapon az egyházi jövedelmek szabályozása oly hatóságok befolyásával történjék, melyekben a protestáns elem naponként elhatározóbb szerepet kezd játszani. — Az evangelikus alapitványok mentve vannak minden befolyásától a katholikusoknak; épen igy méltányos és igazságos menten tartani a nem-katholikusoknak minden befolyásától oly javakat és jövedelmeket, melyek kath. adakozók által tisztán kath. czélokra szenteltettek. — És itt nem tesz az semmi különbséget, hogy sokan nem helyeslik a módot, mely szerint a kath. egyháziak javaikat használják. Ha igaz is, hogy többet tehettek volna s tehetnének némelyek, de másrészről még igazabb, hogy még a legujabb időkben is igen számosan a kath. egyház tagjai közül vagyonukkal ugy bántak, hogy az öket rosszaló világiak nagy része bátran önkebelébe nyulhat, s vissza veendi kárhoztató ítéletét. — De bárhogy legyenek ezek, ily tekintetek a sajátjog megsértését soha sem igazolják. Mihelyt egyszer valakit tulajdonától megfoszthatni azért, mert azt nem ugy használja mint mi jónak látjuk, megszünt a sajáti jognak minden bátorsága. Ha azért lehet elvenni a nagyváradi vagy csanádi püspöktül javainak felét, mert mi azt más üdvös czélra akarnók forditani, ugy A. herczeg, B. gróf, C. báró, D. nemes, E. banquier és F. nagykereskedö sincs hasonló próbatét ellen biztositva. Valahányszor megfordulnak a nézetek, és uj eszmék fejlenek ki, mindannyiszor uj veszély fenyegeti a sajátsági jogot. Vége igy minden biztosságnak. — Tiszteljük hát az elveket, melyek nélkül nincs üdvösség a polgári társaságban, s ne engedjük, hogy a felekezetek önnyereségöket a mások jogainak eltiprásában keressék. Emlékezzünk meg Sieyes szavaira: „soyez justes si vous voulez être libres“ — legyetek igazságosak, ha szabadok akartok lenni.“

Aniella ezután Dessewffy Aurél gróf „Protestantismus, magyarismus, slavismus“ czimü dolgozatát olvasta el:

„Nemzeti nyelvünk ügyét eddigelé, minden magyarországfi és az ország rendei is minden alkalomkor általános nemzeti ügy gyanánt pártolták. Azt mondták, hogy általa az általános nemzeti értelmességet, egyetértést és erkölcsi erőt, és igy az ország jólétét, boldogságát s dicsöségét szándékoznak kifejteni és emelni s ez által a királyi széknek a megszilárdult, mivelt, nyelv- és érzeményben összeforrt nemzetben rendithetlen alapot és támaszt adni. Minden felszólalásuk a hazai nyelv mellett azon eszméből folyt ki, hogy annak terjesztése s emelése az egész nemzetnek kivétel nélkül közös érdeke: soha nem jutott eszökbe azt ugy tekinteni vagy tekintetni, mint egy vagy más felekezet, osztály vagy politikai czélzat javára különösen irányzott eszközt, söt inkább gondosan óvakodtak minden ily gyanu ébresztésétől, és ezen bölcs s a józan okosság által javaslott politika utján sikerült e nyelvre, vallásra és érdekekre nézve megszakadott országban általános egyetértést szerezniök minden honfi közt a magyar nemzetiség ügyében, s kinyerni a kormány megegyezését azon törvényekbe, melyek 1790 óta egymásra következett országgyüléseinken a honi nyelv elömozditására további elömenetelek alapjául meghozattak.

Az elöttünk fekvő röpirat, mely tulajdonképen válaszul van irva a löcsei professorok dolgában gr. Zay ellen intézett bárdolatlan megtámadásra, s mint ilyen körünkön kivül fekszik, tudtunkkal legelső oklevél, mely egészen más szinben tünteti fel a magyar nyelv dolgát és azt egyenesen politikai nézetek s felekezeti érdekek eszközének vallja. Feladása: meggyözni a magyarországi protestáns szlávokat, mikép leglényegesebb érdekeik veszélyeztetvék, ha meg nem magyarosodnak; föokul azonban nem a nemzetiség és haza ügye, hanem a protestantismus és

bizonyos liberalis eszmék vannak felhozva s az egész munkácskán végigmenö fögondolat e két elemnek ugyanazonositása a magyar nyelvvel.

E szempontból indul ki a szerzö minden okoskodásiban. Igy p. o. midön a szláv nyelv mellett Magyarországban buzgókat három szakaszra osztván, az elsö rendbelieknek, kiknél t. i. e buzgalom csak tudományos bibelödés — nagylelküleg megbocsát a második osztályzatra, mely t. i. az éjszaki óriás érdekében dolgozik, — érdeme szerint anathemát mond; a harmadik osztály emberei ellen, — kik egy bizonyos ausztriai királyi pálcza alatt alakitandó s Magyarország éjszaknyugoti részeit magában foglalandó West-Szláv birodalomról álmadoznak, — csak azon egy erösséget tudja, hogy a magyarországbani protestáns szlávok azért nem lehetnek ezen combinatiónak baráti, mert ezen képzelt birodalomban a protestáns elem gyöngeségénél fogva csakhamar fel fogna a hatalmasabb kath. elem által emésztetni. Nekünk ugy tetszik, hogy ily West-Szláv birodalom ellen, „mely Magyarország éjszaki részeit is magában foglalná“ a magyar hazafinak még más ok-adásokat is kell találni, mint csupán a magyarországbani protestáns szlávok érdekét; mert hacsak ezen ok forog fenn a West-Szláv birodalom eszméje ellen: ugy a magyarországbani kath. szlávoknak épen azon okbul kellene ezen combinátióhoz szitni, melynélfogva a protestáns szlávok attól idegenek — a mit ismét mi teljességgel meg nem engedhetünk.

Miután igy ügyekezett volna megmutatni, hogy a Szlavismus minden pártolója, bármely árnyéklathoz tartozzék, csak vészt hoz a protestantismusra, a szerzö azt nyilvánitja: hogy ö, ha az által alkotmányos és vallásos szabadságát biztosithatná, nemzetiségét még a pescherähk nemzetiségének is kész lenne feláldozni; mert meg van gyözödve, hogy még a pescherähk is, ha ama kétnemü szabadság szelleme öket áthatná s nálok függetlenül ki-

fejlödhetnék, félszázad mulva a legértelmesb nemzetek sorában fognának állani. (?) Mennyivel inkábbb kivánhatná tehát a magyarországi szlávoktól, hogy nemzetiségüket egy ifju eröteljes és fényes jövendöt igérö nemzetiséggel, t. i. a magyar nemzetiséggel, felcseréljék? Nem sajnálatos-e, hogy a protestantismus nyelvükön lebeg, de szivök csak a szlavismus mellett dobog? s inkább akarják azt, mint nyelvöket áldozatul hozni? Nem szomoru-e nem akarni látni, hogy a magyarosodásban fekszik a protestantismus jövendöje?

S mintha még eddig sem mondott volna eleget a szerzö, szükségesnek látja még tovább menni s elöre megfelelni azon vádakra, melyek, ugymond, azért fognak ellene intéztetni, mivel a protestantismust s magyarosodást bizonyos politikai eszmékkel hozta összeköttetésbe. E vád, véleménye szerint, kétféle lehet; egyik: hogy „egy magyar köztársaság szándékoltatik alakittatni“ s ezt eliszonyodva visszalöki; másik: „hogy Magyarország önállásának szélesebb értelembeni kivivására vannak igyekezeteink irányozva.“ E vádat a szerzö elvállalja, mert szerinte e törekvés csak dicséretet érdemel, s ennek bizonyságául elésorolja politikai reményinek hitágazatát tizenhárom pontban. Bövitett kiadása a szathmári 12 pontnak, mely a szerzö meggyözödése szerint mind csak magyar nyelv és protestantismus által elérhetö s hazánknak az önállás azon nemét fogná biztositni, melylyel az utolsó angol király alatt Hannovera birt.

Ennyit figyelmeztetés gyanánt a röpirat vázlatából: melyet lapjaink szüke miatt kénytelenek valánk megröviditni; s csak arra kérjük olvasóinkat. hogy a munkácskát, mint valóságos curiosumot megszerezni, s azon figyelemmel végig menni ne sajnálják. — Meg kell vallanunk, hogy könyvvel, melyben a szükséges hangulat elhibázva inkább volna, mely alkalmasb lenne a kormány s nemzet közti bizodalmat s az ország külön ajku s hitü lakosai

kivánatos egyetértését felrázni: egy szóval, fontos tárgy körüli éretlenebb kontárkodással, mint mely a kérdéses röpiratban mutatkozik, már rég ideje, nem vala szerencsénk találkozni. — E nézetünket röviden igy igazoljuk:

Első és legnagyobb büntetése a szerzőnek az leend, hogy szavai azoknál, kikhez intézvék, egészen ellenkező hatást teendnek, melyre számitva voltak. Ezen senki, ha körülnéz, s a már történteket meggondolja, nem kétkedhetik. A magyar törvényhozás eddigelé azt, hogy az országban lakozó bármely néposztálytól nemzetiségének feláldozását kivánná, sehol és soha nem mondotta; soha sem kivánt többet az országban lakozó idegenajku honfiaktól, mint azt, hogy magyarul tudjanak. — És még is mily roppant akadályokra akadt szelid bánásmódja! mily hatalmas ellenszegüléssel kell harczolnunk! — s a szerző sikert remél, midön a szlávokat épen abban, mi a nemes kebelnél legszentebb, összleges individualitásukban nyersen megtámadja; midön tölük világosan s félre nem magyarázható szavakban parancsolólag igényli a protestantismus nevében azt, mit a magyar törvényhozás tölük haza s közalkotmány nevében soha sem követelt „nemzetiségük feláldozását!“ — S vak buzgalmában nem látja, hogy homlokegyenest ön szándéka ellen rugódozik.

Másik botlása a szerzőnek, feledni: hogy Magyarországon a kitünő többség katholikus. Ha a nemzetiséget s azzal összekötött szent érdekeket tenyésztetni akarjuk: nélkülözhető-e ezen kathol. többség közremunkálása? és ha nem, használunk-e a nemzetiség ügyének, mikor azt főkép protestans érdek gyanánt tüntetjük fel?

Még más észrevétel: szabad volt-e hazafi szerzőnek megfelejtkezni, hogy Magyarországon katholikus szlávok nagy számmal léteznek? lehetséges-e ezeknek magyarositása, ha magyarosodás és protestantismus ugyanazonittatnak? nem ébreszt-e nálok ily beszéd méltó féltékenységet vallás és nemzetiség dolgában egyszerre; s lehet-e

csodálkozni, ha azt hiszik, hogy a magyarositni törekvők egyszersmind vallásuktól akarják őket megfosztani? — ki igy cselekszik, ez nem áldozza-e fel az országos czélt, az általános megmagyarosodást a protestantismus érdekének? s nem mondhatni-e méltán róla: hogy keblében a protestans a jó hazafit elfojtotta?

Épen igy áll a dolog a kapcsolt tartományokra nézve is. Azoknak lakosai merő katholikusok, s eddigelé a magyar nyelvtől idegenkednek. Kölcsönös viszonyaink napról napra kényesebek, s a leggyöngédebb törvényhozói tapintatot igényliK. De kérdem: le fogjuk-e győzni ez idegenkedést, és nem inkább nevelni az ott létező ellenszegülést, s csirájában elölni a némelyekben fejledező vonzódást a magyar nyelvhez, ha fenhangon hirdetjük: hogy a magyar nyelv a protestantismus nyelve, s hogy egyiknek győzedelme a másiknak diadalát föltételezi? lehetséges-e fonákabb politikát kigondolni? lehet-e tudományosabb bizonyossággal eszközleni, hogy a kapcsolt tartományok magyarosodása örökös lehetlenséggé váljék?

És végre; szorulunk-e nemzetiségünk további terjesztésében a kormány szives és őszinte segedelmére? ha igen, ugy tarthatunk-e arra számot, mikor a nemzetiség ügyét ugy tüntetjük fel, mint bizonyos politikai czélok eszközét, vagy ugy, mint a protestantismus győzelmét? kivánhatjuk-e azután, hogy a kormány nemzetiség ügyében bona fide elősegitsen, s nem fosztjuk-e meg magunkat ily oktalan beszédek által a legszükségesebb szövetségestől?

Meggyőződésünk szerint a magyar nyelv- és nemzetiségterjesztés érdeke kivánja, azt ugy adni elő s ugy üzni minden alkalommal, mint közös nemzeti ügyet, mely minden hon-polgárnak egyformán szükséges és üdvös. Nem valamely osztály érdekét, nem egy vagy más vallásos felekezet tulnyomóságát, nem bizonyos politikai eszmék győzelmét kell általa keresni. Csak mig ily szinben jelennek meg törekvéseink, csak mig ily széles nemzeti alapon

a vélemények különbözései felett trónol a nemzetiség ügye, követelhetjük méltán minden jó hazafi részvétét, s a kormány őszinte pártolását; mihelyt a magyar nyelvet bizonyos politikai nézetek eszköze gyanánt, vagy egyes felekezetek érdekében üzzük s ajánljuk, lehuztuk azt a nemzeti disz és nagyság fényköréből a pártérdekek szennyes mezejére, s nincs többé jogunk felháborodni, ha törekvéseink ellenzőkre találnak, ha tagadtatik, hogy a közös jót akarjuk, s ha egyoldalu s szükkeblü czélzatokkal vádoltatunk. — Hogy hazánk s nemzetiségünk ellenségei álljanak elö ily gyanusitásokkal, hogy ök keressenek a nemzetiség köpönyege alatt pártérdeket vagy felekezetességet, az megfogható lenne elöttünk: de hogy Magyarországról s a magyar nyelv és nemzetiség nevében történjenek ily nyilvánitások, azt az idö különösségei közé kell feljegyeznünk.

Minél tovább fontolgatjuk a röpiratot, annál inkább meggyözödünk, hogy abban nem lehet s nem kell a protestans-fél bölcs és mély belátásu fönökeinek nyilatkozását keresni. Lehet-e róluk feltenni: hogy a protestantismus érdekeit igy merőben ellentétbe állitsák az ország egyéb lakosinak érdekével? — ily rossz számvetés csak egyes tulbuzgók agyvelejében támadhatott. És mi nem is kétkedünk, hogy a kérdéses röpirat szerzöjét érett meggondolás után maga az evangelikusok fögondnoka is oda fogja sorozni, a hová az való: a fogadatlan prókátorok categoriájába, s e szavakkal bocsátandja el magától: rien n'est plus dangereux qu'un sot ami.

A vádak közt, melyeket a Pesti Hirlap a Világ ellen támasztott, van egy, mely különös figyelmet s részletes taglalást érdemel, nehogy minden következésivel elvállaltnak tekintessék. Higyjék el azonban olvasóink, hogy itt nem a feudalis oppositio vádját értjük, ezen kis plagiatust a Daguerréotyp irójától, melyben azóta a Hirlap oly nagy örömét leli. Ismertünk egy vén francziát, ki az 1790-iki forrongásból azon hitet hozta át a jelenbe, hogy

az annyira gyülöletes veto, XVId. Lajos szerencsétlen nejének egyik udvari dámája volt, kutfeje s okozója a leggyalázatosabb visszaéléseknek. Alkalmasint igy vagyunk a feudalis oppositióval s ha Voltairenek igazsága volt a római szent birodalomról azt kérdezni: miben szent? miben római? (en puoi saint? en quoi romain?), ugy mi is bátran azt kérdezhetnök, ha t. i. az egész dolog más lenne ujságirói fogásnál: miben feudalis? miben oppositio? mert jelesen a mi e sorok iróját illeti, most hallja legelöször magáról, hogy ex professo opponens. — Azok, mikre felelni kivánunk, sokkal komolyabbak. Értjük a tespedés szinét, melylyel a Világ vádoltatik, s a nemleges jellemet, melyet, positiv javaslatainknak eddigi szüke miatt, szemünkre hánynak. A mi e kevés vádakban igaz, t. i a positiv tervek hiánya, az a dolog természetéből s helyzetünk körülményiből szükségkép folyt; de a következtetés, mely abból vonatik: hibás, és szükség, hogy valóságos értékére visszavezettessék.

Az időszaki sajtótól minduntalan uj meg uj terveket s javaslatokat igényleni, oly gondolat, mely már magában is annak hivatása körüli fonák fogalmakon épül. Tekintsük Európa alkotmányos országainak bármelyikét, seholsem fogjuk az időszaki sajtót, legkevésbbé pedig a szoros értelembeni ujságokat, a müködés e mezején találni. Az ujságok figyelemmel kisérik a kormány, a törvényhozó test, a törvényhatóságok, a köztestületek lépéseit, birálják azokat politikai szinök szellemében, felfogják minden egyes jelenetét a közéletnek, oda vetnek egy-egy uj eszmét, mely megérlelve és kiörlödve, magva lehessen jövendö jótékony intézvényeknek, tért nyitnak néha-néha egyes irók tervezéseinek; de mint ujságok s önmaguk nevében tervekkel s positiv javaslatokkal csak igen gyéren foglalatoskodnak. Oka ennek az, hogy a positiv javaslatok, szerzöiktöl, fökép törvényhozói szövevényesebb kérdésekben, oly részletek s körülmények szorosb ismeretét kivánják meg,

melyekkel ujságiró, bármily kedvező legyen is állása, magára csak ritkán birhat; ilyenek még a kormányzati s törvényhozói körökben is csak közremunkáló nagyobb erőknek lehetvén eredvényei. Figyelmeztetés, gondraébresztés, eszmék tisztába-hozása, fonák elvek czáfolata, ezek sokkal inkább feladásai a már csak lapjainak szüke miatt is némi felszinességre kárhoztatott időszaki sajtónak, mint azon szakadatlan tervezés, melyben p. o. a Pesti Hirlap bövelkedik. És ha találkoznának is, kiknek vélekedésük szerint hazánk mostani körülményiben, más mivelt nemzetek példájától e részben eltérni, s positivabb kört választani szükség volna, meg van még itt is az árnyékoldal és nagy kérdés, hogy évtizedes tapasztalás után miképp fog a közvélemény ezen hirlapi tervezések haszna felöl itélni. Tegyük fel például, hogy gondolkozni nem mindig szerető megyéink a népszerüség szagában álló hirlapok terveit, ugy, mint állanak, elfogadták, s azokat minden részleteikkel együtt kötelező utasitások gyanánt adják ki országos követeiknek: — ugyan sokat fogott-e akkor nyerni a józan megvitatás elve, s nem inkább az lesz-e igaz, hogy az eredmény a vitatást megelözte, s az ujsági tervezés a törvényhozási tanácskozásnak utját bevágta? Ily jeleneteken örülhetnek, kik öneszméikbe szerelmesek s azoknak minden áron diadalt akarnak szerezni; de azok, kik a törvényhozási eredményekben a nemzet értelmi ereje összességének gyümölcseit szeretnék látni, s a sajtót föképen ugy méltányolják, mint ezen czél elérhetésének eszközét, nem fogják tagadni, hogy hazánkban ezen kivételes állapotnál fogva is kötelesek az időszaki sajtónak lelkiismeretes kezelői a tervezés dolgában igen óvakodva eljárni.

Már ezen általános tekintetek is tiltják lapunkat a tervezésnek oly módon s oly mértékbeni üzésétől, mint a Pesti Hirlap által üzetik. De még szükebbre szorittatott tervezési körünk a körülmények által, melyek közt föllép-

tünk. Midön a Világ augusztus közepe táján megindult, a mezöt elboritva találta az inditványok s tervek legtarkább halmazától; kevés tárgy volt, melyet a hirlapok még nem inditványoztak volna, és semmi sem egyezett volna kevésbbé kitüzött czélunkkal, mint jelesen a Hirlappal inditványok dolgában versenyezni, mert mindennek előtt tért kelle magunknak késziteni, melyen müködhessünk. E részben kettös elömunkálat vala szükséges: devalválni a nagy szavakat, miknek ködével a Hirlap a kérdések lényegét eltakarta, a helyett, hogy felvilágositotta volna; továbbá, helyre igazitni a divatos fogalmakat, melyeknek zászlója alatt a Hirlap harczol, de melyeket mi nagy részben tévtanoknak tartunk. Elejétöl fogva abban különbözött állásunk a P. Hirlapétól, hogy ezen, helyzetünkben el nem kerülhető elömunkálatot, melynek mi talán még felén sem vagyunk tul, bátran mellözhette, s minden további elözmény nélkül átmehetett positiv tervezeteire, melyek alapjai az uton s utfélén divatozó eszmékben találtatnak. Annak, ki a vox populi vox Dei mottóra esküszik, azaz más szavakkal azt mondja, hogy mivelt emberek és törvényhozók hosszas és részletes vitatásra szorulnak, de a nép minden elöismeret nélkül, mintegy ösztönszerüleg egyszerre eltalálja mindenben az igazat; annak, ki a locus communisokat statusmaximák gyanánt tiszteli s használja, nincs szüksége elökészületre; mert minden elörement okoskodás és felvilágositás nélkül inditványozhat, tervezhet, s mindig nagy és kedvezö hallgatóságra tarthat számot.

Az állások és politikai hitek különféleségében feküsznek tehát okai eddigi müködésünk nemlegességének, s mi e rendszert nemcsak károsnak nem tartjuk, söt inkább meg vagyunk győződve, hogy azon ujság, mely álló hat hónapig nem tenne egyebet, mint devalválni a nagy szavakat s helyre igazitni a balfogalmakat, hahogy feladásában boldogulna, több valóságos hasznot tenne a hazának, mint valamennyi Tetétleni-féle megváltás, Fogarasi-féle bank, s bicsakos és rovásos tisztválasztási tervek valaha tenni fognak.

Nehogy azonban elleneink a tespedés vádjával ismét elöálljanak, im ezennel kinyilatkoztatjuk, hogy mindazon fökérdést, melyek a közvélemény által napi rendre idéztettek — házi és hadi adó, közlekedési rendszer, urbéri megváltás, városok elrendezése, hitel, intézetek, ösiség, stb. — külön és részletes taglalat tárgyává fogjuk tenni lapjainkban, s azok iránt, ha nem épen részletes tervezeteket is, de minden esetre lényeges vázlatokat közleni olvasóinkkal, és pedig oly szellemben, melyet minden elfogulatlan polgártársunk, bárha máskép elveinknek ellene is, haladási szellemnek elismerni kénytelen lesz. De az elözmények kifejtésének, mennyiben azt szükségesnek tartjuk, s a sorozatnak, melyben eszméinket elö akarjuk adni, minbelátásunktól kell függni és senkinek sincs joga ránk parancsolni az ideáknak épen azon rendét, mely az ö velejében létezik. A nemzetnek életének statirmai nem peregnek le szaporán, hogy az, a mi november 1-én 1841. üdvös gondolat volt, február 1. 1842. már elkopott eszme legyen.

Az ország gyülése pedig ugy is csak másfél év mulva következik ránk, nincs tehát ok rossz akarattal vádolni azt, ki tervei alaposságát a rögtönzés hevének áldozatul hozni nem akarja.

Ám tessék ezentul is ránk fogni a tespedési irányt, s a feudalis oppositió orgánjának elnevezni lapunkat; feleletünk annak jövendöjében fekszik, s erre bátran utalunk mind azok irányában, kik semmi mester szavára nem esküsznek, hanem önszemökkel szeretnek látni s önbelátásuk szerint itélni. Semmi sem lehet tölünk távolabb mint az, mi a nemzet életében tizenöt év óta történt, megsemmisitni akarni. Nem hiszszük ugyan, hogy ezen idö alatt semmit el nem hibáztunk, semmiben nem tévelyegtünk volna; de e botlásokat véleményünk szerint tanuság gyanánt kell csak használni jövendöre nézve, nem ürügyeül a visszalépésnek. A kiindulási pont nem lehet egyéb

mint a mostani állapot, legyen az jó vagy rossz, ugymint az a mult idők eseményiből törvényesen s tettleg kifejlett; s mi nemcsak elfogadjuk ezen kiindulási pontot, de elhatározott ellenségei vagyunk és leszünk mindig minden hátrafelé irányzott igyekezetnek. A kik netalán azért tisztelnek meg bennünket bizodalmukkal, mivel nem tudom mi okból azt reménylik, hogy mi az alkotmányt petrificzálni, békés haladásunk kifejlésének kerekeit megakasztani akarjuk, azok felette csalatkoznak, s azokat kérjük, vigyék által másokra kedvezéseiket. Mi igenis azon véleményen vagyunk, hogy a haladási elem az utolsó időkben feles, tisztátalan anyagot vett fel magába, hogy a másoké utáni vágy, s társasági formákban nem nélkülözhető hierarchiáknak gyülölete tetemes és káros befolyást kezd gyakorolni; hiszszük, hogy nagy, de jelentés nélküli szavak s megemésztetlen tévtanok nagy szerepet vivtak ki maguknak, s hogy ezek segedelmével, mind általában a közvéleményben, mind főleg megyei körökben oly egyének tolták magukat sok helyt a nemzetre vezérek gyanánt, kiket mi szabad alkotmányu országokban csak szükséges rossznak tekinthetünk; hiszszük, hogy a megyéknek egy igen nagy részében a közügyek kormánya oly kezekben van, melyek a megyében létező anyagi és szellemi erőket nem csak nem képviselik, de azokkal igen gyakran tökéletes ellentétben állnak: mind ezt — mondom — igy tudjuk és igy hiszszük, s lapunknak feladása a dolgok ezen állapotját felvilágositni s a természetes egyensulyok helyreállását elősegitni. Azonban teljességgel nem azon czélból, hogy azokat segitsük iparkodásaikban, kik veszteglени akarnának, s már mindent bevégzettnek tekintenek; hanem egyes-egyedül a végett, hogy feljebb megirt müködési rendszerünk által a haladási kérdések kellő kerékvágásukba visszaugorjanak, a vezéri szerep biztos és tiszta kezeknél maradjon, az áldozatok kérdése azok által döntessék el, kik áldozatot hoznak, s nehány hata-

lombitorlónak egyedárusága megszüntessék. Elhatározott ellenségei vagyunk minden tulzásnak, emberek, dolgok és elvek körül; meröben kárhoztatjuk minden megsértetését a saját jognak, minden lehetlenitését a hathatós és törvényes kormányzásnak, minden ochlocratiai törekvést, minden appellatiót a szenvedélyekre, mely utoljára is nem egyéb a nyers eröre hivatkozásnál. Minden juste-millieu-k közt legroszabbnak tartjuk a fenyegetés és lázitás közt e juste-millieu-t. De ezen korlátokon belöl a legszélesebb szabadságot követeljük s adjuk a megvitatásban, s mind az, mi arra vezet, hogy ezen országban erös monarchia, szilárd aristocratia, gazdag polgárság s eröteljes földmivelö osztály, egy általánosan boldogitó alkot nánynak szárnyai és kitisztult nemzetiség befolyása alatt, áldott frigyben állhassanak egymás mellett, számot tarthat meleg részvétünkre, s közremunkálásunknak csak ugy tulajdonitunk némi becset, ha ezen eredmények valósitásához, csekélységünkhöz képest, mi is járulhatunk. A mi szivünknek sincs más ideálja, mint e hazának lehető legnagyobb boldogsága; — e hazának mondom, melyet imádni, szeretni nem csupán kötelesség, de nem is érdem ; hanem minden nemesb kebelre oly erkölcsi kénytelenség, melytöl épen ugy nem válhatik meg, mint önmagától.

Miket minap a megyék állásáról a Világ-ban irtam, a P. Hirlapot terjedelmes viszonzásra hitták fel, söt gondja volt a szerkesztönek, válaszában oly erös bástyákat állitni elömbe, hogy csak tölem függne minden önvédelmet egészen mellözni. Állitása szerint elöbb hg. Esztcrházy Pál, késöbb gr. Széchenyi István és Deák Ferencz, utoljára lord Stanley mögé bujtam, ugy hogy valóságos aes triplex környezi mellemet. És e szivességért öszinte köszönetemet nyilvánitom; de nekem, megvallom, lényegesb védelem kell, mint ezen képzelt elöfalak; azért nem tarthatom magamat felmentve a védelem szükségétől, s elöre bocsánatot kérek az olvasótól, hahogy a megtáma-

Egymásé lettek örökre.

K. 100.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

dás sokfélesége és terjedelme engem is hosszasb igazolásra kényszerit, mint szeretném. Óhajtom, hogy az olvasó az unalomért, melyet csatázásaink neki okoznak, az ügyek és helyzetek világosságra hozásában leljen némi kárpótlást.

A P. Hirlap kérdéses czikkei három különböző elemből vegyitvék. Az első elem: képek, phrasisok, s dologra nem tartozó idézések. Ilyen a tátongó mélység szélén megindult part, a halálveritékes desperatio görcsös ereje, a porbaborult sereghez lóhátrul szóló feudalis grand Seigneur, a fudge, God damm, peu de chose, 2-ik Fridrik postakocsisa, és sok efélék, mikben elég volt a tisztelt olvasóknak egyszer gyönyörködniök. Csak egy egészen talpraesett állitást találtam ezek közt: t. i. hogy a P. Hirlap szerkesztőjére nem mosolygott a humor istene. Óhajtottam vala követni a viszonyosság törvényeit, és jó ideig törtem fejem, hogy abból néhány képet s phrasist kisajtoljak; de sajnosan kell bevallanom, hogy igyekezetem nem sikerült, s im átengedem az elsőséget a P. Hirlap szerkesztőjének, kit egész tisztelettel arra kérek csak, olvasson el bizonyos fejezetet Benthamben a törvényhozás körében álokoskodás-módokról, — ott találandja phrasisai s metaphorái halálos itéletét.

A másik elem a kérdéses czikkekben éles személyeskedésekből áll. Tisztelem a vélemények és vitatás szabadságát, elfogadom azt minden szükséges következésivel; tudom, hogy azok közt keserüknek is kell lenni, s igy teljességgel nincs okom panaszkodni a P. Hirlap élességei ellen; azt azonban tagadnom kell, hogy érdeklett czikkemben bárkit is becstelenitni kivántam volna. Megneveztem igen is több egyént, összehasonlitám öket más-országi politikai egyénekkel, és pedig olyakkal, kik ott a maguk nemében kitünö szerepeket játszanak; jellemeztem polgári állásukat, fellépési modorukat, s mind ezt tennem kelle, hogy világosságba jöjjön az eszme, melyet olvasóimmal felfogadni akartam. De a megnevezett személyek erkölcsi-

ségét nem gyanusitám, sem jó hiszemük iránt kétséget nem ébreszték, s igy — ugy tartom — nem tévesztém el a véleményharczok mezején ama szükséges határvonalt: nem támadni meg az embereket véleményeik és tetteik miatt, de megtámadni őket véleményeikben és cselekvéseikben. A legjobb fők, a legerényesb emberek üzhetnek közügyek körében oly valamit, mit a más véleményüek a hazára nézve károsnak s veszélyesnek tartanak, s ha ezt imezeknek világosan kimondani tiltva lenne, ugy vége volna minden érdekes vita lehetőségének a politikában. A személyességek fogalma egészen más, s hogy az iránt mikép gondolkozom, azt a Világ szerkesztőségéhez irt soraimban nyiltan kimondottam. — Ismétlem tehát, hogy állitásaim által senkit másban, mint politikai capacitásában érdekelni nem kivántam; s e nyilatkozatot annál bátrabban teszem, mivel szavaimnak mindig ura vagyok, és igy mikor sérteni akarok, azokat módositni nem szándékom, nem szokásom.

E szavaim szolgáljanak egyszersmind feleletül a kérdéses egyik egyén nyilatkozására, s az e nemben talán még hátralévő nyilatkozásokra. Ha figyelmesen megnézik czikkemet, látni fogják, miszerint azt mondám: „Madarász L., Somogyi A., Mezőssy L. és Puky M. s a magyar radicalismus commis voyageurei," és igy őket a commis voyageuröktől világosan megkülönböztettem. E tekintetben tehát még csak azon mondanivalóm van, mikép állásomat mint ember és polgár tisztábbnak tudom e hazában, hogysem az által csorbulhatna, ha e jelen esetben megsérteni szándéklott becsületem sugallásait a szabad vitatás érdekének alá rendelem.

A harmadik elem áll, vagy állania kellene okoskodásból s erösségekből. Ezen részét a hirlapi czikkeknek a nagy halmazból sok bajjal kikerestem, s igyekezni fogok tölem kitelhetöleg azt megczáfolni.

Bocsásson meg a P. Hirlap szerkesztöje; de nekem ugy látszik, hogy a köztünk fenforgó valóságos kérdésről

még csak nem is szólt. Igyekezett-e megmutatni csak egy szóval is, hogy azok, miket a megyék általános helyzetéről mondottam, alaptalanok; hogy nem létezik azon tulzó párt, melyet emlitettem; hogy hibázom, midőn a birtokosoknak reactióját ezen párt tulzásainak tulajdonitom s kimondom a szükséget, hogy a vezéri szerep más kezekre bizassék? Ezt a P. Hirlap nem vitatja, nem taglalja; pedig nem lehetett nem látnia, hogy politikailag csak ezen kérdés vala közöttünk. — Jobbnak látta, vádakat támasztani ellenem; s e vádak abban állnak, hogy én mondásim által a nemzet és kormány közti bizodalmat megrázni törekedtem, a nemzet gyávaságára épitettem botor számolásomat, hogy a szegény, de sok nemest, a gazdag, de igen kevés nagy urakkal ellenséges irányba helyeztem. E vádak alatt egy főeszme fekszik, alapja egyszersmind a P. Hirlap okoskodásinak. Ezen eszme parodiája annak, mit egy nagy franczia király ezelőtt másfél századdal mondott magáról e szavakban: „a status én vagyok.“ A P. Hirlap igy szól: „a nemzet én vagyok, én t. i. a P. Hirlap, és az én pártom.“ Ha ez nem volna az alapeszme, mikép függnének össze a vádak, miket hallok, — az állitásokkal, mikkel felléptem? Ha a P. Hirlap pártja nem a nemzet, ugy a tulzó párt létének kiemelése, politikájának jellemzése, s utalás más vezérekre, legyenek bár ezek alaptalan állitások, nem csökkenthetné a kormánynak bizodalmát a nemzethez, s nem bizonyitna a nemzet gyávaságára épitett számitást. Világos tehát, hogy ezen identificatio, a P. Hirlap okoskodásaiban az alapeszme. Én ezen eszmének hosszas kiforgatásával bajlódni nem fogok. Egy általános gondolatszövegben legyen inkább előterjesztve minapi nézeteim bővebb kifejtése, s a felhozott vádakra a felelet; ezekből mellékesen a P. Hirlap kérkedésének valóságos értéke is kitünendik.

Magyar honunk sem nem egyetlen, sem nem első ország Európában, mely a mult századok elavult formái-

ból kivergödni, s az idö s körülmények kellékeivel magát összhangzásba tenni törekvék. Az átalakulásnak e processusán földrészünk több országa már átment. Ott áll elöttünk két nagy birodalom, mindkettöben megtörtént az átalakulás külön módon s külön eredvényekkel. Az egyikben, keresztül minden reformon, hiven megörzötte a nemzeti bölcseség, igazgató föelv gyanánt, a fekvö birtok szentségét s befolyását, (melynek semmi köze a pénzaristocratiához) s ezen elv mellett, azon ország a polgári szabadság s anyagi jólét, hatalom s dicsöség hallatlan fokára emelkedett. Külviszonyait nagyszerü traditiók után nagyszerüen viszi, a világnak külön részeiben több emberen uralkodik, mint a régi Róma! szerencsésen át él megrázó crisiseket, folyton s biztosan gyarapodik, s a bámuló emberiségnek a rend és szabadság szövetségét lélekemelö látványban mutatja. A sulyerö (Schwerkraft), mely ezen országban a mozgony egyes részeinek minden oscillatiói után, az egyensulyt mindig ismét helyreállitja, s a mérleget a kényuraság s democratia felé billenéstöl egyiránt megóvja, nem egyéb, mint a fekvö birtoknak tulnyomó befolyása. — A másik országban a véres forradalom épen ezen elvet forgatta fel, és felforgatta ugy, hogy a vele összekötött megtartó befolyást többé hosszas törekvések után sem állithatni helyre. És ezen ország egy crisisböl másikba esik, egy tulságot másikkal cserél fel, és aratott légyen bármennyi dicsöséget a harczok, tudományok s müvészetek mezején, nyugpontját a rend és szabadság közt feltalálni nem tudja; mert hibázik a szükséges sulyerö, s szüntelen küzdésekben, belharczokban vonaglik. A rejtély megfejtése föleg a nagy birtok nemléteztében s az ahoz kapcsolt befolyások hiányában fekszik, nem talán a mathematikusok és Nagy Károly vélekedése szerint, de bátran merem mondani, a canalis két oldalán lakó minden status-ember meggyözödése szerint pártkülönbség nélkül. Megtörtént tehát már, és pedig nagy-

ban történt meg az experimentum a modor iránt, melyben az ugynevezett átalakulásoknak történniök lehet és kell.“

* * *

Aniella elolvasván ezt, némileg feledte izgatottságát. De nem sokáig tartott.

Alig, hogy egy félóráig lehetett nyugodt, midön egy tiszt jelent meg.

Aniella nem kevéssé csodálkozott, midön a tiszt belépett.

A tiszt udvariasan meghajtá magát.

— Bocsánat, hogy alkalmatlankodom, de felsöbb parancsom van, hogy önt a bíróság elé vezessem.

— A bíróság elé?

— Igen!

— Szabad tudnom miért?

— Azt a bíróság fogja megmondani, nekem erre nincs felhatalmazásom.

— Ugy?

— Sajnálom, de nem cselekedhetem máskép.

— Nincs tévedés a dologban?

— Nincs.

— Ki adta ki az elfogatási parancsot?

— Detrovics ezredes.

Aniella elsápadt.

Most már világos lett előtte minden.

Tehát az ezredes visszautasitott szerelméért igy akarta magát megbosszulni.

Aniella büszkén szólt a tisztnek:

— Meg fogja engedni, hogy átöltözhessem, aztán követni fogom önt.

— Remélem, hogy nem sokára minden jóra fordul, mondá a tiszt, mintegy vigasztalni igyekezvén Aniellát.

— Igen, mondá Aniella, majd a más világon minden jóra fordul.

— Herczegné, ne gondoljon a legrosszabbra.

— Én nem félek a haláltól, a halál reám nézve csak megváltás leend.

A tiszt nem felelt.

Aniella a másik szoba felé tartott.

A tiszt kétkedő mozdulatot tett.

— Hátha meg akar szökni, gondolá.

Aniella észrevette ezt és eltalálta a tiszt gondolatát.

— Ne féljen semmit. Én nem szököm meg.

A tiszt leült egy székre, Aniella herczegné pedig a másik szobába távozott.

Kis idö mulva visszatért.

— Mehetünk, ha ugy tetszik, hangzott Aniella szava.

A tiszt felemelkedett.

Aniella herczegné s a tiszt beültek egy kocsiba, mely a hadbirósághoz vezette öket egyik kaszárnyába.

Aniella rögtön a hadbiró elé akart menni, de itt kijelentették neki, hogy csak másnap fog kihallgatás elé vezettetni.

Addig azonban egy elég tisztességes czellában helyezték el, egy embert bocsátottak rendelkezésére, s tudtára adták neki, hogy innen nem távozhatik ugyan, de más tekintetben tehet, a mit akar.

— Köszönöm az ilyen kegyet.

Ezzel Aniellát magára hagyták, hogy elmélkedjék a sors változandósága felett.

Aniella büszkén viselte magát.

Leült czellájába egy székre és gondolkozott.

Az ört álló ember nem győzött eléggé csodálkozni az urnö nagy lélekjelenléte miatt.

* * *

Aniellát másnap kihallgatásra vitték. Itt elöadták neki, hogy vád alá van helyezve, mert részt vett a magyarok küzdelmeiben.

— Én magam soha sem vettem részt.

— Ugy? kérdé a hadbiró.

— Igen.

— Méltóztassék csak visszaemlékezni, mikor mint önkénytes Detrovics ezredeshez csatlakozott kém szerep miatt.

— Ah, igaz, mondá Aniella, el is felejtettem.

— Ön rendkivül feledékeny.

— Az nem vagyok. De erre e pillanatban valóban nem gondoltam.

— Kár!

— Én is öszintén sajnálom, mondá ridegen a herczegné.

— Ön eredetileg szerb eredetü.

— Én magyar vagyok.

— Családi neve?

— Erdössy Aniella.

— Ön jegyese volt Stramirovicsnak, nemde?

— Fájdalom!

— Ön fájlalja?

— Örök időkig.

— S inkább lett egy forradalmár neje.

— A szerelemnek azt hiszem kevés köze van a politikához. Én szerelemből lettem férjem neje?

— Férjét pedig elárulta!

— Férjemet? kiáltá Aniella.

— Igaz, bocsánat! Jegyesét, Stramirovicsot akarám mondani.

— Azt nem tettem.

— De elhagyta?

— El.

— Miért?

— Mert soha sem szerettem öt.

— Soha?

— Igen.

— Miért lett hát jegyese?

— Magam sem tudom.

— Ön nem tudja. Itt az igazságot akarom hallani.

— Azt hiszem, ez nem tartozik bünösségemhez.

— De igen.

— Mennyiben?

— Mert ez magyar érzelmei mellett tanuskodik.

— Ah vagy ugy?

— Igen.

— Erre nem is gondoltam.

— Minden egyes dolog fontos e tárgyban.

— Akkor mindenre kész felvilágositással szolgálok.

— Azt helyesen teszi. Mert ezzel enyhiti hibáját, illetve bünét.

— Mely nincs, mondá a herczegné.

— Sajnos, én más nézetben vagyok.

— Én is.

— De az enyém a döntő.

— Én abba is belenyugszom.

— Ez megint helyes öntöl. De figyelmeztetnem kell, hogy a daczosságról egyszer s mindenkor letegyen.

— Nem vagyok daczos, de bátran megmondom mindenben véleményemet, életemért nem aggódom, a büntetést türelemmel elviselem, nincs tehát okom, hogy tartózkodó legyek.

— A bírósággal nem lehet paczkázni.

— Az nem is szándékom.

— Ön ujabb kihallgatásig fogságban marad továbbra is, de azt kivételesen megengedjük önnek, hogy a kertben felügyelet mellett bármikor sétálhat, és saját maga élelmezheti magát.

— Köszönöm, mondá ridegen Aniella.

Ezzel Aniellát visszavezették czellájába.

Alig, hogy a kihallgatás megtörtént, Detrovics ezredes látogatta meg.

Aniella büszkén fogadta az ezredest, de egy szóval sem éreztette, hogy tudja, hogy elfogatása töle ered.

Detrovics megkezdé a beszédet.

— Megmenteni jöttem önt.

— Köszönöm jóindulatát, mondá Aniella, de nincs szándékomban bármit is tenni. Megvárom nyugodtan a vizsgálat eredményét.

— S ha az végzetes lesz önre nézve?

— Az rám nézve mindegy.

— Oly kevésre becsüli ön az életet és engem?

— Az életet már, fájdalom, semmire se becsülöm, önt pedig még kevesebbre.

Detrovics ezredes e kihivó hangra elhalványult.

Ily feleletet nem várt volna.

Hiszen Aniella elfogatása csak cselből történt. Csak azért tette, hogy aztán megmentse látszólag Aniellát, elő állhasson a herczegnének, hogy ime, mennyire lekötelezettje neki.

De ugy látszott, nem akart czélt érni ennél a nőnél.

Ez a nő fenségesebb volt, semhogy akár a fenyegetés, akár a haláltól való félelem elhatározásában megingassa.

Az ezredes pedig örülten szerette Aniellát. Jobban, mint valaha.

Egyetlen vágya volt, birni e nőt, kinél bájosabbat sohasem látott.

De ugy látszott, hogy minden ereje kárba vész.

— Herczegné, szólalt meg az ezredes kis hallgatás után, ön tudja, hogy a katonai törvények mily szigoruak. Ön tudja, hogy ön vétett, sokat vétett, tehát élete birái kezében van. Ne igyekezzék azt makacssága által eldobni magától. Mikor az itélet ki lesz mondva, ön talán bánni fogja, hogy nem hallgatott reám, ki önt megakarja menteni, ki önt boldoggá akarja tenni, ki önt szereti.

— Ezredes ur! Ne fáraszsza magát haszontalan be-

szédekkel. Én leszámoltam mindennel. Nekem kegyelem nem kell. Boldogság pedig számomra nincs többé.

— Oh ne mondja ezt!

— Nem mondanám, ha nem volna igy.

— Nincs ugy.

— Azt én jobban tudom.

— Ön tehát minden áron vesztébe akar rohanni?

— Azt épen nem akarom. De jöjjön, a minek jönni kell. Én többé daczolni a sorssal nem fogok.

— A sorssal nem daczol, de daczol az emberekkel, s még pedig azokkal, kik rajonganak önért.

— Én lemondtam a világ örömeiről, ép azért nem fogadhatom el senki szerelmét, az önét ép oly kevéssé, mint másét.

— Ez végső szava?

— Az.

— Akkor távozom. De annyit mondok, hogy még beszélni akarok önnel. Most Isten önnel!

— Isten önnel! mondá Aniella.

* * *

Mielőtt tovább mennénk, emlékezzünk meg Lazáréról, ki mint tudjuk, mint örült Bécsben volt.

Az örültség mind nagyobb fokban kezdett terjedni a szerencsétlen emberen, mig végre beállott a jótékony halál.

Lazáre mindenkitől elfeledve, elhagyva meghalt.

* * *

Dragon grófné Bécsben élte napjait, meglehetösen egyhanguan.

A látogatók elmaradtak s egyedül Du Claude maradt hive, ki végre nöül vette a szép grófnét, miután Tréger Leóról semmi, de semmi hir sem hallatszott.

Ki tudja, hol pusztult el a hös ifju.

Miféle hant fedi csontjait.

* * *

Verö Aladár élénk összeköttetésben volt a magyarokkal, persze erről senki semmit sem tudott, még neje sem.

Az osztrák szolgálatból visszalépett s ő különben elég boldogan élte napjait bájos neje, a szép Halmay Alice baronesz oldalán.

* * *

Málnássyról s társairól később emlékezvén meg, térjünk vissza Aniella herczegnére.

Aniellát másnap ujra kihallgatták. Ekkor már a biró sokkal szigorubb volt.

— Mondja el politikai müködését Magyarországon.

Aniella fölkaczagott.

— Mit nevet ön? kérdé a biró.

— E kérdést!

— Hogy meri ezt tenni?

— No, mert e kérdés elöttem oly nevetséges.

— Figyelmeztetem szigoruan, hogy eme nevetése be fog számittatni büntetésébe, ön a hadbiróság tagját kikaczagja, ez valóban hallatlan merészség.

— Már tegnap kijelentettem, hogy minden politikai dologtól távol tartottam magam.

— Ezt mindenki mondhatja.

— Tessék bebizonyitani az ellenkezöt.

— Feleljen, illetve beszéljen tisztességesen, különben kénytelen leszek szigoritott börtön által önt engedékenységre birni.

— Ez valóban felesleges volna, tessék rövid uton halálra itélni s akkor vége mindennek, akkor legalább nem leszek szálka a szemükben.

— Hogy mer ön igy beszélni?

— Igen egyszerüen. Életemet nem féltem, véleményemet tehát bátran megmondhatom.

— Ugy?

— Ugy bizony. Mióta férjem halált szenvedett, engem

semmi se köt az élethez, nem félvén a haláltól, még kevésbbé fogok természetesen félni biráimtól.

A biró ajkaiba harapott.

— Ha majd csakugyan farkas szemet kell néznie a halállal, azt hiszem, bátorsága, melylyel most oly fennen kérkedik, alaposan meg fog csökkenni.

— Nagyon téved biró ur! Nyugodtabb lélekkel alig menne valaki a bitófa alá, mint én. De azt már nem hiszem, hogy például Detrovics ezredes ur oly hösiesen szembe nézne a halállal.

A biró nagy szemeket meresztett Aniellára.

— Hogyan? gondolá magában a biró, a herczegné sejtene valamit.

— Hogy meri ön sértegetni, mondá fenhangon, az ezredes urat, ki vitézségének ezer tanujelét adta, ez egy ujabb bün, mely önnek fel lesz róva.

— Helyes, mondá Aniella. Az ezredes ur üldöz engem szerelmével, s mikor én öt visszautasitottam, az ezredes, ki bátorságának, mint ön, mondá uram, ezer tanujelét adta, elfogatott engem. S én ezért állok most itt ön előtt, érti biró ur, ezért és semmi másért.

— Szerencsétlen nö! mondá a hadbiró, hogy beszél ilyeneket, tudja-e, hogy minden ilyen szava halált hoz a fejére?

— Kijelentettem már önnek számtalanszor, hogy életemért, ezért a hitvány életért nem rettegek ugy mint önök, kik jobban féltik életüket, mint a....

— Hallgasson! rivalt rá a biró, különben kénytelen leszek most mindjárt valami büntetést szabni önre.

— Csak tessék.

— Majd megbánja.

— Soha!

— Nem hinném.

— Csináljon, a mit tetszik.

A biró csengetett.

Az ör belépett

— Vigye a foglyot czellájába s várja ott további intézkedéseimet.

Az ör tisztelgett.

Aniella követte a katonát.

Czellájába ért.

Csakhamar megjelent elötte egy tiszt, ki kijelentette, hogy e czellából távozni kell.

— Mikor?

— Most mindjárt! mondá a tiszt.

— Követem önt.

— Jöjjön!

Aniella herczegné végig ment az örrel s a tiszttel a hosszu folyósón, végre egy dohos, pinczeszerü szük szobába értek.

— Lépjen be! mondá a tiszt Aniella herczegnének.

Aniella belépett.

— Jövöre, mig ügye eldöl, e czellában fog maradni.

Aniella fejével intett.

— Egyuttal megjegyzem, élelmeznie magát a saját költségén többé nem szabad, ezentul rab-élelmezésben fog részesülni.

— Jól van! mondá Aniella.

A tisztet meglepte a herczegné nyugodt magatartása.

— Talán kérvényt nyujtana be az igazgatósághoz, hogy önt elöbbi ideiglenes czellájába szállitsák, s hogy saját maga élelmezhesse magát.

— Azt nem teszem.

— Miért?

— Mert én kérni nem fogok semmit.

— Tegyen, a mit tetszik, én csupán jóakaratulag figyelmeztettem önt, de meg kell jegyeznem, hogy a dacz itt minálunk nem használ semmit, nekünk ezer féle eszközeink vannak, hogy a daczosakat megpuhitsuk.

— Csak tessék engem is megpuhitani, mondá Aniella gunyosan.

A tiszt villámokat szórt a herczegnöre.

E gunyos hang egészen kihozta a sodrából.

Azért haragosan oda szólt az örnek:

— Zárja a fogolyra az ajtót, s jól vigyázzon reá, mert ez veszedelmes személy.

Aniella hallotta a nehéz vasajtón keresztül a tiszt megjegyzését s hangosan kiszólt:

— Ne féljenek, nem szököm, csak önök közül ne akarjon valaki megszöktetni.

A tiszt már nem hallotta e szavakat, mert eltávozott volt.

Aniella három napig volt itt, midön a hadbiró hivatta.

Itt ünnepélyesen felolvasták az itéletet, mely ép ugy hangzott, mint a férjéé.

Az itélet végrehajtása másnap reggel hat órára volt kitüzve.

Másnap hét órakor már Aniella is ott pihent a kerepesi temetöben férje mellett.

A kik oly rövid ideig voltak egymásé az életben, a halálban örökre egyesülhettek.

* * *

Detrovics ezredes tehát elérte czélját. Bosszuja lesujtotta Aniellát, ki mosolyogva ment a halálba.

De egyuttal lesujtotta önmagát is.

A haláleset óta nem volt többé nyugta. Aniellát feledni nem birta.

Naponta kijárt a temetöbe Aniella sirjához s naponta jobban kezdé érezni, hogy mit követett ö el.

Néhány nap alatt az egykor oly hatalmas, erös férfiu meggörnyedt, összeroskadt.

Haja megöszült.

Árnyéka lett önmagának.

Egy nap a szokottnál tovább maradt a temetőben.

Végre a temető kaput már csukni készültek, midőn az egyik ör azt mondá, hogy az ezredes még mindig a temetőben van.

Felkeresésére indultak.

Ott találták Aniella sirján halva.

Az ezredes önkezével vetett véget életének.

---

35. fejezet.

Küzdelmek.

Kossuth Lajos, miután több időt töltött Törökországban, majd Kisázsiában Kiutahiában, végre megkapta az engedélyt, hogy eltávozhatik.

Kossuth és társai rögtön hajóra ültek és a czél Francziaország volt, hová Málnássy Margit és lovag Hettenau már előzetesen elmentek volt, hogy a Francziaországba való ideiglenes letelepedést kieszközöljék.

Időközben azonban Kossuth megnyervén az engedélyt a török szultántól a távozásra, Kossuth elindult.

Pedig Málnássy Margit és lovag Hettenau küldetése nem járt sikerrel.

A franczia császár a viszonyokra való tekintettel nem engedte meg a franczia földön való letelepedést.

Kossuthot azonban mindazonáltal, midön hajója Marseillenál kikötött, óriási éljenzés, üdvrivalgás fogadta.

Kossuth tehát Angliába vette utját.

Liszabonnál a Missisippi angol gőzhajóra szállt, melynek derék kapitánya nem fogadá el a vîtelbért.

„A derék angol e nemes tette nélkül, ugy szólván egy garas nélkül kell vala angol földre szállnom, miután az egész összeg,

melylyel rendelkezhettem, alig néhány száz tallér volt.“

Mert meg kell jegyeznünk, hogy Kossuth majdnem teljesen vagyontalanul lépett az idegen földre.

Midön Duschek, az akkori magyar pénzügyminiszter menekülése közben megkinálta az ország pénzével, Kossuth Lajos büszkén mondá:

— Nem fogadom el!

— Miért?

— Mert nem akarok abba a gyanuba esni, mintha a magam számára venném el a pénzt.

Ilyen ember volt Kossuth.

Megfosztva mindentöl, miben mások fáradalmaik jutalmát keresik, egyedül egy szebb jövönek reményében keresé a vigasztalást, mert erösen hitte, hogy a czél, melyért ö küzdött, egykor el fog éretni és a nemzet, a hös magyar nemzet annyi küzdelmek után végre nyugalmát fel fogja találni.

Kossuthot meglehetösen kellemetlenül érintette az, hogy Marseilleban a partra szállást megtiltotta neki a franczia kormány.

Igy is ezrekre menö néptömeg várta a parton, a nép csolnakokra ült, és ugy üdvözölte a magyar nemzet nagy fiát, Kossuth Lajost.

Ekkor történt, hogy egy pór, nem férvén a csónakba, uszva ment a hajóhoz, csakhogy szinröl színre láthassa Magyarország egykori kormányzóját.

Midön Gibraltáron áthaladt, a kormányzó és a Gibraltári örség tüntetésekkel fogadta.

Itt találkozott Kossuth Lajos Málnássy Margittal és lovag Hettenauval, kik egy más hajón mentek Kossuth után.

Málnássy Margit és lovag Hettenau Olivér között ekkor már a gyöngéd viszony, mely még Debreczenben vette kezdetét, itt mély szerelemmé változott.

Lovag Hettenau Olivér szive egész vonzalmával szerette a hös lelkü magyar leányt.

Margit is mindjobban becsülni kezdé a lovagot, majd bámulta, végre ö is oly vonzalommal viseltetett iránta, mint a lovag irányában.

— Szeretsz-e? kérdé Margit egyszer Hettenaut, szeretsz-e engem éppen ugy, mint én szeretlek tégedet?

— Szeretlek szivem egész hevével, szeretni foglak örökké, te vagy az a nö, ki nékem álmaimban megjelentél, te vagy az, kit feledni sohasem tudnék.

Margit ráemelte ragyogó szemeit a lovag nemes arczára.

Oly boldog volt, végtelen boldog.

Szive végre föltalálta a nyugtot és reménlte, hogy nemsokára a haza is ujra a régi fényben fog ragyogni.

Kossuthnak mindketten lelkes tisztelöi és bámulói voltak.

Csupán a haza sorsa volt az, mi szerelmi boldogságukra némi fátyolt vont. De azért ebbe is biztak.

Nem csoda!

Hisz a mely nemzet nem veszti el reményét, az a nemzet élni fog.

Élni fog örökké.

Málnássy Margit és Hettenau ugyanezt gondolták, mig szerelmesen egymásra pillantottak.

Kossuth rendkivül megörült, midön Málnássy Margitot és Hettenaut meglátta.

— Engedje meg, kormányzó ur! szólt elölépve Hettenau, hogy bemutathassam jegyesemet, Málnássy Margitot.

— Ah már régen sejtettem én ezt, ennek igazán örülök. No majd itt a Gibraltárban megünnepeljük az eljegyzést.

— Ugy legyen, mondá a tul boldog Hettenau Olivér lovag.

* * *

Gibraltárban, mint említettük, szintén nagy kitüntetésekkel fogadták az angolok Kossuthot és társait.

A vár parancsnok megmutatta Kossuthnak az erődítményeket, és a tisztek is kijelentették, hogy mennyire becsülik a magyarokat és a magyar ügyet.

Talán még fényesebb volt a fogadtatás Lisszabonban, Portugallia fővárosában.

Itt nemcsak a nép, hanem a magasabb körök részéről a legnagyobb kitüntetésekben részesült Kossuth és menekülő társai.

Lakásul a Braganza palota fényes, aranytól és bársonytól csillogó termeit rendezték be számára, hol Kossuth a küldöttségeket, melynek se vége, se hossza nem volt, fogadta.

Tisztelgett nála maga a portugall miniszterelnök, a regens-uralkodó pedig titkárát küldé el hozzá.

* * *

Végre Kossuth Lajos több társával — köztük Málnássy Margit és lovag Hettenau Olivérrel — angol földre érkezett.

Southamptonba érkeztével — ez volt az első állomás angolföldön — megkezdődött Kossuth Lajosnak diadalutja Angliában, olyan diadalutak voltak ezek, milyeneket csak a római hadvezérek és caesárok érhettek meg valaha.

Egy ez időből származó levél Kossuthról a következőkép szól:

„Ott voltunk mi is, számüzött s közelről-távolról odasereglett magyarok, az angol százezrek közt, melyek a partokat ellepék, midőn a Kossuthot hozó kis gőzös a kikötő nyilásán befordult s bár fájdalommal telt keblünk örömkönnyeket sirt e látványnál, arczunkat a szégyen gyönge pirja festé.

Magyarok vagyunk s nem egyszer láttuk otthon lel-

kesedni a tömeget Kossuthért, de az enthusiasmusnak ilyetén, egész az örültségig menö fokáról, fogalmunk sem volt eddig.“

Eddig szól az emlitett levél.

Kossuth majd Londonba jövén, szintén nagy beszédeket tartott, még pedig angolul, s az angol nyelvben oly járatos volt, oly ékes szólással beszélt, hogy nemcsak társait, a magyarokat ragadta el nagy nyelvismerete, hanem maguk az angolok is bámulták azt a könnyüséget, melylyel Kossuth nyelvüket beszélte.

Angliában a városok versenyeztek a Kossuthért való ünnepelésben.

Kossuthnak birminghami és manchesteri fogadtatása valóban mindent felülmult.

Akkora volt Kossuth népszerüsége Angliában, hogy midön egyszer egyik nagy angol lap, a Times, Kossuth ellen irt, azt nyilvánosan megégették.

1851-ben november havában szállt Kossuth hajóra, hogy az uj világba, a szabad Amerikába hajózzék.

Itteni fogadtatása még az Angolországban való ünnepeltetését is felülmulta.

Amerikában Kossuth, mint az „*amerikai nép és kongresszus vendége*“ szerepelt és New-Yorkban mint ilyen vezettetett be a kongresszus mindkét házába, hol az amerikai egyesült államok *elnökének jobbján* ült a fehér házban.

Ez oly kitüntetés volt, mely még alig ért valakit.

* * *

1852-ben tért vissza Kossuth Londonba társaival, köztük Hettenau lovaggal és Málnássy Margittal, kik ide is elkisérték.

Midön ujra Londonba értek, Kossuth Lajos igy szólt Málnássy Margithoz:

— A Gibraltárban tartottuk meg az eljegyzési lakomát, remélem, most itt megtartjuk az esküvöt.

Málnássy Margit nem felelt, hanem mélyen elpirult.

Hettenau azonban közbeszólt:

— Ha mennyasszonyomnak, Margitnak, nincs semmi kifogása ellene, ugy az esküvöt ez év (1852-ben volt) szeptember havának 30-án megtarthatjuk.

— Nos? fordult Kossuth Málnássy Margithoz, mit szól vőlegénye inditványához.

— Az ő akarata az enyém is, felelé szeliden Málnássy Margit és szemeiben ujra felcsillant az a sajátságos tüz.

— Akkor tehát szeptember 30-án menyegző lesz, ennek nagyon örvendek, kivánom, hogy legyenek boldogok és érjék meg szegény hazánk ujjászületését.

— Hogy érjük meg valamennyien, szólt Málnássy Margit, de föképen ön, kormányzó ur, Magyarország ujjáalkotója.

Kossuth kezével intett.

— Ne dicsérjenek, én csak azt tettem, mit helyemben minden ily hazafi megtett volna.

— Kormányzó ur, téved! mondá Málnássy Margit, téved, mert önmagából itéli meg az embereket. Hány magyar ember felejtkezett meg a kötelességéről.

— Igaza van! viszonzá Kossuth és elkomorult.

— Reméljünk egy szebb jövöt, s higyjük, hogy a jövö szebb lesz, mint a mult volt, mondá Hettenau, ki a hirtelen beállott komor hangulatot akarta eloszlatni.

— Igen, bizzunk és reméljünk, mondá Kossuth.

* * *

Szeptember 30-án nagy napra virradt Málnássy Margit és Hettenau Olivér lovag.

Elérkezett esküvőjük napja.

Az összes Londonban tartozkodó magyarok megjelentek, maga Kossuth Lajos és az angolok közül is számosan.

Dénessy és Lydia herczegné is jelen voltak.

Az esküvő London egyik katholikus templomában ment végre, nagy fénynyel és pompával.

Hettenau lovag — bár eredetileg német származásu volt — diszmagyarba öltözött, és mennyasszonya, Málnássy Margit is magyar ruhát viselt.

A pap megáldotta őket és Málnássy Margit és Hettenau végre egy pár lettek.

Boldogok voltak, nagyon boldogok!

* * *

Az 1852-ik év, valamint az 1853-ik minden nagyobb események nélkül telt el.

A politikai helyzet olyan volt, hogy éppen semmit sem lehetett tenni.

Kossuth és barátai ugyan nem maradtak veszteg, beszéltek, izgattak, mindent elkövettek, amit csak tenni lehetett.

Végre 1853 őszén a helyzet hirtelen megváltozott.

Épen lovag Hettenau Kossuthhoz jött, hogy vele egy fontos hirt közöljen.

— Tudja-e kormányzó ur, hogy miről értesültem?

— A magyar ügyre vonatkozólag?

— Nem!

— Tehát?

— Oroszországot értem.

— Oroszországot?

— Igen.

— Nos, mi van vele?

— Megizente a háborut.

— A törököknek, nemde?

— Igen.

Kossuth szemében felcsillant a tüz.

— Ez a háboru sokat használhat nekünk.

— Mennyiben? kérdé Kossuth, ki óhajtotta tudni Hettenau véleményét.

— A lengyelek felkelnek.

— Ah, mondá Kossuth, ebben én nem bizom, a lengyelek jelenleg nem tehetnek semmit.

— Miért?

— Mert gyöngék és kimerültek.

— De ha a magyarok is fölkelnének az orosz ellen?

— Előbb meg kell várnunk, hogyan alakul a helyzet, s tudni kell, hogy milyen álláspontot fog elfoglalni Anglia és Francziaország.

— Semlegesek fognak maradni.

— Nem hinném, válaszolá Kossuth. Tudja mire irányul voltakép e háboru?

— Nem!

— Törökország végleges megsemmisitésére.

— Az lehetetlen.

— Nem lehetetlen. A török nagyon elgyengült az utóbbi években.

— Az igaz és birodalma nem épséges.

— Ez pedig nagy szó. Ott vannak a románok, szerbek, montenegroiak, ezek mind szabadulni igyekeznek a török alól.

— De remélhetőleg e háboru nem lesz kedvezőbben a törökre nézve, nem hinném, mondá Hettenau, hogy az európai hatalmak engednék Törökországot is Lengyelország sorsára jutni.

— Én sem hiszem, de bizonyos, hogy Törökország sok védelemre nem számithat Európa felöl.

— Pedig a török oly nemes nemzet, mondá Hettenau.

— A törökökkel én is rokonszenvezem, de jól tudja, hogy a politikában soha sem a rokonszenv vagy ellenszenv dönt.

— Jól tudom, hogy itt a mérvadó az érdek.

— Igen, s ép azért, mert Törökország végleges felosztása nagyban növelné Oroszország hatalmát, ép azért nem hiszem, hogy még jelenleg, hol annyi érdek ütközik össze, Törökországot feloszlatni engednék.

Kossuth itt is jól számitott.

Az angol és franczia is szövetkezett a török érdekében s az ugynevezett krimi háboru lett belöle.

E háboruban magyar ismerőseink közül részt vett Dénessy, ki jelen volt Sebastopol ostrománál is.

A háboru minden nagyobb következmények nélkül elmult s Kossuth az 1854-ik évet, valamint a következőket meglehetős gondok közt töltötte, melyek közt nem utolsó szerepet játszottak az anyagi gondok.

Kossuth legnagyobb részt nyilvános felolvasásaiból, s irodalmi czikkeiből élt, melyeket angol nyelven irt.

S milyen volt az ö angol nyelve.

Egyik hallgatója, ki Kossuthot beszélni hallá, a következőkép nyilatkozik:

„Kossuth nagyszerü beszéde bámulatra ragadá nemcsak az angolokat, de minket magyarokat is, kik nem először hallottuk öt a szószéken.

Tudjuk, hogy fogsága alatt a harminczas években megtanult angolul s megbarátkozott az angol irodalommal, tudtuk, hogy Kiutahiában anyanyelvükön társalgott az öt meglátogató angolokkal, tudjuk, hogy folyton olvas angol könyveket, mégis kifejezhetlen volt meglepetésünk, midön Southamptonban szállására vezettetvén, kilépett az erkélyre s majdnem egy óra hosszat beszélt a néphez angolul.

Előadása az első próbánál ugyan még kissé akadozó volt, de később már oly folyékonysággal, oly könnyüséggel, annyi tüzzel, szabatossággal és bájjal szónokolt, mintha soha nem is beszélt volna más, mint angol nyelven.“

Igy irt róla egy szemtanu.

Kossuth valóban bámulatos ismeretekkel rendelkezett.

Kossuth Lajosnak egyetlen örömét ez időben csupán gyerekei képezték.

Fiát, Tivadart és Ferenczet Angliában, később pedig Franciaországban, Párizsban tanittatta.

Kossuth 1861-ben Olaszországba költözvén, ekkor már

Olaszországban nagy hirre vergődött a hires Garibaldi, meg Viktor Emanuel, kik a számos kis országra darabolt Olaszországból egy nagy hatalmas Olaszországot akartak alkotni.

Garibaldi mellett sok magyar küzdött, Hettenau lovag és Dénessy rögtön olasz szolgálatba léptek.

Magyarország is remélte, hogy most elkövetkezett számára is a szabadulás órája.

Az olasz tábornok idején egyáltalában legzajosabb, legkalandosabb életük volt a menekülteknek.

Hettenau lovag elemében volt.

Ujra harczolhatott. Kitüntetést, kitüntetés után aratta.

Csakhamar olasz királyi gróf és tábornok lön.

Ö volt a csaták hőse.

Nem is ismerték más néven, mint a hös oroszlán.

És neje?

A szép Málnássy Margit is elhagyta a csendes családi tüzhelyt és ő is müködött, habár ezuttal nem is volt oly fontos szerepe mint Magyarországon, de kémszolgálatai itt is nagy hasznára voltak az olaszoknak.

A többi évek folytonos küzdelemben teltek el, Kossuth és társai mindent elkövettek, hogy Magyarországot függetlenné tegyék.

De sok idö mult el, mig Magyarországra uj fény derengett. 1867-ben végre ujra önálló lett s azóta folyton virágzik. Mi pedig regényünk végére érve kiáltsunk fel a költövel:

Isten áldd meg a magyart
Áldással s bőséggel,
Nyujts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel!

MTA MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI KÖNYVTÁRA

Vége.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

71.136

SZATHMÁRY

KOSSUTH LAJOS KÉME

OSZK

3.